

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİNDE ARKA PLANDA
KALAN KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİRLER
(1896-1901)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu ERTUĞRUL

BURSA - 2012

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI**

**SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİNDE ARKA PLANDA
KALAN KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİRLER
(1896-1901)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Cansu ERTUĞRUL

**Danışman:
Prof. Dr. Alev SINAR UĞURLU**

BURSA - 2012

T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Türk Dili ve Edebiyatı ..... Anabilim/Anasanat Dalı,
Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda 700941005 numaralı
Consu ..... Ertuğrul .....'ün hazırladığı
"Servet-i Fıran Depesinde Arka Planda Kalan Küçük Hür ve Mensur Sıkı (1896-1907)
" konulu ..... Yüksek Lisans ..... (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 15./08/2012 günü 10:00 - 11:30 saatleri arasında
yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
..... BAŞARILI ..... (başarılı/başarısız) olduğuna ..... OYBİRLİĞİ ..... (oybirliği/oy çokluğu)
ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Akın Sınır Uğurlu
A. S.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Yrd. Doç. Dr. Hatice Taş

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Hatice Sahin
H. S.

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

15./08./2012

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Cansu Ertuğrul
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bilim Dalı : Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : XVIII+398
Mezuniyet Tarihi :
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu

SERVET-İ FÜNÛN DERGİSİNDE ARKA PLANDA KALAN KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİRLER (1896-1901)

Servet-i Fünûn dergisi, Tevfik Fikret'in yazı işleri müdürü olarak bulunduğu 1896-1901 yılları arasında edebî bir nitelik kazanmıştır. Servet-i Fünûn dergisi, Türk edebiyatının yenileşme sürecinde Türk edebiyatında batılı anlamda modern hikâye ve roman türünün doğuşu ve gelişmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Türler arası ayrımın belirgin olmadığı bu dönemde, Servet-i Fünûn edebiyatçıları nazmı nesre yaklaştırarak duygu ve düşüncelerini anlatmak için yeni anlatı türleri arayışı içerisindeydiler. Modern anlamda Türk hikâye ve romanının temellerini oluşturan küçük hikâye ve mensur şiir, Servet-i Fünûn edebiyatçılarının bu arayışı sonucu ortaya çıkmıştır.

Bu tez çalışmasında amacımız bu dönemde yayımlanan ve üzerinde çalışma yapılmamış, geri planda kalmış hikâye ve mensur şiir metinlerini ortaya koyarak Servet-i Fünûn hikâyeciliğinin eksik kalmış bir tarafını tamamlamaktır.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır: Türk Edebiyatında Küçük Hikâye ve Mensur Şiir, Küçük Hikâyeler, Mensur Şiirler, Diğer Yazarların Küçük Hikâye ve Mensur Şiirleri. İlk bölümde Türk edebiyatında hikâye, küçük hikâye ve mensur şiirin kısa tarihçesi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde küçük hikâyeler; üçüncü bölümde mensur şiirler tematik bir tasnif gözetilerek verilmiştir. Son bölümde ise yazarları hakkında yeterli biyografik bilgimiz bulunmayan küçük hikâye ve mensur şiirler müstakil olarak temlere ayrılarak değerlendirilmiştir. Sonuç bölümünde ise yapılan değerlendirmeler neticesinde varılan yargılara yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler:

Servet-i Fünûn, dergi, küçük hikâye, mensur şiir

ABSTRACT

Name and Surname : Cansu Ertuğrul
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Turkish Language and Literature
Branch : New Turkish Literature
Degree Awarded : Master
Page Number : XVIII+398
Degree Date :
Supervisor : Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu

SHORT STORIES AND PROSE POETRIES WHICH REMAINED IN THE BACKGROUND IN SERVET-i FÜNÛN PERIODICAL (1896-1901)

In the time period where Tevfik Fikret served as an editor between 1896 and 1901, Servet-i Fünûn became a literary journal. Servet-i Fünûn journal has an important role in the innovation process of Turkish literature with the creation and development of modern western Turkish novel and stories. In this period where the difference between types of literature was ambiguous, Servet-i Fünûn writers searched for new narrative types by approaching poetry to prose. Short story and prose poetry which are parts of the foundation of modern Turkish literature, emerged as a result of these searches.

In this thesis study, our goal is to complete a missing part of Servet-i Fünûn narrations by showing the short story and prose poetry texts which were published in this period and has been remaining in the background but has never been studied.

Our study has four main chapters: Short Stories and Prose Poetry in Turkish Literature, Short Stories, Prose Poems, Other Writers, Short Stories and Prose Poems. In the first chapter, we provide information about the brief history of story, shorty-story and prose poetry in Turkish literature. The second chapter involves short stories and the third chapter includes prose poem examples considering a thematic classification. In the last section, short stories and prose poems which are evaluated separately by dividing into themes, have writers whom we have insufficient information.

In the conclusion part the decisions take place which are given according to the results of our evaluations.

Keywords: Servet-i Fünûn, periodical, short stories, prose poetries.

ÖNSÖZ

Servet-i Fünûn edebiyatı, 19. Yüzyılın sonlarına doğru, yenileşme dönemindeki Türk edebiyatının Tanzimat'ın ikinci kuşağının devamı niteliğinde ortaya çıkan, adını aldığı *Servet-i Fünûn* dergisi etrafında, Recaizade Mahmut Ekrem'in öncülüğünde gelişen bir edebî harekettir.

Türk edebiyatı tarihinde ilk defa bir dergi etrafında bilinçli ve sistematik bir oluşum hâlini alan Servet-i Fünûn edebî hareketi, zaman içerisinde “edebiyat olma” kimliği kazanmıştır.

1896-1901 yılları arasında Türk edebiyatında yeniliğin peşinde olan ortak hassasiyetlere sahip yazarların bir araya gelerek bu doğrultuda eserler verdiği Servet-i Fünûn dönemi, gerek yer aldığı siyasi ortam, gerek yazarların mizaçları açısından Türk edebiyatının modernleşme sürecinde önemli bir yere sahiptir.

Türk edebiyatında türlerin henüz kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı bu dönemde, geleneksel anlatı türlerini duygu ve düşüncelerini anlatmakta yetersiz bulan Servet-i Fünûncular Batı edebiyatının özellikle Fransız edebiyatının etkisi altında kalarak Türk edebiyatında modern hikâye ve roman türünün temelleri sayılabilecek olan küçük hikâye ve mensur şiir türünde eserler vermişlerdir. Bu dönemde eser veren yazarların hassasiyetlerini bu metinlerde görmek mümkündür.

Bu dönemde yayımlanan küçük hikâye ve mensur şiirler daha önce doktora düzeyinde bir incelemeye alınmışsa da, 1896-1901 yılları arasındaki tüm metinler ve sanatçılar söz konusu incelemenin içerisinde yer almamıştır. Değerli hocam Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu'nun tavsiyesiyle bu çalışmanın eksik kalan yönlerini, 1896-1901 tarihleri arasında *Servet-i Fünûn* dergisinde küçük hikâye ve mensur şiirleri yayımlanan fakat arka planda kalan sanatçılar üzerine bir çalışma yaparak tamamlamayı gerekli gördüm. Üzerinde çalıştığım bu konu sayesinde Servet-i Fünûncuların hassasiyetlerinin nedenlerini kavrayabilme ve Türk Edebiyatının önemli bir döneminde yazılan bu eserler arasında bağlantı kurabilme imkânı buldum. Bu inceleme ile Servet-i Fünûn dönemi hikâyeciliğinin eksik kalmış bir tarafını tamamlamayı amaçladım.

Çalışmamın ana malzemesini edinme aşamasında *Servet-i Fünûn* dergisinin Beyazıt Devlet Kütüphanesi ve Taksim Atatürk Kitaplığı'nda yer alan nüshalarından faydalandım. Çalışmaya esas olan metinlerin çoğunun yeni harflere çevirisi bulunmadığından öncelikle metinleri Latin alfabesine çevirdim. Zorlu geçen bu sürecin benim için çok faydalı olduğuna inanıyorum.

Çalışmam boyunca yardımını ve sabrını benden esirgemeyen değerli danışmanım Prof. Dr. Alev Sınar Uğurlu'ya teşekkürlerimi sunarım.

Ayrıca bana karşı duydukları güveni ve sevgilerini daima hissettiğim çok sevgili aileme ve çalışmamın her safhasında bana destek olan Mehmet Gökhan Tuna'ya çok teşekkür ederim.

Cansu ERTUĞRUL

BURSA - 2012

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	xviii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİR

1. TÜRK EDEBİYATINDA KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİR	2
1.1. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE	2
1.2. KÜÇÜK HİKÂYE	5
1.3. MENSUR ŞİİR.....	7

İKİNCİ BÖLÜM
KÜÇÜK HİKÂYELER

2. KÜÇÜK HİKÂYELER.....	12
2.1. RECAİZADE MAHMUT EKREM.....	12
2.1.1. Hayatı	12
2.1.2. Küçük Hikâyeleri	13
2.1.2.1. Kaçış Teması	13
2.1.2.1.1. Müfâratat	13
2.2. SAMİ PAŞAZADE SEZÂÎ (1860-1936)	15
2.2.1. Hayatı	15
2.2.2. Küçük Hikâyeleri	16
2.2.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	16
2.2.2.1.1. Musâhabe-i Edebiyye - O Büyük Siyah Gözler	16
2.2.2.2. Merhamet Teması	21
2.2.2.2.1. Mihriban	21
2.2.2.3. Konusunu Anılarından Alanlar	28
2.2.2.3.1. Londra Hatıratından	28
2.2.2.3.2. Köyde İki Gece	37
2.3. MENEMENLİZÂDE MEHMET TAHİR (1863-1903).....	40
2.3.1. Hayatı	40
2.3.2. Küçük Hikâyesi	41
2.3.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	41
2.3.2.1.1. Elvâh-ı Hayatiyye - Korku	41
2.4. ALİ EKREM [BOLAYIR] (1867-1937)	43
2.4.1. Hayatı	43
2.4.2. Küçük Hikâyeleri	45

2.4.2.1. Çocuk Eğitimi, Bakımı ve Yetiştirilmesi	45
2.4.2.1.1. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 1	45
2.4.2.1.2. Mükâlemât-ı Ahlâkiyye'den 2	49
2.4.2.1.3. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 3	52
2.4.2.1.4. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 4	55
2.4.2.1.5. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 5	62
2.4.2.2. Hayal-Hakikat Çatışması	67
2.4.2.2.1. Bir Hande-i Ruhânî.....	67
2.4.2.2.2. Taksim Bahçesinde	72
2.4.2.3. Merhamet Teması	77
2.4.2.3.1. İbtîlâ-yı İşret	77
2.4.2.3.2. Beşik Hediyesi	82
2.4.2.3.3. Dey Kıroğlan!	86
2.4.2.3.4. Ateşçi	95
2.4.2.3.5. Hatice Hanım	100
2.4.2.3.6. Mişo	109
2.4.2.3.7. Cemile	116
2.4.2.3.8. Semere-i Hayat	123
2.4.2.3.9. Zenciyye	130
2.5. HÜSEYİN SUAT [YALÇIN] (1867-1942).....	136
2.5.1. Hayatı	136
2.5.2. Küçük Hikâyeleri	137
2.5.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	137
2.5.2.1.1. Validemin Dizinde	137
2.5.2.2. Merhamet Teması	138
2.5.2.2.1. Âmâ	138
2.6. TEVFİK FİKRET (1867-1913).....	141

2.6.1. Hayatı	141
2.6.2. Küçük Hikâyeleri	142
2.6.2.1. Aşk Teması	142
2.6.2.1.1. Av Âlemi	142
2.6.2.2. Hayal-Hakikat Çatışması	145
2.6.2.2.1. Meftûr-ı Gayret	145
2.6.2.3. Merhamet Teması	148
2.6.2.3.1. Vedia'dan Bir Parça	148
2.6.2.3.2. Vedia'dan Bir Parça Daha	150
2.6.2.3.3. Valideleri Vefat Etmişti	151
2.6.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	154
2.6.2.4.1. Tarlada	154
2.7. AHMET HİKMET [MÜFTÜOĞLU] (1870-1927)	157
2.7.1. Hayatı	157
2.7.2. Küçük Hikâyeleri	158
2.7.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	158
2.7.2.1.1. Muammâ-yı Dil	158
2.7.2.1.2. Ninni	163
2.7.2.2. Kadın Teması	167
2.7.2.2.1. Bir Benefşenin Sergüzeşti	167
2.7.2.2.2. İlk Görücü	170
2.7.2.2.3. Hüsn ü Aşk	174
2.7.2.2.4. Ah Şu Erkekler, Ah!	180
2.7.2.2.5. Ramazan İçinde Bayram	183
2.7.2.3. Kültür Çatışması	187
2.7.2.3.1. Yeğenim	187
2.7.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	191

2.7.2.4.1. Zevk-i Hayal.....	191
2.8. AHMET REŞİT [REY] (1870-1955)	195
2.8.1. Hayatı	195
2.8.2. Küçük Hikâyeleri	196
2.8.2.1. Kadın Teması	196
2.8.2.1.1. Dilber.....	196
2.8.2.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	200
2.8.2.2.1. Hikâye	200
2.8.2.2.2. Muâvenet-i Yetimâne	203
2.9. KADRI / HÜSEYİN KÂZİM (1870-1934)	205
2.9.1. Hayatı	205
2.9.2. Küçük Hikâyeleri	205
2.9.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	205
2.9.2.1.1. Gıdaklar	205
2.9.2.1.2. Bir İzdivaç	208
2.10. SAFVETÎ ZİYA (1875-1929)	212
2.10.1. Hayatı	212
2.10.2. Küçük Hikâyeleri.....	212
2.10.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	212
2.10.2.1.1. Onların Ruhu	212
2.10.2.1.2. Bir Safha-i Kalp.....	214
2.10.2.2. Kadın Teması.....	219
2.10.2.2.1. Hanım Mektupları.....	219
2.10.2.2.2. Göksu Dönüşü	227
2.10.2.2.3. Sevda-yı Girîzân	229
2.10.2.2.4. Bir Sergüzeşt.....	234
2.10.2.3.1. Hasret Gitmiş.....	239

2.10.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	242
2.10.2.4.1. Bir Yâd	242
2.10.2.4.2. Mahkûm Kalpler	244
2.11. FAİK ÂLİ [OZANSOY] (1876-1950).....	245
2.11.1. Hayatı	245
2.11.2. Küçük Hikâyeleri.....	246
2.11.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	246
2.11.2.1.1. Bir Gece.....	246
2.11.2.2. Merhamet Teması	249
2.11.2.2.1. Küçük Hasan.....	249
2.11.2.3. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	251
2.11.2.3.1. Zâhir	251
2.11.2.3.2. Zâhir'in İkinci Mektubundan	255
2.12. HASAN TAHSİN (1882-1932).....	258
2.12.1. Hayatı	258
2.12.2. Küçük Hikâyesi	258
2.12.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	258
2.12.2.1.1. Medfûn Emellerle	258
2.13. CELÂL SAHİR [EROZAN] (1883-1935).....	261
2.13.1. Hayatı	261
2.13.2. Küçük Hikâyesi	263
2.13.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	263
2.13.2.1.1. Kompartımanda	263

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MENSUR ŞİİRLER

3. MENSUR ŞİİRLER	268
3.1. ALİ EKREM [BOLAYIR]	268
3.1.1. Merhamet Teması	268
3.1.1.1. Ziya Tevfik Bey	268
3.1.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	270
3.1.2.1. Boğaziçi'nin Sesleri	270
3.2. TEVFIK FİKRET	274
3.2.1. Aşk Teması	274
3.2.1.1. Senin İçin	274
3.2.1.2. Güzelliğin	275
3.2.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	276
3.2.2.1. Mezarlıkta - Yine Orada	276
3.3. AHMET HİKMET [MÜFTÜOĞLU]	277
3.3.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	277
3.3.1.1. Çiçekler	277
3.3.1.2. Renkler	279
3.3.1.3. İstiyorum ki... ..	281
3.3.1.4. Nakarat	282
3.3.1.5. O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata	284
3.3.1.6. Saçlar	285
3.4. CENAB ŞAHABETTİN (1870-1934)	288
3.4.1. Hayatı	288
3.4.2. Mensur Şiirleri	289
3.4.2.1. Evlilik Teması	289

3.4.2.1.1. Lâne-i Elhân	289
3.4.2.2. Tabiat Teması	291
3.4.2.2.1. Yalı Hayalatı.....	291
3.5. SÜLEYMAN NAZİF (1870-1927)	293
3.5.1. Hayatı	293
3.5.2. Mensur Şiiri.....	294
3.5.2.1. Kaçış Teması	294
3.5.2.1.1. Benim Mezarım	294
3.6. ALİ NUSRET (1872- 1913).....	296
3.6.1. Hayatı	296
3.6.2. Mensur Şiirleri.....	296
3.6.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	296
3.6.2.1.1. Gece.....	296
3.6.2.1.2. Darbe-i Hicran	298
3.6.2.1.3. Cevr-i Muhîât	301
3.6.2.2. Kaçış Teması	304
3.6.2.2.1. Çiçekler	304
3.6.2.3. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	307
3.6.2.3.1. Sekte-i Bahar	307
3.6.2.3.2. Leyl-i Sefid.....	310
3.7. HÜSEYİN SİRET [ÖZSEVER] (1872-1959)	313
3.7.1. Hayatı	313
3.7.2. Mensur Şiiri.....	313
3.7.2.1. Kaçış Teması	313
3.7.2.1.1. Dalgalar	313
3.8. SAFVETÎ ZİYA.....	315
3.8.1. Hayal-Hakikat Çatışması	315

3.8.1.1. Düşünüyordum	315
3.9. FAİK ÂLİ [OZANSOY]	317
3.9.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	317
3.9.1.1. Mezarımız.....	317
3.10. ÖMER NACİ (1878- 1916).....	319
3.10.1. Hayatı	319
3.10.2. Mensur Şiiri.....	319
3.10.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	319
3.10.2.1.1. Onun Mezarı	319
3.11. CELÂL SAHİR [EROZAN]	320
3.11.1. Hayal-Hakikat Çatışması	320
3.11.1.1. Mevâlid-i Hicran	320
3.11.1.2. Mevâlid-i Hicran 2.....	323
3.11.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar	324
3.11.2.1. Yazılarıma Karşı.....	324
3.11.2.2. Gözleriniz	326
3.11.2.3. Neşide-i İztrâp	327
3.11.2.4. Sarı, Eflâtun, Siyah.....	328
3.11.2.5. Mütâlaâlarım Karşı	329

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DİĞER YAZARLARIN KÜÇÜK HİKAYE VE MENSUR ŞİİRLERİ

4. DİĞER YAZARLARIN KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİRLERİ.....	333
4.1. KÜÇÜK HİKÂYELELER.....	333
4.1.1. Münci Fikri.....	333
4.1.1.1. Merhamet Teması	333

4.1.1.1.1. Tramvayda.....	333
4.1.2. Rüştü Necdet	337
4.1.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması	337
4.1.2.1.1. Ricat	337
4.1.2.1.2. Mektep.....	340
4.1.2.1.3. Mesûde Bacı	344
4.1.2.1.4. Piristû	349
4.1.2.1.5. Güzin	352
4.1.2.1.6. Hayal-i Mesrûk.....	355
4.1.2.1.7. Peyman	358
4.1.2.2. Merhamet Teması	363
4.1.2.2.1. Ud.....	363
4.1.2.2.2. Ömr-i Sefil.....	366
4.1.2.2.3. Menfur	367
4.1.3. Safvet Suat	371
4.1.3.1. Hayal-Hakikat Çatışması	371
4.1.3.1.1. Münkesir Emellerle.....	371
4.2. MENSUR ŞİİRLER	374
4.2.1. Asaf Muammer.....	374
4.2.1.1. Kaçış Teması	374
4.2.1.1.1. Kelebek Kadar Vefasız	374
4.2.2. A(yın) T.....	376
4.2.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	376
4.2.2.1.1. Mülâkat.....	376
4.2.3. Doktor Bafralı Yanko	378
4.2.3.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan	378
4.2.3.1.1. Hengâme-i İftirâk	378

SONUÇ	380
KAYNAKÇA.....	388
1. ÇALIŞMAYA ESAS OLAN METİNLER.....	388
2. YARARLANILAN KAYNAKLAR	395

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.t.	Adı geçen tez
b.	Baskı
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
ev.	Çeviren
Haz.	Hazırlayan(lar)
nu.	Numara
s.	Sayfa
ss.	Sayfadan sayfaya
YKY	Yapı Kredi Yayınları

GİRİŞ

İlk sayısı 27 Mart 1891 yılında yayımlanan *Servet-i Fünûn* dergisi Tevfik Fikret'in yazı işleri müdürlüğüne getirildiği 7 Şubat 1896 tarihinden itibaren edebî bir dergi hâline gelmiş ve bir döneme adını verebilecek derecede tesirli olan *Servet-i Fünûn* edebî topluluğunun oluşmasında büyük rol oynamıştır.

Servet-i Fünûn dergisi, Türk edebiyatında batılı anlamda modern hikâye ve roman türünün doğuşu ve gelişmesi bakımından önemli bir yere sahiptir. Çağdaş roman türü çeşitli safhalardan geçip toplumsal ve yazınsal bir birikim sonucunda meydana gelmiştir. Birer ara tür olan küçük hikâye ve mensur şiir, romanın bugünkü mahiyetini kazanmasına yardımcı olan önemli birer unsurdur.

Bu nedenle çalışmamızda Tevfik Fikret'in *Servet-i Fünûn* dergisinde yazı işleri müdürü olarak bulunduğu ve Edebiyat-ı Cedide topluluğunun varlığını yoğun olarak ortaya koyduğu dönemi esas aldık. Bu dönem *Servet-i Fünûn* dergisinin 256-512 numaraları arasındaki sayılarında yayımlanan küçük hikâye ve mensur şiirlerini içine almaktadır.

Servet-i Fünûn edebiyatı üzerinde pek çok sayıda inceleme bulunmaktadır. Bunlardan biri de bizim çalışmamızın hareket noktası olan, Şehnaz Aliş'in *Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye – Mensur Şiir – Manzum Hikâye (1896-1901)* adlı doktora tezidir. Aliş, tezinde bu dönemin önde gelen edebiyatçılarının eserleri ile birlikte dergide adı geçen türlerde çıkan yazıları üzerinde durarak ayrıntılı bir inceleme yapmıştır. Geri planda kalan edebiyatçıların metinleri hakkında da toplu bazı değerlendirmelerde bulunan Şehnaz Aliş, çalışmasında ayrıntılı duramadığı geri planda kalan sanatçıların başka çalışmalarda incelenebileceğini işaret etmektedir.

Bizim amacımız Şehnaz Aliş'in tezinde ele aldığı kişilerden farklı olarak üzerlerinde çalışma yapılmayan, geri planda kalmış hikâye ve mensur şiir yazarlarının

metinleri üzerinde bir inceleme yaparak *Servet-i Fünûn* hikâyeciliğinin eksik kalmış bir tarafını tamamlamaktır.

Bu çalışmayı hazırlarken ilk işimiz *Servet-i Fünûn* dergisinin 256-512 numaraları arasındaki sayılarını taramak ve yayımlanmış olan küçük hikâye ve mensur şiirleri tespit etmek oldu. Toplamda 24 yazarın küçük hikâye ve mensur şiir türünde eser vermiş olduğunu gördük. Çoğu Latin alfabesine çevrilmemiş ve dergi sayfalarında kalmış bulunan bu metinleri önce yeni harflere çevirdik. Bu metinlere ulaşmanın zorluğu dolayısıyla ve bu dönemin dil ve üslubunu daha iyi yansıtabilmek amacıyla değerlendirmelerimizde çokça alıntı yapmayı tercih ettik. Metinlerin değerlendirmelerini, tespit ettiğimiz ortak temler doğrultusunda bir sınıflandırma içerisinde verdik.

Çalışmamızı dört ana bölüm şeklinde sınıflandırdık.

Birinci bölümde; üç alt başlık altında, Türk edebiyatında hikâye, küçük hikâye ve mensur şiir hakkında kısaca bilgi verdik. Türk edebiyatında hikâyenin varlığı ve modern anlamda hikâyenin ortaya çıkışı mevzusuna ana hatlarıyla değindikten sonra birer ara tür olan küçük hikâye ve mensur şiir anlatı türlerinin doğuşu ve gelişimini etkileyen unsurlar üzerinde durduk.

İkinci bölümde *Servet-i Fünûn* dergisinde küçük hikâyeleri yayımlanmış olan yazarları öncelikle doğum tarihine göre kronolojik bir sıralamaya tâbi tuttuk. Her yazar hakkında önce biyografik bilgi verdikten sonra küçük hikâyelerini temalarına göre sınıflandırdık. Temaları alfabetik sırayla verdik ve her temanın altına ilgili olan küçük hikâyeyi dergide yayımlanma tarihine göre kronolojik bir sıra izleyerek sınıflandırdık.

Üçüncü bölümde; ikinci bölümde küçük hikâye yazarları için yaptığımız tasnifi bu bölümde de *Servet-i Fünûn* dergisinde mensur şiirleri yayımlanmış olan yazarlar için uyguladık. İkinci ve üçüncü bölümlerde bir yazardan sadece ilk kez bahsettiğimizde hayatı hakkında bilgi vermeyi uygun gördük.

Dördüncü bölümde; incelememize esas olan dönemde *Servet-i Fünûn* dergisinde küçük hikâye ve/veya mensur şiiri yayımlanmış olan ancak doğum tarihine ve hakkında yeterli bilgiye ulaşamadığımız yazarların metinlerini, öncelikle küçük hikâye ve mensur şiir olmak üzere iki alt başlıkta inceledik. Küçük hikâye ve mensur şiirleri kendi içlerinde

temalara ayırdık ve aynı tema altındaki metinleri yayımlanma tarihini dikkate alarak kronolojik bir sıra ile verdik.

Sonuç bölümünde ise, tüm bu değerlendirmeler sonucu varılan yargılara yer verdik. Ayrıca araştırmamız kapsamında ele alınan eserler arasında dikkatimizi çeken, içerik ve yazarların yaklaşımı bakımından diğerlerinden farklı olan yönleri tekrar vurguladık. Son olarak haklarında yeterli bilgiye ulaşamadığımız isimlerin üzerinde araştırma yapılması gerektiği yönünde öneride bulunduk.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRK EDEBİYATINDA KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİR

1. TÜRK EDEBİYATINDA KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİR

1.1. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE

İnsanoğlu sosyal bir varlıktır ve yaradılışı gereği daima duygu ve düşüncelerini, gördüklerini ve çevresinden duyduklarını paylaşmak ihtiyacı hissetmiştir. Bunu yaparken bazen bilgilendirmek, bazen eğlendirmek bazen de her iki amaçla olayları kurgulayarak anlatmaya ve aktarmaya çalışmıştır.

Hikâye sözcüğü Arapça “hikâyat”, yani anlatmak anlamındadır. Hikâye kelimesi destandan masala, fıkradan menkıbeye, romandan tiyatroya kadar bütün tahkiyeli metinleri kapsar.

“Edebî türleri kesin çizgilerle birbirlerinden ayırmak mümkün olmamakla birlikte bazı türler arasında diğerlerine oranla daha fazla bir yakınlığın varlığından söz etmek mümkündür. Bu çerçeveden bakıldığında masal ile destan, tiyatro ile şiir, destan ile tiyatro arasında bir yakınlık ve benzerlik olduğu söylenebilir. Edebî türler arasında birbirine en çok benzeyenler masal, hikâye ve romandır. Özellikle roman ile hikâye arasında hem kuramsal, hem de pratik olarak çok sayıda ortak özellik vardır. Hepsi aynı anlayışın uzantıları sayılabilecek türler zaman içinde, çeşitli nedenlerle değişmiş, dönüşmüş, ayrı birer tür olarak ortaya çıkmışlardır.”¹

Türk edebiyatının 19. Yüzyıldan itibaren tanıştığı edebî türlerden biri olan hikâye, köklü bir geçmişe sahiptir. İslâmiyet öncesi dönemden 19. Yüzyılın ikinci yarısına dek uzanan süre içerisinde pek çok türde kullanılan bir anlatım tarzı olan, Türk tahkiye geleneği, beş ana anlatım formu şeklinde gelişmiştir. Bunlar; “Bin Bir Gece”, “Bin Bir Gündüz” gibi Hint-Arap-Fars edebiyatı kaynaklı anlatılar, “Yusuf u Züleyha”, “Leyla vü Mecnun” gibi Fars edebiyatı kaynaklı mesnevi türünü oluşturan manzum metinler, “Kerem ile Aslı”, “Koroğlu” gibi Türk destanlarından kaynaklanan halk hikâyeleri, “Billur Köşk”

---

¹ Hasan Boynukara, “Hikâye ve Hikâye Kavramları”, *Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı*, 2.b. , Özel Sayı 1, Sayı: 46/47, 2005, s. 131.

gibi İstanbul ve çevresinde anlatılan masallar ve meddah hikâyeleridir². Bütün bu formların ortak özelliği olarak tasvir ve tahlilden yoksun oluşları, yer ve zaman unsurlarının belirsizliği, doğüstü güçlere sahip hayalî varlıklar ve bu varlıkların nesnel gerçekliğe aykırılığı gösterilebilir.

Hikâyenin “modern anlamda hikâye” türüne dönüşümü olay örgüsünde gerçekleşen değişimdir. Olay örgüsünün sebep sonuç ilişkisine dayanması ve “olmuş veya olması mümkün olayları ve durumları” anlatan edebî bir türe dönüşmesi modern hikâyenin temellerini oluşturmuştur. Türk edebiyatında modern anlamda roman ve hikâye Tanzimat’tan sonra Batı edebiyatından yapılan tercümelemlerle ortaya çıkmıştır.³

Türk okuyucusunu geleneksel hikâye türünden farklı bir içerik ve teknikteki batılı hikâye ve romana alıştırmaya çalışan Türk romancıları bunu iki yol izleyerek gerçekleştirmişlerdir:

“Birinci yol; aydın olmayan, geniş halk topluluğunun Avrupaî hikâye ve romana yadırgamadan alıştırılması için Ahmet Midhat tarafından izlenen batılı hikâye ve romanla Türk halk hikâyelerini uzlaştırmaya çalışan yoldur. Bu halk hikâyelerinin bir nevi modernleştirilmesidir ve Şinasi’nin orta oyunu ile batılı komediyi uzlaştırmağa çalışmasının yerli unsura daha çok kayan şeklidir.

...

İkinci yol ise; batı kültürü ile değişik ölçülerde temasa geçmiş olan sınırlı aydınlar topluluğu için Namık Kemal tarafından izlenen ve yerli hikâye ve roman örneklerini dikkate almadan, doğrudan doğruya batılı hikâye ve roman tekniğini tatbika çalışan yoldur.”⁴

Tanzimat döneminin ilk hikâyecileri olan Ahmet Midhat, Emin Nihat sonrasında da Recaizade Mahmut Ekrem, Nabizade Nâzım ve Mehmet Celâl’in hikâyeleri, “uzun hikâye” olarak nitelendirilebilecek, romana yaklaşan birer hacme sahiptir.

Özellikle Ahmet Midhat ve Emin Nihat’ın eserlerinde eski tarz öykülemenin özellikleri görülmeye devam eder. Meddah tipi anlatıcının varlığına rağmen kişi kadrosu açısından gelenekten ayrılarak özgünleşen bu hikâyelerde kişilerin psikolojisini ele almayı, olay ve çevrenin yüzeysel ele alınışı dönemine özgü özelliklerdendir.

² Hakan Sazyek, “Hâlîl Ziya Uşaklıgil’in Öykücülüğü”, **Adam Öykü**, Ocak-Şubat 1998, s. 113.

³ Ahmet Hamdi Tanpınar, **19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1982, ss. 285-288.

⁴ Kenan Akyüz, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860- 1923)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995, s. 68.

Tanzimatın ikinci kuşağıyla beraber yazarların insana bakışı ve onu değerlendirişi değişir. Kiřiler ilk kuşakta yūzeysel olarak yansıtılırken ikinci kuşakla birlikte kişiler i çatışmaları, ruh hāli ve insana dair her yōnūyle işlenmeye başlanır. İlk kuşak edebiyatı topluma yōn verecek, onu eğitecek bir araç olarak gōrūrken ikinci kuşak edebiyatı öncelikle bir sanat dalı olarak gōrmūř ve edebī bir kaygı ile kaleme aldıkları eserlerinde anlatıcı kişiyi metinde biraz daha geri çekerek gerçeğe yakın olay ve kişileri eserlerine yansıtarak tasvir ve tahlile ۆnem vermişler, bōylece teknik açıdan da başarıya ulaşmışlardır.

Orhan Okay, *Batılılaşma Devri Tūrک Edebiyatı* adlı eserinde roman neslinin ilk yazarı olarak Ahmet Midhat Efendi'yi gōsterir.⁵ Roman tekniğine pek dikkat etmeyen Ahmet Midhat Efendi hikāyelerinde romantik ařk maceraları, esirlik, eğitim, kadın vs. konuları hakkında kaleme alırken meddah geleneğinden faydalanarak Tūrک okuyucusunu romana alıştırmaya çalışmıştır.

Ahmet Midhat'ın eserlerini Emin Nihat Bey'in bazı yōnleriyle *Decameron* ve *Bin Bir Gece Masalları*'nı anımsatan *Mūsāmeret-nāme* adlı eseri izler. Tanzimat dōnemi, modern anlamda Tūrک hikāyesine geçiřte bir hazırlık devresi olmuřtur.

şemsettin Sami 1872 yılında halk hikāyesi geleneğinden izler taşıyan tek romanı *Taařřuk-ı Talat ve Fitnat*'ı neşreder. “*Taařřuk-ı Talat ve Fitnat*’ın, bu geleneğe kız çocuklarının tahsili, gōrmeden evlenme, evlilikte kadının da fikrinin alınması gibi hemen bōtōn yūzyıl romanında yaygın olarak kullanılacak birkaç unsur katmış olmaktan fazla bir ۆzellięi yoktur.”⁶

Namık Kemal'in *İntibah*'ı, bu edebī zemin ūzerine gelir. Yer yer Fransız romantik akımından yer yer gelenekten beslenen ve anonim halk hikāyelerinden izler taşıyan eseri ile edebī romancılığımızın ilk ismi olur.

1891 yılında Samipařazade Sezai edebiyatımızda Avrupaī tarzda yazılan ilk hikāyeleri topladıęı *Kūuk řeyler* adlı hikāye kitabını neřreder ve kūuk hikāye tūrōnū bařlatır. İlk realist roman denemesi *Sergūzeřt* ile romantik ve realist unsurları bir arada ele

---

⁵ Orhan Okay, **Batılılaşma Devri Tūrک Edebiyatı**, 2. b., Dergāh Yayınları, İstanbul 2010, s. 69.

⁶ Okay, a.g.e., s. 69.

alan Samipaşazade Sezai'yi natüralist tesirler görülen uzun hikâye *Karabibik* yazarı ilk realist hikâyeci Nabizade Nazım takip eder.

Servet-i Fünûn romanı ile edebiyat tarihimizde bir dönüm noktası yaşanır. Hâlit Ziya ve Mehmed Rauf'u bu dönemin önde gelen romancıları olan Hüseyin Cahit, Ahmet Hikmet ve Safvetî Ziya izler. Bu dönem edebiyatçıları kendilerinden önceki nesle nazaran daha eğitilmiş ve sistematik bir yol izleyerek edebiyatımızda yeniliğe ulaşmışlardır. İçerik olarak, kırılma mizaçlarının aksine Balzac, Paul Bourget, Flaubert, Stendhal gibi, çağlarının Fransız realistlerinden etkilenmişlerdir.

Servet-i Fünûn romanı diğer türlerde olduğu gibi sosyal problemlerden uzak kalmış olmasına karşın yarattığı hayalperest ve romantik kahramanlarının aşkları ve günlük hassasiyetleri üzerinde durarak kendine özgü bir edebiyat diline ve başarılı psikolojik tahlillere ulaşmıştır.

Servet-i Fünûnculara tepki olarak ortaya çıkan Fecr-i Âtî topluluğu sanatın şahsi ve muhterem olduğu görüşünü savunurken roman türünde büyük bir varlık gösterememişlerdir.

1.2. KÜÇÜK HİKÂYE

Küçük hikâye Türk edebiyatında edebî bir tür olarak 19. Yüzyılın ikinci yarısında görülmeye başlar. Samipaşazade Sezai'nin bir mukaddime, altı hikâye, bir mensure ve bir tercümeden oluşan *Küçük Şeyler* (1891) adlı eserinde küçük hikâyenin ilk örneklerine rastlanır. Yazarın, *Rümûzü'l- Edeb* ve *İclâl* adlı kitapları da kısa hikâyeler içermektedir.

Nabizade Nâzım'ın *Seyyie-i Tesamüh* (1892), Recaizade Mahmut Ekrem'in *Muhsin Bey- Yahut- Şairliğin Hazin Bir Neticesi* (1308) ve *Şemsa* adlı eserleri bu türün diğer ilk örneklerindedir.

1880 sonrası dönemde küçük hikâyeler bir edebî tür olarak varlık göstermeye başlamıştır. Hâlit Ziya, Hüseyin Cahit, Mehmed Rauf gibi küçük hikâye türünde yapıtlar ortaya koyan isimlerdir.

“Bu dönemde kısa hikâyenin ne olduğu ve yazarın bu türü nasıl gördüğü yazdıkları eserlerin önsözlerinde yazılan bilgilerde bulunmaktadır.”⁷

Küçük hikâyenin kuramsal yönü üzerinde ciddi bir şekilde düşünen ilk kişi olan Samipaşazade Sezai *Küçük Şeyler* adlı hikâye kitabının önsözünde bu konu hakkındaki düşüncelerine yer vermiştir.

“Dünyada bir zerre yoktur ki güzel yazmak şartıyla bir mevzu-i mühim addedilmesin?”

Âlem-i şemsin ahvâlini tasvir etmekle bir hurdebînî böceğin kalbini teşrih eylemek edebiyatça müsavidir.

En mufassal, en mükemmel kitaplarda bazı küçük şeyler noksandır ki o küçük şeylerin edebiyatça ehemmiyeti pek büyüktür.

Bugün romanlar bâziçe-i efkâr olan garâib-i hikâyat ve acaib-i rivâyat şekli-i tıflânesinden çıkarak, serâir-i tabiata karşı ulûm ve fînûnun kazandığı muzafferiyetlere ve kalb-i insaniyete dair senelerce edilecek tedkikat ve teşrihâtın hâsıl ettiği tecrübelerle istinâden bir üslûb-ı âlî-yi şairâne ile yazılır.

Buna ‘ilm-i teşrih-i edebî’ tabirini kullanmak câizdir sanırım.”

Nabizade Nazım, roman ve küçük hikâye arasındaki farklılığa dikkati çeken bir diğer isimdir. Haspa isimli hikâyesinin, başına eklediği “Kari’ime” başlıklı bölümde önce romanın vaka kuruluşu hakkında bilgi verir, ardından hikâyenin sadece “nakil ve rivayetinden” ibaret olduğunu belirterek “tafsilâta tahammülü” olmadığını, hikâyede önemli olanın öz olduğunu vurgular.

Recaizade Mahmut Ekrem, Muhsin Bey Yahût Şâirliğin Hazin Bir Neticesi adlı kitabının önsözünde “büyük hikâye” olarak adlandırdığı romanın geniş bir hacme sahip olması gerekliliğinin zorluğundan bahseder. Ekrem’e göre hikâyede ancak çok önemli ayrıntılar bulunmalıdır.

Recaizade M. Ekrem, *Araba Sevdası* adlı romanının önsözünde romanı büyük hikâye olarak tanımlarken küçük hikâye ile olan farklılığını ortaya koyar.

“Eser önsözleri dışında, XIX. Yüzyılda hikâye hakkında yazılmış en önemli yazılardan birisi, Ahmet Mithat Efendi’ye aittir. Ahmet Mithat Efendi, ‘Hikâye Tasvir ve Tahriri’ adlı bir makale yazar. Bu makalede, önce hikâyenin Avrupa,

---

⁷ S. Dilek Yalçın-Çelik, “Türk Edebiyatında Kısa Hikâyeler Hakkında Yapılan Çalışmalar”, **Türkbilgi**, 2002/3, s.108.

İran-Arap edebiyatlarındaki gelişimini anlatır. Ahmet Mithat Efendi, sonra ne tarzda hikâyeler yazılabileceği konusuna dair bilgiler verir.”⁸

Yazarların bu dönemde büyük ve küçük hikâyenin ne olduğuna dair yayımladığı pek çok eseri anmak mümkündür. Bunlardan biri de H. Ziya Uşaklıgil’in *Hikâye* (1307/1891) adını verdiği bir incele çalışması niteliğindeki kitabıdır.

Hikâye kelimesi pek çok aşamadan geçerek günümüzde kullanıldığı anlamda romandan ayrı bir kurmaca tür olarak kabul görmüştür. Küçük hikâye hakkında yapılan bu tanımların eksik ya da tek taraflı olmakla birlikte bir yol açıcı nitelik taşıdığı dikkatlerden kaçmamalıdır.

1.3. MENSUR ŞİİR

Mensur kelimesi sözlüklerde “1.saçılmış, dağılmış. 2.ed.manzum olmayan, vezinsiz, kafiyesiz söz”⁹, “1.nesrolunmuş, saçılmış, dağılmış, serpilmiş”¹⁰, “Düz yazı”¹¹ şeklinde tanımlanmıştır.

Pek çok araştırmacı mensur şiir hakkında tanımlamalarda bulunmuştur. Bu tanımlamaları yapanlardan biri de İsmail Çetişli’dir. Çetişli mensur şiiri, “Sanatkârın ferdî ve şairane hislerinin bir şiir kadar ahenkli ve sanatlı cümle yapısıyla ifâde edildiği; vezinsiz, kâfiyesiz, mısırâsız, çoğu gramer kaidelerine uygun cümlelerden müteşekkil; büyük bir duygu yoğunluğunun hâkim olduğu kısa nesir.”¹² olarak tanımlarken sanatlı ve ahenkli cümle yapısını vurgulamıştır.

Şehnaz Aliş, *Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye Mensur Şiir Manzum Hikâye* isimli doktora tezinde mensur şiiri tarif ederken duygu, ahenk ve kısalık üzerinde durmaktadır:

⁸ Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz.: Mehmet Rauf, “Bizde Hikâye”, *Servet-i Fünûn*, C. XIV, nu: 344, 2 Teşrin-i evvel 1313/14 Ekim 1897, ss. 86-90.

⁹ Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, 22. b., Ankara, 2005, s.616..

¹⁰ Şemsettin Sami, *Kamus-i Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007, s. 1412.

¹¹ *Türkçe Sözlük*, TDK, 10. b., Ankara, 2005, s. 1369.

¹² İsmail Çetişli, “Türk Edebiyatında Mensur Şiirin Doğuşu, Gelişmesi ve Özellikleri”, *Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)*, C.1, nu. 2, (Elazığ), 1987, s. 117.

“Duygu ve duygular üzerindeki düşüncelerin lirik bir eda ile ahenkli nesir cümleleri halinde, yarım veya iki sahifelik kısa bir metinle ifade edilmesidir.”¹³

Edebiyat tarihi boyunca sanatçılar, daima güzelliğe ulaşabilmenin peşinde zamanı aşma gayreti içerisinde olmuşlardır. Bunu gerçekleştirmenin yolunu dil ve şekil üzerinde yaptıkları çeşitli değişikliklerde bulmuşlardır. Mensur şiir türü roman ve şiir gibi ana bir tür olmamakla birlikte süregelen bu arayışın bir sonucu olarak doğmuştur. Duygu ve düşüncelerini anlatmak, gördüklerini tasvir etmek amacıyla yeni bir tür arayan edebiyatçılar mensur şiir ile birlikte yeni bir imkâna kavuşmuşlardır.

“Fransa’da mensûr şiirin bazı özelliklerini taşıyan düzyazıya, 1842’ye kadar ‘prose poetique-şairâne düzyazı’ deniliyordu; fakat Fransız şairi Aloysius Bertrand ‘Gaspard de la Nuit’ adlı mensur şiirlerini yayınlayınca şairâne düzyazının adı ‘mensur şiir- poeme en prose’ olur; bu suretle yeni bir edebî tür ortaya çıkar. Yeni türün özelliklerini ve kişiliğini bulması, tutunması, sırasıyla Baudelaire, Isidore Ducasse ve Arthur Rimbaud sağlar.”¹⁴

19. yüzyılda Fransa’da Aloysius Bertrand’ın *Gaspard de la Nuit* adlı eseriyle bir tür olarak ortaya çıkan mensur şiirin Türk edebiyatında ilk uygulayıcıları Servet-i Fünûn edebiyatçılarıdır. Mensur şiir türü edebiyatımıza Fransız edebiyatından geçmekle birlikte Türk edebiyatının geçmişi boyunca bu türe çok da yabancı olmadığını belirtmek gerekir. İsmail Çetişli, türün Türk edebiyatında yer bulmasında beş temel etken bulunduğunu belirtir:

“1. Divan ve Halk edebiyatındaki bazı nesir örneklerinin tesiri

2. Fransız edebiyatı tesiri

3. Şiir tercümelerinin tesiri

4. Tanzimatla birlikte değişen şiir anlayışının tesiri

5. Servet-i Fünûncuların yeni bir üslûp ve ifâde tarzı arayışlarının tesiri.”¹⁵

Tanzimattan Servet-i Fünûn dönemine gelene kadar manzum ve mensur şiir türü hakkında çeşitli görüşler ileri sürülür ve türler arası fark kesin çizgilerle belirlenemez. Bu dönemde daha çok şiirde anlam konusu üzerinde durulmuştur.

¹³ Şehnaz Alish, Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye Mensur Şiir Manzum Hikâye (1896-1901), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994, s. 10.

¹⁴ Niyazi Akı, “Hâlîl Ziya Uşaklıgil’in Mensur Şiirleri”, *Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi*, C. 1, nu. 1, (Erzurum), 1970, s. 1.

¹⁵ Çetişli, a.g.m., s.120.

Servet-i Fünûn edebiyatçıları sanat anlayışlarını “Üstat Ekrem”in görüşleri doğrultusunda şekillendirmişlerdir. Recaiade Mahmut Ekrem edebiyatı şiir ve nesir olmak üzere iki türde ele alır. His ve hayallerin anlatımına ağırlık verdiği şiirleri hakkında “Zerrâttan şümûsa kadar her güzel şey şiirdir.” der.

İsmail Çetişli *Türk Edebiyatında Mensur Şiirin Doğuşu, Gelişmesi ve Özellikleri* adlı çalışmasında mensur şiirin asıl kaynağı ve hareket noktası olarak Recaiade'nin şu görüşlerine yer verir:

“Her mevzun ve mukaffa lakırdı şiir olmak lazım gelmez, her şiir mevzun ve mukaffa bulunmak iktizâ etmediği gibi.” Bu cümle şiir anlayışına o güne kadar görülmeyen yeni bir ufuk açar. ‘Mevzûn ve mukaffa söz’ klişesi tamamiyle kırılmıştır artık. Önemli olan sözün kaftiyeli olması değil, güzel olmasıdır. ‘... ifâdesi muntazam... manası güzel... his ü hayali muvâfık-ı hakikât ü tabiat olan her güzel söze şiir denir. Ekrem, mensûr şiire giden yolu sanki biraz daha açabilmek için şöyle devam eder: ‘... erbâb-ı şi’r ve inşâ belâgate itina etmek... fesâhatten de düşmemek şartıyla sözlerini istedikleri tavır ve kıyafeti verebilir.’”¹⁶

Recaiade Ekrem, bu edebiyatın yalnızca poetikasını yapmamış, uygulamasını eserlerinde ortaya koymaya çalışmıştır. Tanpınar, Recaiade Ekrem’in gençliğinde yazdığı “*Bir Yetimin Mezar-ı Mâderini Ziyaret*” isimli bir mensuresi olduğunu ve şiiri o zamanlardan beri yalnız nazım çerçevesinden görmediğini, şiir ve nesirlerinin iç içe geçmiş bulunduğunu ifade eder.¹⁷

Edebiyatımızda mensur şiir türünün ilk örneklerini veren Hâlit Ziya mensur şiirlerinin yazılış şeklini şöyle tarif eder:

“Mensur şiirler, kısa küçük, hemen fikre doğdukları gibi kâğıtların üzerine atıvermiş duygulardan, yolumun üstünde toplandıkları gibi teklifsiz, tasnifsiz, çizilivermiş gibi çizgilerden ibaret olacaktı. Bir nevi müsvedde...”¹⁸

Servet-i Fünûn döneminde mensur şiirin ilk örneklerini *Mensur Şiirler* kitabıyla veren Hâlit Ziya'nın mensur şiiri yeni bir tür olarak tanıtmada ve kabul ettirmesinde Mehmet Rauf'un tesiri büyüktür. Mehmet Rauf'un pek çok mensuresi Servet-i Fünûn dergisinde “âsâr-ı manzume” başlığı altında yer almıştır.

¹⁶ Çetişli, a.g.m., s.104.

¹⁷ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, Haz. Zeynep Kerman, 7. b., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005, s. 253.

¹⁸ Hâlit Ziya Uşaklıgil, *Kırk Yıl*, İnkılap ve Aka Kitabevleri, Ankara, 1989, s.190.

Mensur şiirin ilk örnekleri Rezaizade Ekrem ve A. Hâmid'de görülürse de, asıl şahsiyetini bulması ve tanınması Servet-i Fünûn döneminde gerçekleşmiştir. Servet-i Fünûn edebiyatçıları kendilerinden önce gelen neslin hazırladığı edebî zemin üzerinde; realizm, romantizm, sembolizm ve parnasizm akımlarından da aldıkları unsurlarla yeni bir sanat estetiği meydana getirmişlerdir. *“Servet-i Fünûncuların şiiri mutlak bir unsur olarak görmemeleri, duyguların ifadesine önem vermeleri pratikte ‘mensur şiir’ tarzını yaratmıştır.”*¹⁹ Bu nedenle Servet-i Fünûn edebiyatçıları mensur şiir türüne sıcak bakmış ve bu yeni türe rağbet göstermişlerdir. Hâlit Ziya, Mehmed Rauf, Hüseyin Cahit ve Celâl Sahir bu türde en çok eser veren edebiyatçılarıdır.

---

¹⁹ Bilge Ercilasun, **Servet-i Fünûn'da Edebî Tenkit**, 2. b., Akçağ Yayınları, Ankara 2009, s.143.

İKİNCİ BÖLÜM
KÜÇÜK HİKÂYELER

2. KÜÇÜK HİKÂYELER

2.1. RECAİZADE MAHMUT EKREM (1847-1914)

2.1.1. Hayatı

18 Mart 1847’de İstanbul’da dünyaya gelen Recaizade Mahmut Ekrem, küçük yaştan itibaren evde babasından Arapça ve Farsça öğrenmiştir. Sırasıyla Vaniköy sıbyan mektebi, Beyazıt Rüştüyesi ve Mekteb-i İrfan’da okur. Mezun olduktan sonra Harbiye İdadisi’ne gider ancak hastalığı nedeniyle ayrılmak zorunda kalır. 1862’de girdiği Hariciye Mektubi Kalemî’nde bir yandan eski şiir anlayışını devam ettiren Leskofçalı Galip ve Hersekli Arif Hikmet Bey ile, diğer yandan da Namık Kemal ve Ayetullah Bey gibi yenilikçilerle tanışma fırsatı bulur. Diğer yandan Fransızca öğrenerek Batı kültürüyle tanışma fırsatı bulmuştur. Yine burada iken divan şiiri tarzında şiirler yazmaya ve Fransızcadan çeviriler yapmaya başlar. Galatasaray Lisesi’nde ve Mülkiye Mektebi’nde edebiyat öğretmenliği yapar. Meşrutiyetten sonra Evkaf ve Maarif Nazırlıklarında bulunur, sonra Ayan Meclisi âzası olur.

Mahmut Ekrem, Namık Kemal ve Abdülhak Hamid’le birlikte Türk edebiyatını yenileştirenlerden ve yeni tarzda eserler yazanlardandır. Eski edebiyat anlayışını sürdürüp yeni edebiyatçılara hücum edenlere karşı yeni edebiyatın müdafaasını yapmıştır. Hocalığı, okul kitabı olarak yazdığı Talim-i Edebiyat adlı eseri, özellikle Servet-i Fünûn dergisi etrafında toplanan Edebiyat-ı Cedide’cileri yetiştirmesi dolayısıyla kendisine “Üstat Ekrem” denilmiştir.

Şiir, roman, hikâyesi, piyes, tenkit cinsinden pek çok türde eserler yazmıştır. En önemli eserleri, Zemzeme ve Nijad Ekrem adlı şiir kitapları ile Araba Sevdası adlı romanıdır.

2.1.2. Küçük Hikâyeleri

2.1.2.1. Kaçış Teması

2.1.2.1.1. Müfârakat²⁰

Recaizâde Mahmut Ekrem, *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmış olduğu tek küçük hikâyesini Tevfik Fikret'in bir tablosundan etkilenererek kaleme almıştır. Hikâye ile birlikte dergide yayımlanan tabloda limandan uzaklaşmakta olan bir geminin ardından mendilini sallayan bir kadın resmedilmiştir. Yazar da kullandığı şairane ifadelerle tabloyu tasvir eder:

“Serâpâ siyahlar içinde bulunan kadın, yüzündeki siyah tülü başından yukarı geriye atıvermiş.. O tülün altında saklı durmaktan mahzûz gibi görünen müdevver çehre göz alacak derecede keskin bir akıllıkla meydana çıkmış idi.”

Hikâye bir vapur güvertesinde kırk kırk iki yaşlarında, eşini dört ay evvel kaybetmiş matemzede bir valide ile yirmi yirmi iki yaşlarında olduğu anlaşılan oğlunun tasviri ile başlar:

“Taze bahâr-ı letâfette açılmış iken mevsim-i hazanın karanlık günlerine kalmış.. Sâye-efgen-i mahviyyet olduğu hâk-i muzlimin isvidâdına mukâbil revnekdâr görünür bir beyaz gül ki rüzgârın kerem ve serdine.. iklimin yübûset ve rütûbetine ma'rûz kalmaktan biraz hırpalanmış.. Varıklarının kenarları buruşup sararmaya yüz tutmuş. Mamafih yine çiçek.. Bâhusûs yetiştiği mevsime göre şâyan-ı intihâb!. Sîmasının tazelik zamanına mahsûs olan reng-i gurûru bütün bütün kırılmış. Fakat hâlinde bir hüzn-i dilşikâr.. Bir fütûr-ı câzibedâr var ki erbâb-ı dikkati meşguf-ı tahassür.. Mecbûr-ı tefekkür ediyor!..”

Yüzünde matemzede kadınların kederli yüzlerine has “gözlerinin uçlarından şakaklara doğru giden ince buruşuklar.. çene başlarından yanaklara doğru tecavüze hazırlanan hafif sarılıklar” bulunan valide ile oğlu güvertede oturmuş konuşmaktadır. Annesine sokulmuş, ellerini bir an olsun bırakmayan “henüz yirmi yirmi iki yaşlarında kara kaşlı, kara gözlü, ter bıyıklı, açık alınlı, kıvrıcık siyah saçlı, ak benizli, dolgun yanaklı bir civan” olan delikanlı ile annesi gözyaşları içinde sessizce vedalaşmaktadır:

“Bir aralık delikanlı o siyah.. Gür.. Kıvrıcık saçlarla müteavvic başını kadının göğsüne dayadı. Kadın o saçları parmaklarıyla karıştırıp ileriye doğru bakıyordu. İkisi de sükûta varmışlar.. İkisi de müstagrak-ı efkâr olmuşlardı. Bu esnada kadının gözlerinden dışarıya fırlayan iki katre delikanlının saçlarına düştü. Delikanlı bu sükûtin darbe-i hafîfesini duymakla beraber elini saçlarına götürdü. Parmaklarında hissettiği yaşlıktan saçlarına düşen şeyin ne olduğuna intikâl etti. İşte o zaman yine birdenbire reng-i letâfetini kaçırmış olan güzel çehresini kadına

²⁰ Recaizâde Mahmut Ekrem, *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 263, 14 Mart 1312/26 Mart 1896, ss. 37-39. (Alıntılar bu nüshadandır)

döndürdü. Melekane bir tebessüm gözlerini nûr-ı sürûr içinde bırakmıştı. Olduğu yerde doğruldu. Ellerini kadının boynuna doladı. Eğildi. Dudaklarını alnına yapıştırdı. Birkaç saniye öyle kaldıktan sonra çekildi. Tekrar muhavereye başladılar.”

Vapurun hareket edeceğini bildiren sesin duyulması üzerine delikanlı ve kadın yanlarına “beyaz önlüklü bir besleme”yi de alarak rıhtıma geçerler. Genç vapurdan inmemiştir ve “zavallı dul kadın” tek evladını alıp uzaklara götürecek olan vapurun hareketini büyük bir hüznle beklemeye başlar. Henüz beş dakika geçmemiştir ki vapur hareket eder. Delikanlı vapurun arka tarafındaki korkuluklara dayalı bir hâlde rıhtımdan kendine el sallamakta olan validesine karşılık vermektedir.

Matemzede kadının dört ay evvel “sevgili zevcinin müfârakat-ı ebediyesine giriftâr olmuş”tur. Merhum eşinin kendisine bıraktığı tek hatırası ve aynı zamanda validenin hayattaki en önemli varlığı olan oğlu ise mirasını bırakacak bir vârisi olmayan ihtiyar halasının kendisine bir servet vaat eden daveti üzerine Amerika’ya gitmektedir.

Bütün emelleri, hevesleri ve hayalleriyle “Yeni Dünya”ya gitmek üzere yola çıkan delikanlı, karşısına çıkacak olan “yeni yeni ufukların enzâr-ı hayretine arz edeceği dil-firîb temaşaların iştiyakıyla bî-karar olmuştur.”

Oğlunu çıldırması seven ancak ona parlak bir gelecek sunamayan matemzede kadın, oğlundan ayrı kalacak olmanın acısını çeker ancak oğlunun kendisinin ona asla sunamayacağı imkânlarla sahip olacağını düşünerek kendini avutur:

“O bir mağdûre-i tâli‘ idi ki semâi hayatını tenvir eden güneşin bir zamanda başka bir diyârda doğmak üzere hazîn bir sûrette gurubunu müteellimane temâşâ ederken şu’le-i hayatının karardığını görüyordu. Mazisinin [münferid-i medâr-ı] tesellisi.. hâlinin yegane vâsıta-i saadeti.. İstikbâlinin son ümid-gâhı olan bir vücudun iftirâkını.. Cümle-i âmâlinin ruhundan ayrılıp gittiğini.. Ruh-ı nâlanının vücudundan kopup uçtuğunu görüyor da arkalarından gitmeye muktedir olamıyordu.”

Vapur ilerlemeye ve limandan uzaklaşmaya devam ederken “fikri, kalbi, ruhu cayır cayır yanan bu zavallı kadın” tekrar mendilini sallamaya başlamıştır. Oğlunun kendisine son bir karşılık vererek el sallamasını bekleyen kadın tüm dikkatini vapura yöneltmiştir ancak vapur uzaklaşmış ve artık yolcular seçilemez olmuştur. Ümidini kesen validenin

ağzından hıçkırıklara boğulmadan evvel son olarak “adieu cher enfant adieu”²¹ sözleri dökülür.

Valide artık mendil sallamayı bırakmış ve yazarın “O Yeni Dünya’nın servet ve safahatını dâr-ı kadîm aşk ve vefanın ni’met ve saadetine tercih eden harîs-i şan evlât” olarak nitelediği oğlunun ardından en acılı hislerini avucunda sıkılmış bulunduğu mendilinin katları arasında “boğmaya çalış”maktadır. Yazar, gözleri gelecekte sahip olacağı hayatın görkemiyle kamaşan oğlu eleştirir.

Hikâyede merhum kocasından geride kalan tek yadigâr olan sevgili oğlunu iyi bir geleceği olması, refah içinde yaşayabilmesi için hasret çekmeyi göze alarak zengin halasının yanına yollayan bir annenin oğluna veda anı sözcüklerle resmedilmiştir. Fedakâr valide oğlunun ardından hüznle bakarken genç adamın gözleri ise ardında bıraktığı annesinden ziyade sahip olacağı yeni hayatın ışıltısıyla kamaşmıştır ve gemi limandan uzaklaştığı sırada o annesine değil kendisine umutlar vadeden yeni ufuklara doğru bakmaktadır. Kahraman, uzaklara gidişiyile Servet-i Fünûn edebiyatçılarının emellerini gerçekleştirmiştir.

2.2. SAMİ PAŞAZADE SEZÂÎ (1860-1936)

2.2.1. Hayatı

Samipaşazade Sezai 1860 yılında İstanbul’da doğmuştur. Babası Maarif Nâzırlığı, Meclis-i Vâlâ ve Meclis-i A’yân üyeliği yapmış Abdurrahman Sâmî Paşa; annesi Sâmî Paşa’nın üçüncü eşi ve Gürcü asıllı bir cariyeye olan Dilarâyîş Hanım’dır. Bütün eğitimi dönemin önemli kültür önemli kültür ocaklarından biri olan babasının konağında özel hocalardan tahsil eden Sezai’nin ilk memuriyeti ağabeyi Suphi Paşa’nın Evkaf Nâzırlığı sırasında Tapu ve Senedât Kalemi’nde olmuştur (1878). Memuriyet hayatına ısınamayan Sezai, kendisini edebiyata verir. Avrupa’ya gitmek istediye de babasının izin vermemesi neticesi bu hevesi yarım kalır. Babasının ölümünden sonra Londra Büyükelçiliği İkinci kâtipliği vazifesiyle İngiltere’ye gider. 1885 yılına kadar bu görevde kalır. Elçilikte yaşadığı bir takım sorunlardan dolayı görevden uzaklaştırılır. Bu yıllarda bütünüyle edebiyatla ilgilenmeye başlar. İlk ve tek romanı Sergüzeşt (1888) ve Küçük Şeyler (1890) bu yılların ürünüdür. Ancak bu ürünler saray tarafından olumlu karşılanmaz. Buna rağmen

---

²¹ Dergide verilen dipnot ile bu sözlerin “Seni Allah’ın birliğine emanet ettim yavrucağım!” olarak tercüme edilebileceği açıklanmıştır. Sözlerin tam karşılığı “ Elveda sevgili çocuk, elveda!”dır.

o edebiyatla uğraşmaya devam eder. 1894 yılında Ahmet Cemil'in İkdam adlı gazetesinde çalışmaya başlar. Sarayla olan anlaşmazlığı 1901'de tehlike arz etmesi üzerine Paris'e kaçar. Orada İttihat ve Terakkî mensupları ile işbirliği içerisine girer ve cemiyetin yayın organı olan Şûrâ-yı Ümmet gazetesinde yazmaya başlar. II. Meşrutiyetin ilânıyla yurda döner ve Madrid orta elçiliği görevine atanır(1909). I. Dünya Savaşı yıllarını İsviçre'de geçirir ve İstanbul'a döndüğünde Tevfik Paşa hükümeti tarafından emekli edilir (1921). Cumhuriyet'in ilk yıllarında maddî sıkıntıya düşer ve Hidemât-ı Vataniyye faslından maaşa bağlanır. Son zamanlarında kaleme aldığı Konak adlı romanını bitiremeden vefat eder.

2.2.2. Küçük Hikâyeleri

2.2.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

2.2.2.1.1. Musâhabe-i Edebiyye - O Büyük Siyah Gözler²²

Sami Paşazade Sezaî *Servet-i Fünûn*'un 13 Haziran 1312 tarihli nüshasında “Açıldı hâk-i yer ben şem‘-dân arar gezerim/ Ağardı rîş-i siyâhım civân arar gezerim” epigrafıyla başladığı hikâyesinde genç bir çobanın bir hayalin peşinde geçirdiği yirmi yılı ve bu uğurda feda ettiği hayatını hikâye etmiştir.

Bulgurlu Köyü'nün pek iyi bir şöhreti bulunmayan, henüz yirmi yaşındaki bu genç, “tabiâtın safha-yı ebediyesinde hayat-güzâr olanlar içinde müstesnâ addedilecek sûrette zayıf, renksiz, asabi” bir çoban olması bakımından köylülerce “tembel”likle suçlanmaktadır. Çobanın otlattığı koyunların sütünü kâfi bulmayan koyunlar bile meleyerek çobanın ihmâline feryat etmektedirler. Köyün ihtiyarlarının kendisini hayvanları otlatması için defalarca uzaktaki ormanlara yönlendirmesine rağmen genç çoban bir türlü söz dinlememektedir. Sürülerini otlattığı yolun güzergâhındaki bağ ve bahçe sahipleri ise çobandan şikâyetçidir. Çoban tüm bu şikâyetleri ve yol göstermeleri dinler ancak kulak arkası eder. Çünkü tarif edilen yerlere gitmeye takati yoktur:

“Pekala oraya, ta oraya... Ama bunun oraya gitmeye tâkati var mı?... Bu, selefi olan çoban gibi, meşe ağaçları kadar sıhhat-i metîneye, kavaklar gibi bir endâm

²² Sami Paşazade Sezaî, *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 276, 13 Haziran 1312/25 Haziran 1896, ss. 242-246. (Alıntılar bu nüshadandır)

bülende, yardan atlayan karacalar gibi seyr-i serî'e, kayalara duvarlara tirmanan keçiler gibi iktidâr-ı irtikâya mâlik değildi."

Köydekilerin tembellik ve miskinlikle suçladığı çobanın, yazara göre tek kusuru musikiye olan düşkünlüğüdür. Koyunlar etrafında otladığı zamanlarda rüzgârda titreşen bir ağacın gölgesindeki kuşların civıltısını can kulağıyla dinleyip sonra da kavalıyla o nağmeleri notaya dökmeye gayret eden çoban, günün her saatinde tabiatın sesini dinlemekte ve kavalıyla hep bu havaları çalmaktadır.

Tabiata karşı duyduğu aşk ve bağlılık bu çobanı benzerlerinden ayırmakta ve musikiye olan bağlılığının da yaradılışının hangi zaafından, hangi mizaç özelliğinden kaynaklandığı bilinmemektedir. Yazar, çobanın bu hassasiyetlerini bütün bir gün dolaştığı tabiatta gördüğü güzelliklere karşı büsbütün kayıtsız kalmamasına, onlara ilgi duymasına bağlamaktadır:

" Onun için her kusûru da bu çobanda bulmayınız. Kim bilir? Belki daha gün ağarmadan huzûr-ı pür-nûr-ı sükûnetinde bulunduğu necm-i seheri senelerden beri her sabah şu'a'ını damla damla bu ruha isâle ile en derin en muzlim kûşesinde bir şu'le-i sevda iş'âl ederek onu musikiye, şiire, aşka karşı hassas, müteessir, rakîk bir hâle getirmişti; kim bilir? Belki de bahâr sabahları maşrıktan zuhûr ile dağların üzerinden dökülen bâd-ı nevrüz bu çobana anlamadığı, bilmediği şeylerden bahisler ederek biçareyi böyle bî-karâr etmişti!.."

Tabiatın güzel manzaralarını izlemekten hoşlanan çoban köye hiçbir zaman vaktinde dönememiştir. O gün ilk defa vaktinde köyde olabilmek için sürüyü otlata otlata Çamlıca tepesine çıkar. Güneş batmak üzeredir ve "Boğaziçi -bahârın koyu kırmızı, âteşîn al, kanarya sarısı gibi gayet parlak renkli şu'le-nisâr çiçekleriyle nevrüza aşkâne bir donanma tertip ettiği tepelerin arasından- maî rengiyle akarak gurubun pembeliği içinde" kaybolmaktadır. Köye dönme vakti çoktan geçmiştir ancak çoban hâlen bir ağacın altında oturmuş, kavalını çalmaktadır. İçinden hiçbir iş yapmak gelmeyen çoban, kendi hakkında söylenen "tembel" sözüne katılmakta, hem de "çobanların en tembeli, en fenası" olduğunu düşünmektedir.

Çekildiği köşesinde kendini kavalını çalmaya kaptırmış bir hâldeyken bir kahkaha işiten çoban, "şâm-ı dil-nevâzın letâfet-i hazini içinde işittiği" bu sese anlam veremez. Kırlangıçlardan, ispinozlardan kısacası o sesi çıkarmanın herhangi bir kuş olabileceğinden kuşkulanır. Elinden kavalını bırakıp sesin gelmiş olduğunu düşündüğü yöne doğru bakan

çoban yanında bir İngiliz mürebbiye ile uzaktan bir uşağın takip etmekte olduğu bir küçük hanım görür.

Küçük hanım, “bütün çehresiyle ve bihususü'l-husûs bir rüya-yı muhabbetin câme-hâb-ı ismeti olan o nihayetsiz, o büyük siyah gözleriyle” çobana yaklaşır. Küçük hanım, çobanın kaval çalışını pek beğenmiştir ve şaşkınlıkla kendisine bakan çobandan durmamasını, kaval çalmaya devam etmesini ister. Küçük hanımın ricasını “hürmet-i dindâr-âne” ile yerine getiren çoban, başında kendisini dinlemekte olan küçük hanımın varlığıyla heyecanlanmıştır, “kavalı tutan elleriyle çalan dudakları” titremektedir. Çoban kavalını çalarken küçük hanım yanındakilerle birlikte konuşarak, gülüşerek, toz pembe gökyüzünün altında tepeden inip gözden kaybolmuşlardır. Çoban ise arkalarından bakakalır:

“Rabbim, ne idi o büyük siyah gözler!... O kalbi yakan nûr-ı siyâh hangi evc-i burç-ı ikbâlde şu'le-nisâr-ı muhabbet olacak? ... Bu hayal-i bî-misâl-i behiştî nereden gelmiş? Nereye gidecek? ...”

Çoban güzelliğine hayran kaldığı “o büyük siyah gözler” karşısında âdeta büyülenmiştir. Ona göre küçük hanım tepeden aşağı inmemiş, gurûbun pembeliğine karışıp karşiki ufuklara doğru uçup gitmişlerdir. Çoban kendine geldiğinde vakit epeyce geçtir. Sürüdeki hayvanlar köye dönmekten umudu kesmiş, buldukları yerlerde kıvrılıp uyulamaktadır. Kendine gelen çoban hayvanları önüne katıp köye iner. Hayvanları tek tek sahiplerine teslim ederken köyün ihtiyarlarından bir köylü “yarım asırdan beri toprakla uğraşa uğraşa çapalaşmış- parmaklarıyla” çobanın kulaklarını çeker ve onu azarlar. Tatlı hayallere dalmış olan genç çoban ne kulak acısını hisseder ne de söylenen sözleri işitir.

Ertesi gün “o büyük siyah gözleri” tekrar görme hevesiyle erkenden sürüyü otlatmaya götüren çoban, sabah olmasına epeyce vakit olduğunu anlar ve sürüyü Göksu yoluna doğru götürür. Etrafındaki her sesi büyük bir ilgi ile dinleyen çoban, heyecanla sabah olmasını bekler:

“Hiç, hiçbir ses yok. Kürelerin zemîne dökülen zerrât-ı şu'âina karşı mâiye mâil o gecenin içinde yalnız bülbülün sesi işitiliyor ve sükûnet hâlinde bulunan kâinat bu feryâdı dinler gibi görünüyordu. Asıl dinleyen çobandı! Bülbülün sesi zalâm-ı leylin mâi aydınlığına karşı perde perde yükselir sonra yukarıdan meşcerenin yapraklarına, baharın çiçeklerine, çobanın kalbine dökülürdü. O esnâda uzaktan, bir dere kenarından diğer bir bülbülün sesi işitilmeye başladı. Bu ses bu cevap bir

*kalbe giren muhabbet gibi meşcerenin en mahfî köşesine nüfûz edince oradaki
bûlbülü halecân içinde bıraktı.”*

Kuşların, tavukların seslerini dinleyerek ve “o büyük siyah gözler”i düşünerek uyuyakalan çoban, uyandığında artık sabah olmuştur. Tabiatta âdeta bir “şenlik” havası vardır. Kuşların nağmeli ötüşlerine çoban da kavalıyla eşlik eder.

“O büyük siyah gözler”in nerede, kimlerle birlikte, neler yaptığını düşünüp kavalını çalmaya devam eden çobanın kulağında küçük hanımın sesi yankılanmaktadır. Çoban da kavalıyla âdeta onu çağırılmaktadır. Kuşlar çobanın bu çağrısını anlamış gibi ötüşleriyle ona karşılık verirler. Çoban bunların hepsini işitir ve tabiatın ona demek istediklerini anlar.

Çoban kavalının sesini duyup da tekrar yanına geleceğine inandığı “o büyük siyah gözler”i bulabilmek için tepe tepe gezer ve kaval çalar. Nihayet Çamlıca tepesinin göğe en yakın ucunda kavalını çalarsa küçük hanımı bulacağına inandığından, dindarâne bir hürmet, âşıkane bir itikâd ile her akşam, gün batarken Çamlıca Tepesine çıkıp “o büyük siyah gözler”i bekler.

“O büyük siyah gözler”i tekrar görebilme umuduyla işini boşlayan çoban, eskiden hayvanlarını gezdirdiği evlerden ekmek ve “yüz elli kuruş senelik” alırken artık çobanın hizmetinden kimse memnun olmadığı, sürüden her gün bir keçi bir kuzu eksildiği için çobanın kazancı da azalmıştır.

Çobanın bu hülyalı ve umursamaz tavırları üzerine köydeki ihtiyar kadınlar arasında çoban hakkında çeşitli rivayetler öne sürülür. Kimine göre çobana periler görünmüş, diğerlerine göre ise çoban bir peri kızını sevmiştir. Genç kızlar ise “zavallı” diyerek çobana acıtmaktadırlar. Önceleri de iyi bir şöhreti olmayan “tembel, uğursuz ” olarak nitelenen çobanın yerine yeni biri aranmaya dahi başlanır. Çoban ise ne hakkında söylenenleri ne de kazandığı paranın azalmasını umursamaktadır. Sahip olduğu hayal ve ümidi servet olarak görmektedir.

Her akşam gün batarken, Çamlıca tepesine çıkıp orada “ziya-yı şâd-mânisi ile her tarafı nûr-ı hayat içinde bırakan güneşin sönmesini, batmasını nihayet derecede sabırsızlıkla” bekler çünkü “o büyük siyah gözler!...! ulvî geceler gibi güneş battıktan sonra” görünmektedirler. Çoban henüz gençtir ve bir hayali beklemeye hakkı olduğu fikrindedir:

“Ah! Mahrem-i râzı olan Zühre bir iz gösterse, yâr-ı her şeb-beraberi olan Müşteri gideceği yerlerde başının üstünde bir şu'le yaksa, sevdiğinin evini bulmak için iki sene dolaşmaya, şundan bundan sormak için beş sene şehirlerde gezmeye âmâde idi.”

Bütün hayatı bir hayalin peşinde geçen çoban, “beklediğine mukâbil avâze-i müthişle gelen rüzgâr mevcudiyetinden bazı şeyler alıp getirdiği cihetle sabır ve takâtinin ve metânet-i tahammülünün kendisinden ayrılp gittiğini” hissetmektedir.

Çoban senelerce dağ tepelerinde gezmiş, kurt izlerinden yürümüş, bin türlü kuşun feryadını dinlemiş ancak “o büyük siyah gözler”i bulamamış ancak bu hayalin peşinden gitmekten bir an olsun vazgeçmemiştir. Böylece aradan yirmi yıl geçer. Çobanın ünü yalnız Bulgurlu’da değil tüm çevre köylerde de duyulur. Çoban herkes tarafından tanınır, kimi ona adaklar adar kimi sırf geçeceğini görmek için yollara çıkıp bekler. “Derd-i muhabbetle” geçen yirmi senede çobanın saçları ağarmıştır ancak hâlâ Çamlıca tepesindeki kulübesinde kavalıyla beklediği hayalin geleceğine dair umutlu bir türkü çalmaktadır:

“Müjdelersun a gönül

Cismime cân gelecek

Hüsnü güzel kendi güzel

Gözleri âhû gelecek...”

Hikâyede tabiat ve karanlığın önemli bir unsur olarak kullanıldığı göze çarpar. Bireyin hayale yönelişine uygun bir ortam yaratması bakımından karanlık, romantik kahramanlar tarafından sıklıkla tercih edilmiştir. Tabiatın şiirselliğine kapılmış olan romantik çoban, hayal dünyasında yaşar. Gece ve karanlık çobana gündelik meşguliyetlerden, insan kalabalıklarından uzak, platonik aşkıyla ilgili hayaller kurmasına imkân sunan unsurlar olarak hikâyede yer alır.

Sami Paşazade Sezaî’nin eserlerinde kuş motifinin sıklıkla yer aldığı ve derin anlamlar taşıdığı görülür. Zeynep Kerman bu konuyla ilgili olarak bazı tespitlerde bulunmuştur:

“ ‘O Büyük Siyah Gözler’ adlı parçada kuş, ele geçirilemeyen sevgilinin sembolüdür. Çoban kavalıyla kuşların nağmelerini taklit ederek tabiatla aynileşir. Sevgilisinin sesini ilk işittiğinde de çeşitli kuşlara benzetir. Kızın uzaklaşışı da ‘gurûbun pembeliğine münkalib olarak karşiki ufuklara doğru uçup’ giden kuşları andırır.

[...]

Tabiatdaki bütün kuşlar, çobanı devamlı kaval çalmaya davet ederler. Eğer çalarsa sevgilisi yeniden gelecek ve kuşlar ona 'kanat vereceklerdir.'"²³

2.2.2.2. Merhamet Teması

2.2.2.2.1. Mihriban²⁴

Sami Paşazade Sezaî *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan küçük hikâyesinde zavallı, cariye bir kızın evin serseri oğlunun tecavüzüne uğraması sonucu bir çocuğunun olmasını ve bunu takip eden sürede başına gelen acı olayları hikâye etmiştir.

Mutasarrıflıktan emekli Ata Efendi iki sene evvel felç geçirmiştir. "Mensî, meflûç olarak çekildiği kûşe-i inzivâ vü ıstırabında" kendisinden genç olan "huysuz, kalpsiz karısı"nın ve tahsiline hiç özen göstermeden yetiştirdiği oğlunun mücadeleleri ve tartışmaları arasında kahrolmaktadır.

Hasta olduğundan beri eski ahbablarından kimsenin onu ziyaretine gelmiyor oluşuna pek de aldırmaz etmemektedir. Ancak nadir de olsa bir ahbabı gelecek olsa karısının "serâpâ pür gazab kesilerek" Ata Efendi'nin kendi hâline bakmayıp evi de kendi gibi "uğursuzlar"la doldurduğuna yönelik hakaretlerde bulunmaktadır. "Demevî bir mizaca, cesim bir cüsseye, fütûr bilmez bir sa'y ve gayrete mâlik iken şimdi bir beşikteki çocuk gibi muhtaç-ı şefkat ve himâyet olan bu Ata Efendi"nin tek dayanağı Mihriban isimli, efendisine "kemal-i hulus-i kalb" ile bakan cariyesidir.

Mihriban, pek güzel, hoş ve mülayim henüz yirmi beşinde bir genç kızdır. Efendisinin hastalığının neden olduğu her türlü yorgunluk, bitkinlik ve usanca rağmen büyük bir sabır ve tahammül göstererek itaat ve sadakatle hizmet etmektedir. Genç kız baktığı kedisi dahi hastalansa üzüntüden yataklara düşecek derecede hassas ve naif bir yaratılıştadır. "Ale'l-ıtlâk sevmek, itaat etmek" arzusundaki genç cariye, yatağa mahkûm kalmış, görmezden gelinen hasta efendisinin yanından bir an olsun ayrılmamaya gayret eder.

²³ Zeynep Kerman, "Sami Paşazade Sezaî'nin Roman ve Hikâyelerinde Kuş Motifi", **Mehmet Kaplan'a Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1984, s. 202.

²⁴ Sami Paşazade Sezaî, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 292, 3 Teşrîn-i evvel 1312/15 Ekim 1896, ss. 90-93; C. XII, nu. 293, 10 Teşrîn-i evvel 1312/22 Ekim 1896, ss. 103-107. (Alıntılar bu nüshadandır)

Ata Efendi'nin bir de Hakkı Bey namında, Çengelköy'de herkes tarafından tanınan, hemen herkesle kavgalı, kendini beğenmiş bir oğlu vardır. Hakkı Bey, kadınları korkutan, çoluk çocuğu ağlatan ve yaptıklarını eleştirenlere “ben yok mu ya... Hani ya...” sözleriyle cevap veren, kendini beğenmiş ve umursamaz biridir.

Hakkı Bey, henüz otuz yaşındadır ancak düzensiz hayat tarzı ve kötü alışkanlıkları “bu otuz senelik çehreyi ihtiyarlatmış, morartmış”, “zaten zalam-ı tabiatı içinde bir sönük gece kandili olan nûr-ı zekâsını söndürmüş”tür. İşsiz geçen günlerinde “gömlek yerine kullandığı fildekozun²⁵ üzerine giydiği ceketin muttasıl yakasını düzelterek” tavlâ oynadığı kahvelerde “haysiyet ve namusunu zarların gelişine hasrettiği için” oyunu kaybettiğinde kavga çıkarmaktan çekinmez. Her gece hiç istisnasız, her ne işi olursa olsun bırakır ve “bizim şairlerin yatağı” diye tabir ettiği meyhaneye gider. Orada geç saatlere kadar içer ve güçlkle evin yolunu bulur.

Oğlunun bu hâllerine kahrolan babası Ata Efendi, oğlunun içkili olarak eve döndüğü sabaha karşı bir vakitte evde Mihriban'ın çığlığını işitir. Felçli adamın elinden Mihriban'ı kurtarmak için bir şey gelmez ancak kanı beynine hücum eden Ata Efendi, elinden bir şey gelememesinin acziyle felcin tam olarak yayılmadığı kolunu yumruk yapar ve “alçak!” diye bağırır. Duygusuz, beceriksiz yalnız kaba bir kuvvet sahibi olan Hakkı Bey ise “ben yok mu, hani ya...” sözleriyle kendini övmektedir.

Bahar mevsiminin gelişiyile Ata Bey, bir iki senedir çıkmadığı, eskiden yazları ikamet ettiği, arazisini içinde bulunan tepedeki köşküne taşınmıştır. Ev, Ata Bey'in hastalığından beri bakıma muhtaç kaldığından evi haşereler istila etmiş, bazı salkımlar pencereleri aşip çatıdaki kiremitlere dek uzanmış, bazı çürük kaplamaları kırarak odanın içine kadar giren dallar çiçek açmış, sofaya kuşlar yuva yapmış, ev âdeta “tabiatın istilası”na uğramıştır. Evin yeni sakinleri Ata Bey'in gelişinden rahatsız olur.

Efendisini bir an olsun yalnız bırakmamak, ona yardımcı olabilmek için yanında gelen Mihriban, geldiğinin ilk günlerini evi temizlemek, hazırlamak, yerleşmek gibi işlerle meşgul olarak geçirir ve ona da köşkün sakin bir köşesinden bir oda verilir. Odanın penceresi gecenin karanlığında “siyah bulutlarla örtülmüş vâsi bir denize, karanlıkta umkiyeti dehşet verecek kadar nihayetsiz görünen ufuklara karşı açılmış” görünmektedir:

---

²⁵ İskoçya ipliğinden yapılan bir tür kumaşa sahip giysi.

“Gecenin rutubeti içinde peydâ olan tâ uzaktaki bir ahter, bî-tâb-ı sevda olarak gökte şule-nisâr oluyor, zeminde ise hemen denizden kenara çıkmış bir mahlûk-ı garib-i bahrî gibi sönüp parlayan Sarayburnu feneri ateşten gözlerini döndürerek gâh şehrin, gâh denizin en karanlık cihetlerine imâle-i nigâh-ı teccessüs ediyordu.”

Mihriban, odasında katı bir şilteden, ince bir yastıktan, eski bir yorgandan ibaret yatağının içinde uzanmış yatmakta ancak uyumamakta, âdeta başına gelecek olan fenalığı bilir gibi beklemektedir:

“Zulmetin sıkleti, sıkleti, gecenin bâr-ı dehşeti altında hissiz, izansız bir hâlde yatıyor; uykuda olan kendi değil, iktidâr-ı tabî-i müdâfaası, kâbiliyât-ı mânevîyesi, hüviyet-i nisvânîyesi idi. Mihriban bu gecenin içinde bir uğultu gibi derinden derine zuhûr ile vehm ve şüpheyi arttıran seslere karşı kurşun sıkletinde gözkapaklarını açtığı zaman, o geceden siyah, esen rüzgârdan vahîm, öten baykuştan musibet-âver, uçuşan yarasalardan sessiz bir adam pencereden giriyordu.”

Sarhoş olduğu her hâlden belli olan adamın titreyerek silah olarak kullanmak üzere eline geçirdiği sandalyeyle üzerine doğru geldiğini gören Mihriban feryat eder ancak “her türlü his ve meziyetten âri bir kuvve-i kahire-i hayvâniye”den “ben yok mu?... Hani ya...” cevabını alır.

Geceki olayın üzerinden iki üç ay geçmiştir. Bir gün Ata Bey’in karısı ve Şebinkarahisarlı hizmetçi konuşurlarken söz Mihriban’dan açılır. Mihriban’ın son günlerdeki hâlsizliği, her işten hoşnutsuzluğu, nedensiz yere ağlayışları her ikisinin de dikkatini çekmiştir. Vakitli vakitsiz canı yiyecek bir şeyler çeken ve günden güne “semiren” genç kızın durumunun aşk acısı mı yoksa hastalık mı olduğuna karar veremezler.

Bu hizmetçi ile Mihriban bir gün yatakları kaldırdıkları sırada, genç kız hizmet göremediğinden, elinden iş gelmediğinden yakınır ve ağlamaya başlar. Mihriban sırrını daha fazla saklayamaz ve “saçlarını yolmalar, haykırmalar, bayılmalar arasında” üç aylık hamile olduğunu itiraf eder. Bu itirafa kulak misafiri olan hanım ise kızı sıkıştırmaya, çocuğun kimden olduğunu öğrenmeye çalışır. Bebeğin babasının Hakkı olduğundan şüphe duyan kadının tek korkusu Hakkı’nın bebeği kabullenmesidir. Alelacele Hakkı aranır ve bir meyhanede bulunup eve getirilir.

Hakkı durumu kavrar kavramaz “kemâl-i şiddet ve metânetle” reddeder ve hatta yeminler eder. Valide ve arkadaşı hakaretlerle Mihriban’a saldırır ve onu döverler. Bu

sırada hasta Ata Bey'in içeriden "Alçaklar! Kızı öldürecek misiniz?" feryadı duyulur ancak buna kimse aldırış etmez. Hakkı Bey'in aklına ise Mihriban'dan ve çocuğundan kurtulmak ve bir de üstüne para kazanmak fikri gelir. Mihriban'ın bu hâlimden yararlanarak onu "dâyeliğe" satacak ve böylece yüz lira kazanacaktır. Mihriban'ı derhâl yaşmaklatıp Kocamustafapaşa'daki Ata Efendi'nin çırağı Dilpesend Hanım'a gönderirler. Dilpesend Hanım da Mihriban gibi aciz bir kadındır:

"Dilpesend Hanım'ın kocası Sâlim Ağa Reji kolcusu olduğu cihetle evine haftada ancak bir kere gelebilir, bunda da pek isâbet ederdi. Zîrâ kolculuktan kesb-i hiddet eden nazar-ı mütecessisânesi evin en gizli bir köşesinde daima karısına bâis-i töhmet olacak bir şey görür, yine kolculuktan gelme bir şiddetle haremının üzerine savlet ve hücumla dövmeye kalkışır."

Dilpesend Hanım evinden havasız, karanlık, bodrum katında bir odayı Mihriban'a verir. "Aciz ve meskenetin, fakr u sefâletin hakîki bir köşesi olan bu odada gündüzleri noksan havadan, geceleri rütûbetten peydâ olmuş birtakım haşerat duvar kenarlarında gezer, yatakta yuva yaparlar."

Utanc içeresindeki Mihriban herkesten ve özellikle kendinden utandığından sokağa çıkamaz. Hasta efendisinin durumunu merak ederek günleri geçer. Birkaç defa dâyelik için görücüye çıktıysa da alıcı bulamamış ve doktordan "bunun dâyelige yaramayacağını" öğrenmiştir.

Mihriban, ara sıra Hakkı Bey'i düşünür ve olayın olduğu gece "evladını inkâr, kendisini böyle zelil ve hâk-sâr eden o murdâr sarhoş"a karşı çıkamayışı yüzünden kendini suçlar. Arada sırada hanımın isteği üzerine misafirlere hizmet eden ve onların suçlayıcı, aşağılayıcı bakışlarına maruz kalan Mihriban, böyle zamanlarda "hayatından hayâ, hüviyet-i nisvâniyesinden âr" etmektedir. Kendisini "kimsenin yanına çıkacak hâlde, kimsenin yüzüne bakabilecek mevkide" görmeyen genç kız "mahvolmak, bitmek" ister.

"Eyyâm-ı hicâb ve leyâli-i ıstrâp" içinde geçen sabahlardan birinde bir kız çocuğu olan Mihriban, çocuğunu ilk kucağına aldığı andan itibaren büyük bir aşkla sever. Henüz elli altmış gün geçmiştir ki Mihriban'ın dâyelige verilmesi için Hakkı Bey ve Dilpesend Hanım karar verir. "İsrâr ve ibrâmı hiddet ve şiddete tahvil" ettilerse de Mihriban'ı çocuğundan ayırmanın mümkün olmadığını anlarlar ve Ata Efendi'nin hanımıyla birlikte dönmek üzere giderler. Ata Efendi'nin haremi ve Hakkı Bey çok geçmeden yine gelmişlerdir:

“Ata Efendi haremının ikna ve irzâ için söylediği sözler, ettiği muameleler hiçbir tesir hâsıl etmediğini gören Hakkı Bey çocuğunu Mihriban’ın kucağından koparak aşağı inince Mihriban acı bir feryat ile kendisini merdivenin üstünden bırakarak yuvarlana yuvarlana taşlığın üzerine düştü. Sonra birdenbire ayağa kalkarak mucizeye haml olacak bir kuvve-i âliyye-i mâderâne ile çocuğu Hakkı Bey’in elinden aldı. Hakkı Bey “şimdi seni öldüreyim mi?” diye üzerine yürüyünce, göğsündeki gömleği eliyle paralayıp sine-şikâf-ı her belâ olduğunu gösterir bir tavır ile ‘Ah hani o saadet!’ diyordu.”

Mihriban’ı ve bebeğini bir süre daha kendi hâllerinde bırakmaya mecbur kalan Hakkı Bey ve üvey annesi evi terk ederler. Mihriban ise, yara beresine aldırış etmeden kızını kucağına almış, ona korkmamasını telkin etmektedir:

“Mihriban’a – evladının yolunda olduğu için- yaralarının acısı bile hoş geliyor, pâre pâre entârisi kendisine bir mükâfat-ı muzaffëriyet gibi görülüyordu. Bu odada söyleyen, işiten, muhakeme eden, gören, düşünen, tenvir eden kalb idi. O gün güneşin bile tebdîl-i istikâmet eden ziya-ı dil-nüvâzı yüksek pencereden içeri girerek en karanlık köşelerde, hücrelerde bir sükûnet-i mesûde içinde icrâ-yı nümâyîş-i meserret ediyordu. Ömrünün bu devr-i kalbîsinde çocuğuyla hasbîhâl eder, konuşur. Kendisine birçok şeyler söylerdi. O şeylerden ki mehtap göllere, rüzgâr ormanlara, bülbüller nücûma, bahar ezhâra, yirmi yaşında bir sevdazede eğilerek sevdiğinin kulağına söyler. Başka kime söylesin? Ümidi, hayali, ikbâli, hatta hayatı bu küçük yâr-ı gam-güsâr idi...”

Aylar sonra Mihriban’ın aklına çocuğuna bir isim vermek gerektiği gelir. Bunun için de mahalle imamına gidip yalvarmalı ve bir isim koydurmalıdır. İmamı nihayet bulduğunda çocuğunun ismi “Ünzile” konur.

Havasız, ışıksız bodrum katının rutubeti arasında her türlü haşerata mesken olan bu odada Ünzile annesinin sütüyle âdeta zehirlenmektedir. Günler aylar geçtikçe çocuğun rengi solar, hâlsizleşir.

Hakkı Bey bir gün yine çıkagelir. Bu sefer Dilpesend Hanım da “Ata Efendi’nin haremiyle Hakkı Bey’e itaat ve tevfiğ-i hareket etmek lazıme-i menfaati olduğu hâlde” Mihriban’a acır ve Hakkı Bey’in “o alçak vahşinin savlet ve hücumuna” engel olur.

Mihriban bir gün, gözleri önünde günden güne eriyen, solan yavrusunu kucağına alır ve “çocuğunu kurtarmak için insanlığın mâ-fevkinde bir kuvvete mâlik olmak istediği cihetle uzaktan uzağa gelen ölüme karşı koymak, çâresâz olmak, deva bulmak için” soğuğa aldırış etmeden doktora koşar. Cebinde yavrusunun ilaç parası olarak sakladığı son para olan “bir meciydiye”yi muayene ücreti olarak verir ve doktorun yanına geçer. Çocuğun iki aydır hasta olduğundan, zayıflamasına rağmen karnının şişmesinden, vücudundaki şişlerden,

renginin sarılığında bahseden Mihriban hastalığı çocuğuna yakıştıramaz ve doktorun çocuğunun rahatsızlığına bir deva bulmasını ister. Doktor ise Mihriban'ı cahillikle suçlar ve “lisan-ı şiddet” kullanarak çocuğun hastalığına şifa olmadığını belirtip bir an evvel diğer hastaları muayene ederek “peşin alacak başka mecdiyeleri”ne kavuşmak ister. Mihriban ise, “uğradığı felâkete, göğün yağmuruna, yerin çamuruna, rüzgârın tehdidine karşı mukâvemet-nümâ-yı sebât olarak bir saatte geldiği yolu yarım saatte kat’ ile” eve döner ve kendisini odasına kapar.

Çok geçmeden kaldığı “muzlim odanın en siyah köşesine sinmiş, çocuğu bekleyen ölüm, ser-nümâ-yı musibet olarak, kollarının arasında tutup canından evvel vermek istemeyen validesinin âgûşundan” evladını almıştır. Mihriban ise başına gelenin ne olduğunun henüz tam farkına varamamış bir hâlde perişan, kızı Ünzile'nin geri dönmesini beklemektedir:

“ [...] Odaya kapandığı üç günden beri, oyulmuş çehresi, dökülmüş saçları, ölü rengi ile bir küçük hasır iskemleye oturmuş, büsbütün çukura gitmiş gözlerini boş bir noktaya nasb eyleyerek pâre pâre olmuş bir kalpten çıkan ve ancak işitilebilen bir sesle yanındakilere: ‘Bir annenin sevgili çocuğunu elinden böyle almayınız!’ diyordu.”

Bir cuma günü ikindi üzeri Mihriban birdenbire ayağa kalkıp ipekli feracesini giyiniş, yaşmağını tam yapamadan, kimseye haber vermeden dışarı çıkar, “geçtiği yeri görmez, gittiği yeri bilmez, yorulduğunu duymaz bir hâlde” Beyazıt Çarşısı'na, oradan Ayasofya'ya doğru çevresindekilerin sesini işitmeden ilerlemektedir. Yolda kimi söz atar, kimi feracesini yırtar ancak Mihriban âdeta bunların farkında değilmiş gibi yürümektedir. Akşam vaktine doğru Mihriban birdenbire sendeler ve bulunduğu yere düşer. Bunun üzerine gelen polisler etrafına toplanır ancak ondan ne kim olduğunu ne de bu hâlinin nedenini öğrenebilirler. Hastanede bir hafta kalan Mihriban'ı hiç kimse arayıp sormamıştır.

“Bir gün âfâkı istilâ eden siyah bulutların parçalanmış bir köşesinden güneşin hastaların rengi gibi uçuk ziyası kimi hareketsiz sessiz duran, kimi içinden feryâd-ı ızdırâp işitilen hastahanenin birer koğuşuna dönüldüğü zaman idi ki, Mihriban teşrih hâline gelmiş çehresini yastıktan kaldırarak, bal mumundan yapılmış bir el resmi gibi üzerinde bir damla kan görünmeyen dest-i ra'ş-e-dârıyla saçlarını yüzünden alarak arkasına bırakıyordu. Hâb-ı ebedîden müthiş olan bu bî-dârî-i musibet-engîzinde yanındaki hizmetçiye: “Ünzile nerede? ..” diye sordu. İftirâk-ı cân-güdâz... âlâm-ı hayat... Ezilmiş, bitmiş, mahvolmuştu.”

Hizmetçi, uzun uğraşları sonucunda Çengelköy'deki Ata Efendi'nin adresini öğrenir ve manasız bakışlara sahip olan ve kim olduğu bilinmeyen bu kadının durumunu bildiren bir haber gönderilir. Ata Efendi mektubu alıp okuyunca “Alçaklar! ... kızını öldürdünüz!” diyerek hiddetlenir.

Hakkı Bey sabahleyin doğru hastaneye gider ve kendisini tanıtip Mihriban'ı görmek istediğini belirtir. Gece dokuzda Mihriban'ın ölmüş olduğunu öğrenen Hakkı Bey, “bilâ-teessür” yerinden kalkar ve hiçbir üzüntü belirtisi göstermeyerek etrafı seyrede ede Köprü'ye doğru yürür.

“Sami Paşazade Sezaî, karanlık kavramını çoğunlukla kahramanlar ve olay örgüsünün ilerleyişindeki olumsuzluklara ipuçları vermek, kötü gidişi vurgulamak amacıyla kullanır. Karanlıkla ilgili bu tercih yazarın ‘Mihriban’ hikâyesinde de görülmektedir.”²⁶ Mihriban'ın başına gelen kötü olaylar gece vakti, karanlıkta meydana gelmiştir. Mihriban'ın zor günler geçirdiği ve çocuğunun hastalanıp ölmesine yol açan rutubetli oda ışsız, karanlık bodrum katında bulunmaktadır. Yazar, karanlığı kötü olayların başlangıcının sembolü olarak kullanmıştır.

Baykuş ve yarasaların mekânda bulunuşlarının amacı, tekinsizliği çağrıştıran ortamda karanlıkla birlikte ortaya çıkacak tehlikeleri okuyucuya sezdirmektir.

Hikâyede Servet-i Fünûn yazarlarının özellikle kahraman olarak seçtiği zavallı, hasta insanlara dair yazarın yaptığı tasvir göze çarpar:

“Umuma mahsûs olan bir mahalde hekim bekleyen hastalara hiç dikkat ettiniz mi? Hastalığın tahrip ettiği çehrelerini bir yere vaz ederek yine hastalıktan gelme büyük bir havf ve vehm ile tabip ölümden evvel gelsin diye bî-tâb ü fer olan gözleri kapıya ma'tuftur. Bu intizâr-ı ihtizâr içinde sokaktan geçen her adamdan, sürâtle giden her arabadan, rüzgâr ile tahrip olunan kapıdan ümit ve istimdâd ederler. Sıhhatte olarak geçenlerin, etrafta dolaşanların velhâsıl neşe ve sıhhatin, kuvvet ve saadetin kendilerine bir nazâr-ı ikrâh ve ihtirâz ile baktığını hissederler.”

²⁶ Ayşe Demir, **Mekânın Hikâyesi Hikâyenin Mekânı: Türk Hikâyesinde Mekân (1872-1922 dönemi)**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2011, s.109.

2.2.2.3. Konusunu Anılarından Alanlar

2.2.2.3.1. Londra Hatıratından²⁷

Sami Paşazade Sezaî *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan, çeşitli tabiat manzaralarının tasviriyle süslediği hikâyesinde, hassas, kırılğan ve tecrübesiz bir gencin sonu hüsrarla biten aşk macerasını dile getirir.

Anlatıcı, haziran ayının kendine has, hoş ve güneşli bir gününde Hyde Park'ta bir ağacın gölgesinde dinlenmekte ve çevresini seyretmektedir:

“Bütûn cihanda debdebe-i medeniyetin yegâne bir temâşası! Parkın içinde Göksu Deresi'nin iki üç misli genişliğinde, zarif sandalların, kızların dest-i nezâketleriyle tahrîk olunarak bir nâsiye-i pâk gibi sath-ı sâfını okşayarak çîn-i cebînler bırakan küreklerin, bir ruha –nüfûz eder gibi- tâ ka'rını gören maî gözlerin, âlem-i neşe ve âba inciler serpen tebessümlerin, sarı saçlar gibi sathına dökülen salkım söğütlerin teşkîl ettiği yeşil ile maîye boyanmış âsiyâneleri mersâ-yı muhabbet addeden sandallardaki nâz ve niyâzların, gizli gizli gizli bûselerin tehyic ettiği bir lac'ı; arabalı, atlı, yayan binlerce erbâb-ı safâ ve sâ mânin deverân ve cereyanına müsait, etrafı büyük ağaçlarla muhât yolları; Afrika'nın Hint'in neşv ü nemâsı galeyân ve feyezân hâlinde olan ezhâr-ı rengini ile tezyin olunmuş çemenleri var.”

O gün parkta yazarın “Amazon” olarak nitelediği “birkaç bin İngiliz kıızı” ata binmektedir. Bu manzarayı İranlı bir şair görseydi onun neler söyleyeceğini düşünen yazar, sislerin arasından gözükken bu genç kızları seyrederek.

Yazar, Londra'da bulunduğu süre içerisinde birçok şeye hayret eder. Bunlardan biri her şeyin belirli bir saat ve dakikada gerçekleşiyor oluşudur. Bir gün sefaretten bir arkadaşıyla bir kafeye girip bir şeyler içmek isteyen yazar, garsonun hizmet saatinin başlamasına henüz beş dakika olduğunu söyleyerek siparişini yerine getirmeyişinden yakını.

Akşam yemeğini yemek için “erbâb-ı necâbet ve siyâsetin mev'id-i telâkkîsi” olan “Saint James” kulübüne gitmekte olan yazar, tam kulüpten içeriye gireceği sırada arkasından gelmekte olan birinin kendine seslendiğini işitir. Bu kişi tanıdığı, diğer sefaret kâtiplerinden biridir ve onun teklifi üzerine birlikte başka bir restorana geçerler.

²⁷ Sami Paşazade Sezaî, *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 296, 31 Teşrîn-i evvel 1312/12 Kasım 1896, ss. 155-157; C. XII, nu. 297, 7 Teşrîn-i sâni 1312/19 Kasım 1896, ss. 172-174; C. XII, nu. 298, 14 Teşrîn-i sâni 1312/26 Kasım 1896, ss. 182-185. (Alıntılar bu nüshadandır.)

“Metânet-i refâtâr ve sükûnet-i güftâra mâlik olan bu gencin” hâl ve hareketinden olağanüstü bir durum olduğunu sezen yazar, gençteki bu farklılığın, onun bu kadar heyecanlanmasına, kederlenmesine neden olan şeyin ne olduğunu merak eder. Yazar, zihni bu düşüncelerle meşgulken genç çoktan bir arabayı durdurmuştur ve birlikte Londra’nın güneyindeki mahallelere doğru yol almaktadırlar.

Yolda ağlamaya yakın titrek bir sesle konuşan gencin “sadâ-yı kalbîsi arabanın tekerlekleri altında ezilip gittiğinden” yazar, gencin sözlerini anlayamaz ancak görünüşünden sıkıntısı olduğunu anlar. Birlikte “Britanya’lılara mahsûs bir sükûnetle muhât bir büyük restoran”da kalabalıktan uzak bir köşe seçip yemeklerini yemek üzere oraya yerleşirler. Ancak “ateş-i heyecan içinde bu genç” hiçbir şey yemez içmez. Bir şişe şarabın bitmesine yakın sarhoşluk belirtileri göstermeye başlayan gencin evvela düşünmesi azalır, sözleri çoğalır:

“Artık söylüyor, lâyenkatî söylüyordu. Şaraptan bir ‘göl’ yapan Roma İmparatorunun istirâhat-ı ruhu için içiyor, fikr-i mestânesi o gölün emvâc-ı şarâbı arasında dalgalanıyordu. Aralıkta cidden – erbâb-ı sevda ve ibtilânın yâr-ı ebed-berâberi olan- Alfred de Musset’yi okuyordu. Okuduğu şiirler, ya bir rakib-i galizin çamurlu, ayakları altında bir kalb-i şairanenin son feryâdı veya bir dest-i muhabbet-şikest-i hıyanetle koparılmış bir râbitâ-ı ibtilânın ah ü enîni idi. Şarap içmekte devam ediyordu. Yavaş yavaş o fevkalâde neşe azalarak kendisine bir durgunluk gelmeye, rengi de uçmaya başladı. Söz söylerken birdenbire kulübün önünde arabanın içinde hızettiği, ser-hoşluğun ikinci devresi olan gözyaşları başladı. Hem ağlıyor, hem söylüyordu: ‘Sezâî! Bilirsin ki ben fena yürekli bir adam değilim. Ben şimdiye kadar kimseye fenalık etmedim.’ ... Sözüünü unutuyor, sonra tekrar başlıyordu.”

Anlattıkça anlatan ve heyecanlanan gencin sesi yükselmiş ve çevre masadakilerin bakışlarını üzerlerine çekmiştir. Ne yapacağını, hangi sözlerle genci teskin etmesi gerektiğini bilemeyen yazar, gence evvela sakin olmasını öğütler ve “ben birader-i hissin, beraber-i ah ü zârınım. Zannederim ki kederi pek zayıf kalp ile kabul ediyorsun. Bilirsin ki felsefe hayat için elzemdir. Çünkü...” der ve sözlerini bitirmesine fırsat bulamadan karşısında yüzü kül gibi kesilen genç, sarhoşluğun son evresine geçer ve sızar. Yazar, genci evine götürmek üzere garsonların da yardımını alarak zorlukla arabaya bindirir. Genç ise bu sırada kendisine bir şeyler söylemeye çalışır ancak beceremez. Yazar, gencin bu hâliinden ve zaman zaman elini kalbine götürüp de nefes almaya çalışmasından yarasının kalbinin en derin köşesinde olduğu sonucuna varır. Yazara göre bu yaranın ilacının içki olmadığı ortadadır:

“Bunlarla mecruh kalbi işret nasıl tedavi eder?! Kalbin âlâm u ekdârını, helecânı duruncaya kadar, bir inat ve isrâr-ı zâlimâne ile ihtâr ve tekrâr eden hâfızanın mahfûzât ve menkûşâtı, işret denilen âb-ı âteşin içinde tebâhhur ederek o mahkûm-ı müebbedi bir an için azâde-i ıztırab mı ediyor? Nüfuzunu icrâ ettiği yerlerde bulunduğu dert ve kederleri hark ve gark mı eyliyor? İşretin tesiri, muhabbetin tecellisi gibi mizaca göre tehâlûf eder: âlim düşünür şair acır, âşık ağlar, avam söver, alçak tecavüz eder, katil öldürür.”

Eve ulaştıklarında uşağın da yardımıyla arkadaşını yatağına yatırır ve kendi evine doğru yürüyerek yola koyulur. Boş sokaklara saptıkça “bir ızdıraptan bükülmüş boyunları, boğuk kısık sesleriyle teklif-i refâkat eden” acınacak durumdaki birkaç kıza rastlayan yazar, yoluna devam etmektedir ki başını kaldırdığında dekolteli, ince “canfes elbisesi” ile sokağı inleyen bir sesle fena bir şekilde öksürmekte olan bir kadın görür. Aşka, muhabbete ve kavuşmaya dair bir şeyler söyleyen kadın, yazarı bir müddet takip eder ve ondan bir cevap alamayınca hiç olmazsa oradaki bir meyhanede bir sıcak şarap ısmarlamasını rica eder. Bu ricayı kıramayan yazar, kadının kendisine teşekkür edişiyle farklı duyguların hücumuna uğrar ve “fırar eder gibi kapıdan çıkarak” orayı terk eder. O gece hissettiği derin ızdırap nedeniyle zorlukla uykuya dalabilmiş ve bütün bir geceyi kâbuslarla geçirmiştir.

O geceden sonra birkaç defa evine giderek arkadaşının hâlini soran yazar, genç adamın hasta yatmakta fakat iyileşmekte olduğunu haberini alır ve “büyük kederleri biraz kendi hâline bırakmalı” diye düşünerek ancak beş hafta sonra gidip arkadaşının odasına çıkar. Eşyası toplanmış evde arkadaşını taşınma hazırlığında bulur. Sakin fakat rengi de bir o kadar uçuk olan genç adam, yalnız kaldıklarında memuriyetinden istifa ettiğini ve memleketine döneceğini söyler. Aralarındaki ahbaplıktan aldığı güçle gence o geceki hâlinin nedenini soran yazar, gencin “âlâm-ı şebâbetin en sâdelerinden addolunacak kadar basit, fakat sadamât-ı muhabbetin en elîmleri sırasına geçecek derecede hüzn-engîz olan vak’a-i kalbiyesini” öğrenir.

Genç adam darülfünundan mezun olunca bir müddet İtalya’da yaşayan babası ve kız kardeşinin yanına Roma’ya gitmiştir. Genç, “eyyâm-ı hoş-güzâr-ı şebâbetinin hayata refâkat eden hatırat-ı ulviyesinden” saydığı bu yolculuğunu hasretle anar:

“Viyanadan çıktuktan sonra ‘Tirol’ tarîkini tayyedyorduk. Şimendiferin penceresinden dağlar, lâklar, ovalar, bir rüyâ-yı serü’z-zevâl gibi geçiyordu. Katarın tevakkuf ettiği zamandan istifade ile manzara-yı tabiata arz-ı hayret ü meftuniyet ederdim. Silsile-i cibâlin şevâhikine doğru i’tilâ eden nazarım semâda gayet açık, gayet nâzik bir pembelik içinde rehin-i zevâl olan gündüzün – o azîm dağların eteklerindeki maî lâcların üzerinde, bir tarafı biraz ıslanmış bir pembe tül

gibi- nâzenin bir nesîm ile ihtizâz ettiğini görüyordu. Bî-tâb ü hâb-ı muhabbet olan çeşmân-ı laciverdî gibi baygın, sâkit bir hâlde duran gölün sularından dağların zalâm-ı amîki ovaların mesâfe-i dîrâdûru içinde gâib olmaya başlayan şems-i mütegâribin ziyasına karşı sükûnet içinde tebahhur eden hafif ve şeffaf sisler, o semâ-pâyê dağların eteklerinden sessiz sessiz gözyaşları dökerek âheste-rev güzâr oluyorlardı. Lâkların üzerinde uçuşan birçok kırlangıçlar, yalnız râkid suların üzerinde kalan gündüzün ziyasını içerek kanatlarında, gagalarında birer damla inci olduğu hâlde karşı tarafta yeşil bir zulmet teşkil eden çam ağaçlarının üzerinde şuâ-ı gurûbun tutuşturduğu bir kâşâne-i asr-ı âşiyânenin etrafında keskin, müteneffiz dağdan gelen gayet küçük bir su akıntısı gibi etrafıma dökülüyordu. Dağlardan kuş nağmeleriyle karışık olarak dökülen bir rûzgâr, dakika geçtikçe rengini değiştiren gurûbun açık altın sarısı şuâına maî billurdan bir ayine gibi minakis olan lâc, bulutlarla beraber uçuşan kara kuşların ta karşıdaki ufuklara doğru uzaklaşıp küçük bir nokta-i ziya gibi kalmaları, hep bana o vakte kadar hiç hatırlamadığım birtakım hatıratı ihtâr ediyordu.”

Tabiatın üzerinde bıraktığı “meçhul, anlaşılmaz, mensub-ı nisa birtakım hissiyat-ı bî-intihaya” bir anlam veremeyen genç, tanımadığı ancak var olduğuna inandığı bir hayale âşık olmuştur:

“Gök sevda, lâk bir kız, şems-i garibin etrafındaki bulutlar gîsu-yı zertâr idi. Bir hâl-i istigrâk ve bî-hûşî ile bilâ-ihtiyâr gül rengindeki semâya: ‘seni can ü dilden seviyorum!’ diyordum. Sen! ... O sen! Kim? Bilmiyordum.”

Gencin binmiş bulunduğu şimendifer bir yükselip bir alçalarak bütün gece soğuk hava eşliğinde karanlıkta yol aldıktan sonra güneşli bir sabahta İtalya’ya varır. İradesi, ümidi meçhul bir geleceğe bağlı olarak Roma’ya ulaşır.

Genç adam, babasını ve kız kardeşini bir an evvel görme isteğiyle doğruca evlerine yönelir. Babası altmış yaşına gelmiş ve özellikle eşinin vefatı üzerine emekliliğini istemiştir. Antika toplamak ve mesleğinin gerektirdiği siyaset ilgi ve bilgisi dışında bir uğraşı bulunmayan babasının, medeniyetlerin izlerini taşıyan bu şehirde bulunma isteği de bundandır. Geçmişteki olay, mekân ve kişilerle yaşama isteği yüzünden kızının evlenme çağında olmasına rağmen onu yanından ayırmak istemeyen baba, oğlu için de önemli ahbablarına Londra sefaretinin ayarlanması için ricada bulunmuştur. Genç adam kız kardeşiyle İtalya ve Romalılar hakkında sohbet eder:

“En hafif nesîm ile ihtizâz eden, gül gibi en küçük teessürle titreyen incecik dudaklar, bana o azîm, o hunhâr Romalıları anlatıyor ve ‘Roma’nın âsâr-ı âliyesine dair küçük bir fikir hâsil etmek, biraz bir şey söylemek lâ-akall birkaç sene ikamete mütevakkıftır’ diyordu.”

Bu sohbetler sırasında kız kardeşi Londra'ya gittiklerinde ağabeyini tanıştırmak istediği “İngiltere küberâ-ı asaletinden bir aile” olduğundan bahseder. Birkaç gün birlikte Roma'yı gezerler ve bu birkaç günün sonunda kız kardeşinden ve babasından duymuş olduğu İngiliz ailenin akşam yemeğine evlerine davetli olduğunu öğrenir. Anne, baba ve kızlarından oluşan bu ailenin sofralarına misafir oluşlarıyla birlikte samimi bir akşam yemeği yerler. Ailenin kızı Miss A... gencin yanına oturduğundan bol bol sohbet etmeye imkânları olur. “Altın renginde saçları, pembe rengi, beyaz atlas gibi revnak-efzâ kolları, göğsüyle ruh için bir donanma, bir şehir-âyin hüsn ü ân icrâ ederek kıvılcımları kalbin içine dökülen bu âfet, çehresini tenvir eden lacivert gözleriyle” genç adamın söylediklerini tebessümle dinlemektedir. Yemeğin sonuna doğru Miss A... genç adama birlikte “colisée”ye²⁸ gitmeyi teklif eder ve üç gün sonra mehtaptan istifade hep birlikte oraya giderler. Herkesin bir yöne ayrılıp keşfe çıktığı sırada genç adam, bir taşın üstüne oturarak geçmişte buralarda yaşayanları ve yaşananları düşünmeye kendini kaptırmıştır. Neredeyse “insan paralamak için hücum eden canavarların sayhalarına karışmış hunhar bir kavmin kahkahaları”nı işittiği yanılsamasına düştüğü bir anda karşısında tüm bunlara tezat bir güzellikteki Miss A...’yı görür:

“Ben hiç bu kadar ulvî bir tezat, bu kadar ulvî bir tesadüf görmedim! Yanıma geldiği zaman bir şelâle-i müzehheb gibi bazı tarafları dökülmüş gisu-yı zer-târına ayın donuk gümüş rengindeki ziyası aks ederek etrafa serpiliyor ve hatta uçlarından damla damla düş-ı nâzına, pembe çehresine dökülüyordu. Ayın ziyası ruh için bir meş’âl, kalp için bir gündüz olduğundan mıdır? Aşk ve ibtilâya sebep oluyor. Hüviyet-i insaniyede hâbîde olan hiss-i ibtilânın çeşmân-ı hüsn-aşinası ay aydınlığına karşı açılıyor. Bana alâka ettiren, sevdiren, işte o aydı. O güzelleştiriyor, okşuyor, öpüyor; gayet gizli, ebedî hatırdan çıkmayacak bir şeyler söyleyerek insanın âguşuna giriyor.”

Miss A'nın dalgınlığına son verışı ile birlikte hep beraber eve dönerler. O gece genç adamın zihninde Roma gibi “kesb-i ebediyet” etmiştir. İki gün sonra şimendiferle güneye giden genç artık âşık olduğu hayali bulmuştur:

“İnsan sevdiğinden uzaklaştıkça en küçük şeyler, en ehemmiyetsiz hâller bir vukûât-ı mühimme sırasına geçiyor. En lâkaydâne bir bakışın. En hafif bir tebessümün ne büyük manâları var. Sevdiğinden uzaklaşmak için atılan her adımda insan sevdiğine daha ziyade yaklaşıyor, daha ziyade seviyor. Gezmeye mi çıktı acaba? ... uyuyor mu şimdi?... yorgun, mecâlsiz bir hâlde şimendiferin bir köşesinde onu düşünüyorum. Şimdi câme-hâb-ı ârâmına çekilmişse kimi düşünüyor? ... Beni bir an olsun düşünmez mi! Ah ne kadar masum, ne kadar masum!”

²⁸ Kolezyum.

Miss A'yı "emin, âli, masum bir muhabbetle" seven genç adam, sevdiğinin her hareketini her sözünü, onu niçin sevdiğine düşünürken yalnız başına bulunduğu vagona uyuyakalır. Rüyasında sabah olmuş, "hayal-i bî-vücûdu, şekl-i şeffafı seherin pembe sislerinden teşekkül ve terekküb etmiş gibi" duran sevgilisini görür. Genç adam için sevdiğini vagonun bir köşesinde oturmakta olduğunu görmüş olmanın sevincinden o an kalbinden geçen her his, zihninden geçen her fikir âdeta vücut bulmuş, gözle görünür olmuştur. Bu tatlı hülyalar içindeki genç, biletçinin bağırtısıyla uyanır ve Paris'e gelmekte olduklarını öğrenir. Etrafına yine de bir umutla göz gezdiren genç adam henüz gecenin ikisi olduğunu fark eder ve tekrar uykuya dalar. Uyandığında İngiltere ufukta görünmektedir ve genç ancak sabahın ilk ışıklarıyla Londra'ya ulaşır:

"Londra'ya sabahleyin girdim; semâ yok, siyah bir gök evlerin bacalarına kadar inmiş, o bacalardan çıkan dumanların gittiği yer görünmüyor. Hava yok, insan yeşile mâil kesif sisleri teneffüs ediyor."

"Yerleşmek, memleketin ahlâk ve âdâtına biraz alışmakla geçen bir ay"ın sonunda Miss A... ve ailesinin de orada bulunup bulunmadığını öğrenme hevesiyle genç adam evlerine gider. İngiliz aile Londra'ya döneli henüz iki gün olmuştur. Aldığı haberle sevincinden ne yapacağını şaşırarak genç içeri geçer. "İfrât-ı memnuniyet"i kedere benzeten genç, karşısında "tebessümüyle dürer-nisâr, hâl ve tavrıyla lütf-şîâr, nûr-ı lâciverdî-i nazarıyla hayat-nüvâz" genç kızı görür görmez heyecanla ayağa fırlar, hâlinin gülünçlüğüne farkındadır ancak kendine engel olamaz ve genç kızın hangi düşünceler içinde olduğunu merak eder:

"Şurası o an-ı galeyânında bile nazar-ı dikkatimden dür olmamıştı ki pek güzel, pek nâzik, pek mütefîit.. Fakat kendinde teessürden eser olmadığı gibi kalpte hâsıl ettiği halecanlardan da bî-haber görünüyordu. Elbet! Gül renginde bir bahar sabahı pembe nurunun gönüllerimizde hâsıl ettiği teessürât-ı letafetten, gece yarılarda göllerin üzerinde icrâ-yı âyin-i sevda eden ayın şuâi ruhlarımızda hâsıl ettiği galeyandan haberdâr veya müteessir midir? ..."

Miss A ile Londra hakkında ufak bir sohbet eden genç adam, sözü sevdiğinin güzelliğine getirerek ona iltifatlarda bulunurken, Miss A... da ona İtalya'yı unutamadığından bahseder. O gece Londra sokaklarında geze geze evine dönen genç adam, bir akşam apartmanda kendisine gönderilen "hâl ve şanı ve zarafet ve letafetiyle cemiyetin en büyük tabakasından, asalet ve necabetin en ulvî en dilrübâ bir sahâb-ı gül-günundan düştüğü" yazısız olarak üzerinden okunabilen bir mektup bulur. Sevdiği

kadından geldiğini düşündüğü bu “zarif” mektubu heyecandan bir müddet açmakta tereddüt yaşayan genç adam, nihayet mektubu okur ve bir hafta sonra İngiltere’nin bir köyünde bir davete çağrıldığını öğrenir. Tam vaktinde davete giden genç, bulunduğu yerden pek hoşlanır:

“Ne güzel bu İngiltere köyleri! ... Med’uv olduğum bu kasr-ı latifin pişgâhında İngiliz usulü üzere yapılmış güzel bir bahçenin nihayetindeki mesâfeyi azîm ağaçlar, gayet koyu yeşil bir boya ile telvin ve tersîm ettiği gibi o tatlı rengin arasından görünen ve akşamın sükûneti içinde hareketsiz duran köy “Thames”tan ayrılmış bu küçük nehir ile kesb-i tarâvet ediyor ve büsbütün sönmeğe üzere bulunan uçuk renkli gündüzün azvâ-ı hadrası ağaçların üzerinden dökülerek nehrin bir kûşe-i bî-karârına ilticâ ediyordu. Bu köyün tenhâyi-i sahraîsini bir kilisenin fâsiladar olan çanı, uzaktan geçen bir şimendiferin düdüğü ihlâl ediyordu.”

Genç adam Miss A...’nın da içlerinde bulunduğu bir grup insanın “Lawn tennis”²⁹ oynadığını görür ve o da onlara katılır. Bu yabancı memlekette kendisine tuhaf gelen bir unsur da çayırların üzerinde gezmenin yasak olmayışıdır. Bu düşünceler ve sevdiğine yakın bulunuşunun verdiği hislerle oyundan büyük zevk alır.

Akşam yemeğinde tüm davetliler sofrada toplanmıştır. Bu “müntehib” ve “şık” cemiyetin yegâne sohbet konusu “atlar, arabalar, cemiyetler, balolar” ve bir de kazanılan yarışlardır. Söz döner dolaşır av mevzusuna gelir. Artık başka bir şey konuşulmamaktadır:

“Sofranın karşısında mevkî-i şerefi iştigâl eden bir Lord epeyce yaşlı olduğu hâlde çehresindeki hudut bir inhitat-ı şebâbet göstermiyor; bilâkis geniş olan çehresinde, küçük, yeşil, her tarafa münatıf gözleri hayat ile mâlâmâl olarak kalın çenesinin üzerinde uçları biraz yukarı kalkık ağız metânet-i mesleğini, her şeyde azim ve cezmini söylüyordu. En kahraman en şanlı bir avcı!”

Pek çok av macerasını defalarca dinlemelerine rağmen her dinleyişlerinden bir önceki hayretlerinden bir şey eksilmeyen “pembe atlas gibi dekolteli” İngiliz kızları hayran hayran anlatılanları dinlemektedirler. Genç adamın aklı ise bu kızlarınkinin aksine Miss A... ile yarınki atlarla birlikte yapacakları “seyr u sefer-i âşıkaneye dair” kararlarındadır.

Ertesi gün öğleden sonra atlarla birlikte iki dağ arasındaki bir vadiden Miss A... ile birlikte “Şehirlerde heyet-i ictimâiyenin içinden.. O her adımda insanın bahtiyarlığıyla müsâdeme, her sözde ümidiyle mücadele, her tarafta hayal-i bî-misâlini dūçâr-ı iğbirâr eden mükâbereden kurtularak bunların kâffesinden azâde olan tabiatın safha-i ebediyesinde, köylerden, ağaçlardan, sulardan, ziyadan müteşekkil mevâki-i latifenin

---

²⁹ Çim tenisi.

geçtiğini görerek” ilerlerler. Genç adam öyle mesuttur ki bu anın bitmesini hiç istemez, sevdiğiyle birlikte ebediyen köylerin arasından, ormanların içinden, dağların üstünden geçmeyi arzular.

Yol boyunca “nişanlanmaktan, izdivaçtan, muhabbetin ebediyetinden” bahsetmelerine rağmen genç adamın içine kötü bir şeyler olacağına dair bir his doğar. Bunu “garip bir kinâye-i kader!” olarak niteleyen genç, insanın mutluluğunu bozacak bir şeylerin mutlaka olduğunu düşünür ve içine doğan bu hisse aldırış etmemeye karar verir. Gençler ansızın güneşin batmakta olduğunu fark ederler, manzarayı izlemeye daldıkları sırada aralarında “tarifi olunamayan dakikalar” geçmektedir. Genç kız “gözleri şule-nisâr-ı arzu, dudakları bir bûse-i âşıkane tahassüründen âteşin bir renkte” genç adama yaklaşır ve onu dudaklarından öper. Bu buse ile genç adamın tüm mevcudiyeti “maddiyattan tecerrütte sahilinden yükselerek bir sahâb-ı behiştîye peyveste olan buhar gibi onun hüviyet-i latifesine münkalib” olur.

Akşam olup da köye döndüklerinde genç adam bütün gece boyunca sevdiği kadın ile arasında yaşananları ve hissettiklerini düşünür. Yaşadıklarını nakil ve tasvire “garbın hikâyeleri, şarkın efsaneleri, Yunan’ın esâtiri bile” yetmez diye düşünür. Bütün güzel hislerine, tatlı hülyalarına rağmen gencin içini kemiren, tam olarak ne olduğunu anlayamadığı bir sorun vardır. Derhâl nişanlanıp evlenmek niyetindeki delikanlı, sevdiği ile arasında tarif edemediği bir şeylerin yoksunluğunu duymaktadır:

“Revâbit-ı hafîye-i ruhiyeden bir şeyin noksanından hâsıl olan âlâm-ı kalbiyeyi en büyük lütuflar, en ateşli nüvâzişler teskîn ve ta’dil edemez. Bununla beraber Roma’da Colisée’de sevişmeyi, İngiltere’de ummâna karşı öpüşmeyi muhabbetimizin ebediyet ve ulviyeti için bir fâl-ı hayr addediyordum. İşte onun için diyordum ki âsâr-ı sâlifede yaşayarak geçirdiği edvâr-ı hayatın serâir-i hatıratını bana ara sıra îmâ eden bir gönlüm var. Ah! Modaya mutâbık bir gönlüm olsaydı, at yarışlarını, sandal müsâbakalarını, süvâriliği, kulüpte kumarı, her türlü avı, yumruk ta’limini, karada dört atlı araba, denizde yat, balolarda kotyon kullanmasını sever ve elbette o zaman istediğimden ziyade sevilirdim.”

Sabah uyanıp da yürüyüş yapmak üzere bahçeye çıktığında mutluluğunu gölgeleyen tüm fikirlerin “gecenin zalâmı ile beraber mahvolarak” yok olduğunu görür. Zihni aşk, sevda gibi tatlı konularla meşgul olan genç adam, “saf, şeffaf” o bahar sabahında, mutlu mesut gezmektedir. Ayakları farkında olmadan genç adamı izbe bir yola sürüklemiştir. Bu yolda karşısına çıkan üç basamaklı bir merdivenden indikten sonra

ileride çiçeklerle, salkımlarla örtülmüş bir kameriye genç adamın gözüne çarpar ve biraz daha dikkatli bakınca karşılaştığı manzara karşısında donakalır.

Sevgilisi Miss A... davette tanıştıkları kaplan avcısının kucağına yatmış dudak dudağa, genç adamı göremeyecek derecede kendisinden geçmiş bir hâldedir. O anda mahvolduğunu hisseden genç adam, çantasını toplayıp, oradakilere rahatsızlandığı bahanesini uydurarak oradan derhâl ayrılır ve Londra'ya geri döner. Ondan sonra ise ömrünün geri kalanını "cihanın en münzevi bir köşesinde geçirmek üzere ebedî olarak hayata veda ediyorum" diyerek sözlerini sonlandırır.

Yazar, Miss A...'yı o güne dek uzaktan görmüş ve tanımıştır ancak arkadaşının gidişinin üzerinden henüz iki gece geçmiştir ki katıldığı bir davette tesadüfen Miss A... ile karşılaşır. Miss A... "Cemiyetin yakışıklı, en zarif bir zabitanın kolları arasında, ruh-perver bir musikin verdiği şevk ile çiçekler, nurlar içinde" gülücükler saçarak, genç adamın akıbetinden habersiz belki de ilgisiz olarak dans etmektedir.

Hikâyede yazarın İtalya'da bir göl kıyısını tasvir ederken kullandığı unsurlar dikkat çekicidir. Yazar, tabiat tasviri yapmak için değil delikanlının hazin sonunu hissettirmek amacıyla kuş tasvirleri yapmıştır. Romantiklerin tesiri altında kalan Servet-i Fünûn edebiyatçılarının eserlerinde kuş ve tabiat temleri devrin ortak motiflerindedir.

Zeynep Kerman, bu parçanın Ahmet Haşim'in "Göl Kuşları"nda çizdiği sembolist tabloları müjdelediğini ve Sezai'nin 1896'da sembolist akımın çıkışını yakından takip ederek nesre uygulamaya çalıştığının göstergesi olduğunu belirtir.³⁰

Hikâye yazarın *Rumuz'ül Edeb* adlı hikâye kitabında da yer almaktadır. Hikâye konusunu yazarın anısından almaktadır ve bu yönüyle tam bir hikâye kurgusu taşımamaktadır.

---

³⁰ Kerman, a.g.m., s. 207.

2.2.2.3.2. Köyde İki Gece³¹

Sami Paşazade Sezaî, *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan hikâyesinde kardeşi Halim Bey ile birlikte yaptıkları bir İzmit ve Sapanca seyahatini, orada katıldıkları bir Çerkez eğlencesini kaleme almıştır.

“Bir güzel havanın nasıl müşevvik, muharrik, sâ’ik olduğunu elbet tecrübe etmişsinizdir. O hava-yı sâfin içinde bir şey vardır ki haberiniz olmadan ruha hitap eder; onu gizli gizli ağaç altlarına, su kenarlarına velhâsıl tabiâtın kendisine açtığı âgûşa davet eyler. İnsanın o mevâkı tabî’iyyede gâib ettiği bir şeyi arar gibi serseri dolaşır, dinler, dalgın bir nazarla ormanlara ufuklara bakar....”

Yazar, “Teşrin-i evvel’in yirmi altıncı günü” havanın güzelliğinden yararlanmak hevesiyle tabiatın davetine kulak vermiş, kardeşiyle birlikte “İzmit’e kadar gitmek için Haydarpaşa’dan alacakaranlıkta hareket eden” bir trene binmişlerdir. Trenin yol aldığı güzergâhta pencereden etrafı seyrederek, on üç on dört istasyonu geçip seksen sekiz kilometreyi aşarak nihayet İzmit’e varırlar:

“Hareketimizden biraz sonra adalar, o mermerenin nazar-rübâ incileri, seherin pembe beyaz sinesinde parlıyor ve biz yollarda inhinâlar peydâ ettikçe her an revnâk ve letâfetlerini değiştirerek nümâyân oluyordu. Bu mevâkı’-yı latifeyi terk etmek istemiyor gibi hareket eden şimendiferin etrafı seyr u temâşâ için verdiği müsaadelerden istifâde ederek İzmit’e kadar seksen sekiz kilometreyi –on üç on dört istasyonda tevakkufla- dört saat bir çeyrek kat’ eyledik. Uğradığımız bî-had u hesâb-ı muvakkıfların ekserisinde, idârenin mûmâna’atı cihetiyle, vagonlara yanaşamayan çocukların bardaklara koyarak teşnegâna uzaktan gösterdikleri sular serap gibi nümâyîş-i kâzibânesiyle harâret-i iştihayı teskîn değil tahrik ediyordu.”

Yolculuk boyunca İzmit Körfezi’nin mavi suları da “suların üzerinde çırpınan, karşiki dağların eteklerine doğru koşuşan güneşin ziyası” da sular gibi hareket edip parlamaktadır. Yol devam ettikçe körfez daralır, dağlar yükselir. Körfezin karşı tarafında dağların sırtlarında ağaçların yeşil perdesi rüzgâr ile sallandıkça arasından küçük köyler, kayaların üzerinde “kartal yuvalarına benzeyen çoban kulübeleri” görülmektedir.

İzmit’e vardıklarında havanın da kendilerini gezme hevesiyle dolduruşu üzerine şimendifere binerek yarım saat uzaklıktaki bir Çerkez Köyü’ne gitmeye karar verirler. Şimendiferden indiklerinde ise kendileriyle aynı yöne gidecek olan iki kişiyle karşılaşılır

³¹ Sami Paşazade Sezaî, *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 302, 12 Kanun-ı Evvel 1312/24 Aralık 1896, ss. 247-248. (Alıntılar bu nüshadandır)

ve onlardan köye ulaşabilmek için bir saat daha “yayan gitmeye mecbur” olduklarını öğrenirler.

Uzun bir yürüyüşün ardından nihayet köye vardıklarında ise onları ilk karşılayan horoz sesleri olur. Çünkü o saatlerde herkes tarlada çalıştığından köy neredeyse boştur. Yazar, horozların eğer ne kadar aç olduklarını bilmeleri halinde kendilerini bu kadar hoş karşılamayacaklarını düşünür. Yazar ve kardeşi bir müddet dinlendikten sonra kendilerine rehberlik edecek olan bir Çerkez’le beraber köyde dolaşmaya çıkarlar:

“İki büyük tepenin eteğinde ve orman içinde olan bu köy dağlardan nebe’ân eden sâf ve şeffaf ‘Aygır’ suyuyla reyyân oluyor ve Sapanca Gölü o ağaçların evrâk-ı zümrüdîni arasından, Şark cihetinde, güneşe karşı mînâ gibi parlıyordu. Havâyic-i zarûriyelerinin istihsâli için bir zaman Anadolu’da bî-karâr olan bu Çerkezler, yirmi beş sene evvel kendilerine tahsis olunan bu mevkîde ormanın birçok yerlerini keserek tarla yapmışlar ve kolaylıkla istihsâl ettikleri hububat sâyesinde te’min-i ma’îşet etmişler.”

Yazara göre bu köy, içinde yaşayanların “ahlâk ve âdetlerine ve sûret-i maişetlerine dair” birçok fikir vermektedir. Yazarın kendilerini gezdirenlere köyün nüfusunun kaç kişi olduğu sorusunu “pek sâde-dilâne” bulan rehberlerden biri gülererek “onu kim saymış da bilecek!” diyerek yanıtlar. Yazar, çevresini incelemeye devam eder:

“Hep yer katından, ekserîsi bir bazıları ikişer odadan ibâret evlerin damları kuru otlarla örtülmüş, hemen hepsi beyaz badana ile temizlenmiş, önlerinde çitle çevrilmiş oldukça vâsi’ birer meydan, meydana evlerin damlarından yüksek kuru ot yığınları, yine çitlerden yapılmış dört kalın direk üzerinde içi mısır, ceviz, buğday dolu zehîre anbarları, bunların aralarında dolaşır, inek, dana, bir çok tavuklar!... İşte köy evleri böyle idi. Dışarıda ise ağaçların insanlara terk ettiği yolların kenarlarından, ortasından geçen sular yüksekte dökülürken çağlayarak, düz yerlerde sâkit sâkit akıp gidiyordu. Yağmurlar ziyade yağdığı zaman gem almayan bu ‘aygır’ suyu yazın en sıcak zamanında da eksilmez, yine böyle soğuk akarmış. Eteğinde köyün bulunduğu o tepelerden birinin ismi ‘Sulıcak’diğininin ‘Gültepe’ imiş. O son büyük tepeye pek az şâirâne olan bu adı niçin koymuşlar bilmem. Bilakis bu tepe uzun saçlarını köyün üzerine dökmüş; bu köy o büyük ağaçların arasında, o gîsû-yı sebz-gûnun altında uyuyor.”

Gezintileri akşama dek süren yazar, kardeşi o gece kendilerine rehberlik edenlerden birinin “İstanbul usulü üzere yapılmış, iki katlı, dört odalı” evinde ağırlanırlar. Çerkez beylerinden kırk kırk beş yaşlarında, daima atak, dinç ve genç olan Zekeriya Bey, yazarı ve kardeşini sıcak bir misafirperverlikle ağırlar:

“Gösterdiği müessir mihmân-nüvâzîsiyle bizi kendisine şükr-güzâr eden Çerkez Beylerinden Zekeriya Bey kırkla kırk beş arasında, genç, dinç, dâimâ ayakta,

dâimâ dâimâ intibâhta! Görülüyor ki sakf-ı semânın altında büyüyerek ilk şebâbetini dağ başlarında, safha-i vesia-i tabiâtte geçirmiş. Her avcılıkta mâhir bu zât bundan beş altı sene evvel ecnebi asilzâdelerinden bir seyyâhın refâkâtinde bir kış köylerinden atlara binerek tekmîl-i Anadolu'yu dolaşmış; kışın atlarla Erzurum'dan İran hudûduna kadar giderek oradan cenûp cihetine tahvil-i inan-ı seyahâtle Diyarbekir, Musul, Bağdâd, Halep vilâyetlerini geçip İskenderun tarîkiyle İstanbul'a avdet etmişler."

Akşam yemeği hazırlanınca sofraya geçen yazarın dikkatini tüm ısrarlarına rağmen sofrada yanlarında yer almak yerine ayakta durup ikramda birbirleriyle yarışan beyler çeker:

"Bu kavmin measir-i mihmân-nüvâzîsi cidden her türlü tavsîf ve takdire sezâdır. Halife-i mukaddeslerine itaât ve sadâkat, büyüklerine hürmet, birbirlerini himâyet ederek bütün köy bir aile efrâdı gibi yaşıyor."

Yazar ve kardeşi, gece ikide bir armonik sesi işitmeleri üzerine şereflerine bir oyun tertip edildiğini öğrenirler. Bu oyun da sofrada adapları gibi kendilerine özgüdür:

"Birtakım genç kızlar başları örtülü olduğu hâlde bir sıra duruyorlar. Birtakım gençler ise birkaç kişinin elinde duran uzun bir tahtaya değneklerle vurarak bir nev'i usûl tutuyorlardı. Pek mükemmel olmayan mûsikîlerine tatbik-i pâ-yı ahenk-şinâs eden gençler kızlardan birinin çaldığı "Armonik" in davetine icabetle meydana çıkıyor, karşı karşıya letafet ve nezâketten mahrum olmayan rakslarına devam ediyorlardı."

O gece sabaha dek süren eğlencenin ardından yazar ve kardeşi ertesi gün Sapanca'ya gitmeye karar vererek uyurlar. Sabahleyin yedide yanlarında iki "Çerkez süvârîsi olduğu hâlde" atlarına binip yola çıkarlar. Yolda tabiatı temaşa etmeye devam ederler:

"Sapanca'nın etrafındaki ormanlarla müzeyyen yüksek tepelerin sırtlarında Gürcü, Laz köylerine tesadüf ediliyor ve ağaçların arasında balta izleri, balta yaraları, görünüyor."

İki saatte ulaştıkları Sapanca'da reji memuru bir arkadaşlarının teklifi üzerine onu ziyarete giderler. Yazar, misafirperver olabilmek için mutlaka bir konağa ihtiyaç olunmadığını, bazen "bir köşe-i virânede tedarik edilebilen hasır iskemlelerin" bunu yerine getireceğini düşündüğünden bu misafirlikten pek zevk alır. Köye dönmek için yola çıktıklarında saat on buçuğa gelmektedir:

"[...]güneş o büyük tepelerin arkasından mağrib-i istitâra çekiliyordu. Dağların bazı tarafından sisler inerek pîş-gâhımızdaki vâdilere doğru uzayıp gidiyor, bir kartal akşamın sükûnet-i garîbânesi içinde hava-yı nesîmiyi çâk çâk eden sadâ-yı

tîz ile âşiyânesine çekiliyor, ta uzaktan bir Çerkez rüzgârla yarışan atıyla Sapanca Gölü'ne doğru iniyordu. Biraz daha gittikten sonra gece, bazı tarafları gündüzün bıraktığı hudût-ı şuâ' ile çizilmiş setre-i siyahını o ıssız dağların, vadilerin üzerine örtüyordu.”

Yarım saat sonra kaldıkları köye ulaşırlar ve ertesi gün sabah erkenden Çerkez köyünden hareket eden bir şimendiferle öğleden sonra Haydarpaşa'ya varmışlardır.

Mensure, hikâye unsurları taşımaktan uzak bir anı yazısı formundadır. Yazarın doğa tasvirleri dikkat çekicidir.

2.3. MENEMENLİZÂDE MEHMET TAHİR (1863-1903)

2.3.1. Hayatı

1862 Adana doğumlu olan Menemenlizâde Mehmed Tahir, şair ve yazar olarak tanınır. İlköğrenimini Karaisalı ve Adana sıbyan mektebinde, ortaöğrenimini ise küçük yaşta geldiği İstanbul'da İstanbul'da tamamlamıştır. 1883 yılında Mülkiye'den mezun olur. Şura-yı Devlet, Tanzimat Dairesi ve Ziraat Nezareti Tercüme Kalemi'nde çalışmıştır. Adana, Aydın, Selânik maarif müdürlüklerinde bulunur. Maarif Nezareti Mektubi Kalemi müdürü olarak İstanbul'a atanır ve 1895 yılına kadar bu görevini sürdürür. Ayrıca Mülkiye'de edebiyat ve kitabet-i resmiye; Darülfünûn'da usul-i terbiye dersleri verir. “Gayret” adlı bir dergi de çıkaran Menemenlizâde, 1880 sonrası yenilikçi edebiyatın önde gelen isimleri arasında yer alır. Şiir ve tenkit türünde eserler veren Mehmed Tahir, yayımcı, eğitimci ve retorikçi olarak da tanınır. Aynı zamanda Türk şiirinin yapısında önemli bir değişiklik olarak nazmı düzyazıya yaklaştıran ilk şairler arasında yer alır. Aruz ölçüsüne karşı çıkmıştır ve gelecekte Türk şiiri ölçüsünün mutlaka hece olacağını ileri sürmüştür. “Osmanlıca” yerine ısrarla “Türkçe” sözcüğünü kullanmıştır.

2.3.2. Küçük Hikâyesi

2.3.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.3.2.1.1. Elvâh-ı Hayatiyye - Korku³²

Menemenlizâde Mehmet Tahir'in 11 Mart 1315 tarihli *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımladığı küçük hikâyesinde, soğuk ve ıssız bir kış gecesinde evde yalnız olan bir genç kızın bir anlık korku ile yaşadıkları konu edilmiştir.

Nesime, kanun-i saninin “tabiatın ruhunu dondurmuş gibi” soğuk gecelerinin birinde evde yalnızdır. Dışarıda hava soğuk ve yağmurludur. Eve derin bir sessizlik hâkimdir ve duyulan tek ses yağmur damlalarının cama vururken çıkardığı gürültüden ibarettir:

“Soğuk fakat sessiz bir rüzgâr geçtiği yerlere bir memât-ı münce mid saçıyor; nadiren sokaktan işitilen ayak seslerinin süratle takibi dışarıda gezenlerin ne kadar üşüdüğünü, soğuğun ezici te’sirinden kurtulmak için ne derece istimcâl gösterdiklerini anlatıyordu.”

Garbın zenginlerini özendirecek şekilde şark usulü döşeli olan odasında İstanbul’un soğuk kış gecelerinin ısıtıcısı çini sobanın karşısına atılmış kadife minderlerin üzerine serilmiş olan Nesime odanın sıcaklığı ve üstüne çöken rehavetle uyuklamaktadır.

Sokaktan her ay vakti gelince mahallelinin kapılarını tek tek çalıp aylığını isteyen bekçinin aldığı maaşı hak ettiğini bildiren düdüğünün sesi işitilmektedir. Bu gürültülerle uykusu bölünen Nesime, önce nerede olduğunu anlamak istercesine etrafına araştıran gözlerle bakar ve ardından ayağa kalkar. Yastığının altına sıkıştırılmış, sevgilisinden geldiği anlaşılan mektubunu alır ve tekrar okumak için içi sarı dışı pembe kumaşlardan yapılmış olan abajurun yanına geçer:

“Uzun kirpiklerinin sâyesi altından nebe’an eden câzibe-dâr nigehleri eldeki kâğdın satırları üzerine döküldükçe bir gonce-i ter gibi inkişâf eden pembe dudaklarından yüzüne doğru bir nev-bahâr-ı mes’adet-i feyzan edip yayılıyor, yazıya münatıf olmasından dolayı tamamiyle görülemeyen büyük siyah gözlerinden bir şelâle-i meserret fişkirdiği tahmin olunuyordu. Gözünü kaldırarak omuzuna dökülmüş olan siyah, gür saçlarını başının ufak bir hareket-i şûhanesine arkasına attıktan sonra ‘nihayet gelecek..’ sözü tebessümlerle karışık olduğu hâlde bir hiss-i muzafferiyetle dudaklarından dökülüyordu. İki kelimeden ibaret olan bu cümlelerin tarz-ı tefevühü içinde, kadınlığa mahsûs gurûr-ı muzafferiyetle şevk-ı muhabbet,

³² Menemenlizâde Tâhir, *Servet-i Fünûn*, C. XVII, nu. 419, 11 Mart 1315/23 Mart 1899, ss. 35-36. (Alıntılar bu nüshadandır)

öyle bir surette mümtezîcti ki nazar-ı muhayyelede gûyâ ki sözden masnû' bir resim levhası teşkil ediyordu."

Uzaktaki sevgiliden geldiği anlaşılan mektubuna bir öpücük kondurmaktadır ki oda kapısının topuzunun odanın dışından çevrildiğini fark eder. Gecenin o saatinde evde herkesin yattığını, dairesinde de kendisinden başka kimsenin olmadığını düşünen Nesime, korkudan titremeye başlar. Nesime zihninden şimşek hızında eve girmek isteyen kötü niyetli birinin kullanacağı yolları gözden geçirmeye başlar. Gelen her kimse muhakkak salonun bahçeye açılan balkonu yahut üzerinden rahatlıkla atlanabilecek, fazla yüksek olmayan bahçe duvarı kullanarak eve girmiştir. Nesime bağırarak ister ancak evde sesini duyurabileceği kimse yoktur. Kapı topuzunun tekrar çevrilmesiyle Nesime'nin kalp atışları daha da hızlanmıştı. O sırada kapı biraz daha aralanır ve aralığından "mütecessis iki parlak göz" görülür. Korkudan odanın ortasında büzülüp kalan Nesime, bir düşman, hırsız ya da katille göz göze gelmeyi beklemektedir:

"Artık tereddüte mahal yok; orada birisi var, bir düşman bekliyordu. Hırsız olabilir mi? Hayır, hırsız olsa insan bulunan bir odaya niçin, ne cesaretle girecek? .. Bu düşman, hiç şüphe yok, kendine, daha fenâsı, ismetine kasd etmek istiyordu."

Nesime çığlık atıp yardım çağırmak ister ancak sesi boğazına takılır. En sonundan ağzından güçlkle duyulabilir bir sesle "Kimsin? Sen kimsin?" kelimeleri dökülen Nesime, gelenin kim olduğunu görmeyi dehşetle bekler:

"Orada... O kapının arkasında... İçeriye girmek üzere bulunan vahşi kim bilir, ne kadar korkunç, ne kadar zâlim bir kâtil idi; kim bilir ne muzlim, ne müthiş bir fikrin, bir emelin delâletiyle oraya kadar gelmiş, o zamana kadar beklemişti; kim bilir ilk dehşetli çehresinden, kanlı pençelerinden üzerine nasıl bir seyl-i vahşet feveran edecek, ne suretle hayatı veya ismeti mahv olup gidecekti! Müdâfa'a için ne yapın? Ne yapabilir? Zayıf kollarıyla o kuvvetli canavarın bileklerini tutmak, kıvırmak kâbil midir?"

Bu kısacık anı bir ömür gibi yaşayan Nesime'nin yaşadığı korkuya katlanabilecek daha fazla takati kalmamıştır. Geleceğe dair hayalleri gözüne "gayyâ-ı hevl-nâk" içinde görünen Nesime, kalan son kuvvetiyle duvarın kenarına dayanır.

O sırada kapı biraz daha açılır ve içeriye "saçları dağınık, gözleri mütecessis, korkak, rengi uçuk bir baş" girer. Nesime bunu görmez çünkü dehşetle "hiç olmazsa ölümü görmeden ölmek" istediğinden gözlerini yummuştur.

Nesime kapıdan içeri uzanan kafadan geldiğini düşündüğü “Nesime daha uyumadın mı?” diye soran titrek sesi tanır ve gözlerini açar. Gelenin annesi olduğunu fark eden Nesime “Sen misin anneciğim?” der ve yaşadığı sinir buhranına dayanamaz ve bayılır.

Genç bir kızın bir anlık korkusu üzerine kurulu hikâye, mekân tasviri bakımından dikkat çekicidir. Nesime'nin odasının ayrıntılı bir tasvirini yapan yazar, odanın “garbın zenginlerini özendirecek şekilde garp usulü döşeli” olduğunu belirterek odadaki minderlerin kumaşından sobasına kadar her nesneyi ayrıntısıyla anlatır ve okuyucunun gözleri önünde bir tablo oluşturur. Yazar bu yolla, kahramanın yaşam şartlarını ve iç dünyasını ortaya koyarken sahne ile ilgili ayrıntıları okuyucuya vermiştir.

Gece, karanlık insanda gizem uyandırırken beraberinde bir bilinmezlik ve tedirginlik yaratır. Bu güvensizlik ve belirsizlik ortamında da genç kız korkusuna yenilmiştir. Ev, insanı dış dünyanın dalgalarına, fırtınalarına karşı koruyan eşsiz ve vazgeçilmez bir koruyucudur ancak sarsılmaz bir mekân da değildir. Çoğu zaman da birey kendini karanlıkta hâkimiyetini yitirir, kendi dünyasından başka bir âleme adım atar.

Hikâyede Nesime'nin odasının tasvir edildiği bölümlerin dışında kalan kısımlarda da dönemin kültür ve ev hayatına dair ayrıntıları bulmak mümkündür. (Bekçinin aylık toplayışı, evin döşemesi vb.)

Ev, insanı dış dünyanın dalgalarına, fırtınalarına karşı koruyan eşsiz ve vazgeçilmez bir koruyucudur.

Hikâye, evde yalnız kalan bir genç kızın bir anlık korkusunu konu edinmesi bakımından modern “durum” hikâyelerine benzemesi nedeniyle önemlidir. Yazar, genç kızın yaşadığı gerilimi ve olay akışını okura iletmede başarılıdır.

2.4. ALİ EKREM [BOLAYIR] (1867-1937)

2.4.1. Hayatı

Tanzimat döneminin ünlü şairi Namık Kemal'in oğlu Ali Ekrem, 2 Ağustos 1867'de İstanbul'da doğar. Annesi Nesime Hanım'dır. İlk öğrenimini Hubyar'daki Mahalle Mektebi'nde yaptıktan sonra 9 yaşında, bir yıl Fatih Askerî Rüşdiyesi'ne devam

etti. Ancak Namık Kemal 1877’de Midilli’ye atanınca, Ali Ekrem de ailesiyle birlikte oraya gitti. Midilli’de Madam Kokini ve Bogos Efendi adlı özel hocalardan Fransızca dersleri aldı. Bir süre sonra Midilli’den İstanbul’a döndü. İstanbul’da Arapça dersleri aldı. 16 yaşındayken Rodos’a giden Ali Ekrem burada öğrenimine devam ederken İdadî Mektebi’nde dil dersleri verdi. Babası Namık Kemal’in bir yıl sonra Sakız’a atanması üzerine babasıyla birlikte Sakız’a gitti. 20 yaşında İstanbul’a döndüğünde II. Abdülhamit tarafından ‘rütbe-i sâni’ ile ödüllendirildi. Namık Kemal’in 1888’de Sakız’da ölmesi üzerine Mabeyn-i Humâyun Kâtipliği’ne atandı.

Mâbeyn’de kâtip olarak çalıştığı dönemde Kavalalı Ahmet Celal Paşa’nın kızı Zeynep Celile Hanım ile evlendi. 1906’da Kudüs Mutasarrıflığı’na, 1908’de Beyrut Valiliği’ne atandı. Bu görevinden istifa edince Cezâir-i Bahr-ı Sefid Valiliği’ne gönderildi. Bir yıl bu görevi sürdürdükten sonra Mehmet Âkif’in önerisiyle, 1910’da, boş bulunan Darülfünûn’un ‘Tarih-i Edebiyat’ öğretmenliğine atandı. 1912’de ikinci kez Cezâir-i Bahr-ı Sefid Valiliği’ne atandı. Balkan savaşının patlak vermesi üzerine bu valilik lağvedilince İstanbul’a dönmek zorunda kaldı. Bu dönemde uzun süre maddi sıkıntı yaşadı. 1913’te “Nazariyât-ı Edebiyye” derlerini vermek üzere Darülfünûn’da görevlendirildi. 1917’de oğlu Cezmi intihar edince rahatsızlandı ve bir süre tedavi gördü. Görevde bulunduğu nazariyât-ı edebiye öğretmenliğinin dönemin maarif nazırı tarafından kaldırılması üzerine yeni kurulan Tedkikât-ı Lisâiyye Heyeti’ne başkan seçildi(1919). Daha sonra Galatasaray Sultanîsi’nde edebiyat öğretmenliğine atandı ve bu göreve üç buçuk yıl devam etti. 1923’te Yahya Kemal’e vekâleten “Şerh-i Mütûn” derslerini vermek üzere Darülfünûn’a atandı. Bu görevi, 1933 üniversite reformuna kadar sürdürdü. Bir süre Maltepe Askerî Lisesi’nde öğretmenlik yapmaya devam etti. Ancak sağlık sorunları mesleğine devam etmesine engel oldu. 4-24 Haziran 1934 tarihinde Şişli Hastanesi’nde tedavi gördü. Yakalandığı gırtlak kanserinden dolayı sık sık tedavi altına alındı. Bu hastalık sebebiyle 27 Ağustos 1937 tarihinde öldü ve naaşı Zincirlikuyu Asrî Mezarlığına defnedildi.

1890’lı yıllardan başlayarak 1930’lu yıllara kadar edebiyatın çeşitli alanlarında ürünler verdi. Ali Ekrem 1891 yılında yazmaya başlamasına karşın, Servet-i Fünûn bünyesinde şairliği ile ün kazanmış, topluluğun sanat anlayışına uygun eserler kaleme almıştır. Daha sonraki dönemde dilde sadeleşme hareketlerine yöntem bakımından karşı çıkmasına rağmen kendi söylemi de zaman içerisinde sadeleşmiş, eserlerini daha sade bir

Türkçe ile yazmıştır. Ali Ekrem sadece şiir alanında eserler vermekle kalmamış, tiyatro türünde kitaplar da yazmış; ancak bunlarda pek başarılı olamamıştır. Yazarın eserlerinin bir kısmı ise, edebiyat tarihi, edebiyat kuramı ve dile ilişkindir. Bu eserlerinin çoğu Darülfünûn'da edebiyat müderrisliği yaptığı dönemin ürünüdür.

2.4.2. Küçük Hikâyeleri

2.4.2.1. Çocuk Eğitimi, Bakımı ve Yetiştirilmesi

2.4.2.1.1. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 1³³

Ali Ekrem Bolayır, *Servet-i Fünûn* dergisinin 16 Mayıs 1312 tarihinde yayımlanan 272 numaralı nüshasında “Mükâlemât-ı Ahlâkiyye” başlıklı yazı dizisinin ilk hikâyesini A. Nâdir unvanıyla neşretmiştir. Bu sohbetlerin her birinde başlıktan da anlaşılacağı üzere ahlâka dair pek çok konu işlenir. Ahlâk sohbetlerinden oluşan bu yazı dizisinde anlatılmak istenen kıssa geleneği içinde hikâye edilerek verilir. Yazarın amacı gençlere ve ebeveynlerine yol göstermektir. Bu başlık altında yer alan ahlakî sohbetleri içeren her hikâye karşılıklı konuşma şeklinde verilmiştir.

Hikâye babanın oğlunu düşüncelere daldığını fark edip nedenini sorması ile başlar. Oğul bir şey düşünmediğini söyleyerek babasının sorusunu geçiştirmeye çalışsa da baba ikna olmaz:

“Hayır, ... düşünüyorsun. Dalgınlık ile düşünmeyi pekâlâ fark edebilirim. Bir sıkıntın varsa söyle. Ben senin hem baban, hem arkadaşım. Babana söyleyemeyecek bir derdin varsa arkadaşına söyleyebilirsin. “

Oğul babasının bu sözlerine rağmen hâlâ ne düşündüğünü anlatmayınca babası oğlunun yalan söylediğini, onu yarım saattir izlediği hâlde oğlunun ne babasının odada olduğunu ne de kendisini izlediğini fark ettiğini söyler. Çocuk yarım saattir hiç yerini değiştirmeden, başını ellerinin arasına almış oturmaktadır. Aklını kurcalayan bir düşüncesi olmayan kişinin bu şekilde sabit duramayacağını söyleyen baba oğlunu böylesine düşündüren şeyi birlikte aramayı teklif eder.

---

³³ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 272, 16 Mayıs 1312/28 Mayıs 1896, ss. 183-187. (Alıntılar bu nüshadandır)

Oğul sıkıntısının nedenini açıklar. Okulda birkaç dersten düşük not almıştır. Babası bu sebebi bir öğrencinin kara kara düşünmesi için yeterli bulur.

“Şakirdân için bir numaradan mahrum olmak bir senelik ömür kaybetmek kadar ehemmiyetlidir. Sebebi bu ise ne kadar sıkılsan, düşünsen hakkın var; lakin Allah vere de müstakbelde yapacağın şey düşünmekten ibaret kalmayaydı!”

Baba oğluna düşük not almasının nedenini sorsa da oğlu bunun nedenini bilmediğini savunur. Baba işlediği “kabahat”ın ne olduğunu bilmediğini savunan oğlunun bu cevabını beğenmez.

Babasının kendisini kabahatli bulmasına alınan çocuk notunun düşük gelmesinin mutlaka işlediği bir kabahate mi bağlanması gerektiğini sorar. Babanın ise düşüncesi kesindir.

“Şüphe mi var ya; vazifelerinden birini ifada tekâsül gösterir, ihmalinin bî-hakkın mücâzâtına uğrar ki bu mücâzât hakikatte mahz-ı mükâfattır.”

Baba sözlerinin doğruluğunun onaylamasını bekler. Çocuk babasının fikrine katılmakla birlikte kendini savunmaktan da geri kalmaz. Mektebe girer girmez, üstüne yüklenen derslerden, günün on saatini çalışarak geçirmenin getirdiği zihinsel yorgunluktan şikâyet eder. Mekteple “bin türlü” ders okutmanın lüzumu olmadığını, okutulan şeylerin hepsi lazım olacak olsa bile öğrencinin tüm derslerde aynı istidadı gösteremeyeceğini dile getirir.

“(…) bir şâkird derslerinin hepsini bi-t-tab sevmez, sevmediği şeyi de merak edip öğrenemez; bu hâlde sevdiği şeyleri mükemmel surette öğrenip de sevemediklerini az öğrendiği için numarasu kırılmalı mıdır?”

Çocuk vaktinin çoğunu sevmediği ve yeteneğinin olmadığı derslere harcamak yerine merak ettiği şeylere, sevdiği derslere harcamak ister. Ona göre her öğrenci sevdiği derslere öncelik vermelidir eğer bunu yapmaz da derslerin hepsine birden çalışırsa merak ettiği dersleri, sevdiği şeyleri öğrenemeyecektir.

Baba oğlunun “yarım yamalak, yalan yanlış” kendini haklı çıkarmak amacı ile söylediği bu “büyük mesele”lere dair sözlerin Avrupa’da çocuk terbiyesi ilmine dair, bilim adamlarını meşgul eden bir konu olduğunu belirtir. Oğlu ise henüz tahsilini bile tamamlamamış bir gençtir. Onun bu sözleri söylemesi bahçıvanın “ilm-i nebâtâta” dair söz söylemesine benzeten babası oğlunu asla hiçbir konuda zorlanmadığını onun bu

düşüncelere dalan hâlinin açıklamasının bu durum olmadığını iddia eder. Sözlerine karşılık bulamayan baba oğlunun dalgınlığının nedenini açıklar:

“Sen kendi kendini aldatmaya çalışıyorsun, lisanının söylediği şeyleri vicdanın söylemiyor; çünkü vicdanen müsterih değilsin; olaydın demin yaptığın gibi, düşünüp durmazdın. Mütâlaâtını -eğri olsun, doğru olsun- sıkılarak değil, sana talim etmeye çalıştığım lisan-ı vicdânî ile serbest serbest söyledin. Sen mektebinden memnunsun, kendinden memnun değilsin.”

Babaya göre en büyük edip en âlim olandır. Oğlu eğer iyi bir edip olmak istiyorsa edebiyat dışındaki hendese, riyaziye gibi derslerine de sıkı çalışmalıdır. Bu dersler insana düşünmeyi öğretir, çocuğun babasına bu sözleri edebilmesi bile bu derslerin faydasının sonucudur. Babasına göre oğlunun derdi vicdan azabıdır. O da gerçeğin farkındadır fakat hissetmemeye çalışarak vicdan azabını azaltabileceğini düşünmektedir.

“O kabahati bilmeli, derecesini tayin etmeli; sonra tekerrürünü men’e çare aramalı. O zaman ızdırap istirahat münkalib olur.”

Oğul bir süre düşündükten sonra babasının sözlerine hak verir. Söyledikleri ham kendini hem de babasını aldatmaktadır. Baba oğlunun itirafından memnun olur. Şimdi sıra onu sevmediği derslerden uzaklaştıran engeli tespit etmektedir. Oğul asıl nedenin kendisi gibi haylaz bir arkadaşından aldığı roman olduğunu açıklar:

“-Ne acaib hâl, Beybaba: Romanı elime alırken yüreğim oynadı. Vicdanım bir kabahat işlediğimi derhal bana ihtar etti. Memañih almaktan da kendimi men edemedim. Vicdan insana fenalığı gösterdiği gibi onu, o fenalığı yapmaktan da men edeydi ne kadar iyi olurdu!

–Cenabıhak insana azmi ihsan etmiş; vicdanı fenalığı görür, azmi de o fenalığı yapmaktan kendisini men eder.

–Öyle ama azmedebilmek için insan ne kadar sıkıntılara uğruyor.

–Doğru, lakin ihtimal ki azmini tatbik edebilmek için sıkıntı çekmesi hakkında daha hayırlıdır. Hele şimdi bu meseleyi bırakalım. Uzun uzadıya bundan bahsedersen maksat-ı asıl kaybolur.”

Oğlan romanı alır almaz okumaya başlamıştır. Bunu artarda gelen sekiz on roman takip eder. Bu iş öyle bir hâl alır ki oğlan derslerde hocayı dinlemek yerine roman okumaya başlar. Her roman bitiminde mutsuz olmaktadır. Bu yüzden okumaya devam ettikçe derslerini aksatır. Babası bundan sonra yapması gerekenin yalnız vicdan sahibi olmak değil, azimli olmak da olduğunu hatırlatır. Oğul bundan sonra daha azimli olmalı ve nefesine yenik düşüp kendine zarar vermemelidir. Baba, çocuğuna nefesine hâkim oldukça

başardığı zorlukların mutluluğu ile ileride yüksek mevkilere gelebileceğini söyler. Oğul, yaratılış olarak buna uygun biri olmadığını düşünür. Babası ise oğluyla aynı fikirde değildir. Baba gelecekte ne olacağını bugünden bilinemeyeceğini oğluna anlatmaya çalışırken öğüt vermeyi de ihmal etmez:

“Sen büyük olmadığını nereden biliyorsun? İhtimal ki on sene sonra bütün âlem-i insaniyete hayret verecek âsâr vücuda getirirsin. Bir genç daima en büyük adam olmayı düşünmelidir ki fitraten küçük ise bile kendisini daha küçüklerin, en küçüklerin arasına düşmek muhâtarasından kurtarsın.”

Oğul bu konuda da ikna olmuştur. Babası oğlundan bir söz ister: okulunu bitirene kadar eline roman almayacaktır. Oğul bu sözü derhal verir. Baba oğluna roman okumanın kötü bir şey olmadığını ancak bir öğrencinin öncelikli vazifesinin derslerinde başarılı olması olduğunu anlatır.

“–Düşün ki bir daha roman okursan imtihandan döneceğin için muazzeb olduktan başka bana ettiğin vaadi tutamadığından dolayı da üzüleceksin. Roman okumak esasen fena şey değildir, oğlum; hatta bazı romanlar vardır ki onları insan mutlak okumalıdır; mektepli bir efendi de tatil zamanlarında, yolda, arabada roman okuyabilir. Lakin ciddi tahsil etmek arzusunda bulunan bir şakird tatil zamanlarını bile okuduğu fûnûna müteallik kitapları karıştırmaya hasretse elbette daha iyi hareket etmiş olur. Sen bunu yapamazsan bari tatil zamanlarında hiçbir şey okuma. Çünkü roman filan eline geçti mi onu çıldırması okuduğunu, dersi de vazifeyi de unuttuğunu şimdi kendin söyledin. Çalış oğlum, bir kere tahsilini ikmal et; cidden insan olanların arasına karışmaya nefsinde liyakat gör; ondan sonra seninle âlemin hikâyelerini okuruz.”

Oğul böyle bir babaya sahip olduğu için çok mutludur. İşlediği kabahatin ilk ve son olacağına dair söz verir. Oğlunun vaatleri karşısında baba da çok mesut olmuştur. Baba oğluna şimdiye kadar nasıl çalıştıysa yine öyle çalışmasını tembihler. Eğer oğlu gibi zeki olanlar okullarında verilen eğitimden lâıykıyla yararlanamayarak mezun olurlar ise sahip oldukları zekâ cevherini kullanmadıkları için hem kendi vicdanlarının hem de vicdan sahiplerinin lanetine uğrayacaklardır.

Ali Ekrem, karşılıklı konuşmalarla oluşturduğu bu kısa hikâyesinde öğrencinin öncelikli vazifesinin dersleri olduğunu sık sık belirtir.

2.4.2.1.2. Mükâlemât-ı Ahlâkiyye'den 2³⁴

Ali Ekrem Bolayır, *Servet-i Fünûn* dergisinin 4 Temmuz 1312 tarihinde yayımlanan 279 numaralı nüshasında “Mükâlemât-ı Ahlâkiyye” başlıklı yazı dizisi beş hikâyeden oluşmaktadır. Hikâye karşılıklı sohbet tarzında ilerler. Hikâyede meslek seçimi konusu işlenirken, amca, baba ve oğulun fikirlerine yer verilir.

Hikâye baba ve amcanın son sınıfta okuyan ve yakında mezun olacak olan Ali'nin hangi mesleği seçeceğine dair konuşmaları ile başlar. Babanın fikri Ali'nin mezun olduğunda kalemin birine yerleştirilmesi yönündedir. Bu kalemin hangisi olduğunun pek bir önemi yoktur. Oğlunun da kendisi gibi memur olmasını istemektedir. Amca ise baba ile aynı fikirde değildir. Geçinmek için yalnız bu mesleğin olmadığını, sanat, ticaret gibi pek çok mesleğin olduğunu söyler. Aileler, mecacen çocuklarını okula kayıt ettirirler ve mezun olur olmaz da çocukları için derhal uygun bir memuriyet aramaya girişirler. Baba memuriyetin, devlete hizmetin en şerefli meslek olduğunu savunmaktadır. Amca da devlete hizmetin en şerefli görev olduğunu kabul eder ancak ölene kadar devlete hizmet edenler bulunmaktadır. Oysa “devlete yük olmadan da hizmet etmek mümkün değil midir?” diye kardeşine sorar. Ali bir kaleme kaydolmayıp ticarete atılsa dahi aldığı eğitimle ticarete de kendini geliştirebilecek bir gençtir.

Baba, oğlu Ali gibi zeki ve eğitilmiş bir gencin ticarete yönelmesinin, mesela bakkal olmasının niçin makbul sayılacağını sorar. Amca ise, babanın bu düşüncesine de karşı çıkar:

“-Allah aşkına iyi düşünelim: Sen bakkallığı mücib-i zillet addediyorsun öyle mi? Bir kere Beyoğlu'na çık, büyük bakkal dükkânlarından birine gir; ne görürsün? Temiz giyinmiş, yüzünden gözünden sıhhat akar, kavî, zarîf, terbiyeli bir efendi. Dest-gâhin başına kurulmuş, elinde bir kurşun kalemi, önündeki deftere ahz ü itâsını yazıyor; müşterilerine kemal-i nezaketle cevap veriyor; Fransızcaya, İtalyancaya, İngilizceye aşına; Türkçeyi pek güzel söylüyor. Acaba bu efendi işe başladığı zaman bu hâlde mi idi? Ne gezer: Önünde bir önlük, elinde bir bıçak, küçücük dükkânının içinde muttasıl koşup duruyordu. Yağ tartıyor, pastırma, sucuk kesiyor, zeytinyağıyla memlu bir fiçiyi karıştırıyor, gaz teknelerini açıyordu. Şimdi bu hizmetleri hep maiyetinde bulunanlara gördürmektedir. Çünkü çalışmış, sebat etmiş, fakir iken zengin, küçük iken büyük olmuş. Mesaisinde sebat ettikçe istikbalinden emin; ferîh ü fahûr yaşıyor. Bu adama ne dersin bakayım? Adı bakkal, kendisi gayretli, muhterem bir insan. Emin ol ki senden benden ziyade lezâiz-i hayattan da müstefid olmaktadır; çünkü serveti var, akşam evine gidince iyi

³⁴ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 279, 4 Temmuz 1312/16 Temmuz 1896, ss. 290-291. (Alıntılar bu nüshadandır)

pışmış, nefis yemekler yer; gazetelerini okur. Sonra canı isterse tiyatroya gider. Çocuklarını iyi besler, iyi giyindirir...”

Bu sözleri dinleyen baba sinirlenir ve biraderinin hatırı için Ali’yi bakkal mı yapacaklarını sorar. Amca ise açıklamalarına devam eder. Amca, Ali’yi mutlaka bakkal yapalım demiyordur. Yeğeni için bir iş bulmayı teklif eder. Mesela ufak bir sermaye bir kitapçı dükkânı açabilir, ya da birkaç sene daha eğitimine devam edip bilim alanında uzmanlaşıp mimar, ressam, avukat, matbaacı, yazar vb. olabilir. Amcaya göre aileler çocuklarını hükûmete hizmete yönlendirip dururlarsa evlatlarının tarîk-i terakkide ilerleyememesine sebep olmaktadır.

Baba ise oğlunun meslek seçiminde kendi itibarını da göz önünde bulundurmaktadır. Kendisi haysiyet sahibi bir memur olan baba, herkes tarafından bilinen biridir. Kendisi bu konumda iken oğlunun bakkal, kitapçı, matbaacı olmasının yakışmayacağını düşünür: “Hem elâlem ne der?” Amcanın bu hususta da cevabı hazırır:

“Ne diyecekler? “Aferin! Çocuğuna verdiği terbiye nispetinde iş de buldu; inşallah terakki eder” derler. Bunu herkes söylemese bile makul-şinas olanlar söyler; çünkü görürler ki sen devletin inâyâtından istifade edebilmek için evvela kesb-i liyâkat etmeye çalışıyorsun. Hem iyice düşünülürse sanat, ticaret mesleklerine sülûk eylemek yine devlete hizmet etmek değil midir? Bir memlekette servet-i umûmiye ne kadar tezayüd ederse hükümetin şan ü şerefi o kadar teâli eyler. Bir devletin hayat-ı maneviyesi memurlarıyla temin olunabilir mi? Böyle olsaydı hükümet-i seniye yalnız Mekteb-i Mülkiye’yi açmakla iktifa ederdi. Daha ne kadar mektepler var: Sanâyi-i Nefise Mektebi, Ticaret Mektebi, Ziraat Mektebi, Orman ve Maden Mektebi, Mekteb-i Hukuk, Mekteb-i Sanâyi... Daha sayayım mı?”

Devlete hizmet etmek için başvurulacak tek yer kalem değildir. Kalem yerine sanata, ticarete yönelerek de devlete hizmet edilebilir.

Babası Ali’nin pek çok okulda tahsilini mümkün görür ancak sanata ticarete yönelmesine herhangi bir neden bulamaz. Babayı ikna etmeye çalışan amca bu sefer de Avrupa’nın büyük şehirlerini biraderine örnek gösterir:

“Avrupa’nın bir büyük şehrine gidiniz. Ne görürsünüz? Daimi bir hareket; akla hayret verecek bir faaliyet: Fabrikaların dumanları bulutlara karışıyor, rüzgâr arabaları takipten aciz kalıyor; insan nereye girse müstefid oluyor, ne tarafa baksa bir şey öğreniyor. Bunların hepsi ne sayededir? İlm-i marifetin tamîmi, rızkın taharrisi sayesinde değil mi? Herkes memuriyete rağbet etse, kimse bir şey icat etmeyi, âlem-i insaniyete yeni bir hizmet arz eylemeyi düşünmese bu kadar âli-i terakkiyât zuhûr eder miydi? Mozart “Don Juan” operasını, Edison ‘fotoğrafı’ nasıl yapmış? Newton cazibe kanunlarını nasıl keşfetmiş?”

Baba ikna olmuş gibi gözüксе de oğlunun meslek seçimine dair tereddütleri vardır.

Amcaya göre tereddüte gerek yoktur. Çocuğun tahsilinden hem kendisi yararlanmalı, hem de devletine hizmet sunabilecek bir mertebeye ulaşabilmelidir. Senelerce tahsil görmüş, donanımlı bir genç beş on sene kendi çalışmasıyla geçinerek bir meslek sahibi olduğunda memuriyete daha fazla hizmet verebilir.

Baba amcadan kendisine bu tarz bir yol izleyerek kalemde memur olmayıp da bir alana yönelip o alanda kendini geliştiren ve başarı elde eden bir örnek vermesini ister. Amca, yakından ve uzaktan pek çok örnek verir:

“Vay emsal göstermez miyim sanıyorsun? Pek uzağa gitmeye hacet yok, şu mükâlememizi neşrecek gazeteye bir nazar et, bu gazeteyi tesîs ve neşredenler tahsil görmemişler mi?.. Görmüşler; mükemmel surette okumuşlar; her birinin mekâtib-i âliyeden şehadet-nameleri var. Tesîs ettikleri gazeteden hem kendileri müstefid oluyor, hem de âlemi müstefid eyliyorlar. Şimdi bu meslekte bulunmak devlete hizmet etmek değil midir?... Biraz daha etrafımıza göz gezdirecek olsak şu birkaç sene içinde teessüs etmiş müteaddid fabrikalar görürüz ki müdürlerinin, müesseslerinin odasında, iş masalarının yanı başında mekâtib-i âliyeden alınmış parlak parlak şehadet-nameler nazara zîb-i iftihâr olup durur!”

Amcanın verdiği örnekler karşısında baba nihayet ikna olmuştur. Baba, hâlâ oğlunun da bu örnek verilen kişiler gibi iyi çalışıp çalışamayacağını sorgular. Amca ise kendi evladı gibi sevdiği ve tanıdığı yeğenin de kendi geleceği hakkındaki fikrini sormayı teklif eder. Babanın, her soruya verilebilecek bir cevabı olan amcaya “sen bilirsin” demekten başka çaresi kalmamıştır. O esnada Ali gelir ve ona ileride ne olmak istediğine dair fikri sorulur. Ali kararını vermiş görünür:

“İki sene de Sanâyi-i Nefîse Mektebi’ne devam ettikten sonra mimar olacağım. Niyetim bu ama yine siz bilirsiniz, amcacığım.”

Amca yeğeninden aldığı cevap karşısında pek mutlu olur ve ona çalışmasını ihtiyaç duyulan sanatçılardan olmasını öğütler. Hikâye burada son bulur.

Ali Ekrem, hikâyesinde birbirinin zıttı fikirlerde olan amca ve babanın meslek seçimi hakkındaki farklı düşüncelerini bir arada vermiştir. Bu iki ayrı fikirdeki adamlardan amca bilgili, açık görüşlü, çağın gelişimine ayak uydurmaya eğilimli, ilerlemeden yana biridir. Serbest girişimden yanadır ve bu fikir o dönem için son derece yenidir. Baba ise daha geleneksel biridir. Oğlunun tıpkı kendi gibi bir kaleme girip memur olmasını isteyen

baba dönemin geleneksel aile görüşünü de temsil eder. Bu dönemde aileler, tıpkı bu baba gibi çocuklarının mezun olur olmaz bir kaleme devam etmesi düşüncesindedir.

A. Ekrem amca ile babanın konuşmalarıyla aslında değişmeye başlayan Türkiye'yi yansıtır. Tanzimat döneminden önce ticaret ve sanat gibi meslekler hep azınlıkların elinde iken Tanzimat'tan sonra Sanayi-i Nefise, Ticaret Mektebi, Ziraat Mektebi gibi okullar açılmıştır. Ve o zamana kadar hep memuriyete rağbet eden Türkler de bu mesleklere yönelmişlerdir.

2.4.2.1.3. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 3³⁵

Ali Ekrem Bolayır'ın *Servet-i Fünûn* dergisinin 18 Temmuz 1312 tarihli 281 numaralı nüshasında "A. Nâdir" namıyla yayınladığı "Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden" yazı dizisinin üçüncü hikâyesi olan bu parçada da serinin diğer yazılarında olduğu gibi ahlâka dair bir konu olan terbiyeli, edepli olma konusu işlenmiştir. Hikâye Sabit ve Remzi adlı iki arkadaşı ile Sabit'in ağabeyi arasında geçen konuşmalardan oluşur.

Sabit ve Remzi birbirlerini sekiz yıldan beri tanıyan, çocukluklarını birlikte geçirmiş iki arkadaştır. İkisi de idadiye gitmektedir.

Hikâye bu iki arkadaşın bir araya gelip bir matematik denklemini çözmeye uğraşmaları ile başlar. Sabit bir yandan denklemi çözmeye uğraşırken bir yandan da arkadaşı Remzi'ye işlemi nasıl yaptığını anlatmaya çalışmaktadır. Remzi işlemle ilgilenmez, tek yaptığı şey sürekli soru sorup itiraz etmektir:

"Ben muadelenin neticesine itiraz ediyorum, sen davayı ispata kalkışıyorsun!"

Remzi, Sabit'in sayıları istediği gibi oynattığını ve sonucu yanlış çıkarttığını iddia eder. Sabit ise keyfî bir hareket yapmadığını, denklem kurallarına uyararak denklemin sonucunu bulduğunu arkadaşı Remzi'ye izah etmeye çalışır. Remzi'nin hâlâ kendisine inanmaması üzerine Sabit, Remzi'nin denklemi kendisinin çözmesini ve kitapta açıklanan çözüm yolu ile karşılaştırmasını ister. Remzi ise arkadaşı ile alay eder:

---

³⁵ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 281, 18 Temmuz 1312/30 Temmuz 1896, ss. 323-326. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Esağfurullah efendim! Hiç huzûr-ı âlinizde bendeniz riyaziye meselesiyle uğraşmaya cüret edebilir miyim? Siz riyaziye kitapları telifine muktedirsiniz, yakında namınız Avrupa’da neşr olunan lûgat kitaplarına geçecek!”

Sabit, Remzi’nin alaylarının farkındadır ancak arkadaşının bu tavrını görmezden gelip uzlaşmacı bir yol izler ve ona denklemin çözümünü anlatmaya devam etmek ister. Bu esnada odaya Sabit Efendi’nin ağabeyi girer ve sessizce bu tartışmayı dinlemeye başlar.

Sabit’in alttan alan tavırlarına karşın Remzi daha da sertleşen bir üslûpla arkadaşına saldırmaya devam eder. Sabit büyük bir sabır ve hoşgörü ile denklemin çözümünü açıklamaya çalışır. Remzi bir türlü ikna olmaz, her söze verilecek bir karşılığı vardır:

“–Aman birader, sen bedâheti inkâr etmeye kalkıştın: “Muadele” kelimesini telaffuz eder etmez öğrendiğimiz, ispat ettiğimiz kaideleri hep unuttun mu? Bari meseleyi ta hesâp-ı âdiden tuturalım: $9 - 4 = 5$, doğru mu, değil mi?”

–Doğru ama, ne şart ile? ‘nâkıs’ diye bir işaret çıkarmışlar, iki adedin arasına girerse birinin öbüründen tarhi lazım gelir buyurmuşlar; bir de “müsâvi” işareti ihdâs olunmuş, şimdi siz $9 - 4 = 5$ diye allâmelik satıyorsunuz. Ben bu işaretleri kabul etmeye neden mecbur olayım? Hâlâ adette şüphe var; adet zâid tarafından da nâkıs tarafından da nâ-mütenâhi imiş! Bu ne demek? Benim küçücük beynime nâ-mütenâhi fikri nasıl sığacak? Bir de “sıfır” denilen mahluk var ki aman yarabbi!... Tayîn-i mâhiyyetinde Eflatunlar aciz kalır: Adedin soluna geçerse hükümsüz, sağına gelirse birçok şeyler ifade eder; kendi kendine kalırsa adem-i sarf! Kâinatta adem tasavvur etmek, sonra ona bir şekl-i hârici vermek! Bunları olsa olsa sizin gibi erbâb-ı dehâ’et anlayabilir. Sizin gibi fatîn, gayûr olmalı da...”

Remzi mantıklı bir açıklaması olmaksızın itiraz eder. Onun itirazları arkadaşı Sabit’e değil, matematiğin kurallarınadır. Bu kurallara tam anlam verememesi ve kafasında yerleştirememesinin acısını çalışkan ve akıllı arkadaşı Sabit’ten çıkarmaya çalışmaktadır. “Parlak parlak tezatlar, hoş hoş tabirler” ile hakikati çarpıtmaktadır. Karşı çıktığı kurallar matematiğin değişmez, ispatlanabilir gerçekleridir ve on yaşındaki çocuklar bile bu gerçekleri bilir ve kabul eder. Böyle bir meselede inat etmek yersizdir:

“Herkes senin gibi teslim-i hakikatte tereddüt göstereydi âlem-i insâniyete medâr-ı şeref olan eâzım-ı hükemânın meydana koydukları hakâyıktan bir fayda husulü mümkün olur muydu; Remzi’ciğim niçin böyle yapıyorsun? Sana kaç kere söyledim, teslim-i hakikat lazıme-i fazilet bir marifettir. Kimin ağzından çıkarsa çıksın doğru bir sözü kabulde tereddüt gösterilmemek iktiza eder. Güneş nereden tali olursa olsun yine güneştir. Ona matla olan yerin bir şahika-i zümürüdin veya bir hazîz-i sengîn olmasında fark yoktur.”

Bu sözler üzerine Remzi alaylarını hakarete vardırır. Sabit hâlen alttan alarak arkadaşına sitem ederek çocukluklarından beri birlikte yaşamalarının hatırına olsun arkadaşının hakaretlerine bir son vermesini ister. Remzi ise çoktan kontrolünü kaybetmiştir:

“Keşke yaşamayıydık! Ben senden ne istifade ettim? Ne zaman bir mesele ortaya konulsa kendini haklı görürsün, öldürseler sözünden dönmezsin: Beynine çetin cevizler mi dolmuş nedir? Topuzlarla kırmak kabil değil! Daima ben cahil, daima ben hakir, daima siz haklı... Bu hayattan, bu arkadaşlık dediğiniz mahkûmiyetten kulunuz artık usandım!”

Sabit arkadaşını sakinleştirmek için tüm yanlış anlaşılmaya kendisinin sebep olduğunu söyler. Böyle bir tartışmayla kıymetli hayatın bir saatini öldürdüklerini söyleyerek konuyu değiştirip ortamı yumuşatmaya çalışır:

“Hakkını teslim ettim birader; ben muannidim, mütekebbirim; sana meramımı anlatabilecek bir lisan bulamadım. Bu kusurlarımı affet. Hem artık mübahaseye devam etmeyelim. Vakit de geçti... Haydi, seninle gezmeye çıkalım, biraz hava alırız...”

Remzi, Sabit’i incitebilmek için ona ağır, hakaret dolu sözler söylemiş olmasına rağmen Sabit hâlen onu sakinleştirmeye çalışır ve arkadaşına uyup da Remzi’ye hakaret ile karşılık vermez. Sabit duyduklarından incinir ve Remzi’nin söylediği her sözün onu gözünden düşürdüğünü söyler, bu hakaretleri hak edecek ne yaptığını sorar. Remzi tavrını ve üslûbunu daha da sertleştirerek hakaretlerine devam eder:

“Hem Beyefendi, biraz daha adâb-ı terbiyeye muvafık surette konuşalım: Ben sizin neden Remziciğiniz oluyor? Aramızda bu teklifsizlik nasıl hâsıl oluyor? Anlayamadım. Senelerimiz birbirine hiç müsâvi değil: Deminden hem-sinniz buyurdunuz ama siz benden yedi sekiz yaş büyüksünüz, siz âdeta çirkinsiniz, ayneye beraber baksak aksiniz bile sizden istikrah eder.”

Remzi, Sabit’in hem kişiliği hem de görünüşü hakkında hakaret dolu ithamlarda bulunmuş, Sabit’i incitmiştir. Sabit artık ona hiçbir karşılık vermemeye başlar.

Tartışma bu dereceye gelince Sabit Efendi’nin ağabeyi yerinden kalkıp iki arkadaşın yanına gelir. Sabit ağabeyinin odada bulunduğunu o an fark eder. Ağabeyi Sabit’e neden Remzi’nin hakaretlerine hiçbir karşılık vermediğini sorar. Sabit’in cevabı masumânedir:

“Nasıl mukabele ederim ağabeyciğim, utanmaz mıyım? Hâcemiz ikimize beraber söylemiş idi hâlâ hatırımdadır: Tahkiri sevenler bil-nefs muhakkar olanlardır.”

Onları tahkir için kelime bulunamaz; bulunsa da insan olanların hayâsı mukabeleye manidir.”

Ağabeyi aldığı cevap karşısında hoşnut olmuştur. Sabit’e de yakışanın bu olduğunu söyleyerek kardeşini takdir eder:

“–Aferin kardeşim, senden bu muamele me’ûl idi. Evet, hayâ en büyük mezâyâ-i insâniyyedendir. Hayâsız olanların ne ahirette Cenabıhakk’ın huzuruna çıkmaya, ne dünyada insanlarla muârefe peyda etmeye yüzü olur.”

Sonra Remzi’ye yaşça büyük olması sebebiyle nasihat verir:

“Çehrenize hiddet kanları değil, hayâ renkleri dolmalıdır. Muhatabınızın nazarına cehennemden kopmuş ateş-pâreler gibi görünmeye çalışmayın; herkesi etrafınızdan kaçırsınız. Edip olan edepli hayalî olur; âlim iseniz ilminizi edebinizle takdir ettirebilirsiniz; hayâsızlık bir haslet-i kabîhadır ki müptelası makdûhiyetten kurtulamaz; hayâsız olanları bütün âlem-i insaniyet terzîl eder; herkes bunların mahiyetini ortaya koymak için çalışır. Zamandan, o afaka şamil olan kâmun-ı tabiiden çok korkunuz; herkesi tahkir edeyim derken kendiniz insanların en muhakkarı olursunuz: Dünyada yüzünüze bakan kalmaz.”

Ali Ekrem, Sabit’in ağabeyinin sözleriyle okuyucuya edepli ve terbiyeli olmayı öğütler. Hikâyenin iki zıt karakteri olan Sabit ve Remzi, farklı iki tipi temsil ederler. Remzi edepsiz, hırçın bir yaratılıştayken buna karşılık Sabit, Remzi’nin hakaretlerine bile cevap vermeyen, devamlı alttan alan, sabırlı, terbiyeli idealize bir tiptir. Yazar, Sabit’in davranışlarıyla okuyucuya örnek olmasını ister.

2.4.2.1.4. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 4³⁶

Ali Ekrem Bolayır’ın *Servet-i Fünûn* dergisinin 8 Ağustos 1312 tarihli 284 numaralı nüshasında “A. Nâdir” namıyla yayınladığı ahlâka dair çeşitli konuların ele alındığı “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden” adlı yazı dizisinin dördüncü hikâyesi çocuk bakımı ve terbiyesi hakkındadır.

Hikâye, Şakir Bey ve yeni bebek sahibi olmuş bir arkadaşı arasında geçen çocuğun kundağından beşiğine, çocuğun ve annenin beslenmesine ve çocuğun yemek düzeni ile ilgili pek çok konu hakkındaki konuşmalarından oluşur.

³⁶ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 284, 8 Ağustos 1312/20 Ağustos 1896, ss. 374-379. (Alıntılar bu nüshadandır)

Şakir Bey, tıbbın öğretilerine uyan, çocuğunu bu öğretiler ışığında büyütmeyi doğru bulan, bilgili ve ilgili bir babadır. Arkadaşı ise henüz dört aydır babadır ve çocuk bakımı hakkında pek de tıbbî bilgisi bulunmayan biridir. Şakir Bey'in arkadaşı bebeğini eşine ve ailenin büyük hanımlarına emanet etmiş, onların geleneksel yöntemlerine göre bebeğini büyüten bir babadır. Şakir Bey arkadaşına sorduğu sorularla onun bu bilgi eksikliğini fark eder ve arkadaşını da bu konuda bilinçlendirmek ister.

Şakir Bey arkadaşına ilk olarak bebeğin kundaklanıp kundaklanmadığını sorar. Arkadaşı bu soru karşısında şaşırır. Çocuğun kundağa sarılmazsa belini tutamayacağını ve kucağa alınamayacağını söyler. Arkadaşına karşı çıkan Şakir Bey bu sözleri saçma bulur ve Frenklerin çocuk bakımını örnek gösterir. Avrupalılar çocuklarını hiç kundaklamadıkları hâlde çocukları sağlıklıdır. Arkadaşı bu örnek üzerine Şakir Bey'i alafranga özentiliği ile suçlar. Şakir Bey doğru bir tavsiye vermenin Frenk taklitçiliği olamayacağını arkadaşına izah eder:

“Amma tuhaf fikir ha! Doğru bir tavsiyede bulunmak Frenk mukallidliği midir? Kundağın ne kadar muzırr bir şey olduğunu bugün herkes biliyor. Böyle mazarratı bütün etıbbâ tarafından beyan olunan bir şeyi kabulde ısrar eylemek bedâheti inkâr etmek değil midir? Bak ben çocuğumu büyük validesinin hatırı için altı gün – o da sıkmamak şartıyla- kundağa koydum. Sonra evin hekimi geldi. Bizi bir iyi azarladı; çocuğu beline bir faska³⁷ sardıktan sonra bir don bir gömlek ile bıraktı. Bi't-tab üzerinde fanila örtüsü var idi. Odanın harareti de on sekiz dereceden aşağı düşürülmüyordu.”

Şakir Bey kendi tecrübesini ve doktorların tavsiyesini anlatır ama arkadaşı hâlâ kendilerinin de geleneksel yöntem olan kundak ile büyüdüklerini ve herhangi bir zararını görmediklerini savunmaktadır. Tıbbın öğretilerine inanmıyor değildir ancak doktorların pek çok konuda hata yaptıklarını öne sürer. Doktorların dediklerine uymaktansa eski usullerin daha güvenilir olduğu düşüncesindedir. Şakir Bey tüm bilim adamlarının hata yapabileceklerini ancak bundan dolayı fennin inkâr edilmemesi, hor görülmemesi gerektiği düşüncesindedir:

“Tabip hata edebilir, tıp gayr-i muhtîdir. Şu kadar ki bugün tıbbı derece-i kemâline vâsıl olmuş addedemeyiz. Daha pek çok terakkiye muhtaçtır. Doğrusunu ararsan hiçbir fen had-i kemâle vusûl bulmamıştır, vusûlü kabil de olamaz: İlim nâ-mütenâhi, fikr-i beşer mahdûd. Bunun için fünûn-ı mevcûdeye nazar-ı hakâretle mi bakacağız? Tayy-i mekân mümkün değildir diye şimendifere binmemek, cüz-i lâ yetecezzânın mevcut olmadığına hükmederek küreyevât-ı dümüyyeyi tetkik

³⁷ Kundak çocuklarının beline, zıbının üzerinden sarılan geniş sargı.

etmemek, halli gayr-i kâbil muâdelât-ı riyâziye bulunduğundan dolayı hallolunmuş muâdelâtın yanlışlığına hükmetmek ne kadar makul olmazsa fenn-i tıbbın bütün hastalıkları geçiremediği, her tabibin kâffe-i emrâz-i dâhiliyye ve hâriciyyeyi derhal teşhis ederek tedavi edemediği için hekimlerin tavsiyelerine kulak asmamak da o kadar, belki daha ziyade gayr-i makûl bir hareket olur.”

Bilim adamları uzun uğraşlar sonucu bazı gerçekleri bulurlar. Ancak bilimin diğer dallarında olduğu gibi tıpta da henüz her sorunun cevabı bulunmuş değildir. Bilgi sonsuzdur ancak insan aklı sınırlıdır. Bu nedenle her bilim gibi tıbbın da geliştirilmeye ihtiyacı vardır.

Şakir Bey’in arkadaşı bu sözlerdeki doğruluk payını kabul eder ancak hâlâ kundağın neden zararlı olduğu konusunda ikna olmamıştır ve Şakir Bey’den bu konuda bir açıklama getirmesini ısrarla ister. Şakir Bey’in cevabı hazırdır:

“Deminden beri söylediğim sözler kundağın mazarratını ispat etmek içindi. Etibbâ bunu katiyen men ediyorlar, hakları olduğunu anlamak da uzun uzadıya tedkikât icrasına vâ-beste değil: Çocuğun arkasına bir gömlek, bir zıbın giydirdikten ve bacaklarının arasına bir hurka parçası koyduktan sonra biçareyi sımsıkı bir beze sarıyorlar, bacakların üzerine katı bir muşamma, bir de pamuklu eteklik geliyor, tekrar çocuk bir bezin içine, nihayet kundak dedikleri mahûd kalın bohçaya sarılıyor; kundağın iki ucu iyice çekildikten sonra bu eziyetlerden dolayı dünyaya geldiğine pişman olmuş gibi melûl melûl bakan zavallı masumun midesi üzerine koca bir düğüm yapıp bırakılıyor!”

Şakir Bey bu şekilde kundaklanan çocuğun rahat edemeyeceğini, kundağın âdeta hapishaneye benzediği ve çocuğa eziyet edildiği görüşündedir. Kundağın tek kötü yanı bu da değildir. Kundak çocuğun vücuduna baskı yapar, bu nedenle çocuk hazmında ve soluk almada da zorluk çeker.

Şakir Bey’e göre kundaklanan çocuğun temizliği de zordur ve uzun zaman almaktadır. Dolayısıyla kundakta tutulan çocuğun temiz tutulması neredeyse imkânsızdır. Çocuk kundakta hem rahat edemez hem de temiz tutulamaz. En büyük zararı ise kundağın çocuğun büyümesine ve gelişmesine engel teşkil ediyor olmasıdır.³⁸

Şakir Bey sözleriyle ve verdiği örneklerle arkadaşını ikna etmiştir ancak evin hanımlarına bu durumu anlatmak büyük bir sorundur. Şakir Bey’in arkadaşı karısına ne yapması gerektiğini anlatabilir ancak kayınvalideyi, teyzeyi, evin diğer büyük hanımlarını

---

³⁸ Kundaklamanın çocuğun gelişimine engel olduğunu belirten bir diğer isim olan Ahmet Mithat Efendi de. *Ana Babanın Evlâd Üzerindeki Hukuk u Vezâifi* adlı kitabında çocuğun kundaklanmasının zararlarını dile getirir.

kırmadan bebeğin kundaklanmasının önüne geçilmelidir. Şakir Bey arkadaşına bu konuda da tavsiyede bulunur:

“Sen çocuğu kundaktan çıkarmasını haremine – dediğin gibi- âdetâ emredersin, ihtiyarlara da rica eder gibi söylersin. Kabul etmek istemezlerse çocuğun kundağını rast geldiğin yerde çözersin; onlar bağlarlar, sen yine çözersin. Birkaç gün böyle uğraştıktan sonra ricanı – kelimeleri ağırca intihâb olunmuş bir ibare ile- ısrar şeklinde tekrar edersin. Başa çıkamayacaklarını anlarlar. Biraz canları sıkılır ama kalpleri kırılmaz.”

Şakir Bey arkadaşından minik kızını kundaktan çıkaracağına dair söz ister. Minik kız kundaktan çıkınca ağlaması sona erecek, rahatça hareket edebilen çocuk etrafına gülücükler saçacaktır. Arkadaşı Şakir Bey’e teşekkürler ederek söz verir.

Bebeğin kundaklanmaması konusunda anlaşılan iki arkadaş çocuk gelişimi hakkında bir diğer önemli konu olan çocuğun beslenmesi konusuna geçerler. Şakir Bey çocuğa ne sıklıkla mama verildiğini sorar. Arkadaşı her ağladığında bebeğin emzirildiğini ve bunun normal olduğunu söyler. Şakir Bey ise bunun doğru olmadığını, bir çocuğun ağlamasının pek çok nedeni olabileceğini, çocuğa her ağladığında mama verildiği takdirde midesinde tahribata neden olunabileceğini belirtir. Bu durumda ne yapması gerektiğini bilmeyen arkadaş Şakir Bey’e doğru olan davranışın ne olduğunu, çocuğu aç bırakmak mı gerektiğini sorar. Şakir Bey de kendi kızından örnek vererek arkadaşına ne yapması gerektiğini anlatır:

“Hayır, evkât-ı muayyenede emzirmeli. Bizim oğlana doktorun tavsiyesi üzerine iki saatte bir meme verdirdik. Önceleri bunu yapmak biraz güç oluyor: Çocuk ziyadece ağlıyor, lakin beş on gün çalışılırsa alışıyor. Hem şunu bilmeli ki bir çocuk lüzuma mebni ara sıra ağlatılmazsa ta’zîb edildiği için lüzumsuz olarak muttasıl ağlamasına sebebiyet verilmiş olur. Sen kızını itimat ettiğin bir tabibe götür, şimdiye kadar gayr-ı muntazam sûrette süt emdiğini söyle. O çocuğu muayene ettikten sonra bünyesine göre sûret-i ırzâ’ını tarif eder.”

Şakir Bey’e artık tamamen güvenen arkadaş çocuğuna en iyi şekilde bakabilmek için elinden geleni yapacağını, bu konuda daha da çok şey öğrenmek istediğini söyler. Arkadaşı Şakir Bey’in her söylediğini emir kabul edecektir. Şakir Bey arkadaşına bu konuda kitaplar okumasını önerir ve kendisinin doktor olmadığını bu yüzden yanlış şeyler söyleyebileceğini belirtir:

“Ben doktor değilim birader. Hıfzı’s-sıhha meselelerini mevzû-ı bahs edersem birçok yanlış şeyler de söyleyebilirim. Bildiklerim mütâlaât-ı husûsiyyemden, mesmû’âtımdan ibarettir. Sen bir doktordan tafsîlât almalısın. Çocuklara nasıl

bakılmak lazım geleceğinden bahis kitaplar da var. Geçen nüshasında Servet-i Fünûn Doktor Besim Ömer Bey'in âsârını bir güzel surette ilan etmiş idi. Onları al, dikkatle mütâlaa et, pek çok müstefid olursun."

Arkadaşı Şakir Bey'in çocuk gelişimi hakkındaki bilgisinden çok etkilenmiştir ve onun bilgilerinden faydalanmak ister. Şakir Bey sözlerinin ihtiyatla değerlendirilmesini, yanlış bilgi verebileceğini ısrarla söyler ve çocuk bakımı hakkında başka bir konuya geçer.

Şakir Bey arkadaşına annenin ne yemek yediğini sorar. Arkadaşı eşinin, soğan salatası, turşu, peynirli pide, patlıcan dolması, mısır, salatalık gibi yararsız şeyler yediğinden yakınır ve ne ricanın ne tehdidin kâr etmediğinden, eşinin bir gün olsun adam akıllı yemek yemediğinden yakınır. Şakir Bey annenin beslenmesinin çocuğun beslenmesi ve gelişimi için ne denli önemli olduğunu, annenin hazmı zor şeyler yediği takdirde bunun bebeğin sütüne zehir dökmekten farkı olmayacağını arkadaşına anlatır. Annenin yediklerinin çok önemli olduğunun üstünde durarak bu konuda da arkadaşına bir öneride bulur:

"Ben senin yerinde olsam evin kilerini kilitler, anahtarını cebime korum, evde para da bırakmam; muzırr şeyi nereden bulup da yiyecekler? Bir çocuğun sıhhati murziasının sıhhatiyle kâimdir."

Şakir Bey'in önerisini beğeniyle karşılayan arkadaşısı bu tavsiyeyi hemen uygulayacağını söyler. Bu konunun da çözüme kavuşturulması üzerine Şakir Bey bir başka önemli meseleden bahsetmeye başlar. Şakir Bey, arkadaşına evlerinde salıncak ya da beşik olup olmadığını sorar. Arkadaşı her ikisinin de evinde bulunduğunu, çocuğun gündüz salıncakta geceleri beşikte uyduğunu anlatır. Şakir Bey ise çocuk için ikisinin de zararlı olduğunu anlatır ve nedenlerini açıklar:

"–Bunlar ne muzır şeylerdir bilir misin? Salıncakta çocuk uyumaz. Sallana sallana midesi bulanır. Baş sersemeler âdeti ser-hoş gibi sızar. Ya muhâtarâtı ne kadar çoktur: İp kopar; halka çıkar; odada kimse bulunmadığı zaman salıncığın ipi bir çocuğun eline geçer; soğuk havada sallanırsa çocuk üşür hasta olur."

Salıncığın tehlikelerini ve zararlarını dile getiren Şakir Bey, İstanbul'da bu konuda meşhur olmuş bir hikâyeyi arkadaşısıyla paylaşır:

"Mahalle karısının biri çocuğunu salıncığa yatırmış, sallamaya mahsus ipini koluna geçirmiş, pencereye giderek komşusuyla konuşmaya başlamış. Salıncığı görmeyerek sallarmış. Mahalle karılarının arasında ekseriya olduğu üzere musâhabet kavga oluvermiş. Kelimeler ateşlendikçe hanımın elinin sürati de ilerlemiş. Bir dereceye gelmiş ki biçare masum yarı beline kadar salıncaktan

sarkarak başı, o öpülmeye kıyılmayan güzel başcağızı duvarlara çarpar dururmuş. İki terbiyesiz karının külhen ağızlarından cûşân olan kavga naralarından başka ses duyulamıyor ki hanım çocuğunun mecruhâne feryatlarını işitsin de hayatını kurtarsın! Zavallı yavrucağız o gün vefat etmiş.”

Öğrendiği acı olay üzerine yüreği parçalanan adam eve gider gitmez salıncağı söktüreceğini söyler. Şakir Bey arkadaşına bunu birdenbire yapmaması gerektiğini, şimdiye kadar sersemleyerek uyumaya alışan çocuğun salıncağa yatmazsa belki hiç uyumayacağını ve bu yüzden hasta olabileceğini, ancak çocuğun bu duruma yavaş yavaş alıştırılmasının daha doğru bir davranış olacağını anlatır. Salıncak meselesinin açıklığa kavuşturulmasının üzerine Şakir Bey beşik konusunu açar.

Beşik, salıncak kadar tehlikeli olmasa da çocuk için en az salıncak kadar zararlıdır. Şakir Bey’e göre çocukları tahta beşiklere koymakla diri diri tabuta koymak arasında bir fark yoktur. Çocuk, üzeri kalın bir yorganla örtülerek bu beşiklerde havasız bırakılmaktadır. Ayrıca beşiklerin altında bulunan çocuğun tuvalet ihtiyacını gidermesinde kullanılan sübekler³⁹ de hiç temiz değildir. Şakir Bey’e göre çocuğu abdesthanede uyutmak beşikte uyutmaktan daha iyidir.

Arkadaşı Şakir Bey’in bu sözlerine de katılır, ancak çocuğun sallanmaz ise uyuyamayacağını söylediğini belirtir. Şakir Bey bu sözlerle şiddetle karşı çıkar. Şakir Bey oğlunu hiç beşikte yahut salıncakta sallatmamış, hatta kucakta sallanmasına dahi müsaade etmemiştir. Çocukların karınları doyurulduktan, emdikleri sütü iyice hazmettikten sonra yataklarında rahatça uyuyacağını hatta gece de ancak bir, iki kez uyanacağını anlatır.

Arkadaşı bu zamana kadar çocuk bakımı hakkında bu bilgileri edinmediği, bu konuda Şakir Bey ile daha önce konuşamadıkları için pişmanlık duyar. Şakir Bey zararın neresinden dönülse kârdır diyerek arkadaşına teselli verir ve başka bir meseleye geçer.

Şakir Bey arkadaşına, çocuğa teyzesinin, büyük validesinin şifa niyetiyle ilaç verip vermediğini sorar. Arkadaşı ara sıra çocuğa şifa niyetine birtakım şeylerin yedirildiğini ancak ne olduğunu kendisinin bilmediğini söyler. Şakir Bey şifanın yalnız Allah’tan geldiğini, çocuğa böyle şeyler yedirmekle âdeta günah işlendiğini söyler ve bu konuyla ilgili çok yakından tanık olduğu acı bir olayı arkadaşısıyla paylaşır:

---

³⁹ Sübek, bazı yerlerde beşikteki çocukların bacakları arasına yerleştirilen idrar şişesi veya idrarı bir kaba akıtacak borudur.

“Dayım birkaç sene taşradaki memuriyetinden istifa ederek validesi, haremi iki çocuğuyla beraber İstanbul’a geldi; bize misafir oldular. O çocukları görmeliydin: Büyüğü olan kız melek kadar güzel, zarif; küçüğü olan erkek yedi aylık olmakla beraber dinç, mehib, mamañih şirin. Bu numüne-i sıhhat bize geldiklerinden birkaç ay sonra bir mide hastalığına tutuldu. Muttasıl sancılanır, ağlar. Hekimler getirildi, her türlü tebdire müracaat olundu, çocuk bir türlü iyileşmiyor. Etibbâ marazı teşhiste aciz kaldı. Meğer büyük validesi geceleri rahatça uyuyabilmek için çocuğa memleketinden getirdiği bir sarı tozdan yedirirmiş ki bunun içinde afyon bulunduğu sonradan tahakkuk etti. Hem her gece tedricen miktarını arttırmıştı. Tozu bulduk, attık ama iş işten idi: Bedbaht masum, o şehîd-i cehâlet bir kanlı basura tutuldu. Hekimler tıbbın tayin ettiği müdâvâtın her nev’ine müracaat ettiler; kendi çocuklarına bakar gibi baktılar. Çocukcağz da demir vücuduyla hastalığın muhâcemâtına karşı göğüs gerdı, yirmi gün uğraştı, yirmi gün ecelle pençeleşti. Nihayet hayatı – semâvâtta ervâhı titreten hazin dualar gibi- hâlikına uçuverdi! O garip kurbân-ı cehâletin Allah’ına kavuşurken bana doğru dönüp de müteşekkirâne denilecek kadar manî-dâr süratte nigâh edişini tahattur ettikçe ağlamaktan kendimi alamıyorum...”

Duyduğu facia karşısında çok üzülen arkadaşı Şakir Bey’den daha fazla anlatmamasını rica eder. Şakir Bey bu bahsi kapatıp da çocukların terbiyesine dair düşüncelerini söyleyeceği sırada elinde bir çıkın ile ihtiyar bir adam kapıdan içeri girer. Odadakilere selam verir vermez elindeki çıkından bir pişmiş mısırı çıkararak Şakir Bey’in üç dört yaşındaki oğluna uzatır. Şakir Bey derhal yerinden fırlayarak mısırı oğlunun elinden kaptığı gibi pencereden dışarı atar. Bu ihtiyar adam Şakir Bey’in babasıdır. Şakir Bey’in tavrına çok kızar, bir dede olarak torununa bir mısır bile veremeyecek midir? Şakir Bey neden böyle davrandığını açıklayınca da arkadaşının başta yaptığı gibi babası da Şakir Bey’i Frenk özentiliğiyle suçlar:

“Çocuğun yemişinden ne istersin Şakir? Şimdi ağlatacağın.

Babacığım bu yemiş değil, büyük adamların bile hazmedemeyeceği tatsız, lezzetsiz bir şey. Hususıyla çocuk daha şimdi yemekten kalktı; bu koca mısırı da yerse midesi ne olur?

Senin miden ne oldu? Günde belki üç mısırı yerdin! Bak arslan gibisin.

Üç mısırı bana yedirmeyediniz elbette vücudum daha sağlam olurdu.

Şu Frenk itikâdlarını bırak, hepimizi usandırdın. İnsan mütevekkil olmalıdır.”

Şakir Bey’in babası hâlâ torununda kendisinin de hakkının olduğunu, ona arada bir yemiş verebileceğini söylese de Şakir Bey çocuğunun sağlığı için babasına karşı çıkar. Dede ısrarını sürdürür ve Şakir Bey’i bu tutumundan dolayı budalalıkla suçlar. Şakir Bey’in cevabı ise çarpıcıdır:

“Değilim efendim, babayım!”

Hikâyelerinde birbirinin zıddı tipleri kullanarak okuyucuya mesaj vermek isteyen Ali Ekrem bu hikâyesinde de iki zıt karakter bulunur. Şakir Bey idealize edilmiş bir tiptir. Şakir Bey, çocuğunu yetiştirirken bilimin imkânlarına başvuran, bilinçli, ilgili bir babadır. Çocuğunu yetiştirirken hata yapmamak adına katı kurallar koymaktan ve bunları uygulamaktan çekinmez. Arkadaşı ise çocuk yetiştirme konusunda bilgi geleneksel usullere dayanmaktadır. Şakir Bey’in konuşmalarından etkilenen arkadaşı da çocuğunu tıbbî bilgiler ışığında yetiştirmeye karar verir.

Hikâyede verilen bilgilerden yazarın çocuk yetiştirme konusunda batılı kaynakları takip ettiği anlaşılmaktadır. Ali Ekrem, Şakir Bey ile topluma örnek olacak bir baba tipi çizer ve yol gösterir.

Ali Ekrem, Avrupa’nın eriştiği medeniyet seviyesini bilime borçlu olduğunu bilir ve hikâyesinde de bilimin önemini sık sık vurgular.

2.4.2.1.5. Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 5⁴⁰

Ali Ekrem Bolayır’ın *Servet-i Fünûn* dergisinde “A. Nâdir” namıyla yayınladığı “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden” adlı yazı dizisinin sonuncusunda konu evliliğidir. Yazar, toplumumuzdaki evlendirme merakını eleştirerek, gençlerin kendi istekleri dışında, çocuk yaşta evlendirilmelerinin ileride yol açacağı felâketler üzerinde durur. Hikâye, babanın oğlunun evlilik zamanının geldiği düşüncesini arkadaşıyla paylaşması ile başlar. Parça Şefik’in babası ve babasının yakın bir arkadaşı arasında geçen gençlerin evliliği hakkındaki zıt düşüncelerin savunulmasından oluşmaktadır.

Şefik, yirmi beş yaşında, çalışkan bir gençtir. Kalemde çalışmaktadır. Kalemdeki çalışkanlığından dolayı maaşına zam yapılmış ve terfi almıştır. Babası da sevincini yakın bir arkadaşıyla paylaşır. Baba, Şefik’in evlenme zamanının geldiğini ve bu zam ile uygun ortamın da sağlandığını düşünür. Bu düşüncesini arkadaşına söyler ve onun da bu konu hakkındaki fikrini almak ister. Arkadaşı ise baba ile aynı fikirde değildir. Evlendirmenin

---

⁴⁰ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 292, 3 Teşrin-i Evvel 1312/15 Ekim 1896, ss. 87-90. (Alıntılar bu nüshadandır)

bir zamanı olmadığını söyler. Yazar babanın oğlunu evlendirme merakı vasıtası ile aslında toplumun genelinde hâkim olan kanaati eleştirir:

“Evvvela şu hepimizdeki evlendirmek merakını anlamam, saniyen umum için bir sinn-i izdivaç tayinine akıl erdiremem!”

Baba, arkadaşını kimsenin fikrini onaylamamakla, inkâr etmekle suçlar. Arkadaşı ise doğru bulmadığı bir şeyi onaylarsa yalancı olacağını, arkadaşlıklarının temelinin birbirlerine fikirlerini doğru söylemek olduğunu babaya hatırlatır ve evlilik hakkındaki düşüncelerini açıklar:

“İnsan kendi kendine tehhül eder, yani ebeveyni bir genci hiçbir vakitte evlenmeye icbâr etmemelidir. Hele şu yaşını geçti, bu yaşına girdi, binaenaleyh evlendirmeli sözlerinin katiyen manası olamaz.”

Baba bu sözler üzerine hiddetlenir ve gençleri kendi hâllerine bırakmanın iyi bir yol olup olmadığını sorar. Bu durumda gençler yanlış kararlar alabilir ve belki de bir çingene kızıyla evlenmeye kalkışabilir.⁴¹ Ancak arkadaşının bahsettiği bu değildir. Bir baba elbet oğlunu düşünmeli ona müdahalede bulunmalıdır ancak bu müdahale makul olmalıdır. İnsanları kötü davranışlardan uzaklaştırmanın en iyi yolu onları iyiliğe alıştırmaktır. Kötülüğün önüne engeller konsa da genç ona ulaşma gayreti içinde olursa sonuç kaçınılmazdır. Öncelikle çocuk iyi bir terbiye görerek yetiştirilmelidir. Çocuk terbiye ile genç, genç de iyi bir terbiye ile insan oldu mu artık onu denetlemek gerekmez. Çünkü o genç artık kendi kararlarını kendi alabilecektir.

Şefik tahsil görmüş, terbiyeli bir gençtir. Kendi hayatına dair doğru kararlar alabilir. Baba arkadaşının sözlerine hak vermekle birlikte oğlu için bulduğu namuslu, iyi bir ailenin kızı olan münasip kısmetin de kaçırılmaması gerektiğini savunur. Böyle bir fırsat her zaman ele geçmez, evlilik kararı Şefik’in kendi isteğine bırakılırsa kim bilir ne zaman bu kararı verecektir? Hem bekârlığın pek çok sıkıntısı bulunmaktadır.⁴² Arkadaşı, babanın bu sözleri üzerine ona evliliğin sıkıntılarını hatırlatır. Arkadaşı gençlerin evlendirilmesine karşı değildir, hatta Şefik’in babasının uygun gördüğü aileye girmesi pek hayırlıdır. Arkadaşı, babaya oğlunun iç güveyi olmasına razı olup olmadığını sorar çünkü kızın

---

⁴¹ Ahmet Midhat Efendi, *Çingene* adlı eserinde bir çingene kızı ile evlenmek isteyen delikanlıya, başta ailesi olmak üzere, toplumun nasıl karşı çıktığını gösterir.

⁴² Ahmet Mithat Efendi, *Letâif-i Rivayât* adlı eserinde yer alan “Bekârlık Sultanlık mı Dedin” adlı uzun hikâyesinde evlilik ve bekârlık konusuna farklı bir açıdan yaklaşmış ve bekârlığı olumsuz yönleriyle işlemiştir.

babası kızın dışarı gitmesini istememektedir. Arkadaşına göre içgüveyi olmak Şefik için bedbaht olmaya yeterli bir sebeptir. Arkadaşı iç güveyi olarak çok sıkıntı çekmiş, hakaret görmüştür. Halk arasında “iç güveyiden hallice” tabirini babaya hatırlatır. Kendi kızını evlendirirken de yanına yerleşmek isteyen damadıyla bu konuda açık konuşmuştur:

“Oğlum, iyice düşününüz. Sizi iç güveyi alırsam ne olacak? Ben evin sahibi olduğum için size amirliği terk edemeyeceğim, siz benim kızımı aldığınız için benden akıllı olmak isteyeceksiniz; masrafa iştirak etseniz bir türlü sıkıntı, etmeseniz keza; ef’âl ve harekâtımızı hatta hissiyatımızı birbirine tevfiğ etmeye mecbur olacağız; kayınvalide, görünce, büyük amca, küçük teyze belaları da başka! Huysuzluklar, sertlikler, kavgalar çıkacak; nihayet birbirimizden ayrılacağız. İç güveyi olmuş da dışarıya can atmamış binde bir adam gösteremezsiniz. İki odadan ibaret bir eviniz olsun da sizin olsun! Kapının halkasını çalarken hızlı vurmaktan korkmamalı, geç geldiğiniz için uşağın surat edeceğini düşünmemeli, evinize girince yerler ayağınızın altında titremelidir!”

Bu sözlerin manasını kavrayan damadı da ayrı bir eve çıkmış, sekiz senedir mutlu bir evlilik sürdürmektedir. Ayrıca Avrupalıların da neredeyse tamamı kızını ayrı bir eve gelin eder ve evlerine sadece misafir olarak giderler. Baba bu fikirlerin doğruluğunu kabul eder ancak hepsine katılmaz. Babaya göre her kuralın bir istisnası vardır: Gelin almak istedikleri kızın iyi bir ailesi vardır ve kızın babası Ahmet Bey melek gibi bir adamdır. Ayrıca Şefik’i de öz oğlu gibi sevmektedir.

Arkadaşı her ne kadar iyi bir insan olursa olsun, kimsenin Şefik’i kendi babası gibi sevemeyeceğini söyler. Ahmet Bey’in Şefik’e karşı beslediği pederane sevgi evlendikten sonra amirane sevgiye dönüşecektir. Hem evlilik meselesi sadece içgüveyi olmak konusu ile de sınırlı değildir. Arkadaşı ikinci soruyu babaya yöneltir: Kız kaç yaşındadır? Babadan kızın on dördünde olduğunu öğrenince arkadaşısı bu sefer hiddetlenir:

“Kızı küçültmek için ne kadar tehâlük gösteriyorsun; vallahi yazık! Daha çocukluktan kurtulmamış, kadınlığı anlayamamış bir biçareyi gelin hanım yapacaksınız da iki hayatın saadet ve rahatını onun acz-i masûmânesine havale buyuracaksınız öyle mi? Bu hareket cinayete yakın kabahatlerdendir.”

Baba, arkadaşısının tepkisine karşılık herkesin böyle yaptığını söyleyerek kendini savunmaya çalışır. Arkadaşı babaya herkesin yaptığının her zaman doğru mu olduğunu sorar. Baba da evlidir ve evliliğin, karı koca olmanın sorumluluklarını bilmektedir. Küçük yaşta evlendirilen kızların ne tür zorluklarla karşılaşacağından, bu ailenin akıbetinin hazinliğinden bahseder:

“Zevc ve zevce beyninde muhabbet ve samimiyetin husûlü, temâdisi ikisinin de sabûrâne gayretlerine, bülend himmetlerine mütevakkıf olduğunu bilmez misin? On dört yaşında bir çocuk –isterse adı gelin hanım olsun- ev hanımı olabilir mi? O daha lakardı söylemeyi, insana muamele etmeyi hatta kocasını sevmeyi bilemez! Gençliğin hevesât-ı ateş-nâki vakıa birkaç sene saadet zannolunabilecek bir heyecan-ı asabiyet hâsıl eder, lakin sonra? Bir kere hissiyat-ı muhabbet uyuklamaya, dostluk, arkadaşlık lüzumları hissedilmeye başladı mı dirayetsiz bir pederin daha çocuk iken birbirinin ağışına atıverdiği bu iki bedbaht genç birbirlerine o kadar bigâne olurlar ki ikisinin de en büyük emeli yalnız yaşamaktan ibaret kalır. Artık böyle bir ailenin hâlini düşünmeli.”

Arkadaşı babaya Şefik’in evlilik konusundaki fikrini sorar. Şefik’e bu konuda fikri sorulmuş ancak olumlu cevap alınamamıştır:

“Ben daha evlenecek halde değilim, param yok; mektepten çıktım ama tahsilimi henüz ikmal edemedim. Tahsile vakfettiğim zamanlarımı haremime veremem.”

Babası Şefik’in düşüncelerine hak verir fakat ne yapacağını bilemez. Çünkü Şefik’in dedesi bir an önce torununun mürüvvetini görmek istemektedir. Arkadaşı ise mürüvvet görmek arzusu ile gencecik insanların felâketlerine neden olabileceklerini belirtir. İstemeye istemeye on dört yaşındaki kızla evlendirilen Şefik’in zayıf, kırılğan, renksiz, kuvvetsiz bir çocuğu olacak, bu da genç çifti daha da umutsuzluğa sürükleyecektir. Hem doktorlar erkeklerin yirmi beş, kadınların yirmi yaşından evvel evlendirilmesini uygun bulmadıklarını, insanları diri diri mezara gömmemek lazım geleceğini nefesleri kesilinceye kadar söylemektedirler.

Baba, arkadaşının bu sözlerine de hak verir ancak dedeye bir dert anlatamadığını söyler. Arkadaşı bu durumla ilgili çok yakından şahit olduğu bir olayı baba ile paylaşır:

“... şehrinde memur bulunduğum zaman sancağın mutasarrıfı olan (...) Paşa ki yalnız kapı altı hasılatından şehri altmış yetmiş bin kuruş alır bir sâhip-i yesâr idi, torununu on altı yaşında iken evlendirmeye kalkıştı. (...) Sancağı kadısının bir kızı varmış, fevkalâde güzel imiş, onu celb ettiler. Yaşı kaç olsa beğenirsin? On iki! Bir büyük ‘kına gecesi’ tertip olundu. Güveyi gelin, âdet-i beledede olduğu üzere gece yarısına kadar oynayan çengileri seyrettiler. Sonra bunları yatak odalarına götürmüşler. Sabaha karşı evde bir bez kokusu başlamış, çocukların odasından geliyor. Kapıyı [v]urmuşlar, cevap yok; son derecede şiddetli [v]urmuşlar, yine cevap yok. Nihayet kapıyı kırmaya mecbur olmuşlar. Bir de görsünler: Şamdanların birinden yağ mumu yere düşmüş, keçe yavaş yavaş yanmaya başlamış, ateş yerde yapılı olan yatağın ayakucuna kadar gelmiş. Gelin güveyi gençlik, yorgunluk sâikasıyla rahat rahat, mışıl mışıl uyuyorlar. Kapı kırılmasa belki ikisi de yanacak idi. İşte mutasarrıf paşanın gördüğü birinci mürüvvet!”

Arkadaşı paşanın hizmetinde uzunca bir müddet bulunmuştur. Torunu hayli zeki ve bilgilidir. Üç sene sonra bu genç çiftin bir kız bebeği dünyaya gelir. Ancak bu bebek âdeta

sarı bal mumundan bir heykel gibi solgun ve sağlıksızdır. Ağlamaya bile takati olmayan bu yavrunun ömrü pek kısa sürer ve altı ay sonra vefat eder. Daha sonra bir bebekleri daha olur, fakat o da veremden ölür. Üçüncü olarak bir erkek çocukları dünyaya gelir. Bu çocuk gürbüz ve kuvvetlidir. İyi yaşar, iyi büyür ancak annenin sağlığı bozulmuş, sinir hastalığı vücudunu harap etmiştir. Aralarında uyum bulunmayan bu çift, kadının sinir hastalığından sonra zamanla birbirlerinden nefret ederler. Birbirlerini görmeye dahi tahammülleri kalmamıştır. Paşa ölüm döşeğindeyken, yanında geliniyle torununu görmek istemiş, ev halkı ne kadar uğraştıysa da ikisini birden Paşa'nın odasına göndermek mümkün olmamıştır. Paşa son nefesinde yanında karısını görmemek için eve uğramayan torunu yerine, evden çıkmayan gelinini bulmuştur. Paşa'nın ölümünden sonra ise torun eşiyle rahat “yiyemediği” serveti eğlence âlemlerinde bitirir, kadının rahatsızlığı son raddeye gelir. Çocuklar büyür, anne ve babalarını sevmez, âdeta onlara düşman olurlar.

Baba dinlediği hikâyeden çok etkilenmiştir. Zaman zaman araya girip daha fazla dinlemek istemediğini söylese de arkadaşı anlatmaya devam etmiştir. Duydukları karşısında ne yapacağını bilemez ve arkadaşına danışır. Arkadaşı ise Şefik'in dedesiyle konuşma görevini üstlenir. Eğer dede anlamaz da ısrarcı olursa Şefik'e baba ile arkadaşı beraber durumu anlatacaklardır. Şefik de evlenmek istemediğine göre kimse onu zorla evlendiremeyecektir. Hikâye böylece son bulur.

Gençlerin fikirleri dahi alınmadan evlendirilmesinin ve bunun neden olacağı felâketlerin konu edildiği hikâye Ali Ekrem'in gelecekları babaları tarafından işret sofrasında düşüncesizce kararlaştırılan iki gencin hazin sonunun anlatıldığı “Beşik Hediyesi”⁴³ adlı hikâyesi ile benzer bir konuyu işlemektedir.

A. Ekrem'in hikâyede örnek verdiği çift bizzat kendi anne ve babasıdır. Namık Kemal on altı yaşındayken babası Mustafa Asım Bey'in isteği ile Niş kadısı Mustafa Ragıp Efendi'nin on iki yaşındaki kızı Nesime Hanım ile evlenmiştir⁴⁴.

Ali Ekrem'in babası Namık Kemal ve annesi Nesime Hanım zıt karakterlerdedir. Namık Kemal'in ve Nesime Hanım'ın da iki kız ve bir erkek çocukları olmuş; kızlarından Ulviye henüz iki yaşındayken vefat etmiştir. Zamanla N. Kemal, eşinden uzaklaşmış, onu görmeye bile tahammül edemez olmuştur. A. Ekrem, çocuk aklıyla bu durumu tam

⁴³ **Servet-i Fünûn**, 6 Haziran 1312, nu. 276.

⁴⁴ Metin Kayahan Özgül, **Ali Ekrem Bolayır'ın Hatıraları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991, s.80.

kavrayamasa da hissettiğini; ömrü boyunca da bu mutsuz evliliğin acı tesirlerinin kendisini gösterdiğini dile getirir⁴⁵

2.4.2.2. Hayal-Hakikat Çatışması

2.4.2.2.1. Bir Hande-i Ruhânî⁴⁶

Ali Ekrem'in *Servet-i Fünûn* dergisinin 15 Ağustos 1312 tarihli 285 numaralı nüshasında neşredilen bu yazı, eşsiz bir tabiat manzarasının ortasındaki bir köşkte yaşayan yaşlı bir bilim adamının hakikati arayışı ve buluşu hakkındadır.

Hikâye, ihtiyar bilim adamının yaşadığı köşkün tasviri ile başlar. Köşk, “bulutlarla öpülecek kadar yükselmiş bir dağ”ın üstünde, etrafı yeşilin her tonundan ağaçlarla çevrili, üç dört odalı mütevazı bir köşktür. Dört duvardan ibaret bir bina olmasına karşın, güzelliğini sadeliğinden almaktadır:

“Açıklı koyulu yeşil, büyük büyük eşcâr sâye-dâr ile dolmuş; zeminin mahâsinini asmana eriştirecek, bulutlarla öpülecek kadar yükselmiş bir dağın üstünde üç dört odalı bir köşk görülürdü. Sanatın tabiatla imtizacından vücut bulan bu küçük meskenin şeklinde hiç fevkaladelik yok: Dört duvardan ibaret bir bina; fakat pek latif bir sadelik, gayet nazar-rübâ bir sanat o yuvacığı bir şair-i âşığa ârâm-gâh-i visal olmaya şayan hale koymuş: İki tarafından ince ince oymalarla müzeyyen, geniş bir saçak uzanıyor; deryaya nâzır olan cephesinin üst katında sarmaşıklar muhat iki yeşil direk üzerine mebni bir balkon, balkonda birçok nadide çiçek saksısı ile sâye-bânli üç dört koltuk var; tavanına asılmış olan büyük bir saksıdan koltukların üzerine kadar sarmaşıklar iniyor; köşkün yan duvarları âdeta yeşil kadife ile örtülmüş gibi yukarıdan aşağı evrak-ı zümürüdîn içinde kalmış; parlak parlak Frenk tuğlalarıyla örtülü olan dam bu iki yeşil duvarlar üzerine pek latif bir surette kapanmış; hele köşkün arka cihetinde bulunan büyük bir çam ağacının o güzel evceğizi âgûş-ı himâyesine almak istiyormuş gibi kollarından birini damın üzerine uzatmış, ağaçların sahilden başlayarak – toprağına yüz sürmek istiyormuş gibi- dalgalana dalgalana kat kat köşke doğru yükselmesi ne kadar ruh-perver, câzib-i nazar bir levha teşkil ediyor.”

Anlatıcı, göz alıcı sadeliğinin verdiği güzellik sebebiyle köşkün önce bir “muhabbet yuvası” olduğunu düşünse de daha sonradan bu düşüncesinden vazgeçer. Bu köşk “bir âlimin mesai-hanesi” olmalıdır. Anlatıcı burada araya girer ve tabiatın güzelliklerinden

⁴⁵ Özgül, a.g.e., s.78.

⁴⁶ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 285, 15 Ağustos 1312/27 Ağustos 1896, ss. 388-391. (Alıntılar bu nüshadandır)

şairlerden başka bilim adamlarının da yararlanabileceğine dair fikirlerini okuyucuyla paylaşır:

“(...)Bedâyi-i tabiat niçin enzâr-ı şûâraya mahsus olsun? Niçin hissiyat-ı rakîka esbabından başka kimse güzellikten istifade edemesin? Hayal-i şâîraneden kaçan bunca mahâsin-i mücerredeyi meşhûlât âlemlerinden sürükleye sürükleye meşhûdât arasına getirmeye muvaffak olmuş eâzım-ı mütehassıseyñ fünûnu daima karanlık odalarda, soğuk memleketlerde tasavvur etmek pesendide-i insaf olmadıktan başka muvafık-ı hakikat de olamaz.(...)”

Anlatıcıya göre bilim adamları da şairler gibi tabiatın güzelliklerinden yararlanabilir, kendilerine böyle meskenler edinebilirler. Yazıda geçen ihtiyar bilim adamı bu mutluluğa erişenlerdendir.

Anlatıcı köşkün dış tasvirinden, çevresinden bahsettikten sonra sıra iç mekân tasvirine gelir. Üst katın önünde balkon bulunan deniz manzaralı odası ihtiyar bilim adamının inzivaya çekildiği çalışma odasıdır. Bu odanın dört tarafında kitap rafları bulunmaktadır. Odada asıl dikkati çeken büyüklü küçüklü ciltli ciltsiz, pek çok farklı dilde iki bin kadar kitaptır. Kendi karmaşası içinde bir düzene sahip olan bu odanın duvarları bilim ve sanat adamlarının resimleriyle süslüdür:

“Önünde balkon bulunduğundan bahsettiğimiz üst katın denize nazır odasına girilirse ciddi bir gayret-verin inziva-hanesi görülür: Dört duvar kütüphane raflarıyla müzeyyen, büyüklü küçüklü ciltli ciltsiz, elsine-i muhtelifede muharrer iki bin kadar kitap nazar-rübâ-yı vicdan oluyor. Aralarında eğrice bırakılmış, kapatılmadan konulmuş olanları var; fakat hiçbiri intizamsızlığa delalet etmiyor, hallerinden olsa olsa vaktin müsâidesizliğinden münbais bir eser-i ihmâl anlaşılıyor. Kütüphanenin iki alt rafına birçok âlât ve edevât-ı fenniye, elektrik makineleri, makine modelleri, mesâha aletleri, kronometre saatler, tebeddülât-ı havâiyyeyi görür işitir gibi kaydeden barometreler, fenn-i kimya taharriyatına mahsus aletler doldurulmuş. Hele rafın içine güç hal ile sığdırılabilen teleskop kadar büyük dürbin her şeyden ziyade nazar-ı dikkati celb ediyor. Kapının yanında uzunca bir minder, üzerinde sahifeleri henüz tamamen açılmamış, aralarına kâğıt parçalarıyla işaretler konulmuş iki üç kitap; hiç okunamamış gazeteler, orta yerde yeşil çuha ile örtülü dört köşe büyük bir masa ki üzeri intizamı ihlal edecek kadar kütüb ve evrak ile mâl-â-mâl, ötesinde berisinde mürekkep damlalarından hâsıl olmuş lekeler bile görülüyor. Kütüphane raflarının üzerine kırmızı kordonlu ve yaldızlı çerçevelerle Shakespeare, Galilei, Voltaire, Kant, Napoléon gibi meşâhirin resimlerini asmışlar.”

Çalışma odasına bir akşamüzeri güneş yeni batmış, ay henüz gökte yerini almamış iken “kameti fikri kadar itilâyâ mail, nazarı ilmin maâli-i cazibanesi ile meşhûn beşuş çehreli bir pîr-i ruhanî” girer. Çok aradığı, çok düşündüğü yüzünün mana dolu

çizgilerinden belli olan bu kişi yaşlı kişinin çok gördüğü çukur gözlerinin hareketlerinden anlaşılmaktadır. Yaşlı olmasına rağmen dinçtir. Ruhu maneviyatın esiri olmasına karşın cismini maddiyatın öldürücülüğünden kurtarmıştır. Temi ve güzel giyimli ihtiyar odaya girince masanın üzerindeki lambayı yakar, yerdeki mindere uzanır. Biraz dinlenip, yemeğin ağırlığını geçirecek gibi görünse de gözlerindeki ciddiyetten zihninin meşguliyeti sezilmektedir.

İhtiyar eliyle sakalının tellerini karıştırıp düşünmekte iken yükselmekte olan ayın ışıkları tabiata aksetmektedir:

“Kamer – minderinde istirahat etmekte olan ihtiyarın tanzîr etmek istiyormuş gibi ağır, fakat ciddi bir tavır ile köşkün karşısındaki dağın zirvesinde görülmeye başladı. Bir gül demeti gibi kırmızı olan bu mâh-ı nev-tulû’un dağlardaki eşcâr arasından henüz süzülen karanlıkça ziyalarından rüzgâr esmediği için bir kalb-i sevda-zede kadar sakit deryaya ince bir serv... Zerrin düştü ki tabiat iki sahili birbirine rabt için bir altun kemer işlemiş denilse seza idi. Gittikçe mehtap yükseldi, hafif bir rüzgâr çıktı, serv-i zerrîn güneşin serv-i sîmînine benzemeye başladı; ötesine berisine semada pare pare dolaşan siyah bulutların sayeleri düşme daha parlak olacak. Lakin bulutlar da ne kadar güzel: Ortaları sönük kömürler kadar siyah da etrafi kamerin ziyalarıyla beyaz, sarı, kavuniçi renklere müstagrah aheste aheste revan olup duruyorlar.”

İhtiyar bilim adamı etrafındaki bu güzelliği görmez. Başını elleri arasına almış, çalışma masasının başında durup düşünmektedir. Ayın ışığı beyaz saçlarına vurmuş, rüzgâr sakalını uçurmakta iken ihtiyar adam gözleri bir noktaya meyletmiş kitap okumaktadır. Kendi kendine “Olamaz, mutlaka ispat edeceğim! Âlem-i insaniyete bir hakikat-i fenniye daha ihdâ edeceğim!” demektedir.

Mehtap zamanın ilerlemesiyle daha da yükselmiş, rüzgârın şiddeti artmış, gökyüzünün rengi ve şekli değişmiştir:

“Parça parça bulutlar birbirlerine iltihak ettiğinden semanın bazı yerlerine siyah siyah perdeler çekilmiş; köpürmeye başlayan dalgalarla sallanması artan ağaçlar güya birbirleriyle görüşüyorlardı; sadâları o kadar hem-ahenk, ahenkleri o kadar mümtezc. Artık serv-i sîmîn yayılmış, nehr-i câri haline girmiş; bu münevver rûd-ı pür sürûdun bazı yerlerine dökülen gölgeler artık sâye-pâre-i sehâib değil, ukûs-ı cibâl kadar azametli. Gökte bulutlar kamerin etrafında cevelan ettikçe denizde gölgeleri serv-i sîmînin üzerinden uçuşuyor, nasıl da süratli gidiyorlar! Her birini bir vapura benzetmek kabil. Sahilde bir kayık rüzgârın aguşuna atılmış, yelkenine gölgeli gölgeli ziyalar dolduğu halde emvâc-ı tâb-dârın üzerinden süzülüp gidiyor...”

İhtiyar bilim adamı bunu da fark etmez. O dış âlemden uzaklaşmış, kendi âlemine dalmıştır. Kütüphanesinden birkaç kitap çıkarır, yarım saat bunları karıştırır, masanın üzerindeki kâğıtlara bir şeyler yazar. Odada yalnız olan adam kendi kendine bir şeyler mırıldanır.

Bir ara rüzgârlar kesilecek gibi olur ve kara bulutlar gökyüzünü kaplar. Tabiat heybetli ve korkunç gözükmektedir. İhtiyar bilim adamı çevresindeki değişimlerin farkında değildir. Birden yerinden fırlar, çalışma masasına koşar. Bir kâğıdın üzerine bir şeyler çizer, rakamlar yazar. Gözlerinde bir umut parıltısı dolaşmaktadır. Aradığı hakikati bulmak üzeredir:

“Heyhat! Bizim her zaman bahsettiğimiz, gördüğümüz hatta fenni olduğunu tahattur edemediğimiz sade hakikatlerin her biri bir insana, cihan değer bir hayata bedeldir.”

Gece yarısı olmuştur. Rüzgâr tekrar şiddetini arttırır, denizin dalgaları neredeyse “bulutları öpecek kadar” yükselmiş, bulutlar dalgaları kucağına çekecekmiş gibi yeryüzüne eğilmiş, karanlıklar birbirine karışmaktadır. Dışarıdan şiddetle yağın yağmurun sesi, uğultular ve inilti duyulmaktadır. İhtiyar adam bu gürültüleri de duymaz. Aradığı hakikati bulamamanın verdiği sıkıntıyla odada hızlı hızlı gezinmekte, sık sık nefes almaktadır; kitaplara, kâğıtlara, aletlere hakaret eder gibi davranmaktadır.

Dışarıda yağmur dinmiş, gökyüzü kara bulutlardan aralanmıştır. Tabiat âdetâ sakinleşmiştir. İhtiyar adam da bu değişimin farkına varmamakla birlikte sakinleşmiş, öfkelenmeyi bırakıp ümitlenmeye başlamıştır. Durmaksızın çalışır, masasının üzerinde pek çok kitap ve yazılarla dolmuş kâğıtlar bulunmaktadır. Anlatıcı, yaşlı bilim adamı için “Gayretinin semeresini alacak, aradığını bulacak. Cenabıhakk’ın seve seve yarattığı mübarek insanlardan olan bu muhterem pîr-i fazilet, bu yorulmaz hâdim-i medeniyet âlemi insaniyete bir hizmet daha edecek!” der.

İhtiyar bu şekilde iki üç saat daha aralıksız çalışır. Artık ay çekilmiş, şafak sökmüş, sonunda sabah olmuştur. İhtiyar adam ise aradığı hakikati en sonunda bulmuştur. Bir gecenin, belki de tüm bir hayatın çalışmasının ürünü olan bu gerçeği bulup da defterine kaydedince bilim adamının yüzünde “bir hande-i ruhanî” görülür.

Bilim adamının hakikati buluşunun sevincine tabiat de âdeta ortak olmuştur:

“Bulutlar pembe pembe, dağlar yeşil yeşil gülmeye, deryanın ötesinde berisinde sevdalı gölgeler peyda olmaya; ağaçların –çiçekler kadar- sevimli, güzel yaprakları arasında, uzaktaki evlerin camlarında ziyalar parlamaya; zemzeme-i tuyûr enhâr-ı cennete dökülen katarât-ı rahmet gibi latif, ruh-nevâz bir ahenk ile duyulmaya başladı... Güneş doğuyordu”

En sonunda ihtiyar bilim adamı tabiatın güzelliğini fark eder ve bu iki tabiat harikasının birbirlerine bakakalması ile hikâye son bulur.

Ali Ekrem, bir bilim adamının hakikati bulma sancılarını anlattığı bu yazıyı şairane bir üslûpla kaleme almıştır. Bu sebeple yazı mensur şiir özelliği de taşımaktadır.

Yazı boyunca tabiat ve bilim adamının tasviri yapılmaktadır. Ali Ekrem, yazısında ihtiyar bilim adamının ruh hâli ile tabiatı ayrı ayrı ele alırken bu ikilinin birbiri ile uyumu dikkat çekicidir. Yazı boyunca ayrı ayrı değerlendirilen tabiatın çalkantıları ve bilim adamının sancıları yazının sonunda birbirine bağlanır. Yazı bu yönüyle Tevfik Fikret’in “Maî Deniz” adlı şiiri ile benzerlik göstermektedir. “Maî Deniz” şiirinde de bütün bir gece huzuruz ve uykusuz kalan şairin ruhu gelgitlerle dolu iken deniz de bütün gece fırtınayla boğuşmuştur, çalkantılıdır. Sabah olunca deniz gecenin sıkıntısını unutup sakinleşmiştir ancak şairin sıkıntısı geçmemiştir. Şiir şairin, mavi bir gözün kendisi için ağladığını düşünmesi ile son bulur. Ali Ekrem’in bu hikâyesinde ihtiyar bilim adamı bütün bir geceyi gerçeğin peşinde, gerçeği arayarak, sıkıntı ile geçirir. Sabah olup da aradığı hakikati bulduğunda ise gökyüzünde akşamki kara bulutlardan eser yoktur ve parlak bir gökyüzü altında ihtiyar bilim adamı ve tabiat birbirine âdeta bir aynaya bakarmışçasına bakmaktadırlar. Ancak hikâye, tabiat ve insanın ruh hâlindeki paralellik açısından “Maî Deniz” şiiri ile farklılık gösterir.

İhtiyar bir bilim adamının bir hakikati arayışı ve ortaya çıkarışının anlatıldığı bu yazı Tevfik Fikret’in “Buda” adlı şiiri ile konu itibariyle benzerlik göstermektedir. “Buda” şiirinde de büyük bir hakikati arayan Buda, gözleri “ufkun hafâ-yı sâfında” âdetlere, halkın onu kör olarak itham etmesine aldırılmayarak koşar. Karanlık bir mağarada inzivaya çekilip yıllarını orada harcar ve hakikati araştırır. Sonunda aradığını bulan Buda, “esrârın sırrı”na ulaşır ve kendisine o zamana kadar kör diyenlerin gözlerini kamaştırır. Ali Ekrem’in bu yazısında da ihtiyar bilim adamı bir dağın üzerinde yer alan evinde inzivaya çekilir, burada hakikati arar ve sonunda da bulur. Sabah güneşin doğması ile birlikte bilim adamı da

aradığı hakikati bulmuştur ve kafasını çalışmalarından kaldırıp tabiata bakar. Güneş nasıl yeryüzünü aydınlatmışsa o da bulduğu hakikatle insanlığı aydınlatacaktır.

Yazı başka unsurlar açısından da dikkat çekicidir. Ali Ekrem'in tabiata özellikle dağlara karşı duyduğu ilgi, sevgi bilinmektedir. Dağın üzerinde bir evde yaşamayı arzu etmektedir. Bu konuyu başka bir yazısında⁴⁷ da dile getirmiştir.

2.4.2.2.2. Taksim Bahçesinde⁴⁸

Ali Ekrem, “A. Nâdir” unvanıyla *Servet-i Fünûn* dergisinde neşrettiği hikâyesinde bir seher vakti Taksim Bahçesi'nde yürüyüşe çıkan anlatıcı kahramanın tabiat izlenimlerini ve yanı sıra bahçede yürüyüşe çıkmış genç bir bayan hakkındaki hayallerini şairane bir üslûpla dile getirmiştir.

Anlatıcı kahraman bir gün seher vaktinde uyanır. İçinde karşı konulamayacak derecede güçlü bir arzu ile evden çıkar. Bu “baharın taravetlerinden doğacak, cennetin güzelliklerinden yaratılacak olan sabah”ı izlemek için en uygun olan yeri bulmak istemektedir. En uygun yerin Taksim Bahçesi olduğuna karar verir, uzaklığa aldırmadan yola çıkar. Sabahın bu saatinde yolda rast geldiği köpekler bile kendisine garip bir varlığa tesadüf etmiş gibi hayran hayran bakarak, yolundan kaçırlar. Anlatıcı adımlarını hızlandırır, çünkü güneş doğmadan evvel Taksim Bahçesi'nde olma gayesindedir. Henüz güneş bulunduğu yerden ilk ışıklarını saçmaya başlamıştır ki anlatıcı bahçeye varır. Anlatıcıyı bu erken saatte karşısında gören bahçıvan, merakla sorular sorar. Anlatıcı bu soruları kısa yanıtlar vererek geçiştirir ve bahçeye girer.

Uzun zamandır bahçede gezmemiş olan anlatıcıya bahçede dolaşmak güneşin doğuşunu izlemekten daha cazip gelir ve ulu ağaçların büyük gölgelerinin arasında “sâkit bir teessür, hazin bir istiğrâk ile” gezinmeye başlar. Etrafin sessizliği anlatıcının yorgun sınırlarına iyi gelmektedir. Ancak çakıl taşlarıyla döşeli bir yola girmiş olan anlatıcı, adım atışının neden olduğu sestten rahatsızlık duyar:

“Bu âlemin sükûn ve rahatını ihlal için mi evimden kalktım, geldim? Şarkın füyûz-ı envârına dehen-güşâ-yı intizâr olan çiçekleri gölgem incitiyor, şebnemler

⁴⁷ Ali Ekrem [Bolayır], “Dağ”, *Resimli Gazete*, 25 Nisan 1307/7 Mayıs 1891, s. 7.

⁴⁸ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 322, 1 Mayıs 1313/13 Mayıs 1987, ss. 154-158. (Alıntılar bu nüshadandır)

hararetimden eriyor, kuşlar beni görüyor da yaprakların arasından kaçışıyor, ağaçlar hiddetle üzerime yürüyor zannettim! Kendi vahşiliğimden kendime de korku geldi.”

Bu düşüncelerle bahçenin deniz gören tarafına giden anlatıcı, burada “ezhâr-ı cennetten, sehâib-i seherden cezb-i nûkhet ü tarâvet eylemiş bir nesîm-i sabah” ile yeniden hayat bulduğunu, âdeta bahara ait tutsak kalmış şeylerin kalbine dolduğunu, sıkıntılarını üzerinden attığını hisseder ve o an aklına bir beyit gelir:

“Sabahı dil-güşâ çok hande-i hûr

Ki şâdı mest-i bûd, endûh-ı mahmûr!”

Tepeleri bulutlarla kaplanmış dağlar, anlatıcının şairane tabiatını coşturmuş, onda pek çok hayallerin canlanmasına neden olmuştur:

“Karşiki dağların tepeleri birçok bulutlara ârâm-gâh olmuş idi. Ne güzel, ne ulvi bulutlar! Kimi dâmân-ı semâyı öpecekmiş gibi yükselmiş, kimi dağları aguşuna almak için yayılmış, kimi asmanın namütenahiliğine süzülüp gitmiş... Dalga dalga, yığın yığın, top top, katmer katmer, ince ince bin şekil ve surette görünüyorlar. Şekilleri hemen her dakika değişiyor. Değiştikçe daha güzel bir şekle giriyor. Hepsi de fecrin envâr-ı hamrâsına müstağrak. Koyu açık kırmızı, al, pembe, tarçını binlerce elvân bu dürer dâne-i bahâr ile pür neşve-i hayat olan sehâib-i münevverenin sîne-i sâfindan uçuşuyor, tepelerinde parlıyor, dâmânında çirpiniyor. Bu müşa 'şa' renklerin arasında gizlenen siyah-pâreler de henüz derîçe-i nâzi açılmamış birer harîm ve visâli andırıyor. Şemsin pembe hıyât-ı şua'ı dağları, bulutları aşmış, kubbe-i semânın hemen nısfına kadar serpilmiş, derya ise aks-i şafakla nazan nazan mütemevvic bir gelincik tarlasına benzemiş...”

Işığın meydana getirdiği rengârenk tablolar anlatıcının âdeta aklını başından almıştır. Sabahın ilk ışıklarıyla aydınlanan tabiatı hayran hayran izler. Işık ile tabiatı bir neşenin, bir sevginin açığa çıktığı hissine kapılır:

“O kadar sevimli, o kadar sevimli ki bu hâk-i pâktan titreye titreye gönüller uçuşuyor yahut mahasine meftûn olarak etrafına çirpına çirpına melekler düşüyor denilebilir.”

Güneş ışınlarının giderek artan aydınlığında bulutlar renkten renge girer ve en son kar beyazı bir renk alır. Manzara eşsiz bir güzelliğe sahiptir. Güneş tam tepeye yükselmiştir ki iki vapor, dumanlarını saçarak karşı kıyıda ilerlemeye, sandallar, kayıklar gidip gelmeye, etraf kuş sesleri ve çeşitli gürültü ile dolmaya başlar. Anlatıcı vücudunu ısıtan güneşin verdiği güzel his ile bir iskemleye oturur. Tam derin düşüncelere dalmıştır ki iri, çatlak sesli bir garsonun kendisine “ne içeceksiniz?” diye sorduğunu işitir. Anlatıcının

“uzun yüzlü, şişman, patlak gözlü, şiş yanaklı, pos bıyık bir dizkırıç⁴⁹ herif” olarak tarif ettiği garsonun sorusunu yenilemesi ile büyük bir hışım ile oturduğu yerden âdeta fırlayan anlatıcı, hayallerinden uyandırılmanın da verdiği sinirle bahçenin içine doğru yürümeye başlar. Bu sırada karşıdan gelen bir genç kız anlatıcının dikkatini çeker. Genç kız bahçenin perisi, sabahın meleği gibi gören anlatıcı bu müthiş tesadüf ile sakinleşir ve kızını incelemeye başlar:

“Mini mini ayaklarını çabuk çabuk atarak, elindeki şemsiyecliğini baston gibi idare ederek süratle geliyordu. Geldi, geldi, bir hayalet gibi yanımdan geçiverdi. Yüzüme bakmadı bile. Ben de onu görmedim, göremedim... Fakat hareketiyle temevvüç eden hava-yı nesiminin ecza-yı ferdiyesi teneffüs-i tuyûr kadar rikkat ü letafetle yüzümü okşamış, bir şem'a-i ismet... Kadına, kadınlığa mahsus sevdâvî bir nûkhet ruhuma tesir etmiş idi. Arkasından bakakaldım. O ne tenasüp-i endâm! Boyu uzun değilse de kısa da değil; beli ince, fakat bu incelik omuzların genişliğini göze sakil gösterecek dereceye varmamış; kısaca kumral saçlarını küçük kızlar gibi arkasına atıvermiş, yürüdükçe ipek bir yelpaze gibi düş-ı nâzını okşuyor...”

Genç kız anlatıcıya bakmadan yanından geçer, gider. Genç kız anlatıcıya bakmamıştır ancak anlatıcı da genç kızını iyi görememiştir. Bu yüzden anlatıcı, yolunu kızınkiyle kesiştirmek için çareler arar, hesaplar yapar ve tekrar kızın yoluna çıkar. Bu defa kızın yanına iyice yanaşır ve onu dikkatlice süzer. Kız kalemlerle çizilmiş bir güzelliğe sahip olmasa da kendine has bir şirinlikle güzeldir. Anlatıcı kızına dikkatlice bakmıştır:

“Kadından ziyade erkeğe yakışacak kadar geniş alınının ince çizgilerinde bir meal-i ciddiyet okunuyor; seyyâreler kadar parlak, sevâbit gibi oynak büyük mai gözlerinden pertev-i zekâ cûşân oluyor; göz kapakları oynadıkça uzun kıvrıkcık kirpiklerinden izâr-ı [.....] üzerine güllere bazen kendi fidanlarının yeşil yapraklarından dökülen gölgeler kadar hafif sayecikler serpiliyor; ağzı çirkince, fakat topluca, çehresinin şakaklarından çenesine kadar olan kısmı, tabir-i sahihiyle yüzünün iki yan tarafı, hele –yaşını biraz yukarıya mail tuttuğu için - çenesinin altından boyun bağının üstüne kadar görünen mini mini gabgablı gerdanı en mahir ressamlara numûne-i tenâsüp ü melâhat olacak kadar güzel! O musaffâ gerdanın iki tarafında hızlıca yürüdüğü için darbân edip duran damarcıklar da nasıl kalbe helecan getiriyor!”

İkinci karşılaşmalarında da genç kız anlatıcının yüzüne bakmamıştır. Bunu âdeta kendini sinirlendirmek için merhametsizce yapılmış bilinçli bir davranış olarak gören anlatıcı genç kızına içten içe kızar. Bu kızgınlıkla genç kızın Beyoğlu'nun “adi” kızlarından olabileceğinden bile şüphe eder. Sonradan bu derece masum, melek gibi bir kızın Beyoğlu'nun “adi” kızlarından olmayacağına ikna olur. Kızın yüzündeki ciddiyeti aldığı

⁴⁹ Kuvvetli ve sert (köpek hakkında).

iyi ile terbiyesine yorar ancak kendisine neden bu denli ilgisiz davrandığını anlayamamaktadır. Kız ile bir karşılaşma planı daha yapar. Hesabına göre kendisi ne kadar yavaş yürürse hızlı yürüyen genç kız ona daha sık tesadüf edecek ve bu kadar sık tesadüf ettiği adamı merak edip ona bakacaktır. Plan beklediği gibi işe yarar ancak genç kızın bakışından kayıtsızlık okunmaktadır. Anlatıcı başlangıçta bu bakışla mutlu olsa da sonradan kızla göz göze geldiğinde selam verip “reverans” yapmadığından tanışma fırsatını kaçırdığını düşünür ve bu mutluluğu pişmanlığa dönüşür. Bir sonraki karşılaşmada “reverans” yapmak üzere kendine çeki düzen verir ancak genç kızın başını aksi yöne çevirmesiyle bu hareketi kendine hakaret kabul eder. Anlatıcı, gözünde bir terbiyesize dönüşen kız ile ilgilenmemeye karar verir ancak kendine engel olamaz, gözlerini kızdan ayıramaz. “Hüsnün kuvve-i cazibesi küre-i arzın cazibesi kadar müessirdir.” Yürümekten yorulan ve çehresi değişen genç kızın hâli, anlatıcının daha da beğenisini kazanır:

“[...]Ne kadar da güzelleşmiş: Çehresi şafak perileri gibi al al olmuş; dudakları bir buse-i muhabbete arz-ı iştiyâk eder gibi titriyor; seyyad elinden kaçan ahu gibi nefes alıyor; gözlerinden, o zühre kadar cazibe-dâr gözlerinden lem’a lem’a vecd-i sevda süzülüyor. Ya saçları ne kadar perişan: Bir kısmı omuzlarında kalmış, bir demeti göğsüne serpilmiş, kâkülleri alınının üzerine düşmüş...”

Yürümekten yorulan genç kız dinlenmek üzere, bahçenin rüzgâr almayan bir kısmını tercih eder ve bir sandalyeye yerleşir. Anlatıcı da kıza aldırmandan tam karşısına bir sandalye çeker ve alenen genç kızını incelemeye başlar:

“Kolunda taşıdığı küçük kürklü pelerini omzuna koydu, yüzündeki ipek benekli ince beyaz tülü kaldırarak ipek mai mendiliyle yanaklarını sildi; bir ayağını öbürünün üstüne attı, küçük bir darp-ı dest ile eteğini düzelttikten sonra etrafına nazar-endâz olmaya başladı. Tuvaletini tedkik ettim: Koyu lacivert şayaktan kolları büzmeli, yakasıyla yenleri daha açıkça kadifeli esvâb giymiş, göğsünde şeker renkli bir “gipür”, belinde yine o renkte enli bir kemer, başında yan tarafına yapma bir gonca takılmış kurşuni küçük bir şapka, göğsünün sol tarafında incecik kurdele ile asılmış yürek şeklinde bir saatçik, mini mini ayaklarında yine kemerinin renginde zarif bir iskarpin, şemsiyesi gayet sade: Üzerinde danteladan, çiçekten eser yok. Sol kolunda adi siyah bir çanta asılı. İşte tuvalet bu sadeliklerden ibaret, fakat sade, tabii olduğu kadar da latif...”

Anlatıcı genç kızın her hareketini dikkatlice izler ve kıza dair fikir yürütür. Genç kız üzerine yönelmiş bakışlardan habersiz çantasından çıkardığı kitabını okumaya koyulur. Bir süre kitabını karıştırdıktan sonra kalkar, birkaç adım atıp geri döner ve yerine oturur oturmaz anlatıcıya bakmaya başlar. Anlatıcı kızın kendisine baktığını görünce heyecanından çıldırır. Kızın okuduğu kitapta kendisiyle ilgili bir şeylerin varlığına inanan

anlatıcı kızın bu nedenle kendisiyle ilgilenmeye başladığını düşünür. Kendi hareketlerini hızlıca gözden geçirdikten sonra genç kız ile ilgili hayaller kurmaya, kızın yanına geldiğinde neler söyleyeceğini tasarlamaya başlar. Başta kıza ilan-ı aşk dahi etmeyi düşünür ancak ilk görüşmede bunun hoş kaçmayacağına karar vererek vazgeçer. Üçüncü buluşmalarına kadar beklemeye ve sonra “Seni seviyorum... Bu sabah, bu bahar, bu tabiat, bu sema kadar seviyorum!” diyerek aşkını ilân etmeye karar verir. Aşkına karşılık bulduğu takdirde genç kız ile uzak diyarlara gidecek, tabiatla baş başa “bîhâr-ı mukmirede yüzecek, şîr-i ismâr ile geçinecek, bû-yı ezhâr ile mest olacak” kısaca “periler gibi” mutlu yaşayacaklardır.

Anlatıcının akli kurduğu hayaller ile meşgulken genç kız yerinden kalkıp doğrudan yanına gelir. O esnada dizleri titreyen, gözleri kararan anlatıcının heyecanı son raddededir. Genç kız önce verdiği rahatsızlık için nazikçe af dileyerek, kendisini “seyahat meraklısı bir Amerikalı” olarak tanıttikten sonra, anlatıcıya “Scutarie” kelimesinin manasını sorar. Anlatıcı “Üsküdar” diyerek genç kızın sorusunu yanıtlar. Genç kız, çantasından bir kalem çıkarıp bu cevabı not edip, teşekkür eder ve saçlarını savurarak, anlatıcının kalbini titreten şirin hisleri de alarak uzaklaşır, gözden kaybolur. Anlatıcı hislerini şu beyit ile anlatır:

“Atınca saçlarını düşuna uçup gittin

Gözümde kaldı hayal-i ferîşte-i refîân!”

Anlatıcı büyük bir hayal kırıklığı ile hüznü bir şekilde bu mısraları tekrarlar. Sabahki onu hüyalarından uyandıran densiz sesi tekrar işitir. Gelen garsondur ve ne içeceğini soruyordur. Anlatıcı bu kez cevabını verir: “Zıkkım!”

Ali Ekrem, hikâye boyunca uzun ve ayrıntılı tabiat tasvirlerini şairane bir üslûpla kaleme almıştır. Yazar, bununla da yetinmeyerek metnine eklediği beyitlerle manzaranın okuyucu üzerindeki etkisini daha da arttırmaya çalışmıştır.

Servet-i Fünûn edebiyatçılarının hikâye ve romanlarında hayal ön plana çıksa da gerçek hayat sahnelerine de yer verilmiştir. Bu hayal-hakikat çatışmasına yazarın genç kız görür görmez kurduğu mutlu hayaller ve kızın bir yabancı olduğunu öğrenmesiyle değişen ruh hâli örnek verilebilir.

“Bir kadın giyinmeyi bildikten sonra sade esvabını da kendine yakıştırır, belki bununla mükellef bir tuvaletten daha güzel olur.” diyen yazar kadının kıyafetinin ayrıntılı tasvirini yapmıştır.

Servet-i Fünûn dönemi hikâyeleri büyük ölçüde İstanbul’da ve çoğunlukla levanten ve gayrimüslimlerin yaşadıkları muhitlerde geçmektedir. Bu hikâyede de olay mekân olarak Taksim Bahçesi’nde geçmektedir. Taksim Bahçesi Tepebaşı’nda bulunur. Tepebaşı semti, Servet-i Fünûn edebiyatçılarının eserlerinde sık sık karşılaşılan, kendilerinin de sıklıkla gittiği bir yerdir.⁵⁰

Bu hikâye, konusu itibarıyla Hüseyin Cahit’in *Hayal İçinde* adlı romanını andırır. Orada da romanın kahramanı olan delikanlı uzaktan takip ettiği üç kız kardeşle tanışmak için çabalar. Sonunda ummadığı bir anda bu tanışma ve konuşma gerçekleşir.

2.4.2.3. Merhamet Teması

2.4.2.3.1. İbtılâ-yı İşret⁵¹

Ali Ekrem Bolayır’ın 25 Haziran 1312 tarihli *Servet-i Fünûn* dergisinin 269 numaralı nüshasında yer alan hikâyesinde genç bir adamın alkole olan bağımlılığı dolayısıyla kendisine ve çevresine verdiği zararlar anlatılmaktadır.

Hikâye İstanbul’un varlıklı ailelerinden birinin kızının düğün tasviriyle başlar. Güzel gelin ve yakışıklı damadın ilk karşılaşma tasviriyle devam eder.

Gelin ve damat birbirini ilk kez düğünde görürler. Genç kız eşine ilk bakışında âşık olur ve onu ömür boyu sevmek için “ah ile ahd” eder. Henüz on sekizinde bir gelin olan Nadide Hanım pek güzel bir genç kızdır.

“Kız hakikaten fevkalade güzel: Eşkâlindeki tenasüp ve intizamdan başka bir de şirinliğe malik ki münevver pembe çehresine şafak nurlarıyla incilâ etmiş bir gül-i ter yahut verd-i firdevsiden cezb-i taravete eylemiş bir kevkeb-i seher denilse seza olur. Vücutu pervaz eden bir meleğin aguşuna girse kanatlarını incitmeyecek kadar narin; etvârı sabûh-ı baharı nûş ede ede sermest-i neşât olmuş kuşların muttasıl oynayıp gülerek daldan dala uçmaları kadar latif, sevâbit gibi oynayan,

⁵⁰ *Mai ve Siyah*’ta Ahmet Cemil ve arkadaşı Hüseyin Nazmi Taksim Bahçesi’nde tercüme yapmaya çalışırlar.

⁵¹ Ali Ekrem [Bolayır], **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 269, 25 Nisan 1312/7 Mayıs 1896, ss. 131-135; C. XI, nu. 270, 2 Mayıs 1312/14 Mayıs 1896, ss. 151-154. (Alıntılar bu nüshadandır)

oynadıkça başka bir revnak başka bir taravetle parlayan ela gözlerinden pertev-i manâ süzülüyor; kıvrıla kıvrıla dizlerine kadar inen deycûr-ı seher gibi kumral saçlarından reng-i sevda dökülüyor.”

Fahir Bey de yirmi yedi yaşında, hem güzellik hem ahlakî açıdan Nadide Hanım’a uygun bir eştir:

“Erkeklerde güzelliğin esası olan tenâsüp-i endâma layıkıyla malik boyu ortadan ziyadece, omuzları biraz geniş, şişman değil; fakat bütün bütün zayıf da değil. Ağzı büyücek olmasa eşkâline de mütenasip denilebilecek. Hele çehresinde kadınlara mahsus mahâsin-i leyyineyi ima edecek bir çizgi, bir hareket yok. Gözlerinde neşât-ı muhabbetin hüzn-i şairâne ile imtizâcından mütevellit bir meâl-i ulvî dolaşıyor; nâsiyesi güneş gibi saf; renk-i şeffâfi fikri kadar berrak... Hâsılı her manasıyla erkek güzeli.”

Fahir Bey maddî açıdan da görgülü oluşuyla da Nadide Hanım’a lâyıktır. Ayrıca çalışmakta olduğu memuriyetten de dolgun bir maaş alır. Her şey yolunda gibi durmakta ve mutluluklarına hiçbir engel görülmemektedir.

Evlendikten birkaç gün sonra Fahir Bey sancısı tuttuğu bahanesiyle içki içmeye başlar. Sancısının yalnız birkaç kadeh konyak içince son bulduğunu iddia eder. İçtikçe keyiflenmekte ve çevresindekileri de eğlendirmektedir. Nadide başlarda durumun vahametinin anlamamakta ve içkinin verdiği hoşluğu mutluluk sebebi sanmaktadır. Durumun farkına varan ilk kişi Valide Hanım olur ve damadının bu durumuna içten içe üzülür. Fahir Bey’in sancısını bahane ederek içki içmesini önlemek için çeşitli önerilerle ona farklı tedavi yolları göstermeye çabalaması, doktor çağırılmayı teklif etmesi boşunadır. Fahir Bey tüm teklifleri reddeder ve bir iki kadeh içtikten sonra düzeleceğini, bu sancının kendisinde “yerli” olduğunu, hiçbir ilacın fayda vermediğini söyler. Valide damadına söz dinlemediğinin farkına varınca kızını ikaz etmek mecburiyetinde kalır.

Nadide kocasına karşı duyduğu sevgi dolayısıyla önceleri ne yapması gerektiğine karar veremez. Daha sonraları defalarca yalvarmasına, çeşitli ricalarda bulunmasına, eşini bu bağımlılıktan vazgeçirmek için her şeyi yapmasına rağmen eşini bu iptilasından vazgeçirmekte bir türlü başarılı olamaz. Fahir kalpsiz bir adam değildir. Eşinin gayretinin farkındadır ancak bir türlü bu bağımlılığı feda edememekte, “o gülünç yüzlü, şedîd tabiatlı ejder” olan iptilanın pençelerinden kendini kurtaramamaktadır.

Nadide’nin gayretleri sonucunda Fahir Bey dışarıda değil evde “işret etmeye” razı olur. Bundan sonra Nadide’nin en büyük uğraşı eşine “işret sofrası” hazırlamaktır.

Bir gün arkadaşlarının ısrarlı davetine hayır diyemeyen Fahir Bey'in dışarıda bir işret meclisine katılmasına kadar yaklaşık yedi sekiz ay boyunca bu durum böyle devam eder. Bu gece nice böyle gecelerin başlangıcı olacaktır. Sabaha karşı eve dönen Fahir Bey, bir sonraki işret sofrasının planlarını ise çoktan yapmıştır.

“Galata’da Yani’nin meyhanesine gidilecek hasırlılarla memlu olan rafların altına fiçilerin arasına oturulacak orada terennüm-sâz olan kemancı (.....)ın ahenk-i latîfi dinlenerek rakı içilecek. Mastikanın en iyisi o meyhanede. Mezeler var ki başka bir yerde bulunmaz, hele küçük küçük sahanlarda sıcak sıcak getirilen pastırma kavurmasına doyum olmaz. Ya Yani’nin hıyar turşusu. Hem bunların hiç biri olmasa bile meyhanede fiçi dibinin âlemi başkadır.”

Fahir Bey o gece sabaha karşı eve döner ve Nadide’nin ağlamaktan perişan düşmüş hâlini fark etmez bile ve uyuyakalır. Nadide bütün bir geceyi kocasının yollarını telaş içerisinde gözlemenin verdiği hiddetle eşini hakaretlerle karşılar. Fahir Bey “bir gecelik eğlencesi”nin çok abartılı bir üzüntüyle karşılandığını o denli ateşli bir tavırla savunur ki Nadide sonunda eşine hak verir ve ondan özür diler. Bunun üzerine kendini daha da haklı gören Fahir Bey’in hiddeti artar. Fahir Bey biraz dışarı çıkar, dolaşır. Mahmurluğunu bozmak için bir gazinoya girer biraz amer içer. Oradan memuriyetine gider. Fahir Bey yaşananları sakın kafayla değerlendirince iki tarafı da suçlu bulur, karısına acır ve onu yitirmekten korkar.

Eve gitmek üzeredir ki arkadaşlarıyla birlikte gitmeye sözleştikleri eğlenceye gidemeyeceğini arkadaşlarına bildirmesi gerektiğini düşünür ve evden gönderilmek üzere bir tezkire yazar ve evin yoluna koyulur. Eve gitmekte kararlıdır:

“O dakika yanından bir hayal geçti; mütebessim-i latîf hayal: İptilanın melek şekline girmiş bir timsali! Fahir Bey’e ne dedi? ‘Beyciğim hiç ben seni bırakır mıyım? Sensiz yaşayabilir miyim?’ Eyvah! Ne dilber hayal, ne ruh-perver makal!..”

Gördüğü bu hayalle Fahir Bey tezkiresini arkadaşlarına uşak vasıtasıyla göndermenin ayıp olacağına, en iyisi bizzat gidip kendisinin söylemesinin uygun olacağına karar verir. Kendi kendine orada çok fazla durmamayı tembihler, arkadaşlarının onu tutmamaları için çeşitli bahaneler uydurarak ancak arkadaşlarının ısrarlarıyla(!) içeceği birkaç kadeh içkinin hayalini kurarak sözleştikleri mekâna gider.

Fahir Bey sabahlara kadar işret eder, daha sonrasında da arkadaşlarıyla Beyoğlu’nda eğlence yerlerini dolaştıktan sonra ertesi günkü eğlence için sözleşir.

Fahir Bey eğlencelerde gezerken Nadide ise üzüntüden yemez, içmez. “Bir bağbân-ı üstâdın elinde sevile sevile özenile özenile –yavru kuşlar gibi- soğuktan, sıcaktan muhafaza edilerek yetiştirilen, çiy damlalarından bile esirgenen, ter ü taze parlak güllere benzerken dağ üzerlerinde bazen tesadüf olunan renksiz, kokusuz nadide çiçeklere dön”er. Âdeta Nadide gitmiş yerine başka biri gelmiştir. Artık Fahir Bey de “Beyoğlu’nda çirkin, murdar, terbiyesiz” bir kadını sevmektedir.

Bazen haftalarca eve gelmez, gelince de huzursuzluk çıkarır. Nadide’yi sevmez ancak ona acır. Zavallı Nadide’nin eşini geri kazanmak, evini eski mutlu günlerindeki düzenine kavuşturmak için tek bir umudu kalmıştır. O da bir çocuk dünyaya getirmektir.

Evlendiklerinden iki sene sonra Nadide hamile kalır. Bu güzel haber karşısında Fahir Bey bir müddet de olsa “dünyaya gelmemiş masumun hatırı” için bu sefil hayatı bırakmıştır.

Mutlu günler pek uzun sürmemiş, iptilanın hayali bile yine eski kötü günlerine dönmesine yeterli olmuştur.

Eşi hamile kaldığından beri yatağın yanında ayrı bir döşekte yatmaktadır. Geceleri her zamankinden on kat fazla içip Nadide yattıktan sonra eve gelen Fahir Bey bir gün eve o denli sarhoş gelir ki soyunmaya, ayakkabılarını çıkarmaya dahi takati yoktur ve kendini yatağa öylece bırakır. Nadide de yatağın ayakucundaki şilteye kıvrılıverir. “Gebelik, gençlik gibi iki sâikin tesiriyle” yine uykuya dalar.

Gecenin karanlığında sarhoş koca Fahir Bey istifrağ isteğiyle aniden uyanır ve neye, nereye bastığını görmeden “ecele muntazır hasta gibi” Nadide’nin karnına çizmeleriyle basarak odanın bir diğer ucuna gider. Bu sırada Nadide acı acı feryat etmektedir.

Fahir Bey birkaç saat sonra zorla uyandırılır ve kendisine çocuğunun düştüğü, küçük hanımın ise can çekiştiği haberi verilir.

Fahir âdeta “kudurmuş bir köpek gibi gözleri kan çanağına benzer bir hâlde” Nadide’nin yanına koşar. Nadide’nin son nefesini vermeden önceki sözleri “İşret ede ede... beni öldürdün... çocuğunu öldürdün. Bari... artık içme... kendini öldürme...” olur.

Genç kadının öldüğünü fark eden doktor ise masanın üzerinde bulunan konyak şişesinden bir bardağı ağzına kadar doldurup Fahir Bey'e uzatarak "Buyurmaz mısınız beyefendi?!" der.

Ali Ekrem Bolayır'ın hikâyesini anlatırken bazen hikâye kahramanlarına kızarak bazen de okuyucuya nasihatler vererek hikâyeye sık sık yazar bakış açısı ile dâhil olduğunu görürüz.

İçki içmek⁵² gibi kötü bir bağımlılığın ne gibi felâketlere neden olacağı ve bozuk çevrenin insanı bozduğu mesajını okuyucuya ibret verici bu hikâye vasıtasıyla göstermeye çalışan Ali Ekrem bununla da yetinmeyip araya girerek ebeveynleri de uyarır:

"Ey ebeveyn çalışın ki çocuklarınız fena şeylerle itiyat etmesin. Hele itiyatları mahâsinde bile ibtilâ derecesine gelmesin! Çalışın yoksa aileniz târ u mâr olur. Her sene gözüünüzün önüne taze bir mezar açılır! Kızlarınızı leke-dâr ederler, ahfâdınızı ayaklar altında çiğnerler, evlerinizden çıkan âvâze-i matem göklere yetişir, çalışın!"

Ali Ekrem sık sık hikâyenin akışını bozarak okuyucuya seslenmiştir. Ahmet Mithat Efendi'nin eserlerinde gözlemlenen bu tutuma Servet-i Fünûn edebiyatı dönemine ait eserlerde rastlanmaz. Ali Ekrem üslûpta bu yolla dönemin ifade tarzının dışına çıkmıştır. Çünkü devrin yazarları kendi kişiliklerini eserlerinde gizlemeyi başarmışlardır.

Ali Ekrem'in bu küçük hikâyesinde Servet-i Fünûn edebiyatının genel özelliklerine rastlamak mümkündür.

Servet-i Fünûn hikâye ve romanları birer kapalı mekân eserleridir. Bu bakımdan daha çok karakter psikolojisi eserin olaylarını belirler.⁵³ Bu hikâyede de olay yazarın deyişle "İstanbul'da kadınların konak yavrusu dedikleri on, on iki odalı zarif bir hane"de geçer. Bu hanede yaşayanların psikolojisinin yansıması olan davranışları olayın ilerleyişinde belirleyici olmuştur.

Ali Ekrem Bolayır'ın bu hikâyesinde tasvire geniş yer verdiği görülmektedir. Tasvir bolluğu devrin hikâye ve romanlarının temel özelliklerinden biridir.

---

⁵² İşret konusuna II. Meşrutiyet sonrasında Mehmet Âkif de temas eder. Sarhoşları konuşturur ve meyhanelerin kötü yönünü yansıtır. Bu durumun aile hayatını da yok ettiğini anlatır. Servet-i Fünûn edebiyatçılarından farklı olarak Âkif çözüm üretmektedir.

⁵³ Ali İhsan Kolcu, **Servet-i Fünûn Edebiyatı**, 2.b., Salkımsöğüt Yayınları, Erzurum, 2008, s. 409.

Servet-i Fünûn romancıları ve hikâyecileri, eserlerinde gözleme yer vermekle, muhayyilenin tesirini oldukça azaltabilmişlerdir.⁵⁴

Sözdiziminde Fransızcanın etkisi görülür; “ki”li cümlelere sıkça yer verilir. Cümleler kimi zaman kısılır kimi zaman uzar. Ali Ekrem de bu hikâyesinde on yedi kez “ki”li cümle kurmuştur.

Marazî, naif yaratılış bu devrin romanlarında karşımıza çıkan kahraman tipinin özellikleridir. Nadide Hanım oldukça hassas bir genç kız tipi olarak çizilmiştir. Hamile kalmasının getirdiği fiziksel hassasiyetle birlikte kocasının neden olduğu kaza sonucunda bebeğinin düşürür ve kendi hayatının da kaybeder. Yazar, bu sonla okuyucuda Nadide’ye karşı acıma duygusu uyandırmıştır. Naif ve hassas kahramanın hikâye sonunda ölümü de Servet-i Fünûn hikâye ve romanının kahramanının genel akıbetidir.

2.4.2.3.2. Beşik Hediyesi⁵⁵

Ali Ekrem Bolayır, *Servet-i Fünûn* dergisinin 6 Haziran 1312 tarihli nüshasında yer alan hikâyesini Ayın Nâdir unvanıyla yayımlamıştır. Hikâye ile aynı sayfada küçük bir çocuk ve bir beşiğin yer aldığı bir tablonun altındaki “Nefî elinde bir Maşallah olduğu hâlde beşiğe teveccüh etti.” cümlesi yer alır. Ali Ekrem’in işret müptelâlığının sebep olduğu felâketleri konu edindiği ikinci hikâyesidir.⁵⁶ Bir işret sofrasında babaları tarafından haklarında evlilik gibi ciddi bir karar verilen iki gencin mutsuz evlilikleri ve akıbetleri anlatılır.

Yazar, hikâyesine ayın henüz gökyüzünden çekilmediği güneşin ışınlarını saçmaya başlamadığı bir seher vakti İstanbul’un yedi, sekiz odalı, hoş manzaralı bir evde gelen gideninin eksik olmadığı bir gecenin tasviriyle başlar.

Remzi Efendi’nin haremi doğum yapmış ve bir kız çocuğu dünyaya getirmiştir. Allah’a defalarca şükreden Remzi Efendi minik bebeğini ve haremmini gördükten sonra selamlığa çıktığında komşusu Ali Bey ile karşılaşmış ve tebriklerini kabul etmiştir. Ali Bey

---

⁵⁴ Akyüz, a.g.e., s. 113.

⁵⁵ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 275, 6 Haziran 1312/18 Haziran 1896, ss. 230-235. (Alıntılar bu nüshadandır)

⁵⁶ Ali Ekrem [Bolayır], “İbtılâ-yı İşret”, *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 269, 25 Nisan sene 1312/7 Mayıs 1896, ss. 131-135; C. XI, nu. 270, 2 Mayıs 1312/14 Mayıs 1896, ss. 151-154.

de bu sevincin kutlanması gerektiğini söyleyerek ertesi gün için eğlence planları yapmaya başlar.

Planladıkları eğlencenin öncesinde Ali Bey'in Remzi Efendi'ye kızının adını kendi koymak istediğini söylemesi üzerine Remzi Efendi çok mutlu olur. Ali Bey'in bu tavrını bir lütuf olarak görür ve nasıl teşekkür edeceğini bilemez.

Ali Bey Remzi Efendi'nin komşusu olmasının dışında pek terbiyeli, ahlâklı, iyi huylu, zengin biridir. Yazar Ali Bey'i şu sözlerle okuyucuya tanıtır:

“Ali Bey oldukça terbiyeli, hüsn-i ahlâk eshâbından bir zat. Malumatı zamanına nispeten hayli ileri; şiire merakı var: Birçok divan okumuş; yazı yazmaya heves etmiş; mazbata müsveddesi ezberleyerek, inşa kitaplarının içine dalarak değil... Cidden sâhip-i zekâ olanların maiyetinde bulunarak kalem kullanmayı öğrenmiş; Osmanlı tarihi biliyor, Arabîden maâniye kadar okumuş; Farsîde Gülistân ü Bostân'ı tederrüs etmiş, bunların yekûnu hayli şey eder. Düşünmeli ki otuz kırk sene evvel değil, bugün bile şu kadar malumatı haiz olan adamları ehemmiyet-i mahsusa ile telakki etmeye mecburuz. Servetine gelince Ali Bey ağniyâdan bir zatın oğlu olduğundan hiç işi gücü olmasa bile ferah ü fahur geçinmeye muktedir olmakla beraber dolgunca maaşlı bir memuriyete de mazhar olmuş, evi konak denecek kadar büyük, atı arabası, kölesi halayığı, hâsılı her şeyi var. Bey'in en büyük meziyeti de(?) de ailesine olan muhabbetidir: Haremîni cidden seviyor, kudret-i şairanesine hayran olduğu Nefî'nin namını haiz bir tanecik oğlu için de çıldırıyor.”

Remzi Efendi ise kimseye bir kötülüğü dokunmayan, tahsili noksan fakat iş bilir bir adamdır:

“Remzi Efendi fena adam değil, yani kimseye fenalık edememiş; malumatı her zamana nispeten hiçbir şeye merakı yok, bir şey okumamış vakta bulunduğu memuriyette birkaç der-kenar eskisi, iki üç müsvedde kırıntısı yazabiliyor; lakin bunları anlamak, bilmek şanından değil; aksakallı papağan, işte o kadar. Maaşı bin kuruştan ibaret; mamefih sevilmesi lazım geldiğini düşünemediği, çamaşır yıkamaya ortalık süpürmeye memur addettiği zevcesinin serveti olmasa bile Remzi Efendi rahatça geçinebilir; çünkü işini pek iyi biliyor. Her şeyin ucuzu, iyisi nerede bulunur anlamak isteyen Remzi Efendi'den sormalı. Bir onluk verip de beş para geri almadan bir bardak su içtiği görülmemiştir! Hülâsa cahil, âkil; eski, yeni bir adam. Bu yüreği geniş herifin bir kaygısı varsa o da ikinci haremi olan zevcesinden bir çocuğu olması idi. İşte Cenabîhak kendisine onu da ihsan etti, artık ne düşüneceği kalır?”

Birbirlerinin neredeyse zıttı denilebilecek kadar farklı mizaçlara sahip bu iki adamı bir arada tutan tek unsur ikisinin de işrete olan müptelâlıklarıdır. Ali Bey eğlenceli işret sofraları düzenlemek ve rakı içenleri işret sofrasının etrafında toplamak için hiçbir masraftan çekinmez. Remzi Efendi ise masraf kendi cebinden değil de Ali Bey'inkinden

çıkması şartıyla öyle sofralar hazırlar ki “ağzına ispirto koymayanları bile meftun eder”. İşret sofrasının bir adabı vardır. Musiki işretsiz dinlenmez, işret de musikisiz olmaz. Bu yüzden bu iki zıt karakterli adam her gece bir araya gelir.

Çocuğun doğumundan sonraki akşam Remzi Efendi, Ali Bey’in teklif ettiği kutlama amaçlı işret sofrası düzenler. Bu sofraya her zamankinden daha çok özen gösterilmiştir:

“Konağın en büyük odasına dört sofraya kurulmuş; her birinin üstünde Limon İskelesi rakılarının düz ve mastika nevinden âlâlarıyla memlu küçük küçük karlıklar, mevsim meyveleri, salatalar, balıklar, balık yumurtaları, türlü bademler; hele Remzi Efendi’nin kendi eliyle hazırladığı havyar ezmesiyle üzerine limon sıkılmış, çiçek suyu serpilmiş Amasya elmaları iştiâ-âver-i ayyâşeyn olup duruyor.”

Ali Bey’in o geceye özel getirttiği çalgı takımının da başlamasıyla eller rakı kadehlerine ardı ardına uzanırken bir yandan da musiki dinlenmektedir. Herkes keyiflendiği vakit edebiyattan tabiata, ahlâktan riyaziyata pek çok konu konuşulur. Ali Bey’in oğlu Nefî içeri girerek yemek isteyip istemediklerini sorar. Bu sırada Ali Bey’in aklına parlak bir fikir gelir. Remzi Efendi’yle birbirlerine karşı duydukları bu sevgiyi çocuklarına yadigâr bırakmak istediğini açıklar:

“-Öhō öhō öhō... Şimdi... Bendeniz diyorum ki... Şu ulvi... Mukaddes... Mualla... Semavi muhabbetimiz çocuklarımıza yadigâr kalsın... Öhō... Gel senin kızı yarın bizim oğlana nişanlayalım, ne dersin ha?..”

Remzi Efendi bu teklifi duyar duymaz büyük bir sevinçle kabul eder. Oradaki efendilerin de bu söze şahit olması ile Nefî’nin geleceği belirlenir. Ertesi gün her işini şairane yapan Ali Bey kendi oğlunun adını da bir şairden aldığı gibi oğluna gelin olacak minik bebeğin adını da bir şairanenin adından seçer. Bebeğe Fitnat adı verilir. Bey’in ardından odaya elinde üzerinde “Maşallah” yazan bir elmasla Nefî gelir ve ilk görüşte çirkin bulduğu nişanlısının beşiğine hediyesini bırakır.

On üç sene sonra gençler evlenir. Remzi Efendi çocuklarının evlendiğini gördükten altı ay sonra, Ali Bey ise torununu göremeden vefat eder ve bu iki genç yalnız kalırlar. Nefî ve Fitnat babaları gibi tamamen zıt karakterde iki insandır ve bunu anlamaları pek uzun sürmez. Evliliğin ilk beş altı yılı bir hevesle iyi geçse de ardından birbirlerinden bıkmaya ve geçinememeye başlarlar.

Nefi, babası gibi zeki, bilgili, şair ruhlu bir gençtir. Ve evine geldiğinde zevk aldığı şeyleri, duygu ve düşüncelerini paylaşabileceği bir hayat arkadaşı istemektedir. Fıtnat ise Nefi'nin onu ilk gördüğünde sandığı gibi çirkin değil epey güzel bir genç kızdır. Ancak o da babası gibi cahildir. Kocasının her isteğini anında yerine getirmesini, ona karışmamasını ve onu eğlendirmesini kısaca kocasının hayatını kendine adamasını ister.

Nefi günden güne eşinden uzaklaşır, ne onu görmeyi ne de çocuğunu öpmeyi ister. Fıtnat ise günlerini düğünlere, derneklere katılarak, komşu kadınlarla dedikodu yaparak geçirmektedir. Nefi'den para da istemez, mücevherlerini teker teker satar, başına buyruk yaşar. Hanımının bu ilgisizliği ve giyinip süslenip gezmesi Nefi'nin şüphesini uyandırır. Nefi eve geç geldiği sabahlar Fıtnat'ı pencereden dışarıyı seyrederken bulmuştur. Fıtnat'ın mutlaka başka bir adamla bir ilişkisi olduğunu düşünür ve eşini gizlice izlemeye başlar ancak hiçbir şeyini yakalayamaz.

Bütün bu güvensizlik ortamı, şüphe, üzüntüler ve işret âlemleri Nefi'yi hastalıktan yataklara düşürür. Fıtnat eşinin hastalığını yalnız işrete bağlar ve onunla hiç ilgilenmez, gezmelerine devam eder.

Bir gün Fıtnat yine eğlenceden dönmüş, pencerenin önünde oturmuş dışarıyı seyretmektedir. Nefi ise yatağında cayır cayır yanmakta, bir yandan da inlemektedir. Fıtnat'ı pencere önünde görünce hiddetlenir, yataktan çıkıp Fıtnat'ın saçlarına yapışır ve onu odanın dışına çıkarır. Biraz sonra hiçbir şeyden habersiz odaya minik çocuğu girer. Annesinin eğlenceden dönünce masanın üzerine bıraktığı “Maşallah” yazılı elması göğsüne takar, babasına gelip gösterir. Nefi'nin gözleri kocaman açılır ve elmasa öylece takılı kalır. Elması Fıtnat'a verdiği anı hatırlar.

Ertesi sabah çocuk yine etrafta kimsenin bulunmadığı bir vakit gece vefat etmiş olan babasının odasına girer. Babasının öldüğünü fark etmeyen çocuk elması babasının açık kalmış gözüne doğru tutarak “Beybaba bak benim cicime” deyip durur.

Hikâye Servet-i Fünûn Edebiyatı'nda çok karşılaşılan aile hikâyelerindedir. Olaylar aileler ve onların yaşam alanları olan yalı, köşk, konak gibi mekânlarda geçer. Bu hikâyenin de mekânı İstanbul'un yedi, sekiz odalı, hoş manzaralı bir evidir.

Ali Ekrem, içki sofrası arkadaşı olmaktan başka hiçbir ortak özelliği olmayan iki adamın sarhoş oldukları bir gece çocuklarının evliliği gibi ciddi bir kararı alışlarından hareketle düştükleri büyük hatayı, içkinin ne gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceğini, gencecik hayatları henüz baharında soldurabileceğini anlatır.⁵⁷

Ali Ekrem, Servet-i Fünûn Edebiyatı'nda rastlanmayan ancak Ahmet Mithat Efendi'ye has bir davranışla kendini de hikâyeye dâhil eder. Servet-i Fünûn edebiyatı kaidelerine göre bu hatalı bir tutumdur. Ali Ekrem'in aksine yazarlar kendi kişiliklerini eserlerde gizlemeyi ve sözlerini emanet edecekleri karakterler yaratmayı başarırlar.

Ekonomik yapı bu devrin romanlarının temel güçlerinden biridir. Bireylerin ya da roman kişilerinin sosyal konumlarını olduğu kadar duygusal durumlarını da ekonomik durumları belirler. Bu hikâyede de yazarın belirttiği üzere “Ali Bey büyük, Remzi Efendi küçük; yani biri diğerrinin âdeta efendisi gibidir.”

Metinde hayal-hakikat çatışması ve neticede gelen hayal kırıklığı babalarının kendi münasebetlerini sürdürmeleri umuduyla evlendirilen gençlerin mutsuz evliliği ve Nefi'nin hazin ölümü ile verilmiştir.

Ali Ekrem Bey yer yer hikâyeye dâhil olarak çocuklarını kendi istekleri dışında nişanlayan babalara hiddetlenir:

“Şu iki genci beşikte nişanlayan, istikballerini rakı kadehlerinden çıkaran idraksiz pederlerin ahvâli düşünülürse zevc ve zevce beynindeki tefâvüt pek kolay anlaşılır.”

2.4.2.3.3. Dey Kıroğlan!⁵⁸

Ali Ekrem Bolayır'ın 5 Eylül 1312 tarihinde *Servet-i Fünûn* dergisinin 288 numaralı nüshasında yayınlanan “Dey Kıroğlan!” isimli hikâyesinde evlenme kararı almış olan genç bir çiftin aralarına sosyal statü farkı girmesi sonucu ayrılmaları ve bunun sonucunda meydana gelen facialar konu alınmıştır.

⁵⁷ Hüseyin Cahit de “*Hayat-ı Hakikiye Sahneleri*” adlı kitabındaki hikâyelerinde içkinin zararını anlatır. Tevfik Fikret'in de içkinin esir aldığı insanları anlattığı ve onların ailelerine acıdığı “Bir Ayyâşın Karşısında”, “Serhoş” adlı şiirleri vardır.

⁵⁸ Ali Ekrem [Bolayır], **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/ 17 Eylül 1896, ss. 23-26; C. XII, nu. 289, 12 Eylül 1312/24 Eylül 1896, ss. 39-42. (Alıntılar bu nüshadandır)

Anlatıcı, cehennem gibi sıcak, lodos rüzgârının yazarın deyişiyile “zebanilerin teneffüsü gibi esmekte” olduğu bir haziran gününde Bağlarbaşı yolunda bir at ve yanından koşarak atı takip etmekte olan bir at sürücüsüyle karşılaşır. “Kıroğlan” adındaki at epeyce iri, uzun boylu, uzun kuyruklu, tam ne cins olduğu bilinemeyen, sakin, sevimli, üzerinde bulunan adamdan çok daha saygı uyandıran bir hayvandır. Yazar atın üzerindeki adamı şıklaşmış bir külhanbeyine benzetir:

“Hani ayaklarına gayet dar bir pantolon takan, beline ucu sûret-i mahsûsada sarkıtılmış beyaz bir kuşak bağlayan, güya ipekli bir gömlek, güya kadife bir ceket giyen, yarım rügan kunduralarını giyebilmek için kullandığı mahud oyuk çekeceği kuşağından göstermeye çalışan, sivri siyah fesli, mor püsküllü, bağlanmış kıvrıcık saçlı birtakım beyler vardır ki – Rumların dediği gibi- ‘Elfâziyye’ tekellüm etmeye yeltenmekle beraber kendilerine mahsus bî-edebâne lisanlarını da terk edemezler; hani o korkak babayığitler, o çelimsiz tosunlar yok mu? İşte zavallı Kıroğlan’ın üstünde böyle bir mahlûk bulunuyordu.”

Bu “mahlûk” Üsküdar’da arkadaşlarından birinin evinde daha önceden içtiği içkinin neden olduğu mahmurluğu bozması için daha da içip öylece evden çıkan, Bağlarbaşı’ndaki tiyatroya gitmeye karar verdiği sırada da yolda ilk rastladığı sürücüyle on kuruş karşılığında kendisini çabucak götürmesi için anlaşmış bir sarhoştur. Kıroğlan’ın sahibi Ahmet Ağa, müşterinin şiltenin bile üzerinde duramayacak hâlde atın üzerinde durmaya çalıştığını fark eder. Müşteri, Ahmet Ağa’nın hâkimiyeti tamamen kendisine vermemesinden, atın da istediği kadar hızlı gitmediğinden yakınlıkla ayakkabılarının topuğuyla atın karnına daha da sert vurmaktadır. Ahmet Ağa Kıroğlan’ın kuyruğunu eline kıstırmış hayvanın hızını kesmiştir ancak Kıroğlan derin derin inlemektedir. Bey’e bu durumu hissettirmemeye çalışarak, toz toprak içindeki yollardan birlikte geçerler. Nihayet tiyatronun önüne gelmişler ve Ahmet Ağa emeğinin karşılığı olan iki çeyreği ve bahşiş olarak da bir kuruşu almıştır. Çok yorulmuş olmasına rağmen Kıroğlan’a kıyıp da üstüne binemez ve o da yanından yürümeye başlar. O gün işleri iyi gider ve biraz daha para kazanır. Günün sonunda ise Ahmet Ağa Kıroğlan’dan daha fazla yorgundur.

Akşam Ahmet Ağa Bağlarbaşı yokuşundaki evine geç saatte varır. Babasını merakla bekleyen kızı onu yüzü gözü toz toprak içinde görünce şaşırır. Babasına artarda sorular yönelterek merakını gidermeye çalışır. Ahmet Ağa’nın kızı: “nazenin yapılı, kısa boylu, esmerce beyaz, çirkince güzel” bir kızcağızdır. Yorgun babasını hemen yemeğe buyur eder, kendisi de ata bakmayı teklif eder. Ahmet Ağa kızını sıkı sıkı tembihler:

“Hatice kızım, hayvanı çokça gezdir; eğerini arkasından alma ama kolunu kuşat ha!”

Hatice yumuşak huylu, düşünceli bir kızdır. Neredeyse her akşam aynı işleri yapıyor olmasına rağmen babasının bildiği şeyleri tekrar eden tavsiyelerini yüzünde hafif bir tebessümle dinler ve hayvanı gezdirmeye çıkar.

“Bu genç kızın açılmamış çiçekler kadar saf gönlünde tulû etmeye başlayan nâzende, sakın, mütereddid nûr-ı muhabbet o hayvanın yüreğinden başka bir kalbe inıtaf edemiyor; bu dinç, gayretli, yürekli hayvan efendisine ekmeğini kazandırmak için on, on iki saat canını feda edercesine çalışıp da ayaklarında durmaya, kalbinde vurmaya takat kalmayınca bu kızcağızın iltifât-ı ruh-nevâzından, buse-i mahabbetinden başka medâr-ı teselliyet bulamıyor. “

Ahmet Ağa babasından kendine miras kalan manav dükkânını satıp oturmakta olduğu evi satın almıştır. Bu ev, biri büyük diğeri pek küçük iki odası olan kulübeye benzer bir evdir. Hatice'nin “misafir odası!” olarak adlandırdığı evin büyük odası genç kızın kullanımında ve sorumluluğundadır. Odanın süsü ve temizliği ile Hatice ilgilenmektedir. Anlatıcının deyişiyile: “Fakirin ziyneti gayretiyle hâsıl olur.” Genç kız odasını zevkine göre süslemiştir.

“Odanın iki penceresi önünde uzun minderin üzerine kenarları Hatice'nin mahsul-ı mesaisi olan dantelalarla müzeyyen kar gibi beyaz bir örtü örtülmüş; yastıkların yarısına kadar geçme kılıfların, perdelerin, bir köşedeki sandığı kapayan örtünün etrafına da ince zarif dantelalar dikilmiş; kapının yanındaki duvarın önüne boyalı tahtaları çürümeye başlayan bir konsol, üzerine yıldızı silinmiş, cilâsı uçmuş bir ayna ile tüllere sarılı iki küçük lamba, bir çiçeklik konulmuş; karşı duvara etrafi kırma kırma gaz boyalamalarıyla müzeyyen bir yuvarlak tahta saat asılmış.”

Bu odada Hatice'nin en fazla özen göstererek süslediği yer yıldızı soyulmuş, cilâsı silinmiş aynanın etrafıdır. Hatice odasını “Komşu hanımın hediye ettiği mendil kutusunun üzerinden, bazı müşterilerin okuduktan sonra Ahmet Ağa'ya atıverdikleri gazetelerden, öteden beriden toplanmış, kemâl-i dikkatle kesilmiş oyulmuş resimler; yıldızlı kâğıt parçaları, hutut-ı müstakime ile yapılmış kırmızı tekneli, mor bacalı, yeşil direkli bir vapur resmi!” ve çeşitli eşyalarla karmakarışık bir hâlde doldurmuştur. Eve misafir geldiğinde misafirin dikkatini süslere çekmek amacıyla Hatice hep bu aynanın önüne oturur.

Ahmet Ağa'nın odası ise Hatice'nin odasının aksine sadedir:

“Ahmed Ağa'nın bir köşeye toplanmış yatağından, rengi solmuş bir basma örtülü küçük minderden başka eşya namıyla bir şey görülemiyor. Yalnız duvarın üzerine

kömürle çizilmiş birtakım acaib hatlar nazar-ı dikkati celb ediyor: Parmağa benzer şeyler; beş, dört, üç, iki parmak. Bunların altında doğru eğri birçok hutut.”

Ahmet Ağa'nın duvarı onun defteri gibidir, hesabını kitabını bu duvarlar üzerine çizdiği parmaklar yardımıyla yapar.

“Mesela Üsküdar'dan Bağlarbaşı'na kadar her seferde kendisine beş kuruş veren yerli bildik müşterilerden biri hayvana bindikçe Ahmet Ağa akşamüzeri beş parmak resminin altına bir hat çeker, sonra parasını tahsil ettikçe hatları ıslak bez ile duvardan silerdi.”

Mutfak ikiye bölünmüş, bir bölümü Kıröğlan için ahır yapılmıştır.

Ahmet Ağa kendi kendine bu ev bir sürücü için çok bile diye aklından geçirir. Bağlarbaşı civarındaki diğer sürücülerle kendi durumunu kıyaslar ve bu geçiminin yanında bir de kenara para attığı bilinse ne kadar kıskanılacağını düşünür.

Ahmet Ağa'nın “dünyadaki en büyük serveti” biricik Hatice'sidir. Ahmet Ağa kızını uğruna canını verecek kadar büyük bir sevgiyle sevmektedir. Onu evlendirmek, çeyizini yapmak ister. İşe giderken akli hep Hatice'dedir. Hatice'nin yalnız kalıyor oluşu içine dert olur. Hatice'yi mutlaka evlendirmesi gerektiğini düşünür.

“Muhabbet merhamet-i ilahiyyenin latif, ulv bir tecelli-i ruhanîsidir; mir ü gedayı birbirinden ayırmaz. Güneş eflake ser çekmiş eşcara nasıl can veriyorsa yerlerde sürünen çemenlere de öylece ilka-yı ruh etmiyor mu? Muhabbet de bir güneştir ki envârından şevahik-i amal-i beşerde pervaz eden nimet-i dide-gân servet ve ikbal kadar insaniyet uçurumlarının altında yatan biçaregân-ı şefâlet de hisse-mend-i fiyuz-ı hayat olur. Belki bi-çarelerin hissiyat-ı kalbiyesi eninleri arasından duyulamaz; fakat o hissiyat-ı mevcut, gönüllerine sığamayacak kadar mevcuttur.”

Hatice sevilmecek gibi bir kız değildir. Sabırlı, iyi huylu ve bunun dışında da pek çok yeteneği olan bir genç kızdır.

“İki sene evvel vefat etmiş olan ninesiyle beraber hayli zamanlar konaklarda hizmetçilik ettiği için dantela işlemeyi, dikiş dikmeyi, yemek pişirmeyi öğrenmiş. Küçük hanımlarla konuşa konuşa iyice malumat biriktirmiş; babasının bilemediği birçok şeyleri biliyor.”

Eşinin ölümü üzerine Ahmet Ağa kızını çalıştığı konaktan almıştır. Hatice bu duruma başlarda üzüldüğü ayrılmamak istediğini babasına söylese de Ahmet Ağa eşinden ayrılığının verdiği üzüntüyle bir de kızından ayrı kalamayacağını düşünüp bu isteği reddetmiştir. Daha sonraki zamanlarda evin hanımı olma fikri Hatice'nin hoşuna gitmeye

başlar. Kendisinin hiçbir endişesi yoktur. Babasının tek endişesinin de kendisini evlendirmek olduğunu bilir. Kiminle evleneceğini merakla ve sabırsızlıkla bekler.

“Ahmet Ağa'nın müşterileri hep yukarıda hâl ve şanını tarif ettiğimiz külhanbeyi gibi mahlûkat değil a, aralarında pek terbiyeli, pek iyi adamlar var. Mahallede Ahmet Ağa'ya damat olabilecek bekârlar da pek çok; fakat bunların hiçbiri Hatice'ye talip olmuyor. Bir baba, isterse sürücü olsun, kızını kendiliğinden teklif edemez ya? Acaba şu talip nereden zuhur edecek? “

Bir gün Ahmet Ağa müşteri bulmaktan umudunu kesip tam da evine dönmeye karar verdiği sırada son vapurdan bir genç iner ve kendisini Bağlarbaşı'na kadar götürmesi karşılığında iki kuruş teklif eder, Ahmet Ağa da hayvanı çok yormamak şartıyla bu teklifi kabul eder. Yolda sohbet etmeye başlarlar. Genç, teyzesinin vefatı ile annesine geçen Bağlarbaşı'nda küçük bir eve taşındıklarını, İstanbul Gümrüğü'nde çalışması sebebiyle her gün bu yolu inip çıkmak zorunda oluşunu ancak her zaman iki kuruş veremeyeceğini eğer kabul ederse bir kuruş verip devamlı müşteri olmayı Ahmet Ağa'ya teklif eder. Ahmet Ağa bir kuruşu az bulsa da eve her gün kırk para fazla kazanacağını düşünerek ve hiç müşterinin olmadığı günlerde eve eli boş dönmektense “hayvan çok sürülmemek, yağlı bir müşteri çıkarsa kusura bakılmamak, kırk para her gün verilmemek” şartıyla gençle anlaşır.

Üç dört ay sonra Besim Efendi ile Ahmet Ağa yol boyunca sohbetleri sırasında birbirleriyle ahbap olurlar. Bu sohbetler sırasında özel hayatlarından bahsetmeye başlarlar:

“Besim Efendi Ahmet Ağa'nın marifetli, iyi huylu bir kızcağızı olduğunu, sürücünün kızı küçük bir cihaz vererek ilk talibine tezviç emelinde bulunduğunu öğrenmiş idi. Kıza talip oldu, validesini görücü gönderdikten sonra alacağını vaat etti; yalnız iki yüz elli kuruş maaş ile geçinilemeyeceğinden maaşı artuncaya kadar beklemek lazım geldiğini de söyledi.”

Ahmet Ağa ve haberi alan Hatice pek mutlu olur. Evlenmek için hem yaşı gelmiştir hem de o güne kadar talibi çıkmamıştır.

“Besim Efendi gibi bir memura varırsa kocası hiç olmazsa öğleye kadar evde oturur, gününün yarısını olsun bir arkadaşla beraber geçirir. Daha neler neler...”

Ahmet Ağa bir gün üçe kadar işe gitmez, evde oturur. Hatice daha önce hiç böyle bir duruma tanık olmadığından merak etmeye, babasının neden işe gitmediğini anlamak için sorular sormaya başlar. Babası sonunda elinden tutup onu pencerenin önüne götürerek Besim Efendi'yi gösterir.

“Zavallı sürücü, kızını memnun etmek için iyi bir şey yaptım sanıyordu. Hatice mahcubiyetinden elleriyle yüzünü kapadı, fakat parmaklarının arasından ömrünün sahibi olacak adamı, hayal meyal görmüş idi. Pek güzel, pek sevimli olmalı; ne kadar da vakar ile yürüyor. Siyah bıyıklı idi galiba? Hayır, kumral. Saçları da sarı mıydı? Ah babası orada bulunmasa ne kadar iyi bakacaktı. Akşama kadar eşkâlini zihninde tertip ile uğraştı. Gece birçok rüyalar gördü. Besim Efendi birbirinden güzel binlerce genç şekil ve kıyafetinde gözüne görünüyor, kendisine gülüyor, kollarını açmış bekliyor!”

Hatice daha önce hiç erkek yüzü görmemiş bir kız olarak Besim Efendi’ye daha ilk görüşte âşık olur. O gün âdeta sevinçten uçar. İçi içine sığmayan genç kız hayaller kurarak evin içinde oradan oraya dolaşıp durur. Hatice’nin akli yakışıklı bir delikanlı olan Besim Efendi’dedir.

“Eşkâli muntazam, etvârı hoş, gözleri biraz adiliği ima etmekle beraber güzel, ince kumral bıyıklı pembe dudaklarının üstüne pek zarif düşmüş, kıvrıcık saçlarının uçları fesinin etrafından yukarıya doğru çıkmış, uzunca boylu, genişçe omuzlu bir genç.”

Hatice’nin günleri Besim’i hayal ederek geçer. Genç kız kalbiyle, ruhuyla Kıroğlan’dan, babasından kat kat fazla Besim’i sever. Günler geçtikçe Hatice’nin sevgisi de büyümektedir. Bir gün pencerenin kafesini kaldırıp kendini Besim’e göstermesi ve onun beğeni dolu bakışıyla Hatice’ye bakması genç kızı ona tamamıyla bağlar. Hatice’nin gözü Besim’den başkasını görmez ancak bir türlü de evlenemezler. Çünkü damat beyin maaşı ev geçindirmeye yetecek miktarda değildir.

Bir akşam Besim Efendi maaşına yüz elli kuruş zam ve kantar memurluğundan muhasebe kâtipliğine terfi olunduğunun haberini vermek için Ahmet Ağa’ya gelir. O gece Hatice ve babası ellerinde avuçlarında ne varsa çıkarır ortaya koyarlar ve bir düğün için her yönüyle ne kadar para gerektiğini hesaplayıp paralarının yetip yetmeyeceğine bakarlar. Hayattaki tek dileği kızının mutluluğunu sağlamak olan fedakâr baba Ahmet Ağa gerekirse tek geçim kaynağı olan Kıroğlan’ı bile satmaktan bahseder. Hatice bu teklifi kesinlikle kabul edemeyeceğini, gerekirse evlenmeyeceğini söyler.

“Bunlar evlerinde böyle meşgul olurken Besim Efendi mahalle kahvesine çıkararak kâtipliğe terfi edildiğini, maaşının dört yüz kuruşa çıktığını müfthirâne söylemiş idi. Hemen kahve halkı etrafına toplandılar, kendini ‘baş göz’ etmek lazım geleceğini beyan ettiler.”

Besim Efendi sürücü Ahmet Ağa’nın kızını alacağını söylese de mahalleli bu duruma el koyar ve “o murdar sürücünün kızı”nın kâtip Besim Efendi için uygun bir eş

olmadığına karar verirler. O sırada Pembe evde yaşayanlar da kızlarını evlendirmek isterler. Üstelik hem pembe evdekiler maddi açıdan durumları daha elverişli ve içgüveysi almak isteyen kimselerdir. Mahalleli bu sözlerle Besim Efendi'yi ikna eder ve bu evin kızı ile Besim Efendi'nin arasını yapmayı kendi üstlerine vazife bilirler.

Sonunda mahallelinin isteği olur ve Ahmet Ağa'nın düşmanları ile Pembe evin dostları birleşirler ve sürücü ile kızının hayallerini yıkarlar. Validesinin de çabasıyla tamamen Hatice ile evlenmekten vazgeçen Besim ise bir ay sonra Pembe Evin kızı ile evlenir.

“Hatice Besim'in düğününe gitti; rakibesini gördü; kendinden güzel buldu. O gündün itibaren biçareye hayat cehennem azabından beter gelmeye başladı. Zavallı kızcağz yine her sabah penceresinin önünde Besim'i bekler; yine o bivefa, o müriüvetsiz mâşûka nigâh-ı ruhuyla bakar; yine onu severdi.”

Hatice her geçen gün daha da artan hastalıklı bir sevgiyle Besim'i sever. Bu aşk onu tüketir. Babası yanında olmadığı zamanlar durmaksızın ağlar. “Ahmet Ağa'nın karşısında gözlerinden dökemediği zehrâbe-i hayatı ruhuna saçardı.” Üzüntüden “sonbaharın soluk fidanları”na benzeyen Hatice verem olur.

Kanûn-i evvelin karlı, soğuk bir gecesinde Hatice'nin hastalığı ağırlaşır ve doktor getirmek üzere Ahmet Ağa Kıroğlan'a atlayıp Üsküdar'a gider ve bin bir rica ve ne kadar para isterse vermek şartı ile eve bir doktor getirir. Ancak Hatice babasına son bir defa bakar ve son nefesini verir.

Ertesi gün Ahmet Ağa kızının çeyiz parasından ayırdığı bir miktar ile Hatice'nin cenazesini kaldırır. Besim Efendi de güya vazife bilerek Hatice'nin cenazesine katılır, tabutu birkaç dakika taşır.

Hatice'nin cenaze töreninin ardından on yıl geçmiştir.

“Bir akşam güneş guruba meyl ile sönük ziyalarını Üsküdar mezarlığının servilerinden süzerek yıkık dökük taşların, yaldızlı, boyalı mermerlerin ötesine berisine parça parça serpmeye başlamıştı ki yukarıdan bir oduncu göründü. Hayvanı ne kadar zayıf, topallaya topallaya güç hâl ile yürüyor! Ya kendisi ne kadar ihtiyar! Sakalı bembeyaz olmuş, beli bükülmüş, felek alnına pençesini yapıştırmış, o cebîn-i pür çinin her çizgisinden çektiği âlâm-ı hayatın hikâyesi okunuyor; gözleri çukura batmış, titrek dudaklarında renk kalmamış, yüzünde bir mezarın gölgeleri dolaşiyor.”

Besim Efendi ise o sırada çocuklarının arasında sigarasının dumanını tütürerek dolaşmaktadır. Ahmet Ağa ise “bir kızının mezarına bir de vaktiyle kendisinin malı olan evceğize melül, perişan, garip bir nigâh ettikten sonra gözleri cûşân olamayan zayıf yaşlarla dolu olduğu halde “Dey Kıroğlan!” der ve gölgelere karışan soluk ışıklar gibi gözden kaybolur.

Ali Ekrem’in bu küçük hikâyesinde Servet-i Fünûn edebiyatının genel özelliklerine rastlamak mümkündür.

Servet-i Fünûn hikâye ve romanları umumiyetle kapalı mekânlarda geçer. Ali Ekrem’in bu hikâyesinde tasvire geniş yer verdiği görülmektedir. Özellikle Ahmet Ağa ve kızı Hatice’nin evlerinin tasvirinde ayrıntılı bir şekilde durulmuş, mekân karşılaştırılması yapılarak karakterlerin ruhî derinliği incelenmiştir.

Hikâyede iç mekân tasvirleri dışında ayrıntılı çevre tasvirlerine de rastlamak mümkündür. Ali Ekrem Realizmin etkisiyle hikâye kahramanlarını, karakterlerini yansıtan kendilerine özel mekânlar ile göstermeyi amaçlamıştır.

Ali Ekrem tıpkı Ahmet Mithat Efendi gibi araya girerek kendi düşüncelerini dile getirir. Besim Efendinin terfi ve zam alması ile mahallelinin Besim Efendi’yi evlendirmeye çalışması üzerine bizim toplumdaki evlendirme hevesini eleştirir:

“Bizde bekârları evlendirmek merakı pek ileri gitmiştir; nerede bir bekâr görseler hemen ‘baş göz’ etmeye kalkışır! “

Hikâyede Hâlit Ziya’nın eserlerinde gördüğümüz baba-kız ilişkisinin⁵⁹ bir benzeri de görülmektedir. Hatice’nin annesi vefat etmiştir ve kızını da kaybetmekten korkan Ahmet Ağa kızına karşı daha da koruyucu olmuş ve hayatını onu mutlu etmeye adanmıştır. Ahmet Ağa’nın hayatındaki yegâne kıymet verdiği varlık olan kızı Hatice’ye karşı sevgisi, onun mutluluğu için yaptığı ve göze aldığı fedakârlıklar anlatılmıştır. Bunların başında başlıca geçim kaynakları olan Kıroğlan isimli atlarını bile kızı Hatice’nin düğünün eksiksiz yapabilmek için satmayı önermesini sayabiliriz.

Bu dönemin eserlerinde bireyin ekonomik durumu sosyal konumunu etkilediği kadar duygusal yaşamını da etkilemektedir. Damat adayı Besim’in düşük maaşı nedeniyle

---

⁵⁹ H. Ziya’nın romanlarından bu baba tipine örnek olarak *Nemide*’de Şevket Bey, *Ferdi Ve Şürekâsı*’nda Ferdi Efendi, *Aşk-ı Memnu*’da Adnan Bey, *Nesl-i Ahir*’de Süleyman Nüzhet sayılabilir.

bir türlü evlenemeyen genç çift Besim'in aldığı terfi üzerine son derece sevinmiş ancak burada da araya mahalleli girmiş ve bu evliliğe mani olmuştur.

Evlilik hayalleri suya düşen Hatice narin, hassas yaratılışlı bir kızdır⁶⁰. Bu, dönemin eserlerinde görülen kadın tipinin ortak özelliklerindedir.

Aşk acısı çeken Hatice üzüntüden hastalanır ve vefat eder. Bu hastalığın ne olduğu belirtilmemekle birlikte devrin en sık rastlanan hastalığı olan verem olduğu kanısına varılabilir.

Ahmet Ağa kızını kaybetmenin acısıyla kendini bırakır. Artık sürücülük de yapmamakta, âdeta ölmeyi beklemektedir.

Hikâyede anlatıcının emeğiyle hayatını kazanmaya ve evini geçindirmeye çalışan, mesleği yüzünden mahalleli tarafından hakir görülen Ahmet Ağa'ya açık bir şekilde acıdığı görülmektedir.

Hikâyede sürücü Ahmet Ağa'nın kızı Hatice ile Besim Efendi evlenecekleri sırada çevrenin baskısıyla Besim Efendi'nin bu kararını değiştirdiğini görürüz:

“Besim Efendi Ahmet Ağa'nın kızını alacağını da söyledi. Ne? Ahmet Ağa'nın... O sert herifin, o murdar sürücünün kızını almak ha! Kâtip nerede sürücü nerede? Hiç böyle şey olur mu? Pembe evinkiler kızlarını evlendirmek istiyorlar. Vakit ve halleri yerindedir. Hem iç güveyi alacaklarmış. Mahalleli bu kızı kendisine alıvermeyi Besim Efendi'ye karşı taahhüt etti. Sakın sürücü parçasının kızını alma...”

Pembe ev sahibinin dostlarıyla Ahmet Ağa'nın hayvan ücretini vermeyen düşmanları bir araya geldiler; kâtiplik vakarını takınmış olan sabık kantarcı efendinin azmini yerinden oynattılar.”

Hikâyede mahallelinin neden Ahmet Ağa'yı sevmediği, Ahmet Ağa'yı sevmeyen diğer sürücülerin onu kıskanmasının dışında düşmanlıklarının sebebi belirtilmemiştir. Açıklama olmayışı kurgudaki zayıflığı göstermektedir.

Yazar, hikâyede Hatice'nin aşk acısı sonucu ölümü ile santimentalizmi yansıtmak istemiş ancak bu konuda zayıf kalmıştır.

---

⁶⁰ H. Ziya'nın romanlarından bu kız tipine örnek olarak *Nemide*'de Nemide, *Ferdi ve Şürekâsı*'nda Hacer, *Aşk-ı Memnu*'da Nihal gösterilebilir. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Handan İnci, *Tanzimat Devri Türk Romanında Baba*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992.

2.4.2.3.4. Ateşçi⁶¹

Ali Ekrem'in *Servet-i Fünûn* dergisinin 17 Teşrin-i Evvel 1312 tarihinde yayımlanan ve yazarın "A. Nâdir" namıyla yayımladığı küçük hikâyesinde yoksul ve mahrum insanlara acıma temi işlenmiştir.

Hikâye yazın en dehşetli sıcaklarından birinin yaşandığı, termometrenin gölgede dahi otuz yedi dereceyi gösterdiği, bol hararetle bir günde geçer. Anlatıcı kahraman, Şirket-i Hayriyye'nin on bire beş kala hareket edecek olan kırk üç numaralı vapuruna saat on buçukta kendisini zor atmıştır. Vapurun kalkmasına epey bir süre olmasına rağmen yolcular yerlerini çoktan almışlardır. Vapurun mevkiinde birkaç kişi vardır ve hepsi de fesleri dizlerinde, ellerindeki mendillerle terlerini silmektedir. Yazar da diğer yolcular gibi ter içindedir:

" (...) 'Of... Aman... Ne sıcak...!' feryatları her taraftan duyuluyor, ben de cebimde terden ıslanmış olan dört mendilden ikisini çıkardım, güya terimi kurutmaya başladım. Kabil mi? Çehre-i ateşine mendil temas ettikçe ter daha ziyade boşanıyordu. Lodos, o ateş çullarından(?), yangın dağlarından hurûşân olan yâd-ı semûm esiyor; estikçe insanın yüzüne, ellerine kıvılcımlar dökülüyor."

Elleri mendilli, yüzleri terli hâlde gelen her yolcu vapurun merdiveninden ağır hareketlerle gelmekte ve kendilerince uygun buldukları yerlere oturmaktadırlar. Lodos vapurun sağ tarafından estiğinden yolcular serinlemek amacıyla genellikle vapurun sağ tarafına geçmeyi tercih ederler. Ancak anlatıcıya göre böyle sıcak ve nemli bir havada lodostan serinlik beklemek "alevlerin üzerinde su soğutmaya çalışmak" gibidir. Anlatıcı, vapurun hareketiyle hava belki biraz serinler, diye ümit etmektedir.

Vapurun hareket etmesinde henüz çeyrek saat var iken tavuk kafesleriyle yüklü bir mavnanın vapurun üzerine doğru geldiği fark edilir. Mavnadakiler telaş içerisinde tavuk yüklü kafeslerden birini denize düşürürler. Adamlardan biri hemen kancası ile kafesi yakalar ve tavukları kurtarır. Diğer yandan mavna vapurun üzerine doğru gelmeye devam etmektedir. Mavnadakiler her ne kadar yönlerini değiştirmek isteseler de başaramazlar. En sonunda mavna gelir ve vapura dayanır. Bütün bunlar olurken tayfalar, yolcular ve mavnadakiler heyecan içerisinde hareket etmektedirler:

---

⁶¹Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 294, 17 Teşrin-i Evvel 1312/29 Ekim 1896, ss. 123-126. (Alıntılar bu nüshadandır)

“O zaman vapur tayfalarıyla mavnacıların arasında cereyan eden parlak müşâtemeleri dinlemeli idi! Herkes mavnayı seyretmek için vapurun sağ cihetine hücum etmiş idi. Memur Efendi ‘Efendiler oturalım, oturalım!’ diye feryat edip duruyor ama kim dinler?”

Yolcuların vapura çarpan mavnayı görmek istemesi ve vapurun sağ tarafına hücum etmeleriyle birlikte vapur âdeta kuvvetli bir rüzgâra maruz kalmışçasına sağ yana doğru eğilirken birçok korkan yolcu da sol taraftaki parmaklıklara sımsıkı tutunmuş, âdeta asılı kalmıştır. Yazarın bu karmaşada tek düşündüğü vapurun mavnadan kurtulmasının uzun sürmesi hâlinde yolundan geç kalacağıdır.

Uzun bir tartışmadan sonra vapurun hareket saatine henüz beş dakika kala mavna vapurdan ayrılır. Vapurun hareket vaktinin geldiğini bildiren “o kulakları patlatan, ciğerleri sarsan, zihinleri uyuşturan ince kalın sesli düdük kudurmuş canavar gibi” öter, bunun üzerine yeni gelmekte olan yolcular aceleyle vapura doğru koşarlar:

“Artık merdivenlerden koşanları görmeli: Herkesin sureti pancar turşusuna dönmüş, o kadar terle mülemma... Koşuyorlar, birbirini devirircesine koşuyorlar. Arada vakarını muhafaza etmeye çalışan ağırbaşlı efendiler de arkalarına yumruk yiye yiye suretlerini ekşiterek, burunlarından nefes alarak yavaş yavaş iniyorlar. Kamarot biçaresinin hali pek fena: Yan kamarasının üzerine çıkmış elleriyle hattı ayaklarıyla iskeleden kendisine uzatılan yemiş sepetlerini, bohçaları, sicimlerle bağlanmış paketleri toplamaya çalışıyor.”

Hınca hınç dolan vapurun hareket saati gelmiştir. Kaptan iskeleyi çekmelerini söylediği tayfalarına art arda emirler verir:

“Aç! Aç biraz daha! Alabanda; viya! İskeleye gel! Viya! Diring, diring, diring!”

Vapur mavnaların, istimbotların, kayıkların arasından geçerek ilerler ve bir yandan da düdük sesini “doya doya dinledikten sonra” Salıpazarı önlerine kadar ulaşır. Vapurun hareket etmesiyle oluşacak esinti ile biraz olsun serinlemeyi uman yolcular hayal kırıklığına uğrarlar. Çünkü bekledikleri serin hava oluşmamıştır. Anlatıcı kuru sıcağı yakıcı rüzgâra tercih ettiğinden hâlimden memnundur. Tam bu sırada yanındaki şişman efendiden ter kokusu gelmeye başlar. Bu kokuya daha fazla katlanamayan anlatıcı yerinden kalkmaya mecbur kalır. Ancak vapur iğne atılsa yere düşmeyecek derecede kalabalıktır ve gidebilecek başka bir yer yoktur. Kalabalığı güçlkle yarar, çarptığı yolculara “birkaç pardon”dan sonra aşağı kamaranın kapısına kadar ulaşır. Aşağı kamara da hınca hınç doludur. Sigara dumanıyla birleşen ter kokusu, zehirli bir koku hâlinde etrafa yayılmakta ve insanın nefesini kesmektedir. Anlatıcı bunun üzerine vapurun baş tarafına doğru gider.

Burada anlatıcının gözüne ocaklar ilişir. Ocakların kıvılcımlarını görünce aklına bu sıcakta ocak başında çalışan ateşçiler gelir. İster istemez kendini ocakların yanında bulur. Etrafına bakınır ancak sadece bir iki kişiyi görür. İkisi teknenin üzerinde, ikisi yarım metre kadar yüksekte bulunan dört ocak alev alev, harlı bir şekilde yanmaktadır. Uzunca boylu, esmer çehreli, genç bir adam da küreğine dayanmış, ocaklara gurur ile bakmaktadır. Ocakların önü gayet temiz, vapurun iki tarafındaki kömürlüklerin yarı açılmış kapaklarından inen kömürler sanki el ile dizilmiş gibi bir düzen içerisinde durmaktadır. Ortada ocaklara doğru uzatılmış iki kanca, merdivenin basamaklarına asılmış birkaç paçavra parçası ve ateşçinin sandalyenin üzerine bırakılmış sarı tütün kutusu vardır. Ateşçi ocakların kapaklarını açmış, içine kömür atmaktadır ve ocağın sıcaklığı anlatıcının yüzüne çarpar. Anlatıcı, ateşçinin gayretine hayran olur:

“Ateşçi korkunç bir âlet-i musîkiye üzerinde ‘gam’ icra eder kadar süratle ocakların zenberekli kapaklarına dokundurmuş, dördü birden açılmış idi. Aman o medeniyet fırınlarının iltimâ ve iştiâli ne dehşetli şey! İnsana ne kadar korkunç geliyor! Ateşçi her ocağa dört kürek kömür attı. Maharetine hayran oldum: Kömürlüklerin önünden kımıldamıyor, elini uzatıverince kömürler ocakların sonuna erişiyor. Hele o uzun demir kancalardan birini alıp da ocakları karıştırmaya başlayınca hayretim hürmet derecesine vardı: Bu yorulmaz hâdim-i medeniyet, bu demir vücutlu, ateş canlı pehlivan; bu dört ocakla uğraşan, dört cehennemî yakan insan şâyân-ı ihtirâm değil midir? Kan ter içinde kalan çehresine ocağın kırmızı alevleri aksetmiş, o adi çehre hemen hemen ulvi oluvermiş idi!”

Ateşçinin kapakları kapamasıyla bir uğultu başlar. Bu uğultu makinenin dönüşünden meydana gelen sesi bile bastıracak kuvvettedir. Ocaklar bu şekilde yanarken bacadan da halka halka dumanlar yükselmekte ve dağılıp gitmektedir.

Bu sırada ateşçi, ince basamakları kömür tozlu yağ ile kaplanmış demir merdivenden uçarcasına dışarıya fırlar ve çırağı Memiş’e seslenir. Memiş’e derhal kendisine su getirmesini söyler. Ateşçi sıcaktan fena hâlde bunalmış, neredeyse bayılmak üzeredir:

“Zavallı adamın yüzü ocakları kadar kırmızı, elleri titriyor, ıslak saçları baygın baygın dikiliyor, kokmuş zeytinyağı ile yanmış insan teri kömür tozuna karıştırılmış, hâsıl olan çamur üzerine tılâ edilmiş, işte esvabının hali; aczin kuvvetle, metanetin mukavemetle, fikrin tabiatla uğraşmasına bürhân-ı celî olan yorgun çehresinde... O parlak soluk çehrede bir ziya-yı ruhâni dolaşıyor, işte mevcudiyetinin meali! Bu adam hakikaten şâyân-ı ihtirâmdır, görmüyor musunuz? Şu vapuru dolduran ahali, beş altı yüz kişi sâye-i ikdâmında kat-ı merâhil ediyor. Bu adam koskoca bir cebel-i medeniyeti, vapuru yürütüyor! (...)”

Sıcaktan bayılmak üzere olan ateşçiye Memiş son anda bir kova su getirir ve kafasından aşağı yavaş yavaş döker. Ateşçi böyle zor bir işi, zor şartlar altında yapmaktadır. Kafasından aşağı su döken Memiş'in ve ateşçinin hâlinden bu baygınlık raddesine sık sık gelindiği anlaşılmaktadır. Bu adam “lokma lokma yemek yiyebilmek” için hayatını azar azar tüketmektedir. Anlatıcı ateşçinin hâline acır:

“Kazandaki suyu ısıtmak başındaki kanı soğutmaya mütevakkıf, vah biçare!”

Tam bu sırada bir ses işitilir. Bir adam ateşçiye daha Ortaköy'ü bile geçemediğini, oysa karşıda kırk beş numaralı vapurun Beylerbeyi'ne vardığını söyler. Ateşçi kırk beş numaralı vapurun ateşçisi Muhammet Ali'nin kendisini geçmesini kabullenemez:

“Dur şu terim biraz soğusun! Muhammet Ali'yi geçirirsem bıyığımı tıraş ederim be...”

Ateşçi cebinden çıkardığı yağlı, kırmızı mendiliyle başını, yüzünü kuruladıktan sonra tekrar ocakların yanına, aşağıya iner. Memiş, henüz bayılma raddesine gelen ustanın bu kadar çabuk kendini toparlamasına ve işinin başına dönmesine hayretle bakar.

Ateşçinin gücünü yerine getiren “kırk beş numara, Muhammet Ali” sözleri olmuştur:

“(...) Zaman olur ki azm-i beşer tabiatın ahkâm-ı maddiyyesine galebe eder: Sarhoş akıllanır, hasta canlanır, muhtazır söz söylemeye başlar. Ateşçinin hali işte böyle asabi bir hal idi. Kırk beş numero bizi geçecek, ateşçilikte kendisine rakip olan Muhammet Ali ocaklarını daha iyi yakacak, öyle mi?”

Ateşçi Hasan Ağa ani bir hareketle ocakları açar, içine kürek kürek kömür atar, uzun bir kancayla da bu kömürleri karıştırır. Ardından yine bir uğultu duyulur ve makinenin hızı artar. Anlatıcı saatini çıkarır ve makinenin devrini sayar. Hasan Ağa yukarı çıkar ve anlatıcıya makinenin devrini sorar, otuz sekiz devir olduğunu öğrenince tekrar ocağın başına döner ve ocaklara kömür atar. Ardından anlatıcıdan makinenin kırk bir devir yaptığını öğrenmesiyle rahatlar. Artık kırk beş numaralı vapurun ateşçisi Muhammet Ali'yi geçtiğine emindir. Ateşçi çok sevinçlidir, merdivenlerden inip çıkmaktadır. Artık onun için ateşin, sıcaklığın, yorgunluğun önemi yoktur. Ateşçi ne lazım gelirse yapacak ama Muhammet Ali'yi hayatı pahasına da olsa geçecektir.

Vapur Rumeli Hisarı hizalarına gelince Hasan Ağa yüzünde parıldayan bir gülümsemeye yukarı çıkar ve anlatıcının yanına gelir. Ateşçi Hasan Ağa'nın hâli perişan gözükmetedir:

“(…)Gözlerinde leme'ât-ı mahzûzîyet, çehresinde maâni-yi muvaffakiyet dolaşıyordu; gömleği bütün bütün etine yapışmış idi. Ter, ter, ter! Biçare ateşçi sudan donmuş insan, kömürden yapılmış vücut olmuş...”

Sevinçten yorgunluğunu unutmuş gözüken ateşçi anlatıcıya sarı tabakasından sigara ikram eder ve anlatıcı ile ateşçi konuşmaya başlarlar. Anlatıcı, ateşçiye nereli olduğunu, ayda kaç kuruş kazandığını, kazandığı parayla ne yaptığını sorar. Anlatıcı, ateşçinin neden kırk beş numaralı vapuru geçmek için kendini bu kadar yorduğunu, kendine hiç mi acımadığını merak eder. Ateşçi, anlatıcıya Trabzon'un bir köyünden olduğunu, ayda on dokuz mecrediye kazandığını, bütün parayı evine götürdüğünü anlatır. Ateşçinin Fatma adında, çok sevdiği bir kızı vardır:

“Ne yapacağız? Evime götürürüm. Bir kızcağzım var efendim, görseniz ne güzeldir: Daha sekiz yaşında adı Fatma; büyük ninemin adını koydum. Akşam eve gidince boynuma sarılır, bu yağlı suretimi öpmeye başlar. Anası bağırır. Bağırсын varsın; baba, baba! Zavallı kızcağzım! Esvabı benimki gibi değil: Çok temizdir beyim, görsen... Yavrum Fatma!”

Anlatıcı ile ateşçi konuşmaya dalmışken limana gelindiğini bildiren çingırağın sesi duyulur. Vapur Boyacıköyü'ne ulaşmıştır. Anlatıcı ocağının başına koşmuş olan Hasan Ağa'ya bir daha bakmak ister. Ateşin sıcaklığından kızaran yüzüne yorgun gözlerinden akan yaşlar damlayan Hasan Ağa, kızı Fatma'yı düşünmesiyle hikâye son bulur.

Servet-i Fünûncular, küçük hikâyelerinde romanlarından farklı olarak sosyal hayattan kesitler sunmuşlar ve kahramanlarını halkın arasından seçmişlerdir. Bu hikâyelerde amaç çoğunlukla okuyucuda acıma duygusu uyandırmaktır.

Sıradan insanların günlük telaşları, geçim dertleri, iç dünyaları dile getirilmesi açısından hikâye Servet-i Fünûn duyarlılığını yansıtır. Hikâyedeki Hasan Ağa, küçük mutlulukları olan, ailesini geçindirebilmek ve canından çok sevdiği kızı Fatma'yı mutlu edebilmek için zor şartlar altında çalışan bir ateşçidir.⁶² Diğer bir vapurun ateşçisi Muhammet Ali ile rakiptirler. Hikâye pek çok yönden yazarın “Dey Kıroğlan” adlı

---

⁶² Hüseyin Cahit'in de “Ateşçinin Oğlu” adlı bir hikâyesi bulunmaktadır. O da meseleye farklı bir boyutuyla yaklaşmıştır.

hikâyesi ile benzerlik taşır. “Dey Kıroğlan”⁶³ hikâyesindeki sürücü Ahmet Ağa da zor şartlar altında çalışarak kendisinin ve kızının geçimini sağlayan, hayattaki tek mutluluk nedeni kızı olan ve diğer sürücüler tarafından kıskanılan biridir.

Ali Ekrem, vapurdaki kalabalığın tasvirinde son derece başarılıdır. Bu tasvirler bir bakıma Hüseyin Rahmi'nin romanlarında ve hikâyelerinde karşılaşılan kalabalık tasvirlerini anımsatır.⁶⁴ Üstelik A. Ekrem de bu tasvirlerinde Hüseyin Rahmi gibi komiği yakalamayı başarmıştır.

2.4.2.3.5. Hatice Hanım⁶⁵

Ali Ekrem Bolayır'ın *Servet-i Fünûn* dergisinin 296 ve 297 numaralı nüshalarında yayımlanan hikâyesinde, yazarın evine sık sık gelen bir aile dostu olduğunu anladığımız tuhaf huylu, ilginç bir kadın olan Hatice Hanım'ın acı dolu hayat hikâyesini *Servet-i Fünûn* neslinin hassasiyeti çerçevesinde işlemiştir.

Anlatıcı kahramanın çocukluğunda evlerine gelip giden pek çok hanımdan ziyade dikkatini çeken, sinirli bir mizaca sahip olan Hatice Hanım vardır. Anlatıcı kahraman çocukken ne zaman bir yaramazlık yapsa çevresindekiler tarafından “şimdi Hatice Hanım çakısını çıkarır!” sözleriyle korkutulmuş, nitekim bir gün bahsi geçen çakıyla da bizzat bir tecrübe yaşamıştır. Bu çakı tüm ayrıntısıyla anlatıcı kahramanın zihnine yerleşmiştir:

“Aman o iki ucu sarı teneke kaplı, ortası kemik, uzun siyah ağızlı kör çakı ne müthiş şeydi! Bir kere Hatice Hanım'ın elinde görmüş idim. Bir defa da... - Hâlâ tüylerim ürperir!-Beni tehdit için bohçasından çıkarmış idi.”

Anlatıcı kahraman, çocukluğunda evlerine sık sık gelen bu sinirli ve çakılı kadından bir hayli korkar. Büyüdükçe çakıdan korkmamaya başlasa da Hatice Hanım'dan korkmaya devam eder. Anlatıcı, birkaç sene İstanbul'dan ayrılmış, döndüğünde ise artık çocukluktan kurtulmuş, fikri ve nazarı genişlemiş bir genç olmuştur. O zamana kadar onun için yalnızca içinde korku uyandıran bir insandan başka bir anlam ifade etmeyen Hatice Hanım

⁶³ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/17 Eylül 1896, ss. 23-26.

⁶⁴ Hikâyedeki kalabalık Hüseyin Rahmi'nin “Ada Vapurunda” adlı hikâyesinde tasvir edilen kalabalığı andırmaktadır.

⁶⁵ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 296, 31 Teşrin-i evvel 1312/12 Kasım 1896, ss.152-154; C.XII, nu. 297, 7 Teşrin-i sâni 1312, ss. 166-172. (Alıntılar bu nüshadandır)

hakkında da düşünmek için vakti olmuş ve onun hayret uyandıran hallerini incelemeye başlamıştır:

“Bu biçarenin tercüme-i hâlimden mudhik facialar, mübekki mudhikeler, rakik hisler, ulvi manzaralar... Hâsılı şüirden âlemler çıktı!”

Hatice Hanım’ın kendinde uyandırdığı izlenimlerden sonra Hatice Hanım’ı anlatmanın bir roman yazmaya denk olduğunu ifade eden anlatıcı, Hatice Hanım’ın dış görünüşünü tasvire başlar:

“Kısa boylu, büyük başlı, iri mai gözlü, gayet zayıf bir mahlûk tasavvur ediniz: Leyâl-ı mihnetin zilâlîyle eyyâm-ı saâdetin envârı imtizaç etmiş de hâsıl olan siyaha mâil sarı renk çehresine yapışmış; sultanmış kanlarla mülemma bir life benzeyen kınalı, akçıl saçları sarılı maili yemenisinden fırlayarak geniş alnının üzerine dökülmüş, ince çekme kaşları alnının derisiyle beraber muttasıl oynar; bu kaşların bir hizada durması kabil değil. Her zaman biri aşağıda öbürü yukarıda! Bu hareket devam ettikçe gözlerin uçları da gölgelene gölgelene bozulur. Hele ağzı... O her sayıkladıkça başka şekle giren suyu bitmiş limon kabukları gibi eğri büğrü ağzı tarif mümkün değildir. Sarı kuru çehrede yanakların derin kare çukurluğu bahâr-ı şebâbında gülen bir sâhibe-i ânın izâr-ı tâb-nâkinde açılmış iki gonca ile ne müstekreh bir tezat teşkil ediyor! Maî maî damarlarla muhat olan gerdandan gügercin(güvercin) yumurtası kadar bir kemik fırlamış, lakırdı söyledikçe güya yukarıdan aşağı, aşağıdan yukarı yuvarlanıyor; o kemiğin altında da nazarı it’âb edecek kadar derin bir çukur. Üzerine boğum boğum iplikler sarılmış kalemlere teşbihi câiz olan ince parmaklarında hafif bir raşe var, fakat sarı çetiğinin içinde şekil ve hali görülemeyen küçük ayaklarını metin metin basıyor.”

Bütün bu “çirkinliği” ve “acaip”liğine rağmen Hatice Hanım’ın çok güzel bir yüzü, hâli vardır. Gözlerindeki zekâ parıltıları, yüzündeki ciddiyet ona ulvi bir hava vermektedir.

Anlatıcı, Hatice Hanım’ın dış görünüşünden bahsettikten sonra onun garip huylarını anlatmaya başlar. Hatice Hanım aşırı titiz biridir. Bu yüzden evlerinin temizliğinden emin olduğu iki üç tanıdığından başka kimseyle görüşemez. Temizliğine güvendiği evlere dahi giderken yanına iki bohça alır. Bohçalardan küçük olanı, devetüyü renginde çuhadan yapılmadır. İçinde çakı, üzeri kuşlu sarımtırak bir tenekeden tabaka, kehribarlıktan çıkmış ama yasemin olamamış iki sigaralık, işlemeli gümüş bir sigara maşası, kırmızı tahtadan bir kibrit kutusu, gümüş bir cezve, eski bir madenden kahve fincanı bulunmaktadır. Tüm bunlar kar gibi beyaz üç dört adet tülbentle örtülüdür ve hepsinin üzerinde yıldızları dökülmüş eski soluk ciltli bir en’âm-ı şerîf⁶⁶ bulunmaktadır. Büyük bohçada ise daha önemli şeyler vardır: Bir yedek harika entari, bir yatak çarşafı, etrafı ince dantelalarla

⁶⁶ Kur’ân-ı Kerim’in altıncı suresinin adı ve bir kısım Kur’ân ayetlerinden ve surelerinden oluşan dua kitabı.

süslü, ince patiskadan bir çift yastık örtüsü, beyaz bir yorgan çarşafı, çuha bir kesenin içinde bir boynuz kaşık, oyali ve oyasız birkaç tane yemeni, konçları işlemeli birkaç yün çorap, kırmızı bir terlik, yeşil bir yüz örtüsü, bir kat çamaşır. Bütün bu eşyaların arasına ise lavanta çiçekleri ile dolu keseler yerleştirilmiştir. Bohça açıldığında etrafa güzel bir koku yayılmaktadır.

Hatice Hanım'ın tek garip huyu titizliği değildir. Gittiği her yere gün doğmadan evvel varmayı ve seher vakti hiç kimseye haber vermeden de dönmeyi âdet edinmiştir. Anlatıcı kahramanın evlerine geldiği zamanlarda da kendisine ayrılan küçük sarı odaya girer, derhâl bohçasından çıkardığı cezvesini yıkayıp mangala yerleştirir ve kahve suyu kaynayınca dek titrek elleriyle kahvesine eşlik etmesi için sigarasını sarmaya ve maşasına yerleştirmeye koyulur. Bu tuhaf kadın bazen mırıldanarak, bazen ağaçlara bakarak bazen de başındaki gülü bir bardağa yerleştirip karşısına geçerek kahvesini yudumlarken sigarasını içer. Kahvesini bitirince dua okur, ardından oda kapısını kilitleyerek kıyafetlerini değiştirir, büyük bir özen göstererek süslenir. Süsüne en çok ihtimam gösterdiği zamanlar gümüş üzerine ufak Felemenk taşlı iğnesini takıp uzun uzun aynada kendini seyreder. Böylece süslendikten sonra da ev halkının karşısına çıkar. Yemek vakti gelince de bohçasından kendi havlusunu, kaşığını sofraya getirir, gece de kendisine verilen çarşaf ne kadar temiz olursa olsun yatağa kendi çarşafını serer.

Hatice Hanım, fevkalade zeki bir kadındır. Keyifli olduğu ve canı konuşmak istediği zaman söylediği sözleri erkekler bile söyleyemez. Sözlerinin arasına karıştırdığı hikemî cümleler dolayısıyla anlatıcı kişi onun okuma yazma bildiğini tahmin eder. Huyu ise hem iyi hem kötüdür. Hatice Hanım'ın ruh hâlinin çalkantılarını kaşlarından takip edebilmek mümkündür. Eğer kaşları hareketsiz ise Hatice Hanım'ın sinirlerinin rahat olduğu anlaşılır. Böyle iyi huylu olduğu zamanlarda ev işlerine girişir. Tahtaları sabunlu bezlerle cilalarcasına siler, ellerini defalarca yıkayarak yemekler pişirir, herkesin derdine ortak olur, hatta bazen ağladığı bile olur. Sinirleri bozulduğu zaman ise, kaşları hızlı hızlı oynamaya başlar, ağzı çarpılıp gözleri dışarı fırlamaya başladığında Hatice Hanım'dan korkulmalıdır. Böyle zamanlarda Hatice Hanım, hiçbir şeyi beğenmez, sürekli hareket hâlinindedir. Herkese çatar, kim yanına gitse kavga çıkarır, yanından kaçsalar “beni yalnız bırakıyorsunuz” diye bağırmaya başlar, kısacası sebepsiz yere kavga çıkarır.

Anlatıcı kişi Hatice Hanım'ın huysuzluğuna örnek olacak birkaç hâlini anlatmaya başlar. Bunlardan biri Hatice Hanım'ın keyfinin yerinde olduğu bir gece yüzük oyunu oynamayı teklif etmesi ve diğer hanımların da bu teklifi memnuniyet ile kabul etmesi ile yaşanır. O gece yüzük oynamak üzere hanımların hepsi büyük validenin odasına toplanır. Benli Fatma adında bir hanım da evin misafiridir. Hepsi bir örnek on iki adet fincan, bir tahta tepsi üzerinde getirilir. Mama dadının gümüş halkası saklanacak yüzük olarak fincanlardan birinin altında yerini alır. Ardından oyunun düzeni gereği kadınlar iki gruba ayrılır ve her iki grubun başına bir kolbaşı konulur. Bir grubun kolbaşı Hatice Hanım olurken diğerininki Benli Fatma olur. Kolbaşılar yüzüğu saklayacak, herkes sırayla yüzüğu arayacaktır. Karşı taraf yüzüğu bulduğu takdirde yüzük saklama sırası kendilerine gelecektir. Anlatıcı kişi de Hatice Hanım'ın grubunda yerini alır ve oyun başlar. Hatice Hanım, tepsinin orta yerine iki fincan ayırır ve yüzüğu bunlardan birine sakladıktan sonra tepsiyi Fatma Hanım'ın önüne gönderir. Fatma Hanım dikkatle bir Hatice Hanım'ın yüzüne bir fincanlara bakmaktadır ve sağdaki fincanın “şıştiğini” söyler. Ancak açtığı fincan şışiyor dediği değil de öteki fincan olur ve yüzük bu fincandan çıkar. Fatma Hanım'ın oyunun bu elini kazanması üzerine Hatice Hanım'ın yüzü değişmeye, kaşı gözü ayrı oynamaya başlar. Yüzük, kazanan grup olan Fatma Hanım'ın grubuna geçer. Bunun üzerine defalarca yüzüğu bulamayan Hatice Hanım ve grubu birçok sayı kaybederler. Hatice Hanım'ın giderek öfkelenmesinden, ağzının kaymasından ve çehresinin hâlinden dolayı kavga çıkacağından endişelendikleri sırada Hatice Hanım'ın neşesi yerine gelir, fincanları farklı farklı sıralar, yüzük saklamadaki yeteneği görülmeye değerdir. İyice keyiflenen Hatice Hanım, çirkin ve boğuk sesiyle türküler söylemeye başlar:

“Karşımdaki hanım bakar,

Yüzüğu fincana çakar,

Fincanın canı yakar...

Bunu bunlar bilmez oynar

Akşamdan belli!”

Hatice Hanım bir yandan neşeyle manidar türküsünü söylerken diğer yandan da Fatma Hanım'a ve Fatma Hanım'ın grubuna da kinayeli sözlerle takılmaktan geri kalmaz:

“Hay babam hay! Fatma Hanım, fincanlar şışiyor ama siz zayıflıyorsunuz! Efem, ne buyurdunuz? Akşamdan belli... Bunu bunlar... Yok, öyle hile olmaz

sallamayınız! Hah şimdi bulacaksınız! Aman yavaş gel hanım, siz böyle ellerinizi atlatmayı cambazlardan mı öğrendiniz? Kırk üç, kırk dört, kırk beş, kırk altı, kırk yedi, kırk sekiz, kırk dokuz, elli... Bir, iki... Efendim afiyetler olsun...”

Oyunun sonunda Hatice Hanım ve grubunun galip olan taraf olması ile birlikte keyiflenen Hatice Hanım âdeta çocuklaşır. Kapıyı tutar, odadakilerin dışarı çıkmalarına engel olur ve kahkahalarla elindeki fincanı yenilen kadınların alınlarına basıp durur.

Hatice Hanım’ın yine misafir geldiği ve keyfinin yerinde olduğu anlaşılan bir başka gün, anlatıcı kişinin büyük validesi hanım Hatice Hanım’dan kendilerine defalarca dinledikleri “temiz ev”in hikâyesini anlatmasını rica eder. Hatice Hanım başta nazlansa da hikâyeyi anlatmaya başlar.

Hatice Hanım, bir gün damadının işi sebebiyle ve ısrarları üzerine Raci Bey adındaki biri ile görüşmeye gider. Sora sora evi zor bulan Hatice Hanım’a sonunda Nuh nebi zamanında boyanmış, çirkin, büyük bir kapıyı gösterirler. Kapının üzerindeki halka ise Hatice Hanım’ın tabiriyle “halka değil, zeytinyağı tortusuna bulanmış çiğ et sucuğu”dur. Titiz Hatice Hanım, pis bulduğu halkayı tutmaktan tiksindir, feracesinin ucuyla yerden aldığı bir çöp ile halkayı iğrenerek tutar, kapıyı çalar. Kapıyı “uşak kıyafetli, bahçıvan elli, ayvaz suratlı, seyis kokulu” bir adam açar. Adam da içerisi de en az kapı kadar pistir. Son derece düz bir avluya sahip olan ev “sanki dalgalana dalgalana yayılmış bir çamur deryası”dır. Her yer çamurlu ayak izleri ile doludur. Hatice Hanım eteklerini toplayıp, seke seke avludan geçer. Daha sonra karşısına paslı bir merdiven çıkar ancak bu merdiven âdeta çamurdan yapılmış gibidir:

“(...) Bir kat, iki kat toz basamakları kaplamış, türlü türlü çıplak ayaklar basa basa, su kovalarının deliklerinden damlalar düşe düşe tozlar bakır renginde çamur olmuş. Tahtalara işlemiş! Pas bile bundan temizdir! (...)”

Etrafın pisliğinden iyice tiksinen Hatice Hanım pabuçlarını çıkarmaya dahi tenezzül etmez. Sofaya geldiğinde şaşkınlık ile iğrenme arasında kalır:

“Sofanın halini görmeli: Güya hasır kaplamışlar, parça parça olmuş, telleri o kadar fırlamış ki bakan kurumuş arpa tarlası zanneder!”

Hatice Hanım daha sonra divanhaneye götürülür. Divanhanenin her tarafı loş ve pistir. Hizmetçi kızlar Hatice Hanım’ı burada yalnız bırakıp giderler. Hatice Hanım’ın odanın kırık pencerelerinin mezarlığa baktığını anlaması ve feryat etmesi bir olur. Hatice

Hanım, çığlığına koşup gelen hizmetçi kızlardan bir yudum su ve kendisini bir başka odaya götürmelerini ister. Ancak yeni odasının hli de pek i açıcı değildir:

“Oda ama ne oda! Otları demet demet fırlamış, bulaşık bezi gibi ortası parça parça olmuş bir minder, didik didik didiklenmiş bir keçe, üzeri küçük beyin bezleriyle müzeyyen bir kafes, altında paslanmış bir sa mangal... Bunların hepsi ne ise ne, bir şeye akıl erdiremedim: Pencerenin içinde yarısına kadar ısırılmış bir ayva ile bir baş soğan vardı. Acaba bu evde ayvayı soğanla mı yiyorlar?”

Hizmetçi kız “tunç havan kadar kalın, kenarları ağız yağlarıyla mcella bulanık bir bardakta bulanık bir su” getirir ve ardından Hatice Hanım’a göre hiç de temiz olmayan sapı kırık bir cezveyi bezleri kuruttukları mangala sürer. Hatice Hanım bulanık bir bardak suyu içer ancak kahveyi içmeyi türlü bahaneler uydurarak reddeder:

“Sizin kahveniz kibar kahvesidir, Yemen’den gelir, mis gibi kokar. Hele bu mangalda... Bu kll ateşte pişerse rayihası daha latif olur, biz fukarayız kızım, öyle şeyler bize gelmez.”

Hizmetçi kıza “bu soğanla ayva neden burada durur”; “küçük beyin bezlerinin kurutulduğu mangalda mı misafir kahvesi pişer” gibi ardı arkası kesilmeyen sorular yöneltince kız sinirlenir. Hatice Hanım ise damadının işini halletmek için orada bulunduğundan damadının hatırına susar. Hatice Hanım’ın asıl geliş sebebi evin beyi ile görüşmek olduğundan evin beyi ile görüşmek istediğinde olumsuz yanıt alır. Beyefendi nceki gece yediği Tatar breğini fazla kaçırınca hastalanmıştır. Bunu duyan Hatice Hanım çok sinirlenir:

“yle ya! Düşünün efendim Raci Bey’i, o kapısından sığamadığı için kapalı arabaya binemeyen beyefendiyi... Merhum damadıma kendisi nakledermiş: Yelek yaptırmak için ölçü vereceği zaman terzinin ölçü kayışı yetmezmiş de iki kayış birbirine bağlar, karnını öyle lermiş! Yine Tatar böreği tıkınıyor!”

Beyefendinin durumuna sinirlenen Hatice Hanım hizmetçi kıza bağırmaya başlar. Kız dışarıya fırlar ve ardından yedi sekiz kişi toplanır ve odaya gelir. Kadınlar tam da Hatice Hanım’a hücum edecekleri sırada Hatice Hanım teker teker hepsinin ayaklarına kadar kapanır, yalvar yakar dayak yemekten son anda kendini kurtarır ve kendini evden dışarı zor atar. Kapıda durmakta olan bir arabaya atlar ve uzaklaşır. Bunları anlatan Hatice Hanım intikamını daha sonra aldığını, ona yaptıklarını yanlarına bırakmadığını belirtir.

Hatice Hanım’ın tuhafliklarına delil bir diğer olayda ise anlatıcı kişinin Hatice Hanım’ın pek keyifsiz olduğu bir günde üzerine giderek onu sinirlendirmesi ve sonunda

yaşananlar örnek verilir. Anlatıcı bir zaman armonik adı verilen ve yazarın “Rum berberleri dükkânlarında görülen orgdan bozma mahut çatlak sesli çalgı” olarak tasvir ettiği bir müzik aletini çalmaya heves eder. Evdekilerin rahatsız olmasını hesaba katmadan gece gündüz çalışa çalışa pek çok peşrev öğrenir. Anlatıcının çalgı merakı başladığında Hatice Hanım henüz evde değildir. Bir sabah Hatice Hanım’ın geldiğini gören anlatıcı maharetini gösterecek zevk sahibi biri bulduğunu düşünerek Hatice Hanım’ın kanlı gözlerini, hızlı hızlı oynayan kaşlarını fark etmeden yeni hevesini Hatice Hanım’a sergilemek ister ve armoniğini çalmaya başlar. Hatice Hanım giderek sinirlenmeye ve sonunda bağırmaya başlar. Anlatıcı onun bu hâlini kaale almaksızın çalmaya devam eder hatta çaldığı perdeyi daha da kalınlaştırır ve ayağıyla da kendine tempo tutar. Bunun üzerine çılgına dönen Hatice Hanım âdeta kendini kaybeder, anlatıcıya bir yandan lânetler okumaya başlar. Hatice Hanım’ın hiddetinden armoniği kırabileceğini düşünen anlatıcı kendini odaya kapar ve kaldığı yerden peşrevini bitirmeye çalışır. Hatice Hanım kendi gibi zayıf ve naif bir kadından çıkabileceğine inanılmayacak derecede acı ve şiddetli bir çılgılık atar. Artık öfkeden kendinden geçmiş bir hâlde kapıyı tekmeleyen, yerlerde tepinen Hatice Hanım durmadan anlatıcıya hakaretler yağdırmaktadır:

“Hay, dümbelek kafalı yılan... İnatçı sarı çıyan... Fil kulaklı köstebek! Hay... Beni boğuyordu az daha... O kırık zurnayı nereden bulmuş çapkın? Aman hanım kediler, ördekler, köpekler hep beraber bağırıyorlar sanırsın, bir de eşek sesi kadar kalın sesi var ki hiç susmuyor!”

Keyifli olsun sinirli olsun Hatice Hanım’ın hâlinden, tavrından kullandığı kelimelerden, ettiği sözlerden onun ne denli görmüş geçirmiş ve kimselere benzemeyen bir kadın olduğu bellidir.

Anlatıcı Hatice Hanım’ın hayatı hakkında bilgi sahibi olmak ister, bu niyetle büyük validesine danışır ancak o da kendisinden öğrenmesini öğütler. Bu da ancak Hatice Hanım’ın gönlünü alması ile mümkün olacağından anlatıcı pek çok yola başvurur. Hatice Hanım’a para vermek istese de Hatice Hanım parayı almadığı gibi anlatıcının başına atar. Tütün, sigaralık gibi küçük hediyeler getirir ancak Hatice Hanım hiçbirini kabul etmez.

Anlatıcı bir gün Hatice Hanım’a kendisine bir yadigârı olduğunu belirterek saksıda bir gülfidanı verir. Fidanda henüz açılmış bir büyük pembe gül, üç de gonca bulunur. Hediyeği gören Hatice Hanım hem çok sevinir hem de duygulanır ve hediyesini memnuniyetle kabul eder:

“Yo... Bak buna dayanmam. Aferin oğlum, ne de güzel bulmuşsun! Bu yadigârın başım üzerinde yeri var; fakat eve götürmem, burada benim odamda kalsın. Ben bulunmadıkça sen bakarsın.”

Saksıyı anlatıcının elinden alan Hatice Hanım, cumbanın içine yerleştirir. Ardından sigara maşasına taktığı sigarasının dumanını gülü incitmemek istercesine odanın başka yönüne savurarak hüznü bir sesle, gözleri sevinç gözyaşları ile doluyken bir türkü söylemeye başlar:

*“Yeşil yaprak arasında
Kırmızı gül goncası,
Nerede kaldı nerede kaldı
Gönlümün eğlencesi?
Bir altın külçesi değer
Yârimin bir gecesini,
Nerede kaldı nerede kaldı
Gönlümün eğlencesi?”*

O günden sonra Hatice Hanım ile anlatıcının dostlukları pekişir ve anlatıcı ona çiçekler getirmeye devam eder. Birkaç ay içerisinde Hatice Hanım ile ahbablığını daha da ilerleten anlatıcı nihayet onun sevgisini kazanır ve Hatice Hanım’ın keyifli olduğu bir günde kendisine hayat hikâyesini sormaya cesaret eder. Hatice Hanım artık anlatıcıyı sevdiğinden ona hikâyesini anlatmakta bir sakınca görmez ve ertesi gün sabah kahvelerini içerek konuşmak üzere sözleşirler. Anlatıcı heyecanından geceyi uykusuz geçirir. Bir yaz gününün seher vaktinde Hatice Hanım’ın odasına gider. Kahvelerini içtikten sonra bir de türkü söyleyen Hatice Hanım hayat hikâyesini anlatmaya başlar.

Hatice Hanım son derece varlıklı bir ailenin kızıdır. Babası bilgili, terbiyeli ve çocuklarının eğitimine önem veren bir adamdır. Çocuklarını okutmuş, onlara pek çok şey öğretmiştir. Hatice Hanım, Tuhfe-i Vehbi’yi, Hafız’ı, Gülistan’ı okumuştur. Ayrıca Arapça bilmektedir. Annesinden dikiş, nakış, oya, pul, sırma kasnak işi gibi şeyleri öğrenmiştir. On altı yaşında, güzel ve alımlı bir genç kızken iyi huylu, yiğit bir adam ile evlendirilir. Hatice Hanım’ın bir de erkek kardeşi vardır. Kardeşi son derece kötü huylu bir adamdır ve aynı kendi gibi kötü yaradılıştaki bir kadın ile evlendirilir. Hatice Hanım’ın evlenmesinden

iki sene sonra merhum oğlu Sabit dünyaya gelir. Yirmi iki yaşında ise kızı Saibe'yi doğurur. Babası, Sabit okula başladıktan bir süre sonra vefat eder. Bir sene sonra annesi de vefat eder. Anne ve babasının ölümü üzerine huyu ve karakteri hayli değişen ve kendisine iltifatlar, hürmetler, muhabbetler gösteren erkek kardeşinin değiştiğini düşünen Hatice Hanım yanılır. Kardeşi uzunca bir zaman Hatice Hanım'ı kandırarak babalarından yadigâr kalan tüm mal varlığını elden çıkarır, sıra Hatice Hanım'ın elmaslarına gelmiştir ki Hatice Hanım durumu geç olsa da kavrar ve mücevherlerini güvendiği birine emanet eder. Bunu öğrenen kardeşi sinirden âdeta deliye döner, hakaretler ederek Hatice Hanım'ı evden kovar. İki çocuğuyla ortada kalan Hatice Hanım bir müddet mücevherleriyle idare eder, kendine ve çocuklarına iki odalı bir ev bulur. O arada oğlu Sabit de büyümüş, okulu bitirip kaleme çırak olarak başlamıştır. Sabit yakışıklı, heybetli, sağlıklı, yirmi iki yaşında bir gençtir. Bir gece Hatice Hanım Sabit'in içki koktuğunu fark eder ve oğlunun işrete başladığını anlar. Hatice Hanım, Sabit'in uykusundaki sayıklamalarından aynı zamanda bir kadına da tutulduğunu öğrenir. Sabit annesinden önceleri güzellikle, sonraları zorla para istemeye de başlamıştır. Bıçak gösterir, kız kardeşini döver ve en sonunda Hatice Hanım'ın elinde neyi var neyi yoksa hepsini alır.

Sabit artık eve de seyrek uğramaya başlamıştır. Hatice Hanım belki gelir umuduyla pencerede saatlerce oğlunu bekler. Bir gece kapı hızlı hızlı çalınır, gelen Sabit'tir. Sabit, sevdiği kadının adamları tarafından vurulmuştur ve annesinden yaptığı onca kötü şeyler için af dilemeye gelmiştir. Hatice Hanım oğluna hakkını helâl eder ve bir tanecik oğlu Sabit orada ölür.

Hatice Hanım bu olaydan sonra aklını yitirmiş, senelerce hastanede yaşamıştır. Şimdiki tuhaf hâllerinin sebebi de böylece açığa çıkmıştır ve Hatice Hanım da kendi hâlinin farkındadır:

“(...)Onun için bana pek bakmamalı, her sözüme kulak asmamalı.(...)”

Hatice Hanım'ın acı hayat hikâyesi anlatıcıyı derinden sarsar. Hatice Hanım ağlamaz ancak gözleri doludur ve anlatıcıya kendi hayat hikâyesinden ibret almasını öğütler:

“Mademki bana hikâyemi söyledin, dertlerimi tekrarladın, bari ibret al, sen sakın edepsizlerle görüşme, sarhoş olma ha! Sonra Sabit gibi bıçak altında olursun!”

Artık sabah olmuş ve güneş doğmaktadır. Hatice Hanım dışarı bakar ve türküsünün kalan kısmını da söyler. Bu sırada oğlunun acı ölümünü düşünen kederli annenin üzgün yüzü gözyaşlarıyla ıslanmaktadır.

Hikâyede Hatice Hanım'ın çok canlı, âdetâ gerçekten tanışılan bir insan gibi fizikî ve ruhî portresini çizen yazarın hikâyesi okuyucuda anı izlenimi oluşturmaktadır. Bu fikri destekleyen bir diğer unsur ise hikâyenin birinci ağızdan anlatılmasıdır. Ayrıca anlatıcı kişinin çocukken armonik denilen bir çalgıyı çalması da bu fikri güçlendirir. Çünkü A. Ekrem de çocukluğunda armonik çalmaya heves etmiş ve Midilli'de bir Mevlevî dervişinin kızı olan Nadire'den armonik çalmayı öğrenmiştir⁶⁷. Ancak A. Ekrem, anılarında Hatice Hanım adlı bir kadından söz etmemektedir.

A. Ekrem, kalabalık evlerde özellikle de kadınların arasında büyümüştür. Bu sebeple kadınları yakından gözlemlene fırsatını bulmuştur. Bu hikâyede de gözlemlerinden faydalanarak Hatice Hanım karakterini yaratması mümkündür.

A. Ekrem bu hikâyesinde de işret düşkünlüğünün yol açtığı faciaları gösterir⁶⁸. Hatice Hanım'ın ağzından gençleri içkiye ve kötü alışkanlıklara karşı uyarır.

2.4.2.3.6. Mişo⁶⁹

Servet-i Fünûn dergisinin 27 Mart 1313 tarihinde yayımlanan 317 numaralı sayısında yer alan ve yazarın "A. Nâdir" namıyla yayınladığı bu küçük hikâyede yazar çocukluğunda kendisine lalalık yapan İsak'ı (evde bilinen adıyla Mişo)⁷⁰ anlatmaktadır.

Mişo büyük pederden sonra âdetâ evin amiri gibidir. Mişo evin kâhyası, vekil-harcı, uşağı, kısaca her şeyidir. Aynı zamanda anlatıcı kahramanın da "suratsız, sert, inatçı, başa bela" lalasıdır. Anlatıcı sekiz dokuz yaşlarındayken Mişo'dan pek çok korkar, çekinir. Son

---

⁶⁷ Özgül, a.g.e., ss. 219-220.

⁶⁸ Daha önce bu konuyu işleyen hikâyeler: "İbtılâ-yı İşret", *Servet-i Fünûn*, 25 Nisan 1312- 2 Mayıs 1312, Cilt:11, nu. 269-270 ve "Beşik Hediyesi", *Servet-i Fünûn*, 6 Haziran 1312, Cilt: 11, nu.275.

⁶⁹ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 317, 27 Mart 1313/8 Nisan 1897, ss. 74-77; C. XIII, nu. 318, 3 Nisan 1313/15 Nisan 1897, ss. 88-91; C. XIII, nu. 320, 17 Nisan 1313/29 Nisan 1897, ss. 119-122. (Alıntılar bu nüshadandır)

⁷⁰ Metin Kayahan Özgül, İsak'ın gerçek adının Misak Pabuççıyan olduğunu ve Mişo'nun da bu ismin kısaltılmışı olduğunu belirtir. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Özgül, a.g.e., s. 55.

derece sert bir mizaca sahip olan Mişo, söz konusu küçük bey olduğunda büsbütün sertleşir:

“... Bir kere kaşlarını çattı mı, alnının derisini yarsan o kara kömür kaşları birbirinden ayırmak kabil değil; bir kere bağırmaya başladı mı insanlar değil hayvanlar bile etrafından kaçmaya mecbur olur, bir şeye olmaz deyince kim emir ederse etsin olur demez; hele bu ‘olmaz’ benim hakkımda sadır olmuş bir hüküm ise...”

Mişo son derece açığöz bir kişiliktir. Anlatıcı kahraman ne yapsa derhal onun haberi olur, yaramazlığının derecesine göre önce kendisi azarladıktan sonra bir de büyük pederine şikâyet edip azar işittirir. Mişo her sabah küçük beyi uyandırır, kahvaltısını gerekirse zorla yaptırır, altıdan sonra ise küçük beyi alıp okula götürür ve akşam tekrar eve geri getirir. Gündüz okulda gördüğü Fransızca derslerini gece evde tekrar ettiren “merhametsiz Mişo” tatil günlerinden başka bir gece küçük beyin yakasını bırakmaz. Anlatıcı lalasının sertliğine örnek olacak bir vakayı unutamamaktadır:

Bir gün mektepte Madamın hasta kızına bakmak üzere gidişinden istifade ederek bahçeye çıkılmıştır. Çocuklar oyun oynamaya başlarlar. Bir müddet sonra oyun kavgaya döner ve çocuklardan biri küçük beyin fesini başından kapar ve püskülünü çekmesiyle fesin tepesini yırtması bir olur. Bunun üzerine kavgaya tutuşan küçük bey, arkadaşını bir güzel pataklar ve okulun bahçesinden dışarı çıkar. Sınıfa döndüğü takdirde kendisini fena bir dövüş beklemektedir; ancak evde de lalası Mişo bulunmaktadır. Kendisinin perişan hâlini görecek olan Mişo’nun korkunç yüzü aklına geldikçe eve gitmekle okula geri dönmek arasında tereddütte kalır. Ardından her şeyi göze alır ve Mişo’nun evde olmamasını umarak kapıyı çalar ancak kapıyı açan Mişo’dur. Mişo çocuğun hâlini görünce sorular sormaya başlar. Anlatıcı fesinin rüzgârda uçup bir taşın arasına sıkıştığını, bu yüzden de yırtıldığını; okulun ise Madam’ın kızı hasta olduğundan erken bittiğini söyler. Mişo derhal hazırlanıp anlatıcıyı kolundan tuttuğu gibi âdeta sürükleyerek okula geri götürür. Yolda anlatıcıya fesinin hangi taşa sıkıştığını sorar. Anlatıcı da yolda gördüğü iki taşı Mişo’ya gösterir. Anlatıcıya inanmayan Mişo, yalancılığının bedeli olarak eve gider gitmez onu dershaneye “tıkır”, akşamüstü dolaba hapseder, gece de derslere iki kat çalıştırır.

Bu sertliklerine rağmen anlatıcıya göre Mişo kadar iyi, güler yüzlü, eğlenceli bir adam da nadir bulunur. Küçük beyi eğlendirmek için hikâyeler, masallar anlatır;

oyuncaklar yapar; hokkabazlıklar çıkarır; bin bir türlü maskaralıklar eder. Mişo, kimseye aldırmadan evi çeşit çeşit hayvanla doldurmuş, âdetâ çiftliğe çevirmiştir:

“(...) büyük bahçenin bir tarafına muntazam birçok kümesler, bir kuşesine de iki musanna havuz yaptırarak yüzlerce tavuk, ördek, kaz ve hindiden mürekkep birkaç aile-i cesîmeyi bahçeye salıvermiş idi. Mişo'nun bu hayvanat arasında başıboş gezer bir merkebiyle bir de av köpeği vardı.(...)”

Anlatıcıyı hava güzel olduğu günlerde okuldan gelince Mişo ile birlikte hayvanlara yem vermek, horoz, tavuk ve hindilerin yem mücadelesini izlemek, Mişo'nun köpek ve eşeğe öğrettiği oyunları izlemek eğlendirmektedir. Evin dışında da hayvanla gezmeye çıkmak, yelkenli sandala binerek dolaşmak, ava çıkmak gibi her çocuğun ulaşamayacağı eğlenceleri de olan yazar hâlen mutlu değildir. Çünkü bu eğlenceler, anlatıcının okulda kazandığı başarıların önemi derecesinde Mişo tarafından düzenlenmiş mükâfatlardır. Bu tertiplenmiş eğlenceler sırasında da Mişo'nun gözünün önünden ayılamadığından bir türlü mutlu olamaz. Mişo'nun kendini sevmediğine hükmeden anlatıcı, onun tüm bunları kendisine zulüm olsun diye yaptığını düşünmektedir. Yaşı ilerledikçe Mişo'yu anlamaya başlamış olsa da durumu tamamen kavrayamamıştır.

Anlatıcı on üç yaşındayken boğazıyla ilgili bir hastalık geçirir. Buldukları yerin en iyi doktoru olan Dr. Barçili'nin her gün boğazını “taşla yakma tedavisi”⁷¹ işe yaramaz. Küçük bey bir türlü iyileşmemektedir. En sonunda İstanbul'dan gelen epeyce yaşlı, gözlerindeki kıllardan dolayı gözleri pek iyi görmeyen bir doktorun, küçük beyin hastalığına çare olarak ameliyat olması gerektiğini söylemesi üzerine Mişo telaşlanır, ameliyatın gerçekleşmesini istemez. Doktor durumun vahametini, ameliyatın çocuğun yaşaması için tek çare olduğunu söyleyince ikna olur ve ameliyat gerçekleşir.

Ameliyat uzun sürer. Ameliyat sırasında Mişo telaş içinde mırıldanmakta, ayaklarını yere vurmaktadır. Ameliyat bittiğinde ise Mişo'nun yüzü bembeyaz olmuş, gözleri yaşlarla dolmuş, kansız dudakları, elleri hafif hafif titremektedir. Mişo'nun hâlini farkedenden anlatıcı ameliyattan sonra eve dönerlerken arabada “Sen ağlıyor muydun Mişo?” diye sorunca Mişo artık kendini daha fazla tutamayıp küçük beyi bağrına basarak şu sözleri söyler:

---

⁷¹ Ali Ekrem, Dr. Barçili'nin bu tedavi yöntemini “Bir Gün Yanarım, Bir Gün Yanmam” başlığıyla Mazhar Osman'ın *Sıhhat Almanaki*'na yazmıştır; bkz: Mazhar Osman, **Sıhhat Almanakı**, Kader Matbaası, İstanbul, 1933., ss. 1067-1068

“Ağlıyordum ya... İşte yine ağlıyorum... Ağlayacağım... Sen benim nemsin bilir misin? Velinimet-zâdemsin, o başka... Fakat elimde doğdun, büyüdün... Sen benim canım, hayatımsın beyim! Dünyada senden başka iftiharım, emelim yok... En küçük saadetin için geberirim... Ah! Şimdi, şuracıkta iki ölümün arasında kaldın: Seni ya hastalık boğacaktı, ya doktor! Hay çıldırıyordum. Aferin, benim gayretli paşam! O kör herifin işkencesine tahammül ettin... Yine de “Ağlıyor muydun?” diye soruyorsun? Mişo bir tanecik beyini bu hallerde görürse ağlamaz mı, kederinden gebermez mi? Mişo insan değil mi? Mişo’nun yüreği yok mu? Ama bazı bağırır çağırırımış, sen ona bakma beyim... O senin iyiliğin içindir; yoksa Mişo’nun ne haddine! O senin uşağın, kulun, köpeğindir. Oh! Hele hamdolsun Şu hastalıktan kurtuldun... Artık hiç rahatsız olmayacaksın... Bu akşam gideceğim, ieeğim... İeeğim... Sonra gelip bir tanecik beyimin ayaklarının altında yuvarlanacağım... Yaşta benim melek paşam, sen binler yaşta!”

Anlatıcı artık Mişo’nun kendisini pek çok sevdiğini anlar kendi de Mişo’yu çok sevmeye başlar.

Mişo’nun mizacının yanı sıra vücut yapısı da pek ilgi çekicidir:

“Mişo sahihen Şâyân-ı tasvîrdir. Tabiatın maddi manevi pek büyük saĥâvetine mazhar olmuş, vücutu gıpta olunacak kadar kavi, zekâsı fevkalade, orta boylu, iri başlı, genişçe omuzlu, kara kuru ehreli, açık ve yüksek alınlı, ağzı burnu çirkin, gözleri oynak, kaşları oldukça enli ve gayet siyah, ötesine berisine benek benek kır serpilmiş topa sakallı, kısa boyunlu, çehresi bir Şekle giren, gözlerinde her lahza bir başka mana dolaşan çirkin güzeli, suratsız sevimli bir insan tasavvur ediniz; işte Mişo! Keskin dişleriyle uçlarını yemekten zevk kopuk bıyıklarından da bahsederseniz Mişo’nun levha-i simâsını itmâm etmiş oluruz.”

Sert mizaçlı, katı kuralcı, güçlü kuvvetli Mişo’nun kusurları ise içki, kumar ve kadınlara olan düşkünlüğüdür:

“Günde lâ-akal bir okka rakı içtikten karnını pastırmalı yumurta, soğan salatası gibi bir Őebek-i mekûl ile doyurur, gece sabahlara kadar uyku uyumaz, her gün zihnini yoracak vücutunu tahrir edecek binlerle iş bulur, dünyada kumar namına ne kadar oyun varsa hepsini bilirdi. Hele nisvâna olan inhimâkı son derecede idi. Bulunduğumuz memlekette güzelce bir kadın gördünüz mü, Mişo’nun metresliğinden mütekâid yahut muhabbet-i Şehvet-i pür sitânesine maruz olduğundan emin olabiliydiniz!”

Tüm iyi özelliklerinin yanında bu kötü alışkanlıklara da sahip olan Mişo evin her Şeyidir. Böylesine kötü alışkanlıklara sahip, kimseden emir almayan bu uşağa kimse ağzını açıp da bir söz söylemez. Mişo bir an boş durmaz, gece sabahlara dek uyumaz, ya vücutunu ya aklını yoracak işler icat eder. Mişo efendisinin bütçesini dahi ekip çevirir. Görevini en iyi Şekilde yerine getirir. Ailenin en zor zamanlarında dahi yanlarından ayrılmamış neredeyse boğaz tokluğuna, hatta kendisinden feragat ederek çalışmıştır:

“Mişo vaktiyle uşak, aşçı, ayvaz, çamaşırcı imiş; efendisinin hâl-i ihtiyâcında kendisini kimseye muhtaç etmemiş, altı sene, tamam altı sene bir mecdiye aylıkla geçinmiş; bunu da çar-yek hesabıyla haftalık olarak – verirlerse- almış! Boğazından başka her şey kendi üzerine, kışın bir eski palto, yazın bir soluk pantolon bile yok. Hatta... Hatta evin ihtiyâcât-ı mübremesi de gün olur ki Mişo'nun dirâyet-i hamûlânesi sayesinde beş parasız tedarik edilmiş!”

Mişo bir kez kendi anlatmıştır. Beyi sıtmaya yakalandığında sabahlara kadar başından ayrılmamış, yokluk içerisinde beyine son derece iyi bir şekilde bakmış ve sonunda beyini iyileştirmiştir. Bu kadar fedakârlık gösteren Mişo'ya kimse bir söz dahi söylemez.

Mişo'nun zekâsını anlatmak için bir roman yazılması gerekir: “Sûrat-i intikâl, kuvve-i hâfıza, meleke-i istihza, faaliyet-i fikrîye gibi cevâhir-i akliyenin her birine pek büyük mazhariyetle mazhar” olmuştur. Eğer toplumun daha büyük bir sınıfında bulunsa, anlayışı kadar da eğitimi olsa büyük adam olabilecek yapıda olduğunu kendisi de onu tanıyanlar da bilir. Kendisi kötü beslense de bir sofranın en iyi şekilde nasıl hazırlanması gerektiğini, tüm adabımuâşeret kurallarını da bilir. Yazın göğsü bağı açık, kışın da üstüne bir aba sararak dolaşmasına rağmen herkesin giyinmesine itiraz eder, kıvrak zekâsıyla söylediği sözler ile karşısındakine fark ettirmeden onunla alay eder. Lafını esirgemeyen Mişo, karşısındaki kim olursa olsun yeri gelirse derhâl itirazını sunar. Anlatıcı hürmet edilmesi gereken önemli bir zat ile Avrupa'daki salonlar hakkında konuşurlarken Mişo da söze karışır ve uygunsuz bir laf eder. Bunun üzerine zat tarafından “Sus sen de budala! Bilmediğin şeylere karışma” diyerek paylanınca Mişo da kıvrak zekâsı ve sivri diliyle derhâl şu cevabı vermiştir: “Affedersiniz bey efendi, size çatal bıçakla yemek yemeyi bendeniz öğretmiş idim!”. Evde davet verildiği bir başka gece de siyatikten rahatsız olmasına karşın, kadeh seslerini duyunca yerinden fırlar ve zorlukla kendini davet verilen salonun kapısına kadar getirtir. Ancak içeride pek haz etmediği bir zatı görünce içeri girmez, ayağını uzatma bahanesiyle kapı önünde bekler. Ona takılan, hâlini hatırını soranlara ise esprili bir dille “Ne yapayım efendim, ayağım bu hâlde olduğu için şükrediyorum: Sağlam olaydım odaya kadar girer, (...) Bey Efendinin yanına sokulurdum da... Rahatsız ederdim!” gibi iğneleyici cevaplar verir. Mişo'nun bu tavırlarına da herkes tahammül eder; çünkü hangi toplulukta bulunsa parlak zekâsıyla ettiği sözleri dinler, dinlemekten herkes zevk alır.

Bu derece kabiliyetli ve zeki olan Mişo, zengin olma merakından bazen “en ağzı açık budalalardan budala” oluverir. Hatta bu hayaller onda öyle raddelere varmıştır ki eğer şiire yeteneği olsa Hugo’ları geçeceğine dair şüphe yoktur. Bu meraktan ötürü pek çok iş girişiminde bulunmuştur. Tavukçuluk, at cambazlığı ve fabrikacılığa el atmış, sonra bohçacılık, yemenicilik, basmacılık, sahafılık, müretteplik gibi sanatlara girmiş; limonata ve gazoz satmış, ancak hiçbir işte başarısını devam ettirememiştir. Sonu hüsrarla biten her iş onu yeni bir işe yöneltmiştir. Birkaç küçük başarı gösterse de hepsinin sonu hüsrana olmuştur. Mişo’ya göre bu sonucun nedeni onda talih olmayışıdır ancak asıl neden Mişo’nun kayıtsız, zevk, sefa, eğlence düşkünlüğü ve parayı elde tutamayışıdır:

“(...) lakin Mişo safahat, iptila-yı işret, kayıtsızlık gibi nevâkis-ı ahlâkiye ile o mertebe âlûde idi ki ahvalinin bir iki misalini göstermeden anlaşılabilir: Bir gün iki kişiyle lirasına bahsederek birer birer sarhoş edinceye kadar ikisi ile de ayrı ayrı rakı içmiştir; bir gün servetinin mecmû yirmi paradan ibaret imiş, güya midesi de bozukmuş, ekmeğe peynir yemek istemediği için on paraya bir salkım üzüm almış; öbür on para ile ne alsın beğenirsiniz? Üzümü yıkamak için iki bardak iyi su! Bir arabacıya çar-yek yerine karanlıkta lira verdi de sonra hiç aldırmadı. Bu tabiatta, bu genişlikte bir adam hayalperestliği ne kadar ileri götürürse götürsün bedihidir ki parayı değil, gölgesini bile elinde tutamaz!”

Mişo’nun diğer bir kötü huyu kadınlara olan düşkünlüğüdür. Öyle ki, buldukları yerde nerede güzel bir kadın varsa ya Mişo’nun metresliğinden emekli, ya da şehvetli aşkına muhatap olmaktadır. Geceleri içip içip odasında sevdiğinin lisanında aşk sözcükleri mırıldanarak, iç çeker. Bir gün Mişo evli, çocuklu ve ““Hüsn-i ruhânîsi bütün meleklerin enzârını cezbedecek, nazar-ı lâhûtîsi bütün insanların yüreklerini titretebilecek bir nâdire-i şebâb... Güzel, ahu kadar güzel” Patra adında Rum bir kadına aşık olur ve onu elde etmenin yollarını aramaya başlar. Küçük bey durumu anlar ve Mişo’yu vazgeçirmeye çalışır ancak etkili olamaz. Mişo, Patra’ya delicesine tutulmuş hatta bir kez bu aşk ile coşarak göğsüne bıçak ile çizikler atmıştır. Mişo sonunda istediğini elde eder. Önce kadının mahallesine, evinin karşısına taşınır, ardından kadının ev sahibini ve yoksul kocasını aradan çıkarır ve kadının evine yerleşir. Bu konu hakkında küçük beyin fikrini bildiğinden konuşmak istemez. İşin peşini bırakmayan küçük beye “Evet hakkınız var, hakkınızı var; fakat siz benim gibi olmayan, sakın bana benzemeyin!” sözleriyle kusurunu itiraf eder. Ancak küçük beye öğütler vermeye de devam eder.

Patra ile yaşamaya başladıktan iki sene sonra Mişo ailesine karşı görevlerini ve küçük beyin evinin işlerini birlikte yürütemediği gerekçesiyle anlatıcının ailesinin

hizmetinden ayrılmak ister. İhtiyarlık, yorgunluk gibi bahaneler öne sürer. Yalan bahanelerini anlayan küçük bey Mişo'nun yine zenginlik hayalleri kurduğunu ve bir iş açma niyetinde olduğunu fark eder. Bu yüzden Mişo'nun evden ayrılmaması için direnir. Tüm ısrarlara rağmen Mişo ayrılır ve o günden itibaren hayatını pek sevdiği Patra'ya adar. Kadını mutlu edebilmek, hanımefendiler gibi yaşatmak için ufak tefek işlere girer. Mişo için hayatına giren kadınlar birer eğlenceden ibaretken Patra diğer kadınlardan çok farklıdır. Mişo ile Patra'nın birlikte on iki sene yaşamaları Mişo'nun bu kadını bir başka sevmesinin kanıtıdır.

Aradan uzun seneler geçer. Mişo'nun Patra'dan bir oğlu olmuştur. Pek çok yönüyle babasına benzeyen sekiz yaşındaki Niko, âdeta babasının mutluluk kaynağıdır:

“Babasına fevkalade benzeyen bu cin oğlu cin, bu şerâre-i zekâ babasının ne büyük medâr-ı ihtihârı idi; sinnine göre hayli câlib-i nazar-ı dikkat olan malûmatını ispata başladı mı, o babasından öğrendiği müstehziyane, mazhak tabîr ü ibârât ile bir silsile-i kelâm döndürdü mü Mişo keyfinden yerinde oturamazdı.”

Bir gün Mişo, yanında oğlu Niko ile birlikte küçük beye gelir. Bir hayli içmiş ve ızdırıp çeken bir hâli vardır. Mişo, beyin dizlerinin dibine oturup dili varmasa da derdini anlatmaya başlar. Patra, Mişo'yu eski kocasından olma kızının kocasıyla aldatmıştır:

“Hıyanet etti beyim! Hem de kiminle? Hani eski kocasından bir kızı vardı da ona bir damat buluvermiş, kızı kendi kızım imiş gibi evlendirecektim, bilirsiniz ne kadar çalıştığımı, neler yaptığımı zaten bilirsiniz. Sizden aldım, öteden beriden aldım, otuz kırk lira para topladım; meğer ben gecemi gündüzüme katarak kızının cihazını tertip ederken hanım damadıyla eğlenirmiş: Damat Bey her gün evde, Mişo da yok... Mişo ihtiyar, öbürü genç... Ah melun kahpe!”

Anlatıcı Mişo'yu teskin etmeye çalışır ve onu kıskançlık yaptığına, bu nedenle durumu yanlış anladığına ikna etmek ister. Ancak Mişo duruma gözleriyle şahit olmuştur. O an Patra'ya ve sevgilisine kendi elleriyle cezalarını oracıkta vermek istemesine rağmen gözüne oğlu Niko ilişince vazgeçmiş ve çocuğu derhal küçük beye getirmiştir. Mişo, küçük beyden oğlu Niko'ya sahip çıkmasını, kendi oğlu bilip büyütmesini istemektedir. Kendisi ise ne yapacağını bilmemekte ve perişan bir hâldedir. Anlatıcı, kendi başının çaresine bakacağını söyleyen Mişo'nun niyetini derhal anlar. Mişo gidip Patra'yı öldürecektir. Anlatıcı, Mişo böyle bir şey yaptığı takdirde katil çocuğu olacak olan Niko'yu evden barındıramayacağını ve hatta Mişo'yu da polise kendisinin ihbar edeceğini ve Mişo'nun başına gelenlerin hepsini hak ettiğini söyler:

“Şimdi beni iyi dinle Mişo: Duçar olduğun felakete müstahaksın. Hiç şikâyet etmeye hakkın yok. Elden gelen ele gider. Bugün sana hıyanet eden kadını sen vaktiyle kocasından ayırdın, evini barkını yıktın, kendi kızım gibi evlendirecektim dediğin kızı babasız bıraktın! İşte şimdi de karı senin oğlunu anasız bırakıyor. Sen her türlü rezaleti irtikâba nefsinde salahiyet görürsün de başkası neden görmesin?”

Anlatıcı, bu sözler karşısında ne yapacağını bilemeyen Mişo’ya, Niko’yu bir okula yerleştirmeyi ve kendisinin de Patra’nın adını dahi bir daha anmamak üzere kadını terk etmesini önerir. Mişo çaresiz bu teklifi kabul eder. Niko’yu yanına çağıran Mişo, oğluna kendisi “geberdikten, rakıdan çatladıktan sonra” küçük beyin yanına gelmesini öğütler.

Mişo bu sözleri söyleyip gittikten beş altı ay sonra bir sabah, küçük beye kartvizit benzeri ucu kıvrılmış bir kâğıt parçası getirilir. Kâğıt, Niko’dan gelmiştir. Niko kapının önünde küçük beyi beklemektedir. Anlatıcı süratle aşağıya iner. Çocuk hüznü ve çekingen bir tavır ile babasının “rakıdan çatlayıp” öldüğünü gözünden düşen iki damla yaş ile söyler. Mişo’nun hikâyesi bu masum levha ile son bulur.

Ali Ekrem, bu hikâyesinde çocukluğunun renkli bir kişiliği olan Mişo’yu iyi ve kötü yönleriyle okuyucuya tanıtır. Yazar, lalası Mişo’nun ilginç olduğu kadar da ibret verici olan hayat hikâyesini kaleme almıştır.

Mişo’nun hayat hikâyesinin çevresinde başka hikâyelerde de üzerinde durduğu işret müptelalığı ve çocuk eğitimi konusuna da temas etmiştir. Yazarın üzerinde durduğu bir diğer konu da aile hayatının mutluluk kaynağı olan çocuk meselesidir. Lala olarak mükemmel bir akıl hocası olan Mişo’nun sonunu hazırlayan nedenlerin başında yanlış eş seçimi ve içki, işret düşkünlüğü gelir.

Yazar, Mişo’nun hazin bir son ile biten hayatından hareketle okuyucuya bir ahlâk dersi vermeyi amaçlar ve Mişo’ya karşı acıma duygusu uyandırır.

2.4.2.3.7. Cemile⁷²

Ali Ekrem’in “A. Nâdir” imzasıyla *Servet-i Fünûn* dergisinin 12 Haziran 1313 tarihli 328 numaralı sayısında neşretmiş olduğu yazısı bir küçük hikâyedir. Çocuklarının

⁷² Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 328, 12 Haziran 1313/24 Haziran 1897, ss. 245-250. (Alıntılar bu nüshadandır)

neşesiyle saadet bulan yoksul bir ailenin iki kızından biri olan Cemile'nin hastalanması ile ailenin hayatında meydana gelen değişiklikler ve küçük kızın ölüm ile biten hazin hikâyesi anlatılır.

Hasan Ağa, devlet adamlarından bir zatın evinde on beş sene kadar sadakatle çalışarak efendisinin sevgisini kazanmış bir hizmetlidir. Efendisi ile arasındaki muhabbet uzun süre bir arada bulunmanın neticesi bir laubaliliğe dahi uzanmıştır. Bir gün efendisi kendisini yanına çağırarak Nasreddin Hoca'nın bir fıkrasını anlatır:

“Hoca merhuma bir gün mahalleli demiş ki: ‘Hoca, seni evlendireceğiz. Ne dersin?’ Hoca hemen: ‘Şimdiye kadar siz ne buyurdunuz da ben olmaz dedim?’ cevabını vermiş.”

Efendisi de Hasan Ağa'ya mahallelinin Nasreddin Hoca'ya sorduğu aynı soruyu yöneltir ve bir an duraksayıp düşünen Hasan Ağa'nın cevabı da Hoca'ninkinden farksız olur. Beyefendi, bu konuşmadan iki ay sonra Hasan Ağa'yı uygun gördükleri, kendi kızları gibi büyüttükleri, İşvebaz adında, bir namı da Emine olan bir kız ile evlendirirler.

Hasan Efendi'nin yıllardır biriktirdiği kenardaki parasına efendisi de katkıda bulunur ve “üç odalı, küçücük bahçeli, taşlıklı, kuyulu” bir ev ile bir hayli de eşya alırlar. Hanımefendi de zaten İşvebaz'ı kendi çocukları gibi büyüttüğü için küçüklüğünden beri İşvebaz'ın çeyizini hazırlamıştır. İşvebaz ve Hasan Efendi'nin hiçbir ihtiyaçları yoktur. Hanımefendi İstanbul hanımlarının âdeti üzerine yoksul kız çocuklarına da kendi kızlarının çeyizlerine gösterdikleri itimâm ile İşvebaz'a çeyiz sandığı hazırlamıştır:

“Ellerine geçen paradan sandığa, o ağız kapanmaz, sonu bulunmaz sandığa mutlaka bir hisse çıkarırlar: Gelen hediyecikler kısmen, fazla denilen, hele ufak bir tamir ile yenileyecek eşya umumen cihaz sandığına aittir. Sandıklar vardır ki içindeki çamaşır, yatak takımlarının arasında yakaları yıpramış helali gömlekler, işlemeleri bozulmuş tire kuşaklar, hizmetçilere verilebilecek eski terlikler, yarım makaralar, birbirine karışmış yün ipeği demetleri, lekeli lekeli çocuk göğüslükleri bulunur. İşe yaramaz zannolunan bu ehemmiyetsiz eşya zaman olur ki bir evin pek büyük bir ihtiyacını def eder”.

Hasan Ağa'nın maaşının yanı sıra Hanımefendi de Emin e'ye maaş bağlamıştır. Hasan Ağa ve Emine evlendikten sonra da bir yandan kendi evleriyle ilgilenirken diğer yandan efendilerinin evlerini de ihmâl etmezler. Bu şekilde dört beş sene birlikte mutlu yaşarlar. Ardından Cemile'nin dünyaya gelişiyle âdeta mutlulukları perçinlenir.

Bu mutlulukla geçen günleri zorlu günler takip eder. Önce Beyefendi, ardından Hanımefendi vefat eder. Hasan Ağa'nın evi de bir yangın felaketi sonucu kül olur. Zavallı Hasan Ağa alevlerin arasından yalnız kızını ve eşini kurtarabilmiştir. Mahalleden Hasan Ağa'yı sevenlerin de yardımıyla birlikte sadece birkaç parça eşyası kurtarılabildiği.

Düzenli olarak çalışmaya alışkın olan Hasan Ağa bir yerde sürekli oluncaya kadar verilen işi küçümsemeden çalışır, sonunda yüz elli kuruş maaşla devamlı bir işe girer. Emine ise konakta öğrendiği marifetleri kullanarak evin bütçesine katkıda bulunmaya çabalar. Bunca hengâme arasında maddi durumları biraz düzelmiş, hatta tasarrufa bile başlamışlardır ki Fatma dünyaya gelir. Bundan sonra kızlarının çeyizini düşünmenin sırası gelmiştir.

Çocuklar biraz büyüyüp de sahip oldukları maddi imkânlar biraz artınca büyükçe bir oda kiralayıp oraya yerleşirler:

“Büyücek bir oda, üç pencere, kornişleri bir sıraya dizilmek istenilmiş siyah başlı çivilerden, ‘sütür’ları kafeslerin cama akseden gölgelerinden ibaret, fakat perdeleri var: Öyle canfes astarlı, ipek saçaklı, işleme tüllü kadife perdeler değil; kanatları iki enli, beyaz patiskadan yapılmış, boyları yere kadar indirilememiş, etrafına eskimişçe dantelalar dikilmiş, uçları ilikli kolalı bezlerle sarı halkalara asılmış birer redâ-i mahremiyet. Bembeyaz badanalı duvarlarda iki salıncak halkasıyla uçlarına birkaç torba asılmış büyük çivilerden başka şekl-i munzamm görülüyor. Yerde eşkâl-i mütereddidesi sola sola bütün bütün birbirine karışmış bir Frenk halısı, pencerelerin önünde etrafi saçaklı kırmızı makreme ile örtülmüş bir uzun minder.”

Bu tek göz odada kendilerince bir düzen kuran Hasan Ağa ve ailesi zamanla tekrar mutlu olmaya başlar. Hasan Ağa'nın düzenli bir maaşı; sağlam bir vücudu, yüzünden uğradığı felâketler belli olsa da güler yüzlü bir hâli ve çalışma gayreti vardır. Emine sabırlı, olgun, elinden her iş gelen, değil bir oda, koca bir evi bile idare edebilecek yetenekte bir ev hanımıdır. Bu evliliğin meyvesi olan çocuklar da büyümüş, Cemile yedi, Fatma beş yaşına gelmiştir. Bu iki sevimli kız herkesin sevgisini kazanmıştır. Bu iki kızı görüp de sevmeye gelmeyen, okşamayan yoktur. Özellikle akşamüzeri pencerelerine oturup türkü söyleyen kızları görenler pencerenin önünde duraksamadan geçemez, “maşallah” diyerek çocukların gururunu okşamadan edemezler.

Minik kızlar “sabâvetini, şebâbını efendilerine hizmet etmeye, yüreğini, kadınlığını kocasını sevmeye, muhabbetini, şefkatini, bütün hayatını çocuklarına hasretmiş” annelerinden öğrendikleri bu şarkı ve türkülerle mahallede Komşu Hanım olarak tanınan

bir kadını da musikide olan yetenekleriyle kendilerine hayran etmişlerdir. Kızlar, bir gün bu hanımın kendilerinin söylemekten pek keyif aldıkları “Eda Hanım” şarkılarını dinlemeye geleceğini öğrenirler. Cemile daha şafak atmadan uyanır ve yoğun bir uğraş sonucu kardeşi Fatma’yı da uyandırmayı başarır. Yüzlerini yıkar yıkamaz bahçeye çıkan kızlar, çiçek açmış ayva ağacının altına yerleşip derhâl “Eda Hanım” şarkısını prova yapmaya girişirler:

“Merdivenin yaygısı

Eda Hanım’ın saygısı

Yavrum Eda...

Parlak Eda...

Mini mini güzel, tombul tombul sevimli iki yavrucağız... İki sabah kuşcağızı: Altı yedi yaşlarında olan Cemile, beşine henüz basan kardeşi Fatma... Küçücük elleriyle güya bir usul tutarak, oynak gözlerini sanki bir noktaya dikerek tıflâne bir vakar ile ‘Eda Hanım’ şarkısını, yeni öğrendikleri bu harika-i musikiyeyi tekrar ediyorlardı.”

Cemile ciddi, Fatma da ablasının sözlerine itaat eden bir tavırla şarkıyı bir türlü bitiremeden, tekrar tekrar söylerler. İki kanarya yavrusunu andıran çocukların acemi sesleri ya usulü tutturamaz ya şarkıyı söylemeye nefesleri yetişmez, ancak şarkı söylemeye devam edilir. Durumdan özellikle de “Yavrum Eda, parlak Eda” nakaratının söylenişinden Cemile hiç memnun değildir. Fatma’yı tatlı bir dille uyararak ona nasıl daha iyi söyleyebileceğini öğretmeye çabalar:

“–Aman Fatma, sen de... Hiç öğrenmemişsin...

–Söylüyorum ya ablacığım, yavrum Eda...

–Olmadı... İşte bak: Yavrum Eda...

–Eda Hanım’ın...

–Öyle değil diyorum sana!

–Sen söyle bakayım...”

Kızlar şarkılarını söyler, tabiat renk renk cıvıl cıvıl oynasırken anneleri bahçe kapısının önüne gelmiş, kızları izlemektedir. Kızlara “aferrin” diyerek onları cesaretlendirir, Komşu Hanım’ın da kendilerini pek beğeneceğini söyler. Bunu duyan çocuklar annelerinin

yanına koşar, boyunlarına atılıverirler. Bir saatten beri devam eden musiki faslı annelerinin buseleriyle son bulur:

“Öyle buseler ki dehân-ı mâderânededen kopup cebîn-i masûmiyetine kondukça en müncelî şükûfelerin sînesinde görülen handeler kadar saf, en munis meleklerin gönlünden perrân olan nağmeler kadar ruh-perverdir! Bu mukaddes ahengin te’sir-i maneviyesiyle kalb-i tabiat mest-i neşât olur.”

Komşu Hanım gelene kadar “Eda Hanım” şarkısına birkaç kez daha çalışan minik kızların acemi sesleri artık yorulmuş olduğundan odalarına geçerler. Öğleden sonra Hanımefendi’nin gelmesiyle Cemile ve Fatma annelerinin eteğine koşuşurlar. Saçları yeni taranmış, misafirlerini karşılamak üzere itina ile giyinmiş, hazırlanmış bir hâlde Hanımefendi’yi ellerinden tutup odaya kadar götürürler. Sonra da bahçeye kaçıverirler. Bir müddet sonra artık “Eda Hanım”ı söylemenin vakti gelmiştir ancak Hanımefendi’nin yanına nasıl gireceklerini, söze ilk kimin başlayacağını kararlaştıramaz, tartışmaya başlarlar:

“–Kuzum kardeşim, önce sen gir! Sen küçüksün, benim gibi sıkılmazsın.

–Abla... Ben korkarım...

–Yok, yok; sen gir de ben de gelirim.. Vallahi gelirim, cici Fatma’m. Haydi!

–İstemem, abla! Korkarım diyorum sana...

–Bak hele şuna, arsız!

–Sensin!

–Vefasız!

–Ne için vefasız olayım?”

Kızların tartışmasının süreceğini ve hatta üstlerini başlarını dağıtacaklarını anlayan anne Emine Hanım derhâl olaya müdahale eder ve kızları elinden tutup oda kapısına kadar götürür. Anneleri içeri girmeleri için azıcık zorlayınca kızların gözleri derhal dolar, tam o sırada Hanımefendi çocukların bırakılmasını emretmese az daha haykırarak ağlayacak olan kızlar elleri bırakılınca kaçıverirler. Sonra yine kendi kendilerine geri gelirler:

“Küçük önce kapıdan başını soktu; büyük kardeşini geriye çekti. Cemile biraz ilerleyince Fatma eteğini tuttu; Fatma geri kaçmak isteyince Cemile bırakmadı. Nihayet büyük komşu hanım efendinin emri, validelerinin ısrarı üzerine el ele verdiler; daha çehreleri küskün, daha göz kapakları düşkün bir hâlde odaya ilerlediler; mahcup mahcup etek öptükten sonra bir şilteciğe büzüldüler. Fatmacık

elleri ile yüzünü kapamıştı. Hele... Hele... Utangaçlık bitti, şarkı başladı. Fakat gözleri yine birbirinden ayrılmıyor, sesleri yine sabahki kadar duyulmuyor.”

Komşu Hanımefendi'nin beğenisi ve cesaretlendirmesi ile kızlar “Eda Hanım”ı bir daha söyleyip ardından “Üsküdar’a Gider İken Aldı da Bir Yağmur”u söylemeye, ardından tekrar “Eda Hanım” ı söylemeye başlarlar. Musiki, Komşu Hanım sıkılıncaya kadar devam eder. O zaman da çocuklar Hanımefendi'den gelen hediyeleri kapıp, yine “Eda Hanım”ı söyleyerek bahçeye koşarlar.

Bu mutlu aile tablosu çok uzun sürmez. Komşu Hanım geldikten bir sonraki gün Cemile hastalanır, yatağa düşer. Önce çeyiz sandığında saklanan birikmiş para, sonra çeyiz sandığının içine bin bir emekle kaldırılmış çeyizlikler, daha sonrasında gömlekler bile kısaca üstte başta ne varsa bir ay içinde harcanır, biter. Üzüntüden Emine kanlı gözyaşları dökerken, karı-koca gecelerce aç ve uykusuz kalıp ölümden beter hâllere girerler. Ancak hiçbir güç Cemile'nin hastalığına çare bulamaz. Cemile hasta yatağında, ateşler içindeyken bile titrek sesiyle hazin bir şekilde “Eda Hanım” ı söylemektedir:

“Eda Hanım bayılır

Ama yüreği ayılır

Eda'nın sevdikleri

Ne kadar çok sayılır

Yavrum Eda...

Parlak Eda...”

Bu şarkı Cemile'nin ölümüyle de son bulmaz. Cemile'nin mini mini tabutu âdeta omuzlarda “kuş gibi uçup giderken” Komşu Hanımefendi'nin evinden kaçıp gelen Fatma bir köşede “bebekler ablası gelinceye kadar olsun kendisine kaldığı için” neşeli ancak yine de gözleri bir hayali takip ederek mırıldanır:

“Eda Hanım kaçıyor

Yüreğe dağ açıyor

Edacığın gözleri

Gölgeli kanlar saçıyor

Yavrum Eda...

Parlak Eda...

Ali Ekrem, zorlukları aşmayı bilen, çocuklarıyla birlikte mutlu bir ailenin başına gelenleri konu ettiği bu küçük hikâyesinde aile saadetine varlığının yegâne nedenini çocukların varlığına ve karı kocanın birbirine destek olmasına dayandırmaktadır. Yazarın “semere-i hayat” yani evliliğin meyvesi olarak gösterdiği çocuk başlı başına bir ailenin mutluluk sebebidir. Hikâyenin gidişatı boyunca sık sık araya girip okuyucuya seslenen bir yazar olan Ali Ekrem, bu hikâyede de minik kızların mutluluk içinde koşuşturmalarını anlattığı sırada kendi düşüncelerine de yer verir:

“Şu hâl güzel değil mi? Ana baba, hele Hasan Ağa ile Emine Hanım gibi ana baba için bundan büyük meserret, saadet olabilir mi?”

Ali Ekrem’in diğer pek çok hikâyesinde de rastladığımız kadının ve kadına has eşyaların uzun ve ayrıntılı tasvirini bu hikâyede de bulmak mümkündür. Emine’nin çeyiz sandığının hazırlanışını anlatırken dönemin İstanbul hanımlarının çeyiz konusundaki hassasiyetini ve yoksul kızlar için dahi çeyiz olarak kullanılmak üzere birtakım hazırlıklar yaptıklarını öğreniriz:

“İstanbul hanımlarının kendi kızları yahut fukara çocukları için cihaz tertibinde gösterdikleri itinâ-yı tasarruf sahihen şâyân-ı takdirdir: Ellerine geçen paradan sandığa, o ağız kapanmaz, sonu bulunmaz sandığa mutlaka bir hisse çıkarırlar: Gelen hediyecikler kısmen, fazla denilen, hele ufak bir tamir ile yenileyecek eşya umumen cihaz sandığına aittir. Sandıklar vardır ki içindeki çamaşır, yatak takımlarının arasında yakaları yıpranmış helali gömlekler, işlemeleri bozulmuş tire kuşaklar, hizmetçilere verilebilecek eski terlikler, yarım makaralar, birbirine karışmış yün ipeği demetleri, lekeli lekeli çocuk göğüslükleri bulunur. İşe yaramaz zannolunan bu ehemmiyetsiz eşya zaman olur ki bir evin pek büyük bir ihtiyacını def eder.”

Hikâyede yer alan, zor şartlar, geçim sıkıntısı gibi koşullara rağmen tüm varlığını çocuklarına ve yuvasına vakfeden baba tipi, Sürücü Ahmet Ağa⁷³ ve Ateşçi Hasan Ağa⁷⁴ tipleri ile taşıdığı ortak benzerliklerle başka hikâyelerde karşımıza çıkar.

Ali Ekrem, çocukların iç dünyasını yansıtmada kalemi güçlü bir yazardır. Cemile ve Fatma kardeşlerin kendilerini izlemeye gelecek olan Komşu Hanım için şarkılarını söylemeyi âdeta bir görevmişçesine benimseyip defalarca tekrar etmeleri, bu tekrarlar sırasındaki tartışmaları, şarkılarını söylemeden evvel misafir karşısına çıkmaktaki

⁷³ Ali Ekrem [Bolayır], “Dey Kiroğlan!”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 294, 17 Teşrin-i Evvel 1312/29 Ekim 1896, ss. 123-126.

⁷⁴ Ali Ekrem [Bolayır], “Ateşçi”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/17 Eylül 1896, ss. 23-26.

utangaçlıkları, küçük heyecanları yazarın çocuk ruhunu yansıtmadaki başarısının kanıtıdır. Özellikle hikâyenin sonunda Cemile'nin ölümünün ardından Fatma'nın ablasının yokluğunda hüznü ancak “bebekler ablası gelinceye kadar olsun kendisine kaldığı için” mutlu oluşu ile Cemile ve Fatma roman kahramanı değil de gerçek hayattan birer örnekmiş gibi okuyucunun üzerinde gerçeklik hissi yaratır.

Ali Ekrem, edebiyatımıza Ahmet Mithat Efendi ile girmiş olan hikâyenin akışını bozarak okuyucuya nasihat vermek amaçlı seslenen, bu şekilde yazarın varlığını hissettiren bir yazardır ve hikâyelerinde buna sık sık yer verdiği görülür.

Minik kızların söylediği “Eda Hanım” şarkısı ile başlayan hikâye, yine bu şarkı ile son bulmuştur. Şarkıda geçen Eda Hanım'ın durumu, Cemile'ninki ile âdeta paralellik taşımaktadır. Kızların şarkıları beğenilip de kendilerine aferin denildiğinde gurur duydukları anlatılırken Eda Hanım'ın da gururlandığını, Cemile hasta yatağında çırpınırken Eda Hanım'ın gözlerinin de “kanlı yaşlar” saçtığını öğreniriz. Geri dönüşlerle desteklenen hikâyede şarkı unsuru, okuyucuyu olayın içinde yaşanan zamana döndürmesi açısından önemlidir.

2.4.2.3.8. Semere-i Hayat⁷⁵

Ali Ekrem, A. Nâdir imzasıyla kaleme aldığı ve İsmail Safa Bey'e ithaf ettiği hikâyesinde aile saadeti ve tecrübesiz genç kadınların içine düştükleri fuhuş batağı konusu üzerinde durmuştur. Hikâye, genel hatlarıyla Ahmet Mithat Efendi'nin “Henüz On Yedi Yaşında” adlı uzun hikâyesini andırır.⁷⁶

Hikâye, Sabit Bey namındaki iyi karakterli ve tahsilli ancak tecrübesiz bir gencin tesadüfen tanıştığı, fuhşa zorlanan bir kadına yardım etmesi, onu bu hayattan kurtarıp temiz bir adamla evlendirmesi ve bu âlemlerin iç yüzünü görüp bir anlamda kendini de kurtarması üzerine kuruludur.

⁷⁵ Ali Ekrem [Bolayır], **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 366, 5 Mart 1314/17 Mart 1898, ss. 25-30. (Alıntılar bu nüshadandır)

⁷⁶ *Henüz On Yedi Yaşında* da Ahmet ve Hulusi Beyler bir gece Beyoğlu'nda eğlendikten sonra şiddetli yağmur yüzünden geceyi temiz bir genelevde geçirmeye karar verirler. Gittikleri evde Ahmet Efendi, Kalyopi adında, henüz on yedi yaşında bir kıza rastlar. O eve birkaç kez daha gider ve Kalyopi ile konuştuğu onun bu hayata yoksul ailesini yaşatabilmek için düştüğünü öğrenir. Kalyopi'yi bu hayattan kurtarır ve onu ahablarından birinin yanında uşak olarak çalışan bir Rum delikanlısıyla evlendirir.

Sabit Bey on sekiz, on dokuz yaşlarında, mektepten en yüksek bir derece ile mezun olmuş, zeki, terbiyeli ve sevimli bir gençtir. Pek göze çarpmayan sarı bıyıklarını sık sık bükerek, yakışıklılığını, gençliğini göstermek hevesindedir. Güzelliği ile genç hanımların dikkatini çekebilecek bu neşeli çocuk pek zengin olmadığından, babasından kalan iki üç yüz kuruş ile elinden geldiğince giyinip süslenmektedir. Ancak dirsekleri yıpranmış eski bir redingot, kenarları soyulmuş lastikleri sarkmış eski bir ayakkabı, etrafı kir tutmuş, kalıbı bozuk bir fes ve solmuş bir boyun bağıyla o süslü bayanların dikkatini çekebilmesi pek mümkün değildir. Genç hanımlar onu bu kıyafetler içinde görseler “ucube” görmüş gibi bakacaklar yahut onunla alay edeceklerdir. Onların bu alaycı bakışları bu gencin kalbine âdeta “katil birer ok” gibi saplanacaktır. Anlatıcı bu mesirelerdeki gençleri ayrıntılı bir şekilde tasvir eder:

“Hiç mesirelerde melâik-i cemâline nigerân olmak isteyen biçare-gân-ı sefalete dikkat ettiniz mi? Onlarda Fransızların ‘triste figure’⁷⁷ dedikleri meyusiyet-i mudhike nasıl barizdir! Kendilerine bir azamet-i ca’liyye verirler, bir tavır-ı mahsus takınmak isterler, soğuk soğuk gülerler, çirkin çirkin nükte-perdazlıklar ederek o pejmürde kıyafetleri o manasız çehreleri ile arabaların arasında dolaşırlar; hanımlara harf yerine attıkları portakal, fındık gibi maddiyattır; mazhar oldukları da iltifat yerine hakaretten ibarettir.”

Sabit Bey de durumun farkındadır ve arkadaşlarından işite işite, göre göre hanımların dikkatini çekmek için süslenmesi gerektiğini öğrenmiştir. Kendisini beğendirme arzusu zamanla bir hırs hâlini alan Sabit Bey, çok geçmeden altı yüz kuruş maaş ile bir memuriyete girer. Memuriyete girili henüz on beş gün olmuştur ki Sabit Bey ayın sonunu bekleyemeyerek, arkadaşlarından birinden maaşına mahsuben borç ister ve kendine arzu ettiği yeni kıyafetleri yaptırır. Aradan bir hafta geçmeden Sabit Bey ayağını sık sık çıkarıp yüzünü sildiği ipek mendiliyle yeni görüntüsünü herkese göstermek isteyerek etrafta dolaşmaya başlar. Yeni hâliyle kendine son derece güvenen Sabit Bey âdeta “İstanbul kendisinin sanmış”tır. Kendisine yönelen bakışlardan beğenildiğine dair anlamlar çıkarmaktadır. Oysa üzerinde kendine yakışmayan bu kıyafetler içinde “Don Kişot”un bir örneği gibidir.

Sabit Bey, bu kendine güven veren yeni kıyafetleri içinde bir arkadaşından adresini aldığı bir eve gitmek üzere yola çıkmıştır. Bir hayli yürüdüktan sonra aradığı evin sokağına

---

⁷⁷ Üzgün figür.

varır. Hem ciddiyeti elden bırakmamaya hem de hızla çarpan kalp atışlarını saklamaya çalışır. Sonunda ıssız sokakta aradığı evi bulduğunda heyecandan irkilir ve sevincinden elindeki bastonu düşürür, mahcubiyetten bu sefer gerçekten terlemiştir ve ipek mendiliyle terini silmeye girişir. Üstüne başına çeki düzen verip nihayet kapıyı çaldığında karşısına çıkan geveze adam derhal koluna girerek Sabit Bey’i yukarı çıkarır, büyükçe bir odanın başköşesine oturtur. Mahallesinde Akbaba namıyla bilinen bu adam uzun boylu, iri yapılı, elleri ayakları büyük, yüzü gözü parlak, alnının çizgileri açık, uzun beyaz sakallı, gayet çok kaşlı, ara sıra geniş kulaklarını oynatır, kırmızı yanaklı bir ihtiyar’dır. İlk bakışta yüzünde bir “nûrâniyet” olduğu, herkese bir iyilik yapmaya çalıştığı zannı uyandıran bu adamın geçimini nasıl sağladığını mahallede ancak birkaç kişi bilmektedir. Sabit Bey’in özentili kıyafetini ayrıntılarıyla veren Ali Ekrem, bu adamın kıyafetini anlatırken okuyucunun da bu manzarayı gözünde canlandırmasını sağlar:

“Dizlerinden aşağı bir setre, bol bir pantolon, alnının yarısına kadar inen siyah uzun bir fes, bir fanila mintan... Çuha setresinin yakası bağlanmış, düğmelerinin üstü yarı yarıya soyulmuş, mintanın şeritleri üzülmüş⁷⁸, fes kalıpsız... İşte Akbaba’nın kıyafeti!”

Akbaba, Sabit Bey’in çekingen tavırlarından onun toy bir delikanlı olduğunu anlar ve önce gönlünü hoş edip kendini evinde gibi hissedebilmesi için Sabit Bey’e iltifatlar yağdırmaya başlar. Sabit Bey’e ikramda bulunabilmek için alelacele odadan çıkan Akbaba’nın sesi kendi düşüncelerine dalmak isteyen Sabit Bey’in dikkatini çeker. Akbaba bir kadını odaya girmesi için zorlamaktadır ve nihayetinde odadan içeri bir vücudu âdeta fırlatır:

“O solmuş bir beyaz gül demetini andıran çehre-i hazini, o uzun kirpiklerinin arasından rengi hayal meyal seçilen gözleri, o beyaza mail pembe dudakları levha-i cemâline bir câzibe-i ruh-nevâz veriyordu. Haline bakıp da şiirin tasvire çalıştığı melekîyet-i ismeti görmemek kabil değildi. Vücudu narin, evzâ’ı sade, simasının her parçası ayrı ayrı güzel. Hem düzgün güzelliği, boya parlaklığı değil, Allah’ın yarattığı gibi güzel! Uzun siyah saçlarının bir örgüsü örtüden çıkmış, omzundan dizlerinin üzerine düşmüştü. Kalbi, tutulmuş kuşların yüreği gibi çabuk çabuk [v]urdukça yakasındaki tenteneyi oynatıyor. Melekler gibi gökyüzünden ayrılmamaya layık olan gözlerini yerden kaldırmıyor...”

Odadan içeri giren genç ve güzel kadını seyre dalan Sabit Bey, kendi düşünceleri ile meşgulken kadın Akbaba’nın eline tutuşturduğu içki tepsisini titreye titreye masanın üzerine bırakır. Her hâlinden masumiyet akan bu kadının uğradığı aşağılayıcı muamele

⁷⁸ Kumaş, ip vb. nesnelere için eskimek, incelmek, aşınmak.

karşısında utanan, üzülen, ezilen Sabit Bey ne diyeceğini bilemez hâlde kendini birkaç dakika kadın ile bakışır bulur. Nihayet kadın zor duyulur bir sesle Sabit Bey'i masaya davet eder. Teklifi utana çekine kabul eden Sabit Bey, ardı ardına birkaç kadeh rakı içtikten sonra cesaret bularak bu genç hanıma adını sorar. O zaman kadın ağlamaya başlar. Sabit Bey eğlenmek için geldiği bu tuhaf evde karşılaştığı durumdan dolayı şaşkınlıktan donakalmıştır. Kadının hâline üzülen Sabit Bey bir süre, kadını kendisinin iyi bir insan olduğuna, böylesi bir eve ilk defa geldiğine, kendisine güvenip derdini açabileceğine inandırmak için dil döker. Sabit Bey kadının kendisine açılması için âdeta yalvarır. Sabit Bey'in kendisine “hemşire” diye hitap etmesiyle cesaret bulan, onun iyi niyetine, namusunu kurtarmaya yardım edebileceğine güvenen kadın nihayet onu buraya sürükleyen olayları anlatmaya başlar:

“Ben oldukça hatırı sayılır bir adamın kızı idim. On sekizimde evlendirdiler. Melek tabiatlı bir kâtibe verdiler. Ah! Ne kara bahtım varmış, evlendikten iki ay sonra babam vefat etti; kırk gün geçmeden anneciğimi de kaybettim.”

Genç kadın başına gelenleri anlatırken sesi kısılır, gözleri dolar, acıları tazelenir. Anne ve babasını kaybetmesi ile hayatta “cadaloz” diye nitelendirdiği, kendisinden pek haz etmediği teyzesi ve pek sevgili, insaniyetli, güler yüzlü kocası kalmıştır. Bir müddet sonra eşinin de vefat etmesiyle genç kadın teyzesi ile yaşamaya başlar. Teyze, evi işgal ettiği yetmiyormuş gibi merhum eşinden kalan birkaç kuruş parayı da genç kadının elinden alır. Kimseleri sevmeyen, içinde Allah korkusu olmayan zalim teyze ve eşi, genç kadına ilk başlarda kaybettiği eşinin acısını unutturmak üzere ev işleri gördürmeye başlamış, sonraları evin hizmetlilerini yollayıp işlere genç kadını koşmuşlardır. Çaresiz genç kadın, hizmetçilerden iyi iş görmesine rağmen hiçbir işini beğenmeyen teyzesinin giderek daha acımasız bir hâl alan tavırlarına hatta dövülmeye dahi alışmıştır. Genç kadın tüm bu zulümlere göğüs gererken eniştesinin namusuna göz dikmesi bardağı taşıran son damla olur. Genç kadın sürekli kaçmaya çalışsa da eniştesi bir gün onu kapının arkasına sıkıştırır. İçine düştüğü durum karşısında avazı çıktığı kadar çığlık atan kadının sesine teyzesi yetişir ancak kocasına inanmayı tercih eder ve genç kadını, kocasını baştan çıkarmaya çalışmakla suçlar ve döve söve evden dışarı atar. Akşam vakti çırpıplak sokakta kalan kadın, komşu kadından bir çarşaf alır ve annesinin eski bir tanıdığı olan, iyi bir insan olarak hatırladığı Emine Hanım'a gider. Emine Hanım, genç kadının dertlerini dinler, onu sever, öper. Genç kadın âdeta annesini bulduğu vehmine kapılır. Ancak yanılğı içerisinde. Bu melek

görünümlü kadın, teyzesinden bile daha “alçak” bir kadındır. Genç kadını on beş gün misafir ettikten sonra kendi maddi durumunun uygun olmadığını söyler. Genç kadın bir iş bulup çalışmalıdır. Emine Hanım, namuslu, iyi bir adam olarak tanıttığı Akbaba’nın evinde genç kadına bir iş bulur ve bu eski tanıdığı sahte yüzüne aldanan genç kadın namusuyla para kazanacağı düşüncesiyle bu işi mutlulukla kabul eder. Akbaba başlangıçta yalandan birkaç iş vererek genç kadını aldatır, ardından bir gün gerçek yüzünü açığa çıkaran bir sohbet için genç kadını yanına çağırır:

“Kızım sen bu güzelliğinle iş işler misin? Sana dünyada para mı bulunmaz? Seni sevecek adam mı yok? Bir kere aynaya baksan a. Haydi gel gidelim, senin gibi güzel bir bey bulalım.”

Muhatabı olduğu bu çirkin teklif karşısında utancından yerin dibine geçen kadın Akbaba’ya kendisini bırakması için yalvarır, ayaklarına kapanır ancak Akbaba o sahte güler yüzü ve tatlı diliyle karşılık vermekte ama kadını bir türlü yollamamaktadır. Evin tüm kapıları kilitli olduğundan kadın bir yolunu bulup kaçamaz. Kadının, isteklerine direnmesi, gelen erkek misafirlerin yanına çıkmaması üzerine eziyet etmeye, dövmeye başlarlar. Genç kadın, son çare olarak bu akşam bir erkeğin karşısına çıkıp ona derdini anlatıp yardım istemeye karar vermiştir.

Daha fazla konuşmaya dermanı kalmayan kadın söyleyeceğini söylemiş bulunduğu “Hayat ve mematı tabibin yüzünde arayan bir hasta-i zebun” gibi soran gözlerle Sabit’in yüzüne bakar. Sabit ise dinlediği hikâye karşısında etkilenmiştir. Ancak kadına inanıp inanmamakta kararsız kalır. Çünkü hikâyenin uydurma olma ihtimali de vardır. Sabit, bu tarz evlere gelen arkadaşlarından buna benzer pek çok acayip hikâyelerin anlatıldığını duymuş ve genç kadına inanıp inanmamakta kararsız kalmıştır. Bu düşüncesini kadına açınca genç kadın da Sabit’e hak vererek kendi hikâyesinin sahiciliğine Sabit’i inandırmaya çalışır:

“Evet, fahişe hikâyesi! Burada bulunan karılar da bana ayrı ayrı o hikâyeyi naklettiler: Bunların hepsini biri sevmiş aldatmış, sonra almamış! Benim başıma gelen öyle şeylerden değil, bey efendi; ben de o kadınlardan değilim. Bir kere yüzüme bakın!”

Bu sözleri söylerken yüz ifadesi Sabit’in üzerinde olumlu bir etki yaparken genç kadın o sırada Sabit’in ayaklarına kapanmış, ağlamakta, yeminler edip yalvarmaktadır.

Bunlar üzerine ikna olan Sabit, gözyaşlarını zapt etmeye çalışarak genç kadını yerden kaldırır ve ona yardım edeceğine dair söz verir:

“Kalkınız, efendim, böyle şeyler yapmayınız. Benim size edeceğim muavenet her insan için bir vazifedir. Mademki kardeşim oldunuz, namusunuzu, hayatınızı sıyanetle mükellefim; rahatınızı bile temin etmeliyim.”

Sessizlikle geçen bir süreden sonra Sabit Bey ile genç hanım arasında kimin yatakta kimin minderde yatacağı üzerine bir konuşma geçer. Genç kadın kendine minderi bile çok görerek yere oturur, bir köşeye yaslanır. Bu hâlde sabah yediye kadar konuşup birbirlerine hâllerini anlatırlar. Artık ikisinin de gözleri kapanırken genç kadın:

“Beyefendi, o melun herife vereceğiniz paradan benim hissemi ayırınız, fukaraya verirsiniz!” der. Bu söz Sabit’e “yaralı bir kalbin minnettarlığının en güzel ifadesi”nin bir delili olarak görünür. Tam uykuya dalmışlardır ki kapının anahtarı yavaşça çevrilir, ardından odaya uzanan bir başın gölgesi görülür. Kandilin zayıf ışığında gelenin Akbaba olduğu anlaşılır. Sakalları bıyıklarına karışmış, gözleri rakıdan ve uykudan şiş, hain bakışlı adam durumu kontrol üzere gelmiştir. Akbaba odadan çıkacağı sırada uyanan kadının haykırışıyla Sabit, her an saldırmaya hazır hâlde yataktan fırlar. Akbaba kendini toparlayıp rahatlarının yerinde olup olmadığını merak ettiğinden odaya geldiğini söylemesi üzerine Sabit’in de aklı başına gelir. Sabit de Akbaba’nın şüphesini çekmemek için derhal genç kadın ile ayrı yatışını mazur gösterecek bir yalan söyler. Odanın anahtarını Akbaba’dan alan Sabit, bu sefer kapıyı içeriden kilitledikten sonra kadınla yer değiştirir. Genç kadın Sabit Bey’den oturduğu evin adresini öğrenince rahat bir uykuya dalar.

Ertesi sabah erkenden uyanan Sabit, sessizce evden çıkar. Bulduğu bir arabaya atlayıp, Akbaba’yı gerekli yerlere şikâyet eder ve genç kadını kurtarır. Kadın daha o gün memuriyette dışarıya gitmek üzere olan bir efendi ile nikâhlanır.

O gece yaşananların ardından altı sene geçmiştir. Bu olay Sabit Bey’e büyük bir ders olmuş ve fuhuş âlemine bir daha ayak basmamaya yemin ettiğinden çabucak evlenip bir çocuk sahibi dahi olmuştur. Bir sabah odasında otururken içeri yanında beş yaşlarında melek gibi yavrusuyla bir zabıt girer. Bu adam, o gece namusunu kurtardığı genç hanımın kocasıdır. Melek gibi güzel bu yavruca da onların “semere-i hayat”ları olan evlâtlarıdır. Uzun yıllar taşrada gezmiş, daha o gün İstanbul’a gelir gelmez teşekkürlerinin kabulü için

gelmişlerdir. Kadın içeride beklemektedir. Sabit Bey'in elini öpen "semere-i hayat"larının ise Sabit Bey'e bir diyeceği vardır:

"Ellerinizi öperim, siz olmasanız ben doğmayacaktım!"

Sabit bu sahne karşısında duygularına hâkim olamaz ve "ailenin cemiyet-i beşeriyenin esasını teşkil eden şu küçük büyük mahlûk karşısında âdeta müstağrak-ı vecd olarak, gözleri pür eşk-i meserret çocuğu bağrına basarken" sadece "semere-i hayat!" diyebilir.

Ali Ekrem, fuhuş konusunu ele aldığı bu hikâyesinde aile saadeti ve çocuk sevgisini de işlemiştir. İnsanın mutluluğu yalnızca ailesinde ve bu ailenin saadetine meyvesi olan çocukta bulabileceği düşüncesi savunulur. Çocuk aileyi bir arada tutan, eşleri birbirine bağlayan önemli bir unsurdur.

Hikâyede savunmasız, himayesiz kadına tehlikenin en yakın çevreden gelebileceği gerçeği, başkalarına hemen güvenmenin hata olduğu, fuhşun toplumsal bir yara olduğu, bu batağa düşmek üzere olanları ve düşenleri kurtarmak gerektiği üzerinde durulmuştur. Savunmasız kadını bataktan kurtarma görevi erkeğe verilmiştir.

Servet-i Fünûn neslinin hikâye ve romanlarının temel temalarından biri kadındır. Kadının psikolojik durumu, toplumdaki yeri hassasiyetle işlenmiştir. Ali Ekrem, hikâyesinde genç kadın kahramanının başına gelenleri Sabit'e anlattığı sıradaki perişan hâlini insan psikolojisi ile açıklar ve bu konudaki fikirlerini okuyucu ile paylaşır:

"Mazideki felâketler ne kadar dûr olursa olsun tesiri yürekte bakidir. Hele tezkîri kapanmış yaraları açar, yeniler, hususuyla kadınlar hissiyat-ı müellimelerini daha çabuk, daha çok izhar ederler."

Hikâyede üzerinde durulan en önemli konu düşmüş kadına acıma, ona yardım eli uzatmadır. Edebiyatımızda daha önceleri düşmüş kadın hakir görülüp dışlanırken⁷⁹ Ahmet

---

⁷⁹ A. Ekrem'in babası Namık Kemal düşmüş kadınlara karşı acımasızdır. Çünkü onun toplumda ahlakı bozuk insan görmeye tahammülü yoktur ve bu tarz insanları topluma kazandırmak yerine dışlamayı tercih etmiştir. Namık Kemal; *İntibah* romanında düşmüş bir kadın olan Mahpeyker'e düşmanca bir tutum sergilemiş, onun hakkında hep olumsuz ifadeler kullanmıştır. Oysa Mahpeyker de tıpkı hikâyedeki genç kadın gibi düştüğü kötü hayattan kurtulma isteğindedir.

Mithat Efendi ile başlayan düşmüş kadına acıma, yardım eli uzatma fikrinin⁸⁰ bir örneğine de bu hikâyede rastlarız.

Ali Ekrem fuhuş konusunu işlediği bu hikâyesinde hayatın zorlu koşullarına yenik düşmüş olan kadın kahramanını iyi bir evlilik vasıtasıyla tam olarak batağa düşmeden evvel kurtarmıştır. Ali Ekrem bu konuda A. Mithat Efendi ile aynı tutumu sergilemiş, bir fark ortaya koyamamıştır. Hikâyenin sonunda kadın anne olur. Yazar, anneliğe layık gördüğü kadın kahramanının fuhuş batağına düşmesine izin vermemiştir.

2.4.2.3.9. Zenciyye⁸¹

Ali Ekrem, Servet-i Fünûn dergisinin 7 Kanûn-ı Sâni 1314 tarihli 410 numaralı nüshasında yer alan hikâyesini “M. Sâdık Bey’e⁸²” ithafıyla, A. Nâdir imzasıyla neşretmiştir. Hikâyede bir gazetenin başyazarı olan Mösyö Remy’nin kimsesiz ve hasta olan zenci bir kızı evlat edinmesi ile babalık duygusunu tadışı, hasta kızın hazin sonu ve çalıştığı gazetede arkadaşları arasında yapılan bir şakanın verdiği rahatsızlık konu edilmiştir.

Mösyö Remy, yabancı bir dille çıkan bir gazetenin başmuharriridir. Yoğun bir çalışma gününün sonunda Mösyö Remy dışında tüm muharrirler saatlerdir makineler gibi işleyen kalemlerini bir kenara atıp, oturdukları sandalyelerde gerinip, hep birlikte bir “oh” çekerler. Mösyö Remy ise hâlen yazdıklarını son defa olarak gözden geçirip herkesten

⁸⁰ Abdülhak Hâmit Tarhan, “Bir Sefilenin Hasbıhali” adlı şiirinde bu konu üzerinde durmuştur. Bu şiir, sevdiği erkek yüzünden fuhuş batağına düşen bir kadının intihar etmeden önceki konuşmasıdır. İlk defa Ahmet Midhat Efendi “Mihnetkeşan” ve *Henüz On Yedi Yaşında* adlı eserlerinde düşmüş kadına acıma duygusuyla yaklaşmıştır. Bunu toplumsal bir sorun olarak ele alarak onları bu hayattan nasıl kurtarabiliriz diye düşünmüş, çözümü iyi bir erkekle evlilik yapmalarında bulmuştur. Servet-i Fünûn yazarlarından Hâlit Ziya da, *Sefile* adlı ilk romanında bu konuyu işlemiştir.

⁸¹ Ali Ekrem [Bolayır], **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 410, 7 Kanûn-ı sani 1314/19 Ocak 1899, ss. 307-311. (Alıntılar bu nüshadandır)

⁸² Yazıda “M. Sadık Bey” olarak anılan kişinin Mahmut Sadık Bey (1864-28 Temmuz 1930) olması muhtemeldir. M. Sadık Bey 1864’te İstanbul’da doğmuş, Mülkiye İdadisini pekiyi derece ile bitirmiş, Berlin’de bir yıl tarım öğrenimi gördükten sonra İstanbul’a dönerek 1885’te Mülkiye yüksek kısmından mezun olmuştur. Bir yıl Bâb-ı Âli tercüme odasında çalışır daha sonra Saadet gazetesi yazarları arasına katılmıştır. Mülkiye’de öğrenciyken *Mir’at-ı Âlem* dergisinde yazıları çıkan Mahmut Sadık Bey, Saadet’ten sonra 1892’de Tarik gazetesi başyazarı olmuş, *Tercüman-ı Hakikat* ve *Sabah* gazetelerinde çalışmış, bir jurnal üzerine Kudüs’e sürülerek orada beş yıl kalmıştır. 1903’te İstanbul’a dönüp *İkdam*, *Sabah* ve *Tercüman-ı Hakikat*’te yeniden görev yaptıktan sonra 2. Meşrutiyet’in ilanı üzerine günlük olarak yayınlanmaya başlayan *Servet-i Fünun*’a başyazar olmuştur. *Şura-yı Ümmet* ve *Yeni Gazete*’de çalışan, Balkan Savaşında Viyana’da savaş muhabiri olarak bulunan Mahmut Sadık Bey, 1919’da kurulan İstanbul Matbuat Cemiyeti’ne ilk başkan ve zamanının en yaşlı gazetecisi olarak Şeyh-ül Muharririn seçilmiştir. 1930’da ölümüne neden olan hastalığı sırasında Atatürk kendisiyle yakından ilgilenmiştir.

sonra işini bir kenara bırakır ve arkadaşlarına katılır. Mösyö Remy'nin sesinin duyulması âdeta her günün yazı işlerinin son bulduğunun habercisidir. O gün de diğer muharrirler sandalyelerini başmuharrir Mösyö Remy'nin yanına çekip, sigaralarının dumanı halka halka tavana çıkarken sohbet etmeye başlarlar. Mösyö Remy dâhil tüm muharrirler yorgunluktan şikâyet ederler. “Yorulmaz yazı makinesi, demir kollu cevher fikirli başmuharrir” Mösyö Remy'nin bile bu durumdan şikâyetçi olmasına şaşırırlar. Mösyö Remy, gazetenin imtiyaz sahibinden dert yanar.

Gazetenin imtiyaz sahibi yazarlara karşı bir hayli katı bir tutum içerisindedir. Sabahtan akşama kadar dur durak bilmeden çalışmalarını bekleyen imtiyaz sahiplerinin gözleri devamlı yazarların üzerindedir. Yazarların durup dinlenmesine, kendi aralarında eğlenmelerine katiyen göz yummaz. Hatta çeşitli bahanelerle yazarların kapılarını bile kapamasını engelleyen imtiyaz sahipleri, kalem seslerini bir an duymasalar derhâl öksürükleri ile yazarları uyarırlar. Mösyö Remy, imtiyaz sahiplerinin gözünde yazarların “Boynuna çingirak asılmış birer yazı hayvanı” olduğunu söyler ve bir hikâye nakleder:

“Biri bir bostana girmiş. Bakmış ki kuyu dolabını çeviren hayvanın boynunda kocaman bir çingirak asılı. Buna hiç lüzum görememiş; Hayvan dolaba bağlı, tramvay bâr-gîrleri gibi adam çiğneyecek, odun hayvanları gibi katara dizilecek değil ki boynuna çingirak asılsın. Merak etmiş, bostanda bahçevanı bularak çingırağın lüzum ve hikmetini sormuş. Bahçevan: ‘Efendim, ben her zaman koyunun yanında bulunamam, uzaklara giderim; ama kulağım çingiraktadır. Sesi kesilince hayvanın durduğunu anlarım, bir kere ‘Deh!’ diye bağırırım, hayvan yine yürümeye başlar’ demiş. Bizim meraklı zat: ‘Peki ama, ya hayvan hem durur hem de seni aldatmak için iki yana başını sallayarak çingırağı öttürürse?’ demesin mi? Bunun üzerine bahçevan: ‘Nerde o tâli’ ne gezer ki sizin kadar dirayetli bir hayvan sahibi olalım!’ cevabını vermektan kendini alamamış.”

Mösyö Remy bu hikâye ile kendi durumları arasındaki bağı kuramayan arkadaşlarına durumu açıklama gereği duyar. Kendinin ve yazar arkadaşlarının imtiyaz sahiplerinin gözünde bu hayvanlardan bir farkı olmadığını, kalem çıtırtılarının da yazarların çingırakları ve çalıştıklarının göstergesi olduğunu söyler.

Bu kadar yorgunluğun ardından yazarların her birinin Tanrı'dan farklı birer mükâfat dileği vardır. Kimi gazetede imtiyaz sahipliği, kimi ikramiye isterken Mösyö Remy'nin dileği herkesi şaşırır. O, kendine zenci bir hanım istemektedir. Daha önce hiç evlenmeyeceğini söyleyen başmuharrir, arkadaşlarına zenciyye hakkında “Seveceğim, âşık olacağım, o da beni severse alacağım” der. Kendi renginde olmayan bir hanımla evlenmek

isteyen Mösyö Remy, arkadaşlarının şaşkın ve soran bakışlarına karşılık bunun nedenini anlatmaya başlar. Bir gün önce Beyoğlu'nda kalabalık arasında dolaşırken birkaç adım önündeki pek renkli bir kıyafet giymiş bir hanım dikkatini çekmiştir:

“Tuvaleti pek tuhaf: Kırmızı kadifeden bir fistan, üzerinde samani renkte omuzları ifrât ile kabartılmış iri iri dallı bir ipek jaket, başında maili yeşilli büyük büyük çiçeklerle müzeyyen bir şapka! Fakat zararı yok, o tenâsüp-i endâm, o reftâr-ı esvâbdaki nazar-hırâş ihtilâf-ı elvânî unutturuyor. Hatta bu ihtilâf tuvaletini orijinal bile gösteriyor. Şimdi orijinalite devrinde değil miyiz ya? Bu kelime her çirkinliği güzel edecek bir kudret-i maneviyeyi hâiz olmuş, hepsi ne ise ne ama o şekli gayr-i muayyen biçimsiz şapkanın etrafından fırlayan koyu siyah kıvrıkcık saçlar orijinalliğe de sığmıyor. Bu kız mutlaka pek esmer olmalı. Adımlarımı sıklaştırdım, bir iki kişiyi ite kaka bizim matmazelin hizasına geldim. Bir de ne göreyim: Bir zenciye! Evet, Avrupa esvabı giymiş bir Habeşistan gelini!”

Bu zenci hanımdaki güzelliği hiçbir beyaz hanımda görmediğini, kendisini severse onunla evleneceğini dile getiren Mösyö Remy zenci hanımın güzelliğini anlata anlata bitiremez:

“[...] ...cild-i zarîfi parıl parıl parlıyor; kadife güllerinin goncasına benzeyen dudaklarının arasından jaleler kadar saf, berrak dişleri gülüyor; donuk pırlantaları ihtar eden siyah parlak gözlerinden sevdalı ziyalar, göz kapakları oynadıkça kıvrır kıvrır uzun siyah kirpiklerinden filiz gölgeleri kadar latif sâyeler dökülüyor; küçücük burnu kumruların gagacığını, yuvarlacık gıbgıbu güvercinlerin kursağı kadar sevimli. Hele o kadar melih, ruh-nevâz bir nazarı var ki insanın gönlünü tutuşturuyor.”

Mösyö Remy söylediklerinde samimidir ancak arkadaşları onun bu sözlerini şaka sanıp kahkahalarla gülerler. O sırada imtiyaz sahibinin herkesin işinin başına geçmesini haber veren öksürük sesi duyulur ve yazarlar keyifleri kaçmış bir hâlde dağılırlar. O günden sonra yazarlar, başmuharrirleri çok yorulduğunda kendisine “Artık zenciyeyi hak ettin!” diye takılmaya başlarlar. Aradan uzun yıllar geçse de bu şaka unutulmaz.

Bir gün gazetenin muharrirlerinden olan, her zaman erkenden işinin başına geçen Yorgaki geç gelir ve birdenbire kendini odanın ortasına atıp heyecanla “Buldum!” diye bağırır. İmtiyaz sahibinin uyarıcı öksürüğünü duymaktan çekindiklerinden işlerine gömülmüş bulunan yazarlardan Mösyö Remy, Yorgaki'den ne bulduysa lafi dolandırmadan söylemesini ister. Yorgaki, Mösyö Remy'e takılarak aranan “Habeşistan prensesi”ni bulduğunu ve başmuharriri evlendireceğini söyler. Ardından son derece ciddileşen Yorgaki, asıl konuya girer. Sabah işe gelirken yolda doktor bir arkadaşına rastlamıştır. Doktor ısrarla Yorgaki'yi hastaneye götürmüş ve on bir, on iki yaşlarındaki

söz konusu fakir ve hasta olan zenci kızı göstermiştir. Anasıyla birlikte bir evde hizmetçilik eden bu kız annesi hastalanıp ölünce yapayalnız kalmıştır. Kendi de hasta olduğundan çalıştıkları ev artık onu geri almamaktadır. Kızın gidecek kimsesi yoktur, bu yüzden hastaneye, doktora kalmıştır. Doktor önceleri onu kendi evine götürmeyi düşünse de yatmadan yatmaya gittiği evinin hasta kızın bakımı için uygun olmayacağını anlayarak patrikhanece uygun görülen bir yere yerleştirilmesinde karar kılmıştır. Ancak bu hasta kızın zekâsı ve güzel huyundan etkilenen doktor, kızı bir hayırseverin yanına yerleştirmek istemektedir. Doktorun söylediklerini işiten Yorgaki'nin aklına ilk olarak başmuharrir gelir. Bunca zamandır süregelen şaka dolayısıyla da başmuharrire takılmaktan kendisini alamamıştır. Ancak bu düşüncesinin asıl nedeni bu şakaya dayanmamaktadır. Çünkü Yorgaki aralarında en iyi yürekli olan kişinin başmuharrir Mösyö Remy olduğu görüşündedir.

Mösyö Remy, kız hakkında bilgi edinmek ister ve arkadaşına kızın mezhebini, konuştuğu dili ve sağlık durumunu sorar. Aldığı cevaplar doğrultusunda arkadaşından, ne gerekiyorsa yapmasını ve Ortodoks olan, Rumca konuşan bu kızı alıp derhâl yanına getirmesini rica eder. Küçük zenci kız hem bütün gün evde yalnız olan annesine can yoldaşı, hem de kendisine evlat olacaktır. Mösyö Remy, arkadaşlarından birinin aralarındaki eski şakaya bir gönderme olarak “Belki de bir gün zât-ı âlînize bir refika!” sözlerine de karakterinin bir delili olacak bir şekilde tatlı sert bir samimiyetle “Efendi, artık bu latifeye nihayet veriniz. Biçarelerle eğlenmek onları tahkir etmektir. Himayeme aldığım bir öksüz çocuğun muhakkar olmasına müsaade edemem!” diyerek korumacı bir tavırla bu şakalara son noktayı koyar ve işinin başına döner.

Akşama doğru yanında kız ve teşekkürle gelen doktor ile birlikte bütün gerekli işlemleri yerine getirdikten sonra Yorgaki gazeteyle gelir. Bakışlar derhâl küçük kıza çevrilmiştir. Küçük kız güzeldir ancak bu “renği solmuş, revnakı uçmuş levhalardaki bulut parçaları, mezaristana dökülen akşam gölgeleri kadar hazin güzel” hâliyle başmuharririn hayalindeki “Habeşistan Prensesi” gibi değildir: “Fakrû'd-demin verdiği uçukluk levn-i siyâhını mürur zamanla çürüten kefen parçaları gibi sarartmış, gözleri yapma çiçekler gibi donuk, bî-meâl; ninesinin ceset-i bî-ruhuna kondurduğu son buse-i istirâk hala soluk dudaklarında titriyor. Zayıf bacakları ağır hayatının altında ezilmiş gibi ilerleyemiyor.

Şaşkın nazarı bir noktaya in'itâf edemiyor da her tarafa görmeden bakıyor. İnsan kıyafetine girmiş sefalet çamuru, tecessüm etmiş ölüm gölgesi!”

Zavallı kızın bu perişan hâli karşısında başmuharririn âdeta yüreği parçalanır ve kızcağıza samimi bir sevgi beslemeye başlar. Adının Teodora olduğunu öğrendiği zenci kız o günden sonra Mösyö Remy'nin ve annesinin tek uğraşı olur. Eskiden hizmetçi odalarında, yorgan parçaları üzerinde uyuyan, çuval gömlek giyip çıplak ayakla gezen kızın artık kendine ait bir odası, güzel giysileri vardır. Eskiden yiyecek yemek bulamazken şimdi sütlü kahve, çikolata içip et, yumurta yemektir. Yiyip içtiğinden, sağlığına, eğitimine kadar her konuda özenle yetiştirilmektedir. O fakir hizmetçi kıza şimdi Matmazel Remy diye hitap edilmekte, gelen misafirler elini sıkmaktadır. Teodora, Mösyö Remy ve annesine karşı minnet duymaktadır. Onların çabalarının farkındadır ve sabahtan akşama velinimetlerinin emeklerini boşa çıkarmamak, onların ihtiyaçlarını karşılayabilmek üzere çalışır. Sabahları Madam ve Mösyö'nün kahvelerini hazırlayıp hizmetçilerin fark edemedikleri eksiklikleri bulup düzeltmek, kahvaltı bitince Mösyö Remy'i işe göndermek üzere uğurlamak, ardından öğle yemeğine ait düzenlemeler yapmak, sonra da el işleri ve dersleri ile uğraşmak kızın başlıca görevleridir. Mösyö Remy akşam matbaadan eve dönüp de kapıyı çaldığında merdivenlerden uçarcasına inip ve onu şen şakrak bir hâl ile karşılayan Teodora'yı bağrına basar. Madam ise Teodora'ya iyi geceler öpücüğü vermeden kendi odasına çekilmez.

Mösyö Remy, kızın sağlığı kadar zekâsıyla da ilgilenmiş ve onu sıkmayacak surette verdiği derslerle kızı yetiştirmiştir. Kız, kısa sürede Mösyö Remy'nin çıkardığı gazeteyi okuyup anlayabilecek kadar gelişir. Teodora, kendisinin öğrendiği her yeni şeyle mutlu olduğunu gördüğü velinimetlerini daha da sevindirebilmek için var gücüyle çalışır, çabalar.

Mösyö Remy, kızını iyice yetiştirdikten, terbiyesinden emin olduktan sonra onu arkadaşlarıyla tanıştırmak ve onunla gururlanmak ister. Bu isteğini de bir pazar günü öğle yemeğinde gerçekleştirir. Muharrir arkadaşları “o garîk-i sefâlet, marîz, fakir çocuğun, o insaniyetle hayvaniyet arasında kalmış zavallı mahlûk” olarak tanıştıkları çocuğun sağlığına, terbiyesine, bilgisine hayran olurlar. Hatta içlerinde şarabı biraz fazlaca kaçırmış olan biri “Vallahi seni tebrik ederim, zenciye değil melek yavrusu, hatta eski fikrine gelsen de bu kızla izdivaç etsen hakkın olur!” diyerek Mösyö Remy'nin baba yüreğini yaralar.

Teodora on dördünü geçmiş, güzelleşmiştir. İçinde bilmediği, tanımadığı bir yüze karşı gelişen bir aşk duygusu vardır. Eskiden kusursuz güzelliğine rağmen aynada kendine baktığında rengini beğenmezken artık kendisi de rengini beğenmektedir. Şirinliği, bilgisi ve ahlâkı ile bir beyazın kendini seveceğine ihtimal vermeye başlamıştır.

Mösyö Remy ve annesinin onca ihtimamına rağmen hâlâ iyileşememiş olan güzel zenci kızın sağlığını zaman zaman tedkik etmeye gelen doktor, kızın göğsünden gelen, bir türlü geçmek bilmeyen hırıltıyı “o mevt-i muhakkakın gizli habercisini” duyar, kulağına inanmayarak tekrar tekrar dinler, hastalığın ilerlememesini ümit eder. Ancak Teodora, Mösyö Remy’e sürpriz yapıp onu mutlu etme amacıyla bir sabah erkenden bahçeye inip de henüz üzerindeki çiğler düşmemiş çiçekleri toplarken soğuk alır ve hakkında beslenen umutları boşa çıkarır.

Bu olaydan on gün sonra Mösyö Remy, Teodora’sıyla ilk karşılaştığı yer olan matbaadaki odasında bir çocuk gibi hıçkırıklara boğularak ağlamaktadır. Genç kızın son sözleri “Ben öldükten sonra... Beni bahçenize gömdürünüz. Artık ben akşamları boynunuza atlayamayacağım, ellerinizi öpemeyeceğim, siz fakat her akşam bahçenize çıkıverir de Teodoracığınızın toprağını çiğnersiniz değil mi?” olmuştur. Tüm bu sözlerden, acı veren hatıralardan, hayallerden de çok Mösyö Remy’e acı veren şey ölen genç kızın koynundan çıkan bir kâğıt olmuştur. Kâğıt üzerindeki yazı Yorgaki’ye aittir. Bu yüzden Mösyö Remy, kâğıdı sitemle Yorgaki’ye uzatır. Kâğıdını eline alan Yorgaki’nin aniden rengi solar, gözlerinden yaşlar boşalmaya başlar. Tezkire şöyle bitmektedir:

“Sen ne dersen de, ben eminim ki Teodora seni seviyor, sen de onu seviyorsun, mutlaka seveceksin. İşte istediğine nail oldun, zenciyeyi buldun, büyüttün, pek güzel terbiye ettin. Bir gün olup onunla izdivaç edeceksin, edeceksin. Pek âlâ, bahtiyar ol, bahtiyar ol ama muhabbetin uğruna arkadaşlarını böyle feda ediverme dostum!”

Anlaşılr ki bu “melun şaka”nın Teodora da farkındadır ve kendisini gerçek bir baba şefkatiyle seven Mösyö Remy’ye karşı o da bir şeyler hissetmektedir. Bu şaka Mösyö Remy’nin hayatını zehirleyecektir. Bu hikâyede sonuçları düşünülmeden yapılan münasebetsiz birtakım şakaların ne gibi felâketlere yol açabileceği ibret verici bir olay ile anlatılmıştır.

Hastalıklı çocuklar marazî duygular içindeki Servet-i Fünûn yazarlarının özellikle Hâlit Ziya’nın eserlerinde sıklıkla kullandıkları tipler arasındadır. Dönemin çaresiz

hastalıklarından biri olan veremin pençesine düşmüş, aile sevgi ve himayesinden uzak, hayatta yapayalnız olan, ölüme adım adım yaklaşan, hayata pamuk ipliği ile bağlı olan zavallı insanların hayat hikâyeleri Servet-i Fünûn yazarlarının sıklıkla ele aldıkları temlerin başında gelir. Hikâyedeki yalnız, kimsesiz, yardıma muhtaç, verem hastası zenci kız buna örnek verilebilir. Yazar, yoksula düşküne acımanın ötesinde harekete geçmenin lazım geleceğini okuyucuya öğretmeyi amaçlar. Himayesiz kıza evlatlık alma yoluyla yardım eli uzatır. Yazar, hikâyede kahramanının kötü durum karşısında hayıflanmak yerine çareler üretmesiyle bu dönemdeki diğer yazarların eserlerinden farklı bir yaklaşım getirmiştir.

Servet-i Fünûncuların ve özellikle Ali Ekrem'in mekân içi tasvirlerine ve kadınların giyimine dair ayrıntılı tasvire önem verdiği diğer pek çok hikâyesinde de görüldüğü üzere bu hikâyede de fark edilir. Yalnız bu hikâyede kadın kıyafetinin tasviri manzara tasvirinden ağır basmaktadır.

Hikâyede Mösyö Remy ve arkadaşlarının imtiyaz sahipleri ve matbuat hayatı hakkındaki eleştirilerine de geniş yer verilmiş, âdeta bir yan hikâye ortaya çıkarılmıştır.⁸³ Acımasız imtiyaz sahiplerini, yoğun ve baskıcı çalışma koşullarını eleştiren yazar, muharrirlerin “boyunlarına çingirak asılmış yazı hayvanları” gibi çalıştırıldığını söyleyerek eleştirir.

2.5. HÜSEYİN SUAT [YALÇIN] (1867-1942)

2.5.1. Hayatı

Gazeteci ve yazar Hüseyin Cahit Yalçın'ın ağabeyidir. Tıbbiye'yi bitirdikten sonra doktor olarak Midilli ve İstanbul'a atanır. 1893'te Paris'e ihtisas'a gönderilir. İki yıl sonra yurda geri döner. İstanbul ve Suriye'de çalışmıştır. Doktorluk, sağlık müfettişliği, Meclis-i Kebir-i Sıhhiye üyeliği yapmıştır. Ulusal Kurtuluş Savaşı'na katılmak üzere Ankara'ya gider. Mesleği gereği Anadolu'nun birçok yerini dolaşır. Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte Deniz Yolları doktorluğuna atanır ve ölümüne dek bu görevde kalır. Mezarı Feriköy'dedir. Kendi ifadesine göre, şiire gazelle başlayan Hüseyin Suat'ın ilk gazeli Şeyh Vasfi aracılığıyla Tercüman-ı Hakikat'te yayımlanmıştır. Abdülhak Hâmid'den etkilenecek yeni

---

⁸³ Hüseyin Cahit, *Hayat-ı Hakikiye Sahneleri* adlı kitabındaki “Uykusuz Kalırken” isimli hikâyede de matbaada zor şartlar altında çalışanları yansıtır. *Mâî ve Siyah*'ta da aynı konuya dikkat çekilmiştir.

şiiire yönelir. Tıbbiye'den arkadaşı Cenap Şahabettin'le birlikte Servet-i Servet-i Fünûn'a katılır (1896). Bu dönemde yazdığı aşk ve kadın konulu şiirler ilgi görür. Meşrutiyet'ten sonra şiirden uzaklaşıp Gâve-i Zalim imzasıyla mizahî yazılara yönelir ve bu yöneliş şiirine de yansıyor konularını değiştirmiştir. Kurtuluş Savaşı'nın etkisiyle dil, vezin ve konu olarak Millî Edebiyat akımına katıldıktan sonra uzun süre kullandığı aruz veznini bırakıp hece vezniyle yazmaya başlar. Meşrutiyet'ten sonra Darülbeydi'nin kuruluşunda emeği geçtiği gibi telif ve uyarlama yirmiye yakın oyun yazmıştır.

2.5.2. Küçük Hikâyeleri

2.5.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.5.2.1.1. Validemin Dizinde⁸⁴

Hüseyin Suad, 2 Nisan 1314 tarihli Servet-i Fünûn dergisinde “Kardeşim Hüseyin Cahit'e” ithafıyla yayımlamış olduğu hikâyesi yer yer mensur şiire yaklaşmıştır. Hikâyede annesini kaybetmesinin ardından çocukluğunun geçtiği hayallerinin ilk tohumlarının atıldığı evi ziyaret eden yazarın, geçmiş günlerin hatıralarını düşünerek duygulanması dile getirilmiştir.

Yazar, çocukluğunun geçtiği eve “acı bir ziyaret”te bulunmuş bu ziyaretin “acı hatıralarıyla” karşılaşmıştır. Evde “makhûr ve perişan” dolaşırken dikkatini odasının “delik deşik yaralar”la kaplı duvarları çeker. Yazar bu delikleri tek tek eliyle yoklamış, her bir delikten ruhuna damlayan “zehr-i âlâm” ile yorgun düşünce annesinin dizlerine başını koyup dinlenmek istemiştir ancak artık annesi hayatta değildir.

Yazar, “ta çocukluğumdan beri başımı koyarak ruhumun en acı elemelerini uyuttuğum, hayalimin en münevver kanatlarıyla yelpazelendiğim o mihrîbân dizler” olarak tanımladığı annesinin dizlerine başını yaslamış olduğu üç sene önceki bir günü hatırlamıştır.

Annesi yazarın saçlarıyla oynarken ona gelecek hafta düğününün olacağını hatırlatmıştır. Uzun zamandır evlilik hayali kuran yazar, o günün gelmesini büyük bir hevesle beklemektedir. “Kavs-i kuzahlarla, pembe bulutlarla müzeyyen semâ-ı kebûdunda

---

⁸⁴ Hüseyin Suat [Yalçın], **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 370, 2 Nisan 1314/14 Nisan 1898, s. 85. (Alıntılar bu nüshadandır)

hırâmân telli duvaklı” bir eşin hayalini kuran yazar, eşiyile sonsuza dek mutlu bir hayat sürmek arzusunda. Metinde net olarak belirtilmemiş olmasına rağmen büyük umutlar bağlanan bu evliliğin ömrünün pek uzun olmadığını ve yazara mutluluk getirmediğini anlarız.

Hayalleri gerçekle örtüşmeyen ve hakikatin acımasızlığı karşısında umutsuzluğa düşen Servet-i Fünûn’cuların ortak tavrı içinde bulunulan durumdan “kaçış”tır. Kimi uzak diyarlara kaçmak isterken kimi de hayatına son vererek bu kaçışı gerçekleştirmek istemiştir. Yazar da evliliğinde hayal ettiği mutluluğu bulamayınca yıllardır dizlerinde teselli bulduğu annesine koşmuştur. Annesi vefat etmiş olan yazar, bu yokluğun bıraktığı boşluğu annesiyle mutlu hatıralarının bulunduğu evine giderek doldurmak istemiş ancak hatıraların neden olduğu duygusallıkla üstü kapanmış yaralarını dahi açmıştır:

“Ve öyle zannediyorum ki bütün mevcudiyet-i şahsiyem bir gubâr hâlinde savrularak o bir zaman müzeyyen, müressem olan duvarların şu delik deşik yaralarını sarmak, kapatmak, yabancı gözlerden saklamak istiyor; ve onlar sarılıp kapandıkça bir yandan açılan, tazelenen yaraların karşısında son zerrât-ı vücudum, makhûr ve perişân, o kadar sızlıyor.. O kadar sızlıyor ki! ...”

Yazar annesini kaybedişinin ardından ilk kez çocukluğunu geçirdiği eve gider ve orada geçmiş günlerin hatıralarına dalar. Metinde ev, hayat karşısında yenik düşmüş, hayal kırıklığına uğramış kahraman için güven veren bir sığınaktır. Gerçek dünyanın acımasız gerçekliğinden kaçan yazar, saf ve güvenli, annesiyle birlikte geçirdiği mutlu çocukluk günlerinin mekânı olan evine sığınarak kendini korumaya çalışır.

2.5.2.2. Merhamet Teması

2.5.2.2.1. Âmâ⁸⁵

Hüseyin Suat, *Servet-i Fünûn* dergisinin 30 Mayıs 1312 tarihli nüshasında yayımlanmış olan küçük hikâyesinde, âmâ bir ölünün evine öldüğüne dair “karantina ruhsatnamesi” vermek üzere giden bir doktorun, hayatın acı hakikatleri karşısında Servet-i Fünûn neslinin hassasiyetine yaraşır tavır ve düşüncelerini dile getirmiştir.

---

⁸⁵ Hüseyin Suat [Yalçın], **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 274, 30 Mayıs 1312/11 Haziran 1896, ss. 220-221. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Hazanın vaktinden evvel sararmış bir akşamında” görevi gereği bir ölü evine tıbbî muayene yapmak üzere giden doktor, mesleğin zamanla kendisine kazandırdığı bir alışkanlıkla sakin bir şekilde ölünün üzerine örtülmüş çarşafı kaldırdığında karşılaştığı manzaradan duyduğu hayreti saklayamaz ve “bir âmâ” deyiverir. Doktorun bu evde geçirdiği zaman boyunca şaşırdığı tek şey bu olmayacaktır.

Doğuştan görmediğini öğrendiği merhumun evli ve iki çocuk babası olduğunu öğrenen doktor şaşkınlığını gizleyemez. Yaşadıkları evden ölenin ailesiyle birlikte sefil bir hayat sürmüş oldukları bellidir:

“Pejmürde bir minder, köhne iki iskemle, fersude bir kilim odanın zeminini işgal ediyordu. Alçak ve karanlık duvarların alçak üç penceresi üzerinde kim bilir ne zaman ve nasıl bir himmet ile tâ’lik edilmiş eski bez perdelerle üç kırık kafes görülüyordu. Odanın bir ucunda âmânın renksiz, yurtık elbiseleriyle yâr-ı vefâ-dârı, delili, ruhu.. Hülâsa hevâyic-i zaruriye ve tabiiyyesinin, taayyüş-i fakirânesinin yegâne istinâd-gâhı olan gürgen ağacından bir de değnek vardı. Diğer ucunda tahta bir sandık üzerinde kesret-i isti’ mâlden şefâfeti zâil olmuş bir bardak, ağzı kırık bir su testisi ve onun yanında tenekeden bir şamdan ile açık bir kutu kibrit görülüyordu.”

Odanın sefaleti karşısında etrafı incelemekten kendini alamayan doktor gördüğü perişanlık karşısında hüznle karışık şaşırmaya devam etmektedir. Bakışlarıyla etrafı araştırırken biri kız diğeri erkek zayıf, zavallı iki çocuk ve fakir olduğu her hâlden belli olan bakımsız bir anne gözüne ilişir:

“Birisi bir dilim ekmeği kuru elleriyle tutmuş, beş senelik tecrübe-i hayatı ve olanca kuvvet-i mazgıyyesiyle onu lâ-kaydâne yemekle meşgul oluyordu. Diğeri yedi senelik bir sefâlet-i şeb-hîzânenin müteharrik bir heykel-i mâtem-engîzi gibi, kanun-ı tabiâtın hükm ü راستیyla müebbeden mahkûm-ı zulmet olan dû-çeşm-i alili kapalı olduğu hâlde odada üftân ü hîzân dolaşıyordu.”

Küçük kıza babasından miras olarak gürgen ağacından bir değnekle, doğuştan gelen âmâlîği kalmıştır. Karşılaştığı manzaranın sefaleti ve insanların çaresizliği karşısında âdeta dili tutulan doktor, sessizliğe gömülür. Doktor bu küçük “bî-nevâ kızın hâlini, istikbalini, çehâzını, ziynetini, mevcudiyet-i şahsiyesini” düşünmeye dalar. Bu düşüncelerle artık ne konuşur ne dinler, yalnızca küçük kızın hareketlerini takip eder:

“En adi bir hareketini bile nazar-ı teftişten kaçırmamak üzere teneffüsümü tahfîf ederek kalbimi, havasımı, ruhumu hep onun üzerine tevcih ettim. Eliyle öteyi beriyi yoklayarak, cebhesinde titreyen daimî bir şeb-i yeldânın a’mâk-ı bî-nihâyesine doğru nahif vücudunu sevk eyleyerek araya araya babasının o müşfik.. O fedakâr.. O her şeye muadil değneğini buldu; ona sarıldı. Artık serbestçe geziniyordu.”

Çünkü alil babasına uzun uzun birçok hizmeti sebkat eden ve birçok tehlikelerden o zavallıyı tahlîs eyleyen bu muhterem, bu hazineler kadar kıymetli değnek bu kızın da yegâne istinâd-gâhi, yegâne vasıta-i taayyüşü... Yegâne mir'ât-ı pederi idi."

Doktor, acıyan bakışlarla küçük kızı izlemeye daldığı sırada küçük kız "yegâne mir'ât- pederi" olan bastonuna dayanarak babasının cansız bedeninin yanında bulunan doktora yaklaşır ve doktordan "sadaka" talep eder. Küçük kızın isteğine derhâl karşılık veren doktor, küçük kıza onu başka bir yere göndermeyi teklif eder, ancak yanıt alamaz. Bunun üzerine "sefil, nâtüvan, bedbaht" annesi söze karışır ve doktora kızının kulaklarının da pek duymadığını anlatır. Kızın konuşulanları anlamasına imkân olmamasına rağmen sadaka isteği karşısında hayrete düşen doktor, küçük kıza karşı içinde derin bir acıma duygusu besler.

Yaşadığı şaşkınlığı üzerinden henüz atamadan merhum âmânın defnedilmesi için gereken belgeleri hazırlayan doktor, henüz yaşıyor olmalarına rağmen diri diri "hayatın içinde açılan şu mezaristan"a gömülen bu zavallı insanların yoksulluğuna, kimsesizliğine üzülür ve hüznle evine döner. Doktor, âmânın yaşadığı ve ardında bıraktığı sefil yaşam karşısında hayatın acımasız gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kalmıştır. Küçük kız ise, hayatın tüm zorluklarına rağmen hayata tutunmak zorunda olan insanı temsil etmektedir.

Hikâyede evin sefaletinin tasvir edildiği kısımlarda Natüralist bir tutum sergilenmiş, mekân yalnızca anlatıcının hissettikleriyle anlatılmamış, okuyucunun da yorumuna açık bir şekilde tasvir edilmiştir. Yoksul ailenin yaşantısının izlerini taşıyan evlerinin ayrıntılı tasviri yapılmıştır. Mekân, içerisinde meydana gelen olayların ve insanların izlerini taşır, ailenin durumu hakkında okuyucuya bilgi verir.

Hikâyenin yayımlandığı yıl kurulan Darülaceze'nin varlığı ve işlevi metinde açıkça olmasa da doktorun küçük kıza sorduğu "seni ben başka yere göndersem gider miydin?" sorusuyla sezdirilmiştir.⁸⁶

Yoksula, düşküne acıma Servet-i Fünûn neslinin eserlerinin sıklıkla kullanılan ortak temidir. Yazarın abartılı acıma ve tikslenme duyguları hayal ile hakikat çatışması

---

⁸⁶ Padişah II. Abdülhamid zamanında kurulması kararlaştırılan Darülaceze kimsesiz, sakat aceze ve sokağa atılmış kimsesiz çocukların her bakımdan ve her türlü istirahat ve ihtiyaçlarını karşılamaktan sorumludur. Bilgi için bkz: <http://www.darulaceze.gov.tr>]

içinde kaleme alınmıştır. Körlük temi diğer Servet-i Fünûn edebiyatçıları tarafından da işlenmiştir.⁸⁷

2.6. TEVFİK FİKRET (1867-1913)

2.6.1. Hayatı

Asıl adı Mehmed Tevfik'tir. 1867 yılında İstanbul'da doğan Fikret, ortaöğrenimini Aksaray Mahmudiye Rüştiyesi ve Galatasaray Sultanisi'nde tamamlar. Hariciye Nezareti İstişare Odası'nda görev aldıysa da istifa edip Sasaret Mektubî Kalemî Mühimme Odası'na geçer. Kısa süre sonra kendi isteğiyle bu görevinden de ayrıldı. Bu dönemde Mirsad dergisinin açtığı "Tevhid" ve "Sitâyîş-i Hazret-i padişâhî" (Padişah Hazretlerine Övgü) konulu iki şiir yarışmasına Mehmed Tevfik imzasıyla katılarak birincilik kazanır (1892). 1894'te Malûmat dergisinin yazı işleri müdürlüğüne getirilir. Bu arada Galatasaray Sultanîsi ilkokul bölümü öğretmenliğinden sonra 1896'da Robert Kolej'de Türkçe öğretmenliğine başlar. Servet-i Fünûn dergisinin yönetimini üstlenir. Şiirlerinin özünde ve biçimlerinde dönüşümler yapmasına yol açan yeni görüşler kazanan Fikret, yaşadığı toplumun insanlarını tanımaya başlar. Bu duygularla, okuduğu Batılı sanatçıların gerçekçi yapıtları arasında bağlantılar kurar. Toplumun sefalet içindeki insanlarının şiirlerini yazdıkça, toplumsal sorunlar üzerinde düşünmeye başlar. Bir süre sonra, Edebiyat-ı Cedide akımı içinde birleşen sanatçılarla uzlaşamayarak Âşîyan'a çekilir. II. Meşrutiyet ilân edildikten sonra Hüseyin Cahit ve Hüseyin Kâzım ile birlikte Tanin gazetesini çıkarmaya başlar. Daha sonra siyasetten uzaklaşarak umutsuzluğa düşer. Bir süre Galatasaray Lisesi müdürlüğünde bulunur ancak eğitim alanındaki girişimlerinin de tepkiyle karşılaşması üzerine istifa eder. Bir süre sonra inzivaya çekilir. Son yılları hastalığıyla mücadele içerisinde geçer ve 1915 yılında vefat eder.

---

⁸⁷ Hüseyin Cahit Yalçın'ın "Kör Dilenci" adlı hikâyesi, Tevfik Fikret'in "Perde-i Teselli" adlı şiiri örnek olarak verilebilir.

2.6.2. Küçük Hikâyeleri

2.6.2.1. Aşk Teması

2.6.2.1.1. Av Âlemi⁸⁸

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan hikâyesinde av hayatına dair bilgi verirken romantik bir aşk hikâyesini dile getirir.

Alacakaranlık av için en uygun vakittir. Avcı tüfeğini, çizmesini ve çantasını hazır eder etmez neşeli bir ıslık eşliğinde, sokak köpeklerinin havlamaları arasında, acele ile koşturarak avlanmaya gider. Üzerinde “Rumeli şayağından kemerli ceket, göğsü kapalı yelek, paçaları dize kadar ilikli pantolon.. Omuzda tüfek, yanda çanta, ağızda bir cıgara.. bir adım önde bir, iki, üç, yahut daha ziyade köpek..” ile beraber yola koyulan avcının matrabası su, çantası biraz peynir ekmek, küçük bir şişe konyak, tüfeği ise fişek ile doludur. Avcıların avda başlarına gelen ilginç olayları konu alan av hikâyeleri ise pek çoktur.

Avcılar için her köpeğin mutlaka bir ismi vardır. Bu isim köpeğin rengine, şekline göre seçilebilirken nadiren hayvanî ya da nebatî de olabilmektedir. İsmi “gâh esatirden, gâh tarihten” veya meşhur hikâyelerden alan bu köpeklerin bir de “tarihi” bulunmaktadır. Köpeğin menşei ve ırkına dair bilgi vererek kendisiyle ne yolla, ne tür vasıtalarla beraber olduğunu hikâyeye eden avcılar için köpekleri olağanüstü hayvanlardır. Mutlaka kendi köpekleri av için “en uygun” olandır. Ayrıca sahibinin açlığını, tokluğunu, sıkıntısını fark edebilen bu köpekler sahiplerine sorulsa “sahibinin gördüğü rüyaları bilir!”. Tüm bu hayret uyandırıcı özelliklere sahip olduğu iddia edilen köpekler tamamen avcının köpeğine sevgisinden kaynaklanan bazı yalan hikâyelerinin hayalî kahramanlarıdır. Yazar bu duruma örnek olarak bir hikâye paylaşır:

“Yolun nihayetinden köpeğim göründü. Çağırdığımı işitmiş, avdet ediyordu. Başına geleceği bildiği için gelirken koşmuyordu: hatveleri ağır, seyrek.. kuyruğu, kulakları sarkık, düşkün. Arada sırada bir çalılığın önünde duruyor, vakit kazanmak için öteyi beriyi kokluyordu. Nihayet yanıma gelip de elimdeki kurbacı görünce geri dönüp kaçmak istedi, fakat sert bir: Geburuya! – işitince olduğu yerde mihlandı, kaldı... Sonra yere yattı, bütün a'zâsı titriyordu, kuyruğunu nısf-ı dâire şeklinde bacaklarının arasına sıkıştırdı, göğsünün üzerinde sürünerek bana kadar geldi; ayaklarımın dibinde arkası üstüne düştü; gözleri hazin bir nazarla

⁸⁸ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 291, 26 Eylül 1312/8 Ekim 1896, ss. 66-67. (Alıntılar bu nüshadandır)

kırbaca merbut olduğu hâlde yuvarlanıyor, her cezaya mütevekkilâne hazır olduğunu anlatıyor, taziyane-i te'dibin şaklamasına intizar ediyordu. O zaman köpeğim güzel, ah, ne kadar güzeldi! ... Arkasına hafif bir kırbaç indirdim, o kadar hafif ki bu âdeta bir nevazişti.. Hayvan bunu anladı, yavaş, yavaş toplandı, bana sokuldu; hâif-âne, fakat işvebaz-âne bir surette doğruldu... Sonra iki ayaküstüne kalkarak evvel ayaklarını omuzlarıma dayadı; evvela tereddüt ediyordu, ba'de cüretlendi. Meserretinden kuyruğu titriyordu... Gözlerimiz yek-diğerine mağrûk kaldı....”

Yazar, köpeğinin doğaüstü bir yaratılışa olduğuna dair hikâyeler anlatmaktan pek hoşlanan avcılarının yaptıklarını abartarak, yapmadıklarını da hayal ederek anlatmayı tercih ettiğini belirtir.

Yazar, avcılarının köpeklere karşı bu hayranlığını ve sevgisini ifade edişinin ardından şairler ile avcılar arasında bir karşılaştırmaya gider:

“[...]Köpek seven şairler pek mahdut kalmıştır. Charles Baudelaire, Taine, Jule Lumtaire gibi kedi seven şairler pek az değilse de köpeğin evsafını manzumelerle teşhir edenler işitilmemiştir. Bunun mutlaka şairiyyetle zıddiyeti olmalıdır...”

Avcıların köpekleriyle ilgili hikâyelerinden başka bir de tüfekleriyle ilgili pek çok hikâyeleri mevcuttur. Genellikle ya eski bir Marki'den yadigâr yahut bir silah fabrikasının müdürü tarafından hediye edildiği söylenen silahlarının mutlaka ilginç bir hatırası, hikâyesi bulunmaktadır. Bu kıymetli silahın sahibi olan avcı ise pek şanslıdır. Çünkü bu silahı hatırasına istinaden uzun müddet muhafaza eden Baron'dan epey ucuz bir miktara âdeta “bir ikramiye, bir piyango” gibi almıştır.

Böyle bir hikâyesi olmayan bir tüfeği olan bir avcı neredeyse yoktur. Onların tüfekleri asla alelâde değildir. Yazar araya girerek ekler: “Hâlbuki av tüfeklerinin yüzde doksan dokuzu doğrudan doğruya Belçika'dan gelir.”

Yazar, olağanüstü silahlara ve köpeklere sahip olan avcılarının sıradan av hikâyeleri olmasının beklenemeyeceğini belirtir ve her avın ayrı bir macera olduğunu dile getirir. Bu nedenle av hikâyeleri tek düze değil, pek çok çeşitlidir. “Bu hikâyeler arasında doğruları, müthişleri ve hatta şairaneler bile vardır.”

Avcıların kendi hikâyeleri de anlattıkları av hikâyeleri kadar ilginçtir. Bunların arasında eşi ile birlikte tüfeklerine lavanta doldurarak arazide birbirlerinin karşısına çıkıp vuruşuyormuş gibi yaparak çeşitli aşk oyunları oynarken avda ne vurduklarını soran

dinleyicilerine eşinin “bir kalb-i âşık”, kendisinin de “bir aşk-ı müstesna” bulduğunu söyleyerek romantik av hikâyeleri kurgulayanlar da vardır.

Bunların yanında bazı avcı hikâyeleri vardır ki bunlar doğrudur. Bu hikâyelerden biri, av meraklısı birinin geyik avlama sevdasına düşüp de başarısız oluşu ve bunun üzerine kendince bir yöntem buluşunu konu almaktadır. “Hâb u rahatını” bu seveda uğruna feda eden, açlık, soğuk engellerini aşan avcı, ormanlarda uzun bir araştırma yapmasına rağmen geyik bulmayı başaramaz. Nihayet kendince bir yol bulur ve diri bir geyik yavrusu alıp beslemeye karar verir. Geyik büyüdüğünde ise ormana getirip serbest bırakacak ve hayvan kaçarken de ardından ateş ederek onu avlayacaktır. O anı tüm ayrıntılarıyla hesaplar, hayalinde defalarca canlandırır:

“Geyiğin budaklı boynuzları ağaçların dallarını kırıp geçirirken.. Hayvan kurtulmak ümidiyle gözlerini kapayarak koşarken, başını keskin kütüklere çarparak boynuzlarını parça parça ederken.. Evet, evet, tam o esnada, pan! .. Ateş edecek!”

Avcı nihayet hayalini kurduğu gün geldiğinde geyiği yanına alıp avlamak üzere ormana götürür ve hayvanı serbest bırakır. “Hayvan ağaçlar arasında kör gibi rast geldiği dala çarparak giderken” o esnada tetiğe basan avcı silahını ateşler. Fakat ne tesadüf ki(!) “hedef hizasında bir tavşan, beyaz, güzel, pamuk gibi bir tavşan: ‘beni niye vurdun?’ der gibi havada beyaz bir sual işareti resmettikten sonra bir daha kalkmamak üzere yere düşmüş geyik de bir daha görünmemek üzere nihan olmuş” gitmiştir.

Yazar, bütün o şaşaalı hikâyeleri heyecanla dinleyen, onlara inanan kişilerin çokluğuna rağmen bu fikraya inanmak istemeyenlerin “tavşana nişan alıp çekirge vuran avcılardan bahis olunduğunu işitmemiş” kimseler olduğunu belirterek hikâyesini sonlandırır.

Şehnaz Aliş, Tevfik Fikret’in bu yazısı için “Yazarın şairane bir üslûpla kaleme aldığı mensur şiirlerinin üslûbuna benzer bir üslûp, uzunlu kısısalı cümleler, kelime ve ibare tekrarları, seci, aliterasyon ve asonanslar dikkati çeker. Ard arda gelen isim ve fiil cümlelerinden sonra soru cümlelerine yer vererek yeknesaklıktan uzaklaşan yazar, üslûbundaki bu başarıyı hikâye kurgusunda gösterememiştir. Hikâye-mensur şiir- edebî

fıkra karışımı sayılabilecek bu yazı, Servet-i Fünûn döneminde türler arasındaki kaynaşmayı göstermesi açısından önemlidir”⁸⁹ der. Bu görüşe biz de katılıyoruz.

2.6.2.2. Hayal-Hakikat Çatışması

2.6.2.2.1. Meftûr-ı Gayret⁹⁰

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn* dergisinin 8 Temmuz 1315 tarihli nüshasında “Esad Necib” imzasıyla yayımladığı küçük hikâyesinde hayal kırıklığına uğramış, marazî bir kişinin duygu, düşünce ve isyanlarını dile getirir.

Marazî kahraman arkadaşlarıyla birlikte bulunduğu bir kıraathanenin kuytu, تنها bir köşesinde kendisini sakinleştirmeye çalışan arkadaşlarının sözlerini dinlemeyerek bir saattir konuşmaktadır. Arkadaşları kendisini bu kadar yıpratmasına üzüldüklerini söyler. Arkadaşlarından beklediği onayı alamayan şahıs ise, kendisine teselli vermeye çalışan arkadaşlarına sert bir dille “Cezamı ben çekecek değil miyim? Ben çekmiyor muyum?” diyerek çıkışır. Marazî bir ruh hâline sahip şahıs, arkadaşlarının kendisi için beslediği hislere müteşekkirdir ancak onlardan ne merhamet bekler ne de bir tavsiye ister:

“Pek güzel, mürüvvetinizin minnettariyım, size ilelebet medyun-ı şükran kalacağımı temîn edebilirim. Lakin merhamet buyurun, nasihat istemem. Hepimiz bir mektepten çıktık, hepimiz aynı kitapların mahsul-ı meşbûyuz. Hepimiz böyle mevki’lerde kullanılacak lisanı, söylenecek sözleri aynı ağızdan öğrendik. İster misiniz, şimdi her birimizin ayrı ayrı bana hitap edeceğiniz mevâzî ben size irad ediyor muyum; hem de bir noksansız, satırı satırına, harfî harfine!”

Genç adam arkadaşlarıyla aynı okullarda okumuş, onlarla aynı eğitimi almıştır. Doktor Halil Ahmet’in aldığı eğitim, edindiği bilgiler onu mutlu etmek yerine tatminsiz birine dönüştürmüştür. Hayata dair beklentileri artan adam, ne kendinden ne de çevresinden memnundur. Masada duran, konuşmaktan bir türlü içmeye fırsat bulamadığı çayını defalarca eline alıp da tam dudaklarına değirdiği sırada söyleyecek bir şeyler bulup bardağını masaya geri bırakan adam telaş ve heyecanla bilginin üzerindeki etkisini arkadaşlarına anlatmaya başlar:

⁸⁹ Aliş, a.g.t., s. 228.

⁹⁰ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 436, 8 Temmuz 1315/20 Temmuz 1899, ss. 310-313. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Evet, mektep, kitaplar... Hep kabahat beni mektebe verenlerde, o kitapları okumak için, okuyup adam olmak için beni çobanlığımdan, hayvanlığımdan ayırıp mektebe verenlerde değil mi? “Ak sabanın Halil” olmak benim neme elvermiyordu? Köyümüzde kim açlığından ölmüştü? Başiboş danalar gibi yer, içer, koşar, gezerdim. Şimdi insan gibi aç kalıyorum, yatacak yerim yok. Sebebi? Çünkü okudum, âlim oldum, âlim oldum çünkü okuduğum kitaplar beni hayvanlıktan kurtardı, adam etti. Artık yiyecek yemek beğenmiyorum. Yatacak yer beğenmiyorum. Yapacak iş beğenmiyorum. Sanat beğenmiyorum, meslek beğenmiyorum. Yol beğenmiyorum. Adam beğenmiyorum, arkadaş beğenmiyorum. Hatta kendimi beğenmiyorum... Hayır, hayır, yalnız kendimi, kendi benliğimi, kendi benliğimin benliklerini beğeniyorum.”

Genç adam kendinden başka hiç kimseyi beğenmez, yaptıklarını tasvip etmez. Kendini diğer insanlardan hatta ilimden ve fenden bile üstün görmeye başlayan adam, “büyüklükler, yükseklikler, saadetler, cennetler vaat eden fen”nin kendisine mutluluk getirmediğini, tüm bu vaatlerin birer “yalan, gösteriş, şaşaadan ibaret olduğunu haykırır:

“Fen... Büyük fen, büyük asrın büyük mucizesi! .. Buharlar, elektrikler, balonlar, keşifler, ihtirâ'lar... Hiçbir devr-i medeniyete, hiçbir cemiyet-i medeniyyeye nasip olmamış nimetler, bahtiyârlıklar... Hani ya, nerede bunlar; bu parlak müjdelere, müdebdeb vaadler, ümitler, hayaller, velveleler, şaşaalar; bunlar hep yalan, hep gösteriş, hep i'lân mıydı? Zavallı insanları aldatmak, onları daha zavallı etmek için tasnî olunmuş, süslenmiş, yıldızlanmış terkiplerden başka bir şey olmayan saadet-i medeniyye, saadet-i fenniye; ah bu aldatıcı, bu gaddar kelimeler! .. İşte inanmıyorum. Ey fen! Senin hiçbir vaadine, hiçbir sözüne, hiçbir hakikatine inanmıyorum; aldanmamak için, aldanıp muzdarip olmamak için sana inanmayacağım; balonlarının boş nümayişi, fotoğraflarının o mezardan çıkıyor gibi hırlayarak, boğularak çıkan muğfel şamataları, iniltileri beni aldatmayacak, inandıramayacak.”

Arkadaşlarına bütün fen kitaplarını siyah tüllere sarıp odasının bir köşesinde siyah bir dolabın içine yerleştirdiğini itiraf eden adam, bazı akşamlar bu “sanduka-ı matemden” zehirli dumanların çıktığını, “bu ruh-ı habîs” dumanların kendisini bir gün boğacağını söylemektedir. Ölü bedenini bulan arkadaşlarının odada dumana benzer bir şeyin izine rastlayamayacaklarını ve kendisi boğanın “o zehirli siyah kitaplar” olduğunu anlamayarak, onu kurtarmak için yine bilime koşacaklarını ancak kendinin çok daha evvel “onların yalanları”ndan kurtulmuş olacağını belirtir.

Genç doktoru sessizce ve gülümseyerek dinleyen arkadaşları, genç adamın “harîs, mütekebbir, mübalağa-kâr” bir yaratılışa olduğunu bilmelerine rağmen onun bu hâline acırlar. Anadolu'dan köyünü terk ederek önce rüştiye-i askeriye, sonra idadiye ve son olarak da tıbbiye eğitimi almış olan genç adam, eğitimi boyunca geleceğe dair parlak hayaller kurmuş, “doktor şehadet-nâmesini tarîk-i terakkubta adımlarına vereceği genişliği,

sürati düşünmüş; kılıcının, düğmelerinin şaşası arasından müzehheb ve mütebessim bir âtînin tele'lü'-i sihr-âmîzine karşı hayatta hiçbir karanlık nokta, hiçbir donuk çehre görmemiş"tir. Okuldan mezun olacağı güne dek "yürüyen vasıl olur!" sözünü kendine rehber almış ve bu yolda gayret ve sebat ile çalışmıştır.

"Elinde şahadetnamesi, kolunda yüzbaşı şeritleri ile" okulunu bitirip de dinleneceğini zanneden genç adam asıl çalışmanın, yorgunluğun o zaman başladığını, önceki çalışmaların, emeklerin sadece bu günlere birer hazırlık olduğunu fark etmiştir. Şimdi "keşâne-i amâlin zerrin tabakalarına birer birer yetişebilmek için" yürümeli, eskisinden de çok çaba göstermelidir ancak genç adam koşturmaktan yorgun düşmüş ve daha fazla çabalamak için gerekli enerjisi kalmamıştır. Kendisinin aksine arkadaşlarının yükseldiğini görmek genç adam için "tahammül edilmez bir zillet" olmuştur. İlk zamanlar gururundan bu hissiyatını gizlemeyi başardıysa da zamanla kendi hâlimden yakınlıkla hayatının eksikliklerinden feryat etmeye başlamıştır. Zamanla vizitelere dahi çıkmayarak çalışmadığı hâlde yine de şikâyet etmeye devam eder. Şikâyetlerinde kendisini haklı çıkarabilmek adına sebepler arayan adam, geçerli sebepler bulamadıkça da çareyi hep ilme, fenne yüklemekte bulur.

Bunca sıkıntısının arasında iki ufak kız kardeşi ile birlikte hasta babasının kendisini ziyarete geleceğini öğrenen genç adam sürekli "bol bol" şikâyet etmektedir:

"Onlar da başımda; sanki ben kendimi yaşatabiliyormuşum gibi şimdi onlar da başıma çöktüler. Bedbahtlar! Köyün suyu mu çıktıydı? .. Alîl ise ne yapalım; ben ondan alîlim, ben hepsinden alîl ve biçareyim. Asıl sefalet benimki, asıl sefil benim. Onlar hiç olmazsa bana dayanıyorlar, bana tutunuyorlar; ben ise..."

Şöhret bularak geleceğini temin etmiş bulunan doktor arkadaşlarından birinin genç adama yaklaşıp onun şaka ettiğinin farkında olmasa hasta olduğuna hükmedeceğini söylemesi üzerine marazî şahıs arkadaşlarının başarılarına karşı duyduğu kıskançlıkla ellerini yüzüne kapatarak ağlamaya başlar.

Hikâyede genç, çalışkan ancak marazî ruh hâline sahip bir doktorun karamsar tavır ve evhamlarıyla kendi sonunu hazırlayışını dile getiren yazar, bu tip vasıtasıyla Servet-i Fünûn neslinin genel ruh hâlini de metne yansıtmıştır.

Anlatıcı bilgili, kültürlü oluşunun kendisine verdiği rahatsızlığı dile getirirken köylü ile aydın arasındaki kopukluğa dair tespitlerde bulunur. Anlatıcıya göre, aydın kişiye

“büyüklikler, yükseklikler, saadetler, cennetler vaat eden fen” aynı zamanda “okuyan insanı açlığa ve yalnızlığa mahkûm etmiştir.” Anlatıcı, kitaptan gelme bilgilerle hayata atılan ve hayatın gerçekleri karşısında ezilen, içine kapanan, mücadele gücü olmayan, hayallerine tutsak yaşamayı seçen pasif Servet-i Fünûn tipinin bir örneğidir. Sözlerinden fenne dair çok umutlar beslediği ancak bu uğurda herhangi bir gayret göstermediği ve sonuçta elde edemediği hayalleri yüzünden mutsuz olduğu anlaşılan genç adam, hayalleri uğruna çalışmış, okumuştur ancak tüm arkadaşları iyi birer geleceğe sahip olurken o tüm kıskançlığıyla onları sadece seyretmekle yetinmek zorunda kalmıştır. Önceleri hayallerine ulaşmaya çalışan genç doktor daha sonraları sadece sızlanmaya, isyan etmeye başlar. Genç adam, tatminsiz ve karamsar tavırlarıyla kendisini mahveder.

2.6.2.3. Merhamet Teması

2.6.2.3.1. Vedia'dan Bir Parça⁹¹

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn* dergisinin 22 Şubat 1311 tarihli nüshasında yayımladığı küçük hikâyesinde, hasta kardeşinin durumu karşısında hüznlenen ve geçmişteki mutlu bir günün hatırasına dalan genç bir adamın duygu ve düşüncelerini dile getirir.

Yazar, Çamlıca'dan geçen Ada'ya gitmekte olan vapurda kardeşi Vedia ile birlikte. Hasta kardeşi ile birlikte hekimin hava değişikliği tavsiyesine uyarak bir süre yaşamak üzere Ada'ya gidecektir.

Kardeşinin “dalgın” bakışlarını, “canhıraş bir öksürükle” sık sık elindeki mendili ağzına götürmesini seyreden yazar, bu gezinin onu iyileştireceğine dair hoş sözlerle kardeşinin ruh hâlini düzeltmeye çalışır:

“Orada hissiyat-ı şairâne ki okşayacak yeni yeni binlerce letâife tesadüf edeceksin. Eminim ki havası vücudunu ne kadar hüsn-i te'sîr edecekse menâzır-ı dil-küşâsı da ruhuna o kadar inbisat verecektir. İnşallah az vakit içinde îade-i âfiyet eder, buraya avdetimizde artık zaafından şikâyet etmezsin de seninle yine sabah akşam bu bayırlarda, bu tepelerde bu güzel Çamlıca'da gezer eğleniriz; değil mi kardeşim?..”

---

⁹¹ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. X, nu. 260, 22 Şubat 1311/5 Mart 1896, ss. 403. (Alıntılar bu nüshadandır)

Sorularına cevap alamayan yazar, kardeşinin üzücü hâli karşısında hiçbir şey yapamadan seyretmeye daha fazla dayanamaz. Hava alma bahanesiyle vapurun güvertesine çıkan yazarın zapt etmeye çalıştığı gözyaşları “zincirini kırarak” boşalmıştır.

Bütün ev halkı vapurda birlikte bulunmaktadır. İki saatlik bir deniz yolculuğundan sonra Ada'ya varacakları anı beklemektedir. Vapur, “mevkîde iki bahriye zabitiyle kadın erkek birkaç şapkalıdan başka kimse” bulunmadığından epey tenhadır.

İç sıkıntısını havanın ağırlığı zanneden yazar, diğer yolcuların havadan yana bir şikâyeti olmadığını görünce sıkıntının kaynağını dışarıda değil, kendi içinde araması gerektiğini görür. Bir yolcunun yanından geçerken adamın “Bir güzel yaz sabahı!” deyişinden kendisini boğan şeyin havanın ağırlığı değil, “kalbini, beynini, bütün havassını, bütün vücudunu ihâta eden buhâr-ı ekdâr” olduğunun farkına varır.

Ada vapurunun “Marmara'nın maî hâresini yırtarak semt-i maksuda doğru” ilerlediği sırada yazar vapurda bir yandan düşünüp diğer yandan dolaşmaktadır. Bir aralık köşklerinin bulunduğu Çamlıca tarafına doğru baktığı sırada Karacaahmet mezarlığının siyah servileri gözüne ilişen yazarın içi sıkılmıştır, vapurun ilerleyiş hızından hoşnut değildir. Bir an evvel Heybeli'ye varmak ister.

Bu karamsar düşünceler ve ruhî buhranlar arasında gelgitler yaşayan yazarın hatırına birkaç yıl önceki bir Ada ziyaretleri gelir. Bu sabaha benzeyen bir yaz sabahında, kardeşi Vedia ile birlikte Ada'ya giden bir vapurun içindedirler. Fakat o yolculuk doktor tavsiyesiyle değil, akrabanın birinin daveti üzerine gerçekleştirilmiştir. O sefer ile bu seferin arasındaki farklılıkları karşılaştıran yazar, geçen sefer birlikte eğlencelere, ziyafetlere katıldığı kardeşinin şimdi yastıklar içerisine gömülmüş hâlde kamarasından dışarı çıkamamasına hüzünlenir. Bu hisler içinde geçmişi düşünen yazar, “şevk-i huruşan içinde” etrafını seyrederken “hayalat-ı âşıkane” dalarak şiirler okumaktadır. Geçmişteki mutlu günün hatırası dahi yazarın neşesini yerine getirmeye yetmiş ve ona evreni farklı bir pencereden göstermiştir. Yazar, artık vapurun ilerleyişini pek hızlı bulmaktadır.

Bu metin Servet-i Fünûn döneminde dinden uzaklaştığı söylenen Tevfik Fikret'in henüz tamamen dinden kopmadığını, ölüm karşısındaki çaresizliğe dinin ruha verdiği teselli ile katlanılacağına inandığını göstermesi bakımından anlamlıdır.

2.6.2.3.2. Vedia'dan Bir Parça Daha⁹²

Vedia'nın sağlığı geçen son iki üç günde her geçen gün iyiye doğru gitmektedir. Bu iyi gelişme ile kendini sokağa atıp biraz dolaşmak isteyen yazar, “bir fecr-i şimâli aydınlığa boğan mehtabın câzibe-i letafetine kapılarak” evden çıktığı sırada artık ay gökyüzünde yükselmiş, denizle sema “şaşaa ve safvete” yaraşır bir mertebeye ulaşmışlardır. Yazar, geceleyin tabiatın bu güzelliğini seyretmek hevesiyle bir gezinti yapmak ister:

“Etrafı seyrede ede çamlığa dâhil olduğum zaman mehtabın fevka't-tasavvur bir tecelli-i feyz-â-feyz içinde bırakmış olduğu o mevkî'i –hilâf-ı me'mûl olarak- تنها buldum. Ağaçlar, dallar, yapraklar açıkly koyulu ziyalara bürünerek hey'et-i mecmuaları nûrânî bir karaltı husûle getiriyor; ağaçların arası, yolun birkaç hatve ilerisi titreye titreye nüzul etmekte olan bir nûr-ı kebûd ile perde-dâr oluyordu. Nazar-ı şairâne çehre-i tabiatı bu nikap arkasından daha parlak görür, insan bu perde-i tab-nâkin bir köşesini şöylece açıp geçivermek ister idi!”

Tabiata hâkim bulunan derin sessizlik “bu namütenahi şiirin âheng-i ulviyyetini ihmâl” eylemektedir. Tabiatın “hüsn-i derûnî”si yazarı, çamların arasına, ormanın derinliklerine doğru yönlendirir. Orada bir çam kütüğünü kendisine “kürsî-i temâşâ intihâb eyleyen” yazar, orada kurduğu hayallerin “emvâc-ı nûr-a-nûru”, “envâr-ı mevc-â-mevcî” arasında dalıp gider.

Nihayet kendini toparlayan ve dalgınlığını üstünden atabilen yazar, gözünü açıp da etrafına bir göz atma fırsatı bulunca epeyce bir zamanı orada tabiatı seyrederek geçirdiğinin farkına varır:

“[...]Şurasını hatırlıyorum ki bu ruh-perver dalgınlıktan göz açtığım vakit mehtâb artık müntehâ-yi feyz ve letâfete varmış ve deminki hâl-i sükûn ve sükûtun aksine olarak her köşeden bir avaz-ı latîf sâmi'a-res-i inşirâh olmakta bulunmuş idi: şarkılar, gazeller, romanslar müteferrik ve memzûc bir sûrette tabakât-ı hevâ'îyyeyi tehzîz ediyor; bütün bu nagamât – mâ'ü'l-hayat-ı sevdaya bir mîzâb-ı la'lin olan – kadın ağzından çıkıp döküldüğü için başka bir tarz-ı rikkat ve şiddette tehyîc-sâz-ı kalb ü vicdan oluyor idi.”

Görünürde kimse olmamasına rağmen kulağına dek gelen bu sesler yazarın hatırına “zannedersin kim ağaçlar nağme-sâz!” hükm-i şairânesini getirmektedir. Bu düşünceler

⁹² Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 261, 29 Şubat 1311/12 Mart 1896, ss. 5-6. (Alıntılar bu nüshadandır)

içerisinde yazar, tabiatın ahengine uyum gösterir ve kendini tabiata memnuniyetle eşlik ederken bulur:

“Nedir bu nağme ki te’sîr-i gaşy-ı ruh eyler!

Bu nâle hangi yüzünden aceb sünûh eyler?!”

Yazar, o sırada biraz öteden gelen bir sesle irkilir, sesin geldiği yöne doğru baktığında “kol kola vermiş beyaz bir melek cemaatı”nın yolun karşısından doğru gelerek “semâvî bir hâlet, behiştî bir ulviyyet” getirdiğini ve gökyüzüne nurlar indirdiğini, meleklerin uçtuğunu görüyor hissine kapılır. Burası yazara âdeta cenneti anımsatır.

O gece şahit olduğu ve seyrettiği tabiatın cennete benzeyen güzelliği yazarın üzerindeki tesiri etkili olmuştur:

“Hâlâ o cennetin tahayyül ve temâşasıyla meşgulüm!”

Bir önceki hikâyede kardeşinin hastalığıyla mücadele eden yazar hikâyede tabiatı iç sıkıcı, bunaltıcı unsurlarla yansıtırken, kardeşinin iyi haberlerini aldığı anda tabiatı âdeta cennetten bir köşe olarak görmeye başlamış ve seyrine doyamamıştır.

2.6.2.3.3. Valideleri Vefat Etmmişti⁹³

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn* dergisinin 4 Nisan 1312 tarihli nüshasında yayımlanmış olduğu hikâyesinde zengin tabiat tasvirleriyle birlikte valideleri vefat etmiş olan iki kardeşin hüznünü dile getirmiştir.

Vedia ve Enis iki kardeştir. Çocukluklarında anneleriyle birlikte şehre uzak bir köşkte yaşamışlardır. Daha küçükken yazlarını daima bu köşkte, kışlarını bazen İstanbul’da, bazen bu köşkte geçirmişlerdir. Köşkün küçük bir orman oluşturacak kadar büyük olan ağaçlıklı bahçesinde günlerini yaşitları bulunmadığından kelebeklerle oynaşarak, kuşlarla söyleşerek geçirmişlerdir. Köşke nadiren misafir gelir. Onlar da köşkün İstanbul’a uzak oluşu nedeniyle çocuklarını yanlarında getirmezler. Köşkün konumu itibarıyla yalnız misafirlerin geliş gidişi sorun teşkil etmez. En önemlisi çocuklara düzenli mektep eğitimi alamadıklarından İstanbul çocuklarına nazaran daha az okuyup

⁹³ Tevfik Fikret, *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 266, 4 Nisan 1312/16 Nisan 1896, ss. 87-90. (Alıntılar bu nüshadandır)

daha çok oynamış, daha çok terbiye görmüşlerdir. “Muallimleri, mürebbiyeleri” hep anneleri olmuştur.

Çevrelerinde oynayıp kaynaşacakları başka çocuklar bulunmadığından birbirlerine sıkıca bağlanan kardeşler, annelerinin vefatıyla teselliyi birbirlerinde bulmuşlardır. Annelerinin ölümünün ardından ağlamalarının onu geri getirmeyeceğini düşünmelerine rağmen şaşkınlıkla karışık bir hüznle ağlayıp inlemekten kendilerini alamamışlardır.

Aradan geçen yirmi sekiz günün sonunda “taht-ı tazyikinde bunaldıkları melâli, o ölü topraklarını üzerlerinden silmek” için kendilerini toplamaya karar verip kırlarda dolaşıp temiz hava almaya karar verirler. Enis henüz güneş doğmamış iken pencereye yaslanmış ve ağlamaktan eşyanın renklerini unutan gözleri ile dışarıyı seyretmektedir. Kendisini “seyr-i tabiata davet ediyorlarmış gibi ötüşmekte” olan kuşların davetine uyan Enis, dışarı çıkmak üzere hazırlanmıştır ki Vedia’nın da aynı amaçla hazırlanmış olduğunu görür:

“Kızcağızın bu sabahki hâli ne kadar başka idi: sarı saçlarının perîşanlığı altından görünen cebhe-i bülendi – uçuk rengi, renksiz parlaklığıyla- şu âlem-i süflide en saf, en ruh-perver tanıdığımız bahar sabahlarında sabah güneşlerinde tesadüf edilmez bir ulviyet arz ediyor; giry-e-i hicrana henüz kanmış olduğuna humretî bir delîl-i hunîn olan gözlerinden derinliği yalnız cephe-i pâkının ulviyetiyle ölçülebilir, âteşinliği hiçbir şeyle kıyas kabul etmez iki lâcivert nazar-ı in’itâf ediyordu.”

Elele tutuşup bahçelerini geçen kardeşler, yola doğru yönelmiş, dalgınlıkla yürümeye devam ederler. Çok geçmeden yoldan ayrılarak tarlalara sapıp yeşil bir tepenin üzerinde kendilerini buluverirler:

“Gecenin bahara mahsûs rütûbet-i feyz-bahşâsı sâyesinde vücûd-ârâ olan binlerce bedîa-i hadrâ nesîm-i ruh-efzâ-yı sihrin temevvücât-ı hevâ-perestânesine tabiiyyetle ihtizâz-nümâ oluyordu.”

Güneş doğmuş ve gökyüzünü aydınlatmaya başlamıştır. Camlarına güneş vuran köşk alevler içinde görünmektedir. Çocukluklarını geçirdikleri bu viran köşk bu hâliyle “gözlerinde nûr-ı şebâb leme’ân eder- bir pîr-i nâtüvânı andır”maktadır.

Annelerinin ve birlikte geçirdikleri çocukluklarının hatıralarıyla dolu olan bu köşk, Vedia ve Enis’i hüzne boğar. Gözlerinden her daim yaş eksik olmayan kardeşler bitmek bilmez bir “matem” tutmaktadırlar. Bu durumdan kurtulabilmek için buldukları yeri terk

etmeli, “O harâbenin, o kendilerine naklettiği hikâyeye pek facia, pek bükâ-engiz bir nihayet veren ihtiyarın karşısından savuşmalı, kaçmalı!” diye düşünürler.

Bu düşüncelerle koşarak buldukları tepenin sağ tarafındaki bir ağaçlığın arasında saklanmaya çalışırlar. O sırada rüzgâr çıkar, yağmur çiselemeye başlar. Vedia, kardeşi Enis’e “bak sema da ağlıyor!” der. Karışık duygular içerisindeki çocukların ruhî çalkantısı tabiata da yansımıştır. Yağmur damlaları Enis’in gözyaşlarına karışarak yanaklarından süzülür. Çocuklar buldukları bir yığın ocak kömürünün altına saklanarak fırtınadan korunmaya çabalarken “bir zehr-i hind-i mehîb âvâze-i dehşet-engîziyle” etraf âdeta sarsılır ve gözleri kamaştıran bir şimşek her yeri aydınlatır. Vedia ve Enis sığındıkları yerde fırtınanın dinmesini beklemeye koyulurlar:

“Bu bir nefeslik kıyamet arasında bir taraka-yı dil-hıraş kırk elli adım ötelinde kalan ağaçlığı alt üst etmiş idi.

Ra’dler teâküb ediyor, bulutlar şimşeklerle paralanıyor, artık derûnundaki baranı, o derya-yı huruşanı zabt edemiyordu. Bir yağmurdur boşandı; yağdı yağdı, yağdı; nihayet ilk şiddetini gayb eyleyerek bir zaman da öyle sâkit sâkit döküldükten, âheste âheste serpidikten sonra oradan uzaklaştı.. gitti.”

Yarım saat içinde başlayan ve biten “hengâme-i hüzn-efzâ”nın ardından tabiata sessizlik hâkim olmuş, “rahmet zeminde seyl-i revanlar, havada kavs-i kuzahlar peyda etmiş”tir. Bulutların yavaş yavaş dağılmasıyla tabiat eski hâline dönmeye başlar:

“Hava bırak İstanbul’un Sarayburnu’ndan Ayestefanos fenerine kadar görülebilen kısmı, bahusus Sarayburnu cihazları vapur dumanlarından mütehassıl kül renginde bir sis mestur. Ayasofya ve Sultanahmet Camii şerifleri gibi bazı ibniyye-i ulviyye ve âliyye o perde-i zilâlin ötesini berisini çâk eyleyerek minareleriyle, kubbeleriyle akşam güneşinin son lem’alarına arz-ı çehre-i vekâr etmekte; hafif hafif dalgalanan atlas-ı derya üzerinde al ve siyah kanatlı birçok kelebek uçuşmakta idi. Şu manzara-yı fasîhada enzâr-ı temâşâ müteharrik olarak yalnız bunlara tesadüf eder ve ara sıra bir kuş bu sükûn-ı mutantanı ihlâl etmemek istermiş gibi sessizce geçirdi.”

Havanın berrak ancak sisli olduğu, insanı hüzne sevk eden bir sessizliğin hüküm sürdüğü bir İstanbul sabahında Enis bahçede yalnız bulunduğu bir sırada “temâşâ-yı ruhanî ile meshûrâne it’ilâfa çalışan fikri yukarılara doğru süzülmüş; nazarı önündeki levhâ-yı garânın a’mâk-ı letafet ve ulviyyetinde kaybolmuş gitmiş bütün havassına bir avârelik tarayân etmiş”tir. Bu sırada duyduğu “bir uhrevîlik, bir kudsiyet” veren sesle Enis oturduğu sandalyeden diz üstü çimenlerin üzerine düşer ve sesin nereden geldiğini araştırmaya başlar.

Kardeşi Vedia'nın penceresi altında bulunduğunu ve Vedia'nın Kur'an okumakta olduğunu fark eder. Oturup kardeşini "kemâl-i ihtifâl" ile dinleyen Enis, Vedia okumayı bitirdiğinde ruhunda gizli bir mutluluk, hafiflik hissetmeye başlamıştır. Enis kendine gelip, düşüncelerinden sıyrıldığında eve gitmek üzere yerinden kalkar ve o an güneşin çoktan batmış olduğunun farkına varır.

Hikâyede hasta genç kızın ve tabiatın ayrıntılı tasvirine yer verilmiştir. Mekân, özellikle masum ve mutlu geçen çocukluk günlerinin, çocukluklarından itibaren her yaz anneleriyle birlikte geldikleri yerin hatıralarıyla doludur. Genç adam hasta kardeşi ile birlikte hatıralardan kaçmaya çalışır ancak başarılı olamaz. O sırada "birkaç damla rahmet çehre-i âteşinine düşüp gözyaşlarına" karışırken genç adam hasta kardeşinin Kur'an okuyan sesini işitir. Genç adam, "ruhunda hafi bir meserret, ceriha-i fuadında bir eser-i iltiyam, vicdanında bir hafiflik, başında bir serinlik müşahede" eder ve dinî duygularının coşkusuna kapılır:

"Ahiret-güzinlerin ervahını şad etmek için işlenen bu hayır bir dünyevîyi de behredâr-ı feyz eylemiştir."

2.6.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

2.6.2.4.1. Tarlada⁹⁴

Tevfik Fikret, *Servet-i Fünûn* dergisinin 17 Haziran 1315 tarihli nüshasında "Esad Necib" namıyla yayımlanmış olduğu küçük hikâyesinde, köy ve köylüden kopuk yetişmiş marazî duygulara sahip şehirli bir gencin yaptığı bir gezinti sırasında rastladığı çiftçiler ve ekinler hakkındaki karamsar düşüncelerini dile getirmiştir.

Anlatıcı, bir dağ yolunu ağır ağır takip ederek bir doğa yürüyüşüne çıkmıştır. Bata çıka ilerlediği orman yolunda sarı, mor, hatta bazen pembe, mavi yaz çiçeklerine tesadüf eden anlatıcı, eğilip koparmayı istese de üşenir ve vazgeçer. Hava epey rüzgârlı fakat sıcaktır, anlatıcı ise yorgunluğa benzeyen ama yorgunluk olmayan bir hisle ne oturmayı ne yürümeyi ne de herhangi bir şey yapmayı istemektedir:

---

⁹⁴ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 433, 17 Haziran 1315/29 Haziran 1899, ss. 262-264. (Alıntılar bu nüshadandır)

“İstiyordum ki ben öyle ayakta hiçbir hareketsiz, hatta yere basmayarak, hatta yerimde durmak için zerre kadar ihtiyâr sarfına lüzum görmeyerek, uyuyormuşum gibi bî-haber kalayım ve bir nefes, bir rüzgâr, hâsılı göze görünmez bir kuvvet beni hiçbir tarafımdan tutmayarak alıp götürsün; onun kanatları arasında kayıp gideyim; fakat hep bu yoldan, bu ağaçlıklı bu güzel manzaralı yoldan gideyim.”

Rüzgârın dinmesiyle tabiat anlatıcıya büsbütün susmuş, uyumuş, uykuya dalmış gibi görünür. Ortalık “harareten yanmak” tadır. Böyle bir havada herhangi bir şey yapmak bir yana öylece durmak bile insana zulüm gelirken tarlada çalışan çiftçiler anlatıcının dikkatini çeker:

“Bu yanıp tutuşan havanın altında beş erkek terden parlayan esmer alınlarını güneşten kaçırmak için toprağa eğerek son demetleri bağlamakla meşgul idi. Sapların kısalığından, demetlerin cıızlığından anlaşılıyordu ki mahsûl bu zavallı alınların buruşuğunu açacak kadar bereketli olmamış. Tarla orakların ağzından, beğenilmediği için yarı çiğnenip atılmış bir lokma gibi çıkmıştı: ötesinde berisinde kesilmeyerek yalnız kırılıp devrilmiş saplar, bazen kökleriyle beraber sökülmüş, sonra demetlere katılmayarak bırakılmış, atılmış ekinler görülüyordu. Belli idi ki çiftçiler mahsullerinden memnun değillerdi. Bu onlar için boş bir yorgunluk, bir angarya olmuştu. İstemeye istemeye biçmişler, yine istemeye istemeye topluyorlardı ve sâkit idiler.”

Sessizce çalışan çiftçilerin bu hâllerinin nedeninin yorgunluk mu yoksa umutsuzluk mu olduğunu anlamaya çabalayan anlatıcı, tarlanın büyüklüğüne hayret ederek çiftçilerin kim bilir kaç gündür çalışmakta olduklarını düşünmeye başlar.

“Ter içinde kavru lan” çiftçilerin ettikleri biçtikleri bu toprağın sahibi olabileceklerine ihtimal yoktur. Anlatıcıya göre, bu insanlar hep böyle bir tarlası olduğundan haberi dahi bulunmayan başkaları için yorulmakta, “bir vâris-i tâlî” hesabına uğraşp didinmektedirler. Bunca emeğin karşılığında “ziyandan, yeisten başka bir şey” biçememişlerdir. Anlatıcı çiftçiler adına üzü lür ve hiddetlenir, “İşte mâder-i tabiat yavrularını böyle besliyor; zalim nine!” diyerek kendi kendine söylenir.

“Zavallı çiftçiler” alınlarının teriyle suladıkları topraklardan bunun karşılığını alamamaktadır. Anlatıcı, beş ayrı hayatın, beş ayrı vücudun ve onların ailelerinin bu toprağın mahsulüyle geçinebileceğine inanmakta zorlanır.

Anlatıcı, toprağın daima zenginliklerle dolu olduğu, her toprağı kazanın altın bulacağı sözleriyle yetişmiş, çiftçilerin saadetlerine daima özenmiştir. Gördüğü manzaradan anladığı ise “Hazinelerini gaddar bir kıskançlıkla göğsünde sık an taş yürekli

tabiat” çiftçilere gıdadan ziyade zehir sunmaktadır. Tabiat çiftçiyi düşündüğünden değil kendi çıkarı için mahsul vermektedir:

“Daima pek yüksekte uçan bulutlar da insafsız: onlar da şu siyah toprağın eşi; onların da biçarelere merhameti yok. Hiç yok, şu bir avuç ekin bile, zanneder misin ki toprak onu çiftçi memnun olsun diye veriyor? Nerede? Bu kendisi için bir ihtiyaç, o ihtiyacını def ediyor. Çiftçi onun fahrî hizmetkârı; bir nimet diye kestiği, kaldırdığı sararmış başaklar toprağın, artık solup yıprandığı için, başından atmak istediği süslerden başka bir şey değil; o kaldırırsa bu kendi kendine çürütüp mahvedecek...”

Tarlaya doğru ilerleyen yazar, yaşlı bir çiftçinin çarığına bir delik açabilmek için elindeki çakmak taşıyla vurup durduğunu görür. İhtiyar adamın yorgun düştüğü her hâlden bellidir. Anlatıcı, cebinden ihtiyar adamın ihtiyacı olan bir çakı bulunmasına, cebinde bir haftalık yevmiyesi tutarında para bulunmasına rağmen yardım etmeye cesaret edemez. İhtiyar adamın verdiği uğraşı dikkatle izleyen anlatıcının bakışlarını fark eden adam, uğraşa uğraşa amacına ulaşmıştır ve anlatıcının ilgisini fark edince gülümseyerek karşılık verir. Anlatıcı, ihtiyar adamı tepeden tırnağa süzerek inceler:

“Sarı, toprak renginde bir ter boynunun damarları arasındaki oluklardan göğsüne akıyordu. Oh, bu göğüs; bunda öyle kırçıl bir tarla hâli vardı ki! Nefes aldıkça bir körük gibi kalkıp inen göğüs tahtasını kılsız, fakat yanık buruşuk bir deri örtüyordu. Seyrekçe kır sakalının altından sızarak inen ter damlaları bu derinin üstünde birkaç mecra birden bulup yayılıyor; aşağı doğru, gömleğinin kırmızı yün kuşakla sıkılmış yakasının içine süzülüyordu.”

Güçlükler karşısında yılmak yerine çareler üreten yaşlı adam, anlatıcıya “taşla da iş görülüyor!” der ancak anlatıcı bunun manasını kendince “aç kalmamak için taş da yenir” olarak algılar. Tabiata insanlığı beslemediği için isyan eden anlatıcı, çiftçi adına üzülür. Anlatıcı şehirli insanın medeniyetin karmaşasından bunalan ruhunu dinlendirmek ihtiyacı hissettiğinde köylünün hayatına özenerek, “ah bir tarla, bir sapan, bir ağıl, bir yurt!” diye sayıklamaya başladığını ancak köylünün çilesinden haberdar olsa bunu dilemeyeceğini belirtir. Kendi içinden “sen de benim gibisin, ihtiyar öyle mi?” diye sorar ve tekrar ederek “öyle mi, baba?” der. Çiftçi anlatıcının bu ansızın yöneltmiş olduğu ve eksik olarak sorduğu soru karşısında ne yapacağını bilemez bir hâlde anlatıcının yüzüne bakmaktadır. Anlatıcı kendine gelip tekrar bu yıl ekinlerin pekiyi olmadığını düşündüğünü bildirerek, ihtiyarın bu husustaki fikrini sorar.

İhtiyar köylü, anlatıcı ile aynı fikirde değildir. Allah'a şükür eden, ekinlerle ilgili herhangi bir sıkıntısı olmadığını gülümseyerek söyleyen ihtiyar adamın bu hâli, anlatıcıya kendi acılıklarını, karanlık fikirlerini unutturmuştur. O ana dek kendi iç sıkıntılı bakış açısıyla tabiatı değerlendiren anlatıcının ruh hâli, çiftçinin bu [u]mutlu, hoşnutluğunu görünce ister istemez değişir. Hikâyenin başında dünyaya bedbin gözlerle bakan, hayattan tabiattan âdeta nefret eden, en ufak şeyi yapmaya dahi üşenen anlatıcı artık başka biri olmuştur:

“Şimdi gözümde demetler kabarıyor, kabarıyor; tarladan mesut bir feyz ve bereket taşıyordu. Evime, elimde büyük bir deste başakla döndüm. Yolda üşenmemiş, bütün o dikenler arasında gülen çiçeklerden toplayıp demetime ilâve etmişim.”

Hikâye, şehirli ile köylü arasındaki iletişim eksikliğini, uzaklığı vermesi bakımından dikkat çekicidir. Anlatıcı, marazî şahsiyete sahip genç bir adamdır. Tabiatı ve köylüleri olumsuz yönleriyle gören genç, köylülerin yapmakla yükümlü oldukları günlük işlerin zorluğundan dolayı hâllerine acır ancak onlara yardım etme fırsatı bulsa dahi buna cesaret edemez. Anlatıcı hikâyenin başında etrafını tüm olumsuzluğuyla algılamasına rağmen sonradan çevresini fikriyle değil gönlüyle görmeye başlar ve köylülerin kendilerini mutlu eden kanaatkâr tavrından etkilenir. Böylece hikâyenin başında bedbin bir tavırla çok istemesine rağmen toplamaya üşendiği çiçeklerden zevkle bir demet toplayarak evine döner.

Tevfik Fikret, yazarlığının yanında ressam kişiliğiyle de tanınır. Hikâyedeki realist unsurlarda bu özelliğinin öne çıktığını söylemek mümkündür.

Hikâyede Tevfik Fikret'in sıfatlarla dolu tasvirleri, kullandığı ikilemeler ve uzunlu kısımlı cümlelerin yarattığı ahenk dikkat çekicidir.

2.7. AHMET HİKMET [MÜFTÜOĞLU] (1870-1927)

2.7.1. Hayatı

3 Haziran 1870'te İstanbul'da doğan Ahmet Hikmet, dedeleri ve babası uzun süre müftülük yaptığından Müftizade lakabıyla anılmıştır ve aslen Moralı olan bir aileye mensuptur. Yedi yaşındayken babasını kaybeden Ahmet Hikmet, ağabeyi Refik Bey'in himayesinde ilköğrenimini mahalle mektebinde gördükten sonra, Aksaray'daki

Mahmudiye Vakıf Rüştiyesi ve Soğukçeşme Askeri Rüştiyesi'ne devam etti. Daha sonra ağabeyinin kayınbiraderi olan Tefvik Fikret'le tanışacağı Galatasaray Sultanisi'ne girdi. Buradan mezun olduktan sonra Hariciye Nezareti'nde görev aldı. Marsilya, Pire, Poti ve Kerç'te 1895'e kadar sırasıyla konsolos kâtipliği, vekilliği ve konsolosluk yaptıktan sonra İstanbul'a dönerek 1896'dan 1905'e kadar Hariciye Nezareti merkezinde çalışmıştır. 1908'de bir sene kadar Nafia Nezaretinde ticaret genel müdürlüğünde bulunduktan sonra tekrar Hariciye Vekâleti'ne dönmüş ve 1912'de Peşte başkonsolosluğuna atanmıştır. 1924'te Makam-ı Hilâfet daire genel müdürlüğüne ve sonra Hariciye Vekâleti Umur-ı Şehbenderiye ve Ticariye müdüriyetinde görev yapmıştır. Bu dönemde Galatasaray Lisesi'nde ve İstanbul Darülfünunu'nda edebiyat dersleri vermiştir. 19 Mayıs 1927'de İstanbul'da vefat etmiştir.

Edebiyata ilgisi öğrencilik yıllarında başlayan ve ilk şiir denemelerini de bu sıralarda yapan Ahmet Hikmet, yazı hayatının ilk devresi olan 1890-93 arasında ayrıca *Hazine-i Fünûn* ve *Servet-i Fünûn* dergilerinde müspet bilimlerle ilgili çeviriler de yaptı. 1894-1900 arasında *Servet-i Fünûn*'da yayımladığı, topluluğun dil ve edebiyat anlayışını aksettiren küçük öykülerinde birkaçı dışında çoğunlukla aşk, aile hayatı gibi konuları işlemiştir.

1908'den sonra Türkçülük ve Yeni Lisan hareketini benimseyen Ahmet Hikmet, Türk Derneği, Türk Yurdu ve Türk Ocağı'nın kurucu üyeleri arasında yer alarak *Türk Derneği*, *Türk Yurdu* dergilerinde ve *İkdam*'da yazılar ve öyküler yayımlamıştır.

2.7.2. Küçük Hikâyeleri

2.7.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.7.2.1.1. Muammâ-yı Dil⁹⁵

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Servet-i Fünûn* dergisinin 12 Mart sene 1312 tarihli nüshasında yer alan "Muammâ-yı Dil" adlı küçük hikâyesi en büyük acıların bile zamanla

---

⁹⁵ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 264, 12 Mart 1312/24 Mart 1896, ss. 54-56. (Alıntılar bu nüshadandır)

unutulacağı mesajını verir. Hayatın çıplak gerçekliği karşısında insanın acizliğini konu edinir.

“Ekseri, güneş batar iken, bir sarı yaprağın –[Allah’a] ihtizârında titreye titreye yalvarır gibi- sükûtu; üryân bir dalın te’sir-i rüzgâr ile – zayıf bir bilek gibi- dâimâ irti’âşı bana gizlice ölümü irâ’e eder; acı acı gülümserim. O dakika damağında bir ızdırab-ı elîm ârız olur.”

diyen anlatıcı, yine böyle bir hissin geldiği bir günde Üsküdar’daki Karacaahmet Mezarlığına ziyarete gider.

“Makbereyi bir çocuğun mürebbiyesini sevmesi gibi korkarak” seven, makbereyi sonsuzluk ile kalıcılığın, “fenâ ile bekânın” gizli bir birleşimi olarak gören anlatıcıya göre burası en temiz, en acıklı gözyaşlarının döküldüğü, en içten duaların yükseldiği bir mekân olarak tanımlar. Anlatıcının deyişiyle: “Mezâristan bir nihâlistan bir hazân-ı reng-i sükûndur ki bahârı ancak sabâh-ı mahşer, nesîmi yalnız sûr-ı isrâfil olabilir!”

Hava ne kadar güzelse de iki gün önce yağın yağmurun rutubeti hâlen hissedilmektedir. Islak çimlere bata çıka mezarlığın derinliğine ilerleyen anlatıcının aklından pek çok şey geçmektedir:

“Servilerden müteşekkil o tûfân-ı hazâretin inleye inleye telâtumu karşıdan nazar-ı ibtisârına tesâdüf edince –ne yalan söyleyeyim- korkmaya başladım.”

Mezarlığın derinliğine doğru çekinerek ilerleyen ve ilerledikçe ürperen anlatıcı namaza durmuş bir cemaat gibi sessiz, mütevekkil ve huşû ile sıra sıra dizilmiş olduğunu hayal ettiği mezar taşlarının üzerini okuya okuya yürümeye devam eder ve düşüncelere dalar:

“Her tarafta yeşil, sarı, turuncu, siyah, beyaz, türlü renklerde yosunlardan lekelerle mestur çökmüş lahitler, kırılmış mermer fesler, meydana çıkmış kemikler, sararmış dikenler havsala-sûz bir manzara teşkil ediyordu. Ortalıkta çit yok. Rüzgâr esmiyor, yaprak kıvılcıkmıyor... Yalnız bir iki karganın kanatlarının sadâsı bu koca mezarlığa aks-endâz oluyordu.”

Mezarlıktan yorgun argın, başı göğsünün üstüne düşmüş bir şekilde dönmekte olan anlatıcı mezarlar arasında ilerlerken yakınında bir karaltı görür. Kendi gibi biri daha mezarlıkların arasına oturmuş ve başı öne eğik hareketsiz bir şekilde öylece durmaktadır. Bu kişinin yanına giden anlatıcı onu derhal tanıır: Mektepten arkadaşı Celil’dir.

Celil ile sohbe dala anlatıcı arkadaşının sık sık önündeki mermerleri sararmaya, kitabesinin yaldızları dökülmeye başlayan, üzerinde Fatıha'dan başka bir şey yazmayan mezar taşına baktıkça renginin uçtuğunu fark eder. Anlatıcının da kederli olduğunu anlayınca anlatmaya başlar:

“Birinci zevcemin mezarıdır. Ben onu pek çok severdim. Vereme mahkûm imiş.. Ne bileyim ben?..

Beş senelik bir sevdadan sonra, bir gece yarısı, harâret-i âteşin-i sekerât-za'fiyyetten incecik kalan dudaklarını kuruttuğu zaman – dermansız, ra'senâk kollarına ittika ile yatağının içinde doğrularak ve yüziine düşen çıtışmış saçlarını ince uzun parmaklarıyla kulaklarının arkasına doğru iterek medid, nevmid bir inilti ile benden istediği bir kadeh şerbeti elimden aldı. Yüziime feri uçmuş gözlerini dikerek içerken – bir âh-ı yeise benzeyen- iki sıcak gözyaşı da sararmış, buruşmuş yanaklarını beyhude çarpıttı... Bir kelime telaffuz edemedi gitti.”

Celil'in eşi veremden ölmüş, geride melek gibi bir yavru bırakmıştır. Celil eşine olan sevgisinin getirdiği üzüntüyle o hafta iki kez intihara teşebbüs etmiş ancak başarılı olamamıştır.

Eşi ölmeden önce Celil'e iki şeyi vasiyet etmiştir. Biri menekşelerini mezarının üzerine dikmesi, diğeri de kız kardeşi ile evlenmesidir. Celil, eşinin vasiyetini yerine getirir ve baldızı Lütfiye ile evlenir. Onunla evliliği bir sene sürer ve Lütfiye de veremden ölür. Büyük bir acı çeken ancak bu acılara aşinalığı olan Celil ağlamaz ve “Kızım sağdır a, ne yapayım!” diyerek kendini kızının sağlığı ve varlığıyla avutur. Celil'i hayata bağlayan tek unsur kızıdır. Ancak kısa bir süre sonra kızını da veremden kaybeder ve onu annesinin yanına gömer.

Celil'in yaşadıklarından sonra hayattaki tek uğraşı tek amacı mezarlığa gelmek ve mezarların üzerindeki menekşeleri sulamaktır.

Bir gün bir koyun sürüsünün mezarlıkta otladığını görür ve onlara taşlarla saldırır. Bu olayla “dünyada o zaman bütün bütün yalnız kaldığımı, artık hevesiz.. Emelsiz.. Kimsesiz yaşadığımı anladım.” diyen Celil bu hadisenin üzerinden uzun bir süre geçtikten sonra mezarlığa yeniden geldiğinde anlatıcı ile karşılaşmıştır. Kendisinin sefilliğine arkadaşından onay almak istercesine sorar. Anlatıcı ona cevap veremez. Gözü boşluğa dalmıştır.

“Uçuk benizli hazânın nermîn, zayıf akşam güneşi Karacaahmet’in servilerden müteşekkil yeşil kefenini yırtarak mâil-i inhidâm bir bir kabirin taşlarını tenvir ediyordu. Onun başucunda bahârın bâdem çiçekleri kadar beyaz bir kelebeğin servilerin ebkem uğultusunu istimâyâya müvekkil bir melek imiş gibi vakûrâne pervâz ede ede o lâhd-i fersûdenin sinesindeki papatyaların üzerine nûr gibi inivermesi”ni anlatıcı ayrılış vaktinin bir ikâzı olarak algılamıştır.

Karacaahmet Mezarlığı’na akşam çökerken Celil arkadaşına “artık yaşayamayacağım” demektedir. Anlatıcı daha sonra da arkadaşı Celil’i görmekte hâline acımaktadır. Celil’in rengi solmuştur, âdeta bir mezara benzemektedir.

Anlatıcı, “bedbaht çocuk bunca musibetler, bu kadar belâlardan sonra artık iflâh olmaz!” diye düşünmüştür.

Aradan iki sene geçer ve anlatıcı kalemdeki masası üzerinde bir davetiye zarfı bulur. Bu, Celil’in nikâh davetiyesidir. “Hassa-yı nisyân Cenâb-ı Hakkın insâniyete en büyük bir eser-i merhametidir. O târikî-i gaflet olmasa teselli... Ümit... Bu iki nâzende-i müşfik, hayra bahş-ı basiret olamazdı” diyen anlatıcı Celil’in düğününe katılır. Celil misafirlerini ağırlamaktadır. Bir an anlatıcıyı görünce gözlerinde bir hatıra ışığı parlar ve yazarın yanına gelir. Celil yazarın kulağına eğilerek “Dünya böyledir işte azizim!” der.

Yazar hikâyesini şöyle bitirmektedir:

“Of ne müstekreh, fakat ne hazîn bir hakîkât!

Evet!.. Hissiyat-ı muhabbet bir masûmenin bebeğine benzer: evvelâ onu pek pek sever, okşar, öper, [onunla] güzel güzel oynar: lakin! .. Kazâra bir yeri kırıldı mı, bir nevmîdî-i asabî ile evde diğer bir uzvunu – nasılsa- kırmaktan çekinmez. Gözünü çıkarır, bacağını kırar, çamura atar, bir de tekme [v]urur.”

Celil hayatta en çok sevdiklerini art arda kaybetmiş ve âdeta bir ızdırap heykeli hâline gelmiştir. Ancak bir süre sonra evlenmeye karar vermiştir. Düğünde ise sanki o onulmaz acıları yaşayan o değil de bir başkasıymış gibi gayet neşeli görünmektedir. Ahmet Hikmet, hayatın bu tüyler ürperten vefasızlık gerçeği ile yüzleştirir ve bunun “iğrenç bir hakikat” olduğunu belirtir.

Verem asrın hastalığıdır. Yazarın hikâyesini kaleme aldığı dönemde Türk edebiyatında yoğun şekilde görüldüğü son dönemdir. Bu nedenledir ki yazar, anlatıcının arkadaşının birinci, ikinci eşini ve çocuğunu veremden öldürür.

İki eşini ve minik kızını veremden kaybeden Celil'in Servet-i Fünûn devri yazarlarının sıkça kullandığı, bulunduğu ortamdan hoşnut olmayış ve bunun sonucu kaçma arzusuyla başvurduğu son çare olan intihar eylemine de hikâyede yer verilmiştir.

Hastalıklı çocuklar marazî duygular içindeki Servet-i Fünûn yazarlarının eserlerinde sıklıkla kullandıkları tipler arasında yer alırlar. Celil, hayata tutunmasına sebep olan kızının ölümü ile hayatın acımasız gerçekliği karşısında tüm gücünü yitirir ve çareyi intihar etmekte görür. Ölüm, Servet-i Fünûn neslinin acımasız hakikat karşısında gösterdiği kaçış tavrının bir yansımasıdır.

Hikâyede baba-kız ilişkisi üzerinde çok durulmamakla birlikte H. Ziya'da görülen kendini öksüz çocuğa adayan baba tipi bu hikâyede de yer almıştır.

Tasvire geniş yer veriş devrin hikâye ve romanlarının temel özelliklerinden biri olmasına karşın bu hikâyede yazarın bu yola seyrekçe başvurduğunu görmekteyiz.

Ahmet Hikmet kabristanı tasvir ederken, kabir hakkındaki düşüncelerini, kabristandaki duygularını şairâne bir üslûpla dile getirmiştir. Bu kısımlar Hâlit Ziya'nın *Mezardan Sesler* adlı mensur şiir kitabının muhtevasını ve Samipaşazâde Sezâî'nin "Londra Hatıratı"nı hatırlatmaktadır.⁹⁶

Devrin hikâye ve romanlarında sık sık karşımıza çıkan marazilik, hastalık, kırılma kahrman tipinin temel özelliklerindedir. Hemen her metinde hastalık ya da ölüm vakası bulunur. Bu metinde ise aynı hastalığa yakalanmış aynı aileden üç kişinin ölümüne yer verilmiştir.

Servet-i Fünûn neslinin hayata bakışının yansıtıldığı bu tarz metinlerde hayal-hakikat çatışması ve neticede gelen hayal kırıklığı işlenir. Bu metinde de iki eşini ve onu hayata bağlayan tek varlık olan kızını aynı acımasız hastalık neticesinde kaybeden bir kişinin ölmek istediğini dile getirirken birden hayatına hiçbir şey olmamışçasına devam edişini

---

⁹⁶ Aliş, a.g.t., s. 211.

hatta yeniden evlenişini gören anlatıcı hayatın doğal akışına ve korkunç gerçekliğine yönelik nefretini dile getirir.

Bu döneme ait metinlerde hayal ön plana çıksa da bu hikâyedeki gibi gerçek hayat sahnelerine de yer verildiği görülür.

2.7.2.1.2. Ninmi⁹⁷

Ahmet Hikmet'in *Servet-i Fünûn* dergisinde "küçük hikâye" yan başlığı altında yayımladığı bu hikâyesinde, çocuk sahibi olmayı uzun yıllar bekleyen ve bir gün emellerine ulaştıklarında da bebeklerini yitiren bir ailenin dramı konu edilmiştir.

Hikâye, bir bebek odası tasviri ile başlar:

"Orada bir beyaz bez asılı, şurada sarı abanî kundak buruşmuş duruyor, bu köşede beyaz bohçanın bir katı açılmış, ortada ince basma şiltenin üstüne bağdaş kurmuş bir kadın bir beşik sallıyor, şiltenin ucunda kıvrılmış bir tülbendin üstünde çingiraklı bir oyuncak yatıyor, sandalyenin arkalığında ufak dantelalı bir göğüslükle birkaç tülbent asılmış..."

Zahire ve Halim evliliklerinin ilk günlerinden beri evlat sahibi olma arzusunda olan bir çifttir. Emellerine ulaşmadan geçirdikleri on sene içerisinde evliliklerinde eski mutlu günlerinden eser kalmamış, birbirine yabancı iki kişi hâlini almışlardır.

Zahire, kendisiyle aynı senede hatta çok daha sonra evlenen arkadaşları ile görüştüğü zamanlar onlar çocuklarının yaramazlıklarını her anlattıklarında, komşu çocuklarının emekleyişlerini her gördüğünde hasretle iç geçirmekte ve anne olacağı günleri görebilmeyi dilemektedir. Zahire anne olma isteğiyle yanıp tutuşan bir biçaredir:

"Zahire akrabasından, eviddasından gelen lohusa şerbeti sürahilerinin karşısında kolları çaprastlanmış, mebhut ve mütefekkir kalır ve on senedir bu yoldaki tehniyetlere hediyeler tedarik ederken, gönlünde hasede benzer bir nefret uyanırdı.

Bazen köprüde, tramvaylarda gördüğü kıvrık saçlı, bol elbiseli, yumuk çehreli çocukları bağına basmak, öpmek, öperken ısırarak isterdi."

Zaman hızla geçerken Zahire yaşlandığını düşünmeye başlar. Eşinin günden güne daha da dayanılmaz bir hâl alan titizlikleri, huysuzlukları, tehditleri karşısında bunalan,

---

⁹⁷ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 497, 7 Eylül 1316/20 Eylül 1900, ss. 35-39. (Alıntılar bu nüshadandır)

ezilen Zahire'nin kalbinde gün geçtikçe çoğalan evlat hasreti, yüzüne kimsesizliğini vurur. Zahire için günler geçmez, sabahlar olmaz. Âdeti insan suretinde bir bitki gibi yaşayan Zahire her şeyin düzene girmesi ve eski mutlu günlere kavuşabilmek için bir çocuğunun olmasının şart olduğunu düşünür:

“O zannediyordu ki o ıssız gecelerde ağlamalarıyla ona yaşadığını, varlığını ihtâr edecek bir bebek, senelerdir bir türbe mağmumiyetiyle hızlı bir kahkaha işitilmeyen evlerine bir hareket, bir hayat, bir muhabbet girecek; her şeyden, hatta nefesinden usanan zevci daha çalışacak, daha kazanacak, daha ercument olacak, daha az içecek, her akşam evine gelecek, çarpıntısız duran yürekleri çarpacak...”

Evlat hasretiyle yanıp tutuşan, çareler arayan Zahire, çocuk sahibi olabilmek için türlü yollara başvurmuş, ilaçlar almış, adaklar adamıştır. Bebek bekleyen anneler gibi doğmamış çocuğuna bez gömlekler, fistolu donlar, dantelalı yakalar vs. diken Zahire, yaptıklarını kimse görmesin, alay etmesin diye kocasından bile saklamak zorunda kalmıştır.

Hayalini kurduğu, hasretle beklediği çocuğunun her şeyi hazırdır ancak henüz kendi yoktur. Bir gün Cihangir'de bir bebek dükkânının önünden geçerken çekinerek, korkarak etrafı kolaçan eden, titreyen Zahire, mavi gözlü, yumuk pembe parmaklı, kıvrıkcık saçlı oyuncak bir bebeği utana sıkıla satın alır. Hamileyken bu bebeğe bakarsa bebeğinin bu oyuncak bebeğe benzeyeceğine inanır.

Yıllar birbiri ardına geçerken hayalleri daha da çoğalan ancak umutları tükenen Zahire, bir gün kocasının kulağına mutlu haberi fısıldar. Bu mutluluk verici haberin ardından evde aylarca bayram neşesi içinde güzel günler yaşanmaya başlar:

“Halim artık erken eve avdet ediyor, içmiyor, refikasının nisyanlarını hoş görüyor, müstebid bir kocalıktan istifa ediyor, karısına karşı muti, sadık, vefakâr bir hizmetkâr oluyor, evin işini o görüyor, şimdi karısı ondan su istiyor, Zahire'nin elbiselerini sandıktan o çıkarıyor, kendi kendini giydiriyor, sabahleyin giderken mendil almayı unutursa artık karısına darılmıyor, her akşam refikasının hatırını istifsar ederken ‘Sen otur Zahire, sen üzülme Zahire, kendini gözet, sen üzüme, rahatsız olma, ben senin hizmetkârın, ben senin kölenim!’ diyor ve ona kışın istediği kavunu buluyor, üzümü tedarik ediyordu. Günleri haftalar birer birer tadad oluna oluna geçiyordu.”

Bebeğin geliş haberi ile birlikte hayallere dalan çift, gecelerini çocuğun cinsiyeti hakkında fikir yürüterek, temennilerde bulunarak geçirir. Çocuk daha dünyaya gelmeden Zahire ve Halim'i mutlu etmiş, onları daha da yakınlaştırmıştır. Çocuğun ismi konusunda

son derece titiz davranan Zahire ve Halim, hem duyulmamış hem anlamlı hem de ahenkli bir isim aradıklarından sözlüklere, Osmanlı ve İslâm tarihlerine başvururlar:

“Mehmet Müeyyet, diyor Ahmet Mübin.. Bak bunlar hep yeni; hele Neriman, Rüstem-i Zâl’in cediti imiş. Ne ahenkli! Sen Rüstem-i Zâl’i bilir misin? Sırf Türkçe olmak da var, meselâ: Alparslan... Göz önüne harbe giden bir Türk bahadırı getiriyor, değil mi?”

Zahire ve kocası buldukları isimlere karakter ve tipler yakıştırarak günlerini neşe içinde geçirirler.

Doğacak çocuğun mesleğine dahi karar vermişlerdir:

“Artık karar verdiler, erkek olursa asker yapacaklar ve o mesleğe münasip bir isim vereceklerdi. Ya kız olursa? Sarışın bir kız olursa ona keman öğretecekler, onu musiki-şinâs yapacaklar, güzide bir terbiye verecekler...”

Bebek daha doğmadan Zahire ve eşinin bütün vaktini almaktadır. Zahire bebeğini düşünmeden bir an dahi geçirmemekte, onunla paylaşacağı günlerin, tadacağı mutlulukların hayalini kurmaktadır.

Bebeğinin üzerine titreyecek, onun büyümesini yakından takip edip notlar alacak, onu sütnineye emanet etmeyip bakımını bizzat kendi üstlenecektir. Çünkü on yıldır hasretini çektiği, hayalini kurduğu yavrusunu bir başkasının kolları arasında görme düşüncesi bile kalbini paramparça eder, hevesine dokunur, şefkatini incitir.

Bundan bir müddet sonra Zahire’nin hasretle, heyecanla, umutla beklediği oğlu dünyaya gelir. Ancak bebek doğduğu günden itibaren devamlı zayıflar, her geçen gün gözlerinin önünde erir. Pek çok doktora, hocaya gösterilen çocuğun derdine çare bulunamaz. Anne oluşunun sevinci kursağında kalan Zahire, için için ağlamasına rağmen umudunu yitirmez ve oğlunun sıhhatine kavuşacağı günleri hayal eder. Doktorun tebdil-i hava tavsiyesini yerine getirmek üzere bir süre Heybeli Ada’da ev tutarlar. Zahire, adadaki günlerini bebeği ile gezintiye çıkıp onun sağlığına kavuşması için dua ederek geçirir:

“Batan güneşin, ince çam yaprakları arasında katarat-ı rüzgâra karışan ziyasından şimdi boynu bükük, evladna can, kuvvet, sıhhat dileniyor; uzaktan geçen erbâb-ı tenezzühün kahkahaları içinde bir lem’a-i ümit araştırıyordu. Talihin vehm ettiği darbeyi vurmuyacağını, kendine elbette acıyacağını zannediyordu.”

Bir akşam çocuk sabaha kadar uyumaz, göğsü sıkışır, süt dahi içmez, kesik kesik hırıldarken Zahire, çocuğunu kaybetmemek pahasına eski mutsuz günlere dönmeyi diler. Doktorların fayda sağlamayan tavsiyeleri içinde çocuk ateşler içinde birkaç gün geçirir ve bir sabah halası beşiğin örtüsünü kaldırdığı zaman bunca zamandır ayakta tutulmaya çalışılan umutların yok olup gittiğini görür, çocuk vefat etmiştir.

Zahire âdeta taş kesilir. Bir tek damla gözyaşı bile dökemeyen acılı anne, verilen tesellileri anlamaz, işitmez bir hâldedir. Sadece evinden ayrılmamayı ister.

Hala, gece yarısı tekrar edilen bir melodi duyar ve uyanır. İşitilen ses Zahire'ye aittir. Zahire, boş beşiğin yanına geçmiş, “beyinleri eritecek, gönülleri yakacak” acıklı bir ses ile oğluna ninni söylemektedir:

*“Yuvamızın bülbülü,
Bahçemizin bir gülü;
Saçları sırma ipeği,
Anneciğinin meleği...
Uyusun yavrum, ninni!”*

Ninninin ardından kahkahalar atarak bayılan Zahire, o günden sonra aklını yitirir ve Zahire'nin acı ve hayal kırıklıklarıyla dolu hikâyesi burada son bulur.

Hikâyenin başkahramanı Zahire'nin hayallerini kurduğu, evliliğine mutluluk getireceğine inandığı bebeğinin ölümüyle genç kadını hayata bağlayan tüm hayalleri yıkılmış ve elinde hiçbir şeyi kalmamıştır. Hayatın acımasız gerçekliğiyle yüzleşmek zorunda kalan Zahire bu yüke daha fazla dayanamamış ve çıldırmıştır.

Servet-i Fünûncular için evliliği mutlu kılan en önemli unsurların başında çocuk gelir. Çocuk, evlilikleri mutlu kılar, küskün eşleri birleştirir. Hikâyede aile hayatının temel sevinç kaynağı olan, eşleri birbirine bağlayan çocuğun ölümü ile anne çıldırır, baba ise evden uzaklaşır ve aile parçalanır. Ahmet Hikmet kendi çocuk sahibi olmamasına rağmen başka eserlerinde de çocuğun aile hayatındaki yerine, önemine sıklıkla değinmiştir.

Hikâyede, bebeklerine titizlikle isim arayan çift, çocuklarına İslâm ve Osmanlı Tarihinin önemli şahsiyetlerinin isimlerini düşünürler. Bu yönüyle karakterlerin sahip

oldukları millî kültür ve bilince eğilmesi ve tarihi şahsiyetlere yönelmesi dikkat çekici unsurlardandır.

2.7.2.2. Kadın Teması

2.7.2.2.1. Bir Benefşenin Sergüzeşti⁹⁸

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun “Bir Benefşenin Sergüzeşti” adlı küçük hikâyesi *Servet-i Fünûn* dergisinin 23 Ağustos 1312 tarihli nüshasında yayımlanmıştır.

Yazar hikâyesine “güllerden beyaz, mor; benefşelerden mensûc -gelinler gibi- bir likâ-yı hoşbûba bürünmüş pembe tenli, mavi gözlü bir bahar... İnsanı mest eden, zorla âşık, mecburen şair eden bir bahar” diye anlattığı bahar tasviriyle başlar.

Anlatıcı kahraman kırlık bir bölgede yaşamaktadır. Buradaki kırlarda papatyalar, gelincikler yerine mor, beyaz menekşeler, şirin kokulu, mini mini dağ çilekleri bulunmaktadır. Anlatıcının yaşadığı çevrede gençlerin yegâne meşguliyeti “etek etek benefşe devşirmek”tir. Anlatıcı kahraman bu manzarayı izlemekte ve eğlenmektedir.

Kasabanın etrafını yeşillik ve engin, kuytu bir koruluk çevirmektedir. Ahmet Hikmet anlatıcının ağzından bu manzaranın izleyeni nasıl etkilediğini şöyle anlatır:

“Kasabanın etrafı kâmilten yeşillik, kâmilten engin, kuytu bir koruluktur. Bu koruya girmek, dolaşmak.. O ulu gürgenlerin, kavakların bellerini – sarmaşıklarla gül ipeklerinin arasından- derâgûş etmiş hanımellerinin meşkin, revâyihini istişmâm etmek insanı mutlaka vahşi, sevda fermâ tefekkürâta mecbur ederdi.”

Anlatıcı kahraman, buraya âdetâ âşıktır. Burada zaman geçirmekten hoşlanmaktadır.

Bu ormanın ortasında, göl kenarında, mahallelilerin “park” adını verdiği ağaçların bir köşesinde “bir katlı, yeşil boyalı, saçlarla manolyalarla muhât bir köşk” vardır. Anlatıcı bu kasabada bulunduğu müddetçe iki üç defa “Gospodin Burçkaya” isimli “bir yerli asilzâde”ye ait olan bu köşke gider, orada hüznelerini unutmaya çalışır. Bu aile ihtiyar bir karı-koca ve periye benzer “dokuz on yaşında sarı saçlı, mavi gözlü” minik bir kızdan oluşmaktadır. Bu nazlı kızın adı Lulla’dır.

⁹⁸ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 289, 23 Ağustos 1312/4 Eylül 1896, ss. 34-35. (Alıntılar bu nüshadandır)

Anlatıcı bu köşke gittiğinde Lulla'nın annesinin ısrarıyla Lulla'ya bazı Fransızca şiirler, özellikle La Fontaine'in fabllarını ezberletmektedir. Ders arasında küçük kızın çetrefilli bir Fransızcayla yönelttiği masumane soruları ev halkını ve anlatıcıyı saatlerce meşgul etmektedir

Anlatıcının bir gün Lulla'ya “Ağustos Böceği ile Karınca'nın Hikâyesi”ni ezberlettiği sırada küçük kız şöyle der:

“Ben Ağustos Böceği gibi ölmesini isterim. Her zaman şarkı söylemek, aman ne iyi, ne iyi! ... Pof! Nezâketsiz, hodbin karınca, alık hayvan! Artık karıncaları hiç sevmeyeceğim!”

O günden sonra nerede bir karınca görse ezmeye çalışır.⁹⁹ Ne annesinin karşı gelmesini, ne de babasının ahlâk derslerini dinlemektedir. Anlatıcı, küçük kızın bu tutumunu gülünç bularak ona Ağustos Böceği demek olan “Matmazel Esterkaza” adını verir. Lulla ise bu duruma hiddetlenerek yazara “hasîs karınca” demektedir.

Anlatıcının günleri Lulla'yla dolu geçerken bir gün beklenmedik bir şey olur. Hikâyede kimden geldiği belirtilmeyen ama büyük bir ihtimalle eski sevgilinin yolladığı bir mektup onu sarsar. Çünkü mektup sevdiği kadının bir başkasıyla evlendiğini haber vermektedir. Mektubu alan anlatıcı bir seher vakti derin bir (u)mutsuzluk içinde koruya doğru yürür. Anlatıcı hiddet doludur ve aldatılmışlık duygusu ile kadınlara karşı nefretini besler. Hırsını alamayan anlatıcı kahraman, korunun içine doğru yol alırken kendi kendine söylenmektedir:

“Madem ki sonunda beni böyle ezecek, öldürecek, pâymâl edip geçecektik; ne mecburiyetin var idi de bana ümmîdler verdin, va'dlerde bulundun.. Beni aldattın! Gûşe-i virânemde ızdırabâtım, hayalatımla ta'yîş ediyordum. Aşkın bir sâika-yı nâzile gibi gözümü kamaştırır kamaştırmaz işte seni gaib ediyordum! Hani ya? ... Timsâl-i hayalin, ruh-ı musavverin, her şeyin, herbir şeyin ben idim?.. Benden başkasının olmayacaktın?.. O mevâid ne için idi? Ben sana ne yaptım ki beni sâkımdan, beni istikbâlimden ayırdın?.. Ah kadınlar siz ne anlaşılma şeylersiniz?!.. Bir a'mâ nurdan ne kadar anlarsa biz de sizi o kadar biliyoruz.. Ne Rafaellerin fırçası, ne Homerlerin hayali, ne Aristoların dimâği, ne Rüstemlerin bazûsu, ne Fidyaların kâm-ı âhenin hakkı esrâr veleh-engîz-i kalbiyyenizi hakkıyla tedkîk edebilmiştir....”

Anlatıcının dolaştığı koruyu yazar şöyle tasvir etmektedir:

---

⁹⁹ Çocuğun bu davranışı “Ağustos Böceği ile Karınca” hikâyesinin çocuk ruhuna uygun bir hikâye olmadığını göstermektedir. Çünkü çocuk henüz hikâyenin ana fikrini anlayabilecek hayat tecrübesine ve bilgisine sahip değildir.

“Yer çiyden, gök sisten beyaz tüllere bürünmüş, tomurcuklarıyla, yapracıklarından üzerlerine bir yeşil duman çökmüş gibi duran bahçe çitlerinin kenarlarında bâdem, erik ağaçlarının döne, döne düşen çiçeklerinden siyah toprağın üzeri kar gibi beyaz lekelerle örtülmüştü. Seher vaktine mahsus, gittikçe tezâyüd eden, rakîk. Bırak bir uğultuyu uzaktan uzağa işitilen hurûsların tîz sadâsı, kanadlarını çırparak koşuşan kazların telâşlı âvâzeleri, kelblerin derin derin av’avesi ihlâl ediyor; ormanın bir kıyısında kâin bir biçki fabrikasının makinasından mütevellid çirkin bir şakırtı yavaş yavaş yükseliyor; her taraftan havaya yayılan sahrâvî mayıs kokusu tâze biçilmiş otların râyihâsıyla karışarak insana hicrî bir köy. Münzevi bir çiftlik hâlini hatırlatıyor; ara sıra çayır kuşlarının, serçelerinin ıslak yapraklar arasında civıltıları, güvercinlerin kanatlarının sadâsı işitiliyor; bataetle ağır ağır adımlarını atarak mer’aya giden fincan gözlü, mağmum çehrelî, ineklerin boğuk medîd iniltileri kalbe siyah bir kasvet, girân bir elem veriyor; benden biraz ileride bir oduncu kırık baltasını koltuğuna kısırmış bir keselân i’tiyâdı ile ormana doğru gidiyor; ağaç dallarının arasından çamurlu gibi uzaktan kirli görünen gölün ortasında bir kayık hareketsiz bir hâlde gözüküyor; başımın ucunda iki beyaz kelebek havada rüzgâra tutulmuş iki kuru yaprak gibi oynuyor... O münevver çehrelî leylâ-yı âfitâbta uzun sarı saçları dökük saçık olduğu hâlde câme-i hâb-ı nermîninden soyunarak [...] âsmânın bir köşesinden çırılçıplak yürümeğe başlıyordu...”

Kafası düşüncelerle dolu bir şekilde koruda yürürken “iki beyaz leke gibi görünen iki kişi” görür. Bunlar Mösyö Burçkaya ve küçük kızı Lulla’dır. Anlatıcı bu ikilinin yanına gelir. Birlikte konuşa konuşa yürümeye devam ederler. Böylece parkın üstündeki yola kadar gelirler. Önlerinden gayet süratle bir yük arabası geçmektedir. Lulla bu sırada bir anda babasının kolundan ayrılarak bir çığlık koparıp kendini arabanın önüne atar. Güçlülkle araba durdurulur. Küçük kız ise “yazık değil mi? Araba şunu ezecekti, acıdım da...” der. Cansiperane bir fedakârlıkla yerden aldığı şey bir menekşedir. Anlatıcı yalnız “kadın kısmında” görülebildiğine inandığı bu hassasiyeti küçük kızda gördüğünde kendi kalp acısını unuttur ve kadınlarla tekrar barışır, onları yine sever.

Babasının uyarılarını dinlemeyen Lulla küçük bir iğne yardımıyla menekşesini saçlarının arasına yerleştirir. Anlatıcı onun bu hâlini gördükçe kadınları artık daha iyi anladığına, onların hassas varlıklar olduğuna hükmeder.

Lulla bu sırada uğruna canını tehlikeye attığı menekşesinin kokmadığına hükmedince:

“Ay ay! Bu benefşe de hiç kokmuyormuş. Hay miskin!.. Bir şey zannettimdi.” der ve menekşesini paramparça edip ayaklarının altında ezmeye başlar.

Babası yine nasihat vermeye başladığı sırada ise Lulla çoktan sarı bir kelebeğin peşine takılmıştır.

Servet-i Fünûn hikâye ve romanında hayal ön plana çıksa da gerçek hayat sahnelerine de yer verilmiştir.

Yazar, iyi bir gözlemcidir ve çocuk dünyasını yansıtmakta başarılıdır. Çocuğun hayat tecrübesinin olmayışını yakalamakta ve çocuk dünyasını vermekte başarılıdır. Ancak bu tesadüfen olmuştur çünkü yazarın amacı bu değildir.

Lulla bir menekşeyi ezilmekten kurtarmak için hayatını tehlikeye atacak kadar gözü pektir. Ancak bu onun çocuklara has olan, sonrasını düşünmeyişinden kaynaklanan bir tavidir. Hassas olarak tanıtılan küçük kızın pek değerli menekşesini birkaç dakika sonra kokmuyor gerekçesi ile paramparça ederek ayakkabılarıyla ezmesi ise onun menekşeye olan geçici hevesini göstermesi açısından etkileyicidir.

Anlatıcıya bir mektup geldiğinden bahsedilmekte ancak bu mektubun tam olarak kimden geldiğinden ve anlatıcı için taşıdığı anlamdan bahsedilmemektedir.¹⁰⁰

Lulla'nın ailesi yazarın iç dünyasını anlatmakta bir aracı olarak verilmiştir. Lulla ise anlatıcı için kadınların küçük bir simgesidir. Lulla'nın ezilmekte olan menekşeye karşı hassasiyeti anlatıcının tüm kadınları o an için anlamasına ve onları tekrar sevmesine neden olabilmıştır. Sonradan ise Lulla'nın kokmadığı gerekçesiyle uğruna arabanın altında ezilmeyi göze aldığı çiçeği ayakları altında hiç düşünmeden parçalayışı ile yazar, kadınların anlaşılabilir varlıklar olduğu sonucuna varmıştır.

2.7.2.2.2. İlk Görücü¹⁰¹

Ahmet Hikmet, *Servet-i Fünûn* dergisinin 16 Nisan sene 1314 tarihli nüshasında yer alan bu küçük hikâyesini “Hasbîhâl” ön başlığıyla yayımlamıştır.

¹⁰⁰ *Maî ve Siyah* romanında, Lâmiâ da Ahmet Cemil'in şiirini okuduktan sonra “tebrik ederim” ifadesini kitabın üzerine not düşmüş ancak adını yazmayarak beş nokta eklemiştir. Kitaptaki notun Lâmiâ'dan geldiği açıkça belli değildir ama Ahmet Cemil'in Lâmiâ'ya karşı duygularını bildiğimizden notun kimden geldiğini anlarız. Hâlit Ziya karakterin iç dünyasını yansıtmada başarılıdır ancak Ahmet Hikmet başarılı olamamıştır.

¹⁰¹ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XV, nu. 372, 16 Nisan 1314/28 Nisan 1898, ss. 115-117. (Alıntılar bu nüshadandır)

Hikâyede ilk defa görücü karşısına çıkacak olan bir genç kızın yaşadıkları karşısındaki duyguları genç kızın ağzından monolog şeklinde anlatılmıştır.

Genç kız henüz on beşinde, inatçı ve epeyce isyankâr tabiatlıdır. Yaşıtlarına görücülerin çoktan gelip gittiği bu yaşlarda kendi durumunu düşündükçe büyük bir karamsarlığa gömülür, ev halkıyla tutuştuğu en ufak bir münakaşada hayatının sona ermesini diler. Çevresindekilere göre bu yaşlardaki bir genç kızın böyle tavırlarının ve bu tarz bir dilekte bulunmasının tek bir nedeni “kocaya varmak istemesi” olabilir. Genç kızın tavırları hoş görülür hatta genç kıza hak verilir.

Görücülerin gelişiyle hem heyecanlanan hem de gururu okşanan genç kız, gelenlerin karşısına çıkıp çıkmamakta tereddüt yaşar. O güne kadar kendisine yapması öğretilen şeyleri tekrar göz önünden geçirmeye başlar:

“Şimdi hiç belli edilmeyeceksin.. Nazlanılacak.. ‘Bilmediğim adamların yanlarına gidemem’ denilecek...”

Genç kız bu düşüncelere dalmışken o sırada en az kendisi kadar heyecanlanmış olan dadısı odadan içeri girer ve genç kıza misafir karşısına hangi kıyafetle çıkarmanın uygun olacağı konusu tartışılmaya başlanır. Acele hazırlanması söylenen genç kız bir anda öfkelenir. Yazar, genç kızın ağzından gençlerin hayatında çok büyük bir önem taşıyan eş seçiminin görücü usulü yapılması hakkında pek çok önemli tespitlerde bulunur:

“Kendimi mevsimi geçmeden, alelacele tenzil-i fiyatla satmak için camekânlara konulan ve tekâmîl müşterilere gösterilen emtiaya benzettim. Sinirlerim boşandı. Bilmediğin, tanımadığın birine vekâleten görmediğin, görüşmediğin birtakım kadınlar gelsinler, insanı – salaçbur pazen alır gibi enini, boyunu ölçercesine gözleriyle muayene etsinler; sen de karşılarında ruhsuz, hissiz, kalpsiz bir heykel gibi dimdik.. Bir suçlu, bir mahkûm gibi gözlerini yere eğip dur; üç dakikada içilecek bir kahveyi yarım saatte içsinler; istikbâlin, hayatın kahve fincanıyla görücü hanımların dudakları arasında sıkışsın; ‘İnşallah yine geliriz!’ taltif-i müriüvet-mendânesine intizâren ev halkı çarpıntılara uğrasın; sonra da yine belki-böyle hiç çirkin olmadığım hâlde- Allahtan korkmadan beğenmesinler; herkes de ‘Beğenmedik.. Bizim aradığımız başka renk, başka boy, başka kırat, başka biçim idi...’ desinler; ‘Oğlumuz şöyle ister, böyle istemez...’ diye bilâ-pervâ söylensinler de bizimkilerin ‘kızımızın fikri bu, emeli budur..’ diyebilmeye hakları olmasın!”

İçinde bulunduğu hâl gururuna dokunan genç kız büyüyen bir öfkenin verdiği ruh hâliyle bu sefer ağlamaya başlar ve eli ayağı iyice birbirine dolaşır. Kendisine öğretilenleri hatırlamaya çalışan genç kız diğer yandan da dadısının sözlerini dinlemektedir:

“Hızlı adım atmamalı! Pek ağır yürümemeli! Etrafına bakmamalı! Sırtmamalı! Somurtmamalı! Gözlerini açmamalı! Gözlerini kapamamalı! Fenlenmiş gibi görünmemeli! Pek alık gibi de davranmamalı! Bir parça – söz beynimizde- irice olan elimi, ayağımı onlara göstermemeli! .. imiş. Hele o geçen sene çıkarttığım dişimin yeri görünürse vay benim hâlime! .. imiş.”

Aldığı talimatlar ve yaşadığı duygu karmaşasının yarattığı yorgunluk sonucu misafirlerin bulunduğu odaya girer girmez kanepenin üzerine teklifsizce ve hızlıca oturuveren genç kız, yaptığı hatanın farkına vardığında ise kızarmaya başlar. Kızardıkça kızaran, bir yandan da yaptığını unutma gayretiyle eteğiyle oynamaya başlayan genç kızın gözü bu sefer de gelen görücülere takılır. Görücüleri uzun uzadıya süzmeye başlayan genç kız, kendini gelenler hakkında tahminler yürütmeye kaptırmıştır:

“Şu baştaki oturan, hesapça, kaynana, dedim; yeryüzündeki umûm kaynanalara benziyor: bir cadaloz kurusu, kudret kavurması vücut.. Kuru mu kuru, kadîd mi kadîd..! Yosma görünmek, nazik davranmak için büzülüyor, üzülüyor, süzülüyor. Muttasil parmaklarını çılatıyor. Dudağını lakırdı söylerken o derece büzüyor ki arasından kelimeler yamyassı, eğri büğrü fırlıyor. İki gözünden fişkırان o iki maî kıvılcım gibi nazarı, iki mızrakvâri beni omuzlarımdan oturduğum iskemleye mihliyor... “Acaba oğlu da buna benziyor mu?” diyordum. Hele sönen sigarasını yakmakla meşgulken bir daha yüzüne bakabildim... Allah için beğenmedim. Yanındaki de mutlaka kızı olacak; bu da bütün dünyanın görümceleri gibi fitne ve kıskanç.”

Gelenleri inceleyip onlar hakkında çeşitli yargılara varan kız, yan gözle annesini izlemekte ve odasına geri dönebileceği zamanı heyecanla beklemektedir. Genç kızın aklını ise hâlâ birtakım sorular meşgul etmektedir:

“Bu kadınlar meziyetlerimi nasıl anlayacaklar? Bunlar sırf görücü, anlayıcı değil...”

Nihayet odasına dönüp derin bir nefes alabilen genç kız bu sefer ev halkının kendi hakkındaki yorumlarını dinler. Kimi somurttuğunu, kimi ağlamış gözlerinin yüzüne ayrı bir güzellik kattığını söylemektedir. Duyduğu birbirinden bu kadar farklı fikirler karşısında akli iyice karışır. Genç kız, maharetlerini, bilgisini, hislerini, fikirlerini görücülere gösteremediğine üzülür.

Genç kız, içinde bulunduğu ve uyum sağlamak zorunda olduğu, tesadüflerin en önemli rolü oynadığı ve genç kızın “ezber izdivaç” olarak adlandırdığı bu durum karşısında tek bir temennide bulunmaktadır:

“Gönlümü, efkârımı, hissiyatımı anlayacak bir kocaya tesadüf etsem.”

Genç kız bu düşünceler içinde gidip gelirken görücü hanımlar oğullarını bolca övdükten sonra tekrar geleceklerini belirtip gitmişlerdir. Ancak aradan haftalar geçmesine rağmen ne arayan soran, ne de gelen giden vardır. Görücü hanımlar kararlarını açıklamaya dahi tenezzül etmemişlerdir.

Görücüler genç kızı oğullarına lâıyk görmemişlerdir. Bunun nedeni ise genç kıza göre hem komik hem de acıklıdır:

“Aman Yarabbi! Söyler iken güleyim mi, ağla[ya]yım mı, bilmiyorum... Artık ben söyleyeyim de siz ister gülün, ister ağlayın: Evet, sebebi hanımların yüzüne dik bakmışım!! .. Karşısındakine bakan bir kızı alıp da mahdumlarının hayatını tehlikeye koyamazlarmış... Görücüye çıkan bir kız gözlerini istimâl etmek hakkına mâlik değilmiş..”

Yazarın genç kızın ağzından kaleme aldığı ve kahramanına tekrar ettirdiği son cümle eş seçiminde yapılan hataların gösterilmesi açısından çarpıcıdır:

“Bu zavallı, gözceğizlerini istimâl etmek hakkına katiyen mâlik değilmiş! ...”

Şehnaz Aliş, Ahmet Hikmet’in bu hikâyesi hakkında “(...) yazar ilk defa görücüye çıkan bir genç kızın isyanlarını beğenilmemiş olmanın genç kızın ruhunda yarattığı tahribatı kahramanın ağzından monolog tarzında dile getirirken Tanzimat döneminde Şinasi’nin *Şair Evlenmesi* piyesinden beri üzerinde durulan bu konunun Servet-i Fünûn döneminde de güncelliğini koruduğunu göstermektedir”¹⁰² der.

Aşk, aile, evlilik gibi Servet-i Fünûn neslinin sıkça ele aldığı bir konu üzerinde duran Ahmet Hikmet, konuyu ele alış, konuyu işleyiş tarzıyla farklılığını ortaya koymuştur.

Aşk ve evliliğe romantik duygularla yaklaşan Ahmet Hikmet, evlilik gibi bir insanın hayatındaki en önemli kararlardan biri olan evlilik kararının alınmasında kendisinden çok başkalarının söz sahibi olmasını eleştirir. Görücüler, evlilik çağına gelmiş gençleri yeteri kadar iyi tanımadan onlara “uygun gördükleri(!)” kişileri seçmekte ve bu önemli kararın alınmasında büyük rol oynamaktadırlar. Görücüye çıkan genç kıza ise kaderine razı gelip kismetini beklemekten ve geleceğini tesadüflere bırakmaktan başka bir şansı yoktur. Kendi eşini kendi seçemeyen genç kız, evlilikten “ezber izdivaç” sözleriyle bahsederken kendisi hakkında yüzeysel bilgiler sahibi olup onun oğullarına lâıyk olup

¹⁰² Aliş, a.g.t., s. 201.

olmadığına karar verecek olan görücüler içinse gelinlik bir kızın sadece görülenden ibaret olmadığını belirterek “Bunlar sırf görücü, anlayıcı değil” diyerek bir değerlendirmede bulunur.

Bütün Servet-i Fünûncular duygulara verdikleri önemle görücüye çıkmanın genç kızların ruhunda yaptığı tahribatı işleyen hikâyeler yazmışlardır.¹⁰³ Ahmet Hikmet de genç bir kızın gelen görücülerin kendisini beğenmemelerinin ruhunda yaratmış olduğu tahribatı genç kızın ağzından bir haykırıyla dile getirmiştir.

2.7.2.2.3. Hüsn ü Aşk¹⁰⁴

Ahmet Hikmet’in “küçük hikâye” yan başlığı ile “Abdullah Zühdü Bey’e” ithafen yayımladığı bu küçük hikâyesinde Mübin isimli bir gencin hayal ve hakikat tezadı karşısında yaşadığı sıkıntılar ele alınmıştır.

Mübin, kadında güzelliğe büyük bir önem vermektedir. Mübin için ancak “bir melek, bir ilâhe kadar güzel” bir kadın sevmeye lâyıktır. Anlatıcı kişi Mübin’i “Şairler gibi hissedilmezse şiirin ve evliyalar gibi düşünülmezse tasavvufun serâir ve meâsirinden ihtirâz olunmalıdır. Refikim Mübin şair olmaktan ziyade bir şiir olmaya müstaid, hevaî bir rikkat-i hilkate müptela bir genç” sözleriyle tanımlar.

Hikâye, anlatıcı kişi ve onun arkadaşı olduğunu anladığımız henüz toy bir genç olan Mübin adlı delikanlının Belgrat ormanında yaptıkları bir yürüyüş sırasında kadın güzelliği ve evlilik hakkındaki konuşmaları ile başlar:

“Oh! Güzellik... O açılmak için güneşe iftikâr etmeyen harem-nişin güzellik... Meselâ bir ahşap konağın râtib, kuytu, karanlık bir köşesinde, siyâha mâil gözlerinin inşâd eylediği nârin şiirlerin nagamat-ı nûranûru, halk eylediği esmerin hayalatın ilkaât-ı durâdurdu hücumundan firâr ile – bir arap bacı gibi her emrine münkad, melâl ve meserretinde bir enis-i vefakâr- piyanosunun âgûş-ı şebrengine atılan ve o beyaz parmakları öpmek için bir tarrâka-i ihtiras ile açılan kara dudaklar arasında mahzun ve mütefekkir ellerini melûlâne gezdirerek, ezcümle?

Söyle ey talih! Ne lütfu var bana cevri etmenin

¹⁰³ Hâlit Ziya, “Ferhunde Kalfa” ve Mehmet Rauf, “Bir Görücü Hikâyesi” adlı hikâyeleri bu konuya örnek verilebilir.

¹⁰⁴ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], **Servet-i Fünûn**, Cilt: 17, Nr.417, 25 Şubat 1314/9 Mart 1899, s.11- 14; C. XVII 17, Nr: 418, 4 Mart 1315/16 Mart 1899, ss.23-28. (Alıntılar bu nüshadandır)

Genç iken güldürmedin; artık ne hükmün var senin!

Şarkısını çalarken, gözlerinin sessiz, sadâsız kelimât-ı berrak-ı hasret-i şefîği olan telâlûlarıyla terennümünün. Hep bu karanlıklardan, bu gölgeliklerden kaçmak isteyen o esire-i zalâmın bir siyah car arasında, bir siyah şemsiye altında, itiyâdını gâib etmiş adımlarıyla, uçmak ister gibi etrafına ihtirâz ve haşyetle, baka baka yürüyüşlerinin hâl ve tefsîri tenhâ ve yeldâ gecelerde yalnız genç hislere mevdû' esra-perver güzellik... Maî semâ ile daima aralarında kırılmaz, yıkılmaz bir sakf, bir mania olan kafes-nişin kuşlar gibi daima, sokakta kupa arabanın, vapurda kamaranın, yolda şemsiyenin gölgesinde tenemmüv ve tenebbüte alışmış lenfâvî ve narin güzellik... Sonra bu gölgeliklerin, karanlıkların arasında sakın ve Samet yetişen o bizim memleketimize mahsus güzelliklerin bütün beyhûde civıltuları, sebepsiz giryeleriyle bir sût-re-i hâkister altında mütehâllil rengârenk hülyalarıyla, Avrupa, Amerika, hülâsâ bütün dünyanın taze bâkireleri gibi serbestî-perver birer kız olduğunu düşünmek..."

Mübin'in bu hayallerini dinleyen arkadaşı bunlara birer "hülya" gözüyle bakarken önemli bir tespit de bulunur:

"İşte Şark'taki gençliğin hulâsa-i mesudiyeti, hulâsa-i hayatı!"

Mübin'in konuşması gittikçe ateşli bir hâl almaktadır. Tabiat da âdeta buna uyum sağlamaya çalışmaktadır.

"Gûşe-i iğtirâbına çekilirken güneşin Boğaziçi'nin o daima titreyen hâreli sathına atfettiği son nazra-i vedândan saçılan nur taneleri, dalgacıkların üstünden firâr etmek ister gibi çırpıyor; her iki sahildeki gulgule-i zindegî bir sükûnet-i hâbideye münkalib oldukça ve dağların üstündeki kesif gölge büyüdüğüce denizin şıptırsı tezâyüd ediyordu."

Mübin henüz hiç görmediği ancak hayallerini süsleyen eşi anlatmaya koyulur:

"O siyah carlı tazelerin kâffesini birer latîfe-i hilkattir zannediyorum... On sekiz, yirmi baharın mütehassis gönüllere ilkâ ettiği o izhâr olunamaya olunamaya birikmiş, köpürmüş, taşmak isteyen hevesât-ı aşkın gelinlik sedirinde, güzel gözlerinden şerâre, yumuşak ellerden seyyâle-i bekiye hâlinde feveranı... İşte bunu tatmak isterim!"

Zevcesinin huyuna gelince; hırçın ve vefasız, fakat güzel olmalıdır:

"Ben onun eziyetleriyle mecruh ve dâğ-dâr iken şehikalarım kahkahalarına karışsın. Bir seher zamanı, ansızın ben onu uzakta aşk-âbâd yerlere kaçırayım, ulu ağaçların altına götürüyüm, ona baharın zerrinlerinden, zambaklarından, pembe güllerinden sedirler yapayım. Şafaklardan tüller çekip, yırtıp getireyim; onlara bürüsün. Nesîmin uzak memleketlerin kuytu ormanlarından öğrendiği mahrem ve üryân masallarıyla uyusun. Birak ırmakların mini mini dalgalarından münakis, orman perilerinin muâşakalarına ait, levha levha rüyalar göre göre uyusun. Uyanınca medhûş ve mebhût beni çıldırması görsün..."

Mübin, o gün arkadaşından ayrılıncaya kadar ona hayalindeki eşi ve onun vasıflarını durmadan anlatmış ve eşinin güzelliği üzerinde uzun uzadıya durmuştur.

Bu buluşmadan yirmi gün sonra arkadaşının görev gereği Akdeniz'e doğru bir yolculuğa çıkması üzerine ona bir mektup gönderen Mübin'in heyecanı ve mutluluğu satırlarına yansımıştır. Mektupta, hayalini kurduğu eşi bulduğunu ve en yakın tarihte onunla hayatını birleştireceğini müjdeleyen Mübin, kendisi mutluluk hayalleri kurarken esneyen, onu hayalperestlikle itham eden arkadaşına nispet yaparcasına onu "bedbaht çocuk!" olarak nitelendirir ve görücülerin müstakbel eşi hakkındaki fikirlerini arkadaşına aktarır.

Anlatılanlara göre gelin hanım pek hoş, pek güzel olmakla birlikte utangaç mizaçlı bir genç kızdır. Mübin'e anlatılanların tümü bundan ibarettir. Dadısı daha fazla bir şey anlatmamalarının nedenini ise "evlenecek gençlerin yanında kızlar, o kadar medh olunmaz; hem ayıptır, hem fenadır" diyerek açıklar ve çok fazla anlatırlarsa Mübin'in havalanıp, ele avuca sığmayacağını iddia ederek tutumlarını savunur.

Mübin ise, arkadaşını da evliliğe özendirmek istercesine ona evliliğin, "tek sahibinin kendisi olacağı" güzel bir kadın tarafından sevilmenin ve ondan melekler kadar güzel, âdeta "semere-i hüsn" bir çocuk sahibi olmanın vereceği mutlulukları anlatmaktadır.

Mübin'in hayallerle, heveslerle dolup taşan mektuplarının kesilmesi üzerine arkadaşısı onu güzelliğe âşık bir bülbülün dut yemesine benzetmiş ve Mübin'in evlendiğine kanaat getirmiştir. Mübin'in önceleri mutlu evlilik hayalleriyle süslediği mektuplarında şimdi evlilikle, mutlulukla ilgili sorulan sorulara cevap dahi bulunamamaktadır.

Anlatıcı kişi izni olarak İstanbul'a döndüğü bir sırada Mübin'i ziyarete gider. Aklında o ana dair pek çok kurgu bulunan arkadaşısı, Mübin'in kucağında "bir çirkin yavru" ile içeri girmesiyle şaşırır ve bu çocuğun güzelliğinin meyvesi olup olmadığını sorar. Aldığı cevap ise, "meyve-i aşk" olur.

Mübin, arkadaşısıyla en son mektuplaşmasından beri geçen zamanda neler olup bittiğini anlatmaya başlar.

Mübin, yirmi senelik hayatı boyunca ne ailesinde ne de çevresinde genç bir kadın bulunmadığından hep arabalarda "siyah feraceler, cârlar" içinde gördüğü, hayal etmeye imkân sunan kadın silüetlerini görerek güzellik hakkında çeşitli fikirlere sahip olmuştur. Ona göre hayale imkân tanıyan bu kadınlar "fırtına bulutlarına sarınmış birer zühre"dir.

Ancak eşiyle baş başa kaldığı zifaf gecesinde hiç ummadığı bir görüntüyle karşılaşmıştır. Zevcesinin zayıf ışık altındaki hüzünlü ancak pembe beyaz görünen çehresine sevgi gösterisinin, hoş laflarının tesirini görmek için yaklaştığında bütün hayalleri alt üst olmuştur. Çünkü eşinin yüzü çiçekbozudur. Mübin'in güzelliğe ne derece fazla önem verdiğini iyi bilen arkadaşı, onun anlattığı manzaranın dehşetine kapılır ve Mübin'e acır. Zevcesinden “çopur” diye bahseder. Mübin bu ifadeyi duyunca incinir ancak arkadaşının bu hâlini mazur gördüğünü, kendisinin de başta bu tarz bir tepki verdiğini anlatır:

“Dinle! ... Ben de evvelâ senin gibi düşündüm. Tasavvur ettiğin kadar zavallı değil, belki hiç zavallı olmayı hodgâmî-i şebâbıma yediremedim... Nasıl utanmadan, kızarmadan cüret ettiğimi bilmiyorum. Yalnız şunu biliyorum ki hemen yirmi dakika içinde verdiğim bir karar neticesinde refikama bana o geceyi diğer bir odada veya kendi hânemde geçirmeye müsaade etmesini, çünkü kendisini mesut edebilecek sabır ve metânete mâlik bir erkek olmadığımı söyledim ve ilâve ettim ki: ‘bu facianın günahı tamamıyla yekdiğerimizin kusurunu bilen, ailemiz efradına râci’ olduğundan onların keyfi için yekdiğerimizin hayatı tesmîm etmeyi istemeyecek kadar fikr-i selîm sahibi olalım.’

Mübin, bunları söylerken ne dediğinin bilincinde olmadığını, yaşadığı şaşkınlık ve büyük hayal kırıklığı sonucu o dakika yanında bir silah bulursa intihar edeceğini söyler. Annesinin ve dadısının birbirleri hakkında hiçbir şey bilmeden, ilk defa zifaf gecesi karşılaşan gencecik insanların hayatlarıyla eğlenircesine kararlar almasının öcünü onların yanında kendisini öldürerek almayı düşündüğünü itiraf eder. Mübin buhranlar içerisinde yana yakıla odada dolaşırken zevcesinin de biraz öncesine kadarki mutluluğu âdeta hiç var olmamışçasına uçup gitmiş yerini derin bir kedere bırakmıştır. Donup kalmış gibi kıpırtısız bir hâlde beyaz elbisesi ve duvağıyla “bir kâbus kefen-pûş” gibi dimdik duran kadın, Mübin'e niçin kendisini istemediğini sorar ve hiçkırıklara boğulur.

Henüz on sekizinde, zayıf, kuvvetsiz, hakarete uğramış bu günahsız bâkirenin üzüntüsü karşısında öfkesine gem vurmak zorunda kalan Mübin, eşinden tiksinerken onu telkine çalışsa da ilgisi bir dilenciye duyulan acımadan öteye geçemez. Genç kadın ise durumunun bilindiğini sandığını ve eşinin ayaklarına kapanıp onları öperken yalvararak Mübin'den ayrılacağını söyler. Ancak daha ilk geceden bu şekilde ayrılırlarsa genç kadın ailesi ve çevresi karşısında zor duruma düşecektir. Bunun için bir çare olup olmadığını soran Mübin'den bir ricada bulunur:

“Evet, çaresi? Bana bir merhamet eder de bir hafta mühlet verirseniz: âleme karşı, bir hafta sonra ben seni istemez görünür ve aileme bu sûrette anlattıysam, bilakis, siz bir şey kaybetmiş olmazsınız, değil mi? Ben de herkesin karşısına istihzalara hedef ola ola çıkmam. Mübin Bey bunu bana vaat ediniz; buna namussuzluktan beni kurtarınız!”

Sunulan teklif karşısında ne diyeceğini ne yapacağını bilemez hâle gelen Mübin, zevcesinin insanların alaylarına maruz kalmamak için yalvarışlarına kulak tıkayamaz ve bu teklifi kabul edip söz verir. Anlaşmaya göre perşembe gecesi başlayıp bir hafta sürecek bu evlilik her iki tarafı da rencide etmeden sonlanacaktır.

Ertesi gün annesini ve dadısını görmeye giden Mübin, açıkça söyleyemese de hoşnutsuzluğunu belirtir ve sitem eder. Annesi “eğer beğenmezsen her şeyin kolayı bulunur” derken dadısı “elini sallasan ellisi” sözleriyle onu avutmaya çalışırlar.

Hayalinde saraylara layık meleklerden güzel bir peri olarak düşündüğü eşinin “Galib’in mahlûkat-ı şairanesinden- al kanatlı bülbüllerin ortasında pür tantana yürüyen bir Zübeyde-i aşkın bana doğru ellerini uzatacağını düşünürken” annesinin bir hatası, dikkatsizliği sonucu kendisini düşürdüğü bu durum Mübin’i kahretmektedir. “Çopur” zevcesiyle geçireceği bir ömrü düşündükçe içinden kendi hâline ağlamak gelir:

“[...]Bütün gençliğimi onun âgûşunda, bütün ihtiyarlığımı onun arızalı kolları arasında geçirmek.. O daima düşüne düşüne ağlayacak gözlerden dökülen yaşların, girintili, çıkıntılı yanaklarından sendeleyerek düştüğünü temâşâ etmek... Oh ne eziyetli hayat olacak benim hayatım!, diye düşünürdüm.”

Eve gitmekten, eşiyle baş başa kalmaktan bile çekinen Mübin, evlerinde bir akşam her iki tarafın ailelerinin de davetli olduğu bir yemek verecektir. O gece Mübin’in eşi hakkındaki fikirleri değişecektir:

“Akşam, yemekte aile efradıyla beraber bulunduğumuz zaman, refikamın paçalık elbisesinin şaşa’ası altında bir hüzn-i hayal-nevaz ile yüzüme bakarken, gözlerinin bir dalışı vardı ki... Yemek devam ettiği müddet, gördüğüm iltifatlardan, şefkatlerden mahcup oluyordum...”

O bakışın kendisinde uyandırdığı etki öyle güçlü olmuştur ki eve gitmek istemeyen Mübin ertesi gün her zaman kullandığı vapuru bekleyemez hâle gelir ve eve daha erken geçmenin çarelerini arar. Eşini piyanonun önünde Schopen’in bir parçasını çalarken bulur. Eşi çalmadan evvel bir de parçanın hikâyesi¹⁰⁵ hakkında bilgi vermektedir. Eseri çalmaya

---

¹⁰⁵ Yazar metinde, dipnot şeklinde Schopen ve George Sand arasındaki yakınlığı anlatmıştır. Bu dipnot şöyledir:

“Schopen ile George Sand, Paris’ten hâriç bir yere firar ile orada herkesten uzak, bir hayat-ı aşk ve sevda içinde yaşarlar iken; George Sand bağıteten avdet etmek arzusunu izhâr edince, Schopen kendini şu dağ başında yalnız bırakmasını, bir şevk-ı ruhânî içinde devam eden muhabbet dakikalarını ihlâl etmemesini sevdiğinin dizlerine kapanarak rica eder. George Sand ehemmiyet vermez; yine gider. Lâkin kadın, Schopen’den ayrılır ayrılmaz şiddetli bir fırtına da kopar. Yağmurların, rüzgârların, şimşeklerin velvelesi karşısında yalnız kalan o bestekâr âşık da piyanosunun başına geçip şu besteyi tertip eder.”

başlayan eşinin tavrı ve anlattıkları karşısında ağlamaya başlayan Mübin'in fikirleri değişmeye başlamıştır:

“Artık ben de ağlıyordum... Bu odadan kaçmak, bu evden kaçmak istiyordum; lakin bir kuvvet, bir şey, bir hiç... Galiba bu kadın beni tutuyordu. O daima bir sanat-ı hayret-fermûde ile çalıyordu, çalıyordu. Çaldıkça bu hazan-zede, bu çiçek bozuğu çehre nağme nağme güzelleşiyor; pîş-i çeşmânımda yavaş, yavaş sıyrılan bir perde-i rakikin arkasından ruh-ı üryâni bütün letâfet-i aşkıyla manzûr oluyordu.”

Sonraki birkaç günü de çarşamba günü ayrılacaklarını düşünerek geçiren Mübin, çarşamba gecesini eşinden son kez olarak Schopen'in George Sand için bestelediği parçayı çalmasını rica eder. Ancak eşi, içinde bulunduğu durumu annesine anlattığını ve bu parçayı çalmasının uygun olmayacağını anlatır. Ve aralarında şöyle bir sohbet geçer:

*“-Peki, fakat o karara rağmen yine çalarsanız?!
Daimi tezâyüd eden bir buhran ve helecan ile cevap verdi:
Kararımız bozulmuş, barıştığımız anlaşılmış olur!
Öyle ise çal!”*

Mübin, arkadaşına nasıl olup da eşine böylesi çılgınca âşık olduğunu anlatır ve hayal-hakikat hakkındaki şu tespitiyle sözlerini bitirir:

“Oh! Hüsn ü aşk, hayal ve hakikat gibi bir sırr-ı müphemmiş... Anlaşılmıyor...”

Mübin, Servet-i Fünûn neslinin hassasiyetini taşıyan bir gençtir. Güzellik tutkunu olan bu genç adam, şair olmaktan ziyade bir şiir olmaya uygun yaratılıştaki, güzelliğe tutkun biridir.

Mübin'in hayalindeki eşi güzel olduğu kadar da yeteneklidir. Piyano ile klasik Türk musikisi parçaları çalan hayalî eş, kendi kültürüne de yabancı değildir. Mübin'in hayalindeki eşinden bahsettiği cümleler, Tevfik Fikret'in *Rübâb-ı Şikeste* kitabındaki “Sühâ ile Pervin” manzum hikâyesini anımsatır:

“Haremim hırçın olsun, vefasız olsun; âh fakat güzel olsun! Ben onun eziyetleriyle mecruh ve dağdâr iken şehikalarım kahkahalarına karışsın.”

Yazar, Mübin'i tanıtırken şark ile garp gençliğini kıyaslar ve Mübin'in hayata bakışını, hayallerini, düşüncelerini şark gençliğine dâhil olmasıyla açıklar. Toplumda kadın ile erkeğin, sosyal hayatta birlikteliği uygun görülmediğinden aralarında bir uçurum oluşmuştur ve gençler hayatlarının en önemli kararlarından biri olan eş seçimini başkalarının eline bırakmak zorunda kalmışlardır.

Servet-i Fünûncuların çokça işlediği görücü usulü ile evlenmenin yol açtığı mutsuzluklar Ahmet Hikmet'in de sık işlediği bir konudur. Bu hikâyede de görücülerin

evliliği hafife alması ele alınmıştır. Görücüler aslında kendilerinin de tam olarak tanımadıkları gençleri birbirlerine yakıştırmakta ve yaptıkları bu eşleştirmede çoğu zaman başarısız olmaktadır. Kadında güzelliğe büyük önem veren Mübin'in, eşi hakkındaki imalı ve sitemkâr sözlerine karşılık görücülerin verdikleri yanıtların vurdumduymazlığı ise dikkat çekicidir.

Mübin, evlilik hayatında başlangıçta aradığını bulamamış, hayallerindeki eşten çok başka bir eşe sahip olmanın verdiği üzüntüyle büyük bir çıkmazın içine düşmüştür. İçinde bulunduğu durumdan kurtulabilmek için intiharı düşünen Mübin, dönemin sıkıntılı siyasi ve sosyal durumundan kaçmak için başka diyarlara gitmeyi arzulayan Servet-i Fünûncular gibi kendine göre bir kaçış yolu bulmuştur.

Hayal ile hakikat tezadının yoğun olarak verildiği hikâyenin başkahramanı Mübin, zamanla güzelliği dış görünüşte aramaktan vazgeçer ve eşini tanıdıkça ona âşık olur. Bu yüzden çocukları hakkında arkadaşının “semere-i hüsn” mü diye sorması üzerine Mübin, “meyve-i aşk” diye cevap verir.

İsmi Şeyh Galib'in ünlü eseri *Hüsn ü Aşk*'tan alan bu hikâye de sembolik bir hikâyedir ve güzellik ile aşkın hayal ve hakikat gibi anlaşılması zor kavramlar oluşu dile getirilmiştir. Mesnevide Aşk, diyâr-ı kalbe giderken yolda tecrübesizliğinden dolayı pek çok acı çeker. Daha sonra Sühân'ı dinleyip sabrederek olgunlaşır ve sonunda Hüsn'e kavuşur. Mübin ise, güzellik tutkunu hayalperest bir genç iken günden güne tanıdığı, zekâsına, bilgisine ve sevecenliğine hayran kaldığı ancak güzel olmayan karısının ruh güzelliğine âşık olur.

2.7.2.2.4. Ah Şu Erkekler, Ah!..¹⁰⁶

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Servet-i Fünûn* dergisinin 4 Teşrîn-i sâni 1315 tarihli nüshasında “Hasbihâl” başlığı ile yayınladığı küçük hikâyesinde sinirli bir kadının ağzından, geçirdiği bir sinir buhranı sonrasında erkekler hakkındaki olumsuz duygu ve düşünceleri kaleme alınmıştır.

Erkekleri sinir hastalığının en birinci sebebi olarak tanımlayan anlatıcı kişi, daha doğuştan itibaren erkeklerin gerek doğası gereği sahip olduğu gerek sonradan kazandıkları

---

¹⁰⁶ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XVIII, nu.453, 4 Teşrîn-i sâni 1315/16 Kasım 1899, ss.466-467. (Alıntılar bu nüshadandır)

ya da toplumun onlara verdiği üstünlükler ile kadınlara daima zulmeden yaratıklar olduğunu iddia eder. Kadınlar ise âdeta “bencil, hayırsız, inatçı” erkeklerin eziyetlerine maruz kalmak için yaratılmış, “tabiatın gözü bağlı kurbanları”dır.

Dünyada her şey erkeklerin yararına yaratılmış gibidir:

“Cihanda her şey, her bir şey erkekler içindir: kavânîn, imtiyâzât, şan, şeref, serbestî, kuvvet, bütûn hukuk-ı esâsiye onlara aittir; hatta biz kadınları ekseriya perişan eden, ezen alâm-ı tabiiyyeden bile onlar kanûn-ı hilkat hükmünce müstesnâdırlar...”

Erkeklerin gözünde basit bir makine, bir oyuncak itibarında bulunan kadın, erkeğin takdirini kazanamadığı gibi erkeklerin türlü yakıştırmalarına maruz kalır:

“(...)Âlim isen sahte vakâr derler, âkil isen fettân derler! Biraz saf-ı derûn olduk mu, ismimiz miskin tavuktur! Sükûtî isen lakırdı bilmiyor derler! Çok söylesek çaçaron oluruz, söz ebesi oluruz! Mutavassıt olduk mu, âdilikten kurtulamayız! Mültefî miyiz, yılışkanız! Ağır durduk mu, bet gibi derler! Hafîf olunca çılgın derler, hoppa derler, daha bilmem neler derler! Zengin miyiz, kurumlu.. Fakir miyiz, görgüsüz.. Taşralı miyiz, kenarın dilberi... Bunlara insan nasıl tahammül etsin, can nasıl dayansın? Fakat daha bitmedi ki: kazâra mükedder bir tabiata mâlik olduk mu, ağlamış yüzlü, kasvetli.. Keyifli miyiz, hafîf meşrep.. İdâreli isek tabiatsız.. Cömert, âli-cenâb olduk mu kendini bilmez, müsriif hükmünü giyeriz.”

Anlatıcı, ne yaparlarsa yapsınlar, ne olurlarsa olsunlar kadınların erkeklerin gözünde bir “hiç” olmaktan kurtulamayacağı fikrindedir.

Erkeklerin tüm bu bencilliği, kendini beğenmiş, kıymet bilmez tavırlarına karşın kadınlar daima erkeğin yanında bulunan, onu teselli eden, eğlendiren, her üzüntüsünü paylaşandır. Kadının bu fedakârlığının karşılığında herhangi bir takdir beklemesi ise boş bir hayalden ibarettir.

“Hangisine isterseniz sorunuz, yüzünüze lâkayd bir istihza ile: ‘kadınlar gençlerin eğlencesi, ihtiyarların hizmetçisidir!’ cevabını fırlatır ve bıyıklarını bükerek başını çevirir.”

Anlatıcı kişi bir “ah” çekerek erkeklerin kadınlara ettiği zulmü acıklı bir zaman çizelgesi içerisinde anlatmaya başlar. Kadının dünyaya gelişiyle başlayan bu süreç, evlenip çocuk sahibi oluşu ve kocasına tâbi olmasıyla devam ederek ömrünün sonuna dek sürer:

“Ah! Daha çocuk iken biraderlerimizin haksız çimdiklerine, tokatlarına ağlaya ağlaya katlanarak büyürüz. Sonra izdivaç ederiz; zevçlerimiz bizi terk ederek ötede beride eğlencelerde gezdikleri kadar bizim ömrümüz evlerimizde masraf dolabıyla

dikiş çekmecesini arasında geçerken avdetlerinde yine kendilerini güler yüzle karşılamak mecburiyetinde bulunuruz.”

En sonunda ölümüyle evvela eşinin kendinden kurtulmasına vesile olan ve ardından eşine tekrar evlenmek gibi bir imkân yaratan kadın, sağlığında olduğu gibi ölümüyle de eşine faydada bulunmaya devam eder.

Erkeğin rahatını ve mutluluğunu sağlamaya odaklanmış kadınların ömrü, daimî bir yetersizlik duygusu ve endişelerle geçerken bitmek bilmeyen iç sıkıntılarında kaynaklanan sinir buhranları ve baş ağrıları içinde sonlanır.

Erkekler ise kendilerini kadınların hayatını altüst etmeye adanmışlardır. Kadınlarla birlikte olmalarının nedeni onlarla gönül eğlendirmek, onları aşağılamak, hakarete uğratmak içindir.

Zavallı, aciz, mazlum kadınlar âdeta bir yamyam olan erkekler için hazmı kolay bir gıda gibidir. Daima erkeklerin gölgesinde yaşamaya mahkûm olan kadınlar “gençlerin eğlencesi, ihtiyarların hizmetçisi” olmaktan kurtulamaz.

Kadınlara yaklaşıma çalıştıkları dönemde ise aynı “zalim erkekler” tamamen bambaşka bir kişiliğe bürünürler. O kaba tavırlarından, kayıtsızlıklarından, riyakârlıklarından eser kalmayan erkekler ani bir değişiklikle “mazlum, mütevâzî, nevâzişkâr, âlî-cenâb, fedakâr” bir tavır alıverir, kadınları mutlu edebilmek arzusuyla ne yapacaklarını bilemez, acınacak bir hâl alırlar:

“Hemen o dakika mazlum, mütevâzî, nevâzişkâr, âlî-cenâb, fedakâr oluverirler; en güç mutâlebâtımızı alkışlarla is’âf için tehâllük gösterirler; en küçük arzumuz için canlarını fedâ etmeye hazır olduklarını te’min ederler; bizi okşarlar, okşarlar.. Nevâzişler, bûseler içinde şaşırırlar. O zaman bir çiçek, bir şiir, bir melek oluruz.”

Sevilmeye hasret, tecrübesiz kadınlar, gönüllerine akıl almaz sevgi gösterileri ve şeytanca hilelerle saldıran erkelere karşı korumasızdır. Anlatıcıya göre çelikten bir kalbe sahip olan erkeklerin ruhları hatta elleri bile katıdır.

Erkekler karşısında çaresiz kalmış olan kadınların kurtuluşuna yönelik sorular soran anlatıcı, çareler arar ancak bir çare bulacağına dair inancı neredeyse yoktur:

“Bu biçareliklerimizin çâresi de yok! Hep tecrübelerimizle biliriz ki, onları reddetsek bizi takip edecekler. Onlara tasdî’ edecekler, rahat bırakmayacaklar...”

Yalvarsak bizi âdilikle, bayağılıkla ithâm ederek kaçacaklar, bizden nefretlerle kaçacaklardır! ...”

Anlatıcının umutsuz bir mücadeleyi andıran bu çırpınışları kurtuluş arayışları içerisinde tekrar eder:

“Ne yapmalı, yarabbim, ne yapmalı?! ..”

Ahmet Hikmet, erkeklere karşı nefret duyguları besleyen bir kadının ağzından kaleme aldığı bu küçük hikâyesinde dönemin toplum yapısında kadının yeri ve değeri hakkında önemli noktalar üzerinde durmuştur.

Servet-i Fünûncular, kadın-erkek ilişkilerindeki olumsuzlukları konu alan eserlerinde genelde kadının tarafını tutan, kadının trajedisini işleyen bir tavır sergilerler. Yazar, toplumun kadına bakışını, toplumdaki kadın-erkek eşitsizliğini ve ezilen kadının isyanını başarılı bir şekilde okuyucuya hissettirir.

Ahmet Hikmet, edebiyatımızda feminist akımın ilk örneklerinden olan bu monologda insan psikolojisini yakalamadaki ustalığı ile mizahî gücünü birleştirmiştir.¹⁰⁷ Kadının sosyal hayattaki yerinin olmamasını çarpıcı bir şekilde yansıttığı bu hikâyede yazarın tenkitçi tavrını görmek mümkündür.

Kadının toplum içindeki statüsü ve hakları Türkçülük hareketi içinde yer alan yazarlarca kapsamlı bir şekilde ele alınmıştır¹⁰⁸. Ahmet Hikmet, Servet-i Fünûn döneminden sonra bu harekete dâhil olur. Ancak daha Servet-i Fünûn dönemindeyken onun fikren Türkçülük hareketine hazır olduğunu göstermesi bakımından hikâye, dikkat çekicidir.

2.7.2.2.5. Ramazan İçinde Bayram¹⁰⁹

Ahmet Hikmet *Servet-i Fünûn* dergisinde “Küçük Hikâye” yan başlığı ve “*Ramazan İçinde Bayram*” adıyla yayımladığı bu küçük hikâyesinde Süleha adlı evli bir

---

¹⁰⁷ Aliş, a.g.t., s. 215.

¹⁰⁸ Türkçülük hareketi içinde yer alan yazarlardan biri olan Ömer Seyfettin’in de “Erkek Mektubu” adlı bir hikâyesi bulunmaktadır. Bu hikâyede güzel, akıllı ve entelektüel bir kadınla evlenen ve onun mutsuzluğuyla kötü bir evlilik hayatı süren bir adamın arkadaşına yazdığı pişmanlık dolu mektubundan oluşmaktadır.

¹⁰⁹ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 463, 13 Kanun-i sâni 1315/25 Ocak 1900, ss. 325-327. (Alıntılar bu nüshadandır)

kadının kocasına duyduğu aşk ve özlem, bunun çevresinde zamanın koşulları ve din duygusu üzerinde durulurken, Türk toplumuna ait bazı geleneklerden de şahsî yorumlarla bahsedilmiştir.

Aylardan Ramazan ayıdır. Ramazan'ın Süleha için dinî önemi olduğu kadar şahsî hatıralarında da önemli bir yeri vardır. Süleha dört yıllık evlidir ve eşini de bir ramazan gecesinde tanımıştır. Süleha, kocası Mümin Bey'i ilk defa o gece teravihten sonra gözlerini yummuş, Allah'a sığındığı her hâlden belli, çevresinden habersiz, içten bir şekilde dua ederken görmüş, sevmiştir. Süleha geçmişi hatırlamak hakkında düşünmeye başlar:

“Tahattur-ı mazi... O hiçleşmiş uzakların, harâp diyarların metruk köşelerinden gelen bu sarsar-ı pür heyecan hissiyatımızın en mürde noktalarına ba's-ı hayat ettiği zaman, yaralı bir vücut eziyetle, anîf ve cebrî bir azm ile gözlerimizi yumduğumuz an, bizi ihâta ediveren mahşer-i hatırat ortasında geçen zamanlarımızı hatve-i ta'kip, dakika bed-dakika temâşâ ederek bu herc ü merc-i hayalat içinde yaşarız... Oh, bu dakikalar! Bu dakikalar hayat-ı güzeştemiz tasfiye-i hissiyatının sahâif-i istikbâle geçirilecek bir nakl-i yekûnudur.”

Dört sene evvel babasının Süleymaniye'deki konağında düzenlediği, eşi Mümin Bey'le tanışmasına vesile olan iftarı düşünen Süleha'nın gözünde hatıraları canlanır ve yazar bu yolla başarılı bir ziyafet tasviri yapar:

“İftardan sonra konağın geniş divanhanesinde uşaklar terâvî için seccadeleri yapıyorlar, her akşam olduğu gibi haremle selamlık kapısı arasına konulan kafesin arka tarafta serilen halıların, İrakîye seccadelerin kıvrıklarını bir iki halayık düzeltiyor; selamlıkta beşizli birkaç şamdandan saçılan titrek, maîmtrak ışığın nahif izleri sofada gezintileri okşuyor, sonra yatsı ezanı okuyunca, geniş selamlık sofasında misafirler ağır ağır kollarını sıvayarak ve yekdiğeriyle birer kelime teâtî ederek abdest almaya başlıyorlar; arka safta âmâde duran müezzin efendiyle ona muavin bir iki kişi ayakta cemaâtin hazırlanmasına intizâren bir istimcâl-ı hafî ile etrafa bakınıyorlar, herkes yanındakinin ayağının bakarak, dolan safları düzeltiyor, imam efendi dâvudî bir sadâ-ı müeessirle “elrahman” sûre-i cemilesinin “febieyyi” te'kid-i Rabbânîsini savt-ı mehîb ü ruh-nevâz ile tilâvet ediyor... Ve her ka'de-i âhiredeki “Sallî Alâ Muhammed” tehlîlâtından evvel tertîl olunan:

‘ Tövbe edelim zenbimize, tebbet illallah!

Latifinle bize merhamet eyle, aman Allah!’

İlâhisinin tesir-i mâsivâ-sûzunu Süleha şimdi tekrar duyuyor. Terâvihin hitamıyla salât ve terden sonra artık saflar eski intizâmını biraz gâib ederek efrâd-ı cemaât biraz ileri, biraz geri çekilerek ve kimi bağdaş kurarak imam efendinin kırâat-i araba imtisâlen okuduğu aşr-ı şerîfi Saliha bu gece tekrar dinliyor gibi şevk-i ruhâniyesinden yine aynı istigrâk ile ser-mest-i sâfiyet oluyor...”

O gecenin üzerinden geçen zaman içerisinde Süleha evlenmiş, ana-babasını ve ailesinden kalanları kaybetmiş, kayınvalidesi ile birlikte yaşadığı bu eve taşınmıştır. Süleha kaderin türlü acı sillelerine genç yaşında maruz kalmıştır. Eşi, üç sene evvel görevi gereği bir seneliğine Yemen'e gittiğinden Süleha gün geçtikçe artan bir hasretle kocasını beklemektedir. Kocasının üç sene sonra nihayet rütbesinin yükseldiğini ve evine geri döneceğini bildiren, Beyrut'tan gönderdiği pembe bir kâğıt üzerine yazılmış telgrafı defalarca okur. Kayınvalidesi ise Süleha'yı Mümin gelince onu öpmemesi konusunda uyarmakta Süleha da boynu bükük kayınvalidesini onaylamaktadır:

“– Sakın kızım, dedi. Sakın Mümin geldiği zaman boynuna atılma, sarılmaya kalkışma...”

–Niçin?

–Orucun fâsid olur.

–Oo.. peki!”

Kocasının dönüşünü hasret ve heyecanla bekleyen Süleha'nın gözüne uyku girmez ve gece vakti penceresinden insanların Ramazan'a has koşuşturmacalarını büyük bir dikkatle izler.

Gece ilerledikçe sokaklardaki hareketlilik de azalmakta, sokağın sesleri giderek duyulmamaya başlamaktadır. Davulun sesiyle bölünen gecenin sessizliği köpeklerin havlamalarıyla horozların ötüşüyle iyice dağılır. Gecenin bu en karanlık vakitlerinde Süleha'nın özlemi giderek çoğalmaktadır:

“Süleha kindâr, mağmûm bir çehre-i dîv ubûsetiyle ona kuzgûnî gözlerini açan ve paslı bir pençe-i pulât kuvvetiyle yüreğini sıkıkan bu yalnızlığın, bu uzayıp giden tenhâ gecenin, bu perde-i siyah kesifin yarın aşk u nevâziş saçan bir yâr-ı vefa-kâr eliyle yırtılıp parçalanacağını düşündükçe o elleri şimdiden öpmek, onların arasına şimdiden mahmûr-ı hicran vücudunu atmak için kendi ellerini usul usul ileriye doğru uzatıyor; sonra lambanın bir inşi'â-ı mühettez ve mütereddidi odanın içindeki ziya-yı râkidi titretince suçlu bir çocuk ihtiraziyle kollarını yanına bırakıveriyordu.”

“İftirâkın bu üçüncü ramazanı”nı iki gün geçmiştir ki her şey her Ramazan olduğu gibi işlemekte, sokaklarda evlerde aynı hazırlıklar yapılmakta, hayat her zamanki seyrinde devam etmektedir. Tek fark bu hazırlıklara hiçbir zaman ilgi gösterip de dikkat etmeyen Süleha, bir haftadan beri büyük bir ilgiyle olan biteni izlemektedir:

“[...]Pencereden baktıkça küfelerinin üstünde kırmızı, yeşil bağlarıyla birkaç güllaç demeti sallanan yüklü hamallar geçmişti. Sokağın köşesindeki kırmızı aşı boyalı çarpık evin cumbasının altında komşunun çocuğu ufak davulunu boynuna takmış, ona sadâ-ı galizi hevâdâ nokta nokta lekeler peydâ eden mütelâşi silleler indiriyordu. Sarı evin çocuğu karşıdaki duvara mâhiyye kurmak işgüzarlığıyla kafesi açmış, elinde bir yumak sicim, bir köhne makara. Uğraşiyor, uğraşıyordu. Mahalle camiinin camlarını silmek, kandillerini temizlemek için köse kayyum. Şal örneği mintaniyla sehpa omuzunda, şalvarını dalgalandırarak, mescidin hülyâsını dört dönüyordu. Caddenin kaldırımları alt üst edilmiş, tamir görüyordu. Ahbâbın evlerindeki kadınlarda hep hamam hazırlıkları işitiliyordu. Her gün evin birinden koltuklarında koca birer bohça ile çarşafı kadınlar çıkıyordu. Kayınvalidesi yine reçel kavanozlarını yıkamış, iftar takımlarını temizlemiş, hoşaf kaşıklarını torbasından çıkarıp birer birer silmiş, kileri yine aynı tehâlük ve itina ile yerleştirmişti. Sokaktan teşbih elinde geçenler teşbihlerinin sarı, yeşil, kırmızı püsküllerini birer ramazan işareti şeklinde etrafa sallamakta idiler...”

Süleha için günler âdeta geçmek bilmez, her doğan gün onun yüzüne çektiği hasreti ve yalnızlığını vurmaktadır. Süleha, eşinin yanına Yemen’e gitmek istemiş fakat kayınvalidesinin hatırı ve eşinin ricası dolayısıyla bunu gerçekleştirememiştir.

Heyecan ve mutluluktan yerinde duramayan Süleha, son geceyi hizmetçinin kendisini sahur yemeğine çağırmasına kadar kocasının kıyafetlerini düzenleyerek geçirir. Banyodan çıkıp saçlarını kurutmadan yatağa girip tatlı bir uykuya dalan Süleha, rüyasında eşi Mümin’in geldiğini gördüğü sırada büyük bir vapurun düdük sesiyle yatağından fırlar.

Sonunda kavuşma günü gelmiş çatmıştır. Süleha, öğle namazından henüz kalkmış, toparlanmaktadır ki o sırada bir araba gürültüsü ve ardından kopan bir sevinç çığlığını işitir. “Taşlığın ortasında geniş göğsü, dik salâbetli endamıyla” Mümin, en sonunda evine dönmüştür.

Mümin’i karşısında bulan Süleha’nın yüreği, yerinden çıkarcasına çırpınmaya başlamıştır. Mümin’in kılıcının kabzasını kavrayan eli birden çözülür ve Mümin kollarını Süleha’ya açar. Kayınvalidesinin tüm ihtarları bir anda aklından uçup giden Süleha, kendisini kocasının kolları arasında atıverir ve uzun bir öpücük etrafı çınlatır.

Ahmet Hikmet’in Türk kültürünün izlerini taşıyan bu hikâyesinde, aşk ve din duygusu bir çatışma içerisinde işlenmiştir. Millî hayatımıza dair unsurları verişiyle Ahmet Hikmet, diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılır.

Ramazan ayına özel hazırlıkların halk içerisinde yarattığı tatlı telaş, mekân tasvirleri ile ayrıntılı bir şekilde metne yansıtılmıştır. Buna karşılık yazar, Süleha’nın anne

babasını kaybedişi, aileden kalan varlıklarının elden çıkarılması hakkında bilgi vermemiştir.

Ahmet Hikmet, evliliklerde kayınvalideleri mutluluğa engel unsurlar olarak ele alır. Bu hikâyede de eşinin yanında bulunmak isteyen Süleha, kayınvalidesi nedeniyle bu isteğini gerçekleştirememiş ve kocasından ayrı hasret dolu günler geçirmiştir. Kayınvalidesi uzun müddet kocasına kavuşacağı anın hayallerini kuran Süleha'ya bu hususta da karışmış ve ona kocasına sarılmamasını tembihlemiştir. Ancak Süleha, eşine duyduğu aşkın verdiği heyecanla karışık büyük bir hasretle kendini kocasının kolları arasında bulmuştur.

Hikâye *Servet-i Fünûn* dergisinde “Ramazan İçinde Bayram” ismiyle yayımlanırken yazarın hikâye ve mensur şiirlerini bir araya topladığı kitabında “Süleha'nın Günahı” ismiyle yer bulmuştur. Bu isim de yazarın, kocasını büyük bir aşkla seven Süleha'nın tavrına karşı duyduğu hoşgörünün bir göstergesidir. Şehnaz Aliş yazarın bu tavrını, Süleha'nın duygu ve özlemine ağırlık verilmesi ve bunun dıştan adlandırılması olarak değerlendirir.

2.7.2.3. Kültür Çatışması

2.7.2.3.1. Yeğenim¹¹⁰

Ahmet Hikmet'in monolog tarzında kaleme aldığı küçük hikâyesinde Türk kültürüne bağlı bir amca ile onun garp kültürüyle yetişmiş olan yeğeni arasındaki çatışmalardan hareketle medeniyet karşılaştırılması yapılmış ve kültür farkı konusu ele alınmıştır.

Elli, elli beş yaşlarında “kırçıl, çember sakallı, setresini yukarıdan aşağı iliklemiş, açık, buruşuk alnını gösteren parlak fesi mütemâyil, omuzları düşük, endamı öne eğilmiş, çehresinin hututu, istihzâyı ima eder derecede müteharrik” bir adam olan amca bey, yeğeninden yana çok dertlidir.

---

¹¹⁰ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 472, 16 Mart 1315/28 Mart 1899, ss. 51-54. (Alıntılar bu nüshadandır)

Yeğen, Paris'e eğitim almak üzere gönderilmiş ancak tahsilini bitiremediği gibi amcasının servetinin önemli bir kısmını bitirip öyle geri dönmüştür. Hangi alana yönelse bir müddet sonra hevesi geçince sıkılıp bırakmış, hiç bir işte istikrar gösterememiş, mimarlıktan "kimyâ-yı madenî"ye, oradan çiftçiliğe pek çok alanda şansını denemiş ancak hepsinden teker teker sıkılıp vazgeçmiştir.

Nihayet bir gün yurduna, amcasının evine geri dönen yeğen hem dış görünüşü hem de hâl ve hareketleriyle bambaşka biri olup çıkmıştır. Amca yeğenin bu hâlini çok tuhaf bulur:

"(...) yakalıği bir mermer kuyu çemberi gibi gırtlığına sarılmış, uzun, kıvrık saçları kalıpsız kırmızı fesinin altında, rüzgâra tutulmuş hindi tüyleri gibi tersine dönmüş, yeni doğan bir çocuğa şilte olabilecek kadar kocaman bir plastron boyun bağıni göğsüne takmış... Karşımda boyun kırdı, öptürmek alışkanlığıyla ben kımıldamadan dudaklarını bana uzandı, ikimiz de ne yapacağımızı birden anlamadık... Benim elim muallakta kaldı. Nihayet, boynuma sarılarak lâubâliyâne dudaklarımdan tekrar tekrar öptü. Öpülmeyen zavallı elimden mahcup oldum. Nâ-çâr geri çektim... Bu sırada dizlerinden aşağı inen bir redingotun arka cebinden bir beyaz mendil çıkarırken parmaklarında allı, yeşilli, maîli, kırmızılı birçok sahte, kaba yüzüklerin benimle eğlenir gibi sırttıklarına dikkat ettim... Bilmem dudağımi öptüğü için midir, nedir? Mendiliyle bir tuhaf tarzda burnunu, dudaklarını sildi..."

Bir türlü yerinde duramayan, bir makine gibi sallanan, her işe, herkesin giyimine, tavrına karışmaya başlayan yeğen, kimseleri beğenmez. Bunun için de evin düzenini bozup kendi bildiğince yeniden kurmak ister:

"(...) uşaklara kahve getirirken beyaz eldiven giymelerini, aşçı İbiş'in kafasına bir beyaz keten tâkiye geçirmesini, vekilharç Köse Kahya'nın her sabah traş olmasını istiyor, yırtınıyor, ısrar ediyordu..."

Yeğenin bu tavırları karşısında rahatsız olan amca, yeğenini uyarmak ve ona biraz nasihat etmek üzere bir gece odasına girer ve karşılaştığı "dehşetli bir manzara" karşısında şaşkına döner. Ayakları karyola demirinin üzerine dayalı yatan yeğenin burnunun altından kulak hizasına kadar bir bezle bağlı çehresi sapsarı parlamaktadır. Odadan yeğenin sağlığından endişe duyarak alelacele çıkan amca derhal hekim çağırır. Ev halkı ne yapacağını bilemez hâlde ev içinde koşturup dururken "kendini öldürdü" nidaları işitilir. Yeğen ise olan bitenden bir anlam çıkartamaz ancak ürkmüştür ve evden kaçmayı ister. Amca sonradan bu garip durumun nedenini öğrenir: Yeğen, ertesi gün ayakkabı almaya gidecektir. Ayaklarını yeni ayakkabılarına sığdırabilmek amacıyla havaya kaldırmış,

yüzüne ve ellerine de parlasın diye krem sürmüş, bıyıklarını da dik durmaları için bir cendere ile sarmıştır. Amcanın tuhafına giden, yeğenininki sanki çok rahat, çok normal bir hâldeymişçesine bunca eziyetin arasında uyuyakalmayı çok olağan görmesidir. Amca, yeğenininki beş senelik garp hayatından sonra tüm bunların alafrangalığın gereği olarak görmesine hayıflanır:

“Napolyon-kârî bir vaziyet, Humbert-kârî bir saç, Wilhelm-kârî bir bıyık... İşte bu kadar! .. Yeni kafa olmak için bu kadarı kâfi imiş... Ah!”

Yeğen yalnızca kendisini değil, amcasının evinde ve düzeninde de kendi uygun gördüğü şekilde birtakım değişiklikler yapmak istemektedir:

“Bir sabah da baktım ki aşağıdaki büyük odada bir curcuna, bir kahkaha, bir tepişmedir gidiyor... Kapıyı araladım, yeğenim hemşiresini piyanoya oturtmuş; hacı bacı ile kahya kadın Nâile Mollâ da dâhil olduğu hâlde halayıkların tekmiline dekolte olmak için kollarını sıvatmış. Göğüslerini açtırmış. Onlara kankan oynatmıyor mu?..”

Yeğenininki yapacaklarının bunlarla sınırlı kalamayacağını, her yeni gün, yeni bir icat çıkarıp ortalığı karıştıracağını anlayan amca, daha fazla dayanamayarak olaya el koymaya karar verir ve ilk iş pomatlı saçlarından yakaladığı yeğenini evin selamlığına götürür. “Neşr-i medeniyet”i kendisine vazife bilen yeğen, ninesine Boccacio hikâyeleri, halayıklara ise Moulin Rouge maceralarını anlatmakta sakınca görmemektedir. Durumun vahametini kavrayan amca, yeğenine şark ile garbın birbiri ile yaklaşamayacağını, Türk terbiyesi ile Frenk terbiyesinin birbirine zıt olduğunu maddeler hâlinde açıklayarak sıralamaya başlar:

“(...)Bir: bizde başımızı açıp ayağımızı çıkarmak hürmet, frenklerde bilakis ayağını çıkarmayıp başını açmak ta'zîm... Dinle; bu iki: - Biz de öteden beri evin alt katı hizmetçilere, yukarı katı efendilere, frenklerde bilakis alt kat efendilere, üst kat hizmetçilere mahsûs... Üç: - Bizim ayaklarımızın altına serdiğimiz halıları onlar başuçlarına asarlar... Dinle, dört: - Biz de öteden beri sağda erkek, solda kadın, frenklerde solda erkek, sağda kadın bulunur... Beş: - Biz pilavı, makarnayı en son yeriz, onlar en evvel yerler... Altı: - Biz de yemekte az söylemek ve çabuk yemek terbiyeden madûd; onlarda aksine çok söylemek, hikâyeler nakl etmek, ve kahveyi sofrada içmek ve hatta elleri sofrada yıkamak mu'tâd... Yedi: - Bizde küçüklerin büyüklerin sözüne karışması büyük terbiyesizlik, onlarda bilakis büyük bir nişâne-i zekâ... Sekiz: - Biz de saat on iki ya sabahtır ya akşam; onlarda ya öğledir ya gece yarısı...”

Amca, anlattıkları karşısında sıkıntıdan uyuklayan yeğenini uyandırıp zorla kendisini dinletmeye devam eder:

“Dinle... Bak da, yeğenim gece yarısı sözüyle uyuklamaya, horuldamağa başlamış, sarstım, daha bitmedi dinle! Dedim... Dokuz: - Onlarda şarkıyı mutlaka ayakta, bizde mutlaka oturularak söylemek elzem... On: - Bizde gök göz fitneliğe kem nazara alâmet, ve menhus; onlarca maî göz mübârek, o kadar mübarek ki melekleri bile maî gözlü itibâr ederler... On bir: - Biz yazıya sağdan başlarız. Frenkler soldan... On iki: - Elsîne-i garbiyede fazla harfler yazılır, fakat okunmaz; bizde ise yazılmaz lakin okunur... Dinle, on üç: - Biz mektupların tarihini altına koruz, onlar üstüne korlar... On dört: - Bizde kanaat bir fazilet, onlarca bir meskenet... On beş: - Hele biz de bıyıklarını tıraş.....”

Amcanın sözü yine yarıda kalmıştır. Çünkü Yeğen, bu sefer de sohbetten sıkılıp kaçmıştır. Yeğenin bu tavrı karşısında iyice sinirlenen amca, o sırada aşağıdan gelen gürültülere kulak kabartır. Aşağı indiğinde mutfakta işler karışmıştır:

“Bizim yeğen uzanmış tırnaklarının ucuyla keşkül-i fukaranın fıstığından almak istemiş; aşçı İbiş yeğenimin böyle mülevves tırnaklarını kesmeden matbaha girmekten men’ olunmasını benden rica için yerinden fırladığı sırada o da biçarenin arabacı Pavel’i, ayvaz Hacadur vasıtasıyla ellerini, ayaklarını tutturup daha şık, daha alafranga olmasını teminen bıyıklarını tıraş etmeye kalkışmamış mı?... İbiş’in kafası kızmış, oklavayı bir eline almış, yanmış odunu diğer eliyle kavramış, savuruyor ve “namusum bir paralık oldu... Bu kapıda daha duraman... Ben giderim!..” diye avazı çıktığı kadar gürliyor...”

Yaşadığı olaylardan sonra yeğenin akıllanması gerektiğini düşünen amca, o günden itibaren yeğenine uygun bir iş araştırır ve “ibret-i ders “olsun diye yeğenin “Anadolu’nun bir kıyıcığında bir seyahat-i tecrübe icra etmesini” kararlaştırır. Böylece aradığı en uygun kent olarak Zonguldak aklına gelir ve maden mühendisliği göreviyle yeğenini “başından sav”ar.

Bu olaydan beş yıl sonra ise karşısına gelen yeğeni âdeta bambaşka biridir. “Şarap gibi kabına sığmayan” yeğen, “ayran gibi sakın ve râkid” biri olup çıkıvermiştir.

Ahmet Hikmet’in monolog tarzında kaleme aldığı küçük hikâyesinde, yazarın mizah gücü, akıcı dili kendisini güçlü bir şekilde hissettirir. Tanpınar, Ahmet Hikmet için, “‘Yeğenim’ adlı monoloğu, kendisinde mizah kabiliyetinin olduğunu gösterir”¹¹¹ şeklinde bir değerlendirme yapmıştır.

Servet-i Fünûn edebiyatçılarının kendileri de batı kültürünü benimsemiş, çoğu yabancı okullarda eğitimini tamamlamış kişilerdir. Bu yüzden eserlerinde batı kültürünü yüceltirler ve kendi kültürlerinden uzak bir tavır sergilerler. Bu hikâyede ele alınan konu

¹¹¹ Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, s. 292.

Servet-i Fünûn yazarlarının eserlerinde görmeye alışkın olduğumuz bir konu değildir. Buna karşılık kendisi de bir Servet-i Fünûn edebiyatçısı olan Ahmet Hikmet, kendi millî değerlerimize yönelmiş ve onları batının kültür ve yaşayışı karşısında savunmuştur. Ahmet Hikmet, kültür çatışmasını işleyerek millî hassasiyete sahip olduğunu daha o dönemde göstermiştir.

Hikâyelerinin çoğunda millî kültür ve bilince dair mesajlar bulunan Ahmet Hikmet, halk söyleyişlerine de önem vermiştir. Karakterlerinin hepsini Servet-i Fünûn edebiyatçılarının ağdalı dili ile konuşturmak yerine geldikleri sosyo-ekonomik koşullara göre konuşturmuştur. Metinde Aşçı İbiş, gerek adı gerek davranışları ile geleneksel tulûat sanatımızın içinden gelen bir karakterdir ve konuşmalarında halk söyleyişine sıkça yer verir.

Monolog tarzında dile getirilen küçük hikâyede Ahmet Hikmet'in zarif meddah üslûbu kendisini hissettirir.

2.7.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

2.7.2.4.1. Zevk-i Hayal¹¹²

Ahmet Hikmet Müftüoğlu, mensur şiire ait hayal unsurlarına çokça yer verdiği bu küçük hikâyesinde bir deniz yolculuğu sırasında yaşam ve ölüm hakkında felsefî düşüncelere dalan bir gencin hayalî aşkı ile ilgili şairane hülyalarını dile getirir.

Genç adam, gece saat üçte, Adalar Denizi sahilini takip ederek Midilli'den dönmekte olan bir vapurun güvertesinde yalnız başınadır. Bütün yolcular vapurun alt salonunda “uçuk sarı saçlı bir kızın parmakları ucundan dökülen nagamâtın etrafına toplanmış”, genç adam ise “zulmetin sükûtunu” dinlemek üzere güvertede bulunmaktadır. Salondan yükselen nağmelerin tesirine kapılan adamın gözünün önünden otuz senelik hayatı geçer:

“Derinden gelen nagamâtın tehziyiyle çeşme-i hayalimin önünde perde-i fersude-i hayat-ı sabıkam kalktı: şimdi görünen bir geçit idi, otuz senelik bir geçit... Bütün yırtıcı dikenlerle – bu dikenleri ben gözyaşlarımla yetiştirdim-, bütün ârzalarla –

¹¹² Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 491, 27 Temmuz 1316/9 Ağustos 1900, ss. 356-358. (Alıntılar bu nüshadandır)

bu ârizaları ellerimle hazırladım- bütün uçurumlarla – bu uçurumları tırnaklarımla kazdım- mâli bir geçit. Bunların arasında, uzakta, ıraklarda beyaz sisler içinde katre katre gözünü benefşe yığınlarının arasında bir yuva, melül ve muhteriz bir lâne-i sükût. Köşesinde uçarken, ötmek isterken yaralanmış, kanatları sarkmış, bir kuştan ziyade solgun bir çiçeğe benzer bir siyahlık... Daha ötelere gözlerim almıyor. Bu yol otuz senelik bir hayatın izini takip ederek temâdi eden sessiz, gölgesiz, ömürsüz bir girîve-i felâkete uzanıyor...”

Ölüm denilen sahile ulaşmak için insanların yaşamalarını anlamsız bulan genç, baharını yaşadığı otuz senelik hayatı ile ömrünün son bulduğuna inanmaktadır. Kendisini gemisi fırtınadan paramparça bir hâle girmiş bir gemici kuvvetiyle “endişe-i memâta” sarıldığını, ömrünün baharı olarak adlandırdığı otuz senenin ardından kendisini her an hissettiren ölüme boyun eğmekte ve hatta âdetâ ona sığınmaktadır:

“Sıra gelince ben de öleceğim, ben de kaybolacağım; dünyada beni andıracak bir hatıra kalmayacak. Oh, ne çirkin şey! .. Sonra, yine başkaları yaşayacaklar, gülecekler, sevişecekler, öpüşecekler, eğlenecekler. Lakin bu hakikat-i memâta karşısında yine eğlenmek, yine gülmek.. Bilmem ki, bilmem ki nasıl oluyor da devam ediyor? .. Bari şu ölüm muhtemel olsa yine insan ümit ile aldanabilir; fakat bir şey ki muhakkak, sabahın sonu akşam olmak kadar muhakkak!”

Vapur “karanlık gece kadar karanlık olan denizde” karanlık bir hedefe doğru “düşüne düşün” ilerlemektedir. Gencin gözleri ise karanlık gecede bir duman gibi gözükten bulutlardadır. Karanlık geceyle birlikte her yer her şey de karanlıklara bulanmıştır.

Genç adama göre hayatta farklı yönlere giden, farklı amaçlar uğruna çabalayan herkesin en sonunda gideceği tek bir yer vardır. O, çoğunluğun aksine yaşamın olumsuz yönlerinin farkındadır ve bu olumsuzluklara katlanarak yaşar. Kendisini uğursuz kederli bir baykuşa benzeten genç adamın gözleri meçhul karanlıklarda, boş umutlar içinde ömrünün baharını aramış, “çiçeklere bürünmüş bir nisan, güneşlere sarınmış bir temmuz” beklemiştir. Ancak artık baharları değil ona ölümü anımsatan “kış”ı istemektedir. Çünkü genç adam hayatın “hiç”liğinin farkına varmıştır:

“Eline bir elmas geçiyor; tedkik ve mütalaa ederken bu elmasın bir kömür parçasından başka bir şey olmadığını görüyorsun. Şuh ve zarif bir kelebek tutuyorsun, kurcalıyorsun, örseliyorsun, bir iğne ile kalbine dokunuyorsun; kanatları kopuyor, süslü tozları avucuna bulaşıyor; daha sonra parmaklarının arasında pis, muncıklanmış bir kurt kalıyor... Aşkın sonu şehvet, alevin sonu küll, nurun sonu zalam, birçok heplerin sonu bir hiç olduğunu anlıyorsun, bunalıyorsun, bir feryâd-ı mezbuhanâ koparıyorsun. Hinçkırıkların kârbân-ı tabiatın âvâze-i nakus-i huy ü hâyi meyânında sıkışıyor, boğuluyor, sönüyor.”

Genç adam karanlığın hüküm sürdüğü bu gecede etrafını net olarak görememektedir ve duygularını haykırır:

“Tabiat... Tabiat! Sen ne nazar-rübâ, ne dil-rübâ, ne emel-rübâ şeysin! .. Seni çok sevmekten mütevellid bir hiss-i ta’b ü gına ile senden nefret ediyorum. Meşşâta-i şâiriyetin efsunkâr elleriyle boyanmış, süslenmiş nikâb-ı müsteârını indir ki çehre-i üryânın görünsün!”

Gecenin hayale imkân veren bu karanlığı içinde hülyalara dalan genç, şairane bir üslûpla tabiat hakkındaki marazî düşüncelerini dile getirir:

“Yaprakların peri masallarını çiçeklere anlatan nesîm-i sabahın fısıltıları, muhteriz buseleriyle uyandırılmış bir tâze kızın yanaklarının rengine benzeyen tozpembesi bulutların, yeşil yaprakların arasından fırlayıp da reng ü bûy-i sevda toplamak için leylâkların, yaseminlerin aralarına kanatlarını uzata uzata uçan şuh ve neş’e-ver rüzgâr, şehkât-i Hicranımızı bize tekrar eden reşâşe-i emvâc, ıraklardan, gönüllerden elmasların gözyaşları gibi ümitsizlerin üstüne dökülmek isteyen enzâr-ı nücûm! Ey nağmeler! Ey râyihalar! Ey renkler! Ey nurlar! Ey ibtisâmalar! Şuh ve şeng gamzelerinizle bize daima bir visâl-i ebedî imâ eden sizler! Niçin, niçin bize daima sitem-i hiddetle meşbû’ görünürsünüz? Bizi aldatmak için üryân görünmeniz kâfidir.”

Gece boyunca yaşadığı duygu gel-gitleriyle boğuşan adamın karanlık bulutlara dalan gözleri yorgun düşer. Tek arzusu bulunduğu güvertede “ölümü tecrübe etmek” olarak nitelediği uykuya dalmaktır. Ancak bir türlü uyuyamaz ve tekrar hayallere dalar. Hayalinde dünyada yalnız olmadığını hissettiren esmer bir sevgili belirir.

Genç adam sevgilisiyle birlikte çektiği eziyetlerin nedeni olan olaylardan uzak, Midilli’nin “Halkalı köyü”ne gitmeyi, orada sakin, huzurlu, münzevi bir hayat yaşamayı arzular. Günlük sıkıntılardan uzak, avare, hayvanlarıyla meşgul olarak keyif içinde geçecek bir hayatın hayalini kurar¹¹³:

“Hiçbir şeyden haberdar olmasak.. Her şeyden her şeyden uzak para nedir? Anlamasak.. Emel nedir? Hissetmesek.. Şehrin ipekleriyle, altınlarıyla, ukubetleriyle aşinalığımız olmasa.. Karşiki denizin fırtınaları, yalnız bizim için, beyaz köpükler neşrediyor, zannetsem.. Çiçeklerin en mahcûbları yanımızda en gizli, en samimi zeytinlerini ikmâl etse kuşlar bizden kaçmasa.. Kelebekler ürkmese.. Bunlardan kaçmayanlara dese ki: “bunlar bizdendir!..” ağaçları, rüzgârları isticvâb etsek... Papatyalarla derleşsek... Gelinciklerle söyleşsek.. Arılarla uçuşsak.. Katre katre düşen yağmur tanelerinin fısıltılarını anlarsak.. Rüzgâr, bu hânende-i ruhaniyet bize daima yeni yeni muhabbet şarkıları talim

¹¹³ Anlatıcının hayalini kurduğu hayat, Tevfik Fikret’in “Ömr-i Muhayyel” adlı şiirini andırmaktadır. Tevfik Fikret’in şiirinin *Servet-i Fünûn* dergisinin 5 Teşrin-i sani 1314 tarihli nüshasında yayımlandığı göz önünde bulundurulursa Ahmet Hikmet’in Tevfik Fikret’in etkisinde kaldığı açıkça görülür.

etse... Kuşların nağmeleri, meleklerin mükâlemesidir, ona da karışsak.. Şu ormanın kalbinde muhabbet gibi yaşasak.”

Marazî duygulara sahip genç adam hayalî sevgilisiyle birlikte çocukluğunun, gençliğinin bu sessiz, sakin, masal diyarına benzeyen tabiatın ortasında geçmesini diler ve ölümlerini anlatırken dahi şairane üslûbunu yitirmeyerek hayallerine son verir:

“Sonra ikimiz birden hasta olsak, ikimiz de birden usul usul öksürsek, ikimiz de hâlsizlikle yek-diğerimize dayana dayana keçilerimizi buzağlarımızı takip etsek.. Nihayet ikimiz de birden bir sabah şu yüksek tepenin kenarına tesadüf eden zeytin ağacının altına sürüne sürüne gelsek, güneşin tulûuyla düşen ilk nuruna ruhumuz karışsa.. Tabîi safiyetimizle, pakî-i hissimizle böyle saf ve taze olsak.. Bizi hemen oraya o ağacın altına gömseler.. Bizi arayan keçilerimiz, buzağlarımız, kuşlarımız, kelebeklerimiz; fakat yalnız onlar, bizi orada arasalar, bize orada ağlasalar, türbemiz yapraklar, türbedârımız bülbüller olsa...”

Ahmet Hikmet hikâyenin geçtiği mekânı tasvir ederken gecenin insan üzerindeki tesirlerinden de faydalanmıştır. Karanlık bireyin kendi dünyasına yönelişine imkân vermesi açısından önemlidir. Gece, insanlardan ve gündelik meşguliyetlerden uzaklaşmaya hem de hayatı sorgulamaya imkân sunan bir atmosfere sahiptir. Karanlık, ortama bir bilinmezlik katarken tekinsizliği de beraberinde getirmektedir. Kahramanın huzursuz tavırlarıyla ortamın tenhâlığı uyum içerisinde.

Ahmet Hikmet, kahramanını ölüm, hayat ve hiçlik hakkında felsefî düşüncelere sevk etmiştir. Hayatın anlamını sorgular hâle gelen kahraman, her şeyin aslında tek bir şeyin parçaları olduğu, değer ve değersizlik kavramlarının insanların nesnelere yüklediği değerler olduğu gerçeğine ulaşır. Karşılaştığı hiçlik karşısında hayatı anlamsız bulan anlatıcı, kendini toplumdaki soyutlar, uyumak ister. Çünkü uyumak, ölümü tecrübe etmeye benzer. Tenha köşelere çekilip, uyumak isteyen, ölmeyi arzulayan anlatıcı, bu yolla içinde bulunduğu durumdan kaçıp kurtulma isteğindedir. Servet-i Fünun neslinin başlıca özelliği olan kaçış temi bu metinde de konu edinilmiştir. Ancak genç adam, belirli bir yere “Midilli’nin Halkalı Köyü’ne” kaçmak istemektedir. Romantik eser kahramanı, sosyal hayatta yenilmiş ve bozguna uğramıştır. Şehir yaşamı tabiattan daha vahşi ve zorlu bir mücadeleyi gerektirmektedir. Anlatıcı kahraman, aradığı mutluluğu tabiatın kucağında bulacağına inanır.

Hayatından memnun olmayan, sürekli bir kaçış duygusu içinde olan, uzaklara gitmeyi arzulayan bedbin genç, kendini uğursuz, kederli bir baykuşa benzetir. Ahmet

Hikmet'in eserlerinde kuşlar sık sık anılır. Kargalar ve baykuşlar olumsuz duyguların temsilcisidir ve kötülüğü çağırır.

2.8. AHMET REŞİT [REY] (1870-1955)

2.8.1. Hayatı

1870 yılında İstanbul'da doğdu. Annesi Atiye Huri Hanım'ı küçük yaşta kaybetti. Çankırı'da mutasarrıf olan babasının ölümünün ardından ilk tahsilini yaptığı Çankırı'dan İstanbul'a geldi. Soğukçeşme Askeri Rüştîye'sini, Mülkiye Mektebi'nin idadî ve yüksek kısımlarını bitirdi(1888). 16 yıl mabeyin kâtipliğinde çalıştı (1890-1906). Kudüs mutasarrıflığı, Halep valiliği, Galatasaray Sultanîsi edebiyat öğretmenliği, Dâhiliye Nâzırlığı yaptı. 23 Ocak 1913 Babıâli Baskınıyla iktidar İttihatçılara geçince Avrupa'ya kaçtı. Mütarekeden sonra 1919'da Türkiye'ye döndü. Tekrar Dâhiliye Nâzırlığına getirildi (1919-1920). Sevr Antlaşmasına karşı çıktığı için istifa etti. Daha sonra resmî görev almadı. 1955'te İstanbul'da öldü.

İlk şiiri "Nevha" Gülşen dergisinde çıktı (1885). Şiir ve yazıları sonra Mekteb, 1896'dan itibaren H. Nâzım imzasıyla Servet-i Fünûn dergisinde yayımlandı. İlk şiirlerinde hocası Recaizade Ekrem'in etkisi görülürken Servet-i Fünûn topluluğuna katılmasıyla beraber şiirlerinde alafranga ve yeni tabirler kullanmaya başladı.

Şiirlerinde hayallerle yüklü ferdî duygular öne çıkar. Asıl şahsiyetini Servet-i Fünûn topluluğuna katıldıktan sonra bulmuştur.

2.8.2. Küçük Hikâyeleri

2.8.2.1. Kadın Teması

2.8.2.1.1. Dilber¹¹⁴

Ahmet Reşit Rey'in *Servet-i Fünûn* dergisinin 28 Haziran 1312 tarihli 278 numaralı nüshasında yayınlanan "Dilber" adlı hikâyesinde çocukluk arkadaşı olan Dilber ve Cemil'in zoraki evliliği ve Dilber'in hazin sonu anlatılmaktadır.

Yazar hikâyesine uzun ve teferruatlı bir tasvir ile giriş yapmıştır:

"Edirne kapısına civâr olan mahallelerden birinde pek dar bir sokak tahattur ederim. Bu sokağın medhalî dört arşın kadar bir genişlikte başlar. Fakat beş on adım atılır atılmaz genişliği –mübalağa olmasın ama- bir buçuk arşına kadar tenzîl ediverirdi. Yalnız dar değil fazla olarak o kadar i'vicacı da vardı ki nihayetine varabilmek için kısa fasılalarla altı yedi defa tebdîl-i istikamet etmek lazımdı. Zavallı rüzgâr! Bu sokaktan içeri girip de biraz ilerledi mi belki bir asırdan beri birbirlerine ittika ede ede yek-vücûd hâline gelen evlerin bâr-ı girân-ı sinîn altında omuzları çökmemişse de göğüsleri şişmiş olan duvarlarına çarpar, bu duvarların metânet-i pirânesi önünde mağlup olmaktan başka bir şey yapamaz, sağ tarafta küşade gördüğü ferce-i firara can atar, hayfa ki daha kendini toplamaya vakit bulamadan karşısına gelen diğer bir evin hücumuna hazırlanmış gibi kabarıp duran sine-i salhurdesiyle müsademe eder, büsbütün sersemleşir, bu defa da sol tarafa firâra başlar; fakat o hâil-i takat-şiken yine önüne çıkar, artık o eski evlerin birçok yerlerinde mürûr-ı zamanla hâsil olan aralıklardan (ne pay-ı sitiz ve ne cây-ı giriz) vaveylâ-yı meyûsânesiyle içeriye sokulur, orada sükûnete karışverirdi."

Edirnekapısı civarında bulunan bu mahalle daracık sokaklarından rüzgârın dahi geçmekte zorlandığı bir yerken yangın çıkması sonucu düz bir tarla hâlini alarak geniş sokaklara kavuşur ve her iki tarafında da muntazam şekilde evler sıralanan bir yere dönüşür.

Bu mahalledeki evlerden birinde eşi, bir oğlu ve bir kızı ile birlikte ketebeden Mehmet Efendi ikamet etmektedir. Komşuları Hasan Efendi ise eşi ve ikisi oğlan biri kız olmak üzere üç çocuğuyla birlikte yaşamaktadır. Bu iki ailenin ebeveynleri gibi çocukları da epeyce yakındır. Yaşıt sayılabilecek bu çocuklar daima birlikte oynayarak, birlikte vakit geçirerek büyürler.

¹¹⁴ Ahmet Reşit [Rey], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 278, 28 Haziran 1312/10 Temmuz 1896, ss. 277-279. (Alıntılar bu nüshadandır)

Kızların tesettür yaşı geldiğinde Hasan Efendi oğlu Cemil'i yatılı bir okula gönderir. Cemil Bey yatılı okula gittiğinden Mehmet Efendi'nin kızı Dilber ile evvelki kadar sık görüşememeye başlar. Dilber çocukluktan beri birlikte büyüdüğü, vaktinin çoğunu birlikte geçirdiği, zaman zaman ufak tefek sorunlar yüzünden kavga ettiği Cemil'i göremeyince kederden ağlar. Dilber, Cemil'e karşı daha önce hiç hissetmediği şeyleri hissetmeye, Cemil'le ilgili hiç düşünmediği şeyleri düşünmeye başlar. Dilber devamlı Cemil hakkında konuşmak ister. Dilber'in anne ve babası kızlarının Cemil'e karşı düşkünlüğünün sebebini Dilber'in çocukluğuna yorarlar. Dilber'in aklından hislerine bir isim vermek dahi geçmez. Fakat Cemil'e karşı hissettikleri günden güne daha da şiddetlenir.

Cemil yatılı olarak okuduğu okulundan yalnızca haftanın bir günü evine gelebilmektedir. Önceleri Cemil'i sokakta görmeyi bile mutluluk sebebi olarak gören Dilber daha sonra bununla yetinememeye başlar.

Dilber bir gün evinin önünden geçerken Cemil ile konuşur. On yedi on sekiz yaşına gelmiş olan Cemil Bey üzerinde, Dilber'in bu masum iltifatı etkili olur. Cemil Bey de Dilber'den etkilenmiştir. Gizli gizli görüşmeye başlarlar. Âşıkane buluşmalarını gizli tutmaya çalışırlar fakat aşkın izlerini saklamak mümkün olmaz. Dilber'in anne ve babası durumu anlar ancak kızlarına yasaklar koymakta çok geç kalmışlardır.

Genç kız çaresizliğin yükü altında ezilir. Cemil Bey de Dilber'in hislerine karşılık vermektedir.

“Arasına sevdiğinin âsâr-ı üdebâdan çıkarılmış ve fakat yek-diğerine rabt edilememiş bir iki parlak cümleyi muhtevi mektuplarını alıyor, bunlara muhabbetinin en ulvî hisleriyle mâl-a-mâl cevaplar yazıyordu.”

Gençlerin bu gizli görüşmeleri aşkları çok geçmeden mahalleli tarafından da duyulur. Mehmet Efendi durumdan rahatsızlık duyar, eşi ise kızını hep “namusuna laf gelecek” diye uyarır. Ancak Dilber'i bu aşktan vazgeçirmeye çalışmak için yaptıkları faydasız kalır. Cemil'in anne ve babası ise Cemil'in erkek olması nedeniyle onun mazur görülebileceğini söyleyerek âdeta oğullarını cesaretlendirir şekilde bir davranış sergilerler.

Kızlarına Cemil'i görmeyi yasaklayan Mehmet Efendi ve eşi, Dilber'in günden güne gözlerinin önünde eriyişini gördükçe endişelenmeye başlarlar. Bunun üzerine

Mehmet Efendi Hasan Efendi'ye danışır ve bu gençlerin ikisinin de iyiliği için evlendirilmelerini teklif eder.

“Cemil'in babası bu safvet ve samimiyete bir ca'liyet-i müstehzîyâne ile mukâbele ederek dedi ki:

–Teklifiniz sizin ve bizim için doğrusu ya pek şerefli bir şey! Kerimemiz hanımın mesûdiyeti esbâbını istihsâle çalışmak da âdeta borcumdur. Fakat biliniz ki oğlum henüz pek genç. Validesinin ne diyeceği de bilinemez. Kadınların hâli malûm. Güya ki iki gencin birbirini sevmesi fena bir şeymiş gibi rezaletten, halk içinde maskara olmaktan bahsederler. Ben bu fikirde değilim ha. Hatırınıza başka bir şey gelmesin rica ederim. Emin olunuz ki elimden geldiği kadar validesini iknâ'a çalışırım.”

Zavallı Mehmet Efendi bu sözlerin ne anlama geldiğini gayet iyi bir şekilde anlamasına rağmen biricik kızı Dilber'in solgun yüzü gözünün önüne geldikçe sabreder ve teklifini de içi yanarak ısrarla tekrar eder. Kız tarafının baskısı sonucu erkek tarafı her ne kadar karşı dursa da altı ay sonra gençlerin evlenmesine karar verilir.

Bu karara yalnız Dilber değil tüm ailesi çok sevinir. Ancak daha ilk günden kayınvalidesinin iğneleyici konuşmaları Dilber'in annesini rahatsız eder. Kayınpederinin evine gelin sıfatıyla yerleşen Dilber, kayınpederi ve kayınvalidesinin ona karşı takındıkları ters tutumlarıyla ilgilenmez.

“Akli, fikri, ihtisâsâtı hep sevgili kocasıyla meşgul. Dünyada ondan başka bir şey görmüyor. Başka bir şey işitmiyor; görse de bilemiyor. İşitse de anlayamıyor.”

Dilber'e her gün defalarca başına kakılırcasına Cemil'i sevip de ona vardığı hatırlatılmaktadır. Kayınvalidesi ve kayınpederi “sevmek marifet değil, biraz da iş görmeli” gibi sözler söyler. Kocasını delice seven Dilber kendisine söylenen bu sözlerle karşılık vermez. Dilber'in bu yumuşak başlı, iyi ahlâklı, saygılı tavrına karşı Cemil Bey tamamen zıt bir karaktere sahiptir.

“Cemil Bey öteden beri şımartılmış ahlâken terbiye edilemediği gibi fikren de terbiyeden mahrum kalmış, hatta tahsil-i ma'rifetteki müşkilâttan şikâyet etmesi üzerine üzülmüş diye düğünden bir sene evvel mektepten çıkarılarak mülâzemetle bir kaleme konulmuş havaî meşrep bir genç olduğu için zevcesine ciddi bir muhabbeti olsa bile devamına i'timâd edilemezdi.”

Cemil Bey'in gözünde Dilber de onun diğer hevesleri gibi gelip geçicidir. Havaî yaradılışlı, şımartılmış bir genç olduğundan eşini gerçekten sevmiş olsa da bu sevgisi birkaç ay içinde annesinin de kendisini olumsuz yönlendirmesiyle nefrete dönüşür.

“Dilber o tecrübesiz çocuk, o rakik kalp, dünyayı muhabbetten ibaret gören o nigâh-ı lerzende mübhem mübhem bir şey hissediyor; fakat mâhiyyetini anlayamıyordu. Sevgili zevcinin kendisinden yüz çevirdiğine birçok şüphelerden, zannlardan, tereddütlerden sonra emniyet-i mu’lime hâsıl eylediği zaman valide olmak üzere idi.”

Evliliklerinin ilk senesinin sonunda Dilber eşinin kendisine karşı ilgisizliğine hükmettiği sırada hamiledir. Cemil Bey’in Dilber’e karşı tutumunu babalık duygusu da değiştirmez. Dilber günden güne solmaya başlar. Zavallı kız iki sene sonra bir çocuk daha dünyaya getirir. Üç senelik evlilik hayatının neden olduğu ruhî ve fiziksel yorgunluk genç kadını pençesine düştüğü amansız hastalığa karşı tamamıyla güçsüz bırakır.

Bir gün Cemil Bey yine zevk ve eğlence ile meşgul iken Dilber evde son nefesini vermek üzeredir:

“Dilber renksiz dudaklarıyla bir iki defa Cemil, Cemil! Dedi. Cevap alamadı. Fersiz nazarıyla zevcini aradı. Bulamadı. Yüzünde ulvî bir tebessüm mahzûnâne peydâ oldu. Çocuklarını istedi. Bu bedbaht kadının hayat-ı giryânı yüzündeki hüzn-i mütebessimâne ile çocuklarına hasrettiği son bûse-i muhabbete karışarak uçtu gitti.”

Ahmet Reşit’in bu hikâyesi de Servet-i Fünûn hikâyesinin ortak özelliklerinden olan İstanbul’un iyi bir semtinde birbirine yakın iki evde yaşayan iki ailenin evi içinde, kapalı bir mekânda geçmektedir. Bu hanede yaşayanların psikolojisinin yansıması olan davranışları olayın gidişini belirleyici olmuştur.

Bu dönem hikâyesinin temel temalarından biri kadındır ve yazarlar kadının psikolojisi üzerinde durur.

Ahmet Reşit hikâyesinde kaç-göç konusunu ele alır. Bir arada büyüyen ancak tesettür yaşı gelip de görüşmeleri yasaklanan iki gencin aşkıdan hareketle bu konu işlenir. Hayatta başka erkek tanımamış olan genç kız, Servet-i Fünûn romanının genelinde rastladığımız yakın çevreden bir erkeğe karşı ilgi duyar.

Kızın ilgisi erkeğin hoşuna gitmekle birlikte kız tarafının utanç kaynağı olurken erkek tarafının övünmesine yol açar. Cemil’in ailesi oğullarının tutumunu sadece erkek olması nedeniyle hoş karşılar ve âdeta onu cesaretlendirirler. Yazar, toplumdaki yaygın bakış açısını eleştirel bir gözle yansıtır.

Evlilik gibi ciddi bir konuda yanlış karar alan Dilber, kendisine denk olmayan, onu gelip geçici bir oyuncak olarak gören Cemil ile evlenmiş ve bu durumu çok geç fark edebilmiştir. Üzüntüden ve yılların getirdiği yorgunluktan hasta düşen bünyesi daha fazla dayanamaz ve Dilber vefat eder. Hastalığın ne olduğu konusunda bilgi verilmemekle birlikte devrin amansız hastalığı verem olduğu hissettirilmektedir.

Dilber hassas, naif, hastalıklı bir kızdır. Bu özellikleriyle Dilber dönemin hikâyesinde yer alan kadın tipine uygundur.

Bu hikâyede Dilber bir nevi ölümüne neden olan Cemil'in ismini ölüm döşğinde dahi sayıklayarak son nefesini verir. Buna benzer bir olaya Ali Ekrem Bolayır'ın "İbtîlâ-yı İşret" adlı hikâyesinde de rastlarız.

2.8.2.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

2.8.2.2.1. Hikâye¹¹⁵

Ahmet Reşit Rey'in H. Nâzım unvanıyla yayınladığı ve anlatıcı kişi ağzından kaleme aldığı bu çeviri hikâyesi yirmi yaşında bir hukuk öğrencisi ile kaldığı evin yan odasına taşınan genç bir anne ve kızının beklenmedik bir şekilde aralarında kurulan duygusal bağa ve başlarına gelen faciaya dayanmaktadır.

Yazar hikâyesine şu sözlerle başlar:

"Madam, uyandırdığınız hatırat pek müellemdir. Fakat Madam ne arzu ediyorsunuz, şebâbımın o sergüzeşt-i müessefîni hikâye edeyim."

O zamanlar yirmi yaşında bir hukuk öğrencisi olan anlatıcı "eski bir evin beşinci katında, küçük bir odada otur"ur. Pek çalışkan bir öğrencidir. Bulunduğu kattaki yan odası boştur ve "istirahât-ı kâmile" içinde ömür geçirmektedir. Yan odasına bir komşu taşınması fikri bile onu korkutur. Komşunun çok gürültü yapacağını ve ders çalışmasını engelleyeceğini düşünür.

---

¹¹⁵ Ahmet Reşit [Rey], **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 272, 12 Mayıs 1312/24 Mayıs 1896, ss. 180-182. (Alıntılar bu nüshadandır)

Bir gün yan odaya küçük kızı ile genç bir kadın taşınır. “Yirmi beş yaşında, boylu, esmer, narin, hatta ipince güzel bir kadın” olan komşunun dört yaşında, Alis adında güzel, bir kızı vardır:

“Kendisinden daha şirin bir çocuğa nadiren tesadüf olunabilen bu kızcağız validesi gibi esmerdi. İri mavi gözlerinde manalı bir parlaklık vardı.”

Sabahları kahvaltı etmek için kaldığı odadan aşağı indiğinde genç kadını hep el işleriyle meşgul görmektedir ve altı aydan uzun bir süre boyunca onlar hakkında tek bildiği bu olur.

Bir akşam yeni komşu, genç adamın kapısına gelir. Alis’in hasta olduğunu ve ondan bir hekim getirmesini ister. Genç öğrenci “gözleri dönmüş olduğu hâlde sakın görünmeye çalışan bu kadına kemâl-i hayretle” bakmaktadır. Genç kadın hiddetlenerek “siz burada bana bakmakla vakit geçiriyorsunuz. Hâlbuki Alis ızdırap çekiyor” diyerek, acele etmesini ister.

Bunun üzerine anlatıcı Doktor R.’yi eve getirir. Doktor hasta çocuğu iyice dinleyerek muayene eder. Titrek bir sesle kızının durumunu öğrenmek isteyen anneye kesin bir cevap vermemekle birlikte “beni çağırmakta zira geç kalmışsınız, zannediyorum” der.

Sekiz günün ardından “biçare çocuk” vefat eder. Çocuğun hastalığı süresince yazar elinden geldiği kadarıyla anneye yardım eder. “Biçare kadın evvelki gibi çalıştığı için işlediği şeyi sahibine götürmeye mecbur olduğu zaman odalarına gider”. Hem dersine çalışır, hem hasta çocuğa bakar.

Anlatıcı, “bu kadar çalışkan ve fedakâr olan bu kadına karşı bir merbûtiyyet-i kalbiyye hisset”mektedir ve hasta çocuğu da sevmektedir.

Çocuğun vefatının ardından birkaç gün sonra merdivenlerde anneye rastlayan anlatıcının dikkatini annenin mutlu yüzü çeker. Genç kadın yazarı tanır ancak ona:

“Gelmeyiniz, çalışmam elzemdir. Beni rahatsız etmeyiniz, dostum! Sekiz günde kırk frank kazanmalıyım. Bu epeyce çok bir paradır, fakat nihayet kazanacağım”

der bundan da başka bir şey söylemez.

Gerçekten de sıkı çalışan kadın bir cumartesi akşamı “handan bir çehre” ile yazarın odasına gelir. Gözlerinde ateş gibi bir parlaklık ve kucağında da kızının üzerindeki en son giysisini giymiş bir bebek vardır.

“İşte bak Alis’imi buldum. Kızımı çalmışlar! Şimdi ben satın aldım” derken bir yandan da kucağındaki bebeği büyük bir sevgiyle sıkan kadın gâh ağlamakta gâh gülmektedir. Anlatıcı, komşusunu teskine çalışır. Fakat faydasız kalır. Ertesi gün komşusuna giden yazar, genç kadının bebeğini kızı sanmasından rahatsızlık duyar ve alelacele dışarı çıkar. Artık komşusunun evine gitmeye cesaret edememekte, kadına gerçeği söyleyecek gücü kendinde bulamamaktadır.

Anlatıcı, bir akşam eve döndüğünde komşusunun vefat etmiş olduğunu haber alır. Genç kadın “ifrât-ı muhabbetle kucaklayarak bebeği kırmış, hemen bir hekim çağırır. Gelen hekim böyle ehemmiyetsiz bir şey için rahatsız edildiğinden memnun olmadığını saklamamış ve sertçe bir lisan-ı hakikatle bedbaht valideye perestiş ettiği kadın ümit mevhumundan ayrılınca hayatından mahrum ol”muştur.

Hikâyesine burada son veren anlatıcı, bugün bile o bebeği gördükçe gözlerinin dolduğunu, kendisinde bu hatıratı uyandıran Madam’a anlatır ve hasta çocuğun sesini hâlâ işittiğini zannettiğini söylemesi üzerine Madam “zavallı çocuk” der. Anlatıcı ise “zavallı valide!” diyerek hazin sonla biten hikâyeyi tamamlar.

Servet-i Fünûn neslinin hassasiyetinin ağırlıklı olarak hissedildiği kimsesizlere, hastalara ve çaresizlere acıyan marazî duygular içindeki yazarların eserlerinde sıklıkla kullandıkları hastalıklı çocuk tipi bu hikâyede de karşımıza çıkmaktadır.

Hastalıklı çocuklar marazî duygular içindeki Servet-i Fünûn yazarlarının eserlerinde sıklıkla kullandıkları tipler arasında yer alırlar. Hikâyede çocuğun hastalığı belirtilmemekle birlikte çağın çaresiz hastalığı vereme yakalandığı anlaşılmaktadır.

Servet-i Fünûn hikâye ve romanında gerçek hayat sahnelerine yer verilmiştir. Emeğiyle hayatını kazanmaya çalışan kişiye acıma temi kullanılmıştır. Genç anne, para kazanmak ve bunun için de çalışmak zorundadır.

Bu dönemin hikâye ve romanları birer kapalı mekân eserleridir. Bu bakımdan daha çok karakter psikolojisi eserin olaylarını belirler.

Bu dönemin bir diğere temel temasından biri de kadındır. Kadının psikolojik durumu işlenir. Hikâyedeki genç anne evladını kaybetmenin acısıyla çıldırmıştır.

Marazilik, hastalık ve naif yaratılmışlık bu devrin romanlarında karşımıza sık sık çıkar. Hemen her metinde bir hastalık ya da ölüm vakası vardır.

Servet-i Fünûn hikâye ve romanında sıkça rastlanan beklenmedik ölüm karşısında aklî dengesini yitirme temi de hikâyede kullanılmıştır.

Servet-i Fünûn yazarları fakire, düşküne ve zor durumdaki insanlara acırlar. Fakat bunun için herhangi bir çözüm yolu önermezler.

2.8.2.2.2. Muâvenet-i Yetimâne¹¹⁶

Ahmet Reşit Rey'in H. Nâzım unvanıyla yayımlanmış olduğu hikâyesinde epeyce büyük bahçeli, küçük, zarif ve iki tarafı komşu evlerin duvarlarıyla sınırlanmış evin sahibi altmış yaşlarında bir hanımdır. Bu hanım, dokuz yaşında torunu, otuz senelik hizmetçisi ve eve torunundan da evvel gelmiş olan aşçısı ile birlikte yaşamaktadır. Hanımefendi aşçıya ve hizmetçiye karşı beslediği sevgiden ötürü âdeta onları da ailesinden sayar. Torununu ise haddi hududu olmayan büyük bir sevgiyle sever:

“Husûl-ı yegâne-i hayatı olan o ma'suma baktıkça ömr-i güzêstesinin hatırat-ı latifesi toplanarak mazisinin hayatı, âtisinin ümidi gibi sever. Yazın yağmur yağarken hicâb-ı sehâb içinden birdenbire fırlayan şua-ı şems nasıl rengin bir kavs-i kuzah hâsıl ederse bu kadıncağzın da gözleri güzergâh-ı hayatında bıraktığı kıymetli vücudların yâdıyla eşkriz-i teellüm olduğu zamanlar çocuğunun hande-i ma'sumânesi, hatta hayal-i handanı o dümu'-ı elem arasında nagehan bir lem'a-ı beşâset peydâ eyler.”

Kalbi sevme arzusuyla dolu, âdeta bir şeyleri, birilerini sevmek için yaratılmış bu kadıncağıza, sevdikleri yeterli gelmemiştir. Penceresinin önüne bir tahta ilavesi koydurarak üzerine her sabah ve her akşam darı dökerek burada on kadar kumruyu beslemektedir. Kuşlar hanımın çocukları gibidir. Onların yemeklerini yedikten sonra ağaçta tünemelerini, uyuklamalarını hanım mükâfat olarak görmektedir. Ancak kadıncağzın başında bir de tatlı bir belâ vardır:

¹¹⁶ Ahmet Reşit [Rey], **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 289, 12 Eylül 1312/24 Eylül 1896, ss. 37-38. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Böyle uzun, siyah tüylü, beyaz gerdanlı, koca kafalı, iri yeşil gözlü, keskin bıyıklı, büyük gövdeli, beyaz ayaklı, kıvrık kuyruklu bir kedidir.”

Bu kedi kamerîleri kendine mesken edinmiş, yemek yemeğe gelen kuşları kovalamayı ise görev bilmiştir. Kuşların yemek vaktinde derhal pencere kenarına koşar ve olur da pencereyi açık bulursa kuşları yakalamaya çalışır. Bu şekilde birkaç vukuatı olan kedinin yiyeceği ciğer miktarı arttırılsa da kedi haşarılıklarından vazgeçmez. Kedi âdeta sahibini heyecanlandırmaktan zevk almakta ve bunu da mükâfat sanmaktadır.

Kadıncağızın en tatlı ve en güzel meşguliyeti pek sevdiği torununu okula göndermeden evvel ona mükellef bir sofraya hazırlamaktır:

“Bu sabah taamina ne kadar i’tinâ olunurdu! Daima taamı en leziz olan şeylerin hazmı en sehl olanlarından intihâb edilir. Bunun için hiçbir zahmetten, imkân dairesinde masraftan çekinilmezdi. Can-pâresinin muhafaza-yı sıhhati, husûl-i memnuniyeti hanımın en büyük emelidir.”

Hanım, her sabah çocuğun kahvaltısının ardından karnı tok olunca kuşlara saldırmayacağı düşünülen kedinin yemeğini hazırlamaya girişir.

Bir gün hanım ansızın hastalanır ve akşama kadar hastalığı büyük bir hızla ağırlaşır. Yine de kedinin, kuşların ve ertesi günkü yemeklerini kendi hazırlatır. Hanımın durumunun kötüye gitmesi üzerine eve hekim çağırılır. Vaka hakkında birkaç hekime daha danışılır. Hekimler düşünüp ortak bir fikre vardıldıktan sonra bir reçete yazarlar ve hastalığın üçüncü aşamasında olduğunu bildirirler. Hanım dördüncü darbeyi kaldıramayacaktır. Ve çok geçmeden korkulan başa gelir ve hanım sevdiklerine vefat eder.

Hanımın vefatının üzerinden iki gün geçmiştir. Çocuğun kahvaltısı büyük bir özenle hazırlanmış ancak kedi ve kuşların yemeği unutulmuştur. Çocuk hiçbir eksiği olmayan kahvaltısını etmekte, bir yandan da için için ağlamaktadır. Gözleri neden yemeklerinin zamanında bırakılmadığını anlamak istercesine etrafta feryat eden kediye ve pencerenin önüne tünemiş kumrulara takılır.

Küçük çocuk hayvanların acı iniltilerini gözleri yaşlarla dolu bir müddet izledikten sonra gidip kendi kahvaltısını kedi ve kuşlara bölüştürür.

Servet-i Fünûn yazarları kahramanları romantik olan realist eserler verirler. Romantik edebiyatın temel unsurlarından biri olan çocuk da realistler tarafından sıkça

kullanılmıştır. Bu çocuklar genelde mutsuz ve kimsesiz yahut hastalıktır. Hikâyede geçen çocuk da büyükannesi vefat edince hem mutsuz olmuş hem de kimsesiz kalmıştır.

Devrin hastalığı olan verem hastalığının bu hikâyede adı geçmese de hanımefendinin ani vefatı ve çaresiz hastalığı göz önüne alındığında söz konusu hastalık büyük ihtimalle veremdir. Servet-i Fünûn romanının temel özelliklerinden biri olan naif, hassas yaradılışı kahraman hastalık sonucu hayatını kaybeder.

2.9. KADRI / HÜSEYİN KÂZIM (1870-1934)

2.9.1. Hayatı

Hüseyin Kâzım, çeşitli memurluklarda görev yapmış, belli bir süre öğretmenlik mesleğini icra etmiş ve bunların yanı sıra yazarlık da yapmış bir şahsiyettir. 1908 yılında Tevfik Fikret ve Hüseyin Cahit Yalçın'la birlikte Tanin gazetesini çıkarmıştır. Hüseyin Kâzım yazarlığının dışında dil çalışmalarıyla da edebî alanda kendisini gösterir. 1914-1917 yılları arasında “Osmanlıca- Türkçe” sözlük çalışmalarında bulunmuş ve bu çalışmalarının neticesinde *Büyük Türk Lûgatı* isimli eserini yayımlamıştır. *Servet-i Fünûn*'da yayımladığı yazılarında “Kadri” imzasını kullanmıştır.

2.9.2. Küçük Hikâyeleri

2.9.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.9.2.1.1. Gıdaklar¹¹⁷

Kadri, *Servet-i Fünûn* dergisinin 18 Teşrin-i sâni 1315 tarihli nüshasında yayımladığı küçük hikâyesinde kimseye zararı dokunmayan, kendi hâllerinde sakin bir hayat yaşayan ihtiyar bir çiftin onları tanımayan mahallelilerce haklarında dedikodular çıkartarak, ölümlerinden sonra dahi bu mazlum insanlara yönelik nefret içeren tavırlarını kaleme almıştır.

---

¹¹⁷ Kadri, *Servet-i Fünûn*, C. XVIII, nu. 455, 18 Teşrin-i sâni 1315/30 Kasım 1899, ss. 198-199. (Alıntılar bu nüshadandır)

Rana Bacı ve yirmi yıldır evli olduğu Hintli eşi yaşama bağlanmak için herhangi bir sebepleri bulunmayan kendi hâllerinde bir yaşam süren ihtiyar bir çifttir. Evlerinde, kalplerinde neler yaşadıklarını kimse bilmez ancak hayatlarından memnun olduklarını düşünürler.

Rana Bacı çırak olarak yaşadığı konaktan evlenip de ayrılığı gün efendisi ölmüş, daha sonra aile dağılmış, konak da satılmıştır. Hintli kocasından başka kimsesi kalmayan kadının, evliliğinin ilk yıllarında “vahşi bir erkeklikten başka bir şey” bulamadığı kocasından altı çocuğu olmuş altısını da kendi eliyle evlerinin karşısındaki “mezarlıkta ihtiyar bir çaylağa yuva hizmeti gören bir servi koçanın dibine” gömmüştür. Evliliğinin ilk yedi senesinde “mütemadiyen kimsesizliğinin cezasını çektikten sonra” kocasının Hac’a gidişiyile rahat bir nefes alabilen kadın, bir sene boyunca kocasının yaşadığına dair hiçbir haber alamamıştır. Bir sene sonra bir gün eve dönen “hırçın Hintli” bambaşka biri oluvermiştir. Hintli kocanın “kıvırcık, seyrek sakalındaki aklar çoğaldığı kadar sanki mizacındaki dikenler dökülmüş, azalmış”tır. Altı çocuğunun altısını da kaybeden matemli eşine karşı “hukuk-ı zevciyete riayeten daha müşfik, daha rahim, daha riayetkâr” davranmaya başlamıştır. Rana Bacı ve eşi “o kadar sessiz, o kadar dalgasız, o kadar çarpıntısız” bir hayat sürmekteledir ki onları görenlerin geçmişte birbirlerini incitmiş olacaklarına hükmetmesi mümkün değildir.

Kimselere bir kötülüğü dokunmayan, sessiz sedasız, gürültüsüz yaşamaya çalışan bu insanların içlerine kapanıklığı mahalleliyi rahatsız eder. İhtiyar çiftin evinin “bazen haftalarca pencereleri açılmaz, yüzleri görülmez, bacaları tütmez”. Mahalleli başlarına bir şey gelip gelmediğini merak edeceğine onlara karşı duydukları sebepsiz nefretle ihtiyar çift hakkında dedikodu yapar ve onları kuluçkaya yatan tavuklara benzetirler. Mahalleli tarafından “Gıd Gıdaklar” olarak anılmaya başlayan çiftin adı zamanla “Gıdaklar”a dönüşür ve kimseye bir zararı dokunmayan bu insanlar mahallelinin yanı sıra çoluk çocuğun da hakaretlerine maruz kalırlar. Mahalleli en uygunsuz vakitlerde çocuklarını ihtiyar çiftin kapısına gönderip “gıd gıd gıdak ne beşik ister ne kundak” sözlerini söylettirerek huzurlarını kaçırtıp rahatsız ederler. Bu arsız çocuklara karşı güler yüzle, tatlı dille konuşan çiftin aldığı karşılık ise, çocukların yüzlerine tükürmesi olur.

Kendilerine isim takılmasına gülen, mahallelinin her türlü davranışını hoş karşılayan “Gıdaklar”, mahallelinin nefretini kazanırlar. Onların bu tavırları komşularının “sinirlerine batar”.

Birbirlerinden başka kimseleri bulunmayan, mahalleli tarafından seilmeyen bu ihtiyarlar âdeta “metruk bir göl durgunluğuna benzer” münzevi bir hayat yaşamaktadırlar. Mesude Bacı, bazı günler bir zamanlar yaşadığı ancak şimdi içinde başka kişilerin bulunduğu eski konağın önüne gider dalgın dalgın seyredip bir şeyler okuyup üfledikten sonra eşiyle buluşup birlikte eve döner. Çiftin daima birlikte hareket edişi mahallelinin de gözünden kaçmaz.

Bir sabah “Gıdaklar”ın evinin kapısı çocukların okula gitme saatinde açılır ve Rana Bacı yoldan geçenleri evine çağırarak sandığında ne varsa dağıtır. İki gün sonra da Rana Bacı bütün mahalleliye tabak tabak lokma dağıtır. Ellerinde dolu kaplarla evlerine dönenler dahi Rana Bacı hakkında dedikodu yapmaya devam ederler.

Aradan birkaç gün geçmiştir ki “Gıdaklar”ı gören olmamıştır. Bazılarınca “yine kuluçkadadırlar” tarzında yorumlar yapılsa da Bacı’nın son birkaç günlük hareketlerinden başlarına bir şey geleceğinin kendisine malum olduğu anlamını çıkararak haklı olduklarını görme hevesiyle “Gıdaklar”ın evine giderler.

Sağlıklarında asla yanlarında bulunmayan mahalleli cenazede tam kadro hazırdır. Hayattayken mahalleliye dedikodu malzemesi olmaktan kurtulamayan “Gıdaklar” hakkında cenazeyi toprağa verip dönenler arasında dedikodu çoktan başlamıştır:

“Adam, hiçbir şeyleri çıkmadı; evin içi tam takır kırmızı bakır; kirli bir yatak, iki yırtık pösteği, bir iki çanak çömlek, sonra bir sedefli kutunun içinde kara kara... Afyon mu imiş, ne imiş, günahı boynuna!”

Rana Bacı ve Hintli eşi çocuk özlemiyle yanıp tutuşmuş ancak bir evlat sahibi olamayışlarıyla kendi içlerine kapanıp sessizliklerine gömülmüş bir çifttir.¹¹⁸ Rana Bacı zaman zaman çocukluğunu geçirdiği ve sonunda evlenerek ayrıldığı, içinde artık yeni sahiplerinin oturduğu köşkü ziyarete gider. Rana Bacı, en mutlu günlerini bu köşte geçirmiştir. Yaşadıkları tek düze ve umutsuz hayatın monotonluğundan soyutlanabilmek için gidip uzaktan bir müddet seyredip geçmişin tatlı anılarını hatırladığı köşk, Rana Bacı

---

¹¹⁸ Bu çift, Mehmed Rauf’un *Eylül* romanındaki Suat ve Süreyya’nın yaşlılıklarını düşündürmektedir.

için bir kaçış mekânıdır. Rana Bacı'nın evden ayrılışını takip eden günlerde evin beyi ölmüş, aile dağılmış ve köşk satılmıştır. "Evi kaybetmek" insanı saran, dengede tutan bir bağı kaybetmek, insanın çevresine kurduğu yaşam alanının yıkılması anlamına gelir. Rana Bacı'nın evlenip gittiği, çocuklarını yitirdiği, saldırgan ve dedikoducu mahalleliden kaçıp sığındığı evleri ise bir korunak görevi görmektedir.

2.9.2.1.2. Bir İzdivaç¹¹⁹

Kadri *Servet-i Fünûn*'un 29 Haziran 1316 tarihli nüshasında yer alan küçük hikâyesinde üç kişilik bir aşk hikâyesinin kadın kahramanlardan biri için hazin sonunu dile getirirken, toplumda kadının yerine dair tespitlerde bulunmaktan çekinmemiş ve *Servet-i Fünûn* neslinin gözüyle mekân tasviri yapmıştır.

Celâl Hanım, Boğaziçi'nde restore ettirdiği yeni yalısını bir vesile ile arkadaşlarına gösterip açılışını yapmak isteyen zengin, dul bir hanımdır. Celâl Hanım'ın merhum eşinin akrabalarından iki yeğeni ve henüz genç yaşında dul kalmış bir ahababı olan Sara Hanım ile birlikte bu yalıda yaşamaktadır.

Yeğenlerinden Nahit annesini küçük yaşta kaybetmiştir. Sık sık hanımefendiyi ziyarete gelen ve misafir kalan Nahit, geliş gidişlerinde çoğu zaman Galip'e rastlamaktadır. Aralarında herhangi bir duygu alışverişi bulunmayan bu iki genç birbirinden farklı yaratılışlardır. Galip, evliliği asla düşünmeyen, eğer bir gün evlenecek olursa da bunu yalnız eşinin çeyiz olarak yanında getireceği veya ardında bırakacağı mal ve miras için yapacak olan bir gençtir:

"Sen çalış, o otursun yesin, sebep?.. Hiç olmazsa onun da biraz îrâdı, biraz parası olur, hîn-i hâcette sen de oturur onu yersin. Her şey karşılıklı olmalı, kuzum; işte benim felsefem... Evlenecek miyim? Evvel-be-evvel çehâzın miktarını bilmeliyim, hem de frank hesabıyla... Altı yüz bin frank, tam bir büyük ikramiye bedeli... Yoksa koca da yok."

Çeyizi olmayan kızlarla evlenen erkekleri birer "budala" olarak niteleyen Galip, "baygın mavi gözleri" için kimseyle evlenemeyeceğini, ancak yüklü bir çeyizin yanında mavi gözlere katlanabileceğini vb. evlilik hakkındaki düşüncelerini, planlarını defalarca

---

¹¹⁹ Kadri, *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 487, 29 Haziran 1316/12 Temmuz 1900, ss. 298-301. (Alıntılar bu nüshadandır)

Celâl Hanım'ın isteği üzerine anlatmış ve onu kahkahalarla güldürmüştür. Galip ısrarla ufak bir servetin yetmeyeceğini belirten ifadelerle sohbetini süsleyip tuhaflıklar ederek hanımefendiyi eğlendirmektedir:

“Mümkün değil, tam altı yüz bin frank; nakd, yahut akâr... Zarar yok, ben akâra da râzıyım; hatta parası çok ömrü az bir kayınpederiyle...”

Evleneceği kızı “canlı akar” olarak niteleyen ve “canı çıkınca akar bana kalır” diye düşünen bu paragöz genç, halakızı Nahit’le nişanlanma sözü ortaya çıkana dek onun farkında dahi değildir. Galip halakızına artık daha inceleyen gözlerle bakmaya başlamış, kendince Nahit’de güzellik unsurları aramıştır:

“Nahit’in öyle baygın maî gözleri yoktu; fakat yorgun renksiz nazarları, hudut-ı rakîkasının ruha endişe-i terahhum veren solgunluğu, çekikliği ile incelen bir sîması vardı. Yüksekçe boynunun inhinâ-ı melûlünde, omuzlarının düşüklüğünde. Göğsünün, kalçalarının darlığında etsizliğinde Galip bazı resimleri kendisine pek hoş bulduran rikkat ve nahâfetine benzer bir şey buluyordu.”

Uzun süredir tadilatta olan yalı, bu iki gencin nişanı bahanesiyle davet edilen misafirlerle yalının “resm-i küşâde”si yapılmak üzere süslenmiştir:

“Solda gayet geniş bir şeh-nişinin dalgın palmiyeleri arasına açılan kemerli, şebekeli muazzam bir pencere, yukarıdan müdevver köşeleriyle rakîk oymalar püsküller salkımlar içinde kaybolmuş iki dirseğe dayanarak uzanan enli saçağın altında gölgeleniyor; saçağın üzerinde ikinci kat odalarının mukavves başlıklı basıkça pencereleri sıralanıyordu. Sonra yine arap-kârî düz bir saçak geliyordu ki cebhenin üstüne tesadüf eden kısmında biraz takavvüs ederek, sağ köşede bir küçük minare gibi yükselen zarîf kaleciğin dilimli kurşun külâhıyla yırtılarak bütün binayı örtüyordu. Cebhenin iki yanı direkli geniş pencerelerini mülevven camlardan kitâbeler, dallarla süslenmişlerdi.”

Pek çok farklı tarzın bir arada kullanıldığı bu abartılı ve karmaşık binanın, böyle bir karmaşaya alışık olmayan gözlerin dikkatini çekmemesi mümkün olmamıştır. Celâl Hanım da böylece yeni yalısını herkese gösterebilme imkânını iyi değerlendirmiştir.

Nişan telaşı arasında Galip’in evlilik ve çeyiz hakkındaki latifeleri unutulmuştur. Ancak Galip dile getirmese de kendi çıkarına uygun planlar kurmaya devam etmektedir. Hesabına göre, nişan yalıda yapılıyorsa evlendikten sonra da yalıda yaşamaya devam edecektir.

Nişan gecesi birkaç ufak aksaklık dışında epey eğlenceli ve göz kamaştırıcı bir şatafat içinde geçmiştir. Celâl Hanım, evinde gerçekleşen nişan töreninden öylesinde

memnun kalmıştır ki bunun tekrar gerçekleşmesini diler. Gece her şeyiyle gayet güzeldir ancak bir yönüyle eksik kalmaktan kurtulamamıştır. O da sevgili dostu, genç dul Sara Hanım'ın nişandan birkaç gün evvel gittiği bir akrabasının evinde hastalanması ve bir daha yalaya dönmeyiştir. Kaldığı yere birkaç kez haberci gönderilmiş ve gelemeyecek kadar hasta olduğu haberi alınmıştır. Meşguliyetlerin arasında Sara Hanım'la ilgilenemediğine üzülen Celâl Hanım, arkadaşına gönülden sitemde bulunur ve son habercisinin “yarın gelecek” haberiyle meraktan kurtulur.

Nişan geç saatte bitmiştir, Celâl Hanım yorgun düşmüş, odasında dinlenmektedir. Sara Hanım sabah erkenden yalaya gelmiş ve Celâl Hanım'ın yattığını hizmetçilerden öğrenmiştir. Hizmetçilerin nişan dağınıklığını toplamaya giriştiklerini gören Sara Hanım odasına yönelmiştir ki merdivenlerde Nahit ile karşılaşır.

Sara Hanım, kendi hasta yüzünün aksine Nahit'in alışlagelmedik olan mutluluktan pembeleşmiş yanaklarına bakar ve onun mutluluğuna özenir. Bu karşılaşmayla daha da solgunlaşan Sara Hanım, dalgınlığı Nahit'in dikkatini çeker. Nahit'in içi içine sığmamakta ve mutluluğunu herkesle paylaşmak istemektedir:

“Nahit işte bu saadeti, bu sevincinden şaşırılmış çocuklar gibi ne tarafa koşacağını bilmeyen saadetini herkese, bâhusus Sara'ya söylemek, böyle şeyleri o herkesten iyi anladığı için asıl ona söylemek, anlatmak istiyor; fakat söyleyemiyordu. Bu üç senelik dul kalbinin ihtimal ki henüz kurumaya başlamış cerihalarını kanatmaktan korkuyordu.”

Sara Hanım'ın dalgın tavırlarına daha fazla dayanamayan Nahit kendini tutamaz ve ona neden evvelki gece hakkında bir şey bilmiyor gibi davrandığını ve bu dalgın, hüznü hâlinin nedenini sorar. Sara, sakladığı sırrını daha fazla içinde tutamayacağını hissederek ağlamaya başlamıştır. Nahit'in ısrarlı sorularına cevap vermek ile vermemek arasında tereddüt eden Sara Hanım ikilemde kalmıştır:

“Sara aldatılan aşkının bütün intikamı şu boğazını yakan kelime ile alınabileceğinden haberdâr idi. Nahit'i, bu masum ruhu şöyle karşısına alıp sıkı sıkı ellerinden tutarak, gözlerini gözlerine dikerek, ağlayan sesiyle bir kere 'Evlence!' diyecek olsa... Ah bir kere bunu diyebilse, artık ötesi kolaydı, ona Galip'in ne vefasız, ne hain, ne menfaat-perest ne mühlik bir Behlül olduğunu anlatmak pek kolaydı. Hem bunda korkulacak hiçbir mâni yoktu: Celâl hanımefendinin yeni yalısı biraz şenlenmek için hemen bir akşam içinde tasmim ve tertip edilen bu oyunu bozacak olsa işin hakikatini anlayacaklar için de hiç kimsenin kendisini muâtebe etmeyeceğinden emin idi. Belki hanımefendi bile memnun olurdu. Zaten onun için maksad hâsıl olmuş değil miydi? Cemiyet

yapıldıktan, ziyafetler verildikten, yalı seyrettirildikten sonra... Arada ne olacaksa kendi namusuna olacaktı. Bu bir nevi ölüm demektir; fakat düğün olsa kendisi için ondan hayırlı mı olacaktı? ..”

Sabahki neşesini kaybeden, telaşlı gözlerle Sara Hanım’a bakan Nahit, bir yandan sakinleştirmeye, gözyaşlarını dindirmeye çalışırken diğer yandan da onu ağlatan sebebin ne olduğunu sorar. Sara Hanım ise artık kararını vermiştir. Hâlinin nedeninin hastalığı olduğunu, sinirlerinin çok yıpranmış bulunduğundan ufacık bir şeyin sinirlerini “ayaklandır”dığı, ağlayışının aslında sebepsiz olduğunu ve Nahit’in mutluluğuna sevindiğine söyler ve Nahit’den bir iyilik talep eder:

“Bana bir iyilik etmek ister misin Nahit? .. Ben şimdiki vapurla İstanbul’a döneceğim; Hanımefendi sorduğu zaman hâlimi anlat; de ki: o deli gibi bir şey olmuş, hastalığı geçinceye kadar buraya gelmeyecek... Hem gelirse bizim için daha hayırlı olur... Allah’a ısmarladık.”

Nahit duyduklarının ne anlama geldiğini ve arkadaşının maksadının ne olduğunu anlamaya çalışırken Sara Hanım çoktan merdivenleri inip bahçe kapısını açıp sokağa çıkmıştır.

Paragöz, çapkın, genç erkeğin hala kızı olan tecrübesiz, saf genç kızla sahip olacağı miras için evlenmesi, aynı zamanda dul bir akraba kadınla olan gönül ilişkisi ve Sara Hanım’ın Galip’ten “Behlül” diyerek bahseddiği ile yazarın üzerindeki Hâlit Ziya etkisi açıktır.

Hikâyede mekân Boğaziçi’nde bir yalıdır. Servet-i Fünûn romanının mekânı genellikle yalı, köşk vb., insanı ise bu mekânların yanlış Batılılaşan zenginleridir. Dönemin istibdat düzeninde içe yönelen yazarlar hikâyelerini iç mekânlarda gerçekleşen olaylar ve ilişkiler üzerine kurmuşlardır. Celâl Hanım’ın evi tadilat ettirmesi hakkında “pek çok karmaşık tarzın bir arada kullanıldığı, abartılı bina”nın tasviri ile ev sahibesinin gösteriş ve abartıya olan ilgisi verilmiştir.

2.10. SAFVETÎ ZİYA (1875-1929)

2.10.1. Hayatı

1875 İstanbul doğumlu olan Safvetî Ziya, 1892’de Galatasaray Sultanîsi’ni bitirir. Hariciye Nezareti’nde kâtiplik, Şûra-yı Devlet üyeliği, Anadolu Şimendiferleri neşriyat müdürlüğü yapmıştır. Cumhuriyetinin ilânından sonra Hariciye’de teşrifat umum müdürlüğü görevinde bulunur. Prag elçiliğine atanır. Elçilik görevinin verilmesinden iki ay sonra Büyükkada’da verilen bir baloda kalp krizi geçirerek vefat eder.

Edebiyat yaşamına Servet-i Fünûn’da yayımlanan “Onların Ruhı” adlı küçük hikâyesiyle giren Safvetî Ziya daha sonra aynı dergide yayımlanan “Hanım Mektupları” adlı küçük hikâyeleriyle dikkat çekmiştir. Asıl tanınmasını sağlayan yapıtı, İstanbul’un o devirdeki kozmopolit çevrelerini konu alan ve devrin sosyete hayatına uyum sağlayabileceklerini ispat etmek ister. Bu yönüyle romanın Türkiye’nin çağdaşlaşma/ Batılılaşma tarihi içinde bir yeri olduğu söylenebilir. Beyoğlu’ndaki gece hayatı ve eğlence âlemlerine dalan sorumsuz gençler üzerine yazdığı Haralambos Cankıyadis adlı piyesi de yazarın tanınmasında rol oynamıştır. Üslup yönünden daha çok Hüseyin Cahit ve Mehmet Rauf’tan etkilenmiştir.

2.10.2. Küçük Hikâyeleri

2.10.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.10.2.1.1. Onların Ruhı¹²⁰

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan ilk hikâyesinde, dönem sanatçıların yaygın olarak ele aldığı hayal-hakikat çatışması temini işlemiştir.

Pakize bir aydan beri Beyoğlu’na her gidişinde bir mücevherci dükkânı önünde durup kırmızı gözlü yılan şekilli altın bir yüzüğü büyük bir hayranlıkla seyretmektedir. Uzaktan seyredip elinde duruşunu hayal ettiği bu yüzüğe nihayet sahip olan Pakize, düşündüğü kadar mutlu olamamıştır:

---

¹²⁰ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 304, 26 Kanun-i evvel 1312/7 Ocak 1897, ss. 284-287. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Hayal-hâne-i âteşînde – parmağının etrafına bir iştiyâk-ı sevdavî ile sarılmış olduğu hâlde yakut gözlü yılan yüzüğü gözünün önüne getirdiği zamanlar –bu hayalin hakikate tahavvül ettiği günden daha mesrur, daha neşeli olması lazım geleceğini tahmin ediyor idi.”

Hayali ile uygun düşmeyen gerçeklik arasında bocalayan ve arzuladığı tatmin duygusuna ulaşamayan Pakize, saatlerce uzun uzun ayna karşısına geçerek yüzüğünü seyrederek. Yüzüğün elindeki duruşundan bir türlü memnun olmayan Pakize, sinirli sinirli evde gezinmeye başlar ve her gördüğü aynanın karşısına geçip farklı şekiller alarak “bir ihtimâm-ı müşfikâne ile parlatılmış pembe tırnakları kara düşmüş gül yapraklarına benzeyen mini mini nermin elin”deki yüzüğünün duruşunu inceler. Pakize yüzüğün duruşundan bir türlü memnun kalmaz ve onu kendine yakıştıramaz.

Nimet, Pakize’nin yakın bir arkadaşıdır. Pakize’yi ziyarete geldiği bir gün sohbet ederlerken arkadaşının elindeki kırmızı gözlü yılan şeklindeki yüzük Nimet’in dikkatini çeker. Nimet de yüzüğü en az Pakize kadar beğenmiştir ve o da kendi elinde görmeyi ister. Dar olması sebebiyle Pakize’nin parmaklarından güçlkle çıkarılan yüzük nihayet “havâ-yı nesîmîye temâs edemedi” Nimet’in parmağında yer bulur. Nimet de aynı Pakize’nin yapmış olduğu gibi önce elindeki yüzüğü kendine doğru bir yaklaştırıp bir uzaklaştırmak suretiyle, sonra aynanın karşısına geçerek bir de boydan yüzüğün kendisinde nasıl durduğunu inceler. Nimet de Pakize gibi yüzüğü bir elinden diğerine geçirir ve yakışıp yakışmadığına bakar. İki genç kız kafalarını yan yana koymuş yüzüğü seyrete seyrete. Nimet hayranlığını gizleyemez ve “yılanın bu kadar zarifini hiç görmedimdi” der.

Yüzüğün yarattığı ilk heyecanın tesiri geçince koltuklarına geri dönüp sohbetlerine devam eden ikili ortak arkadaşlarının dedikodularını yaptıkları sırada dahi gözlerini yüzükten ayıramazlar. Yüzük hâlen Nimet’in elindedir ve istemeyerek de olsa geri vermeyi teklif eder ve Pakize’nin giderken teslim etmesini önermesiyle sohbetlerine devam ederler. Aralarda sözlerini bölerek yüzüğün sol elde mi sağ elde mi daha güzel durduğunu tartışan iki arkadaş heyecanla yüzüğü değiş tokuş ederlerken ellerinden düşürünce telaşla halının üzerinde yüzük aramış ve sonunda yüzüğü bulan Pakize tekrar kaybetme korkusuyla derhâl parmağına geçirmiştir.

Ertesi gün Pakize Nimet’ten gelen bir mektup alır. Nimet, hayranlıkla bahsettiği yüzüğü bir de annesine göstermeyi istemektedir. Bu yüzden mektubu Pakize’ye getiren kalfası Katina’ya yüzüğü teslim etmesini ister.

Yüzüğü teslim alan Katina yolda merakına yenik düşer ve mektubu açar. “Mukâvemetsiz bir hissin ilkâ’âtıyla” yüzüğü kutusundan çıkarıp “Hangi parmağına takacağını epeyce ta’yin etmek için bir kere eline baktıktan sonra cevfi ihtirâm ile karışık bir hareketle yüzüğü sol elinin küçük parmağına” takar. Pakize ve Nimet gibi “zavallı hizmetçi kız” Katina da yüzüğe hayran kalmıştır. “kimsesizlere mahsûs inkisâr-ı derûnlar hüzn-engîz me’yûsiyyetler hikâye eden tebessümüyle” asla sahip olamayacağı elmas yüzüğe hayran hayran bakar ve parmağına ne kadar da çok yakıştığını düşünür.

2.10.2.1.2. Bir Safha-i Kalp¹²¹

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinde “küçük hikâye” ibâresiyle altı bölümde yayımlanan hikâyesinde, evlilikte aradığı mutluluğu bulamayan marazî şahsiyette genç bir kadının, aldığı Avrupaî eğitim ve okuduğu Batılı romanların kahramanlarına özenerek atıldığı bir aşk macerası ve yararsız mutluluk arayışı dile getirilir.

Vicdan henüz yirmi iki yaşında, gayet zengin bir aileye mensup, Çerkez dadılar ile İngiliz mürebbiyeler arasında alafranga terbiye ile yetişmiş ve tahsil görmüş bir genç kızdır ve beş senedir kendi ailesinden daha zengin bir ailenin gelinidir. Evlendiklerinin henüz ilk senesinde çocuklarının olmayışı bahanesiyle eşi kendine bir odalık alır. O zamana dek kocasına karşı herhangi bir hissi bulunmayan Vicdan, “büyük lacivert gözlü, altın saçlı, hafif tıknazca bir Kafkasya güzeli olan rakîbesi”ni her gördüğünde hiddet ve nefretinden kıskançlık krizlerine girer.

Vicdan’ın eşi av, at, güreş meraklısı, gece hayatına düşkün, oradaki arkadaşlarından arda kalmamak kaygısıyla “bir Fransız şantözünden başlayıp sırasıyla İngiliz mürebbiyelerini, dikişçi kızlarını metres edinerek” karısıyla ilgilenmeye vakit ayıramayan, kumarcı bir adamdır. Vicdan evliliğinde ve kocasında aradığı mutluluğu bulamamıştır. Sadakatten yoksun eşine karşı bir sorumluluk hissetmez. Evliliklerinin üçüncü senesinde Vicdan, kocası gibi kendine bir meşguliyet, bir eğlence aramaya başlar. Bu kararı verirken bir süredir okuduğu Bourget’in, Maupassant’ın, Marcel Prévost’un hikâyelerinin tesirinde

¹²¹ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 495, 10 Ağustos 1316/23 Ağustos 1900, ss. 3-8; nu. 496, 31 Ağustos 1316/13 Eylül 1900, s.22-26; nu.498, 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900, s.55-58; nu. 499, 21 Eylül 1316/4 Ekim 1900, ss. 75-77; nu. 501, 5 Teşrin-i Evvel/17 Ekim 1900, ss. 102-105; nu. 502, 12 Teşrin-i Evvel 1316/25 Ekim 1900, ss. 120-123. (Alıntılar bu nüshadandır)

kalmıştır. Bu hikâyeleri okudukça kendisini onlardaki kadınlarla mukayese ederek onların yaşadığı maceralara özenir. Vicdan gün geçtikçe “bunları kendisinin bir hakk-ı sarihi, hayatın lazımlu’l-tecrübe-i ihtisasâtı gibi” görmeye başlar. Üç senelik evliliğinin ardından kocasının metresi varsa kendisinin de bir âşığı olması gerektiğine karar veren Vicdan, kendisini gereksiz alışverişlere, giyim kuşama verir. Süslenip Göksu’ya inerek “arz-ı endam etmeyi” alışkanlık hâline getirir. Göksu turları sırasında etrafındaki kayıkları gizliden süzerek “bakılacak erkek” arar ancak bir türlü bulamaz. Bu arayış Vicdan için o kadar sıradan bir durum hâlini alır ki bir akşam yemeği sırasında eşine dahi bu fikrini açıklamakta sakınca görmez. Zevci ise her zamanki tavrıyla aklı başka kadınlarda olduğundan Vicdan’ın sözleriyle eğlenir.

Vicdan bir Çarşamba akşamı tiyatro dönüşü Göksu deresinde “hasır şapkalı iki Frenk ve üç madamla birlikte bir genç bey”i fark eder. Madamlar kitaplarda okuduğu kadınlara benzemektedir. “Avrupa cemiyeti”nden olduklarını düşündüğü bu insanlara dikkatlice bakan Vicdan’ın bakışları “güzel olmamakla beraber hâlinde bir tavr-ı asâlet, bir başkalık, ale’l-husûs metîn bir zarafet” bulunan genç beyin üzerinde sabitlenir. Gözlerini ciddiyetle kısıp kirpiklerini kırıştırarak arkadaşını dinleyen bu beyin bakışlarındaki “keskinlik”ten etkilenen Vicdan’ın bakışları gruptaki madamların da dikkatini çekmiştir. Madamlar, Vicdan’ın kayığı kendilerinininkinin yanından geçerken Şekip Bey’e genç kızın kim olduğunu yüksek sesle sorarlar. Şekip Bey ise arkadaşlarının sorusunu Vicdan’ın ilgisine karşılık tebessüm ederek “Boğaziçi’nin perisi Vicdan Hanımefendi!” diyerek yanıtlar. Bunun üzerine Vicdan daha fazla merakına engel olamaz ve kayıkçılardan beyin kim olduğunu öğrenir.

Bu ilk tesadüfün ardından birçok defa daha Göksu’da karşılaşan iki gencin gözleri zamanla birbirini arar olmuştur:

“Şekip o güzel gözleri bir kere daha görmek, o pembe dudaklarda bir tebessüm-i iltifât bulmak arzusuyla gittikçe ateşlenerek Vicdan’ın sandalyeyle karşılaşmak fırsatını gözetmekle meşgûl olduğunu artık her hareketiyle izhâr ediyordu. Vicdan’ın kalbinde de o vakte kadar meçhulü olan bir his uyanmıştı; bu genci gördükçe yüreğinde ufak bir helecân, kirpiklerinde nâ-mahsûs bir ihtizâz-ı dikkat peydâ oluyordu. Şemsiyesini herkesten tarafa kapadığı hâlde onun yanından geçerken hafifçe kaldırarak gözünün ucuyla bir nazar eder ve sandalye Şekip’in sandalını geçtikten sonra hemen dönerek onun görülebileceği bir yerde durur idi.”

Gençler nihayet bir gün tesadüfen bir kitapçada karşılaşırlar ve baş başa sohbet etme imkânı bulurlar. Şekip, heyecandan ve sevinçten titrer, ne diyeceğini bilemez. Vicdan ise çoktan her şeyi planlamış gibidir. Sohbeti istediği yönde ilerletir ve Şekip'e çok söz bırakmadan bir sonraki görüşmelerinin ayrıntılarını kararlaştırırlar.

Çerkez dadı ve İngiliz mürebbiyenin elinde büyüyen Vicdan'ın “kelimeleri garip bir sûrette kırıp dökerek, bir kelime imiş gibi hepsini birbirine rabt ederek, kalb ederek telaffuz” eden şiveli Türkçe'si Şekip'te sempati uyandırmıştır. Şekip bu durumu çok “ahenkdar, sâmia-nevâz” bulur.

Göksu, buluşmak için uygun bir yer değildir. Bu yüzden bentlerde buluşarak sandalla adalardan birine geçmeye karar verirler. Vicdan, gerekli talimatları mürebbiyesi Miss Mod vasıtasıyla Şekip'e iletir. Nihayet buluşmaları sıklaşır. Bu buluşmalarda baş başa uzun uzun “muhtlerinden, kalplerinden bahsederler”, hasbihâl edip birbirlerine birtakım hediyeler verirler.

Vicdan ve Şekip'in Büyükada'da buluşacakları bir günde Miss Mod'dan haber alan Şekip, herhangi biri görebilir korkusuyla buluşma yerini onaylamaz. Bu tavrı eski bir aşk macerası olarak yorumlanan Şekip tam bir hafta boyunca ne Miss Mod'dan ne de Vicdan'dan haber alabilmiştir. Bu duruma daha fazla tahammül edemeyen Şekip çareyi bir sandal ile yalının önünden geçmekte bulur. Vicdan Şekip'e bir mektup ve bir emanet göndermiştir. Eğer aşkına karşılık verecekse ertesi gün mektupta belirtilen saatte Burgazada'ya gelecek ve emaneti olan bileziğini de yanında getirecektir. Şekip heyecandan gece boyunca uyuyamaz. Şekip, Vicdan'ın aşk oyunlarından, cilvelerinden hoşlanır ancak aynı zamanda korkar. Çünkü genç kadının “şedîd bir hevese kapılarak ona muhabbet, sevda namını verdiği, bir gün ihtimâl ki yine bilâ-sebep, usandığı bıktığı için, en ufak bir şeyi vesile ederek kendisini müthiş bir sevda, ittifâ edilmemiş arzular, heveslerle bir zemîn-i sengin hüsrana atıvereceği” ihtimali aklına geldikçe uykuları kaçar.

Burgazada'daki buluşmalarında daha da yakınlaşan genç çift, artık sarmaş dolaş olmuştur. Vicdan, Şekip'in yanında örtünme gereği dahi görmez. Okuduğu kitaplardan özenerek kendi hayatına taşıdığı bazı sahneleri oynayan Vicdan zaman zaman İngilizce veya Fransızca birtakım aşk sözcükleri söyler.

Havaların soğumasıyla birlikte gençler buluşmak için uygun bir yer bulmakta zorlanırlar. Şekip'in ısrarları sonucu genç adamın ikisi için tutmuş olduğu Tarabya'daki Boğaz'a nâzır "mini mini" köşkte buluşmaya başlarlar:

"Burası sarmaşıklarla hanımelleri içinde kaybolmuş üç oda bir sofadan ibaret eski bir lâne-i aşk idi ki onu Şekip refika-yı tahsilinden bir ecnebinin delâletiyle isticâr etmiş idi. Bir odasını ihtimamlarla şefkatlerle tefriş etmiş, orasını hücre-i saadeti olmak üzere istihzar eylemiş idi. Her şeyi sade, fakat zarif ve metin idi. Geniş geniş sedirler, ince nazik birkaç lâke sandalye, iki üç koltuk, bir çok çiçek.. Her yerde, her köşede, müteheyir nazarlarla bakar gibi duran narin açelyalar, geniş yapraklı ilticâ-gâh sevda palmyeler, zarif zarif şükûfedânlarda mütenevvi, râyihadâr ve nadir çiçekler... Duvarları açık havayı düz renk bir kâğıtla mestûr bu mini mini odanın en büyük tezyînâtını bu çiçekler teşkil ediyor, ortada çay takımı simîn parlıtısıyla vehle-i evlâda nazar-ı dikkate çarpıyor; oraya ancak çay içmek için gelindiği fikrini telkin etmek istenildiğini anlatıyordu."

Buradaki sohbetleri sırasında birbirlerinin fikirlerini, ruhlarını daha yakından tanıma imkânı bulan âşıklar, yaşadıklarını okudukları romanlardaki sahnelere benzetmeye gayret gösterirler ancak zamanla fikir uyuşmazlığı içerisinde bulduklarının farkına varırlar.

Vicdan'ın önceleri Şekip'e sevimli gelen şivesi, yabancı dillere Türkçe'den ziyade hâkim oluşu zamanla Şekip'in hoşuna gitmez. "Vicdan'ın lisanımıza bu kadar bigâne oluşu ona bir eksiklik, bir nakısa" hatta bir cahillik olarak görünmeye başlar. Vicdan'ın sözcükleri yuvarlayarak ve âdeta yutarak söyleşi karşısında Şekip "ruhunun ezildiğini" duyar. Şekip, "Edebiyat-ı Osmaniyeden" bahsedip sevdiği şiirleri okudukça Vicdan genç adama anlamayan, kayıtsız bir tavırla bakmaktadır. Sıkıldığı her hâlimden anlaşılan Vicdan'ın süslü görünüşünün ötesinde manevî dünyasını keşfettikçe bulduklarından memnun olmayan Şekip, "öksüz kalan hülyalarına karşı saatlerce mahzun mahzun bakar." Aşk yuvaları olan bu mini mini köşkte pek çok âşıkane sohbetler ve oyunlarla geçen günler boyunca aşkları, sadakatleri hakkında birbirlerine sözler verirler. İç dünyalarını keşfettikçe birbirlerinden uzaklaşan sevgililer aralarındaki uzaklığı ihtiraslarıyla kapamaya gayret ederler.

Bir âşığı olmasından heyecan duyan Vicdan, zaman zaman gidip bunu kendisini pek çok sayıda metresle aldatan kocasının yüzüne söylemeyi düşünür ancak bir sırrının olmasından zevk duyarken bir yandan da kendince kocasından intikam almaktadır. Hâlimden, tavrından bir âşığı olduğunun anlaşılacağı endişesiyle kocasının önceleri kabahat

olarak gördüğü hareketlerini, alışkanlıklarını dahi hoş karşılamaya başlamıştır. Eşi, her zamankinden ziyade kendisine karşı hoş görülme davranan Vicdan'a gezip dolaşmasını, alışveriş edip bakımıyla, süsüyle ilgilenmesini ve diğer işlerden biraz olsun kendine zaman ayırmasını öğütlemektedir. Kocasının bu düşünceli tavırları ise Vicdan'ın şüphelerini boşa çıkarmaktadır.

Bir gün kocası Vicdan'a umursamazca hakkında âşığı olduğuna dair birtakım dedikodular duyduğunu, bu tarz sözlere mahal vermemesini söyler. Vicdan, sırrının açığa çıkacağı korkusuyla üste çıkarak bu konuyu kapatmak ister ve dedikoduyu çıkarmanın kocasını bakıp büyüten dadısı olduğunu belirtir ve bu asılsız iddialarla canını sıkan bu dadının derhâl evden yollanılması gerektiği konusunda ısrarcı olur. Nihayet emeline ulaşan Vicdan, bu tavrıyla evdeki diğer çalışanlara da gözdağı vermiş ve onları da kendi işine karışmaları hâlinde akıbetlerinin ne olacağı konusunda bir nevi uyarmıştır.

Vicdan zamanla bu gayr-i meşru ilişkiden sıkılır ve artık buluşmalarına gitmemeye başlar. Kışın gelmesiyle yalnız eve “tıkılıp kalarak” aralarındaki fikir uyuşmazlıklarıyla boğuşmak zorunda olmalarından ötürü birbirlerinden iyice sıkılmışlardır. Vicdan, hava değişikliği bahanesiyle ona sıkıntı veren yalıdan da içindekilerden de uzaklaşmak için Beyrut'a gider. Üç sene sonra geri dönen Vicdan geleli on beş gün olmuştur ki yine evinin salonunda oturmuş, elinde bir kalemle yazacaklarını düşünmektedir. Buluşabilecek başka kimse bulamadığından mecbur kalarak Şekip'le randevulaşmaya karar veren Vicdan, bu sefer aşkının davetine itaat edeceğine dair söz vererek mektubunu bitirir.

Şekip sözleştikleri mekânda ve tam da anlaştıkları saatte beklediği sırada Vicdan, mektubunda bahsettiği üzere “yeni” aşkının davetine itaat ederek Miss Mod'la beraber yol çantalarına nakit ve mücevheratını yerleştirmektedir.

Evin ve nesnenin fiziksel nitelikleri kurgusal metinlerde tamamen bilinçli bir seçimdir ve hedefi okuyucunun bilincindeki anlamlar ve semboller dünyasıdır. Evin ya da nesnenin tasviri bu dünyanın kapılarını aralar.¹²² Hikâyede Vicdan'ın evi tasvir edilirken odanın Avrupaî döşemesinin modernliğinden bahseden yazar Vicdan için “yeni bir zamanın yeni bir kadını” diyerek mekân ile insan arasındaki ilişkiyi vurgular.

---

¹²² Demir, a.g.e., s.24.

Okuduğu romanların fazlasıyla etkisi altında kalan Vicdan, hayalleri ile gerçek yaşamı birbiri ile örtüşmediğinden marazî bir ruh hâline sahiptir ve mutlu değildir. Avrupaî tarzda döşeli odası, okuduğu yabancı romanlardaki karakterlerin yaşamlarına özenişi, yabancı dadı ve mürebbiyeler tarafından yetiştirilmesi ve Türkçeyi yanlış telaffuz edişi ile Vicdan, yanlış Batılılaşan bireye bir örnektir.

2.10.2.2. Kadın Teması

2.10.2.2.1. Hanım Mektupları

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinde beş bölüm hâlinde yayımlanan birbirinden bağımsız konularda ancak aynı ana fikri destekler nitelikteki hikâyelerinin her birini birer mektup teşkil edecek şekilde kaleme almıştır.

İlk mektup¹²³ iki samimi arkadaş olduğunu anladığımız Nimet ile Pakize arasındadır. Nimet, son bir haftadır Ada'da bulunmaktadır ve orada geçirdiği bir haftada yaşadıklarını, hissettiklerini, düşüncelerini paylaşacak bir arkadaşına, sırdaşına ihtiyaç duyar ancak bulamaz. Nimet yakın arkadaşını Pakize'yi giyinmiş, süslenmiş olarak Büyükkada'ya yanına, davet eder:

“Of! Pakize, bilsen âgûşuna atlamak, orada büzülerek gözyaşları arasında sana sürûr-ı kalbimi, serâir-i derûnumu dökmek için dün gece seni nasıl aradım!”

Adayı şimdiye kadar tasavvur edemediğim bir mertebe-i medeniyet ve letâfette buldum ki kâbil olsa ömrümü, tazeliğimi burada geçirmek isteyeceğim zannediyorum.... Bilmem mi Pakize, lakin öyle hissediyorum ki şurada bir haftadır geçirdiğim hayat, yaşadığım roman ihtiyarlığımın –kim bilir ihtiyarla[ya]cak mıyım? – en latif hatıratından olacak... Ah bilsen ne bahtiyârım, ne kadar bahtiyârım, Pakize!..”

Nimet çok mutludur ancak arkadaşını Pakize'nin mutluluğundan endişe eden genç kadın arkadaşına, kendi kadar “çılgın, neşeli, mütecessis, yaramaz bir kız” olmasa da biraz olsun yüzünü güldürecek, gençliğine, tazeliğine yaraşır düşünceler ve eylemler içerisinde bulunmasını öğütler. Arkadaşının bu hüznü hâline üzülen, onu mutlu görmeyi dileyen Nimet, arkadaşının yüzünü güldürebilmek için ne gerekirse yapmaktan geri durmayacağını söyler. Arkadaşının bu mahzun hâlinden kendisine söylemediği gizli bir derdi olduğunu

¹²³ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 316, 20 Mart 1313/1 Nisan 1897, ss. 51-56. (Alıntılar bu nüshadandır)

düşünen genç kız, onun hüznüyle üzülmekte, onu yalnız başına bırakıp da Büyükada'ya gittiği için kendini suçlamaktadır. Pakize'nin kendisini üzgün görmeye tahammülü olmadığını bildiğinden ondan bu gamlı, kederli ruh hâinden kurtulmasını ve mutlu olmasını ister.

Nimet, Pakize'yi Ada'da ziyaret etmesinin ardından arkadaşına ikinci bir mektup yazar. Pakize'nin gidişinin ardından Nimet mahzunlaşarak kâğıt kaleme sarılmış, başına gelen gönül macerasını Pakize ile paylaşmayı istemiştir.

Nimet dadısı ve köpeği Markiz'le birlikte yürüyüşe çıktığı bir gün Markiz giyim kuşamı pek özenli bir beyin yanına gider ve adamın da köpeğin bu sokulgan tavrına içtenlikle karşılık vermesi ve köpeği sevmesi vesilesiyle karşılaşırlar. Nimet daha ilk andan tarif edemediği bir şeyler hissetmeye başlar. Bir tek kelime dahi etmeden oradan ayrılışlarından birkaç gün sonra yine aynı bey ile tanışırlar. Nimet'e kibar bir tavırla tatlı, şairane sözler söyleyen beyefendiye yaptığının yanlış olduğunu bilmesine rağmen kendine engel olamayan Nimet de gülümseyerek cesaret verir. Bu olayın ardından genç adam Nimet'in karşısına daha sık çıkmaya başlar. Bir defasında Nimet'e eflatun bir kurdele ile sarılmış bir mektup ve beyaz bir gül verir. Yine dadı ve Markiz'le birlikte gece yürüyüşü yaptıkları sırada karşılıklarına iki genç çıkar. Bu gençlerden biri Pakize'ye delicesine âşıktır. Pakize'nin kendisinin ilgisinden rahatsız olarak oradan ayrıldığını düşünmektedir. Nimet, delikanlının bu hâline acır ve arkadaşının gidişinin kendisiyle bir ilgisi olmadığını söyleyerek delikanlıyı teselliye mecbur hisseder. Diğer genç de Nimet'in olur olmaz karşısına çıkan ve ona mektuplar, çiçekler veren delikanlıdır. "Sevmek ve sevilme ihtiyacı" içinde olan Nimet, konuyu uzatıp işittikleriyle ilgilenmiyormuş gibi görünerek delikanlıyı da sohbete dâhil etmek, onu tanımak ister. Kendisine yöneltilen sorulara cevap vermek yerine tırnaklarını çiğneyip tüküren gencin bu "mebhût, ebkem, meyus" hâli Nimet'in hoşuna gitmiştir. Gittikçe yaklaşan konuşma ve gülüşme seslerinin şiddetini arttırması üzerine görülmek endişesiyle delikanlı yeni bir mektubu Nimet'in eline tutuşturarak oradan aceleyle ayrılır. Nimet, yaptığı hareketin adına da namusuna da laf getireceğini, kendine, ailesine ve aldığı eğitime yakışmayacağını bile bile mektubu kabul etmiştir. Karmaşık duygular içerisindeki genç kız bu zor zamanında arkadaşı Pakize'yi yanında görmeyi çok arzulamış ancak bu mümkün olmadığından bütün bir geceyi dadısı Matmazel'in omzunda çocuk gibi ağlayarak geçirmiştir.

İkinci mektup¹²⁴ Perizat Hanım'dan Bursa'da Verdinev Hanım'a gönderilmek üzere yazılmıştır. Perizat Hanım mektubunda arkadaşına mektepten ortak arkadaşları olan ve daima “medenî” olmakla övünen Nedime Hanım'ın başına gelen acı bir olayı anlatır.

Nedime Hanım, üç sene evvel herkesin diline dolanan, alaylarla karşılanan dört beş aylık bir aşk macerasının ardından evlenmiştir. Şıklık ve zarafet timsali Nedime Hanım'ın hiçbir eksiği bulunmamakla birlikte terbiye ve tahsili de mükemmelliğiyle de cemiyetteki hanımlarca örnek alınmaktadır. Her türlü toplantının, ziyafetin, eğlencenin aranılan ismi olan Nedime Hanım ve eşi her akşam bir başka davettedir. Eşiyle birlikte katıldığı bu davetlerde arkadaş olduğu, “hemşire muamelesi ettiği”, zengin koca bulma sevdasındaki genç bir kadın, eşi ile arasına girer. Durumdan haberdar olan Nedime Hanım eşini terk eder ve eşi de bu hanım ile evlenir.

Perizat Hanım, Nedime Hanım'ın medenî tavrını ve evlilik hayatını daima eleştirmiş, ancak arkadaşının başına gelenleri duyduğunda da üzülmüştür. Derhal Nedime Hanım'ı alıp kendi evine getirmek, onu acısını unutturacak şeylerle meşgul etmek, arkadaşına destek olmak ister. Arkadaşının içine düştüğü duruma hayli üzülen Perizat Hanım, sinirlerini yatıştırabilmek için ilaç dahi içer. Nedime Hanım'ın evine vardığında arkadaşını hiç ummadığı bir şıklık ve zarafet içerisinde karşısında bulur. Keyfi gayet yerinde görünen Nedime Hanım, Perizat Hanım'la bir müddet sohbet ettikten sonra kocasının yeni bir hanımla olan düğününü izlemeyi teklif eder. Sohbet ilerledikçe Nedime Hanım, kocasının zevksizliğinden, görgüsüzlüğünden, cahilliğinden ve kendisinin onu değiştirme çabasından bahsetmeye başlar. Nedime Hanım eşini değiştirmek için çok çabalamış ancak söylediğine göre başaramamıştır. Nedime Hanım'ın kendisini “medenî” bulmadığının ve beğenmediğinin farkında olan eşi ise Nedime Hanım'dan öcünü onu terk edip Nedime Hanım'dan çok başka bir kişiliğe sahip olan Bedia Hanım'la evlenerek almıştır.

Perizat Hanım, Nedime Hanım'ın kocasından örnekle “erkekler, o anlaşılmaz mahlûklar zaten iyi şeyden hoşlanmazlar, güzelden anlamazlar!” diyerek erkekler hakkındaki düşüncesini arkadaşıyla paylaşarak mektubunu bitirir.

---

¹²⁴ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 319, 10 Nisan 1313/22 Nisan 1897, ss. 106-111. (Alıntılar bu nüshadandır)

Üçüncü mektup¹²⁵, birinci mektubun devamı niteliğindedir. Nimet, Pakize'ye gönderdiği bu ikinci mektupta arkadaşına aldığı acı bir haberin üstünde yarattığı etkiyi ve yaşadığı sinir buhranını anlatır.

Nimet, kendisini tanıyanlarca neşeli, çocuksu, hayat dolu bir genç kız olarak bilinmektedir. Hayatta iç sıkıcı konulardan konuşmaktan hoşlanmayan, daima eğlenmek ve eğlendirmek, neşeli şeylerden konuşmak isteyen bu genç kız babasının kumarda bütün servetlerini kaybedişini ve bu üzüntüye katlanamayıp vefat edişini öğrenince yaşadığı duygu karmaşası ve hüsrarla bambaşka bir genç kız oluvermiştir. Babasının ölüm haberini alışını müteakip yaşadığı sinir krizinin ve gözyaşları içerisinde uykuya dalışının ardından geceleyin uyanan ve düşüncelere dalan Nimet, üzülmeyi bir kenara bırakıp babasının ruhu için Yasin okuyup namaz kılması gerektiğini hatırlar ve derhâl bunu yerine getirir. Ellerini açmış, boynunu bükmüş bir hâlde hem ağlamakta hem dua etmekte olan genç kız, seccadesine düşen bir leylak demeti görünce duraksar. Açık pencereden ardı arkasına bir çiçek yağmuru başlamıştır:

“Birdenbire seccadenin ucuna doğru ve hafif, gayet nazik bir nevâziş-i sükût beni İkâz etti. Latif kokular arasında düşen şeyin mini mini bir leylâk demeti olduğunu hissetmeye vakit kalmadan açık pencereden mütevâli bir çiçek yağmurudur başladı: çam yapraklarına geçirilmiş yaseminler... Yek-vücûd olmuş pembe, beyaz iki gül... Eflatun, pembe, beyaz leylâklar... Sonra yine bir gül... Pembe bir gül daha... Güller, güller... Daima, mütemadiyen güller, çiçekler.

...

Gâh döne döne, varikalarını etrafa, haliya, seccadenin ortasına serpe serpe uçuyorlar, konuyorlar, secde ediyorlar... Gâh yeşil yapraklarının nazik dikenleriyle saçlarıma, alnımın “frisé”lerine asılıp kalıyorlar... Bazıları ellerimin, biçare kadınların teselliyet-gâh-ı akdesine doğru uzanmış ellerimin içine, parmaklarımla arasına uzanmış ellerimin içine, parmaklarımla arasına gizleniyorlardı...”

Genç kız babasıyla birlikte bütün hayallerinin, geleceğe dair emellerinin de öldüğünü düşünürken yaşadığı bu olayla “pençe-i mevt”in kendisini şefkat dolu sinelerden mahrum etse de açık pencereden gençlik ve aşkın kendisine kucak açtığını düşünmeye başlar. Duyduğu heyecanla inancı daha da perçinlenen genç kız “Aşk, aşk! Sen bana yetersin!” diye haykırır ve çiçeklerin arasında huşû ile secde eder.

¹²⁵ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, s.327-333. (Alıntılar bu nüshadandır)

Nimet başına gelenleri ve hislerini Pakize ile paylaştıktan sonra hayatın kendisine dünyada rahat yaşamak için çok düşünülmemesi gerektiğini öğrettiğini, ancak bunu yapmanın da pek zor olduğunu belirterek mektubunu sonlandırır.

Dördüncü mektup¹²⁶ Mihrdil Hanım'dan Ayın. Vav. Bey'e hitaben kaleme alınmıştır. Genç kadın hislerini defalarca yazıya dökmüş ancak mektubu gönderecek cesareti bir türlü kendinde bulamamıştır. Genç kadını mektubunu gönderecek cesareti dört gündür beyefendiden kendisine ardı arkasına gönderilen "iştîyâknâmeler"den aldığını belirtir. Genç kadın farkında olmaksızın beyefendiye ümit vermiş olabileceğini, ancak bunun tamamıyla bir yanlış anlaşılardan ibaret olduğunu anlatır.

Genç kadın övgü dolu sözlerle beyefendinin güzelliğini, onu unutmanın mümkün olmadığını, "insanın yüzüne güneş gibi çarptığını", "güzelliğiyle gözleri kamaştırdığını" dile getirir. Kardeşiyle birlikte arabayla gezintiye çıkan beyefendinin arabasına yöneltilen hayran bakışları üstüne alınmakta haklı olduğunu, "ameliyat-ı cerrahi yaptıracak, biraz çirkinleşmeye gayret edecek kadar" güzel olduğunu iddia eden genç kız, beyefendinin güzelliğini anlata anlata bitiremez:

"Fakat biliyorsunuz ki çok güzelsiniz, ziyade güzelsiniz.. Âdeta can sıkacak, kalbi üzecek, nazarı incitecek derecede güzelsiniz!.. Şimdi gülecek, benimle eğleneceksiniz, diyacaksınız ki: zavallı kadın beni diğerlerinden ziyade kendisiyle meşgul etmek, bu hâllerıyla daha ziyade üzerine düşürmek istiyor da böyle söylüyor: ve mağrur mağrur, manidar manidar, gülümseyeceksiniz... Şu dakikada sizin için çılgıncasına muhabbet hissetmekte olduğumda –yine dediğiniz gibi- "zerrece tereddüt" etmeyeceksiniz."

Genç kadın beyefendinin de güzelliğinin farkında olduğunu ve kendini karşı konulamaz gördüğünü tahmin etmektedir. Genç kadın bunu beyefendinin bir kusuru olarak görmektedir ve çevresindeki diğer pek çok kadının da kendisiyle aynı fikirde olduklarını belirterek, beyefendi hakkında söylenenlere mektubunda yer verir:

"Zavallı çocuk! O erkeklikten, adamlıktan çıkmış, bir tasvir olmuş!.. , O erkek değil, çiçek, meyve! İhtiyarlar, yüzü buruşur, adama dönerse belki o zaman... , Ona cesaret edip de nasıl bakılır, kardeş? Vallahi korkarım; o kadar güzel şey ki..., Aman siz de! Tüy gibi, toz pembesi delikanlı.. Size bakmıyor diye ne söyleyeceğinizi bilemiyorsunuz."

¹²⁶ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 336, 7 Ağustos 1313/19 Ağustos 1897, ss. 373-378. (Alıntılar bu nüshadandır)

Genç kız kendisini unutacak kadar seveceği erkeğin “letâfet-i vechiyesinden ziyade efkâr ı hissiyatına, etvâr u izâ’ına, terbiye ve sadâkatine, alehusus ketum olmasına” dikkat edeceğini önemle vurgular. Tüm bunları beyefendiye açıklama gereği duymasının nedeni olarak beyefendinin daima yanında bulunan, beyefendinin aksine mahzun bakışlı, “nazik ve rakik edalı” erkek kardeşine olan meyli olduğunu itiraf eder:

“Zannediyorum ki birçok elem-i nihanları, teessürât-ı kalbiyyesi, anlaşılmamış ihtisâsâtı, takdir edilmemiş ulviyetleri, iltiyâm bulmamış yaraları var da teselliyet edecek bir kalp, iltica edebileceği bir sine, onun kalbini anlayacak, ona hayati sevdirecek bir muhabbeti, bir melâci’, bir âgûşu yok!...”

Genç kadın, beyefendinin kardeşini ilk gördüğü andan itibaren düşünmekte, onunla ilgili hayaller kurmaktadır. Genç kızın bakışlarını üstüne alınan beyefendinin kendine olan güvenine karşılık, kardeşinin “yalnız”, “zavallı”, hastalıklı hâli genç kızın hayranlığını uyandırmıştır.

Beyefendinin mektubunu kendisine bir bohçacı kadın ile iletişimi, daha ilk mektubunda karşılık bekleyişini, genç kızın aşkına karşılık vermesinde “zerrece tereddüt” etmeyişini, mektuplarında yazdıklarının fena şeyler olmadığını ancak okuyanda “adi bir roman okur gibi hiçbir tesir hâsıl etmediğini” dile getiren genç kız beyefendinin mağrur ve lâkayt tavrını eleştirir.

Genç kız “mahzun, hayırperver, nahif, nazik” erkeklerden hoşlandığını, bunun için beyefendinin biraderinin hâl ve tavrından etkilendiğini, onu gördüğünden beri zihninin onunla meşgul olduğunu itiraf eder. Genç kız beyefendinin biraderiyle ilgili hayallerini paylaştıktan sonra ondan bir istekte bulunur:

“Deyiniz ki evvelden beri sizi tanır, beğenir, takdir eder imiş... Hayır, hayır öyle demeyiniz... Söyleyiniz ki... Of, lakin o da olamaz! ... Ah evet! Beni seviyorsanız, bana cidden muhabbetiniz varsa, dediğiniz gibi benim için her türlü fedâkârlığı ihtiyâr etmeye hazırsanız... Benim başım için. Allah aşkına olsun, o suretle idâre-i lisan ediniz ki heyecana gelmesin.. Müteessir olmasın! Ben onu seviyorum, -of artık itiraf edeyim!- - Evet tekmîl-i kalbim, tekmîl-i hissım, bütün kâbiliyet perestişim ile onu seviyorum... İşte bunu söyleyiniz, bunu anlatınız, beyefendi... Ve bana acıyınız! ...Bana ilân-ı aşk ettiğiniz hâlde hissiyatımı kendisine tebliğe sizi tevassut edişimi mazûr görünüz!”

Genç kız mektubunu beyefendiyi öven sözlerle ve itirafını affetmesini, kendisine güvenmemesini dileyerek bitirir.

“Hanım Mektupları”nın beşincisi ve sonuncusu olan mektup¹²⁷ Nazperver Hanım’dan R. Bey’e gönderilmiştir. Mektupta, genç kız içine düştüğü umutsuz aşk macerasının kendisini ne hâllere soktuğunu, buna neden olan kişinin anlaşılmaz tutumunu ve bu durumdan nasıl kurtulduğunu anlatır.

Nazperver Hanım üç senedir R. Bey’e karşı bir takım romantik duygular beslemektedir. Bu duygulardan haberdar olan R. Bey ise genç kadına kimi zaman yakınlık gösterirken kimi zaman da ondan uzaklaşmakta, başka güzellerle ilgilenmektedir. Nazperver’in çılgınca sevdiği, her kusurunu görmezden geldiği bu adam kendisinden evvel pek çok aşk maceraları yaşamış ve bu aşklardan türlü yaralar almıştır. Nazperver Hanım kendisini üzen ve asla affetmemeyi başaramadığı bu adamın kendisinden geçmiş aşk acılarının öcünü aldığını düşünür. Başka bir hanımla ciddi bir ilişki yaşayan ancak bununla yetinmeyip başka sevdalara koşan genç adam ise teselliyi her seferinde Nazperver Hanım’da bulacağına emindir.

R. Bey,“nevâzişli, dilperver” sözcüklerle süslediği mektupları ve kara gözlerinin “mahzun, baygın” bakışları ile her seferinde Nazperver Hanım’ı etkilemekte ve genç kadına kendisini affettirmektedir. Nazperver Hanım, R. Bey’in sadakatsiz, çapkın tavırlarından her ne kadar usanmış olsa da R. Bey’i “bir gün gelecek, artık bütün kadınlardan, bütün bu vefasız, bu sebatsız kalplerden bıkacak usanacak” ve kendi kucağına koşacak zannetmektedir.

Nazperver Hanım’ın bu öngörüsü gerçekleşmez ve R. Bey kendisine yeni aşklar bulmaya, yeni gönül maceralarına atılmaya devam eder. Nazperver Hanım’ın umut dolu günleri pek uzun sürmez:

*“Evet, öyle zannetmiş, öyle bir hülyada bulunmuştum... Zavallı hülyalarım...
Zavallı, öksüz hülyalarım!...”*

Nazperver Hanım bir gün R. Bey’in bir başka sevdiği olduğunu ve bu ilişkinin ciddiyetini öğrenir. Üzüntüsünü sezdirmemeye çalışarak kalbinde “kasvet-âver, takât-şiken bir acı, bir ezinti” ile günlerce, aylarca kendi içine kapanır. Günleri içinde bulunduğu duruma inanamayarak ve kendine acıyarak geçen genç kız âdeta yaşayan bir ölü hâlini almıştır:

---

¹²⁷ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 346, 16 Teşrîn-i evvel 1313/28 Ekim 1897, ss. 117-122. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Evet, bu pek garip idi: ben ölmüşüm, cesedimi beyaz kefenlere sarmışlar, yanıma uzanivermişler de beni oraya onu beklemeye, ona nezâret etmeye bırakmışlar sanırdım. Bu hâlleri, bu levhaları işte hep o sigara dumanları arasından vâki imiş gibi görür, o derece tecrîd-i hüviyet ederdim. Bazen kendi kendim için ‘zavallı Nazperver!’ der idim; bazı defa da pek ızdıraplı bir marazla olup gidenler hakkında söylendiği gibi içimi çekerek “kurtuldu biçare!” der idim.”

Genç kız yıkılan hayalleri, kırılmış hayatı, ziyan olmuş gençliğine ağlayarak geçirdiği günlerin ardından kendinde sevgilisinden intikam alacak gücü dahi bulamamaktadır. Günlük gazetelerin arasından çıkan, R. Bey’den gelen mektupla tekrar heyecana kapılan ve çektiği tüm acıları bir çırpıda unutuveren genç kız, R. Bey’in aralarında hiçbir olumsuzluk yaşanmamışçasına kendisinden aşkına ve muhabbetine karşılık bekleyen sözlerini okur. Genç kız bu mektubu beklediği süre içerisinde üzüntüden âdeta başka birine dönüşmüştür.

Genç kız aldığı mektupla düşüncelere dalmış iken yakın arkadaşı Feride’nin odadan içeri girdiğini fark etmez. Ağlayarak Feride’nin kucağına atılan Nazperver’in üzüntüden ve düşünmekten saçları ağarmıştır. Feride arkadaşını çirkinleştiren, solgunlaştıran bu beyaz saçları kesmeye başlar. Nazperver içinse saçına düşen akların pek çok anlamı bulunmaktadır:

“[...] önüme uzun, bembeyaz bir tel saç bırakıverirdi! Benim için birçok gözyaşlarını, takât-şiken birçok cefâları, dil-hırâş birçok kıskançlıkları, azapları hülâsa eden o ak saç yılan gibi birkaç defa kıvrılarak kucağıma düştü. O zaman bütün şiddetiyle hissettim ki olanca ümitlerim ebediyen sönmüş.. Gençliğim, saadetim, zavallı hasta kalbim artık cidden olmuş da şimdi o iki kuş gibi beyaz, nermin eller cenazesini kanatlarının üzerine almışlar götürüyorlar. Ben ise birtakım beyazlıklar, birtakım ince pembe tüller arasından sanki bu alayı, kendi kendimin cenaze alayını yine kendi gözlerimle görüyorum!”

Nazperver kendisini böyle üzen ve genç yaşında ihtiyar bir görünüme bürünmesine neden olup onu perişan eden R. Bey’e son bir mektup yazmaya karar verir. Bu mektupta R. Bey’e karşı hiçbir kin duymadığını, ona “samimi, ciddi bir muhabbet, tükenmez bir şefkat” hissettiğini söyler ve manidar bir şekilde mektubunu “hemşireniz” diye imzalayarak gönderir.

Yazar, masum aşk hayalleri kuran, tecrübesiz genç kızların çapkın, hilekâr erkekler tarafından yıkılan evlilik ve mutluluk hayallerini, birbirleriyle dertleşmelerini işlediği mektup tarzında kaleme aldığı hikâyelerinde kadın hassasiyeti üzerinde durur. Bu mektuplar karakterlerin ruhî derinliğine ışık tutması açısından önemlidir.

“Hanım Mektupları”nın hemen hepsinin başında, mektup kâğıdının dokusu, rengi, kokusu ve kullanılan yazı karakteri ile ilgili ayrıntılı bilgi bulunmaktadır.

2.10.2.2.2. Göksu Dönüşü¹²⁸

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinin 31 Temmuz 1313 tarihli nüshasında yer alan hikâyesinde, Göksu gezisi dönüşünde annesiyle birlikte tiyatroya giden Bedia adlı bir genç kızın, bir zamandır uzaktan uzağa anlaştığı bir gençle mektuplaşmasını ve bu olayı pek sevdiği halayığına anlatmasını kaleme almıştır.

Bedia, annesiyle birlikte önce Göksu’ya, dönüşte de tiyatro izlemeye gitmiştir. Akşam olup da sandalla evlerine dönerlerken geceleyin mehtaba çıkma arzusundadır. Bütün gün boyunca gezmişlerdir. Annesi eğer akşam da gezerlerse insanların haklarında ileri geri konuşabileceği ihtimalinden çekinmektedir ve bir bakışı Bedia’ya cevabının olumsuz oluşunu bildirmeye yeter. Sandallardan inip de eve çıkarlarken hizmetçiler derhâl yardımlarına yetişir:

“Şimdi her ikisi de aynı hareketlerle yaşamalarının ağzını çenelerine doğru çekmişler, feracelerinin eteklerini yerlerde sürüyerek hem merdivenlerden çıkıyorlar, hem eldivenlerini çıkarmakla uğraşıyorlardı. Merdiven başında yüksek oyali hotozları, uzun etekleriyle birçok kalfalar hanımefendileri karşıladılar. Beyaz, maî, pembe kanatlı rengârenk kelebekler gibi o iki şükûfe-i zî-hayatın etrafında dönerek her birini odalarına doğru sanki kaçırirler.”

“Sarışın, pembe yanaklı, kırmızı dudaklı, ince belli, asabî kakkahalı, oynak, çılgın” bir genç kız olan Bedia’ya sonsuz bir sadakatle bağlı bulunan halayığı Aşkılilber, hanımının üstünü değiştirmesine yardım ederken bir yandan da gününün nasıl geçtiğini, neler yaptığını sorar. Bedia âdeta bunu sorması için sabırsızlanıyormuş gibi halayığına derhâl elindekileri bir kenara bırakıp yanına gelerek anlatacağı havadislerini dinlemesini söyler.

Bedia annesiyle birlikte Göksu dönüşünde tiyatroya gider ve “yine dörtte eski yerinde” kendisini görmek üzere bekleyen delikanlıyı fark eder ancak annesinin durumu anlamamasını istediğinden heyecana kapılır. Peşlerinden tiyatroya giren delikanlı, bir müddet Bedia’yı yalnız yakalamak için bekler ve genç kızın annesinin bir tanıdıklarını görüp de onların locasına gitmesini fırsat bilerek Bedia’nın locasına kadar gelmeye cesaret

¹²⁸ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 335, 31 Temmuz 1313/12 Ağustos 1897, ss. 356-359. (Alıntılar bu nüshadandır)

edip “sırıtarak” genç kızın yanına bir mektup bırakır ve oradan ayrılır. Heyecandan ve şaşkınlıktan kıpkırmızı kesilen, kan ter içinde kalan Bedia, kimsenin olan biteni görüp görmediğini anlamak amacıyla etrafı kolaçan ettikten sonra tehlikeli bir durum olmadığına kanaat getirip “hırsızlık ediyormuş gibi” mektubu olduğu yerden alıp acele ile korsesinin arasına yerleştirir. Bedia mektubu “emin yere” koyduktan sonra rahatlamıştır ancak eve gelene dek mektubu okuyamaz. Bedia’nın anlattıklarını “bir eliyle pencerenin kenarına yaslanarak başını tül perdenin kıvrımlarına iliştiirmiş, boynunu bükmüş” bir hâlde dinleyen Aşkıldilber de duydukları karşısında meraklanır ve derhâl mektubu okumayı teklif eder. Önce biraz nazlanan Bedia da mektubu okumak için sabırsızlanmaktadır. Bedia mektubu sesli okuması için halayığına verir.

“Aşkıldilber hanımının ayakları ucunda halının üzerine bağdaş kurmuş, mektubu eteğinin içinde açmış, uzun kirpikleri latif çehresine bir zıll-i müteredit uzanmış, kaşlarını kaldırarak, gözlerini süzerek” mektubu sesli bir şekilde okur. Bedia Aşkıldilber’in okuduğu satırları dinlerken pencereden dışarıyı seyre dalar, hayaller kurmaya çoktan başlamıştır.

Şairane ifadelerle süslü mektup, delikanlının dört ay evvel hislerinin verdiği bir arzuya gem vuramayarak Bedia’nın arabasından içeri menekşeler ve beraberinde kendini takdim amaçlı kartını atmasını anlatan satırlarıyla başlar. Bedia’nın tebessümleri genç adamın aklını, fikrini karıştırmış, genç kıza olan ilgisini arttırmış, onu incelemeye itmiştir. Delikanlı mektubunda nasıl bu aşka düştüğünden, bu aşk uğruna çektiği acılardan bahsedip sitem etmekte ve duygularına karşılık bulmayı arzulamaktadır.

Aşkıldilber, mektubu okumaya gayret eder ancak neticede bir halayıktır ve pek çok kelimeyi yanlış okur. Bedia başlarda bu yanlışları sakın bir şekilde düzeltir ancak sonradan Aşkıldilber’in yanlış okumalarıyla keyiflenir ve gülmeye başlar. Aşkıldilber ise yalan yanlış okuduğu mektuptan kendince iyi kötü anlamlar çıkarır ve delikanlının yazmış olduğunu düşündüğü pek çok kelimeye de anlam veremez. Mektubun nihayetine gelindiğinde ise Aşkıldilber “o perestiş-kâr âteşinin mehâret-i edebiyesini” alkışlarken Bedia ise dalgın bakışlarını bir denize ve bir gökyüzüne çevirir. O sırada oda kapısı vurulur. Aşkıldilber acele ile mektubu minder altına saklar. Yemek vakti gelmiştir. Bedia’nın istemeyerek de olsa sofraya gitmek üzere kapıya doğru yürümesiyle hikâye sona erer.

2.10.2.2.3. Sevda-yı Girzân¹²⁹

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinin 2 Temmuz 1314 tarihli nüshasında yayımlanmış olduğu küçük hikâyesinde şairane bir yaradılışa sahip fakir bir gencin imkânsız aşkını dile getirirken Servet-i Fünûn neslinin ortak duyuş tarzı olan duygularını ifade edemeyişin ızdırabını anlatmıştır.

Nihat ve sevgilisi Feride “İki sıra ıhlamur ağaçları arasında mahbûs gibi duran dar, o muattar yolun bir kenarında” durmuş, konuşmaktadırlar. Genç kız, Nihat’in niyetinin ciddi olmadığını düşündüğünü belirterek sitem etmektedir. Nihat heyecanlarla beklediği bu “ilk mülâkat”ta muhabbetinden, muhabbetinin şiddetinden bahsetmeyi umarken genç kızdan işittikleri karşısında şaşkındır:

“Kendisini, muhabbetini müdafaa için hazırlanmış birçok sözleri.. Ateşin, perişan, emniyet-bahş sözleri.. Mukanna’ delilleri olduğu hâlde bir kelime bulmaya muvaffak olamıyordu. Sanki bütün gönlünü, gençliğini, âmâlini, hûlyâlarını, velhâsıl gönlünün en sâf, en pâkize, en ciddi aşkını takdîm ediyormuş gibi bir vaz’-i müsterhim ile yalnız ellerini uzatabildi.”

Genç kız sitemine devam ederek ellerinin Nihat’inkilerden kurtarmaya çabalar ancak başaramaz. Nihat hazin bir eda ile bıyığını bükerek nazikçe Feride’nin “mini mini” ellerine öpücükler kondurur. Feride ise sorduğu sorulara cevap alamayı üzerine daha da sinirlenmiştir ve asabî bir tavırla Nihat’tan ellerini bırakmasını ister. Nihat kendisine yöneltilen suçlamalardan rahatsız olur ve niyetinin ciddi olduğunu belirtmeye mecbur kalır. Genç kız ise ısrarla kendisine inanmadığını söylemekte diretir ve ağır ağır yanında kimse yokmuşçasına kendi kendine konuşuyormuş gibi hayattan aşktan, gençlikten usanmış bir tavırla düşünceli düşünceli yürümeye başlar. Genç kızın “siyah ipek çoraplarla mini mini glase iskarpinlerin bir iştiyâk-ı sevdavî ile sarıldığı ufak, ince bir çift ayak... Küme küme koyu yeşil kurdelalarla tutturulmuş, siyah ipek dantellerle süslenmiş etekliği” Nihat’ın “enzâr-ı iştiyâkını bir nevâziş-i zarafet altında” titretir.

Feride, Nihat’ın ciddiliğine inanabilmek için kendisinden bir “taleb-i izdivaç, va’d-i izdivaç” beklemektedir. Aşklarında ciddiyet, emniyet ve hakikati evlilik teklifinde arayan Feride’ye karşılık Nihat, aşklarının “her türlü neticeden, her türlü maksattan, ale’l-husûs mukaddes-i izdivaçtan müberrâ, sarf-ı ihtiyâc şi’ir-i sevda ile mâlî bir muhabbet olmasını”

¹²⁹ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 383, 2 Temmuz 1314/14 Temmuz 1898, ss. 298-301. (Alıntılar bu nüshadandır)

arzu etmektedir. Genç adam kendisi için bundan öte bir mutluluk hayali kuramaz çünkü fakirdir:

“[...] Bütün o fakr u sefâleti, bütün o noksan-ı hayatıyla beraber ulvî bir kalbe.. Şiirlerle perestîşlerle, vefâlarla, hürmetlerle meşhûn zavallı, hasta bir kalbe mâlik bulunuyordu. Hiçbir zaman Feride'sine öyle bir teklifte, öyle bir va'adde bulunamayacak idi. Ona sönük bir âşiyâna.. Sönük, mâil-i inhidâm, harâb bir mebnâ-yı izdivâç teklif edememekte.. Muhabbetlerini öyle çamurlu, dikenli, çorak bir yere atıp orada can çekiştiğini seyretmek istememekte kendini ma'zûr görüyordu[...].”

Nihat, Feride ile evlilikten başka bir beraberliği olamayacağını anlamıştır. İki sevgili el ele, başları önde ağaçlıklı yolda yürümektedirler. Genç kızın sitemi sözlerine ve bakışlarına maruz kaldıkça Nihat'ın çektiği acı daha da artmaktadır. Daralarak sona eren bu yolun sonunda gençliklerinin, “gençliğin bütün garâmlarının, şairliğin bütün istigrâklarının, aşk-ı muhabbetin bütün vefalarının, lezâizinin, nevazîşlerinin, mutluluklarının” da sona ereceğini hisseden Nihat o yolda ölmeyi ve yaşanılan o mutlu anı ölümsüzleştirmeyi diler. Bu dileğini Feride'ye söylediğinde Feride, Nihat'ın elini sıkar ve “zemzeme-i aşk ile müterennim, periyâne bir sadâ” ile hâlâ kendisine inanmadığını dile getirir. Nihat'ın bütün aşkı genç kızın sitemli sözleri karşısında söner. Elleri birbirinden ayrılan sevgililerin artık bakışları bile ciddileşmiştir:

“[...] Hayat, bütün maddiyetiyle bu ateşin üzerine topraklar, taşlar atıyor.. Siyah siyah dumanlar hâsıl ediyordu! Ah niçin, bu sözler, bu sitemler aşkın en saf, en nermîn, en pâkize, en pembe çiçeklerini böyle soldurur.. Dudaklardaki tebessüm-i saadeti, nazarlardaki lerze-i iştiyâkı, gönüllerdeki ihtizâz-ı latîfi birdenbire durdurarak daha başka türlü acı, zehirli sözleri, sitemleri birer silah-ı mühlik gibi iki zavallı kalbe tevdî' ederek birbirinin karşısına atar.. Niçin?”

Feride, Nihat'ın niyetinin kendisiyle eğlenmek olduğunu anlamıştır ancak hâlâ son bir ümitle bu niyetini Nihat'ın ağzından duymadan inanmak istemez. Nihat'a aşklarının neticesini ve Nihat'ın kendisini bahtiyar edip edemeyeceğini sorar. Nihat, Feride'nin aşklarından bir “netice” beklemesiyle hayal kırıklığına uğramıştır:

“Nihat yine sükût ediyordu. Yalnız bir söz, o ‘netice’ sözü hafızasına âteşin bir el ile hak ediliyormuş gibi beynini oyuyor, bütün mevcûdiyyet-i cismiyye ve ruhiyesini bir ezâ'-ı elîm ile müteezzî eyliyordu.”

Nihat “bî-tâb-ı ızdırıp, meyûs” bir hâlde ağlamaya başlar ve genç kızın bu sözlerle kendisinin “fakr u sefâlet”ini yüzüne vurduğunu, kalbinin “tekmil-i hülyalarını, ümitlerini” yolun tozlarına attığını ve hiç olmazsa çiğnememesini, bu yüzden susmasını rica eder.

Feride işittikleri karşısında şaşkındır, sendeler ve oturmayı teklif eder. Hazin bir sesle tatlı tatlı konuşma isteğini dile getiren genç kız, Nihat'a kızgındır ancak onu gözyaşları içinde görmekten rahatsız olmuştur ve Nihat'a onu ne kadar sevdiğini itiraf eder:

“Sizin kalbinizi kırdım, değil mi? Fakat emin olunuz, bilmeyerek, istemeyerek kırdım. Ah! Ne mazhariyetiniz, ne tecellîsiz kızım; dünyada en ziyade sevdiğim siz olduğunuz hâlde sizi bile işte incitiyorum. İnanır mısınız? Bunda garip bir lezzet duyuyorum... Ah bu bendeki sevilmemek, bir kalbin ihtiyâc-ı temellüküne kâfi olamamak korkuları, bilmezsiniz, bazı günler beni ne kadar kalpli bir kız edip bırakıyor. Bir erkek için yalnız ihtisâsât-ı şairanesine vesîle-i teşfi olmak ve onu size bağlanmaktan, hayatınıza ebediyyen rabt etmekten müctenib, müstağni görmek.. Off!

İşte bu fikirler, bu düşünceler beni berbat ediyor, fena ediyor... Evet, bazı dakikalar oluyor ki ben söylemiyorum da gönlüm, hissim söylüyor; gönlümün meyilleri, arzuları, hükümleri başka.. Fikrimin, terbiyemin, tecrübelerimin, telkînâtı başka oluyor... Ben onları te'lîf edemediği için azâb ve tereddüt içinde kalıyorum; onların herbirine ayrı ayrı tabi'iyete mecbur oluyorum. Artık tasavvur ediniz, o tereddütlerimi, mücadelelerimi, keşmekeş-i hayatımı düşününüz...”

Nihat genç kızın ısrarlarına rağmen hâlen ağlamaktadır. Genç kız Nihat'ın gözyaşlarını dindirmeye çalışarak ona tebessüm eder. Bu tebessümün Nihat'a hissettirdikleri çok derin duygulardır:

“Ah o tebessüm.. Kadınlığın bütün hiss-i merhametiyle zebûn-ı sevda bir erkek yüreğini teşcî' ve teselliyet için ezhâr olunan o tebessüm! .. Niçin o tebessümler tasvir olunamıyor, ifâde edilemiyor? Niçin iki pembe dudağın ihtizâz-ı perîşâneyle bir kadın çehresinde hâsıl olan tagayyür-i nâ-gehânî.. Bir hiss-i hafî-i âşıkane ile titreyen bir kalb-i rakîkin solgun, girizân bir pembelik içinde solgun bir yüzde bıraktığı o hafif gölgeler kelimelerle, cümlelerle, bir türlü tarif olunamıyor? .. Niçin, ah niçin bunlara karşı kelimelerimizde bir fırça kadar kâbiliyet, şiirlerimizde bir levha kadar mutâbakat, teşbihlerimizde bir renk, bir boya kadar.. Bütün ihtisâsâtımızda bir nazarın der-âgûşu kadar iktidâr bulunamıyor? Niçin bir sonbahar güneşinin bir dakika içinde bir çemenzârı – sanki bir asâ'-ı efsûnkâr altında revnak-pâş-ı bahar olmuş gibi- değiştirmesi.. Yâhût birdenbire ufuktan kopan bir küme kara bulutun bütün tabiatı kasvet-engîz bir karaltı içine gömüvermesi.. Bir kelime, bir söz, bir cümle ile ifâde edilemiyor? .. Niçin bir hissimizi, bir acımızı, bir derdimizi.. kalbimizde Hicranların, sitemlerin, vefâsızlıkların bıraktığı o siyah benekleri o silinmez lekeleri.. Gönlümüzde mâî veya siyah bir çift gözün açtığı o iltiyâm bulmaz cerîhaları teblîğde, teşrihte maztarib olurcasına güçlük, iktidârsızlık hissediyoruz?”

Feride Nihat'ın gözyaşlarıyla kendisine aşklarının ebedî bir hüznün içinde geçeceğini anlatmaya çalıştığını düşündüğünü ancak kendisinin isteğinin aşklarının sonucunun ikisini de mutlu etmesi olduğunu söyler ve çantasından çıkardığı temiz bir

mendille genç adamın gözyaşlarını siler. Nihat'a niçin ağladığını soran ancak Nihat'ın sözlerini samimiyetsiz bulan Feride, genç adamın duygularını dile getirişindeki şairane üslûbun ona inanmasına engel olduğunu belirtir.

Nihat genç kızın kendisini samimiyetsiz bulmasına karşılık ondan mendilini hatıra olarak vermesini ister. Feride bunun uğursuzluk getireceğini söyler, bunun yerine altın üzerine yeşil mine ile yapılmış dört yapraklı yonca iliştiirdiği bir bileziği kolundan çıkarıp Nihat'a uzatır ve kendisini sevdiği sürece bu bileziği yanından ayırmamasını, eğer bir gün sevgisi son bulursa bunu bildirmek üzere bileziği bir zarfa koyarak kendisine geri göndermesini, bu mesajı anlayacağını söyler. Nihat ebediyen genç kızı seveceğini söyleyerek Feride'nin ellerine öpücükler kondurur. Vedalaşacakları sırada genç kız bir hafta sonra gideceklerini, bu yüzden kendisinden katı bir vaat, ciddi bir ümit talep ettiğini itiraf eder ve kendisine hak vereceğini düşündüğünü söyler. Bu buluşmanın namusunu, istikbalini, hissiyatını tehlikeye düşürdüğünü belirtir ancak sözlerine bir karşılık alamaz. Nihat'ın sessiz kalışına daha fazla dayanamayan genç kız hiddetlenir:

“Cevap versenize, niçin sükût ediyorsunuz? Beni buraya mahzâ-yı vaktinizi geçirmek.. Kitâb-ı aşkıma bir sahîfe-i şî'ir ilâve etmek için çağırılmış olduğunuzu, siz de kalp.. Artık erkeklerimizde ciddiyet, vefa kalmadığını i'tirâf etsenize...”

Nihat genç kızın suçlamalarına karşılık onu aşkı inkâr etmekle suçlar ve kendi gibi bazı erkeklerin genç kızları yalan vaatlerle oyalamak yerine onları yalnız sevmek için sevdiklerini ve kendisinin de yalnız aşkı, ciddiyeti ve sadakati ile genç kızı mutlu edebileceğini vaat eder. Genç adam sahip olduklarıyla genç kızı tatmin edemeyeceğini bilir ve son yaşadıklarının hissiyatı üzerindeki etkisini bildirir:

“Ben sizi muhabbetimle, muhabbetimin ciddiyeti, sadâkati, sebâtı ile mes'ût edeceğimi va'ad edebilirim; fakat bu fikrimle, bu zıyk-ı ma'îşetimle sizi.. Sizin gibi terbiye olmuş, sizin gibi perverde-i nâz ve ni'met olmuş bir hanımı bahtiyâr edemeyeceğimi.. Sizin hayatınızı şu sefâletime rabt etmek cinneti, cinâyeti gönlümün bütün teşviklerine, bütün sânihâtına rağmen mümkün değil elimden gelmeyeceğini – işte bu sözümle o mukaddes aşkı mahvettiğimi, öldürdüğümü bildiğim hâlde- yine söylemekten korkmayacağım.”

O esnada yolun karşısından çarşafly iki kadın Feride'yi çağırır ve gitmek üzere toparlanan Feride, Nihat'ın kendisiyle asla evlenmeyeceğini anladığından mektuplarını geri ister. Nihat derhâl bilezikle yoncayı kendisine iade etmek üzere davranır ancak genç kadın bunların kendisine uğur getirmek üzere saklamasını dileyerek Nihat'a geri verir.

Nihat da “sol elinin küçük parmağından başı bir damla gök yakutla müzeyyen altın bir yılan yüzük” çıkarır ve arzu ettiği gibi bir evlilik yapmasını temenni ederek uğur getirmesini dilediği yüzüğünü genç kıza takdim eder.

Feride “bütün bir kadın fitratında merkûz olan meyelân-ı intikam ve cefanın zehirlediği bir tebessüm” ile elini uzatarak bu hatırayı memnuniyetle kabul edeceğini söyler ve Nihat da genç kızın elini öper, vedalaşırlar. Genç kız arkadaşlarının yanına doğru ilerler.

Hikâye ilk karşılaşmada Nihat’ın dikkatini çeken Feride’nin “Siyah ipek çoraplarla mini mini glase iskarpinlerin bir iştiyâk-ı sevdavî ile sarıldığı ufak ince bir çift ayak” ve “siyah ipek dantelalarla süslenmiş” etekliğine baktığı sırada “Nihat’ın enzâr-ı iştiyâkını bir nevâziş-i zarafet altında” tekrar titretiş-i ile son bulur.

Hikâye hüsrarla biten sonu ve ismi itibariyle Hâlit Ziya’nın “Sevda-yı Girîzan” adlı hikâyesiyle benzerlik göstermektedir. Hâlit Ziya’nın hikâyesinde ailesiyle yeni bir mahalleye taşınan bir doktor ile taşınma sırasında komşu evin balkonundan kendisine gülümseyen genç kız arasında başlayan aşk anlatılmaktadır. Genç komşu kızına duyduğu aşk ile ailesini ihmal eden orta yaşlı adamın ve bu yasak aşk ile günden güne solan genç kızın aşk macerası, genç kızın bir yuvanın yıkılmasına sebep olmak istemeyişi ve bu sebeple yazdığı veda mektubu ile son bulur.

Safvetî Ziya’nın yakın dostu ve hayranı olduğu Hâlit Ziya’nın sevilen hikâyesi ile aynı adı taşıyan bir hikâye kaleme alması büyük ustaya duyduğu hayranlığın bir sonucudur.

Safvetî Ziya, *Yıldız Böcekleri* adlı romanında kendisini, özellikle edebî yönden, romanın aslî şahsı olan, Mustafa Fazıl ile özdeşleştirmiştir.¹³⁰ Safvetî Ziya, romandaki Mustafa Fazıl karakterini *Servet-i Fünûn* dergisinde tefrika edilmiş olan hikâyesinin yazarı olarak tanıtır. Hikâye bu yönüyle de dikkat çekicidir.

Yazar, *Servet-i Fünûn* yazarlarının ortak sıkıntısı olan duygularını, düşüncelerini ifade edişte kelimelerin kifayetsiz kalışından duydukları ızdırabı hikâyelerinde sıklıkla dile getirir:

---

¹³⁰ A. Melda Üner, *Safveti Ziya: Hayatı-Romanları ve Tiyatro Eseri*, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1997, s. 73

“Niçin bir hissimizi, bir acımızı, bir derdimizi kalbimizde hicranların, sitemlerin, vefasızlıkların bıraktığı o siyah benekleri o silinmez gölgeleri.. gönlümüzde mai veya siyah bir çift gözün açtığı o iltiyam bulmaz cerihaları tebliğde, teşrihte muzdarip olurcasına güçlük, iktidarsızlık hissediyoruz?”

2.10.2.2.4. Bir Sergüzeşt¹³¹

Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*'da yayımladığı küçük hikâyesinde marazî ruhlu, başkalarının üzüntülerine ağlayan, hassas bir yazarın hazin bir aşka yakalanıp bu aşk uğruna ölen bir genç kızın aşk macerasını tesadüfen öğrenişini ve bu hazin aşk macerasını dile getirmiştir.

“Bu pek sade bir hikâyedir, her hikâye-i aşk gibi zevâhiri itibariyle edvâr-ı mukannene-i ma'lûmeden geçmiş: masumâne bir mukaddeme, tıflâne bir tehallük, sonra mevki' ve haysiyetçe nâ-kâbil-i te'lif bir adem-i tevâfukun vücuda getirdiği mâniolar, daha sonra kaderin bir bir darbe-i mukâvemetsüz ve nâgeh-zuhûru, ve bir hayat-şikeste... Gözyaşlarıyla, âh-ı tahassürlerle, ebedî iştiyâklar, nâ-kâbil devâ-yı cerihalarla bir hayat-ı mürde...”

Anlatıcı başkalarının feci hayat tecrübelerini, geçmişte yaşadıkları acı olayları duyduğunda sanki kendi başına gelmişçesine üzülen ve kendini tanımadığı insanların dahi elem ve kederlerini çekmeye mahkûm ederek kendi dertlerinden uzaklaşan, hassas, ince ruhlu, hüzne meyilli, marazî bir kişiliktir.

Yaşlı bir kadından İstanbul halkınca pek iyi bilinen, henüz on sekiz yaşında karşılıksız bir aşka düşen ve bu gençlik hatasını geri dönüşü olmayan bir yolla, ölümle temizleyen bir genç kızın hikâyesini dinlemiştir. Yaşlı kadın, ölen genç kızın hikâyesinden hareketle anlatıcıya, erkeklerin vefasızlığından, sebatsızlığından ve uğruna canını feda edenlere kıymet vermeyişlerinden bahseder ve erkekler hakkındaki katî hükmünü açıklar:

“Ona ne oldu sanki? ... Diyordu; zavallı kızcağız ölüp gitti. O yine gezmesinden kalmadı, o yine eğlencesinden vaz geçmedi; işte erkekler, vefasızlar...”

En müşkülpesent, en sivri dillilerin bile laf söylemeye cesaret edemediği, “İstanbul’un tarih-i âşıkânesinde acı, dilsüz bir gözyaşıyla hitâm bulan bu sahife-yi mâtem-âlûd”, başından herhangi bir sevda macerası geçen herkes tarafından ilgi görmüştür. Yaşlı

¹³¹ Safvet Ziyâ, *Servet-i Fünûn*, C. XVII, nu. 441, 12 Ağustos 1315/24 Ağustos 1899, s.393-396; C.XVII, nu. 442, 19 Ağustos 1315/1 Temmuz 1899, ss. 410-411; C. XVIII, nu. 443, 26 Ağustos 1315/7 Eylül 1899 s.9-12. (Alıntılar bu nüshadandır)

kadın genç kızın cenaze töreninde gerçekleşen bir vakayı da anlatıcıya aktararak olayın sarsıcı boyutlarını gözler önüne sermek istemiştir:

“Siz bunu bilmezsiniz, bu ne yürek parçalayacak şeydir bilemezsiniz; Allah bilir her hatırlayışında tüylerim ürperir, gözlerim dolar... Gelin gibi o cenazeyi o güzelim konaktan çıkardıkları zamanki hâl bir türlü gözümün önünden gitmez. Ne kıyametti o yarabbi! Koca konak halkının feryatları, ağlayışları... Hele o, Nâmık Bey tabutun koluna girdiği zaman içeriden kızın dadısı artık kendini zapt edemeyerek: ‘ah bakınız, bakınız. A dostlar... Biz seni onun koltuğunda böyle mi görecektik!’ diye haykırınca... Zavallı Nekin Kalfa, o acı ile kendisini taş merdivenden aşağı öyle bir ateşin atmış idi ki...”

Yaşlı kadından dinlediği bu hikâye karşısında sükût eden, söyleyecek söz bulamayan anlatıcı, zamanın en büyük teselli kaynağı olduğunu düşünür:

“[...] Hissiyat-ı beşer-i kavânîn mukannene-i tabîate ister istemez inkıyâd eder; ale'l-ekser bir hande bir gözyaşını gizlemek, bir şetâret bir inî'âli setr etmek için ihtiyâr olunur.”

Yaşlı kadının söylediği “ah, biz seni onun koltuğunda böyle mi görecektik!” sözünü günlerce düşünen anlatıcının gözünün önünden genç kızın cenazesinin evden çıkarılış anı bir türlü gitmez. Önceleri bunları düşünerek günlerce ağlayan anlatıcı, orada bulunmuş olmayı arzularken, bu arzu sonradan tabutun koluna giren Namık Bey ile başka bir yerde, başka şartlar altında tanışma isteğine dönüşür. Namık Bey’in cenazede işittiği sözlerden sonra hangi duygular içerisinde hayatını devam ettirebildiğini düşünmeye başlayan yazar, o gün Namık Bey’e o acı sözleri haykıran ardından merdivenlerden düşüp kötürüm kalan dadıyı görmek ve bir de bu aşk hikâyesini ondan dinlemek ister. Bu istek anlatıcı için âdeta bir tutkuya dönüşmüştür ve tesadüfler sonucu, olayın üzerinden geçen yirmi yıldan sonra bir gün Namık Bey ile tanışan anlatıcı, olayın aslını bir de ondan dinler.

Bir arkadaşının teklifiyle katıldığı bir davette “uzun boylu, mülhim, zarifane-yi telebübüs etmiş kırklık bir zât” anlatıcının dikkatini çeker ve arkadaşına “Don Juan” namlı bu beyin kim olduğunu sorar. Arkadaşı anlatıcının gazetede yazar olmasına rağmen bu beyin bütün İstanbul halkınca bilinen aşk hikâyesinden haberi olmamasına şaşırır ve onu “meşhur ve ma’rûf-ı makinist” Namık Bey ile tanıştır. Anlatıcı tanışmadan evvel arkadaşından Namık Bey hakkında kendisine bilgi vermesini rica etse de arkadaşını bunu kendisinin uygun bir lisanla dile getirdiği takdirde Namık Bey’den öğrenebileceğini söyler.

Namık Bey ile tanışmasının üzerinden bir hafta geçtikten sonra mehtaplı bir gecede yine ortak arkadaşlarının bahçesinde bu sefer anlatıcı ve Namık Bey karşılıklı koltuklara yerleşmiş, “Boğaziçinin o doyulmaz letâfet-i şiiirini, önümüzde uzanıp giden lâciverd denizin o ezeli ma’şûka-yı münîresinin aks-i hayal-simînini titreye titreye der-âgûş edişini seyre dalmış” oturmaktadırlar. Namık Bey’den “sergüzeşt”ini anlatacağına dair söz alan anlatıcı Namık Bey’in söyleyeceklerini heyecanla beklemektedir. Namık Bey “kalbinde medfûn olan muhabbet-i kadîme-yi ebediyenin lezâiz-i maziyesini” tekrar o an içinde yaşıyor gibidir:

“Dudaklarında tahassüsât-ı hâriciyyeye bî-gâne kaldığını gösteren merkûziyet mütemediyen elîmânesine baktıkça bütün kâbiliyet-i tahassüs ve tefekkürünün o hayal-i perestîde-i gâibe-i ma’tûf ve münhasır olduğunu cezm eyliyorum; ve bu zavallı adamı.. Hayatında sa’âdet-i aşkı hissetmiş, fakat emelini der-âgûş edeceği sırada iki eliyle, bütün gönlüyle sarıldığı o hayal-i nâzenînin birdenbire gözünün önünde söñüverdiğini görerek ser-be-hakk-ı hicran kalmış bu felâketzedeyi tahayyülâtından bir va’d-ı incâzı için ayırmaya, bî-dâr etmeye kıyamıyordum. Zannediyordum ki bizi hâlimize bıraksalar, ne refikim o istigrâk-ı vecd-âmizini terk edecek, ne ben hudûd-ı vechiyesini, eşkâl-i hâriciyesini tedkîke daldığım bu harâbe-i aşkı hayat-ı hakikiye ircâ’ için bir kelime-i tefevvühüre muktedir olabilecek idim.”

Bahçede sükûnet içinde oturup tabiatı seyredereklerken Namık Bey, bir sigara yakar ve merhumeden bahsedeceğine dair vaadini yerine getireceğini söyler. Namık Bey, başından geçen bu hazin aşk macerasını hikâye gibi anlatamayacağını, kendi gönlünde “menkûş olduğu renklerle göstermek” istediğini dile getirir. Anlatıcı olaydan ziyade bu olayın Namık Bey’in hislerinin üzerindeki tesirini öğrenmeyi istemektedir. Bunun üzerine Namık Bey “gözünün önünden birtakım hayaller geçiyor gibi” bir müddet önüne baktıktan sonra anlatmayı vadettiği aşk macerasının “en mesut devresi”nden bahsetmeye başlar.

Yirmi beş sene evvel Rumeli şimendiferinde makinistler müfettişliği görevinde bulunan Namık Bey, o zamanlar çevresindekilerin özellikle de kadınların dikkatini çekecek derecede hoş bir beyefendidir. Hayatı istasyonlarda, trenlerde geçmektedir. Bir yaz Ayastefanos’a gidip gelen bir şimendiferde görev yapmaktayken burada karşılaştığı tüm bu “mavi gözlü, lepiska saçlı” kadınlar arasından bir ayırım yapmadan, hepsini yek-vücut düşünerek her birine karşı hayranlık besler. Erişemeyeceği bu kadınlar Namık Bey’in gözünde imkânsız birer hayal olmaktan öteye geçemez ancak onları düşlemek günden güne en büyük âdeti olur. Kendisiyle ilgilenen kadınların varlığı ise Namık Bey’i renkten renge sokar ve garip tavırlar sergilemesine yol açar. Bu hâli çok geçmeden herkesin dikkatini

çeker ve istasyonda hanımlar belirlediğinde dahi herkesin bakışları Namık Bey'in üzerinde odaklanır.

Tüm bu mavi gözlerin içinde bir gün tek bir çift mavi göz Namık Bey'in ilgisini çeker. Namık Bey “uzun siyah kirpiklerinde hâsıl olan raşe-i âşinaînin nûr-ı iltifatıyla” mest olmaktadır. Bu kadın Namık Bey'in gözünde diğer tüm kadınların çehrelerini silip, kalbinde “bir ma'suka-yı mutlaka, bir ilâhe-i aşk kuvvetiyle” hükümran olmuştur. Namık Bey bu kadını sevmekte ancak onun da diğerleri gibi kendisiyle alay ettiği düşüncesiyle hislerini gizlemekte, onu sevdiğini kendi kendine itiraf ederken bile bu cüretinden dolayı utanmaktadır. Böyle bir saadete erişebileceğine ihtimâl bile vermeyen Namık Beyi bir gün istasyondaki yazıhanede işleriyle meşgul olduğu sırada içeri “siyah cârlı” bir hanım girer ve koynundan çıkardığı mektubu kendisine uzatır.

Mektubu alır almaz gönderenin “o mavi gözlerin sahibesi” olduğuna kanaat getiren Namık Bey, titreyerek ve heyecanla mektubu bağrına basar. Aracı kadın ise mektubun Arefe Hanım'dan geldiğini ve cevabını almak üzere yarın tekrar uğrayacağını söyler ve gider. Sevincinden ne yapacağını bilemeyen Namık Bey çocuk gibi ağlar.

Namık Bey anlatıcıya bunları naklederken sesi değişmiştir. Ayağa kalkan Namık Bey, cebinden bir mektup çıkarmıştır. Titrek elleriyle mektubu anlatıcıya uzatır ancak mehtabın ışığına tutarak yazılanları okumaya çalışan anlatıcının mektubu düşüreceğinden korkar. Bunun üzerine mektubu birlikte okuyabilmek için anlatıcının yanına oturur. Anlatıcı, başkalarından duyup da günlerce gözyaşı döktüğü bu hikâyeyi, olayın başkahramanından dinleme ve bir aşkın doğuşuna vesile olan mektubu okuma imkânı bulduğuna inanmakta zorlanır. Anlatıcı bu durumdan çok etkilenmiştir:

“Aman Yarabbi, bunu kimin elinde görüyordum, kimin elinden bu yâdigâr-ı kıymetdâr bana intikâl ediyordu. Yirmi sene bunun fecâat-ı tahassürünü çekmiş, yirmi sene bu kâğıt parçası üzerine acı acı gözyaşları dökmüş, yirmi sene müddet-i hayatının ölümünü seyretmiş bir biçareden... Bir bedbahttan ki şu sefil, şu miskin hayata şu sararmış solmuş yâdigâr ile, şu tıfl-ı yetîm-i nâzenînin hatırı için tahammül etmiş, onların o geçmiş günlerin şiir-i giryânıyla yaşamış...”

Çaresiz adamın yarım kalmış aşkının, “parlamasıyla sönmesi bir olmuş o sevdanın bir tıfl-ı yetim-i nâzenîni makamında” bulunan, vaktiyle mavi renk olduğu anlaşılan bir kâğıt üzerine bitişik kelimeler, dağınık harflerle, alelacele Fransızca olarak yazılmış “solmuş, sararmış kâğıt parçası”nı birlikte okumaya başlarlar:

“Birkaç zamandır trenle gelip gittikçe beni takip etmekten hâli kalmıyorsunuz. Bu muamelenizin bir genç kıza lisana getireceğini düşünmüyor musunuz? .. Ben bunu pek ziyade düşünüyorum ve bu muamelenize ancak bir mana verebiliyorum. O da beni sevmiş olmanızdır... Bu his sizi nazarımda mazûr gösterir. Fakat mazûr görmediğim bir şey var ise o da validem yanımda bulunduğu zamanlarda beni takip etmenizdir. Beni severseniz Allah aşkına müdebbir ve ketum olunuz. Size bu mektubu getiren kadına emniyet edebilirsiniz. Cevabınıza sabırsızlıkla intizâr etmekteyim.”

Mektubu okumasının ardından yazan hanımın neler düşünerek, özellikle hangi kelimeleri seçerek mektubu yazdığını tahmin etmeye anlaticı, mektubun Namık Bey üzerindeki tesirini sorar. Namık Bey, mektubu aldığı anda çılgına dönmüş, bu mutluluk karşısında ne yapacağını bilememiş hatta o gece uyuyamamış ve nihayet cevaben kendi de tüm samimi duygularıyla, aldığı mektuba nazaran “pek adi, pek sade kalan” bir mektup yazmıştır.

Ertesi gün mektubu almaya gelen Çerkez kalfanın sert bakışı ve tavrı karşısında bu aşkın çevreden onay almadığını fark eden Namık Bey, iradesini yitirerek kendini kalfanın ellerine sarılmış, merhamet dilenirken bulur. Çerkez kalfa genç adamı iteklerken ağzını sıkı tutmasını, bu durumdan kimseye bahsetmemesini tembihler.

Bir hafta sonra Namık Bey trende genç kıza rastlar. Peçesini kaldırıp kendisine tebessüm eden genç kızın karşısında mutluluktan az daha bayılacaktır. Trende genç kıza rastladığı günler eli ayağı titreyen, ne kadar uzaktan görmüş olursa olsun onu tanıyan Namık Bey ile genç kızın münasebeti bu tarz karşılaşmalar ve mektuplarla devam eder. Mektuplarda bütün tereddütlerini, ümitsizliklerini kaleme alan Namık Bey, genç kıza “cefakâr sevgilim!” diye hitap ettiğinde bir sonraki mektubunda genç kızın da imza yerine “cefakâr sevgiliniz” yazdığını görerek hislerine karşılık bulduğunu hisseder.

Anlattıkça uygulanan, uygulandıkça anlatan Namık Bey artarda yaktığı sigaralarının, uzun susuşlarının ardından daha fazla anlatırsa hem kendini hem de anlaticıyı ağlatacağını söyler. Bunun üzerine anlaticı da ondan mektupların arasında kendisini en mutlu edeni anlatmasını önerir:

“Dördüncü mektubunda galiba... dedi; evet, dördüncü mektubunda yazıyordu ki ‘mutlaka sizi seviyorum demeliğimi mi arzu ediyorsunuz?.. Pekâlâ öyle ise... Sizi seviyorum!’ Bu mektubu aldığım gün sabaha kadar ağladım idi.”

Anlatıcının etraftan duyduğu kadarıyla Namık Bey ile merhumenin arasında ciddi bir ilişki vardır ve genç kız umutsuzluğa düşerek intihar etmiştir. Bunu duyan Namık Bey şiddetle ayağa kalkar, eli ayağı titreyerek, “gözleri yanmış iki kömür parçası gibi” parıldayarak söylenenlerin yalan olduğuna dair yeminler eder. Merhume ile kayda değer hiçbir konuşmaları olmamıştır. Yalnız bir gün Köprü üstünde genç kızını takip ettiği sırada genç kız peçesini kaldırıp kendisine dadısını kaybettiğini söylemiş, Namık Bey de telaş ve heyecan içinde bulacağını vadettiği sırada yanlarına gelen kalfa Namık Bey’i oradan uzaklaştırmıştır. Gözyaşları içerisinde bunu anlatıcıya nakleden Namık Bey, bunun merhumeyi son görüşü olduğunu söyler ve “meğer kaderimde cenazesini görmek varmış” der.

Anlatıcının sorularına devam edeceğini anlayan ancak daha fazla anlatmaya takati olmayan Namık Bey, affını ister, çünkü bundan sonra anlatacakları eski yaraları tazelemekten başka bir işe yaramayacaktır.

Kadın hassasiyeti ile ilgilenen yazar, bu hikâyede de genç kızın intiharının sebebini açıkça belirtmez. Bunun sebebi yazarın olaydan ziyade kadın hassasiyeti üzerinde durarak, acı bir olayın aşırı hassas bir kadının ruh hâli üzerindeki etkisine dikkat çekmek istemesidir.

2.10.2.3. Merhamet

2.10.2.3.1. Hasret Gitmiş¹³²

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinin 11 Kanun-i Evvel 1313 tarihli nüshasında “Şair-i rikkat-perver Sîret Bey Biraderime” ithafıyla yayımladığı hikâyesinde, başkalarının özellikle kimsesiz, çaresiz ve muhtaçların hâllerine kendi başına gelmiş gibi üzülen, dertlerine çareler arayan hassas, naif tabiatlı bir adamın tesadüfen tanık olduğu hazin bir manzara karşısında aklına gelenleri ve hislerini dile getirmiştir.

Hikâye, Hüseyin Sîret’in daha önce *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmış olduğu “Ayşecik” adlı manzum hikâyesinden alınan bir cümle ile başlar.¹³³ Yazar, zavallılara karşı

---

¹³² Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 354, 11 Kânûn-i evvel 1313/23 Aralık 1897, ss. 245-246. (Alıntılar bu nüshadandır)

olan hislerini anlattıktan sonra üzerinde büyük ve güçlü bir tesir bırakan, günlerce aklını meşgul eden bir olayı nakleder ve hissiyatına bir ortak arar.

Yazar, gariplerin, çaresiz fakirlerin hâllerinden çokça etkilenmektedir. Gariplere, çaresizlere karşı kalbinde “bir hiss-i hürmet” barındıran, onlara karşı şefkatle yaklaşmakta sakınca görmeyen anlatıcı, böyle insanların mutluluğuna sebep olabilmek için elinden ne geliyorsa yapmaya hazırdır:

“[...]kendimde fitraten öyle bir meyl-i mahzûniyet, hayatın gam-engîz, rikkat-âver cihetlerine doğru kalbimde öyle bir incizâb-ı mukâvemet-sûz vardır ki bu hâl hayalimin en küçük en bî-manâ şeyleri i'zâm ve ihzâr husûsundaki istidâd-ı marazîsine inzimâm ederek beni günlerce bilâ-sebep sarîh, neşesiz mahzûn ve mütefekkir... Hülâsâ âzürde-dil eder bırakır..”

Böyle zamanlarda kaleme kâğıda sığınarak hislerini döken yazar, bu hislerle zavallı, çaresiz insanların hayat maceralarının anlatıldığı küçük hikâye türünde eserler kaleme aldığını belirtir. Yazar kendince hayatın gamından, hüznünden, başka insanların ve kendinin sıkıntılarının neden olduğu kasvetten kurtulmanın, kendi kendisini teselli etmenin çaresini yazmakta bulur:

“İşte böyle günlerimde esbâb-ı hüznümü kâğıt üzerine naklettikçe ifâde edilemez bir hiss-i hülâsâ duyarım da bu belki bî-ma'nâ, bu husûsî, bu küçük şeyleri yazmaya cüret ederim; bana öyle gelir ki kalbimin üzerinde bir merküziyet-i ebkemâne ile duran o bâr-ı elem artık oradan kalkmış her şeylere her kederlere her gamlara mütehasıl olan şu renksiz şu kalpsiz şu hissiz kâğıt parçalarına intikâl etmiştir.”

Hassas bir ruha sahip olan yazar, bir gün Taksim Bahçesi'ne gittiği sırada tesadüfen önünden geçmekte olduğu bir evden çıkarılan “mini mini bir tabut” görür. Tabutun yazar üzerindeki tesiri çok sarsıcı olur, yazarın keyfi saatlerce, günlerce yerine gelemez. Bu “zavallı, mini mini, muazzez tabutun” kendisinde uyandırdığı hisleri anlatırken okuyucuların da birkaç damla gözyaşı hediye etmelerini ister.

Mini mini tabutu taşıyan “dört nefer” ve dört beş yaşlarında her hâlinden yoksul olduğu anlaşılan bir çocuk yazarın dikkatini çeker:

“Göğsü açık, kolları şerha şerha koyu pembe nimiti¹³⁴... Senelerin yağmurların karların güneşlerin, tahrîbât-ı elemine ma'rûz ola ola rengini atmış püskülünü

¹³³ Cümle “Sakin dokunmayınız yavrurunun sakat koluna!” şeklindedir. bkz.:“Ayşecik”, Hüseyin Sîret, Servet-i Fünûn Nüsha-i Mümtâze, Alem Matbaası, İstanbul, 1313, s.245.

¹³⁴ Sapsız bıçak, çakı, bıçağın maden kısmı.

dağutmuş orası burası çukur olmuş küçülmüş bozulmuş fesi ile maî boncuk gibi gözlerinin birbirine yapışmış kıvrık sarı saçlarının gözyaşlarıyla ıslanmış güneşten rüzgârdan kurumuş sararmış ufacık simâsının ifâde-i muğberesiyle onlara refâkat ediyor.. Çocuk elleriyle küçük tabutun kollarından birine yetişmek için ettiği gayretlerle.. O tabutun vaziyet-i hazînânesinden daha müessir, daha rikkat-engîz bir manzara hâsıl ediyordu! ..”

Tabut “bir yavru kuşun pervâz-ı nâzenîn âhestesini andıran bir edâ-yı hazîn” ile eller üzerinde ilerlediği sırada yazar da tabutu tüm ayrıntısıyla görebilmiştir. Hacminden, darlığından henüz altı yedi yaşında bir kız çocuğuna ait olduğu anlaşılmaktadır. Yazar, beyaz benekli nîm-mestûr tahta tabutu ve içinde solup giden hayatla ilgili düşüncelere dalar. Artık tanıma ihtimâli kalmadığı “yabancı fakat fakir çocuk” için gözyaşı döken yazar, gözlerinde nem kalbinde bir sızı ile etrafına bakındığı sırada çocuğun tabutu üzerine iliştirilmiş olan “rikkat-engîz teferruâtı” fark eder. Tabutun üzerinde pembe gaz boyamasının üzerinde bulunan çiçeklerin manasını düşünmeye başlar.

Mini mini tabutun önünden geçişini izlediği sırada yazar, gidip de tabutun bir koluna girmemek, ya da cenazenin peşi sıra giden küçük çocuğu kucaklayıp sıkmamak için kendisine güçlkle engel olabilmektedir. Yazar kendini teskin etmeye uğraşarak başka şeylerle alakadar olmak ister. Yoluna dönen yazar, tramvay bekleyen çarşafly bir kadının “nur içinde yatsın yavrucağ, ya anaya hasret gitti ya babaya!” demesi üzerine nasıl bu hükme vardığını soran yazar, tabutun üzerindeki sarı çiçeklerin “birbirine hasret gidenlerin” tabutları üzerine konulduğunu öğrenir.

Bu manzara yazarın aklına *Servet-i Fünûn* dergisinin nüsha-i mümtâzesinde daha evvel okuduğu bir hikâyenin kahramanı olan “sakat koluyla anacığının sûtannelik ettiği zengin aileye hizmetkârlığa yollanan mini mini fakir Ayşecik”i getirir. Ayşecik sakat koluna rağmen, kalfalar tarafından hırpalanarak çamaşır yıkamaya yollanır. O gece titreye titreye “o humma-yı âteşin içinde” pembe gaz boyamasını sayıklayan Ayşecik, düştüğü hasta yatağından bir daha kalkamamış, geride kalan acılı anne ise “Sakın dokunmayınız yavrumun sakat koluna!” diye feryat etmiştir. Bu acı hikâyeyi düşünerek duyulan yazar, gözyaşlarına hâkim olamaz ve okuyucunun da kendisiyle aynı hissiyatı paylaşım paylaşmadığını öğrenmek arzusuyla hikâyeyi sonlandırır:

“ ‘Sakın dokunmayınız yavrumun sakat koluna!’ diyen o biçareye, o yavrucağına hasret giden anaya ağladım... Ah bilmem siz de öyle misiniz? ”

Servet-i Fünûn estetiğinde hastalıklı ve zavallı, aciz çocuğa acıma temi yazarlar tarafından sıkça işlenmiştir. Yazar, zavallılara karşı duyduğu merhametten uzun uzun bahsetmiştir.

2.10.2.4. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

2.10.2.4.1. Bir Yâd¹³⁵

Safvetî Ziya, 19 Haziran 1313 tarihli *Servet-i Fünûn* dergisinde “Hikâye parçası” ibaresiyle yayımlanmış olduğu hikâyesinde diğer hikâyelerinde sıkça rastladığımız aşk temasını işlemiştir. Hikâyede bir piyano sesiyle hatıralara dalan genç bir adamın çocukça bir intikam duygusuyla yok yere sevgilisinden ayrılışı dile getirilir.

“Ah hâtıra! Hatıralar .... O âteşin, o zî-hayat, o cefâ-kâr âyîne kadar ızdırab-âver-i kulûb bir şey tasavvur edemem.”

Anlatıcı, Boğaziçi'nin “mehtaplı, titrek, helecanlı bir gece”sinde penceresinin kenarında otururken dışarıdan gelen bir piyano sesiyle geçmişteki mutlu günleri hatırlar.¹³⁶ Hayalinde yaşanan anın canlılığını muhafaza etmiş olan bu hatıralar anlatıcıyı “müteessir ve mütehasis” eder:

“İşte yine gece karşidan bir piyano sadâsı duyuyorum; vicdanen bir istigrâk içinde bulunduğum hâlde yine duyuyorum... Sanki o serv-i simîn-i râşedârın ihtizâzlı yaprakları arasından pervâz ederek bana doğru koşuyor; gönlümün pinhân, mahfî perdelerini birer birer kaldırıyor. Ah nedir o nağmeler... Yarabbi? Bu nefha-i ilâhî hüzn-i aşkın kanatlı bir âhı mıdır ki o geçmiş, bitmiş, beni harap etmiş sevdalı günlerin tahassüsâtını, hâtıralarını birer birer bana getiriyor? ...”

Geceleyin anlatıcıya sevgilisi ile geçirdiği son geceyi hatırlatır. Anlatıcı ve sevgilisi birlikte ayın doğmasını bekledikleri o gece, el ele, diz dize, çeşitli aşk oyunları ile birbirlerine cilve yapmışlardır. Anlatıcı, sevgilisine kendisini sevip sevmediğini sormayı ister. Ancak defalarca sorup da cevabını aldığı bu soruyla genç kızı bıktırmaktan endişe duyar. Genç kız ise bu tür endişelerden uzak, anlatıcıya aynı soruları yöneltir.

¹³⁵ Safvetî Ziya, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 329, 19 Haziran 1313/1 Temmuz 1987, ss. 279-284. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹³⁶ Piyano sesiyle hayale dalma durumu Cenab Şahabeddin'in “Yakazat-ı Leyliye” adlı şiirini akla getirmektedir.

O sırada iki sevgili dışarıdan gelen piyano sesini işitir. Genç kız şarkıyı ritim tutturarak şarkıya eşlik etmektedir. Nihat'ın aklına, çalınan şarkılardan “niyet” tutma fikri gelir ve bu düşüncesini sevgilisiyle paylaşır. Feride'nin ilk şarkıyı arkadaşlarından biri için tutmak istediğini, bir sonraki şarkının ise ikisi için olmasını teklifini acımasızca bulan Nihat çok üzülür ve duygularını yeniden gözden geçirme ihtiyacı hisseder:

“Hayatımızda ah, niçin, niçin bu meçhûl bu anlaşılması mahâl noktalar? .. Nedir Yarabbi, bu bî-ma'nâ, bu küçük hiçler ki hayatı zehirliyor, kalbi hürde-hâş ediyor? .. Ah, bu muammâ-yı müdhiş nîsvânînin hâline kimler muvaffak olacak? ..”

Nihat, sevgilisi ile arasında “sevdadan, teheyycât-ı kalbîyeden, ihtirasât ve hevesâtta başka bir his, bir fikir, bir arzu” olmasını istemez. Bu durum onun aralarındaki aşka olan inancını zedelemektedir. Aklında dönüp duran ancak bir türlü dile getiremediği “beni seviyor musun?” sorusunun cevabını bu sözlerde arar. Nihat, erkeklerin kadınlara duyduğu aşk ile ne kadar âciz kaldıklarını ve kadınların kendilerine ne kadar acımasız davrandıklarını düşünmektedir.

Nihat'ın düşünceli hâlini gören Feride daha fazla dayanamaz ve onu kandırdığını itiraf etmeye mecbur kalır. Feride Nihat'ın nezdinde tüm erkekleri kadın kalbinin inceliklerini, işvelerini bilmemek ve anlamamak ile suçlar. Nihat'ın aralarındaki aşktan dahi şüpheye düştüğünü Feride de fark etmiştir. “Sevilmemek korkuları”nın vuku bulduğu kalplerin, ebediyen ağlamaya mahkûm olduğunu söyleyen Feride'nin sözlerine karşılık Nihat artık gözyaşlarını saklamaz. Genç kız bu sözlerinin ardından hıçkırıklarla Nihat'ın boynuna atlar ve kendisine sevilip sevilmediğini her sorduğunda incindiğini dile getirir.

Feride yaşanan tüm can sıkıcı olayları unutup Nihat'ı piyanonun başına dek âdeta sürüklemiştir ancak Nihat'ın üzerinden bu tesiri atabilmesi henüz mümkün olmamıştır. Bir süre âşıkane birbirlerine sataştıktan sonra genç kız Nihat'a kendisi için bir şarkı çalmayı teklif eder ve şarkının seçimini Nihat'a bırakır. Nihat o anda içinde karşı koyamadığı bir kin ve intikam duygusunun tesirine kapılarak genç kızın canını acıtmayı ister.

Nihat Feride ile tanışmadan üç sene evvel, çıldırırçasına sevdiği bir kadın tarafından terk edilmiştir. Bu kalp acısını uzun süre atlatamayan Nihat hastalanıp yatalara dahi düşmüştür. Feride'nin de bildiği “Ölürüm sensiz a zalim bırakıp gitme beni!” sözlerinden oluşan şarkıyı o günlerde defalarca dinlemiş ve söylemiştir. Geçmişteki aşk

macerasını hatırlatan bu şarkıyı, ilişkilerinin sonunu hazırlayacağını bilmesine rağmen genç kızdan çalmasını ister. Bu isteği öğrenen Feride “kalbinden vurulmuş gibi” sinirli bir hareketle derhâl piyanonun başından kalkar ve Nihat’a “Nezaketsiz, kalpsiz!” diyerek haykırır ve Nihat’ı terk eder.

Metin “hikâye parçası” ibaresiyle yayımlanmıştır ancak yer yer anı yazısına benzerliğiyle dikkat çekmektedir.

2.10.2.4.2. Mahkûm Kalpler¹³⁷

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn* dergisinin 18 Eylül 1313 tarihli nüshasında yayımlanan hikâyesinde sevgilisini uzaklara götüren bir vapurun ardından bakarken düşündüklerini ve hissettiklerini şairane ifadelerle süsleyerek kaleme almıştır. Yazar, kullandığı zoraki şairane üslûp ile hikâyesini mensur şiir tarzına yaklaştırmıştır.

Uzun yıllar evvel, yazarın “mağmûm, kasvet-engîz bir gün... Tıpkı benim kalbim gibi! ..” diyerek nitelediği, kasım ayının son günlerinden birinde sevgilisi tarafından terkedilen yazar, ruh hâlinin neden olduğu bir kasvetle iç sıkıntısının yansımalarını tabiatta aramış ve kendi beni ile tabiat arasında bir ortaklık kurmuştur:

“Aman ne dil-hırâş, ne elem-bahş, ne fenâ bir gündü o! .. Onun beni bıraktığı, insafsız merhametsiz bir vapurun onu gönlümden çatır çatır koparıncasına alıp kaçırdığı, ah evet, onun beni bıraktığı gün idi!”

Yazar, sevgilisi kendisini terk ettiğinden beri kalbinde “ateşli bir el” hissetmekte, bu his yazarın bütün benliğini paramparça etmektedir. “Ruh-ı muazzezi, maşuka-yı kalbi, perestide-i ruhu” olan sevgilisini kendisinden çok uzaklara götürmekte olan vapurun arkasından bakakalan yazar, “kapanası” gözlerinin içi böylesine kanarken bu ana nasıl olup da katlanabildiğine şaşırmıştır:

“Ah o kapanası gözlerim bir daha, ilelebet bu şeyleri.. Bu tahammül-fersâ, bu dil-şiken, bu ruh-güdâz şeyleri.. O siyah dumanları, o beyaz köpükleri görmemek için kapanmalıydı; fakat işte kapanmıyordu, niçin... Ah niçin? ..”

Vapurun ufukta yavaş yavaş küçülerek kaybolmasını izleyen yazar, “Gurûb etmiş güneşin mağmum gölgeleri eşyâ-yı mütecâviri zulmetdâr bir mübhemiyet içinde

¹³⁷ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XIV, nu. 342, 18 Eylül 1313/30 Eylül 1897, ss. 55-57. (Alıntılar bu nüshadandır)

birakıncaya kadar, bütün muntazıra-yı keşif bir setre-i siyah altında gömülünceye kadar” bakakalır. Nihayet gecenin karanlığı çöker ve vapur çoktan gözden kaybolur. Yazar, şairane üslûbuyla metinde sıklıkla tabiat tasvirine yer vermiştir:

“Ötede, ufukta rüzgârın insafsız kamçısı altında kıvranan bulutlar şimdi kararmış, pür-gazab, daha birçok kara kara bulutları müthiş, mâ-fevkü'l-beşer bir mübâreze-i uhrevîyeye davet etmişler; saf saf olmuşlardı. Öylece mütemadiyen koşuştular; seyr-i serî'-i mütevahhişâne ile birbiri ardından yetişerek bütün semâyı zulmet-engîz bir karaltı içinde bıraktılar. Rüzgâr ulumaya, semâ namütenahi bir cevî-i zalâm gibi gözlerimi korkutmaya başladı.”

Gece ilerlerken yazar hâlen sevgilisini alıp götürün vapurun ardından bakakaldığı yerde, kalbinde “feci bir mefturiyet” ile beklemektedir. O esnada “serseri rüzgârla serpilerek” yağan yağmur damlaları yazarın yanaklarını, omuzlarını “kamçılı”maya saçlarını tarûmar etmeye başlamıştır.

O anda ayrılığın acısını kuvvetlice hissededen yazar, kendisini sevmeyen, “perişan, pejmürde eden” sevgilisinin kayıtsız tavırlarını dahi özlemiştir. Yazar, “o güzel elâ gözleri” kaybettiğini, “pembe dudakları” bir daha asla gülümserken göremeyeceğini düşünerek ağlar.

Safvetî Ziya, sevdiği kadın tarafından terk edilen bir erkeğin duygularını dile getirdiği hikâyesinde, âşığın bedbaht hâlini, tekrarlanan sözcükler ve yarım bırakılmış cümlelerle kurduğu şairane üslûbuyla yansıtmıştır. Ancak yazarın sanat gücü bu konuda başarılı olmasına yetmemiştir.¹³⁸

Hikâye, yazarın kullandığı orijinal ifadeler ve benzetmelerle “mensur şiir üslûbunu” en fazla aksettiren hikâyesidir ancak dönemin diğer mensur şiir yazarlarının eserlerinin estetik seviyesine ulaşmayı başaramamıştır.

2.11. FAİK ÂLİ [OZANSOY] (1876-1950)

2.11.1. Hayatı

Asıl adı Mehmet Faik 1876 Diyarbakır doğumludur. İlk şiirlerinde Zahir imzasını kullanmıştır. Şair ve devlet adamı Diyarbakırlı Sait Paşa'nın küçük oğlu; şair ve yazar

¹³⁸ Yazar lüzumsuz kelime ve kelime grubu tekrarlarıyla ahenk uyandırmayı başaramamıştır: “O artık gitmişti; beni bırakmış, unutmuş gitmişti.” Cümlesi bu duruma örnek olarak verilebilir.

Süleyman Nazif ağabeyi, şair Munis Faik Ozansoy oğludur. İlk öğrenimine Diyarbakır'da başlamış ve Diyarbakır Askerî Rüştiyesi'ni bitirmiş, bir yıl idadiye devam ettikten sonra İstanbul'da Mülkiye Mektebi'nin idadî kısmına girer. Ancak bazı siyasal faaliyetlerde bulunduğu gerekçesiyle okuldan uzaklaştırılır. Daha sonra ağabeyi Süleyman Nazif'in girişimiyle geri döndüğü Mülkiye Mektebi'nden 1901'de mezun olur. 1908'den emekli oluncaya dek çeşitli devlet kademelerinde görev yapmıştır.

İlk edebî zevkini evde babası ile ağabeyi Süleyman Nazif'ten alan Faik Âlî küçük yaştan başlayarak Fuzuli, Nabi ve Nedim gibi klasik Türk şiirinin önde gelen isimleri yanında yenileşme dönemi şairlerinden Namık Kemal, Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hâmit'in yapıtlarını da okumuş ve onlardan etkilenmiştir. Henüz Mülkiye'de öğrenciyken Servet-i Fünûn'da yayımladığı şiirleriyle şiirleri edebiyat dünyasına ilk adımlarını atmıştır. İlk şiirlerinde genellikle aşk, doğa ve kadın gibi konuları işlemiştir. Faik Âlî'nin Abdülhak Hâmit ve Tevfik Fikret'in etkisi altında yazdığı şiirlerinde de daima duygu ve hayalin ön planda olduğu görülür. 1909 sonrası yazdığı şiirlerinde bireysel konuların yanında dönemin siyasal ve toplumsal sorunlarıyla da ilgilenmiştir.

Faik Âlî, Fecr-i Âtî topluluğuna isim veren kişi olmasının yanı sıra topluluğun başkanlığını da yapmıştır.

2.11.2. Küçük Hikâyeleri

2.11.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.11.2.1.1. Bir Gece¹³⁹

Faik Âli, *Servet-i Fünûn* dergisinin 9 Mart 1315 tarihli nüshasında "Zahir" imzasıyla yayımlamış olduğu hikâyesini, bu dergide mazi hasretini işleyen bir yazara, "Hakkı"¹⁴⁰ya ithaf etmiştir.

¹³⁹ Faik Âli [Ozansoy], *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 471, 9 Mart 1315/21 Mart 1899, ss. 42-44. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁴⁰ Ömer Faruk Huyugüzel, Hakkı'nın Bıçakçızâde İsmail Hakkı olduğunu ileri sürmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Ömer Faruk Huyugüzel, *İzmir'de Edebiyat ve Fikir Hareketleri Üzerine Araştırmalar*, İzmir, 2004.

Bir gün sonra küçük bir seyahate çıkacak olan yazar, yanına alması gerekenleri çantasına yerleştirirken evrakların arasından “iki senelik bir lâkaydî-i medîd ile terâküm eden lüzumsuz kâğıtları” ayırır ve bunları yakmaya karar verir. Böylece “kanun-ı evvel gecelerinin tenhaî-i kasveti içinde” kendine bir eğlence çıkarmış olur. Zarfları renklerinden, şekillerinden tanıyıp içeriğini okumaya gerek görmeyerek yakmak ya da saklamak üzere bir kenara ayırır. “Nalân” ve “handan” hatıraları olan “o âsude ve masum zamanların bugünkü hatırat-ı muzdaribesinden bir nasib-i tahassüs daha almak” istediği bazı kâğıtları tekrar tekrar son bir kez daha okur. Okudukça maziye duyduğu özlem artar:

“Onlar bana ıssız ve bî-pâyân bir beyâbânda cârî tek bir ırmağın terâne-i hayat-âlûdundan, gülistanlardan gelen ihtizâzların hübûb-ı teselliyet-sâzından, ormanların iniltilerinden, denizlerin telâtum-ı sevâhil-nevâzından, şimşeklerin incilâ-yı zulmet-şikâfından, nisan günlerinin serd bârân-ı muattarından, eylül akşamlarının kavs-ı kuzahlarından duyulan bir lisan-ı müstesna ile uzak saadetleri, uzak pek uzak tesellileri, uzak pek çok uzak mazileri terennüm eder. Ve ben istigrâk-ı umûmî-i havâss içinde, o birkaç senenin artık ezeliyet kadar uzaklaştırdığı hayat ve hatıratı gâh bir hakikat-i rü’yet-i vüzûhuyla, gâh bir rüya mübhemiyetiyle görürüm, tanırım, yaşarım...”

Bu karmakarışık kâğıtların, zarfların arasında bir de henüz tamamlanamamış şiirler göze çarpar. El yazısı ile müsvedde yazılmış olmasa yazar bu şiirleri kendi yazdığını kabul edemeyecektir. Bu evrakların yazar üzerinde bırakmış olduğu duygular öyle yoğunur ki hâlini anlatmaya uygun sözcükleri seçemeyen yazar, bunları hangi ruh hâliyle yazdığı hakkında düşünmeye, “istihza-yı hayat”ı sorgulamaya başlar.

İki kümeye ayırdığı kâğıtlardan “imha” edilecek olanları sobaya atar ve yakar, geriye kalanları ise saklamak üzere yerine kaldırır.

O sırada çocuk ninnileri hakkında bir dergi gözüne ilişir. Çok defa yakmaya niyetlenmiş ancak bir türlü “kıyamamış”tır. Yazar, “öldükleri hâlde gömülmeyen o etfâl-i hayal”lerinin bir mezar istedikleri hissine kapılır ve biraz düşündükten sonra dergiyi ateşe atar. Birçok emekle bir araya getirilmiş olan dergi yandıktan sonra bir avuç külden ibaret kalmıştır.

Elde kalan diğer evraklarını incelemeye devam ettiğini anladığımız yazar, okuyucuya seslenerek “iki buçuk sene evvel hatıratını biraz da Akdeniz’in mai dalgalarına, yeşil sahraların pembe ufuklarına yazmak için” çıktığı bir seyahat sırasında arkadaşından kendisine gelen bir mektuptan bazı parçalar okumak istediğini açıklar.

Arkadaşı mektubunda, üç hafta süren “mahmûm ve müfteris intizârlarla arzu edilen” hoş bir kadını sonunda elde edişini ve onunla yaşadığı macerayı dile getirirken duyduğu hisleri şairane bir üslupla anlatmaktadır:

“Kim bilir ne kadar çılgın hislerin elhân-ı heyecanına, kim bilir ne kadar baygın buselerin müşâfekat-ı serâirine gehvâre-i ârâmiş olan gece: - o müstehzî sihr çok uzaktır. Ben sevdaya ebedilik, namütenahilik veririm. Uyumayın ve yaşayın! ..[...].”

Arkadaşının âşık olduğu “hassas ruhunun bütün teslimiyet-i marîzesiyle” kollarına atılan bu genç ve güzel kadının konuşması da kendisi kadar güzeldir. “Şarkın bu en güzel lisani” kadının dudaklarında büsbütün bir ahenk bulmaktadır:

“[...] Sanki daimî baharlar gibi içinde raksân olan bir mıntika-i dîrâdûrun mûsiki-yi âfâkı o beşûş ve hâmûş tabiata –avâlim-i esirîyeye ait- bir neşîde-i hülya terennüm ediyor[...].”

Kadının her hâl ve tavrını hayranlıkla inceleyen genç adam, bu güzellik karşısında büyülenmiş gibidir ve daha iyi görebilmek üzere karşısına geçer. Bu hayaller arasında “o şimdi rüyalarımızın âfâk-ı baharından pûşide-i sehab olarak çıkan hayalat gibi bulutlardan sıyrıl”mıştır ve arkadaşı kendini farkında olmadan “Hübûb eder gibi refâtârımız, ne hâlettir/ Aceb nesîm-i seherden mi âferîdesiniz?” ninnisini tekrar ederken bulur ve susar.

Yazar, daha fazla hislerini anlatmaya kendinde güç ve kabiliyet bulamayarak sözlerine son verir. Çünkü karşısında, “o semaî-i şî’r ü şebâba güya küsmüş bir vücut” emelleri, hülyaları ve sevdalarıyla alay etmektedir.

Hikâyede gençliğinde özlemini duyduğu ancak asla yaşayamadığı hayallerini özlem ve pişmanlıkla anan kahramanın, atılacak evrakların arasından çıkan bir mektupla elden giden gençlik ve gençlik hayallerinin farkına varması anlatılmıştır. Yazarın arkadaşından gelen mektup, yazara maziye çağrıştıran bir nesne konumundadır.

Metinde dikkat çekici bir unsur olarak, yazarın arkadaşından gelen mektupta aşk yaşadığı kadının dili kullanımındaki ustalığı övdüğü bölüm örnek verilebilir. Faik Âli gibi Celâl Sahir de *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan bir küçük hikâyesinde¹⁴¹ lisani düzgün kullanan bir kadından söz etmektedir. Faik Âli, daha sonra milli edebiyatçıların

¹⁴¹, Celâl Sahir [Erozan], “Kompartmanda”, *Servet-i Fünûn*, 6 Kanun-ı Sâni 1315/18 Ocak 1900, C. XVIII, nu. 462, ss. 311-314.

arasında yer alır. Yazarın dile karşı hassasiyeti Servet-i Fünûn dönemindeki tutumundan bellidir.

2.11.2.2. Merhamet Teması

2.11.2.2.1. Küçük Hasan¹⁴²

Faik Âli Ozansoy, *Servet-i Fünûn* dergisinde Faik Âli namıyla yayımlamış olduğu hikâyesinde yardıma ve sevgiye muhtaç melez bir çocuğun kısa hayat macerasını anlatan yazar, bu vasıtayla kendi duygu ve düşüncelerini dile getirir.

Hasan, beyaz bir baba ile siyahî bir annenin çocuğu olarak dünyaya gelmiş, yazarın akrabalarından birinin evinde büyümüşdür. Herkes tarafından sevilen bu esmer, güler yüzlü çocuk dalgın bakışlarının aksine hareketli bir tabiata sahiptir. Mahallenin çocuklarından öğrendiği şarkıları evin bahçesindeki ağaçlardan birinin tepesine çıkıp okumak en büyük eğlencesidir. “Bahçenin kuşlarından ziyade onun sesi duyul”maktadır. Eğitimine özen gösterilen Hasan, okula gönderilmektedir. Sabahları erkenden kalkıp okulda öğrendiklerini tekrar eden Hasan, okulda öğrendiklerini eve geldiğinde yazara anlatıp tekrarını yapar.

Bu neşeli ve hareketli çocuk zayıf, hastalıklara meyilli bünyesi dolayısıyla sık sık okulunu ihmal etmek zorunda kalır. Hastalığının şiddetinin artması üzerine üç dört ay okula gidemez. Hasan okula gidemese de öğrenmeye meraklı bir çocuktur. Birçok roman okuyan, gazete ve dergileri takip eden Hasan’ın bir merakı da bu gazetelerden birinin sorduğu bilmeceleri çözmek ve bulduğu cevapları derhâl gazeteye gönderip gazetenin gelecek sayısında adını görebilmektir. Hasan, her Perşembe yazara *Servet-i Fünûn* dergisini getirmektedir ancak asıl amacı kendi marifetini gösterme ve takdir kazanmaktır. Yazar da bu durumu bildiğinden Hasan’ın gururunu okşamaya özen gösterir.

Yazar bir gün Hasan’ı bir arkadaşıyla birlikte düşünceli ve mutlu bir çehre ile bir şeyler yazarken görür ancak bu durumun üstünde durmaya gerek görmez. Bu olayın üzerinden bir müddet geçmiştir ki “O gün yazdığı şeyin bir nâme-i muhabbet olduğunu ve hüsnünün alâka geçirmediğini biraz evvel gürültü ettiği arkadaşı haber ver”ir. Yazar,

---

¹⁴² Faik Ali [Ozansoy], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 512, 21 Kânun-i Evvel 1316/3 Ocak 1901, ss. 277-279. (Alıntılar bu nüshadandır)

Hasan'ın kırılmasından, gücenmesinden endişe ettiğinden onun bu tarz bir gönül macerasına atılmasını istemez fakat Hasan'ı engellemenin üstüne vazife olmadığını düşünür. Yazara göre, “sevmek herkesin hakkı, her ruhun ihtiyacıdır.”

Söyleyeceklerinin hiçbir etkisi olmayacağını bilmesine rağmen yazar, zayıf bünyeli hastalığa meyilli Hasan'a nasihat vermekten kendini alamaz. Hasan gülümseyerek bu iddiaları reddetse de daha sonradan birkaç parça eşyasının arasından çıkan mektuplardan aşkının karşılıksız olmadığını öğrenir.

Hasan'ın aklı ve çalışkanlığı herkesin takdirini kazanmıştır ve okula gönderilir. Okul kıyafetleri üzerindeyken “Hasan Efendi” olarak çağrılan Hasan, kendisine “efendi” denmesiyle iftihar eder. Yazarla arkadaşlık eden Hasan, okulda başına gelenleri hep yazara anlatır. Yazarın tiyatroya gideceğini bildiği günler kendisini de çağırması için etrafında dolaşır durur. Tahsilini tamamladığında neler yapacağına dair planlarını anlatırken yazar onun bu sözlerinin arkasında ne kastettiğini düşünür:

“O söylerken ben.. Mektepli kisvesinin müzeyyenât-ı nazâr-firîbi içinde saklı kalbinin yalnız hülyaya o ketum ve sâdik hülyaya, mesut olmamak için yaratılanların hirmân ve hüsrânını hiç olmazsa mevâid-i muğfelesiyle avutup müteselli eden hülyâ-ı gam-güsâra ifşâ ettiği uzak ve gizli emellerini, zekâ-nümün gözlerinin nigâh-ı melûlünde bütün vüzûhuyla okurdum.”

Bir gün Hasan'ın hastalığı nükseder ve durumu ağırlaşır. Mektepten gelen “tebdil-i hava” tavsiyesini yerine getirmek üzere Bursa'ya gönderilen Hasan orada da çok uzun kalmaz ve geri döner. Hastalığı günden güne daha da ilerleyen Hasan, doğduğu yer olan Diyarbakır'a kadar gider. Sonunda küçük Hasan amansız hastalığına yenik düşer ve “istikbâl-i edvara” karışır.

Yazar, Hasan'ı düşündüğü zamanlar aklına onun tiyatro tutkusu gelir. Yazar tiyatroya ne zaman gidecek olsa Hasan bir yolunu bulur ve kendini de davet ettirir. Birlikte tiyatroya gittikleri bir zamanda Hasan'ın ağladığı bir anda yazar güler. Bu nedenle Hasan, o günden beri oyunları izlerken yazarın yanında oturmamayı tercih eder:

“Yanımda oturmak istemezdi. Çünkü onu ağlatan bir faciaya, ben gülmüştüm. Tiyatronun arka taraflarına çekilirdi. Fâcia devam ettikçe gizli hı[n]çkırıklarla ağlar, ağlar, mudhike oynandıkça kahkahalarla güler, güler, gülerdi. Fakat hı[n]çkırıkları kendi kalbine dökülür gibi hafî ve sâkit olan bu hassas çocuğun kahkahaları keskin, yüksek ve çalaktı. Âvâz-ı hurûşânı bir ovaya cereyân eden

nehirlerin zezeme-i cuşîş-i fevkinde duyulan bir çağlayan gibi Hasan'ın kakhahaları da kakhahat-ı umumiye-i fevkinde sahneye dökülürdü.”

Hasan'la birlikte geçirdiği mutlu günleri hatırlayan yazar, küçük dostunun hazin sonunu hatırlar ve düşüncelere dalar:

“Zavallı çocuk, benim yetim dostum! Bu temâşâ-gâh-ı fânînin oyunları artık senin için bitti; artık sahne-i namütenahi-i mahşeri setreden siyeh-perde-i bekânın açılmasını bekle... Fakat hâlâ kakhahaların kulaklarımda aks-i endâz oluyor. Ne zaman bir tiyatrodâ bulunsam halkın o manasız gülüşleri fevkinde senin manidar kakhahalarını duyarım ve bu kakhahalar bana uhrevîyetin zulmete, ebediyete, nîsyâna münteha derinliklerinden gelir...”

Küçük Hasan, Servet-i Fünûn hikâye ve romanının yaygın bir tipi olan zayıf ve hastalıklı bir çocuk olmasına rağmen güler yüzlü, neşeli ve zekidir.¹⁴³ Servet-i Fünûn estetiğinde zavallılara acıma temi sıkça kullanılır. Hikâyenin sonunda asrın yaygın hastalığı vereme yakalanan ve kurtulamayan Hasan'ın ölümü yazarı derinden sarsar.

2.11.2.3. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

2.11.2.3.1. Zâhir¹⁴⁴

Faik Ali Ozansoy *Servet-i Fünûn* dergisinin 11 Mart 1315 tarihli nüshasında yayımladığı küçük hikâyesinde iki arkadaşın birbirlerine duydukları sevgi ve dostluk hisleri ile mektuplaşmalarını bir hikâye kurgusu içerisinde dile getirir.

Yazar Sahralı, arkadaşı ise Adalıdır ancak bu iki arkadaş birbirlerine çok benzer iklimlere sahip yerlerde çocukluklarını geçirmişlerdir. Birbirini çok seven iki arkadaş, duygu ve düşüncelerinde ortaktır. Birbirleriyle âdeta konuşmadan anlaşılır:

“Ne kadar, ne kadar sevişirdik! Üç dört senelik müşâreket-i hissiyenin tevlid ettiği bir irtibât ile bir uhuvvet-i kalbiye ile hemen daima beraber yaşardık. Düşündüklerimiz, okuduklarımız, şairlerimiz birdi. Ben onun fikrindeki hayali tanurdım, o benim kalbimdeki hissi anlardı; ben onun zihninden uçan amâli bilirdim, o benim ruhumda titreyen melâli görürdü.”

¹⁴³ Hasan'ın hastalıklı ve sevimli hâlleriyle *Aşk-ı Memnu* romanının kahramanlarından Beşir'e benzemektedir.

¹⁴⁴ Faik Âli [Ozansoy], **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 419, 11 Mart 1315/23 Mart 1899, ss. 37-39. (Alıntılar bu nüshadandır)

İki arkadaş geçmişte günlerini dağlarda, tepelerde avare dolaşarak geçirmişlerdir. Zâhir, Ada'da yaşadığı zamana dair anılarını arkadaşına anlattığı zamanların çoğunda hayal gücünden yardım almaktadır. Birlikte geçen bu yıllarda birbirlerine hikâyeler, anılar anlatmış; hayaller kurmuş, düşüncelere dalmışlardır:

“Üç dört sene böyle hemen daima beraber yaşadık. Seyr-i serserîyânemizde neler görmüş, ne berrak menba'lar ne yeni yeni çiçekler bulmuş, keşfetmiş idik; gezdiğimiz yerlere, adlarını bilmediğimiz kuşlara, çiçeklere isimler verirdik...”

Zâhir Kahire'ye gider, birkaç ay sonra da yazar İstanbul'a gelir. İlk zamanlar düzenli mektuplaşan arkadaşlar, birbirlerinin yokluğuna böyle katlanmaya çalışırlar. Zâhir, mektuplarında yazara Afrika'nın uçsuz bucaksız manzarasında seyrettiği “tulû'ların, gurûbların, mehtâpların nûrâniyet ve ruhâniyetinden, hurma ağaçlarının medîd ve müterâkim, beyaz ve müdevver sâye-i sükûn-perverinde cereyân eden Nil'in emvâc-ı raksânında Dicle”yi uzun uzadıya anlatır, Mısır'daki Firavun mezarlarından ayrıntılı olarak “sıtmalı bir belâgatle” bahseder. Yine bir tabiat manzarasını tasvir ettiği bir mektubunda duygularını dile getirir:

“İstiyorum, istiyorum ki başımdaki denizin –nereden geldiğini bilmediğim- hîzâb-ı cünûnunu bu pâyânsız kavm-i deryâlarını tebahhur ettiren küre-i âteşine arz ederek bu dalgaları da aşağıdan yukarıya ben dökeyim!”

Arkadaşının yazdıklarını okurken onun ruh hâline bürünen yazara, zamanla sadece okudukları ve düşündükleri yetmez hâle gelmeye başlar. Arkadaşının heyecanını ve hissini paylaşır. Ancak Zâhir'in mektuplarının satır aralarından bir sorunu olduğunu sezer:

“Bir aralık seziyordum ki fikirlerinde bir melâlin zılâli uçuyor; cümleleri bazen perişan, bazen serâpâ pür-heyecan oluyor. Ne kadar severdim, ne kadar: o perişan hisler bir ruhun âvâre âvâre pervazıdır; o pür heyecan fikirler bir maneviyet-i mütehassisenin zelzelesidir.”

Yazar, uzakta da olsa dertlerinin nedenlerini tam olarak anlayamasa da arkadaşının yazdığı satırlardaki sıkıntısını hisseder ve onun hüznünü paylaşır. Arkadaşı son zamanlardaki bir zaafından ve bunun neden olduğu uykusuzluğundan şikâyet etmektedir. Yazar, aşırıya kaçan duygulanmaları da bir çeşit hastalık olarak görür ve kararsızlığın, bıkkınlığın, hüznün feci sonuçları olabileceğinin farkındadır.

Arkadaşının mektupları giderek seyrekleşir ve iki seneye yakın ondan düzenli bir haber alamaz hâle gelir. Bir gün ortak bir arkadaşlarından Zâhir'i İskenderiye'de

gördüğüne dair haber alan yazar, Zâhir'in kendisinden bahsettiğini, mektuplarına cevap yazmadığı için kızmamasını istediğini öğrenir. Daha sonra da Beyrut'tan selamını alır.

Bir gün arkadaşından uzun zamandır beklediği mektup gelmiştir ancak yazar o gün mektuplarını almak üzere her zaman uğradığı yere gitmez. Yazar, kaderin bu oyununu şu şekilde yorumlar:

“Bizce en ehemmiyetli vakıalar onlarla mukayyet olmadığımız bir zamanda bizi karşılar. Aylarla takip ettiğimiz bir emeli, nişyândan ziyade ihmal demek yakışan bir lâkaydî-i muvakkatle unuttuğumuz vakit bir gün apansızın husûle gelmiş görürüz.”

Çağrılması üzerine gidip mektubunu alan yazar, zarfı sevinçle açar açmaz yazılanların içeriğini bilmemesine rağmen mektubun kimden geldiğini anlamıştır:

“Bu yazıya bütün ruhumla aşına idim. O yazularla hafızama ne şiirler nakş olunmuş, kalbime ne asil hisler, hayalime ne yüksek fikirler muntabı’ olunmuştu.”

Zâhir'in, Afrika'nın kavuran sıcaklığından, yaşadığı buhran ve ızdırap dolu günlerden kaçıp bulunduğu yere geleli altı aydan fazla bir süre geçmiştir. Mısır'da bulunduğu sırada tehlikeli bir hastalığın pençesine düşmüş uzun süre bununla mücadele etmiştir. Çektiği acılar karşısında çevresindekilerin kendisini iyileştirme çabasını “yaşamak için beni sanki öldürüyorlardı” olarak yorumlamıştır. Zâhir, başına gelen tüm olumsuzlukların en büyüğü olarak arkadaşının dostluğundan, teselli ediciliğinden uzak kalışını görmüştür:

“Yalnız seninle muhataba tesellisinden mahrumiyet işte bu memnuniyetin en müellimiydi. Sustum, o kadar sustum ki ölümler de benim kadar sükût eder.”

İyileşince Mısır'ı terk eden Zâhir, arkadaşına yazmayı düşünmüş ancak bir türlü başaramamıştır. Çünkü yazmanın birtakım üzücü olayları, duyguları anlatıp üstesinden gelmeye yaradığını düşünmektedir ancak Zâhir'e göre duygularını gömebileceği “kâğıt kalemle kazabileceği bir mezar” bulunmadığından yazmamıştır:

“Evet, niçin yazayım? Şimâlin donuk melâhatine cenübün âteşin letâfetini.. Garbin maddi, manevî, tabîi, sînâî, medenî mehâsinine şarkın ruhânî, cismânî, mestûr, mütekeşşif güzelliklerini.. Cibâl-i âliyenin samt-ı mehabetine ebhâr-ı muhîtenin elhân-ı telâtumunu.. Asabî çağlayanların velvele-i sükûtuna çılgın volkanların gulgule-i indifâını eski dünyanın terâne-i mürgânına yeni dünya kartallarının safir-i vahşetini.. Baharın şühî-i rengârengine kışın zalâm-ı ahengini.. Kalbin gamga-i darabâtına ruhun zezeme-i tahassüsâtını mezcedemedikten sonra niçin yazayım? Lisanım fikrime, fikrim hissime yetişemedikten sonra niçin ve nasıl yazayım?”

Okuyup yazarak geçirdiği zamanlarından, uykusuzluktan, iç sıkıntısından muzdarip olan Zâhir, aşırı hassasiyetin, duyarlılığın neden olduğu buhranlarından kurtulmanın yolunu okumamak ve yazmamakta bulur. Böylece daha çok uyumaya ve daha az rüya görmeye başlamıştır.

Kitaplarına küskün olan Zâhir, huzuru ve mutluluğu bulmuştur. Eskiden Hâmid, Byron, Hugo'nun şiirlerini okurken artık kendi eserleri, yani yetiştirdiği “çiçekler, fidanlar, başaklar”ı şiirlerin yerine koymuştur:

“Kalem yerine elimde bir çapa, kitap yerine önümde ufacık bir tarla. Daha aşağıda bir semâ-ı müzehheb, yukarıda da bir deryâ-ı mükevkeb var...”

Birbirini çok seven ancak yolları zorunlu olarak ayrıldığından birbirleriyle mektuplaşarak özlem gidermeye çalışan iki arkadaşın ortak duyular ve mutluluk arayışlarının konu edildiği hikâyede Zâhir, kendini bulmak için çıktığı yolculuğunun sonunda okumayarak, düşünmeyerek, uyuyarak eskisinden daha mutlu olduğunu ve hatta iyileştiğini dile getirmektedir. İnsanın tabiatı kendi doğal mekânı olarak görüşü ve tabiatın insana modern yaşamın her türlü zorunluluk ve sorumluluğundan kurtulma imkânı sunuşu fikri eserlerde kaçış teması şeklinde karşımıza çıkar. Kahraman modern hayat ile tabiatı karşılaştırır ve modern hayatı tabiattan daha vahşi ve zorlayıcı bulur. Zâhir gerçek kişiliğini bulabilmek ve içindeki mutluluğu açığa çıkarabilmek için şehir hayatını terk etmeyi seçer. Metinde Zâhir şehir hayatından olumsuzluklarıyla bahseder. Servet-i Fünûn hikâye ve romancılarının etkilendikleri edebiyat akımları arasında Romantizm de vardır. Romantizmin en büyük çağrısı da “tabiata/ tabii olana dönüş”tür. Hikâyede, tabiata sığınma bir Servet-i Fünûn temi olmakla birlikte şehir hayatının karşısına tabiatı çıkarma yoktur. Burada J. J. Rousseau'nun tabiat anlayışına bağlı kalınmıştır. Ancak tabiatın şehre tercih edilmesi J. J. Rousseau'da görüldüğü gibi ya da Rousseau etkisiyle Sahra'yı yazan Hâmid'de olduğu gibi değil tamamen santimentalist duyguların etkisiyledir. Medeniyetin olumsuzluklarının anlatılması Servet-i Fünûn edebiyatında karşılaşılan bir tem değildir. Yazar, hikâyede Zâhir'in düşüncelerinden hareketle vermek istediği düşünceyi başarıyla kaleme almıştır.

2.11.2.3.2. Zâhir'in İkinci Mektubundan¹⁴⁵

Faik Ali'nin *Servet-i Fünûn* dergisinin 1 Nisan 1315 tarihli nüshasında yayımlanmış olduğu mensur şiire yaklaşan hikâyesi daha önce Zâhir¹⁴⁶ adıyla yayımladığı mektup formundaki hikâyesinin devamı niteliğindedir.

Zâhir, yazara yolladığı ikinci mektubunda kendisini hüzünlendiren, umutsuzluğa düşüren medeniyetin olumsuz yönlerini sıralarken buna karşılık tabiatın, kır hayatının ayrıcalıklarının, güzelliklerini anlatmaya başlar¹⁴⁷:

“Medeniyetin melûf buldukları hây ü hüy-ı dâimisinden bir hevâ-yı barid-i ginâ hissetmeye başlayanlar tabiatın sükûnet-i sarfesinden bir bûy-ı melâl alarak ekseriya elîm bir bî-karârlık içinde kalır. Onlar için izdiham tahammül-şiken, yalnızlık müziçtir; gürültü azap, sessizlik ızdırıp verir. Öyle bir mevki isterler ki izdihamları gürültüsüz, gürültüleri ıssız, ıssızlıkları izdihamlı olsun. İşte Cebel-i Lübnan sanki böyle hâsseten büyük şehirlerin gulgule-i izdihamından kaçan muzdaripler için halk olunmuş mevâki'-i güzîdedendir.”¹⁴⁸

Zâhir, aradığı mutluluğu ve sükûneti çocukluğunu geçirdiği Lübnan Dağlarında bulmuştur. Lübnan Dağları kendisi gibi şehir hayatının hengâmesinden, gürültülerinden kaçanlar için “izdihamları gürültüsüz, gürültüleri ıssız, ıssızlıkları izdihamlı” âdeta sığınılacak en uygun bir liman konumundadır. Uzun zamandır yorgun düşen ruhunu dinlendirecek bir yer arayan Zâhir, sükûnete kavuşabilmek için uygun bir yer olarak gördüğü bu yerin kendisini beklediği hissine kapılır:

“Bu hava, bu deniz, bu gök, bu şefik ve rahîm-i tabiat hissediyorum ki aylardan beri benim de mevcudiyetimi kemiren evcâ'-ı ma'nevîyeyi yavaş yavaş uyutacak.”

Zâhir mektubunun devamında, insanın dünya hayatında pek çok dertle, üzüntüyle mücadele etmek zorunda kaldığını, bu elemelerin bir kısmının bitmek için başladığını, diğer bir kısmının da başlamak üzere bittiğini anlatır. Bu sıkıntıların arasında en kötüsü de sonuncusudur ve Zâhir sıkıntısız bir hayat geçirmenin mümkün olmadığını bilir ancak kendi derdinin hiçbir zaman bitmeyeceği ihtimâlini düşününce korkuya kapılır:

“Tamamiyle âsûde bir hayat geçirilmelidir diyemem; çünkü bu kabil ve çünkü insan hissedeceği ızdırabat ile tekemmül eder. Ancak hayat bile yek-tarz ve yek-eda

¹⁴⁵ Faik Ali [Ozansoy], *Servet-i Fünûn*, C. XVII, nu. 422, 1 Nisan 1315/13 Nisan 1899, ss. 84-86. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁴⁶ Faik Ali [Ozansoy], *Servet-i Fünûn*, C.XVII, nu. 419, 11 Mart 1315/23 Mart 1899, ss. 37-39.

¹⁴⁷ Yazarın tabiata bakış tarzı J. J. Rousseau etkisindedir ancak şehir hayatı ile tabiatı karşılaştırması tamamen santimentalist duyguların tesirinde gelişmiş bir bakış tarzıdır.

¹⁴⁸ Tabiat tasvirleri Hâmid'in Hindistan'dan bahsedişine benziyor.

olduğu zaman çekilemez bir hâle gelirken ıstırahatın ayniyet-i elemiyesi büsbütün tahammül-fersâ olmak tabiidir.”

Çekilen çilelerin insanı olgunlaştırdığına inanan Zâhir, bu acıların ahenkli bir süreklilik arz etmesi durumunda tahammül sınırlarını da zorlayacağını belirtir. Lübnan Dağlarında, Dicle kıyılarında iç sıkıntısını biraz olsun dindirmek için yürüyüşe çıkan Zâhir, çocukluk hatıralarını yad eder:

“İşte, derdim, işte benim ada; işte çocukken, yazın şeffaf sularında yıkanmaktan hoşlandığımı hâlâ unutmadığım ırmak, bunun ayakları; işte bu ufkunda doğduğum yerlerin denizlere gölgeler atan dağları; işte akşam tenezzühlerimden, geç vakit avdet ederken üzerinden vahşi bir baykuşun asabî kahkahalarla beni selamladığı kayalar; işte zılâl-i şehbâlini arslanların dûş-ı vekârına çarparak şevahik-i cibâli enzâr-ı istihfâfi altında ezmek için yükselen aşına kartallar.”

Günleri tabiatla baş başa kalmasına imkân sunan kır gezintileriyle geçen Zâhir, “mazi ile hâl ve istikbâlden mürekkebe bir hayat-ı müstesnâ içinde” yaşar:

“Böyle bilmem ne kadar maziyi tekrar yaşadıktan, namütenahilikle teâtî-i hissiyat ettikten sonra ruhun kudsiyetle meşbû’ olmasından mütevellid bir haşyet-i dindarâne beni uykudan ziyade gaşya benzer bir hâl içinde uyutur ve sabah olunca bir darbe-i ilham ile uyandırır.”

Zâhir, “tabiatın lisanı”nı öğrenmiş ve bu lisanı şehirlilerinkinden daha anlaşılır bulmuştur. Tabiata “ulvî bir aşk” duyar ancak hayatın yadsınamayacak gerçeklerinin varlığını da farkındadır:

“Hayal hakikate ne kadar tahakküm etmek isterse istesin, yine pâ-mâl-i tehekkümü olmaktan kurtulamıyor. Biraz evvel kâinat bir genç kızdan ibaretken biraz sonra derin, karanlık, nihayetsiz, manasız bir boşluk.”

Zâhir, şehre pek nadir indiği vakitlerde Abdülhâk Hâmit’in eşi Fatma Hanım’ın mezarını ziyarete gitmektedir. “Edebiyatımıza validelik etmiştir” dediği Fatma Hanım’ın kendi zihninde uyandırdığı hayallerle felsefi düşüncelere dalar:

“Zaman pençe-i tahribini bu mezara da atmış, mâil-i fenâdır; varsın olsun, o mâder-i edeb bu türâb-ı siyâh-ı nisyân içinde değil Makber’in sahâif-i ebedîyesinde nâil-i bekâdır. Ben burada bu hâtîmegâh-ı hayat-ı fenâ meşhûn karşısında ekseriya ‘makber’in mukaddeme-i i’câz-nümûnunu zihnimde tekrar eder duruyorum. Fevkimdeki pâyânsızlığa mukâbil zîrimde de bir semâ açılır. Birinde sitâreler tenevvür ettiği gibi birinde de ruhlar parlar. Eflâk-ı berinde isimlerini, mevkîlerini tanıdığım birkaç sitâreyi bulabildiğim gibi o âsumân-ı zîrinde de ervâh-ı aşına-yı görürüm. Babam görünür, hayatıma ancak hayatımla bitecek mâtemlerini bırakan kıymetli vücutlar birer birer görünür. Kaç kere fikrim bu iki

lâyetenâhiyet-i mütekâbilenin serhad-i azametinden yüксеle yüксеle nokta-i telâkileri olan ezeliyet-i ebediyeye iltihâk etti!... ”

Zâhir, hayal ve hakikat arasındaki tezatlıktan rahatsızdır. Zâhir, çocukluğunun geçtiği dağlarda ve Dicle kıyılarında hayali sevgilisiyle birlikte ân ve maziyi içine alan bir yolculuğa çıkmıştır. Hayali sevgilinin gerçekte maddi bir vücuda sahip olmamasından üzüntü duyar ve görünenin gerçek olmadığı fikrine ulaşır:

“Her tecelli hassas gönüllere karşı bir istihâ-yı müzeyyendir. Bu hayal hakikate inkılâp etmeden daha vâzıhtı. Şimdi mübhem; melekler gibi mübhem, gönüller gibi, mübhem, hilkat gibi, mübhem.. mübhem.”

Bilinmeyi öğrenme, görülmeyeni görme isteği duyan Zâhir, en sonunda hayalin sunduğu sonsuz güzellikleri çıplak gerçekliğe tercih eder:

“Hayır hayır, bir daha görmeyeyim, bilmeyeyim, ben garabetler içinde haşrolur bir adamım. Mehâsin-i gayr-i meriyeyi letâif-i meriyeden ziyade severim. Kalbim ebedî sevmek için bilmemek ister, ruhum ebedî bilmek için görmemek ister. Melekleri daima severim, çünkü görmüyorum. İstikbâlîme maziden ziyade muhabbetim var; çünkü bunu tanıyor, onu göremiyorum. Mezarımı hangi topraklara mukadder olduğunu bilmediğim, mahşeri görmediğim için severim. En beğendiğim mevâkî görmediklerim, en sevdiğim sitâreler görmediklerimdir. Kim bilir, belki yine bu hissin tesiriyledir ki şarkın mestûr çehrelerine garbın münkeşif sîmâlarından ziyade meftunum. Kutuplar, hâkine hiçbir nazar-ı insânî taalluk etmemiş olmak ihtimâliyle mihrâb-ı fikrimdir. Himalaya'nın en bülent zirvesi gerek en refi' bir mevki olduğu için değil, görmediğim için, kimse bilmediği, kimse görmediği için mutâf-ı hayalimdir!”

Zâhir'in ikinci mektubunda da ilkinin devamı niteliğindeki görüşler ve hisler dile getirilmeye devam edilmiştir. Aradığı mutluluk ve huzuru tabiatta bulan Zâhir, medenî hayatın acı hakikatleri yerine tabiatın sunduğu sonsuz hülyaları tercih eder ve medeniyetten kaçarak tabiata sığınır. Hayal hakikat çatışmasının yoğun olarak ele alındığı hikâyede, Zâhir'in tercihi daima görünen yerine görünmeyenden, hayale daha çok imkân sunandan yanadır.

Hikâyede kahraman aradığı huzuru çocukluğunun geçtiği mekânlarda ve bu mekânların kendisine anımsattığı mutlu hatıralarda bulur. Servet-i Fünûn dönemi metinlerinde çocukluk kavramı yetişkinlerin zihninde daima saflık, korunma ihtiyacı gibi düşünceler uyandırır ve olumlu hislerle birleşir. Hikâyede medeniyetin zorlu koşullarından tabiata koşan Zâhir, kendini bulma yolunda çocukluğunun geçtiği mekânlarda bir gezintiye çıkararak arınma yolunu seçmiştir.

2.12. HASAN TAHSİN (1882-1932)

2.12.1. Hayatı

Çalışma hayatına İstanbul Hukuk Fakültesi, Mülkiye, Ticaret Mektebi gibi okullarda ilm-i iktisat ve maliye öğretmenliğiyle başlayan Hasan Tahsin ayrıca Galatasaray Lisesi'nde müdürlük ve Hukuk Fakültesi'nde dekanlık görevlerinde bulunmuştur. Döneminin önemli gazete ve dergilerinde ekonomi ile ilgili makaleler yazarak bu yazılarında memleketin iktisadî durumunu ve ciddî gelişmelerini gündeme getirmiştir.

2.12.2. Küçük Hikâyesi

2.12.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

2.12.2.1.1. Medfûn Emellerle¹⁴⁹

Hasan Tahsin *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlamış olduğu küçük hikâyesinde, büyük hayalleri olan bir gencin hayatın gerçekleriyle tanışması ve hakikat karşısındaki çaresizliği çevresinde dönemin edebiyatçılarının hayal- hakikat çatışması hakkındaki görüşlerini dile getirir.

Nahit, Mekteb-i Âlî'nin son sınıfında okuyan, gençliğinin “en hayal-perver” döneminde olan umutlarla dolu bir gençtir. Senelerce sarf ettiği çabanın, çalışmanın elbet bir karşılığının olacağına inanan Nahit, geleceğe umutla bakarken aksiliklerin yaşanabileceğini aklına bile getirmez.

Bir gün Fransızca dersi sırasında Nahit yine gelecekle ilgili hayallerine dalmıştır. Derslerine zamanında çalışan, görev bilincine sahip bir genç olan Nahit, okul biter bitmez arkadaşlarıyla birlikte bir gazete çıkarmayı, bu gazetenin başmuharriri olmayı ve bunun sonucunda da şöhret kazanmayı arzular. Nahit'in hayallerini gerçekleştireceğine dair en ufak bir kuşkusu dahi bulunmamaktadır.

---

¹⁴⁹ Hasan Tahsin, *Servet-i Fünûn*, C. XIV, nu. 348, 30 Teşrin-i evvel 1313/11 Kasım 1897, ss. 152-154. (Alıntılar bu nüshadandır)

Nahit, ona kurduğu hayallerin imkânsızlığından bahsedenele inanmaz çünkü bu insanlar aslında hiç tanışmamış olmalarına rağmen kadınlar hakkında pek çok fikre sahiptirler:

“[...] dünyada kadınlara inanmayan adamlardan başka zeki, akıllı adam olmadığına kani’ arkadaşları, yanakları batmış gözleri mavi birer halka ile ihâta olunmuş o derbeder, serseri arkadaşları vardı ki hafta başı mektepten çıkar çıkmaz eğer ailesi varsa evlerine, yoksa kalp ve fikrin ezeli, samimi aileleri olan sahralara, kırlara gidecekleri yerde başka taraflara koşarlar, ertesi gün birer fesad-ı ahlâk menba’ı oldukları hâlde o müteaffin nazariyelerini her konuştuklarının fikrine ilkâ etmek isteyerek nutuklara başlarlardı. O arkadaşlar ki kadınları yalnız birkaç mahallede birkaç saatten beri tanırlar ve bütün kadınları bunlar gibi zannederler. Kadınların kaffesini hemşireleri, valideleri gibi zannedenler ise o kalpsizlerin söyledikleri yolda mahlûkâtın dünyada mevcudiyetine kani’ olmak için müşkilât çekerler.”

Derslerinden başka hiçbir şeyle ilgilenmeyen ve arkadaşlarının “kalpleri eskiten, hissiyatı adileştiren, efkârı yoran o hovardalıkları”na kızan Nahit, bir gün kendine daha fazla engel olamaz ve “Cuma hovardalıkları”nı anlatan bir arkadaşına hiddetlenir:

“[...] siz kayıtsız, ekseriya ahlâksız telakki olunan, muhabbetlerini münasipçe paha ile satmaya mecbur olan bu kadınların yüzlerinde lemeân-ı maziyenin in’ikas-ı ahiri, bir mesûdiyette-i zâilenin son tebessümü gibi duran hutut-ı mükeddereyi hiç nazar-ı dikkate almıyorsunuz, bunları hiç ta’mik emiyorsunuz, siz onların kederlerinde bir netice-i asabiyye, bir müzâyaka-i nakdiyeden başka bir şey görmüyorsunuz. Zannederim ki ne doktor, ne de banker olmadığınız cihetle asabın teskininden, ihtiyacın indifaından sonra avdet etmek üzere oralardan hemen savuşuyorsunuz.”

Arkadaşları ile ahlâk hakkında bir tartışmaya tutuşan Nahit, arkadaşlarının hovardalık maceralarında yer alan kadınların acınacak hâllerini ve kendisinin savunduğu ahlâkî değerleri açıklamaya başlar:

“Şüphesiz bahs ettiğimiz bu kızlar arasında birçok tabâyi’-i sefile olduğu gibi hiçbir şua’-i ümit ve muhabbetin nüzul etmediği ve etmeyeceği yıpranmış kalpler de vardır. Bu kalpler, dehşet-engiz muzlim, melce-i haşerât olan o mağaralara benzerler ki senelerden beri oralara güneşin ziyası nüfuz etmemiştir. Fakat bunların arasında, meserretleri bir nev’-i hummadan, kayıtsızlıkları yalandan başka bir şey olmayan, muktedir olabildikleri kadar def’-i melâle çabalayan biçare mahlûklar da bulunur ki onlara ismetten, aşk ve aileden, kendilerinin asla tanımadıkları, tanımamaya mahkûm oldukları bu üç şeyden bahs ediniz, derhâl ağlamaya başladıklarını görürsünüz. Bu biçarelerin önünde validenizden, hemşirelerinizden bahs açınız; güyâ tesâdüfi ve bilâ-teemmül söylenilmiş gibi beşiğimizi ihâta eden bu mukaddes, muazzez isimleri telaffuz ediniz, sefalete metruk bu kızların nazarlarını bürüyerek aile mesûdiyelerini kendilerine göstermeyen o zalim perdeyi kaldırınız, size şüphesiz hırs ile bakacaklar, tahayyülâta dalacaklar. Bir lakırdı söylemeye muktedir olamayarak şiddetle ağlayacaklardır.”

Nahit, eğitimini tamamlayıp mezun olduktan sonra kendini istirahat ile ödüllendirmeye karar verir. Bir ay kadar gezip tozduktan sonra “Nâgeh-zuhûr bir vaka’ tekmil ailesinin gavâilini başına sarar.” Bu “belâ-yı maişet” kendisini öyle üzmektedir ki sıkıntılarında sonsuza dek kurtulabilmek, kaçabilmek adına intihar etmeyi dahi düşünür:

“[...]kayga-yı maişette adem-i muvaffakiyet, mağlûbiyet azamet-i nefsine pek güç gelirdi. Hiç şikâyet etmeden, büyük bir tevekkül ile muttasıl çalışıyordu. Çünkü gaye-i hayalîyesi, aksâ-yı emeli daima bu meşâgil-i mütemadiyeden sonra yüzüne güler, ümidini beslerdi. Bazen, ama pek nadiren, amâlinin rehin-i indirâs olabileceği aklına gelirdi, o zaman her tarafı buz gibi kesilir, titrerdi.”

Nahit, zamanında katılmaktan hoşlandığı “zevk ve safâ” âlemlerine veda edeli uzun bir müddet olmuştur. Okulu bitirmesiyle büyük sorumluluklar altına girmeye mecbur kalan Nahit, “sabahları erken kalkar, bir husûsî mektebe gidip dersini verir, oradan kalemine gelir, akşama kadar muttasıl yazı yazar, geceleri yine husûsî dersler için koşar, başkalarının hesabına kitaplar tercüme eder, kendini yorar”.¹⁵⁰ Tüm günün yorgunluğunu ise gazeteyi ve gazeteciliği düşünerek üzerinden atan Nahit, bir akşam son derece mutsuz bir hâlde eve gelir. Nahit o gün ne ders vermeye gider, ne çeviri yapar, ne de tek bir kelime eder.

Kendi başına kalıp biraz düşünme gereği duyan Nahit’in erken yatmasından şüphelenen annesi oğlunun odasına gittiğinde onu ağlayıp inerken bulur. Nahit annesini kandırıp odadan yollar ve tabiatın, “ihtişâm-ı semâ-ı leyl”in dahi hayalleriyle alay ettiği fikrine kapılır. Son ümidi de boşa çıkmıştır. Hayatı boyunca hayallerini gerçekleştireceğine dair umutlarını daima taze tutmaya çalışan Nahit, emeklerini boşa harcadığını düşünür ve hayatının amacı olarak gördüğü ve gerçekleştiremediği hayallerinin ardından gözyaşı döker. Nahit’e göre artık bu âlemde hayalleri olmadan bir vazifesi de kalmamıştır.

Büyük bir bunalıma sürüklenen Nahit, yan odadan gelen minik kardeşinin “masum” ağlamasını duyar ve asıl vazifesini hatırlar¹⁵¹:

“Hayır, yaşamalı bâr-ı hayata katlanmalıyım. Ailem benden hayat bekliyor[...].”

¹⁵⁰ Nahit, gazetecilik hayallerini ailesinin geçimini sağlayabilmek için bir kenara bırakmak zorunda kalmıştır. Bu yönüyle *Maî ve Siyah* romanının kahramanı Ahmet Cemil’le benzerlikler taşır.

¹⁵¹ Tevfik Fikret de “Halûk’un Sesi” adlı şiirinde “Melek çocuk, baban senin sesinle bahtiyar olur” der. Metinde anlatıcının tavrı Fikret’in, Halûk’un sesini duymasıyla vazifesini hatırlayıp hayata tekrar sarılışını andırır. Araştırmamıza konu olan dönemde *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmış olan Ali Ekrem’in “Boğaziçi’nin Sesleri” adlı mensur şiirinde de çocuk sesi yazara sorumluluklarını, sahip olduklarını hatırlatan, onu mutlu eden bir unsurdur.

Hikâyenin sonunda Nahit, korkunç bir kâbustan uyanmış ve o gün okula her zamanki Frenk gömleği yerine sade bir kıyafet seçerek yola koymuştur.

Nahit'in arkadaşları kadınlar hakkında pek çok fikre sahiptirler. Genç adam arkadaşlarının anlattığı hovardalık hikâyelerinden hoşlanmaz ve bu tarz yaşantılarını anlatan arkadaşlarına kızar. Nahit ahlâklı bir gençtir ve ahlâkî değerlerini arkadaşlarına karşı savunur. Nahit, arkadaşlarının hovardalık yaptığı düşmüş kadınlara acır ve onların hakkındaki düşüncelerini metinde paylaşır.

Nahit hayalperest, romantik, genç bir adamdır. Mezun olduktan sonra bir süre dinlenmek ister, ancak hayat hızla akar ve bu isteğine imkân vermez.¹⁵² Eğitimini tamamlayıp mezun olunca hayatı mektepte hocalık, kalemde memurluk, geceleri de özel dersler vererek geçer. Nahit kendini yoğun bir çalışmanın içinde bulur. Geleceğe dair beslediği umutları sonuçsuz kalan Nahit'in hayalleri hakikat ile uyuşmaz. Yaşadığı büyük hayal kırıklığıyla çıkmaza düşen Nahit, bu durumdan kurtulmak için kaçmak ister ve intiharı düşünür.

Servet-i Fünûn edebiyatçılarının üzerinde durdukları önemli bir husus olan “çocuk sesi” başta Cenap Şahabettin'in şiirlerinde olmak üzere pek çok defa ele alınmıştır.¹⁵³ Hikâyede de Nahit hayalini kurduklarıyla gerçeklerin bu derece uyumsuz oluşundan duyduğu üzüntüyle ve onu hayatta tutan hayallerinin ölümüyle yaşamaktan vazgeçeceği sırada kardeşinin masum sesini duyarak tekrar bağlanır. Nahit, gerçeklerle yüzleşmiş ve böylece hayatına devam edebilmiştir.

2.13. CELÂL SAHİR [EROZAN] (1883-1935)

2.13.1. Hayatı

1883 yılında İstanbul'da doğan Celâl Sahir'in babası Yemen vali ve kumandanlarından İsmail Hakkı Paşa, annesi iki basılı oyunu da bulunan şair Fehime Nüzhet Hanım'dır. Sırayla Numune-i Terakki İlkokulu, Davut Paşa Rüştüyesi ve Vefa

---

¹⁵² Araştırmamıza konu olan dönemde *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmış olan Ali Ekrem'in “Boğaziçi'nin Sesleri” adlı mensur şiirinde de çocuk sesi yazara sorumluluklarını, sahip olduklarını hatırlatan, onu mutlu eden bir unsurdur

İdadisi'nde okudu. Daha sonra iki yıl kadar da Hukuk Mektebi'ne devam etti, ancak mezun olamadı. 1903'te Hariciye Nezareti'nde ilk memuriyetine başladı, 1907'den itibaren Mercan ve Kabataş idadilerine edebiyat hocalığı yaptı.

Servet-i Fünûn topluluğunun en genç şairi olarak tanınan Celâl Sahir'in şiire olan ilgisinin henüz çocukluk çağlarında başlamıştır. Bunda, annesinin büyük etkisi söz konusudur. İlk gençliğinde Muallim Nâci'den de etkilenerek ilk şiir denemelerini yayımlamıştır. Fransızcasını ilerletip Fransız şiirini tanıyınca edebî zevki de değişir ve Servet-i Fünûn dergisine yönelir. Bu arada Mehmet Rauf ve Hâlit Ziya ile tanışan Sahir, 1899'dan 1901'de derginin kapanışına dek şiir yayımlamayı sürdürür. Şiir anlayışı diğer Servet-i Fünûncular gibi sanat için sanat anlayışı doğrultusundadır, ama daha çok kadın konusuna yönelik şiirler kaleme almıştır. Bu nedenle “kadın şairi”, “feminist şair”, “Şair-i nisai” olarak anılır.

1909'da kurulan Fecr-i Âtî topluluğuna katılan ilk isimlerdendir ve kısa süre sonra topluluğun başına geçer. Fecr-i Âtî'nin dağılmasından sonra Türkçülük akımıyla ilgilenir. 1909'da *Servet-i Fünûn*'da “Lisanımız” adlı yazılarıyla Türkçenin sadeleşmesi görüşünü iler sürmüştür. 1911'de Genç Kalemler dergisini yayımlayan edebiyatçılarla tanışır ve Yeni Lisan hareketinin İstanbul'daki ilk savunucusu olur ve Türkçü faaliyetlere katılır. 1928'de milletvekili seçilir. Harf İnkılâbı Kurulu'na katılır, Türk Dili Tetkik Cemiyeti'ne üye seçilir, ayrıca 1932'de kapatılmasına kadar Türk Ocakları derneğinde çalışır.

1908'den sonra yazdığı şiirlerinde daha sade bir dil kullanmaya başlayan Sahir, şiirlerinde aşk, tabiat ve hayat temalarını, daha sonrakilerde ise toplumsal konuları ve yurtsever duyguları işlemiştir. Şiirden başka makale, sohbet, eleştiri yazıları kaleme almıştır.

Hakkı Naşir, Hikmet Celâl, Hikmet Hâmit, Şârik, Vekhan imzalarını da kullanmıştır.

2.13.2. Küçük Hikâyesi

2.13.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

2.13.2.1.1. Kompartımanda¹⁵⁴

Celâl Sahir, *Servet-i Fünûn* dergisinin 6 kanun-ı sâni tarihli nüshasında Sahir imzasıyla yayımlanmış olduğu küçük hikâyesinde, bir tesadüf sonucu tanışan ve tekrar görüşmeye karar veren ancak acı bir tesadüf sonucu yolları sonsuza dek ayrılan iki gencin yarıda kalmış aşk öyküsünü kaleme almıştır.

Yazar, Babiâli'deki görevine gitmek için Makriköy'den¹⁵⁵ Sirkeci'ye trenle gidip gelmektedir. Bu yolculukları sırasında daima “hafif ve nerm bir şelâle-i musikiye benzeyen sadâ-ı sâmiânevâzı ile” yanındakilerle Türkçe konuşan ancak yabancı olduğu belli olan bir genç kızla karşılaşmaktadır. Bu genç kızın sesini işittikçe “Türkçe'yi daha latif ve ahenkdâr” bulan yazar, genç kızın konuşmalarından onun ve babasının “şarkın, şarklıların, hele Türkçe'nin âşığı” Fransız bir müsteşrik olduğunu öğrenmiştir.

Makriköyü'nün sislerle örtülmüş kışa yaklaşan bir sabahında trene yetişmek telaşıyla koşan ve kendini kompartımana güçlkle atan yazar, karşısında ilk defa yalnız olarak genç kıızı bulur. Gözleri birçok tesadüfle kesişir. Genç kızın “siyah gözlerinin bir çift siyah nur-ı mahmur gibi süzülen nigâh-ı bakiriyle” karşılaşan yazar, heyecanlanır ve ne yapacağını bilemez. Beyaz peçesinin altında yanaklarının kızardığı hissedilen genç kadın ayakta kalan yazara oturması için gözleriyle âdeta yer göstermektedir. Yazar, heyecanını gizlemek kaygısıyla bir müddet yanında getirmiş olduğu gazetesini okur gibi yapar ancak bu bahaneyle genç kıızı incelemektedir. Sonradan okur gibi yapmaktan vazgeçen yazar, gazeteyi katlayıp cebine koyacağı sırada genç kadının “latif, ruh-nevâz, sâmia-firib bir ecnebi Türkçesiyle” izin isteyen sesi ve gazeteyi almak için uzanan eliyle karşılaşır. Ummadığı anda gelen bu teklif sonucu şaşırarak yazar, gazeteyi ortasından tutarak uzatır ve böylece genç kadının eli eline temas etmiş olur. Genç kadın kıpkırmızı kesilmiş, heyecanla titremektedir. Biletçinin yaklaşan ayak sesleri ile ürken yazar, elini derhâl çeker ve genç kadın da gazeteyi alır.

---

¹⁵⁴ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XVIII, nu. 462, 6 Kanun-ı sâni 1315/18 Ocak 1900, ss. 311-314. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁵⁵ Bakırköy.

Biletçinin biletleri kontrol edip gitmesiyle genç kadın gazeteyi okumaya başlamıştır ancak anlayamadığı birtakım kısımlar bulunmaktadır. Takıldığı yerleri yazarı rahatsız etmekten çekinerek soran genç kadın ve yazarın sohbetleri böylece derinleşir. Sohbet derinleştikçe birbirlerine bir hayli yaklaşan iki genç farkında olmadan samimiyetlerini de arttırmışlardır:

“Artık birbirimize o kadar yakınlaşmıştık ki kolum ten-i nermîninin temâs-ı hârîyla ısınmaya başlamıştı. Ara sıra kompartımanın açık penceresinden giren hafif bir rüzgâr, bir nesîm-i mürûc-ı muhabbet kumral saçlarının arasına nüfuz ederek onlardan birkaçını uçuruyor; ve uçuşan birkaç âsi tel gıcıklayıcı temaslarla yüzümü okşuyordu.”

Genç kız birdenbire gazeteyi kucağına bırakarak yazara şiir yazıp yazmadığını sorar ve aldığı olumlu cevapla yazara, kendisini babasıyla tanıştırmayı teklif eder.

Babasının ve genç kızın birer Türkçe hayranı olduğunu öğrenen yazar, lisanıyla gurur duyar. Genç kızın her tavrını hayranlıkla izleyen yazar, kızın ağzından çıkan her sözü büyük bir dikkatle dinlemektedir:

“[...] onun reng-i ruhsâre-i gülgûnunu daha güzel görmek, vech-i dil-rübâsında parlayan kitâb-ı celî-i hüsn ü şebâbı daha güzel okumak için gözlerini bir seylâbe-i ziya gibi iltimâ’ eden çehre-i fîrûzanına atfeder.”

Genç kız dalgın dalgın etrafına bakınırken yazar da artık teklifsizce genç kızın “eflatun şapkasının altından bir kumral çağlayan gibi titreşerek akan saçlarını” seyre daldığı sırada uyuya kalır. Gördüğü kâbusun tesiriyle genç kıza bir hayli sokulan yazar, genç kızın “ruh-nevâz” sesiyle uyanır ve hâlimden utanır.

Bulunduğu utanç verici durumdan derhâl kurtulma isteğiyle konuyu değiştirmeye çalışan yazar, Makriköyü’nü beğenip beğenmediğini sorar. Bu soru karşısında şaşkınlığını gizleyemeyen genç kız, Makriköyü’nde oturmadığını söyler. Bu söz, yazara âdeta bir “yıldırım dehşetiyle” tesir eder:

“O dakikada ruhumda bilemediğim bir şeyin düğümlendiğini hissettim. Ah eğer kâbil olsaydı... deminden beri ... hayalimde korktuğum binâ-yı âmâli yakarak ruhumu ondan kalan kıvılcımlı güllerin ummân-ı âteşinde çabalandıran bu insafsız sözlerden, bu insafsız hakikatten ahz-ı sâr etmek için bütün ömrünün yarısını feda ederdim. Fakat ah... Fakat dünyanın hemen her şeyine, her süruruna müstevli olan imkânsızlık buna da da’fia-şiken pençeleriyle sarılmış idi.”

Genç kız yazarın yaşadığı hayal kırıklığını hissetmişçesine aslında çok uzakta oturmadığını, kendisinin de Ayestefanos'ta ikamet ettiğini anlatırken âdeta yazara teselli vermektedir. Babasıyla tanıştırma teklifini yineleyen genç kız, “eflatun renkli kâğıt üzerine basılmış süslü bir kart” uzatır ve ziyaretlerine gelmesini rica eder.

Sirkeci'ye gelmeleriyle birbirlerine veda etmek zorunda kalan gençler el sıkışırlar. Yazarın kalbinde şeytanî bir his kendisine “koyverme!” demektedir. Köprüye giden caddenin yaya kaldırımına doğru “sarı iskarpinler içinde mahpus mini mini ayaklarıyla” sekerek uzaklaşan genç kızın ardından bakan yazar da kütüphanede kendini bekleyen arkadaşına verdiği buluşma sözünü tutmak üzere “geri geri giden adımlarıyla” Babîâlî yokuşuna doğru yönelir.

Meşguliyetlerle geçen üç dört haftanın ardından yazar, nihayet genç kızını ve babasını ziyarete gitmeye fırsat bulabilmiştir. Bu ziyaretinde yazara kapıyı “altmış yaşını geçkin bir kadın” açar. Yazar kapıyı açan bu kadından genç kızın babasının hasta olduğunu öğrenir. Tedavi maksadıyla doktorun hava değişikliği tavsiyesine uyduklarını söyleyen yaşlı kadın yazara “tozlar altında dura dura rengini kaybetmiş eflatun bir zarf” uzatır. Genç kadın gitmeden evvel bu eflatun zarfı belki bir gün ziyaretlerine gelir umuduyla yazara verilmek üzere bırakmıştır.

Yaşadığı şaşkınlıkla zarfı aldığı gibi istasyonun yolunu tutan yazar, koşa koşa eve gelir, odasına çıkıp gizli bir şey yapıyor gibi bir ruh hâliyle kapısını sürmeleyerek zarfı yırtar:

“Masanın üstüne hafif bir şeyin düştüğünü gördüm: Bu bir demet saç idi. O kumral saçlardan ayrılarak benimle beraber mahrumiyetler, acılar çekmeye mahkûm edilmiş olan bu ipekleri, bu muazzez yadigâr-ı cananı bûselerimle emdim.”

Yazar daha sonra “lisan-ı aşk ile” yazılmış olan mektubu okur ve gözyaşlarına engel olamayarak ağlamaya başlar.

Celâl Sahir, hikâyenin sonunda anlatıcı kişi konumundan çıkarak kendini hikâyeye dâhil eder ve okuyucuya seslenerek mektubunu şöyle bitirir:

“Ey karilerim! O muazzez mektubu da mı okumak istiyorsunuz?.. Asla! Size, ebediyen mahrum geçecek olan bu aşk-ı ruhumun o acıklı hatırasını bildirmek istemem; ben isterim ki onu yalnız ben okuyayım; onun için yalnız ben ağlayayım... O benim olmadı, hiç olmazsa hatırası yalnız benim olsun, yalnız benim...”

Yazarın, hoşlanılan kadının özelliklerinin başında onun Türkçe'yi “latif ve ahenkdâr” konuşuyor olmasına verdiği önem ve lisanıyla gurur duyuyor oluşu dikkat çekici bir unsurdur.

Hikâyede yarım kalan bir aşk macerasını anlatan yazar, elinden kaçırdığı mutluluk fırsatına üzölmekte ve hayalini kurduğu sevgiliyle birlikte geçirebileceğı günlerin hasretini çekmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
MENSUR ŞİİRLER

3. MENSUR ŞİİRLER

3.1. ALİ EKREM [BOLAYIR]

3.1.1. Merhamet Teması

3.1.1.1. Ziya Tevfik Bey¹⁵⁶

Ali Ekrem, *Servet-i Fünûn* dergisinin 18 Temmuz 1312 tarihli nüshasının *Resimler* başlığı altında yer alan “Ziya Tevfik Bey” adlı mensur şiirini “Aydın Nâdir” namı ile yayınlamıştır. Yazar bu mensur şiirinde Ali Ekrem’in yakın bir arkadaşı olduğunu anlattığımız Ziya Tevfik Bey’i tanıtır ve vefatından duyduğu üzüntüyü anlatır.

Derginin “Resimlerimiz”¹⁵⁷ adlı bölümünde yer alan bu mensur şiirde Ali Ekrem okuyucuya öncelikle arkadaşı Ziya Tevfik’in¹⁵⁸ fotoğrafını işaret ederek kişiliğinden bahseder:

“Bakınız, çehresinde ruh-ı manâ dolaşan, gözlerinden ziya-yı zekâ dökülen şu gence bakınız: Güneş kadar saf, onun kadar i’tilâya mail. Nâsiyesinde hiçbir leke görülüyor, pak vicdanlı, münevver fikirli çocuk. Ne büyük hizmetler edecek, ne şanlı insan olacak! Piş-i âmâline atf-ı nazar ettikçe nûr-ı nigâhı şebâbın tebessümât-ı latifesiyle imtizaç ediyor da şükûfe-zâr-ı bahâra düşen envâr-ı şafak kadar tarâvet-dâr oluyor; her halinde şâyân-ı hürmet bir vakâr-ı iktidâr görüyor.”

¹⁵⁶ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 281, 18 Temmuz 1312/30 Temmuz 1896, ss. 326-327. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁵⁷ *Servet-i Fünûn* dergisinin “Resimlerimiz” başlıklı bölümünde derginin içinde yer alan resimler hakkında bilgi verilmektedir.

¹⁵⁸ Ziya Tevfik Bey’in kim olduğu tespit edilememiştir. Yunus Ayata *Servet-i Fünûn Dergisi (256-305 Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler* adlı yüksek lisans tezinde Ziya Tevfik Bey olarak anılan şahsın Ebüzziya Tevfik olduğunu savunur ancak ölüm tarihi ve ölüm yaşı dikkate alındığında Ebüzziya Tevfik olamayacağı görülür. Çünkü Ebüzziya Tevfik 1913’te, altmış beş yaşında vefat etmiştir. Yazıda, sözü edilen Ziya Bey’in henüz yirmi altı yaşında, yazının yazıldığı 1896 (Rumi 1312) yılında vefat ettiği belirtilir. Ayrıca A. Ekrem, Ziya Tevfik Bey’in çocukluk arkadaşı olduğunu, birlikte büyüdüklerini belirtir ki bu da Ebüzziya Tevfik olamayacağını gösterir. Ebüzziya Tevfik, babası N. Kemal’in yakın arkadaşıdır. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz.: Yunus Ayata, *Servet-i Fünûn Dergisi (256-305 Sayılar) İnceleme ve Seçilmiş Metinler*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sivas, 1996.

Ali Ekrem'in cümlelerinden öğrendiğimiz kadarıyla Ziya Tevfik Bey, zeki, ahlâklı, âdeta bir güneş kadar parlak ve lekesez, aydın fikirli, geleceği parlak, vicdanlı bir gençtir. Yazar, daha sonra tekrar okuyucunun dikkatini Ziya Tevfik'in fotoğrafına çekerek fiziksel özelliklerine temas eder:

“Bakınız, şu demir vücutlu civana bakınız: Her omzunda bir kardeşini taşıyabilir, isterse kollarıyla bir kayayı yerinden oynatmaya muktedirdir! Cenâb-ı hakkın vücûd-ı insânîdeki mükemmeliyete bürhân-ı celî olmak üzere yarattığı şu kavi tynet çocuğu tabiat – hilkat-ı sâfiyyesine meftun olarak – seve seve beslemiş: Çehresi rengârenk sıhhat, damarlarında cevalan eden hûn-ı ateşin şebâb-ı cismine fikri kadar ciyâdet ve kuvvet vermiş. Henüz yirmi altı yaşında; daha yaşayacak, pek çok yaşayacak. Belki asır kendisini bekliyor... Heyhat!...”

Henüz gençliğinin baharında, yirmi altı yaşında olan, yüzünden sağlıklı olduğu anlaşılan, âdeta bir demir kadar güçlü kuvvetli bu genç “zavallı Ziya” verem denilen “yılan dişli, tilki tabiatlı, sırtkan ifrit”in pençesine düşmüş, yıllarca bu hastalıkla mücadele etmiştir:

“O timsah derili canavarı ayaklarının altına aldın. Ciğerlerine geçen dişlerini nazik parmaklarınla kopardın.”

Ziya Tevfik yıllarca bu hastalık karşısında mücadele vermiş, tam da bu hastalığı yeneceği sırada bu elim hastalık galip gelerek yakasını bırakmamış, onu günden güne zehirlemiştir. Hastalığın her türlü eziyetine sessizce tahammül eden Ziya Tevfik sonunda bu “canavar” hastalığın kucağına düşmüştür.

Arkadaşı Ziya Tevfik'in şahsî ve fizikî portresini çizdikten sonra Ali Ekrem arkadaşının vefatı üzerine hissettiklerini anlatmaya başlar. Ziya Tevfik'i tanıyanlar, sevenler arasında bu ölümün verdiği acı konuşulmaz ancak kimse yazar kadar üzüntü duymamaktadır. Çünkü Ziya Tevfik Bey, yazarın küçüklükten beri birlikte gezdiği, oynadığı, büyüdüğü çocukluk arkadaşıdır. Henüz çocukluktan itibaren parlak zekâsıyla dikkat çeken Ziya Tevfik Bey'in ileride büyük adam olacağı anlaşılmaktadır. Eğitimi için Avrupa'ya giden ancak hastalığı nedeniyle eğitimini yarıda bırakmak zorunda kalan Ziya Tevfik Bey'in yurda dönüşü ile Ali Ekrem arkadaşıyla sık sık görüşmüştür. Ziya Tevfik Bey âdeta kendi kendinin doktoru olmuştur ve hastalığından soğukkanlılıkla bahseder. “Ölmekten korkmuyorum, çünkü çaresizdir. Fakat ölmemeye çok çalışıyorum.” deyip kahkahalar ile güler. Arkadaşı Ziya'nın hâlini anlatmak için bir risale yazılması gerektiğini belirten yazar arkadaşının hayali ile yaptığı bir konuşmadan bahseder:

“[...] Hayaline sordum da: ‘Benim ile uğraşıp durma, kardeş. Ara sıra yanına gelirim, konuşuruz. Vaktin müsait olursa sen de gâhi kabrime uğra’ dedi.”

Ali Ekrem, çocukluktan beri birlikte olduğu, görüşmeye alışık olduğu arkadaşının mezarını sık sık ziyaret eder. Felek, Ali Ekrem’e arkadaşını göremediği için mezarının başında ağlamayı nasip etmiştir. Yazar âdeta feleğe sitem eder. Arkadaşına sık sık mezarına gideceğine, gözyaşı döküleceğine dair söz verir. Ancak arkadaşının mezarı onun kalbindedir ve kalbinin her feryadından arkadaşı için bir mersiye duyulacaktır.

3.1.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

3.1.2.1. Boğaziçi’nin Sesleri¹⁵⁹

Ali Ekrem Bolayır’ın A. Nâdir unvanıyla kaleme aldığı *Servet-i Fünûn* dergisinin 13 Haziran 1312’de yayınlanan nüshasında yer alan “Boğaziçi’nin Sesleri” adlı mensuresi, manzaranın ve gecenin seslerinin, kendisinde uyandırdığı çağrışımlara dayanır. Yazıda olay yoktur. Yazar şairane duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Ali Ekrem’i gece uyku tutmamıştır ve o da balkona çıkıp gecenin sessizliğinde muazzam Boğaziçi manzarasının seyrine dalmıştır:

“Hava güzel, kamer daha bedr olamamış ama denizde parça parça nur levhaları bırakıp duruyor. Karşıda koyu yeşil, siyaha mâil Anadolu dağlarını kucaklıyor gibi görünen semanın eteklerine sönük sönük ziyalar inmiş; karşı kıyının fenarlarından inikâs eden eşi’-a-i zerrîn deryada cedvelle çizilmiş gibi doğru, ince hatlar teşkil ediyor. Bu hutût-ı müsteviye arasına yaslanan gölge parçaları ne kadar güzel! Hele denizin ötesinde berisinde gök mai atlas üzerine işlenmiş de gitgide rengi kararmış sırma sulara benzeyen o hafif hafif temevvücâtтан müteşekkil izler ne hoş! Yeniköy’ün yeşil, Kanlıca’nın kırmızı çifte fenarları yanmış; zümrüt, yakut kemerlerini denizkızının beline sarmış. Yeniköy’den Fındıklı’ya kadar olan manzara fevkalade: Beykoz üstündeki ağaçlar peri-i nesîminin teneffüsâtından müteessir olmuş, nazan nazan sallanıyor; Rumeli Hisarı’nın üzerine envâr-ı kamer parça parça düşmüş, hayal meyal zulmetler görülüyor.”

Gecenin sessizliğini güç duyulabilen bir inleyiş böler. Bu inleyiş Kanlıca Camii müezzininin yatsı vaktinin geldiğini bildiren sesidir. Ali Ekrem’e göre bu ses çok ulvî ve tesirli bir sestir. Gecenin sükûneti ise ancak böyle ruhanî bir sesle son bulabilir.

¹⁵⁹ Ali Ekrem [Bolayır], *Servet-i Fünûn*, C. XI, nu. 276, 13 Haziran 1312/13 Haziran 1896, ss. 248-251. (Alıntılar bu nüshadandır)

Ezan sesini dinleyip manzaranın seyrine daldığı sırada Ali Ekrem'in aklına "Üstat Ekrem" in bir mısraı gelir:

"Tefekkürü severim mahrem-i melâlimdir"

Ali Ekrem de düşüncelere dalmayı sevmektedir. "Üstat Ekrem" in kaç saatler, kaç geceler boyu Boğaziçi manzarasının karşısında düşüncelere daldığını merak eder. Belki "Üstat" in da kendi gibi o anda balkonuna çıkmış düşünüyor olduğunu hayal eder.

Ali Ekrem görünmeyen güzelliklere bağlı olduğunu söylerken "Üstat Ekrem" in tutumunun ne yönde olacağını düşünür. Aklına üstadın başka mısraları gelir¹⁶⁰:

"Dikip nezzâremi bir necm-i pertev-efşâna

Düşünmeyi severim muttasıl hamûşâne"

O sessiz düşünüşlerden sonra ise; "Meclis-i vaslında giryân olduğum mazur tut/Bir tabiattır ki kalmış gam zamanından bana!" dizelerini düşünür. Ali Ekrem'in düşünceleri ise kendi etrafındaki konular hakkında ve feryatları da kendi gönlüne aittir.

Ali Ekrem'in düşüncelerini bir patırtı böler. Bu patırtı Rumeli Hisarı burnundan çıkmakta olan bir istimbota aittir. İstimbot âdeta koşa koşa, suları yarararak, kırmızı yeşil ışıkları iki yanına bırakarak, altın köpükler saçarak ilerlemektedir. İstimbotun çıkardığı boğuk ses epey yüksektir. Ali Ekrem gecenin sükûnetini bozan vapura sinirlenir. İkide bir de bacasından fırlayan siyah duman yığınlarının içinde binlerce kıvılcım parlayan vapur Boyacıköyü'ne yaklaşır ve balkonun önüne kadar gelir. Ali Ekrem'in bankaya ait olduğuna hükmettiği vapurun arka tarafında şapkası kırmızı tüylü bir madam ile iki mösyö vardır. Vapur daha sonra uzaklaşıp gider. Sesin artık kesileceğini ümit eden Ali Ekrem, çabuk bir yargıya vardığını anlamakta gecikmez. Yeni bir istimbot daha yaklaşmaktadır. Bu gece kendi hayallerine dalamayacağını düşünür. Üçüncü istimbotun da uzaklaşmasının ardından etraf yine sessizliğe bürünür:

"Kâinata nisbeten bir zerreden ibaret olan küre-i arzın bir zirvesinde gördüğüm şu mahâsin-i ulviye nedir? Ruhum bedenimden uçuyor da lem'aları, gölgeleri, gökleri, yerleri, kevkepleri, mevceleri, dağları, sahilleri geziyor sanıyorum. Bunlar o kadar güzel mi? Yoksa yine benim hissiyat-ı şairânem teheyüce mi geldi?..."

¹⁶⁰ Servet-i Fünûn edebiyatçıları, topluluğun birleştiriciliğini yapan R. Mahmut Ekrem'e saygı ve bağlılıklarını ifade etmek için hiçbir fırsatı kaçırmamışlardır. Tevfik Fikret'in de "Üstad Ekrem" adlı bir şiiri vardır.

Realizm, Romantizm, Sembolizm, Klasi[siz]m... Bunların hepsi âlâ, ama erbabı bir araya gelsin de şu elvâh-ı tabiatı hakkıyla tasvir etsin! Nurların göklerde kavuşmasını; her tarafı başka türlü mai olan semanın elvân-ı gûn-a-gûnunu; açıklı, koyulu yeşil, siyah küçük, büyük dağları; şu denizi; şu havayı; şu ağaçları; şu sahilleri; kamerin mahzun mahzun gurubunu bana gördüğüm gibi söylesinler bakayım!”

Manzaranın güzelliğini hayranlıkla izleyen Ali Ekrem, o sırada bir başka ses duyar. Boyacıköy tarafına yaklaşan fenerli bir dondurmacı sandalından gelen sesle sandala bir göz atar. Dondurmacının iyi satış yapamadığını görünce ona acır ancak dondurmacının rahatsız edici sesiyle “Dondurmacı dondurmacı... çilekli var kaymaklı!” diye bağırması üzerine Ali Ekrem dondurmacıya kendisinin hayallerine dalmasını engellediği için hiddetlenir ve lânet okur.

Ardından yine bir uğultuyla Rumeli Hisarı’ndan dağ gibi bir vapur görülür. Direkleri neredeyse kalenin tepesine varacak gibi heybetli görünen vapur denizde hızla ilerlemekte, âdetâ denizi yarıp geldikçe iki tarafında sular nehirler gibi akmaktadır. Vapurun neden olduğu dalgaları rıhtımı yıkabilecek kadar güçlü bulan Ali Ekrem bu vapurların kıyıya kadar yanaşmasının doğruluğunu sorgular. O sırada gözü karşıki dağlara takılır ve tekrar düşüncelere dalar:

“Şu karşıki dağlarda acaba ne kadar mezar vardır? Sahillerde gördüğüm siyah siyah parçalar makberelerin gölgeleri olmasın? Çok ulvi, çok hazin manzaralar! “Sanki bin âşık gömülmüştür şu âli dağlara.” Dağdaki güzellik nedir yarabbi? Gündüz, gece her zaman başka türlü güzel: Bulutlara ârâm-gâh olur; kevkeblere ağuş açar; dâmen-i âsmânı bûs eder...”

O sırada mehtapçıların sesi gelmeye başlar. Ali Ekrem onlar hakkında düşünmeye başlamıştır bile:

“Ay, mehtapçılar ha! Bu saatten sonra.. Tuhaf şey! Vah fena değil. Rasttan başladılar. Acaba her fasıldan birer şey okuyacaklar mı? Keman da iyi... Ah ruhumu ihtizâza getiren kemanı, o sâz-ı melek-âvâzı şu kâdarcık çalabileydim ne bahtiyar olurum! Sûz-nâk nağmelerine girdi. Bakalım epeyce ısındırabilecek mi?... Aferin vah... Çok iyi.”

Mehtapçılar bir yandan çalgı çalıp söylemekte bir yandan da turlarına devam etmektedir. Fındıklı’ya doğru uzaklaşırlar ve sesleri de artık duyulmaz olur.

Saat sabahın altısıdır ve hâlen Ali Ekrem’in uykusu gelmemiştir. Ali Ekrem’e göre gecenin de gamlı bir durumu vardır ki bu da şairin ruhuna tesir eden sükûnetidir.

Mehtap çikalı hayli zaman geçmiştir ve koyu gece artık daha da sessizdir. Yeniköy sahilinden bir yelkenli sandal ayrılır ancak yelkeni sönüktür. Çünkü hava sanki teneffüs etmiyormuşçasına sakin ve sessizdir. Gecenin gürültüsü, cümbüşü âdetâ ayın gökten kaybolması ile birlikte silinmiştir. Duyulan tek ses bir bülbülün şakımasıdır:

“Bülbül, bülbül... O tâir-i behiştî, o şâir-i semâvî, o âşık-ı terâne-dâr, o tercümân-ı hüsn-i yar, o mûsikâr-ı nev-bahâr... ‘Hezâr o kalb-i nağme-kâr’” ötmekte olan bülbülü görme isteğiyle etrafı inceleyen bir bakışla süzen yazar bülbülü gözleriyle arar. Gidip o bülbülü bulsa, küçücük gagasını sıkırsa bülbülün susacağını düşünür ancak bülbülün susmasını istememektedir. Çünkü bülbülün feryadı yazarın inleyen kalbinden daha güzeldir ve yazar bülbülü dinlemeyi tercih etmektedir. Ali Ekrem bülbülün kesik kesik, hafif hafif ötüşünün de elbet sona ereceğini bilir.

Nihayet tamamen sessizlik hâkim olur. Karanlık iyice çökmüştür. Tabiatın uykusu gelmiş, Ali Ekrem’in ise hâlâ gelmemiştir. Bu sefer denizden doğru gelen hayli gürültülü bir ses duyulur. Yunuslar avlanmaya çıkmışlardır, bu yüzden de sahile yanaşırlar. Yazar küçük balıklara acır. O esnada ortalık yavaş yavaş aydınlanmaya başlamıştır.

Bu sırada Ali Ekrem her nağmeden güzel bir sesi, yan odada ağlamakta olan yavrusunun sesini duyar. Ve çocuğunun yanına getirilmesini ister:

“Getirdiler, o semere-i hayatı o mücessem-i hande-i ruhu balkona çıkardılar. Güneş henüz doğmaya başlamış idi. Dağ üzerinde bir hilâl-i ebyâz kadar görünüyor. Yavrum beni görünce hafif bir tebessüm etti... İşte o tebessüm ile aştabın pertev-i evvelîni arasında bulunur iken uykusuzluktan gözlerim kapandı.”

Sonunda yazar uykuya teslim olur ve mensûre burada tamamlanır.

Yazıda olay yoktur. Yazar şairane duygu ve düşüncelerini dile getirmiştir.

Yazar uykusuz, sıkıntı ile geçen bir gecenin sabahında güneşin doğuşuyla birlikte yavrusunun “her nağmeden güzel” ağlama sesini duyar. Çocuğun sesi yazarın bütün sıkıntılarını sona erdirir. Yazarın sevincine benzer bir mutluluğu Tefik Fikret “Halûk’un Sesi” adlı şiirinde dile getirir:

“Melek çocuk, baban senin sesinle bahtiyar olur;

Terennüm eyliyor sesin,

Ne ruhsun bilir misin!"

Kadın ve çocuk sesi Servet-i Fünûncuların üzerinde durdukları bir husustur. Servet-i Fünûn edebiyatının önemli isimlerinin başında gelen Cenab Şahabettin'in şiirlerinde kadının, çocuğun sesi çok önemli bir unsurdur.

3.2. TEVFİK FİKRET

3.2.1. Aşk Teması

3.2.1.1. Senin İçin¹⁶¹

Yazar, sevgilisine her gün "Senin için ölmeliyim" sözleriyle şaka yollu sataşmaktadır. Her gün tekrar ettiği bu şakasına sevgilisi her gün daha üzgün, daha kederli, bakışlarla karşılık verip, yazarı daha şefkatle ve "daha sıcak bir kalb-i hassas" ile sevmektedir. Sevgilisinin bu yüce hislerine karşılık yazar "müteheyyiç fakat adi bir aşk" ile sevgisini göstermektedir.

Sevgilisi daima hayatını, gençliğini, güzelliğini, "müşfik bir nine fedakârlığıyla" kendini yazarı mutlu ve memnun edebilmek için harcamıştır. Kendi rahatından, sıhhatinden, saadetinden evvel yazarın menfaatini kollamış ve kendini bitirmek pahasına yazarı beslemeyi göze almış bir kadındır.

Yazar, "her gün biraz daha yorgun, her gün biraz daha buruşuk, her gün biraz daha endişe-nâk bir alın... Bulanık sözler... Bulanık yazarlar..." ile huzur ve mutluluk dolu hayaller kurmakta ve bu hayallerin sevgilisinin rahatsızlığına mâl olacağını bilse dahi yine de gerçekleşmesini beklemektedir.

Sevgilisinin harcadığı onca emek, gösterdiği onca çaba, hoşgörüsü karşılık hayatını vermesinin değerini karşılayamayacağını düşünen, bu sözleri her söylediğinde sevgilisinin kalbinin titrediğini, gözlerinin yaşlandığını, boynunun büküldüğünü fark etmektedir ancak kendi hayatının bunlara değecek bir kıymette olmadığını düşünen yazar, sevgilisini kalpsizlikle suçlar ve onun gözyaşlarının aslında yazarı düşündüğünden değil,

---

¹⁶¹ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 440, 5 Temmuz 1315/17 Temmuz 1899, s. 375. (Alıntılar bu nüshadandır)

yazar uğruna mahvettiği hayatını düşünmekten duyduğu üzüntüden kaynaklandığından şüphelenir ve sevgilisinin değersiz biri için “siyah gözlerinin masum yaşlarına inanmamak” ister. Çünkü yazar, kendini sevgilisinin göz yaşlarına değer görmemektedir.

3.2.1.2. Güzelliğin¹⁶²

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn* dergisinin 30 Eylül 1315 tarihli nüshasında “Esad Necib” imzasıyla yayımladığı mensur şiirinde narsist bir adamın hislerini dile getirmektedir. Anlatıcı, ben-merkezci bir şahsiyettir. Sevgilisine karşı duyduğu sevginin nedeninin aslında karşısında kendisini gördüğünden kaynaklandığını söyler.

Dünyanın kendi etrafında döndüğünü düşünen anlatıcı, sevgilisinin güzel olmadığını düşündüğünü, kadının karşındayken hiçbir şekilde bir heyecan hissetmediğini dile getirir:

“Şimdiye kadar, emin ol sevgilim, şimdiye kadar hiçbir güzellik beni karşısında bir dakikadan ziyade tutamamış, hiçbir şaşaa nazarımı bir dakikadan ziyade cebzetmeğe muvaffak olamamış, hiçbir câzibe yüreğimi bu kadar uzun bir merbutiyet-i mesûde ile bağlayamamıştır. Eşyada bir hüsn biliyorum ki mevcudiyeti onların kendilerinden ziyade benim hissime, benim nazarıma, benim zevkime, bana, sırf bana ait; ben olmasam, ben öyle anlamasam, ben öyle görmesem, ben öyle anlamasam, ben öyle görsem, ben öyle hissetme onlar güzel olmayacak, onlardaki o güzellik mevhum olacak, ma'dûm olacak; fakat ben varım, ve benim hissime, nazarım, zevkim var ki onlarda o mevcudiyet-i hüsn temin ediyor.. Onları bana güzel, muşa'şa', cazib gösteriyor.”

Sevdiği kadında herhangi bir güzellik unsuruna rastlamadığını itiraf eden yazar, kadında başka bir şey bulduğunu ve bu şeye daha evvel hiç kimsede, hiçbir şekilde tesadüf etmediğini belirtir. Sevdiği, hayran kaldığı bu şey ise kadından kendisine akseden “kendi benliği”dir. Narsist bir ruh hâline sahip yazar, bu beğenisini şu sözlerle açığa vurur:

“Acaba nedir bu şey ki hiç kimsede, şimdiye kadar hiç kimsede vücuduna tesadüf etmedim? .. Yalnız sende gördüğüm, sende görüp de bayıldığım, sevdiğim, perestiş ettiğim boş, bu hiçbir şeye benzemeyen şey sanıyorum ki ben, evet biçare kadın benim.. ve sesin yalnız bana beni arz ettiğin için, bana beni sevdirdiğin için söylüyor; bu ezici vazifeyi ika edeceğim diye kendi kendini harap ettiğin için bu mükâfata, bu zelil ücrete, bu sadaka-i kalbiyeye şâyân görülüyorsun.. Yalnız onun için!”

¹⁶² Tevfik Fikret, *Servet-i Fünûn*, C. XVIII, nu. 448, 30 Eylül 1315/12 Ekim 1899, ss. 73-74. (Alıntılar bu nüshadandır)

Servet-i Fünûn edebiyatçıları daima gizli kalanın, görünmeyenin, dile getirilemeyen saklı duyguların peşine düşmüştür. Bu mensur şiirinde Tevfik Fikret, kendini beğenmiş bir adamın duygularını dile getirerek adamın sıra dışı “aşk” anlayışını anlatır.

3.2.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

3.2.2.1. Mezarlıkta - Yine Orada¹⁶³

Tevfik Fikret *Servet-i Fünûn* dergisinde “Evrâk-ı Siyah” başlığı ile yayımladığı “Mezarlıkta” ve “Yine Orada” mensur şiirlerinde korku ve karamsarlık duyguları ile dinî duyguları birlikte kaleme alır.

Gece yarısı mezarlıkta gezinen yazar, gecenin hayale imkân verdiği bir saatte çevresinde gördüklerini kötücül birtakım şeylere benzeterek onlara anlamlar yüklemektedir.

Servilerin gölgelerini omuz omuza vermiş hayalet sürüsü gibi gören yazar, şairane benzetmeler kullanarak tabiatı tasvir eder:

“Ayın donuk ziyası bu siyah yolcuların bacaklarından, kollarından aşağı titreye titreye süzülerek onların meşy-i batî-i gülânesi altında ezilen taşlara, bu temâsil-i remîme-i beşeriyet güyâ teselliyet-sâz olmak istiyor; bâlâ-yı ebediyetten uzanan bir yed-i beyzâ-ı nevâziş gibi şimdi bir yosunlu mermerin saldîde-i temâyül-i muzdaribânesine, şimdi müzehher ve müzehheb bir kitâbenin henüz bir haftalık tezeyyün-i arûsânesine muhteriz bir temas ile dokunarak.. sarmaşıkların siyah birer yürek şeklindeki yapraklarına zibakî bir cilâ vererek.. Şurada bir çürümüş tabut parçasını, ötede toprakla dolu bir kafatasını okşayıp geçerek ta karşıda pastan dökülen parmaklığı içinde büyük yeşil sarığıyla – kandilinin şua’-ı bî-tâb asfârı altında geniş bir kitap sahîfesi gibi açılan- pehlesine doğru eğilmiş bir taşın, şüphesiz bir ulemâ kabrinin ziyaretine şitâb için – eski pehlelerden, kırık mezar taşlarından yapılmış- harap merdivenin gayr-ı muntazam kademelerini iniyor; yolun sincâbı tozlarına karışıyor...”

Havanın durgunluğu ve çevrenin sessizliği yazara ölümü çağırıştırır. “Siyah yolcular”ı andıran servilerin gölgeleri yazarda dehşet duygusu uyandırmaktadır. Gölgelerin uzaması, sanki üstüne doğru geliyormuş, yaklaşıyorlarmış gibi hissetmesine yol açar. Yazar, “ayın donuk fetzâsı” ağaçları, “yürek şeklindeki yapraklar”a sahip olan sarmaşıkları “yed-i beyzâ-ı nevâziş” ile okşayarak âdetâ cilâlamaktadır.

¹⁶³ Tevfik Fikret, **Servet-i Fünûn**, C.XVI, nu. 400, 29 Teşrîn-i evvel 1314/10 Kasım 1898, ss. 150-151. (Alıntılar bu nüshadandır)

Saatler ilerledikçe ayın ışığı daha solgun bir hâl aldığından servilerin gölgeleri uzamış, “bütün o taşları, o yosunları, o yaprakları, o tahta parçalarını, o kemik parçalarını” örtmekte, yazarın kasvetten sıkılan yüreğini ezmektedir. Ayın ışığı âdetâ okşayarak dokunduğu her şeyi aydınlatırken yazara teselli vermekten uzaktır. Yazar, yıkık bir mezar duvarının karanlık gölgesinde hüsrancıları, iç sıkıntısı ve ıstırapıyla baş başa kalmış, inlemektedir. Yazar içine düştüğü karanlıkta büyük, dehşetli bir korkuya kapılır:

“Korkuyorum... İşte göğsümün içinde buz gibi, demir gibi sert, soğuk, acı bir el, bir pençe-i mühlik, kalbimi sıkarak, ciğerlerimi dondurarak yukarı boğazıma doğru çıkıyor, tıkanıyor boğuyor. Bütün vücudumda, hatta beynimin ortasında bir ürperme var; üşüyorum, titriyorum. Başım yanıyor. Şakaklarım sanki ayrılacak açılacak. Gözlerim bulutlandı. Kulaklarıma bir uğultu, bir inilti çöktü. Damarlarım geriliyor. Kalbim çarpıyor, çarpıyor. Çenelerimin kilitlendiğini, dişlerimin gıcırdağını işitiyorum. Ruhumun uçacak, kaçacak gibi parmaklarıma ucunda, kirpiklerimin ucunda, cildimin üzerinde kıvrılarak, çırpınarak dolaştığını duyuyorum...”

İnsana hüznün veren ve hayatın geçiciliği ile yüzleştiren mezarlıkta, dini duyguları zayıf olan yazar, bilinmeyenin neden olduğu ruh hâliyle dehşete düşmüştür. Neden, niçin korktuğunu anlayamasa da korkusuna engel olamamaktadır:

“Bu, korkudan başka bir şey olamaz; korkuyorum, şedid bir havf-ı siyah içindeyim... Fakat korkum senden değil, ey mevt! Senden korkacak, sana ısınmayacak, seni sevmeyecek istemeyecek kadar hayattan ne öğrendim? .. Senden değil, ben kendi karalığımdan, kendi hayalimden, kendi nefesimden.. Ah, ben insanlığımdan korkuyorum!”

3.3. AHMET HİKMET [MÜFTÜOĞLU]

3.3.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

3.3.1.1. Çiçekler¹⁶⁴

Anlatıcı kişi ile romantik bir şair olan Kamran Bey Beyoğlu'nun en loş, en büyük birahanelerinden birinin en kuytu bir köşesinde oturmuş sohbet etmektedirler. Bir yıl önce Büyükkada'da tanışıp âşık olduğu İngiliz bir hanımla mektuplaşmalarını anlatan Kamran Bey sırayla bu mektupları anlatıcı kişiye okumaya başlar.

¹⁶⁴ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 323, 8 Mayıs 1313/20 Mayıs 1897, ss. 164-167. (Alıntılar bu nüshadandır)

Kamran Bey'in Büyükkada'da tanışıp âşık olduğu İngiliz bir hanım ile birbirini tanıma mahiyetinde sorulan sorulara cevaben yazılmış üç mektubun ilkinde, İngiliz hanım onun en çok hangi çiçeği sevdiğini merak etmektedir.

Kamran Bey şairane ruhuna yakışır bir şekilde ağdalı bir dil kullanarak uzun bir girizgâh yaptıktan sonra sevdiği hanımdan af dileyerek öncelikle sevmediği çiçeklerden ve onları niçin sevmediğinden bahsederek cevabına başlar:

“Evet, iki gözüm! Evet, ruhum! Ben gülü sevmem, ben sümbülü sevmem, ben leylâkları sevmem, ben laleleri sevmem; hele o krizantemleri, manolyaları, gardenyaları, kamelyaları, açelyaları hiç sevmem!! ... Ah onlarda istediğim, aradığım masumiyeti, hayalperverliği, vefa-perestliği, merdümgirizliği, rikkati, hüznü, şiiri bir türlü hissedemiyorum; onları pek aşüfte, pek hercaî, pek bedbaht, pek güzel buluyorum...”

Verdiği bu cevap karşısında sevgilisinin duyduğu hoşnutsuzluktan elinde tuttuğu mektuptan âdeta nefret ederek “suçsuz kâğıdı” buruşturup yere fırlatacağını ardından da ayakkabısının ucuyla iteleyip göz önünden kaldıracığı kanaatine varan Kamran Bey açıklamaya devam eder:

“Serlerde, sedirlerde, tarhlarda, bahçıvanların nazar-ı ihtirâsı, dest-i taarruzu altında cebren açılıp saçılan.. Kaderi daima ca'li bir nümâyişe vesile olmaktan ibâret olan... Hiçbir korsajın katmerleri, dantelaları arasında, hiçbir şükûfedânın âgûş-ı baridinde haiz olduğu şi'riyetini tesiri hâsıl edemeyen bu şuh, bu fettan felâketzedeleri sevmem... Sevemem, elmasım! Yalnız onlara acırım. Hâllerinde, vaziyetlerinde, bir mağlubiyet, bir intizâr-ı sukut olan bu pek nâzenin, pek nermin renkparelere hem de ne kadar acırım bilseniz? .. Onları mutlaka koparmak için yetiştiren bahçevanın maddi tama'i, onları takdim eden ellerin hodgâm emeli, onları bir an sonra düşürmek, atmak için kabul eden sinenin ca'li nümâyişi gözlerimin önüne gelir de yalnız maddiyâta, tezâhürâta kurban olan, o katarat-ı elvânı, katarat-ı eşkimle taziyet etmek isterim.. Fakat nihayet yirmi dakika sonra mezbele-i nisyâna, şu fujerlerden müteşekkil yeşil kefeniyle atılacak olan yaseminlerin, işte şu gencin göğsündeki yaseminlerin gurur-ı ikbâlini, mestî-i muvakkatini görür de bütün hissimle, bütün gönlümle onlardan nefret ederim. Acaba hakkım yok mu?”

Sevgilisine “Meleğim” diye hitap eden Kamran Bey, belirli vakitlerde gitmekten hoşlandığı yerlere sevgilisini davet eder. Gurûb zamanlarında ayın, gökyüzünün böceklerle söyleştiği işitilen bu “âlem-i esmerin hayalat” içinde gezinirken güneşin doğuşu ve tabiatın aydınlanması ile ortaya çıkan “mor, sarı, beyaz iki üç nokta”ya dikkat çeker:

“İşte ben bu kır menekşelerini seviyorum, bu mineleri seviyorum, bu papatyaları seviyorum, bu çiğdemleri seviyorum.. O kadar seviyorum ki huzurunuzda bile onlara i'lân-ı muhabbet etmeye, bakınız, kendimde cesaret görüyorum.

Darılmayınız.. Ben nerede böyle tek tük masum bir güzelliğe, teklifsiz, sanatsız, tabii bir güzelliğe tesadüf etsem dakikalarca boynum bükük onu takdis ederim.”

“Hele şu sarı çiğdemi görünüz! Bu kadar güzelliği, bu kadar tazeliğiyle beraber kendi için kanatlarını yırtmış olan kükürt rengine bir kelebek avdetini nasıl bir teslimiyet-i dindarâne ile bekliyor. Oh! Belki şu iki çiçeğin kanatları beraber solacak yahut şu iki kelebeğin yaprakları birden düşecek! ..”

Nihayet sevdiği çiçeği anlatan Kamran Bey, sevdiği çiçeklere dair konuşmaya ve hepsini şairane bir tavırla başka bir şeylere benzetmeye devam eder.

Ona göre kekik çiçeği “bahara yetişemeyen bir sevgili bülbülün türbedarıdır, mersiye-hânıdır”, çayırın yeşil yaprakları “kır menekşesinin tebessümüne aldanarak açılır”, şebnemler ise menekşelerin güneşle değiş tokuş ettiği buselerini öpmek için dökülür.

Bu ilk mektubunu sevdiği bu çiçekleri niçin sevdiğine dair son bir neden daha vererek bitirir:

“Emin olunuz, hiçbir merhametsiz el bilâ-sebep onları dallarından ayırmak için mücâhedesiz, kolayca bu dikenlerin altına sokulamaz, bu kayaların üzerine tırmanamaz. İşte bütün bunlar içindir ki bu pâk-dâmen, bu müşkil-pesend bu vefâperver çiçekleri pek, pek çok severim! ..”

3.3.1.2. Renkler¹⁶⁵

Anlatıcı kişi yine bir gün Kamran Bey ile oturmuş sohbet etmektedir. Kamran Bey daha önce de göstermiş olduğu mektup tomarının arasından buruşmuş, yıpranmış bir tane daha mektup çıkarır ve okumaya başlar.

Şair Kamran Bey ilk mektubundan sonra sevdiği hanımla karşılaşmış ve onun Kamran Bey’in mektubunun kendisini “*Binbir Gece Efsaneleri*” gibi eğlendirdiğini söylemesinden mektubunun ve anlattıklarının beğenilmediği, hâline acınıldığı anlamını çıkarmıştır. Kamran Bey’in mektubunda kır çiçeklerini böyle çok övmesinden dolayı olacak kendisi ile her görüşmelerinde yanında bu çiçekleri de getirmesini talep etmiştir. Kamran Bey’in bu istek karşısındaki tepkisi yine epey şairane olur:

¹⁶⁵ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 327, 5 Haziran 1313/17 Haziran 1897, ss. 230-231. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Salonunuzun âheng-i intizâmını ihlâl için benim vücûd-ı perişanım kâfi gelmiyor mu ki o gönlüme benzeyen kimsesiz, gubâr-âlud, sönük, çirkin, vahşi çiçekleri de davet ediyorsunuz. Benim gözyaşlarımdan bî-kes, biçare olan o terbiye nâ-pezîr, o metruk beyabanileri aşiyâne-i melekânenize kabule tenezzül etikten sonra ben dağların, bayırların, derelerin, tepelerin deşt ü hâmûnun saçlarını yolar, koparır. Gececeğiniz yollara serperim...”

Sevgilisi bu sefer de Kamran Bey’in en sevdiği rengin ne olduğunu merak etmiştir. Kamran Bey sevdiğinin kendisiyle alay edip etmediğine karar veremez ve sevdiğinin kendisine söylediği bir sözü anımsar:

“Bir gün bana siz demediniz mi ki: ‘Kadınlar bir müsaadeyi suistimâl edenleri bazen mazur gördükleri hâlde o müsaadeden istifâde edemeyenleri hiçbir vakit afv edemezler?’ İşte ben de bu cüretle size gönlümü irae edeceğim.”

Sevdiği kadın eğer yüzüne, hâline bakarsa hangi rengi en çok sevdiğini anlayacağını söyleyen Kamran Bey’in hatırına bir gece sevgilisiyle geçirdiği “diz dize, baş başa, kalp kalbe” anlar gelir. Sevgilisiyle birlikte şarkı mecmualarını karıştırdıkları günden şairane ifadelerle bahsetmeye başlar:

“Ellerim, lisanım gibi, kalbim gibi ihtizâz ve helecandan bî-tâb idi. Nazar-ı sebûktâzınız mecmua-i eş’ârın satırları üstünden şu’â-ı seheri gibi sürâtle ilerliyor.. Ben bu beyazla alın, yaseminle gülün izdivacından mütevellid bir nûr-ı rengin ile müncele çehrenizin, şi’riyle musikinin imtizâcından teşekkül etmiş sadânızın hayal-i şevkâşevkine vakf-ı ruh eylediğimden o köhne “Biranje”nin ne demek istediğinden haber-dâr değildim.. Bilmem bu gece siz pek “bir şiir” idiniz: elleriniz üryân, saçlarınız üryân, gerdanınız üryân, gönlünüz üryân idi.. Bu maî sıcak gecede, yerle göğün o namütenahi sükûtu altında yalnız beyaz dişli köpüklerin maî dudaklarıyla leb-i deryanın usulca öpüştükleri duyuluyordu. Perdelerin arasından hafif bir meltem, odaya girerek lambanın al abajuru elinden taşan şua’ını titrettikten sonra elinize dökülen saçlarınızı öptü; çekildi gitti. Artık gönlüm sizi rahatsız etmemek için çarpmıyordu; artık ay deverânını, deniz cereyânını – sanki sizi temâşâ için- tatil etmişti. Gecenin rutubetiyle bir kat daha tazelenen güllerin, yaseminlerin, hanımellerinin latîf, hafif, ten-nevâz rayihası salonun içine yayılmıştı. Başınıza “ala-japonez”¹⁶⁶ bir tarzda bol, perişan toplanmış koyu kumral saçlarınızın arasından saçılan birkaç mû-yı nermîni parmaklarınıza sarıp çözmekle meşgul oluyordunuz. Bu sırada gönlümden, gözümünden kopan buseyi –gizlice- kalbinize kondurduğumu hissettiğinizi bir nîm nigâhınızla ihtâr ettiniz. Oh! .. Ben bu dakikaları hiç unutamam!”

Sevgilisiyle birlikte bulunmanın verdiği heyecanla mutluluk hayallerine dalan Kamran Bey, sevgilisini kucağına alıp birlikte gökyüzüne doğru uçmayı ve orada bir buluta konmayı arzulamaktadır. Sevgilisinin “kadın sevmek sevilme müekkeldir; sevmeyen, kendini sevdiremeyen kadın değildir” demesinden cesaret bulan Kamran Bey,

¹⁶⁶ Japon tarzında.

sevgisini içinde daha fazla tutamayı sevdiğine duygularını açar. Ancak kadının hâl ve tavrından onun bu davranışı karşısında rahatsızlık duyduğu, âdeta sıkıldığını anlaması üzerine her ne kadar bütün bir geceyi orada geçirmeyi arzuluyor olsa da büyük bir acı içinde kıvranarak oradan ayrılır.

Birkaç gün sonra sevdiği kadınla karşılaşan Kamran Bey, söyleyecek söz bulamaz. İkisi de bir “hiç” için birbirlerini kırmış, kendilerini de üzmüşlerdir. Ama bu durumdan âdeta zevk aldıkları hissedilen Kamran Bey ve sevgilisinin Servet-i Fünûn neslinin hassasiyetine yakışan hastalıklı duyguları burada Kamran Bey’in ağzından ortaya dökülür:

“Oh! Böyle sizinle beraber ağlamayı ne kadar seviyorum. Rica ederim, bana daima sitem ediniz, beni daima perişan ediniz, beni daima kahrediniz... Beni sevmeyiniz. Fakat beni seviniz; hülâsâ ne isterseniz yapınız da ben mütemadiyen mahzûn olayım. Birçok zamanlar bî-tâb, hasta düşeyim... Böylece dem-i vapesinimde çehrem en sevdiğim bir renge girmiş, sararmış olsa.. Siz de, yine başka bir hisle sevdiğim renkte telebbüs etmiş, lütfen siyahlar giymiş olsanız.. Beni ziyarete, beni teselliye, bana vedaya gelseniz de.. Dudaklarımla, gözlerimle size ağlaya ağlaya teşekkür etse idim... O zaman o iki renk ne güzel imtizâc ederdi!..”

3.3.1.3. İstiyorum ki...¹⁶⁷

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Servet-i Fünûn* dergisinin 12 Mayıs 1314 tarihli nüshasında “Şiir” başlığı altında yer alan şiirlerin arasında yayımlanmış olan adı geçen mensur şiirinde tipik Servet-i Fünûn gencinin hastalıklı aşk duygusu, şairane bir üslûpla kaleme alınmıştır.

Sevdiği kişiyi gizliden gizliye sevmekten zevk alan ancak bu durum yüzünden “acı, zehirli bir hicran içinde” yaşayan, bu ızdırapla “yaralana yaralana, ağlaya ağlaya, kıvrana kıvrana” ölme arzusundaki genç, bilinmezlik içinde yok olmayı dilemektedir:

“Senin için öldüğümden, berk-i siyeh-reng-i nigâhının hayali karşısında yanarak, ezilerek söndüğümden haberin olmasın; yine hiç haberin olmasın ki pejmürde bir gönül seni düşündükçe seni hissettikçe bütün gençliği, bütün ömrü, emelleri, ümitleri, hülyalarıyla beraber senin için mahzun yaşamak, mahzun ölmek istiyor. O biçare gönül hep bunu, yalnız bunu istiyor!”

Sevdiğinin aşkından acılar içinde ölmeyi dileyen hastalıklı ruh hâli içerisindeki genç, yaşadığı platonik olduğunu anladığımız aşkın sevdiği kişi tarafından bilinmemesini

¹⁶⁷ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XV, nu. 377, 12 Mayıs 1314/24 Mayıs 1898, s. 199. (Alıntılar bu nüshadandır)

istemektedir. Çünkü “pervane gibi, gölge gibi” yanından ayrılmadığı sevdiği, bir an için dahi olsa ona dikkat etmemiştir. Bu mahrumiyetten, ilgisizlik hâinden memnun olan genç adam yaşadığı aşkın ızdırabıyla “ateşler içinde” ölmeye âdeta heveslidir:

“İstiyorum ki seherlere, şafaklara bürünerek gizli gizli inleyen kuşcağızı, bahçedeki leylâklara yaşlar döken sehâb-pâreyi tanıyamadığın gibi beni de ebediyen tanıyamayasın. İstiyorum ki ne benim yaşadığımdan, senin için yaşadığımdan, seni severek yaşadığımdan.. Ne benim öldüğümünden, senin için öldüğümünden, seni severek öldüğümünden haberin olmasın; beni görmeyesin, belki.. Ah! Belki o zaman... İşte ben onu isteyemiyorum, ona kâil olamıyorum.”

“İstiyorum ki...” sözüyle duygularını anlatmaya başlayan genç adam aşkının bilinmemesini, sevdiğinin kendisini tanımamasını arzularak “pek acı, zehirli bir hicran içinde” yaralanarak ölme isteğini tekrar eder.

Anlatıcı kişi, Servet-i Fünûn neslinin genel ruh hâlini yansıtan marazî bir delikanlıdır. Âşık olup acı çekmekten büyük mutluluk duyan genç, sevgisine karşılık bulmayı beklemez ve hatta istemez. Çünkü bu derd ona mutluluk vermektedir.

Temiz, saf ve güzel bir tabiat manzarası içinde, belirli bir güzellik anında ebedîleşme isteği tipik Servet-i Fünûn gencinin hastalıklı ruh hâlini yansıtır. Yazar, âdeta tabiatta bir mutluluk tablosu çizmiştir ve mensur şiirinde bu tabloyu ve ruhunda yarattığı duyguları tarif etme yoluna gitmiştir.

3.3.1.4. Nakarat¹⁶⁸

Ahmet Hikmet Müftüoğlu'nun *Servet-i Fünûn* dergisinin 21 Teşrîn-i Evvel 1314 tarihli nüshasında “Şiir” başlığı altında yer alan şiirlerin arasında yayımlanmış olan mensur şiirinde ud çalıp şarkı söyleyen bir kadının sesini işitince heyecanlanan bir gencin coşkulu duyguları kaleme alınmıştır.

Genç adam, ud çalan bir kadının sesini işitmiş ve bu sesin sahibi ile kendi arasında duygusal bağlar kurmuştur. Bu duygular öylesine güçlüdür ki genç adam bu sesin bir an olsun kesilmemesini ve bu bağın devamlılığını dilemektedir:

---

¹⁶⁸ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 399, 21 Teşrîn-i evvel 1314/2 Kasım 1898, s.134. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Söyle... Allah için, Allah aşkına söyle! Durma; udunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle! Ruhumun ruhunla söyleştiğini duyuyorum. Udunu inlet, gönlümü inlet... Ah, istiyorum söyle!”

Uzaktan duyduğu ud çalan kadının “o ince, o billurin” sesi genç adamı hayallere daldırır. Kadının ud çalan ve söyleyen “o şiir, o manzum” sesi ile söylemeye devam etmesini arzular. Kadın söyledikçe kendi ruhunun onun ruhuyla söyleştiğini, âdeta bir olduğunu hissetmektedir:

“Ruhum gibi zayıf ve nahif, gönlüm gibi titreyen o kırık dökük, o ince sesle söyle... Udunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle; ruhumun ruhunla söyleştiğini duyuyorum... Ah, istiyorum söyle!”

Genç adam, kadının sesinde hayatın, ruhun, muhabbetin anlamlarını bulur, buldukça da kendi içine, ruhuna yönelir. “Rayiha-yı ezhârı andıran nazenin ruhuna bürünmüş titreşim, küçük sesi” dinlemeye devam eden ve bu sesin kesilmemesini arzulayan genç adam, dünyadan dahi alakasını kesmek, bitmez tükenmez arzularına bu yolla bir son vermek arzusundadır. Kendisini duyduğu bu sesin kucağına bırakmak, sesin şefkatli ahengine kapılıp ölmeyi diler:

“Bu küçücük, tatlı sesinin, yumuşak, narin katmerleri kefenim olsun; ona bürüne bürüne öleyim, onu öpe öpe biteyim. Ona.. O havadan hafif, o semadan saf sesine sarınıp istediğim gibi yükseklere uçayım...”

Küçük bir kuşun çırpınan kanatlarına benzettiği bu sesin elbet kesileceğini bilen ve bunun hüznünü de yaşayan genç adam hasret çekmeye başlamıştır. Ve henüz bu sesi işitiyorken bu anın şevkiyle kendi ruhu ile söyleyen kadının ruhu arasındaki bağlantının kopacağını biliyor olmanın endişesi içinde yalvarır ve “söyle”, “durma” diyerek son bir defa daha arzusunu belirtir:

“Ah durma, söyle... Allah için, Allah aşkına söyle! Udunla beraber söyle, gönlümle beraber söyle! Ruhumun ruhunla söyleştiğini duyuyorum... Ah istiyorum söyle! ...”

Servet-i Fünûncular güzel sanatların her dalıyla ilgilenmişlerdir. Özellikle musiki ve resme meraklıdırlar ve bu sanat dalları ile uğraşmaktan zevk almışlardır. “Servet-i Fünûncular, nazımda ve nesirde musikiye, hem konu hem üslûp tekniği olarak büyük

ehemmiyet vermişlerdir. Hâlit Ziya hemen hemen her romanında, bir münasebetle musikiden bahseder. Kahramanları umumiyetle musikiye aşınadır.”¹⁶⁹

Ahmet Hikmet’in mensur şiirinde kullandığı musiki unsurlar dikkat çekicidir. Sevilen kadın klasik Türk musikimizin enstrümanlarından biri olan udu çalmaktadır. Kadının sesi ve söylediği şarkı genç adamın ruhunda ölüm anına dair hisler uyandırmaktadır. Çektiği ızdırap ile ölümü arzulayan genç adam, ölüm anının gerçekleşmesini de en ince ayrıntısına varıncaya kadar tekrar tekrar tasvir eder. Bu ölüm de şair ruhlu gencin tabiatına uygun bir şairaneliğe sahiptir.

3.3.1.5. O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata¹⁷⁰

Ahmet Hikmet Müftüoğlu’nun *Servet-i Fünûn* dergisinin 13 Mayıs 1315 tarihli nüshasında yer alan bu mensur şiirde yazar, hayranlık uyandırıcı bir at karşısındaki coşkun duygularını dile getirmiştir.

Yazar, gündüzün Kâğıthane’de geziniyorken “hod-gâmî-i huzur içinde bir tavus hırâmıyla, göğüs gererek, mağrur ve müftehir seher rüzgârlarına benzeyen hafif ve narin, latif ve nâzenin” yürüyüştü beyaz koşumlu, mağrur, asil bir at görmüştür. Gördüğü bu atın güzelliği ile âdeta büyülenen yazar, gece boyunca bu atı düşünmektedir. Atın güzelliğinden etkilenerek düşüncelere dalan yazar, atın çevresinde uyandırdığı hayranlık sebebiyle pek çok insandan daha fazla iyilik gördüğünü hayal eder.

Yazara göre at, güzelliğinin, gördüğü muamelenin ve çevresindekilerin onun hakkındaki düşüncesinin farkındadır ancak bilmezlikten gelmektedir:

“Oh! Bu güzelliğin, bu mevzun ve müselsel harekâtın, etrafına bakmayarak selis ve muntazam ayak atışların, bütün bu adım-ı tenezzüllerle meşbû’-ı mütekebbir, müteazzım-ı enzârın ile ehemmiyetini ve şu halk üzerindeki tesirini hissettiğini ne güzel ilan ediyorsun... Söyle, üzerinde ufak bir toz lekesi bile bulunmayan serâpâ kar gibi, pamuk gibi beyaz koşumlarınla yalnız şu muhakkar hemcinslerin serâsime-i ihtişâmın değil, umûmen erbâb-ı tenezzüh-i meftûn etvârın, hatta şu kuskanç kadınlar bile hayran-ı refâtârın olduğunu pekala anlıyorsun değil mi?.. Gizleme, söyle ey rahş-ı rahşende tâli’!”

¹⁶⁹ Mehmet Kaplan, “Cenab Şehabeddin’in Şiirlerinde Ses ve Musiki, **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar** 1, 8. b., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006, s. 357.

¹⁷⁰ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 428, 13 Mayıs 1315/25 Mayıs 1899, ss. 184-185. (Alıntılar bu nüshadandır)

Yazara göre Kâğıthane’de bu asil ve güzel attan daha şık bir erkek, daha süslü bir kadın, daha mağrur bir varlık bulunmamaktadır.

Yazar, bu ata yalnız kendisinin değil herkesin hayran kaldığını, güzellik tutkunlarının dahi ona en kalbî mükâfatlarını verme arzusunda bulduklarını anlatır. Bu mükâfat ise, endamı hoş, kendisi hayranlık uyandırıcı olan atın yollarına çiçekler serpmektir.

Servet-i Fünûn neslinin hassasiyetini taşıyan yazar, bu mensur şiirinde güzelliğe olan tutkusunu bir atın güzelliğine duyulan hayranlık çerçevesinde dile getirmiştir. Karşılaşmış olduğu eşsiz güzellik karşısında âdeta büyülenen yazar, içinden taşan hislerin coşkunu kaleme almıştır.

Mensur şiir, Ahmet Hikmet’in şiir, hikâye ve mensur şiirlerini bir araya topladığı *Haristan ve Gülistan* adlı eserinde bulunmayan tek parça olma özelliği ile diğer eserlerinden ayrılır.

3.3.1.6. Saçlar¹⁷¹

Kamran Bey’in sevdiği kadına yazdığı bu üçüncü mektubunda bu sefer konu saçlardır. Kamran Bey çiçekler ve renkler hakkında yazdıklarının sevdiği hanımın arkadaşlarından öğrendiği birtakım yorumlara rağmen sevgilisinin hislerini niçin gizlediğini merak etmektedir.

Mektuba göre Kamran Bey, sevgilisi ve bir arkadaşlarının birlikte vakit geçirdikleri bir akşam arkadaşları saçlar hakkında fikirlerini sormuş ve sevgilisi de bu soruya umulmadık bir ilgiyle eşlik etmiştir. Ancak Kamran Bey’in bu soruya cevap verebilmesi sanıldığından aksine pek güçtür. Şairane bir üslup ile anlatacaklarına bir giriş yapan Kamran Bey söze başlar:

“Peri-i hüsnünün tâc-ı ihtişamını tarif için söylenecek şiirleri melek-i muhabbetin kanatlarından bir tüy koparıp onu, gâh Kehkeşanlara, gâh baharın jalelerine batırarak gül yapraklarına yazmalı, kelebek kanatlarının nermîn, esir-i tozlarıyla kurutulmalıdır ki mevzuun maneviyatıyla mütenasip olsun! Lakin ben ...”

¹⁷¹ Ahmet Hikmet [Müftüoğlu], *Servet-i Fünûn*, C. XVIII, nu. 450, 14 Teşrîn-i evvel 1315/26 Ekim 1899, s. 114-116. (Alıntılar bu nüshadandır)

Kamran Bey'in sevgilisine saçlar hakkındaki düşüncelerini anlatabilmesi için geçmişten birtakım zamanları tekrar hatırlaması ve hatırlatması gerekecektir. Böylece tatlı çocukluk hatıraları gözünde canlanmaya Kamran Bey'in tek endişesi sevgilisinin canını böyle "çocuk masalları" ile sıkmaktır. Ancak Kamran Bey, "mai nisyan tülleri" ile örtülmüş hatıraların sevgilisini eğlendireceği düşüncesiyle teselli bulmaktadır.

"Lakin bunun için engin bir sahil isterim; akşam zamanı isterim; ben o sahilde o maî tüllerin katmerlerini birer birer açtıkça güneş de hatıratımla hem-hâl, hem-ufül olsun... Katmerlerin arasından görünecek nakâm gözyaşlarından, nevmîd helecanlardan, uykusuzluklardan, vefasızlıklardan, nisyanlardan, bînasib murâsalattan, hazin ve nâlân yadigârlardan, anlaşılammış emellerden, anlatılmamış aşklardan... Ah anlaşılammazlıklardan bahsedede ben, takatsiz, susunca kâinat da benimle beraber susmuş bulunsun; kâinat da hatıratımla beraber perde-i nihânî-i istitara bürünmüş bulunsun... Ama eğlenmek isterseniz bu şeyler olsun; yoksa..."

Hatıralara dalan Kamran Bey'in âdeta bir "haydut çetesi" gibi birlikte vakit geçirdiği Berceste ve Huceste adlı arkadaşlarından Huceste, kendisinden bir yaş büyük, Berceste ise Kamran Bey'den bir bahar küçüktür. Bu kardeş çocuklarının birbirine benzeyen yüzlerini Huceste'nin siyah, Berceste'nin sarı saçları değiştirmektedir. Kamran Bey, bu iki kızda da farklı güzellikler bulmaktadır:

"Hâlik-i reng ve âheng-i sarı saçlara tulû'dan bir lema-i rengîn, siyah saçlara guruptan bir nefha-i narin karıştırmış; birine kuşların hülyalarından, diğerine çiçeklerin nagamâtından bir nebze ilâve, birine neş'e-i hevesten bir taç, öbürüne endişe-i sevdadan bir hâle tevdi' etmiş de bu kadar manidar bir incelik vücuda gelmiş..."

Kamran Bey, yine bir gün küçük arkadaşlarıyla birlikte bir kır gezisindedir. Birlikte çokça çiçek toplamışlar, topladıkları çiçeklerden başlarına taç, bellerine kemer yapmışlardır. Birlikte salıncağa binen çocukların keyiflerine diyecek yoktur. Kamran Bey bu çocukça âni şairliğine yaraşır, âdeta bir rüya atmosferi içinde anlatmaya başlar:

"Kollarımla ikisini birden der-âgûş etmiş, ellerimin içinde ipi bir ihtirâs-ı medîd ile kavramıştım. Şimdi havalanıyorduk, şimdi uçuyorduk; ihlamurun tırşe dalları arasında uçuyorduk; kayar gibi uçuyor, uçar gibi kayıyorduk; havayı gayr-i muntazam yarararak, mini mini keyfimizden, bizim havamızdan neşelenip de saadetimizi el çırparak alkışlamak için titreşen ihlamurun solgun, nahif yapraklarına külçe külçe buseler, buse âhenginde kakkahalar kondurarak uçuyorduk... Kucağımızdaki, etrafımızdaki çiçekler bu saçlara, saçlar çiçeklere bir şeyler fısıldayarak saçılıyor, dökülüyordu; gül-efşân ve kâkül-feşân uçuyorduk... Havalanırken yüreğimizi şişiren yükseklere bir meyl, aşağıya kayar iken sınırlarımızı gıcıklayarak bayıltıcı bir mestî-i âniye tebeddül ediyordu. Tanin-i kakkahatımız, akşamın sükûnetini, kızarmaya başlayan kamerin envârı arasında

etrafi çınlata çınlata dûradûr çığlıklar hâsıl ediyordu. Artık mest olmuştuk; uçuyorduk... Şimdi benim fesim püskülünden bir dalda asılı kalmış, onların gümrâh saçlarını zabt edemeyen kurdeler uçmuş gitmiş idi. Artık ipek saçlar yüzümü gözümü bürümüş, çehremi öpe okşaya omuzlarıma sarılmış olduğu hâlde uçuyorduk. Dâimâ, dâimâ uçuyorduk... Kanatlarımız rüzgâr idi!”

O günün ardından Kamran Bey yatılı bir okula kaydettirilmiştir. Aradan on beş sene geçmiştir ki bir gün bir rastlantı sonucu okula kaydolmaya giderken giydiği ceketini bulan Kamran Bey, ceketin düğmelerinden birine dolanmış bir tutam sarı saç teli görür. Geçmişin tatlı hatıraları arasına hızlı bir şekilde bırakıveren bu hoş tesadüf Kamran Bey’i epey heyecanlandırmıştır. Bu “yadigâr”ı bir saklama kabına yerleştiren Kamran Bey, sevdiğine mektup yazdığı sırada da onları gözünün önünden ayırmaz.

Kamran Bey’in anlatacakları henüz bitmemiştir. Sevgilisi ile arasında hiçbir sırrın kalmamasını isteyen Kamran Bey bu sefer de bir meslektaşının kardeşi olan kızıl saçlı çilli bir hanımdan bahsetmeye başlar:

“Bir gün civardaki çamlıkların arasında geziyordum. Uzakta bir tepenin üstünde âteşin bir kümbetçik, kırmızı bir şemsiye gördüm ki çamlığın yeşillikleri arasında yalnız başına iri bir gelinciğe benziyordu. Bir neş’e-i tecessüsle yaklaştım. Oydu. Yanındaki refikasıyla, beni görünce hayretle menzâtesin bir kümbetçik, kırmızı bir şemsiye gördüm ki çamlığın yeşillikleri arasında yalnız başına iri bir gelinciğe benziyordu. Bir neş’e-i tecessüsle yaklaştım. Oydu. Yanındaki refikasıyla, beni görünce hayretle menzûc bir sayha-i memnuniyet fırlattılar. “Vaadinizi burada tekrar talebe geldim...” deyivermişim. İstirhâmında mümâşât ettirecek derecede ısrar ettim; benim için saçlarından bir ince deste fedâ etti. Ben ona şarkımızın birçok şiirlerini tercüme ederek cüzdanına kaydederdim. O garip efkâr-ı şairanemizden yanıklıklarımızdan, müjgânlardan, yaralı sinelerden, zülfün teline bağlı kalan gönüllerden bahsede ede kendisini bunlara alıştırmıştım... Kestiği saçları bir ince örgü yaptı; saatimin ucunda sallanan kırmızı minadan ufak bir yüreği çekti; “sizin ismini unuttuğum o eski şairinizin zülf-i dilâvizi nâmına!” diyerek yüreciği saçlarının ucuna taktı, bana verdi. “

Kırmızı, sarı, siyah saçları pek sevdiğini belirten Kamran Bey, bunların hepsinden çok içinde âdeta kaybolduğu “kıvrık saçları” sevdiğini söyler ve bunun nedenini açıklar:

“Ne zaman hiss-i tahassürle guşe-güzin-i vahdet olsam kollarım bağlanmış, nazarım bir noktaya saplanmış kalsam, düşünsem, gözlerimin önünde siyah, kırmızı, sarı saç tellerinden akın akın dalgalar, kıvrım kıvrım girdbâdlar hâsıl olur; bunlar dönerek bükülerek, dalgalanarak etrafımı alırlar, boynuma sarılırlar, gözlerimi öperler, alnımı okşarlar; beni boğmak ister gibi kıvrılırlar iken birden yükselerek sonra yine sarılarak bana kavs-i kuzah şeklinde Bedialar, ruhaniyata ait güzellikler, aşka dâir nükteler, ruha râci buseler bahş ederler. Ben bu telâtumlar arasından kalpler görürüm ki titrer, neşeler görürüm ki ağlar, boyunlar görürüm ki bükülür. Emeller görürüm ki sararır...”

Kamran Bey, bu uzun ve şairane ifadelerden sonra sevgilisinden af dilercesine asıl istediğinin sevdiğinin karma karışık saçları içinde kendi karmaşık gönlünü gizlemek olduğunu ve kendisinin “Fuzuliler, Nedimler ile hem-mezheb ve hem-sevda” görülerek mazur görülmesi gerektiğini söyleyerek mektubunu bitirir.

Ahmet Hikmet’in Kamran Bey ve sevgilisinin çiçekler, renkler ve saçlar hakkındaki duygu ve düşünce alış verişinde buldukları bu mektuplardan her biri birer mensur şiir numunesidir.

Kamran Bey ve arkadaşı her buluştuklarında Kamran Bey, sevgiliyle yazıştığı mektuplardan birini okur ve her mensur şiirin konusu bir mektuptur. Mensure bu yönüyle Binbir Gece Masalları’nı hatırlatır. Yazar da bu konuya açıklık getirmek istercesine Kamran Bey’in sevgilisine Kamran Bey’in mektuplarının kendisini “*Binbir Gece Efsaneleri*” gibi eğlendirdiğini söyler.

Söz konusu olan “Çiçekler”, “Renkler” ve “Saçlar” mensur şiirleri hikâye kurgusundan yoksun, yazarın ağırlıkla Servet-i Fünûn duyuş tarzına yaraşır şairane duygularına yer verdiği hikâye kurgusuna sahip bulunmayan mensur şiirlerdir.

3.4. CENAB ŞAHABETTİN (1870-1934)

3.4.1. Hayatı

1870 yılında Manastır’da doğar. Babası Osman Şahabettin’in Plevne’de şehit düşmesi üzerine altı yaşında İstanbul’a gelerek ilk ve orta öğrenimini bitirdikten sonra Tıbbiyeye girer. Birincilikle mezun olarak hükümet tarafından Paris’e gönderilir. Orada dört sene kalarak meslekî ve edebî bilgisini çoğaltır. Memlekete döndükten sonra doktor sıfatıyla muhtelif memurluklarda ve en son olarak sıhhat müfettişliğinde bulunur. Kendi arzusuyla emekliye ayrılarak bir müddet Üniversitede Fransızca ve Türk Edebiyatı Tarihi okutmuştur.

Edebiyat-ı Cedideciler içerisinde yer alan Cenab Şahabettin, hem şiir hem nesir yazmıştır. Cenab Şahabettin’in ilk şiirlerinde Muallim Naci, Recaizade Ekrem ve Abdülhak Hâmid tesiri görülür. Bir kısmını saadet gazetesinde yayımladığı bu şiirleri sonra Tâmat adlı bir kitapta topladı. Paris’te bulunduğu yıllarda Fransız şiirini yakından tanıdı.

Verlaine ve Malarme'yi inceledi. İstanbul'a dönüşünde kendine has üslûp ile yazılmış, pek çok bakımdan yeni olan şiirler neşretti. Servet-i Fünun topluluğuna Katılarak bu grubun en iyi şairlerinden oldu. Topluluğun dergisi olan Servet-i Fünun'da, Tanin ve Âşiyân'da, şiirlerinin yanısıra seyahat yazılarını da yayımladı. Kalem dergisinde Dehhâk-ı Mazlum imzası ile mizahî yazıları, İçtihat ve Hak'da siyâsi makaleleri çıktı. Dil ve sanat anlayışı farklı olduğu için Tanzimat ve Millî edebiyat sanatçıları ile tartışmalar yaptı. "Sanat, sanat içindir" anlayışına sahiptir. Tabiatı renkleri, şekilleri ve hareketleri ile tasvir eden, ferdî duyguları anlatan, semboller ile yüklü yeni ve orijinal hayallerle dolu şiirler yazdı. Şiirlerinde kullandığı "Sâât-i semenfâm", "çeng-i müzehhep", "nay-i zümürüt" gibi deyimler, imgeler döneminin sanat dünyasında önemli tartışmalar yarattı. Heceleri müzik düzeyinde uyumlu kullanmayı savundu. Bu tarzda yazdığı en iyi iki örnek: "Yakazat-ı Leyliye" ve "Elhan-ı Şita" şiirleridir. Dili, divan şairlerinin dilinden bile ağırdır. Yeni hayallerini, dilimizde çok kullanılmayan Arapça ve Farsça'dan seçilmiş kelimeler ile anlattı. Şiirde ahenge fazla önem verdiği için sâdece aruz veznini kullandı. Nesirleri de şiirleri gibi sanatlıdır. Vecizeler, seyahat ve tenkit yazıları ve makaleler de yazmıştır.

12 Şubat 1934'te beyin kanaması nedeniyle İstanbul'da yaşamını yitirmiştir.

3.4.2. Mensur Şiirleri

3.4.2.1. Evlilik Teması

3.4.2.1.1. Lâne-i Elhân¹⁷²

Cenab Şahabettin *Servet-i Fünûn* dergisinde Fransa'nın önemli edebiyatçı çiftlerinden olan Dieulafoy çifti hakkında kaleme alınan "Paris Postası" başlıklı tanıtım yazısından sonra yer alan mensur şiirinde, dünya edebiyatının önde gelen önemli karı koca edebiyatçılarının günlük hayatlarına dair kurduğu hayalleri anlatmıştır.

Yazar, ömürleri "elhân-ı mütekebile-i edebiye" ile geçen, aralarında "şiir ve muhabbet" bulunan bir karı koca düşler. Yazarın kurduğu hayal şöyledir: Yazar, çalışmaya dalmış yazıyorken bir kenarda karşısında kitap açık, avuçlarında başı, uyuklamakta olan

¹⁷² Cenab Şahabettin, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 304, 26 Kanun-i evvel 1312/7 Ocak 1897, ss. 280-283. (Alıntılar bu nüshadandır)

sevgilisini fark eder. Sevgilisinin kendisini çalışmaya dalmış ve kendisi ile ilgilenmediğini düşünen genç kadın yorgunlukla gözlerini açık tutmakta direnmektedir. Yazarın ise bir gözü sevgilisini takip etmektedir:

“Mai gözlerinde bir nazar-ı intizâr uyukluyor. Kitap karşısında açık, avuçlarında başın, açık cebhen sarı saçların şebeke-i zilâli içinde, dirseklerin –siper-i ziyanın nâkûs-ı kebûdundan dökülen- dâire-i muzî’enin kenarında; fakat artık okumuyorsun, düşünüyorsun; mütâlaada olan yalnız vaziyetin, gözlerin daima o satır üstünde, dalgın, sabit; küçülüyor, küçülüyor.. Sonra birdenbire açılıyor, daha sonra bu hareketlerini gizlemek için yine o satıra dönüyor... Bir aralık nazarın yorgun, hâb-âlûd, müsterhim bir nazar!- Uzun kirpikler arkasından, sâkitâne, mahrem-âne, bir kabahatli çocuk gibi bakıyor; bir kere bana, bir kere saate, bir kere de oraya, orada bir köpük yığını gibi duran ferâş-ı beyaza bakıyor. İşte bu kadar! Başka hiçbir ses, hiçbir sabırsızlık nişânesi yok; dolaşan yalnız sâye-i ehdâb arasında koyu mai bir hadeka ancak bir saniyelik bir hülya-yı semavî gibi dolaşıyor; bu cevelân bile gizlice, belki de gayr-ı ihtiyarî...”

Sevgilisinin kendisini yalnız bırakmayarak yanında kalışı ve uykuya direnen tavrı yazarı mutlu etmekte, aşkını daha da çoğaltmaktadır. Yazar bu durumu şairane bir söyleyişle dile getirilir:

“Hem de bak: uyku gözlerinde, gözlerin uykuda; hem gözlerin mahmur, hem gözlerindeki uyku, hep bunları görüyorum.”

Yazarın çalıştığı, sevgilisinin de uyukladığı sırada dışarıda sonbahar rüzgârları âdeta inleyerek pek çok kuru “bî-hayat” yaprağı dalından koparıp önüne katmış sürüklemektedir. Kadın, sonbaharın bu etkisinin sevgilisine geçeceğinden şüphe eder ve “bir girdâb-ı nisyân”ın yazarın bütün şefkat ve muhabbetini alıp götürmesinden endişe duyduğunu dile getirir. Kadın, yazardan mutluluklarının sonbaharını getirmemesini ister:

“Dikkat ediyor musun, azizim? Yine rüzgârın sesi değişti: Artık inlemiyor. Haykırıyor, akûrâne ormanlara saldırıyor, ağaçları kemiriyor, yoluyor: dallar... Zavallı çıplak, siyah dallar bir kalb-i mükedderin a’sâb-ı siyeh-pûşu gibi bükülüyor, kıvranıyor, çatırıyor, kırılıyor, hazîn bir ka’ka’a-yı inkisâr, müthiş bir musiki.... Yok, ey yâr-ı perestîdem, biz tabiatın bu asvât-ı mağmûmesinden bî-haber kalmayız; şu sisli asuman, şu sarı yapraklar, şu pejmürde bahçeler üstüne perdeleri indirelim. Gözlerime bak: Orada ‘amîk ve lezîz bir semâ, o semâda senin çehre-i ruhun var; kalbimi seyret: Orada bütün bir cihan var ki senin mâlikânen! Azizim, ellerini avuçlarımın içine bırak: ezvâk u eşfâkın, bahar ve ziyanın, kelpleri, elhân ve revâyihin ebediyetinden bahsedelim. Bizim için şu daire-i samimiyetin asûmâne-i gülfâmından başka sema kalmasın; âlem.. O kazâlar, o mechûlü’l-hudûd şeyler bizim ne’imize lazım?.. İki kalbi ihâta edebilecek bir serâçe-i mahremiyet: Bu bize yetişmez mi? ...”

Yazarın muhayyel çiftine gerçekte örnekler bulunmaktadır. Yazar, edebiyatla az çok ilgili olanların bu isimlerden haberdar olduğunu belirtir. Fransa’da, Almanya’da, İngiltere’de pek çok ünlü edebiyatçı karı koca vardır: Daudet, Browning, Mendés, Feuillet ve Roustan çiftleri buna örnektir. Yazar, örnek verdiği isimlerin aşklarını ve sanatlarını birlikte yürütmelerine yönelik birkaç anekdot ile sanatçıların aşk oyunlarına ve hassasiyetlerine örnekler verir.

Okuyucunun gözünün önüne sözcüklerden oluşan tablolar getiren yazar, bir saadet anını tasvir ettikten sonra “Bu levhada bütün saadet-i zevciyeyi, bütün hâb u şebâbı temâşâ ediyoruz” diyerek bunu kendi de dile getirir. Mösyö Roustan ve eşinin mutlu evlilik hayatlarından beslenen sanatlarına dair birkaç örnek daha veren yazar, birbirinin üzerine “hissiyat u hayalatını namütenahi sûrette aks ettiren iki kalbi” düşündükçe böyle bir hayata imrendiğini itiraf eder ve bu manzara karşısında insanın şu sözleri edeceğini belirterek mensuresini sonlandırır:

“Ben de böyle yaşamak... Böyle yaşamak, böyle sevmek, böyle ölmek isterim... dedikten, gıpta-ı keşâne bir şehîk-i tahassürden kendini alamaz!”

3.4.2.2. Tabiat Teması

3.4.2.2.1. Yalı Hayalâtı¹⁷³

Cenab Şahabettin, *Servet-i Fünûn* dergisinin 5 Eylül 1312 tarihli nüshasında yayımlanan mensur şiirinde okuyucunun gözünde yalı hayatına ve yalı ahalisine dair pek çok manzaralar çizer.

Mensure, yazarın yalı tasviri ile başlar. Yazar, âdeta okuyucunun elinden tutarak onu bir hayal âleminde gezintiye çıkarır:

“Yalıdasınız: gözünüzün önünde damân-ı âfâk ile mahdûd, vâsi bir deniz –geniş bir havz-ı kebûd gibi- râkid, mücellâ duruyor.”

Mensure, yazarın tek tek yalıların manzarasını, yalıda yaşayanların hâl ve hareketlerini, günlük hayatlarının bazı alışkanlıklarını, giyim kuşamlarını tasvir edişiyle devam eder. Geniş, uçsuz bucaksız bir deniz manzarasına bakan yalıların bazılarının

¹⁷³ Cenab Şahabettin, *Servet-i Fünûn*, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/6 Mart 1897, ss. 18-20. (Alıntılar bu nüshadandır)

pencereleri açıktır. Bu pencerelerin birinden dışarı bakmakta olan genç bir kızın hülyalı hâli yazarın dikkatini çeker. Genç kızın “zerrin köpükler gibi perişan, dalgalı olan saçları” yazara çehresi bir minyatürü andıran genç kızın başına taktığı iri, tuhaf bir şapka gibi gözüdür ve bu görüntü yazara “bir zambak üstüne yığılmış ekin demetleri”ni çağırıştırır. Bir başka pencerede kır saçlı, kır sakallı bir efendi, öksürüp tıksırmakta ve başında beyaz bir takke ile yasemin çubuğunu tütürürken yumuşak koltuğuna âdeta yatar gibi yaslanmış, “bir küçük çocuğa yatak çarşafı olacak sakalını” silmektedir. Ötede bir deniz hamamı görünmekte, içerisindekilerin neşe dolu sesleri duyulmaktadır.

Yazar, sözcükleri kullanarak çizdiği manzaranın farkındadır ve “Bu deniz, bu hamam, bu sesler, bu hayaller size -ya gidip gördüğünüz yahut romanlarda okuduğunuz- bir ‘plaj’ âlemini ihtar ediyor.” der. Bu plaj manzarası ile yazar okuyucuyu Bolonya’ya doğru bir yolculuğa çıkarır, Manş denizini aşarak İngiltere sahiline, oradan da Paris’e çıkartır:

“... İşte önde yeşil sathı, beyaz köpüklü yeşil dalgaları ile Manş denizi ki ta ötesinde köpükten çizilmiş bir hat gibi İngiltere sahili görünüyor. İşte gazino ile deniz arasındaki vâsi kumluk ki üzerinde geziniyorsunuz. Saatinize bakıyorsunuz: bad’ül-zevâl ikiyi gösteriyor. Başınızın üzerinde saf, bulutsuz, mai bir sema... Ayağınızın altında güneşin in’ikâsât-ı mezhebesiyle parlayan kumlar görüyorsunuz... İşte burası plajdır ki üzerindeki kalabalık sizi hayretlere düşürüyor. Ooo! Bütün Paris, -yalnız bütün Paris mi ya?- bütün âlem burada!”

Yazar, metinde yalıda yaşayan Osmanlı ile Avrupa insanını karşılaştırır. Yalılarda yaşayan insanlar denizi yalnızca uzaktan, evlerinin balkonunda seyredip hayallere dalarken Avrupa’daki insanlar sahillere, kumsallara iner. Yazar, Avrupa ile Osmanlı’nın sosyal hayatına bir ayna tutar:

“Artık dalgaların agûş-ı nevazişindediniz! Şimdi bir kere denizin sahil cihetinde kalan kısmını gözden geçiriniz: Vay! O plajın gezinti yerinde gördüğünüz halk... O çadırlardakiler... Hepsi, hepsi suyun içinde! Yalnız bir kişi eksik: eyvah, deniz havası teneffüs ederek şifa bulmak için Bolonya’ya gelmiş olan müteverrim delikanlı ki za’fian titreyen elleriyle gözüne tatbik edebildiği bir dürbîn ile uzaktan temâşâyâ kanaât etmiş... Evet, bu genç hastadan, çocuklarla mürebbiyelerden başka herkes dalgalar arasında çırpınıyor: işte düz siyah donu, düz siyah gömleği meşmi’-i takiyyesi ile madam... Yanında mavi çizgili beyaz donu ile mösyö... Aralarında yedi yaşındaki oğulları ki anadan doğma... Üçü de el ele gidiyorlar!... İşte siyah dantelalı, siyah kurdelalı, dekolte, al gömleği... Paçaları siyah kırmalı al donu ile Matmazel Atrap-Nigo, ki yanındaki beyaz donlu erkeği tanıyorsunuz: Brezilyalı Kont!... İşte feylesof Herner Rişeman: ayağında ciddi bir renkte bir don... denize bakıyor...”

Yazar, tasvir ettiği mekânlardan hareketle orada yaşayanların dış görünüşlerini de ayrıntısıyla kaleme alır. Okuyucuyu pek çok farklı ülkenin, birbirinden farklı sahillerine götüren yazar, peşinden bir hayal âlemine sürüklediği okuyucusunu mensurenin sonunda tekrar hakikate döndürür. Mensure başladığı gibi son bulur:

“Bir yalıdasınız: gözünüzün önünde dâmân-ı âfâk ile mahdûd, vâsi‘ bir deniz-geniş bir havz-ı kebûd gibi, râkid, mücellâ duruyor. Civardaki.....”

Cenab Şahabettin, âdeta hepsi birer tablo gibi tabiatın birbirinden farklı görünüşlerini tasvir ettiği mensuresinde kullandığı şairane dil ve sözcük seçimi dikkat çekicidir. Yazarın benzetme yaparken kullandığı nüktedan üslûp, dil ve sözcük seçimi dikkat çekicidir. Yalı sakinlerinin hayatına dair tasvirlerde bulunduğu kısımlardan birinde pencereden “bir küçük çocuğa yatak çarşafı olacak sakalı”, “birer çürük fındık içi gibi görünen gözleri” ile denizi seyreden yaşlı bir adamdan söz ettiği satırlarda bahsettiğimiz nüktedan üslûba rastlamak mümkündür. Denizi seyre dalan yaşlı adamın uyuklamasını “mışıldayan deniz ona ninni söylüyor” sözleriyle açıklayan yazarın, şiirlerinde gördüğümüz “kâinatın ruhu” fikrinden mensuresinde de bahsettiğini görmek mümkündür.

Mensur şiirde ahenk, metnin başlangıç ve bitişinin aynı oluşu ile yakalanmış, böylece kurguda bütünlük sağlanmıştır.

3.5. SÜLEYMAN NAZİF (1870-1927)

3.5.1. Hayatı

1869 Diyarbakır doğumlu, şair, yazar ve gazetecidir. İbrahim Cehdî, Selim Sabit, Abdülahrar Tahir imzalarını da kullanmıştır. Şair Faik Âli Ozansoy’un kardeşidir. Hususi tahsil görerek ve kendi kendine çalışarak yetişmiştir. Küçük yaşta Abdülhak Hâmid ve Namık Kemal’in eserlerini okumuştur. Çok çeşitli memurluklarda ve valiliklerde bulunmuştur. Edebiyat-ı Cedideciler arasında bulunan Süleyman Nazif, hem mensur hem nesir yazmış ancak asıl maharetini nesir alanında göstermiştir. Dilinde eski kelime ve tekiplere rastlanmakla beraber üslûbu son derece canlıdır. 4 Ocak 1927’de İstanbul’da vefat eder.

3.5.2. Mensur Şiiri

3.5.2.1. Kaçış Teması

3.5.2.1.1. Benim Mezarım¹⁷⁴

Süleyman Nazif, *Servet-i Fünûn* dergisinde “İbrahim Cehdî” imzasıyla yayımladığı mensur şiirinde, hayatın kargaşası ve ızdıraplarından uzaklaşmanın yolunu ölüme gören ve ahirete inanan bir insanın huzurlu teslimiyetiyle kendini ölüme hazır hissedişini dile getirmiştir.

Yazara göre dünya geçici bir âlem, insan da bu âlemin misafiridir. Ölüm her an insanın peşinde olmasına rağmen insanlar sanki hiç ölmeyeceklermiş gibi yaşar, kendilerine ebediyete kadar dayanabilecek sağlamlıkta ve gösterişli saraylar inşa ederler. Kendi varlıkları gibi geçici olan bu yapıların varlığıyla teselli bulurlarken yazar, “bu seyelân-ı havadis arasında” sığınabileceği hiçbir sağlam ve muhteşem yapıya ihtiyaç görmemektedir:

“Derbeder hayatıma ‘En fena köşede en pis bir hab!’ kâfidir. Yalnız hab-gâh-ı ebedîmi ömrümün bütün eşkâl ve mukadderatıyla mütenasip bir şekilde isterim!”

Yazar, ölümü kendisine huzur verecek olan bir hâdise olarak görür ve o gün gelip de son nefesini verdiği cenazesinin “velvele-i hayat ve ma’îşetin yetişemeyeceği bir yere” gömülmesini diler:

“[...] Mesela ufkun laciverdî-i dûr-a-dûruna gömülerek İstanbul’a karşı uzaklardan titrer gibi görünen Keşiş dağının en yüksek tepesine götürsünler. O yer beşerin cidel-gâh-ı ihtirasâtı olan daireden hariç kalmış olduğu için toprağından masum bir büy-ı vahşet intişar eder. Bir fecr-i baharîde kuşlar en saf nağmelerini, dereler en muattar havalarını o muteazzim şâhikaya arz ederken beni defnetsinler. Üstüme zulüm ve cehûl olan beşerî ezen hayat ve vazife kadar ağır ve büyük bir sahire-i siyah atılsın. O reng-i matemî ile olan münasebet-i ezeliyemi ihtar için bu kaya mutlaka siyah olmalıdır!...”

Bu siyah kayanın bir tarafında gelişigüzel bir oyuğun bulunmasını ve bu oyuğun bir çift beyaz güvercine “aşiyân-ı muhabbet” olmasını ister. Bu “iki mahlûk-ı semavînin takrir ve hülâsa edeceği macera-yı aşk ve saadeti” dinleyerek hayatının mahrum ve yorgun geçen günlerinin tesellisini bulmayı ümit eder.

¹⁷⁴ Süleyman Nazif, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 406, 10 Kânûn-i evvel sene 1314/22 Aralık 1898, s. 251-252. (Alıntılar bu nüshadandır)

Yazar, daha önce *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan “Makber müellif-i muhteremine” ithaf etmiş bulunduğu “Tulû'dan Evvel”¹⁷⁵ şiirinde bahsettiği “Faik'in kürsi-i temaşa”sı etrafında uçan kartalların fezayı döve döve uçmaktan yorgun düşen kanatlarını dinlendirmek üzere bu siyah taş konmalarını ister. Kendini “feverân-ı âmâl ile tabakât-ı havaiyyenin en yükseklerinde” uçuşu bakımından kartallara benzeten yazar, yalnız kayalara çarpa çarpa kanatlarını kırmış, ağlamaktadır.

Yazar, “bir kalbin sevmeye, bir hayatın sevmeye ihtiyacı olduğu gibi bir kabirin de ara sıra birkaç damla sirişk-i teessüre, bir iki enîn-i şefkat ve tahassüre muhtaç” olduğu fikrindedir. Ancak bu gözyaşı bir “mahlûk-ı beşerî”ye ait olmamalıdır çünkü yazar sükûnetinin ve vahdetinin bölünmesini istemez:

“Zaten bulutların sık sık mev'id-i telakkisi olan o şahikaya dökülecek rahmet taneleri sirişk-i teessür gibi, bu seng-pâre-i hassası okşayacak yıldırımlarda enîn-i matem ve tahassür gibi o ihtiyac-ı uhrevîyi te'dile hizmet etsin...”

Böylece ebedî bir istirahate ermek olarak gördüğü ölüme kavuşmak isteyen yazar, hayatın bütün “fânileri kemiren” velvelesinden ve ızdıraplarından soyunacak olmanın sevinciyle ölmeye hazırdır. “Eşya-yı muhîtenin samt u sükûnuna” karışıp onunla bir olmak isteyen yazar, bu siyah kayanın yakınından geçenlerce toprağın altında “bir cihan-ı tahassüs ve heyecan”ın yattığının anlaşılmasını dileyerek sözlerini bitirir.

Yaşadıkları, içinde buldukları toplumdan, duygu durumundan bunalan ve iç sıkıntısı nedeniyle oradan uzaklaşmak isteyen Servet-i Fünûn sanatçısı, eserlerinde kaçış temini sıkça işlemiştir. Bu kaçış bazen tabiata, bazen rüyalara, bazen uzak diyarlara olurken bazen de bu metinde olduğu gibi ölüm denen ebedî istirahatgâha da olabilmektedir. Yaşarken aradığı mutluluğu ve huzuru bulamayan inançlı olduğu anlaşılan yazar, ölerken ebedî huzura kavuşmak ister.

---

¹⁷⁵ **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 403, 19 Teşrin-i sâni 1314/1 Aralık 1898, s. 202; Şiir “Uçar kartallar etrafında kürsi-i temaşamın” mısraı ile başlar.

3.6. ALİ NUSRET (1872- 1913)

3.6.1. Hayatı

1872 yılında Yenişehir’de doğan Ali Nusret, 93 Harbi’nde (1877-78) Plevne’de ölen Binbaşı Osman Şahabettin Efendi’nin oğlu, şair Cenap Şahabettin ve şair Osman Fahri’nin küçük kardeşidir. 1891’de Mühendishane-i Berri’yi istihkâm mülazımı olarak bitirir. Askeri okullarda, Mercan ve Vefa liselerinde, İstanbul Erkek Muallim Mektebi’nde edebiyat öğretmenliği yapar. II. Meşrutiyet’ten sonra kaymakam (yarbay) rütbesindeyken emekliye ayrılır. 1913 yılında İstanbul’da veremden ölür.

Ali Nusret, yazılarını yayımladığı çeşitli dergilerde A(yın) Necmi ve A(yın) N(un) müstearlarını kullanmıştır.

3.6.2. Mensur Şiirleri

3.6.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

3.6.2.1.1. Gece¹⁷⁶

Ali Nusret tabiat temasının ön plana çıktığı bu mensur şiirinde, bahar mevsiminde bir geceyi, bir “leyl-i ebedî” hâline getirebilmek için sevdiğini, tabiatın eşsiz güzelliğini izlemeye davet eden bir gencin, tabiat ve aşk konusundaki görüşleri şairane bir üslûp içerisinde dile getirilmiştir.

Güneşin batışı ile tabiat serinlemiş, kararmış ve sessizleşmiştir. Genç adam gecenin, gündüzün tüm sıkıntılarından uzak, hayal kurmaya imkân sunan bu vakitlerinde kendisi gibi hassas ve marazî kişilikteki sevgilisini “*huzur-ı istigrâkına*” davet etmektedir:

“Kalk güzelim, bu zulmet ve sükûttan istifâde ile ruhlarımızın nagamât-ı iştiyâkını dinleyelim... Zîrâ sen, ey sevda-yı sûzân, sen bana nedîme-i hayal olmazsan bu kadar güzel, hazin, vecd-âver bir gecenin bile indimde hiçbir kıymeti, lezzeti, letâfeti olamaz.”

Genç adam, sevgilisiyle aşk yaşamak için hayatın meşguliyetlerinden sıyrılıp tatlı hayallere dalmak için uygun bir huzur ve sessizliğe sahip olan geceyi tercih etmektedir.

¹⁷⁶ Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 378, 28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898, ss. 211-213. (Alıntılar bu nüshadandır)

Gece vakti tabiatın güzelliği karşısında âdeta büyülenmiş olan genç, sevgilisi kendisine eşlik etmezse “bu kadar güzel, hazin, vecd-âver” bir gecenin bile kıymetinin, tadının olmayacağını söyler ve sevgilisine de tabiatdaki bu hüznü ve dinginliği paylaşmak üzere çağrıda bulunur:

“Gel, güzelim, biz de yorgun nazarlarımızı bu gecenin zalâm-ıistirhâsı içinde kaybederek zulmetten, sükûnetten istifade edelim.”

Sevgilisini ikna etmeye uğraşan genç, gece ve gündüzü karşılaştırırken gece hakkında övgü dolu sözler eder:

“Hararet-i şebâb ile zaten marîz olan kalplerimiz tabiatın devre-i humması olan bahar gündüzleri içinde tezyîd-i hararet eder; büsbütün ateş kesilir; usâre-i hayatımızı eritir. Şûrîde-i kalbimizin bu marîz-i ebedisini çılgın baharın bu hiddet-i mütearrızası ile şiddetlendirmemek için gecelere, gecelerin âgûş-ı hilm ve i’tidâline ilticâ edelim.”

Sevgilisini “gel güzelim, ayakların çıplak, göğsün çıplak, saçların dağınık olarak gel” sözleriyle çağırarak genç, sevgilisiyle yek-vücut olmak arzusundadır:

“Elele tutuşarak herkesten uzak bir peygûle-iistirâhat arayalım. Ve orada mestî-i muhabbet ile hasbihâl edelim. Gece ilerleyerek, etrafımızdaki zulmet çoğalarak birbirimizin reng-i çeşmânını bile tefrik edemediğimiz zaman, artık ayrı ayrı iki vücut teşkil ettiğimizi unutalım. Bak, gecenin şu sükûn-ı muhteşemi içinde ne azametli bir ahenk var! Lisanların lâl ve mebhût kaldığı, yalnız gönüllerin zemzeme-sâz olduğu şu saatte bilmem ki bu âheng-i hürmet-fermâ nasıl hâsıl oluyor? Şu an zî-sükûn içinde bâd-ı bî-tâb-ı leylî tehzîz eden teevvühât-ı kalbiyyeye biz de iki âh-ı nâçiz ilâve ederek şu âheng-i memdûdu uzatalım...”

Genç âşık, sevgilisinin aşkına inanmasını, kendisine güvenmesini istemektedir. Sevgilisine kendisini ne kadar sevdiğini anlamak için bu gecedan daha uygun bir zaman veya mekân bulunmadığını belirterek aşkına bir karşılık bulma hevesiyle sevgilisinden bir hareket, bir söz beklemektedir:

“Sen de bâb-ı kitmân-ı kalbini aç, sevişelim. Birbirimizin derdini dinleyerek birbirimize çareler düşünelim. Ve artık bütün gün boynunu bükerek enzâr-ı tahayyülümde zâr ü melûl durma! Bütün tereddüdünü bu gece izâle et! Dudakların bu gecenin letâfet-i serâir-güşâsı hürmetine, beni sevdiğini işrâb edecek bir kelime ile açılın ki bu geceyi daha ziyade sevelim ve bir leyl-i ebedî olması için dizlerine kapanarak ağlaya ağlaya dualar edeyim...”

Ali Nusret’in bu mensur şiirinde tabiat ön plandadır. Sevgilisiyle gezmek için gündüzlerden çok geceyi tercih ettiğini belirten genç âşık, bahar mevsiminde bir gecenin tasvirini yapar ve sevdiğini aşka davet eder. Gündüzleyin, günlük hayatın meşguliyetleri

sevdalılara ağır gelirken geceleyin, hayal kurmak ve aşk yaşamak için en uygun zamandır. Ancak bu zamanı güzel ve değerli kılan da yanında sevdiğinin oluşudur. Gerçeğin acımasızlığından hayalin güzelliğine dalmak, orada yaşamak isteyen genç adam ikilemde kalır.

Sevgilisini kendi ile birlikte baharın güzel bir gecesinde gezmeye ve aşka davet eden anlatıcının sözlerinden anlaşılan cinsî duyguların yoğunluğudur. “Cinsî duygular” Servet-i Fünûncuların küçük hikâye ve mensur şiirlerinde işledikleri ortak temlerden biridir. Bu temi en sık işleyen Mehmed Rauf’tur.

Ali Nusret, Servet-i Fünûncuların mensur şiir tekniğini kullanarak, bir “an” hikâyesi oluşturmuştur. Tablo yaparcasına çizdiği tabiat manzarasında, doğada, mutlu mesut yaşamayı ve bu anın sonsuza dek sürmesini dilemektedir.

3.6.2.1.2. Darbe-i Hicran¹⁷⁷

Ali Nusret’in *Servet-i Fünûn* dergisinin 16 Temmuz 1314 tarihli nüshasında yayımlanan mensur şiirinde, ölen sevgilisinin ardından acı çekmekte olan bir adamın ıstırabını biraz olsun dindirebilmek için sevgilisiyle birlikte yaşadıkları mutlu günlerin hatıralarına sığınarak avunmaya çalışması konu edilmiştir.

“Hiç beklenilmeyen, hiç hesapta olmayan, hiçbir suretle takarrübünü hissettirmeyen”, “Şedîd, nâgeh-zuhûr, hevl-nâk, bî-sebeb bir darbe” genç adamı sevgilisinden ayırmıştır.

İki sevgili bir gün çayırılık bir yerde buluşurlar. Sohbet ederek, güle eğlene gezerlerken birden vahşi bir hayvanın saldırısına uğrarlar. Genç adam sevgilisini koruyacak hiçbir hamle yapamaz ve sevgilisi yaşamını yitirir.

Hüzünlü bir tabiatı olan genç adam, sevdiği kadının hayatına girişiyle pek çok değişmiştir. Yıllardır döktüğü gözyaşları, sevdiği kadının “bir hemşire, bir valide, bir melek şefkati” ile kendisine yaklaşmasıyla dinmiştir. Genç kadının tatlı sözlerinde teselli

---

¹⁷⁷ Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 385, 16 Temmuz 1314/28 Temmuz 1898, ss. 324-327. (Alıntılar bu nüshadandır)

bulan âşık, her geçen gün hayata daha da tutunmuş, geleceğe ümitle bakmaya başlamıştır. Her şey yolunda giderken aniden gerçekleşen elîm bir kaza ile kader sevenleri ayırmıştır.

Korkunç kaza anını bir türlü aklından çıkaramayan adam, hüznü dolu kalbini biraz olsun ferahlatmak amacıyla mazinin tatlı hatıralarına sığınır:

“İştigâlât-ı yevmiyeme tahsis edilen saatlerin sür’ât-i mümkinine ile biterek beni ân-ı telâkiye kavuşturması için güzel ümitlerin vereceği güzel telâşlar, helecanlar ile, pür-şevk u heves çalışıyordum. Yavaş yavaş ebedî kederlerim zâil olarak kalbimde bir şetâret-i nisbiye hâsıl oluyordu. Ömr-i güzeştem artık bana bir cevâb-ı amik.. Kelâm-âver, korkunç rüyalar ile muazzeb bir uyku gibi gelerek elvân-ı pür-nûr-ı fecre müşâbih bir aydınlık içinde uyanmaya, ser-gerdânî-i ömr-i güzeştemin humâr-ı takât-şikeninden yavaş yavaş kurtulmaya, pîş-i enzâr-ı hayalimdeki ezvâk-ı saadete tahammül edebilecek taze kuvvetler ile uyanarak gerçekten inanmaya.. Şimdiye kadar baht-ı yetîmânemin bana inkâr ettirdiği tebşîrât-ı mes’ûdiyetine inanmaya başlıyordum. Eyyâm-ı ömrüm bir nizâm-ı mes’ûd altına giriyor; uykularım âsûde, muntazam, tatlı rüyalar ile pür huzûr oluyor; her sabah dudaklarım mukaddes bir duâ ile münâcât ediyor; senin için, senin mes’ûdiyet-i hayatın için yeni doğan güneşin eşvâk-ı nûrânîsi huzurunda kalbim, elem-nâk çarpıntularından henüz kurtulan bu kalb-i muzdaribim semâvî bir gaşy ve istigrâk ile yalvarıyordu. Ve mutlaka senin de bu sâf ve nûrânî saatlerde uyanarak benim için, benim mes’ûdiyet-i hayatiyem için tazarrular ettiğini kemâl-i emniyyet ile biliyor, bu akşam o kalb-i şefkat-penâhına daha ciddiyet, daha ziyade vecd ve muhabbet ile ithâf-ı şükran etmek için hazırlanıyor, iştigâlât-ı yevmiyeme tahsis edilen saatlerin güzârişini bekliyordum...”

Genç adam sevgilisiyle geçirdiği mutlu gülerinde, buluşacakları günleri büyük bir heyecan ve sabırsızlıkla bekler. Genellikle neşeli bir tabiatı olan sevgilisinin nadiren hüzünlü olduğu anları da sever, ancak onun üzgün oluşuna bile üzülür. Dünyadaki tüm kötülüklerden sevgilisini korumak ister.

“Vefasından, şefkatinden, hissiyat-ı kalbîyesinden emin bir kadın” olan sevgilisi genç adamın talihe, mutluluğa olan inancını geri getirmiş, hayatını düzene sokmasını sağlamıştır. Zamanla birbirlerini daha yakından tanıyan ve birbirini değiştirmeye başlayan bu iki gencin ilişkileri daha da gelişir:

“Sonraları birbirimizi daha iyi anlamaya birbirimizin kalbini daha yakından görmeye, sevmeye başladık ve artık senin kahkahalarına, şetaretlerine i’tidâl geldiği gibi benim de o hüzn-i müz’icim zâil oldu. İki yâr-ı dil-aşına olduk. Sâf, sâkit, müsterih, pür ümit bir ömr-i lezîzin istigrâk-ı bahtiyar-ânesi ile dereden tepeden.. Her şeyden konuştuk. Fakat bütün bu musâhabelerimiz içinde safvet ü nezâhat-ı hayatı utandıracak bir ufak kelime, bir gizli his, bir çirkin emel-i te’âfi etmedik.

Dostluğumuzun bu tavr-ı afîfi seni cidden bahtiyar ediyordu. Her gün, her akşam gözlerimde daha samimi, daha güzel tebessümât-ı habb ü i'timâd görüyordum. Artık birbirimiz hakkındaki emniyetimiz tamamiyle takarrür etmeye başlıyor ve ben seni bahtiyar, husûsiyle bir mehibbe-i afife, bir hemşire-i saf, bir mâder-i şefik muhabbetiyle i'zâz ü himâye ettiğin kalbimin âmâl-i iffetinden dolayı bahtiyar gördükçe azamet-i hüsnün, kıymet-i kalbin nazarımda büsbütün te'âlî ediyordu. Samimi, emniyet-perver, müteenî bir muhabbetin lezâiz-i sâfiyesi içinde her şeyini unutarak bütün âmâl-i kalbiyyemiz husûl bulmuşçasına seviniyorduk.”

Kalbindeki aşk ve mutlulukla hayata daha umutlu bakmaya başlayan genç adam için artık bu mutluluğa gölge düşürebilecek hiçbir güç yoktur. Ancak sevgilisi öyle düşünmemekte, nedensiz korkulara kapılmaktadır. Genç adam bu durumu sevgilisinin “rakîk, hassas, felâket-aşına-yı hayat” oluşuna bağladığından sevgilisini teskin etmeye çalışır. Sevgilerini korumak uğruna her türlü felâketi göğüsleyecek cesareti olan çift, umulmadık bir şekilde gerçekleşen bu kaza sonucu ebedî bir ayrılığa mahkûm olurlar:

“Sonra, bilmem nasıl oldu, aramızda bir sadâ-yı gazab, bir enîn-i sitem işitildi. Çılgın, mütehevvir, müfteris bir hayvan aramıza atıldı. Sen bir hazan yaprağı gibi titremeye başladın. Ben – bütün binâ-yı hayalatım bir anda başıma çökmüş gibi serzede-i hüsrân oldum. Ays-ı saf-ı muhabbetimiz birdenbire perişan oldu. Ve hayatın, bu sitem-kâr anîfin, bu hayvan-ı müfterisin, darabât-ı hevl-âmizine benim yüzümden giriftâr olduğunu düşünmek ıstırabı ile şaşırđım, âdeta medhûş oldum. (...)”

Sevdiği kadını kaybedişiyle onu ne kadar çok sevdiğini daha da iyi anlayan genç adam âdeta sevdiğini kaybetmenin verdiği acının altında ezilir. Hayatın kendilerini bu kadar şiddetle hırpalamasına neden olacak hiçbir kusur işlememişlerdir. Hayatı sorgulamaya başlayan genç, başına gelenlere inanmak istemez.

Yaşadığı bu büyük kayıp gencin hüznü dolu kalbini sevgilisine duyduğu aşk ile daha da doldurmuştur. Çünkü bu “sitemkâr” hayattan intikamını sevgilisini daha da çok sevmeye devam ederek alacağına inanmaktadır. Ancak sevgilisiyle geçirdiği aşk ve mutluluk dolu güzel günlerin bir daha geri gelmeyeceği düşüncesi genç adamı kahretmekte ve onu eski hüznü hâlinden daha da derbeder bir hâle getirerek boynunu acıyla bükmektedir.

Ölen sevgilinin ardından çektiği ızdıraplara katlanabilmek adına geçmiş güzel günlerin tatlı hatıralarına sığınan genç bir adamın duygu dünyasının konu edildiği mensur şiirin ana teması aşk konusuyla bağlantılı olarak aşktır. Mensur şiirin temel özelliği olan yoğun bir duygunun bir manzara tasviri içinde şiire özgü lirik bir ifadeyle anlatılması

gereğince yazar, kahramanına anılara yolculuk yaptırırken tabiat tasvirine çokça yer vermiştir. Yaptığı tabiat tasvirlerinde ağabeyi Cenap Şahabettin'den etkilendiği görülmektedir.

İçinde bulunduğu sıkıntı verici durumdan kurtulmak için kaçış yolu arayan genç adam, sevgilisiyle birlikte hiç sonu gelmeyecekmiş gibi yaşadıkları mutlu günlerin hatıralarına sığınır, kendini bu şekilde avutmaya çalışır.

Sevgilisinin hayatına girişiyle büyük bir değişim geçirmiş, daha (u)mutlu bir insan olmuştur. Sevgilisinin ani ve acı ölümüyle birlikte eski günlerindeki de daha koyu bir karanlığa gömülür. Sevgilisiyle geçirdiği güzel zamanların hatıralarına saygısızlık olacağını düşünen anlatıcı, ölümü beklemeye başlar:

“Ah! İnanır mısın, o saat-ı bahtiyarîyi tahatturdan şimdi âdeta korkuyorum. Zannediyorum ki ridâ-yı siyah-ı mevtin setr ettiği o muazzez hatıraları açmak, makber-i mahzun-ı maziyi karıştırmak bir nevi’ hürmetsizlik, zulm, hakarettir; bu büyük matem yüreğimizi sükûn-ı zî-ihîşamı ile ezmeli, kahretmeli, öldürmelidir...”

Ölen sevgilinin ardından çektiği ızdıraplara katlanabilmek adına geçmiş güzel günlerin tatlı hatıralarına sığınan genç bir adamın duygu dünyasının konu edildiği mensur şiirin ana teması aşk konusuyla bağlantılı olarak aşktır. Mensur şiirin temel özelliği olan yoğun bir duygunun bir manzara tasviri içinde şiire özgü lirik bir ifadeyle anlatılması gereğince yazar, kahramanına anılara yolculuk yaptırırken tabiat tasvirine çokça yer vermiştir. Yaptığı tabiat tasvirlerinde ağabeyi Cenap Şahabettin'den etkilendiği görülmektedir.

3.6.2.1.3. Cevr-i Muhîât¹⁷⁸

Ali Nusret'in konusu bakımından “Darbe-i Hicran” ve “Leyl-i Sefid” ile benzerlik gösteren bu mensur şiiri, ölen sevgilinin ardından yazılmıştır. Sevgilisiyle geçen güzel günleri anan ve ayrılık acısının ızdırabını geçmiş güzel günlerin mutlu hatıralarıyla dindirmeye çalışan bir gencin duygu ve düşünceleri dile getirilmiştir.

¹⁷⁸ Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 388, 6 Ağustos sene 1314/18 Ağustos 1898, ss. 377-379. (Alıntılar bu nüshadandır)

Sevgilisini kısa bir müddet önce kaybettiği anlaşılan acılı genç, birlikte geçen güzel günlere özlem duyar ve eski buluşma mekânlarına giderek o günleri özlemle anar:

“Ben yine her akşam bildiğin derenin kenarında, bildiğin ağaçların altında, her ikimizi günlerce ağlatmış olan kabristanın karşısında hâli, maaziyi, istikbali bir şûriş-i garîb ile birbirine karıştırarak emelsiz, manasız, neticesiz bir varlığın donuk bir timsâli gibi şûrîd nazarlarla nîgeh-bân-ı semt-i gurûb olan dil-haste-yi hicranım.”

Genç aşğa göre, onun bu mutsuz ruh hâli tabiata da yansımıştır:

“Ruhumda bir kesel-i muzdaribâne var: Daha birkaç gün evvel, mazi demeye dudaklarımın cür’et edemediği bir an-ı karîb içinde tabiatın her zevk ve renginden kâm-yâb-ı neşât olan ruhum şimdi bütün bedâyî-i cihanı birer düşman-ı saadet gibi görüyor. Artık ne çiçeklerin, ne ağaçların, ne göklerin, ne bulutların taravet ve letafetini, kin ve tehevür-i asabiden azade bir nazarla, temaşaya cüret edemiyorum.”

Yeryüzünü yakıp kavurarak âdeta cehenneme çeviren temmuz güneşi altında gencin ızdırap dolu kalbinin ateşi daha da harlanmaktadır:

“Her gün bir başka hiddet ve hararet ile doğarak ufukları, çimenleri, çiçekleri yakan.. Kırmızı, ateş gibi kırmızı renklerle etrafı bir ma’reke-i hûn-âlûd eden bu Temmuz güneşi bilmem ki benden ne istiyor?.. Fecr ile beraber penceremin karşısına geçerek hâb-gâhımı eşi’a-i muhrikesi ile cahîm-i azâba benzetiyor; bu pencerenin kenarına dizdiğim saksıları, senin hedâyâ-yı muhtıra-i muhabbetin olan saksıları yakıyor, kurutuyor.”

Kızgın Temmuz güneşi, gencin sevgilisinden geriye kalan hatıralarla, “ her hücre-i harabî” sevgilisinin hayali ile dolu olan “dimağ-ı meftûrunu da yakmak, eritmek” niyetindedir. Genç adam, temmuz güneşinin bu acımasız yakıcılığından şikâyetçidir. Sevgilisine kendisini yalnız bırakıp gittiği için sitem eder:

“Fakat niçin beni bu merhametsizler arasında tek başıma, yapayalnız bırakarak kaçtın?”

Sevgilisinin yokluğu ile acı çeken âşık, “ey yâr-ı suzan, ey benim hatıra-i muazzeze-i hayatım” diye hitap ettiği sevgilisine yokluğunda birlikte gezdikleri mekânlara yalnız başına nasıl gidip gezdiğini, her gittiği yerde sevgilisine dair anıların gözünde canlandığını, bu hüznü gezintiler sırasında neler düşündüğünü, ne acılar çektiğini dile getirir:

“Ben yine her akşam bildiğin derenin kenarında, bildiğin ağaçların altında, her ikimizi günlerce ağlatmış olan kabristanın karşısında hâli, maaziyi, istikbali bir

şûriş-i garîb ile birbirine karıştırarak emelsiz, manasız, neticesiz bir varlığın donuk bir timsali gibi şûrîde nazarlarla nîgeh-bân-ı semt-i gurûb olan dil-hasta-i hicranım.”

Çekilen tüm bu çilelerin, yaşanan tüm acıların tek bir sorumlusu vardır:

“Bunda ne senin, ne benim kabahatimiz yoktur... Nasib-i beşer dürtüşt ve mütegayyir!”

Genç adamın sevgilisi ile birlikte anlam kazanan tabiatla artık sevdiği hiçbir şey kalmamıştır. Ne geceyi, ne gündüzü, ne de hayatı sevmektedir. Tüm yaşam sevinci, sevgilisi ile beraber ölmüştür. Sevgilisinin yokluğu genç adamın gözünde evrendeki her şeyi kasvetli, korkunç bir hâle getirmiştir:

“Bazen gözlerimi bir an için kapayarak sonra birdenbire açıyorum; zannediyorum ki bu sefer seni yanı başımda, eski tâb u taravetin, eski enzâr-ı mîhr ü şefkatin, eski tebessümlerin ile bulacağım. Heyhât! Sana bedel koca dağlar, bayırlar, bir uzun, dolambaç dere, mühiş bir kabristan, bir şems-i gârib, bir ufk-ı âteşin, bir kâfile-i hicret-i azmâ-ı tuyûr.. Bir mütehekkim, bî-insâf, müstehzi tabiat-ı ma'mûre görüyorum. Her şeyi mevcut! Yalnız sen adem-i huzurunla bütün bu tabiat-ı ma'mûreyi bana korkunç bir zindan-ı adem gibi gösteriyorsun!..”

Sevgilisinin varlığıyla hayata umutla, neşeyle bakabilmiş olan genç adam, mazide hayaller kurmuştur ancak elinde şimdi hayalleri bile kalmamış, her şey gibi onlar da ellerinden kayıp gitmiştir:

“Nasîb-i beşer-i fevkinde saadetler arzu ediyorduk. Ve mutlak bunun içindir ki nasîb-i beşer-i fevkinde bed-baht olduk.”

Bütün eşya, bütün tabiat genç adama düşman kesilmiş gibidir. Kaderin ve aşkın oyuncağı hâline gelen genç adam âdeta kuru bir yaprak gibi savrulmaktadır ve sözlerini şöyle bitirir:

“Aşkın, büyük aşkın, âlî, müthiş, muazzam aşkın pençe-i bî-dâdında kahr ü tebâh olup gidiyorum....”

Ali Nusret, “Sekte-i Bahar”da olduğu gibi tabiata ait unsurları kişileştirerek kahramanın bedbin ruh hâlini tabiata yansıtmayı başarır:

“Mevsim rüzgârlarının bazen hırs-âver hücumlar, dehşetler ile köpürttüğü büyük dalgalar ardından kahkaha-yı eceli ta'kip ediyorum... Oh! Bu köpükler, bu birbirinin kucağına atlayan koca dalgalar kuvvetle, mehâbetle.. Bizi ağlatan, titreten, küçüklüğümüzü ihtar eden ekdâr-ı cihana gülüvererek kemâl-i azametle geçiyorlar, gidiyorlar ve geçerken bana, ‘Sen burada derdinle ezil. İşte biz, senin

gidemediğin yerlere gidiyoruz!', diyorlar. Bu sadâ-yı tehekküm ve tahakkümün sıkleti altında gerçekten eziliyorum."

Yazarın bu mensur şiiri, "Sekte-i Bahar" ve "Darbe-i Hicran" mensureleriyle benzerlik göstermektedir. Ölen sevgilinin ardından kendi benliği ile tabiatın doğal hâdiselerinin oluşumuna anlam yükleyen anlatıcı, "Sekte-i Bahar"da olduğu gibi tabiatla kendi ruhunu birleştirmiş ve tabiatı tablo hâline getirmiştir. Mensurede ele alınan duygu ve düşünceler itibariyle "Darbe-i Hicran" mensuresi ile bir devamlılık arz eder.

3.6.2.2. Kaçış Teması

3.6.2.2.1. Çiçekler¹⁷⁹

Ali Nusret'in *Servet-i Fünûn* dergisinde 14 Mayıs 1314 tarihinde yayımlanmış olduğu bu mensur şiirde yeni sevgilisinin her şeyiyle eski sevgilisine benzemesinden dolayı bir türlü maziden kopamayan genç bir adamın duygu çalkantıları küçük hikâye formuna yaklaşan bir biçimde dile getirilmiştir.

Mensure, genç bir adamın sevgilisine itirafı ile başlar:

"Bugün sana bir facia, bir sefalet-i kalb hikâye edeceğim; dünyada yalnız senin nazar-ı vukûfundan gizlenmek lazım gelen bu faciayı sana, senin hayal-i perestîdene hikâye edişim bir tezattır ki bunun hakikatine bundan tabî, bundan dil-sûz bürhân olamaz."

Genç adamı bu itirafı yapmasına zorlayan sebep ise her zaman buluştukları yerde sevgilisinin gelmesini beklerken karşısında eski sevgilisini bulmasıdır. Çünkü burası yeni sevgilisinden evvel eski sevgilisiyle buluştukları yerdir. Çok da iyi anlaşmalarına rağmen neden olduğu bilinmedik bir şekilde ayrılmışlardır. Ayrılıklarının üzerinden tam bir yıl geçtikten sonra gerçekleşen bu tesadüfî karşılaşma genç adamı derinden etkiler ve terk ettiği eski sevgilisine karşı kendini sorumlu hisseder. Genç adam, büyük bir vicdan azabı çekmeye başlamasıyla, başka tesadüflerin daha farkına varmıştır.

Yeni sevgili de eski sevgili gibi beline kadar uzanan uzun sarı saçlarını, mavi kurdeleyle bağlamakta; buluşmak için o da aynı mekân ve zamanları tercih etmektedir.

---

¹⁷⁹ Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 376, 14 Mayıs 1314/26 Mayıs 1898, ss. 180-183. (Alıntılar bu nüshadandır)

Hem görünüşü hem de karakteri itibariyle eski sevgilisine benzeyen yeni sevgilisine genç adam da eski sevgilisine yaptığı gibi her buluşmalarında çiçekler hediye etmektedir.

İçinde bulunduğu durum ve yaşadığı acı tesadüf genç adamı çok etkilemiştir. Anı hakkını vererek yaşayabilmesi için mazi ile olan hesaplaşmasına bir son vermesi gerekmektedir. Genç adam yaşadığı vicdan azabını yeni sevgilisine açıklamaya karar verir ve ona maziyi ve içinde bulunduğu zamanı, şaşırtacak derecede birbirine benzeyen eski sevgilisi ile olan benzerliğini anlatmaya başlar:

“Sen de mülakat için saat-i gurûbu ihtiyar ettin. İşte mazinin tamamen makûs bir istihzası gibi bir hayat, bir hayat-ı muhabbet seninle de cereyana başladı.

Sen de güneşin ufukları ateşlerle yaktığı bî-tâb saatlerde şu cûy-bârın kenarına geliyor; sahil-i mukabildeki fabrikanın bacalarından son dumanların.. İnce, hafif, beyaz dumanların yavaş yavaş gurûb-gâha süzüldüğü, kuşların kafile kafile câme-i hâb-ı leyle revân olduğu, arkamızdaki ebniyenin her camı şems-i garbın eşi'a-i mün'akisesi ile beraber safha-i âteşin hâlini aldığı, el-hâsıl bir yevm-i baharın daha olduğu an-ı hayf ve hasrette bütün âb u tâb-ı hüsnünle geliyor, buraya senden çok evvel gelmiş olan bana: ‘Hani çiçeklerim?’, diyorsun.

(...)

Bu levha-yı mâtemin zâir-i mahremi olan rüzgâr ara sıra o nedîme-i giryânın saçlarını.. tıpkı senin saçların gibi beline doğru uzanıp üç taraftan maî bir kurdela ile boğulan saçlarını tehzîz ederek yüzüme çarpıyor, beni saatlerce bî-hûş etmiş olan taze kadın kokularını şâmmeme infaz ediyor, artık bende bî-tâb olan bir kuvvet uyandırmaya savaşıyordu...”

Mazinin gölgesi genç adama çokça acı vermektedir. Bu acının üzerine bir de iki kadın arasındaki benzerlikler eklenince genç adam bu vicdan azabıyla başa çıkamaz bir hâle gelir ve kendisine maziye hatırlatan bu yerlerden kaçmak ister. Ancak tek başına kaçmaya hem gücü yoktur hem de sevgilinin de yanında olmasını arzu eder. Sevgilisine kaçmayı önerdiğindeyse olan bitenden haberi olmayan kız ise bu teklifleri cevapsız bırakmaktadır:

“Kaçalım, birlikte kaçalım.. Bu âsmân-ı bî-pâyânın başka bir kubbe-i mînâsı altına, başka bir derenin kenar-ı pür-ezhârına, başka bir köyün bizim muhabbetimizden başka her şeyi düşünebilir olan sekene-i zirâi miyânına, hâsılı buradan başka bir yere gidelim” diye niyaz ediyordum. Ve bütün bu niyazlarım henüz cevapsız kalıyordu.”

Yeni sevgili genç adama her buluşmalarında yanında getirdiği çiçeklerini sormaktadır. Genç adam ise, her buluşmaya küçük bir demet ile gitmektedir. Genç adam

sevgilisine duyduğu aşkı, her geçen gün besleyip büyüttüğü sevgiyi simgeleyen bu çiçeklerden en tazelerinden, en güzellerinden oluşan büyük bir demet getirmeyi istemektedir ancak bunun için önce demetindeki maziden kalmış “eski”, “solgun” çiçekleri ayıklaması, diğer bir deyişle diğer sevgiliye karşı duyduğu vicdan azabıyla karışık sevgi kırıntılarında kurtulması gerekmektedir. Bunu yapmaya mecbur olsa da mazinin gölgesinden kurtulmak pek kolay olmayacaktır:

“Bunları atarken kalbimin ezilmediğini, boğazıma ukdeler hücum etmediğini, gözlerimin yaşlarla dolmadığını söylersem yalan söylemiş, müdâhinlik etmiş olurum. Fakat zihnim mâtem-i mazi ile mahzûn, kalbim kışın henüz tamamiyle zâil olmayan bürudet-i sitemsâzı ile ra’şe-dâr olmakla beraber bu kadar saf, bu kadar mâî bir gök altında.. Bu tâze bu yeşil yapraklar arasında.. İlbaharın bu feyz-ı bî-dârîsi, kuşların bu terennümât-ı mes’ûdânesi huzurunda artık yalnız ben azâb-ı ruhumla titremeye, üzölmeye, ağlamaya tahammül edemeyerek sana lâyük, senin için yaratılmış çiçekler arıyorum.”

Genç adam, “bir facia” olarak tanımladığı bu hikâyeyi en anlatmaması gereken kişiye anlattığını düşünürken bunu hangi duygularla yaptığını da anlatma ihtiyacı duyar. Buluşma yerlerinde kim bilir hangi acılar ve umutlarla gelmiş olan eski sevgiliyle ayrılıklarından tam bir sene sonra karşılaştıkları esnada genç adam yeni sevgilisine kocaman bir demet çiçek vermektedir:

“Evet, o, orada durmakla beraber bunları sana ihdâya mecbur idim. Ve sen çiçeklerini, sevgili çiçeklerini alıp gök rengindeki gözleri nazar-ı şükran ile bana attettiğin zaman zavallı kızcağız sapsarı kesilerek dudaklarını –cebr-i nefis ile-gayr-ı mütenezzilâne bükerek: ‘Bir vakit bana da neler, ne çok çiçekler getirirdi!’ dedi; bu söz ile sefâlet-i kalbimi, mihnet-i fâniyemin günâh-ı ebedisini bir hicâb-ı intikam-âlüd olmak üzere yüzüme çarptı.”

Hikâye böylece başladığı yere geri döner ve kurguda bir bütün oluşturarak sonlanır. Bu yönüyle başarılı bir hikâyedir.

Ali Nusret, geçmişe ve içinde yaşanılan ana dair yaptığı karşılaştırmalarda başarılı geçişler yapar. Mazi ile an arasındaki benzerlikleri vurgulamada başarılıdır.

Genç adam, eski ve yeni sevgilisini, anı ve geçmişi sürekli sorgular ve karşılaştırır. Geçmişte terk ettiği sevgilisine dair anıları hatırlatan benzerlikler genç adamın canını sıkar. Büyük bir ızdırıp içinde ne yapacağını bilemez hâle gelir ve bir çıkış yolu arar. Bulunduğu yerden ve mazinin sisli puslu hatıralarından uzaklaşmak isteyen genç adam, yaşadığı acılarla başa çıkmanın yolunu “kaçış”ta görür. Ancak bunu yalnız başına gerçekleştirmeye

cesaret edemediğinden durumdan habersiz olan sevgilisine kaçıp gitmeyi teklif eder ve olumsuz cevap alır. Servet-i Fünûn neslinin eserlerinde sıkça karşılaştığımız zorluk karşısında kaçış temine bu metinde de rastlarız.

Yeni sevgilisinin genç adamdan istediği çiçekler, gerçek anlamlarının dışında sembolik bir anlam da taşır. Genç adamın eski ilişkisinden sonra solgun bir demet meydana getiren çiçekleri zamanla ve yaşadığı yeni ilişkinin de tesiriyle tekrar canlanmış, güzelleşmiş ve sonunda yeni sahibini bulmuştur. Çiçeklerle anlatılmak istenen delikanlının sevgilisine karşı duyduğu sevgi ve aşk duygusudur.

3.6.2.3. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

3.6.2.3.1. Sekte-i Bahar¹⁸⁰

Ali Nusret'in *Servet-i Fünûn* dergisinin 11 Haziran sene 1314 tarihli nüshasında yer alan mensur şiirinde tabiat teması ön plandadır.

Yazar, tabiat ile ruh hâli arasında benzerlikler bularak kendi benliği ile tabiatı birleştirir. Melankoli, bedbinlik ve iç sıkıntısının hâkim olduğu mensur şiirde, yazar bahar mevsiminin “Hayalat-ı muğfile-yi bahar içinde mağmûm” bir gününde, aniden ortaya çıkıp fırtınaya dönüşen bütün tabiatı tarumar eden, bunu yaparken de eğlenen rüzgâr ile birtakım düşüncelere dalar.

Güneşin ışıklarının pek şiddetli hissedilmediği bu günde, tabiata âdeta bir hüznün hâkimidir. “Bütün eşyada bir derd-i hafî var” gibidir. Sanki “Hepsi boynu bükük, dudağı bükük, gözleri ağlamaya amade öksüz gibi melûl, bî-kes, muhakkar!”dır. Şiddetini arttırarak eserken nadiren hızını azaltan rüzgâr ise “merhametsiz, insafsız, müstehzî” bir hâlde âdeta “iade-i hücum”, “iade-i zalâm” etmektedir:

“Çırpınan yapraklar.. Nâçiz, rakîk, nâtüvân yapraklar ufuklara nazar-endâz-ı niyâz! Oralardan gelen bulutlara.. Kesif, mühib, mor bulutlara bakıyorlar, yalvarıyorlar. Sebebini anlayamadıkları bu fırtınanın.. Mesûdiyet hayalleri, kuvveden fiile çıkmak üzere bulunan emeller arasında bî-lüzûm, nâ-be-mahal, nâ-lâyık gördükleri bu fırtınanın artık kesilmesi için zayıf, zebûn, şikeste bir sada ile neşîde-i gûyâ-yı tazarru oluyorlar ve bu esnâda hücum eden bir rüzgâr biçareleri

¹⁸⁰ Ali Nusret, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 380, 11 Haziran sene 1314/23 Haziran 1898, ss. 244-245. (Alıntılar bu nüshadandır)

târümâr ederek yalvarmalarına meydan vermiyor; zezeme-i şikâyetlerini bir semt-i ma'kûsa doğru kapıp götürüyor... Çırpınıyorlar; artık merbut oldukları dallardan koparak uçmak, gasıb ve sârik olan rüzgârın ardından koşmak istiyorlar... Heyhât!”

Bu rüzgârlı günde “bedâyi-i baharın müjdecileri”, “derd-i aşına-yı musikârlar” âdeta gizlenmişlerdir. Yazara göre, bülbüller “bu fırtınanın îka edeceği hasarâta ne sûzişli mersiyeler” hazırlamakla meşgullerdir ve onların yokluğunu fırsat bilen kargalar boş dallardaki yerlerini almışlardır:

“Âh! Ey tuyûr-ı bahar, şimdi sizin vecd-âver nagamâtınıza bedel karga sesleri aks-endâz-ı âfâk oluyor; bu çirkin sesler, bu sâmia-hırâş sadalar ya sizden ya benim kalb-i mahzunumdan ahz-i sâr için bütün çirkinlikleri ile cân-şikâf oluyorlar... Eğer bu, iki üç günlük mestî-i baharın humârı ise ne kadar acı! Ne kadar nedâmet-endîz!”

Tabiatın bu durumunun olağan açıklamaları vardır ancak melânkolik bir ruh hâline sahip olan yazar, çevresinde olup bitenleri sevgilisinden ayrılmış olmasının iç dünyasında yarattığı çalkantıların tabiata yansımaları olarak algılar:

“Daha dün, bütün âb u tâbî ile tebessümler eden çehre-i bahâr bizim için ne çabuk sarardı soldu. Daha dün, bütün revnakları ile nazar-pîrâ olan levha-i visal ne çabuk şu levha-i visal ne çabuk şu levha-i hicrana mübeddel oldu. Eğer bu, iki üç günlük hayat-ı baharın sekerâtı ise ne kadar sîne-sûz! Ne kadar medîd ve fâci! ..”

Tabiatın perişan hâlini tasvir eden yazara göre, birkaç gün önce mutluluk içinde birlikte bulunduğu sevgilisi ile olan sevincini, mutluluğunu kıskananlar onu sevgilisinden ayırmıştır.

Yarın bir gün elbet yine güneş doğacak, rüzgâr denecek, kuşlar yine ötecektir. Ancak yazarın kalbindeki sızı dinmeyecektir:

“Ey sevda-yı remîde! Elbette bu bulutlar âfâk-ı bahârı uzun müddet karartamayacak; elbette güneş... O menba-i muazzam nur yeniden safha-i cihani parlatacak; ağaçlar, yapraklar, çiçekler yeniden eşvâk-ı rengârenk ile bahtiyar olacaklar; elbette âlem bir daha mesut olacak. Fakat acaba bizim için, bizim şikeste gönüllerimiz için bu dünyada imkân-ı mesudiyet kaldı mı? ..”

Elbette sîne-i tabiat bu derd-i hafî yeniden uyuyacak; cebhe-i âlemden bu öksüz tavr-ı hazînî gidecek; bu âlâm, bu evcâ biterek mâder-i tabiat yeni bir bahâr-ı pürheves doğuracak; yine kuşlar nagamât-ı ceyyide ile bahar-ı nev-zâde bast-ı hissiyat edecekler; yine bülbül-i şeydâ o safir-i ilâhi ile erbâb-ı sevdaya nedîm-i vicdan olacak; her şeyin yüzün gülecek; her taraf, her şey güzel olacak. İşte asıl o zaman benim hayatım, benim rencide, sitem-zede, bî-kes hayatım ne kadar çirkin olacak!

Ben ne kadar bî-vâye, öksüz, muhakkar kalacağım! Âh işte asıl o zaman benim sekerât-ı kalbim başlayacak..”

Yaprakları, çiçekleri hırpalayan, bülbülleri kaçıran bu sert rüzgâr, yazarın kırık kalbinin, mutlu hatıralarının yuvası olan “bütün revnakları ile nazar-pirâ” olan gönül bahçesini de perişan etmiştir. Yazar için eski güzel günlere dönmek mümkün olmadığından rüzgârın tüm şiddetiyle eserek geride kalanları da tamamen yıkıp geçmesini diler:

“Hayalat-ı muğfile-i bahar içindeki bu rûz-ı mağmum benim aşına-yı dert ve mihnetimdir! Es, ey bâd-ı tâkat-şiken! Kalb-i harabımla istihza eden bu mehâsin-i ma'mûreyi tahrip için bütün kuvvetinle vezân ol! Devam et, ey fırtına!”

Mensur şiirlerinde aşk, sevgili, tabiat, melankoli gibi Servet-i Fünûn yazarlarının kullandığı ortak temaları işleyen Ali Nusret'in bu mensur şiirinde tabiat teması işlenirken melankoli ve iç sıkıntısı öne çıkmaktadır.

Anlatıcı kişi, tabiata mazide sevgilisiyle birlikte olduğu ve ayrıldıktan sonraki zamanlar olarak iki farklı gözle bakar. Tabiat, anlatıcı kişinin ruh hâlini almaktadır. Baharın mutlu günlerindeki cıvıldağan kuş sesleri yerini uğursuz kargaların haykırılarına bırakmıştır. Tabiatta gerçekleşen olayların tümünün mantıklı birer açıklaması vardır ancak anlatıcı kişi, bu fırtınalı güne kendi melankolik ruh hâliyle yaklaşır ve iç dünyası ile tabiat arasında bir bağ kurar. Rüzgârın daha da şiddetli esmesini ve kendi savrulup dağılan kalbi gibi tabiatın da tarumar olmasını ister.

Yazar, metinde yapmış olduğu kişileştirmelerle, tabiata ait unsurlara insana dair özellikler yükleyerek bunlar üzerinden kendi ruh durumunu anlatmıştır.

Ali Nusret'in bu mensur şiiri, Servet-i Fünûn edebiyatçıları arasında üzerindeki etkisinin açıkça gözlendiği Mehmed Rauf'un Servet-i Fünûn dergisinin 8 Temmuz 1897 tarihli nüshasında yayımlanmış olan “Bârân-ı Bahar”¹⁸¹ adlı mensur şiiriyle benzerlikler taşımaktadır. Etkilendiği edebî şahsiyetlerin eserlerine nazireler yazdığını ve etki altında kaldığını bildiğimiz yazarın bu mensuresi içeriği ve taşıdığı isim itibarıyla Mehmed Rauf'un mensur şiirine âdetâ bir nazire niteliği taşır.

---

¹⁸¹ Bu mensur şiirde Mehmed Rauf, Ali Nusret'in “Sekte-i Bahar”da yaptığı gibi kendi bedbin, melankolik ruh hâlini tabiata yansıtmıştır. Başkisi, yeniden bahar gelecek olsa bile kendi ruhunun baharın gelmeyeceğini büyük bir umutsuzlukla dile getirir.

3.6.2.3.2. Leyl-i Sefid¹⁸²

Ali Nusret, *Servet-i Fünûn* dergisinin 27 Ağustos 1314 tarihli nüshasında yayımlanmış olduğu mensur şiirinde, genç bir adamın yaşadığı büyük aşkın ardından duyduğu ayrılık acısını şairane bir üslûpla dile getirmiştir.

Mensur şiir, Avram Naun'un¹⁸³ bir şiirinden alınmış olan "Birer terânesi kalmış dilimde, ey çiçeğim! / o tatlı sözlerinin" epigrafiyla başlar. Genç adam da bu mısralarda anlatıldığı gibi sevgilisiyle geçirdiği mutluluk dolu günlerin hatıralarıyla avunmaya çalışmaktadır. Yazarın bir "fıkra-i hakîkiye", bir "fıkra-i cân-güdâz" diye bahsettiği mensur şiiri, genç âşığın sebebi tam olarak bilinmeyen ayrılık acısını anlatışı ile başlar:

"İşte seni görmeyeli birçok günler daha geçti. Bu magrib-i hayal içinde yuvarlanarak şeb-i sermedî-i hicrana doğru sürükleniyorum. Süratle tebâ'üd ettiğim her ufk-ı hayata acı bir âh-ı derûn yadigâr ederek bir an evvel semt-i maksûd-ı ademe kavuşmak istiyorum."

Genç adam çektiği ızdırap karşısında ölmeyi arzu etmektedir. Çünkü hayallerini süsleyen, sevgilisi ile ayrılmıştır:

"Ah! Ben seni hiç görmemeli idim, hiç bilmemeli idim. Fakat bu mümkün değil idi. Senelerden beri müphem emellerle yanyordum. Sende bütün bu emellerimin heykel-i müşahhasını gördüm."

Genç adam, âşık olduğu kadının daha ilk bakışlarında farklılık olduğunu, başka kimsenin kendisine böyle "nişâne-i mihr ü şefkat" ile gülümsemediğini fark etmiştir. Hayallere yakışan bir havada gelişen bu aşkı, genç adamın "gizli bir derdin, mübhem bir marazın mübtelâ-yı derbederi olan" kalbinin kabullenmesi de pek tabii olmuştur. Tüm benliğini bu aşkta kaybeden genç adam, bütün ruhuyla kendini aşkına adamıştır. Ancak bu durum ayrılıklarına engel olamamıştır. Ayrılık nedenini tam olarak bilmeyen genç adam durumu kendince sevdiğinin kadınca zaaflarına bağlamıştır:

"Bak, sonra hayat bu aşk-ı müstesnayı nasıl tezlîl etti? En kıymetli hissimiz idi merâretler girdâbına, ne kolay, ne çabuk düştü! Bunda senin kabahatin yoksa da zaafın, kadınlığın vardır. Bir kadının yüreğinden bir an içinde geçen şeyleri bilmek mümkün olsa idi.. Âh, bu mümkün olsa idi!.."

¹⁸² Ali Nusret, *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 391, 27 Ağustos 1314/8 Eylül 1898, ss. 11-13. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁸³ Avram Naum (1878-1947) hukukçu ve şairdir. (Bkz.: <http://www.salom.com.tr/news/print/3485-Avram-Naum--Olum-cezasi-insanliga-ihanettir.aspx>)

Genç adamın aklında sevgilisiyle birlikte geçirdiği hoş bir günün hatıraları vardır. O gün tabiatın müthiş güzelliği eşliğinde sabahtan akşama kadar ağaçlar arasında dolaşmışlar, bülbüllerin ötüşlerini dinlemişlerdir. Semada “garip, çılgın bir cümbüşün” olduğu mehtaplı, bu müstesna gecede sevgilisi de “müstesna bir güzellik ile güzel” olmuştur:

“Maî gözlerine bir kat daha safa-yı kebûd gelmiş; ziya-yı kamer sarı saçlarını daha göz kamaştırıcı bir renk ile boyamış idi. Sen o gece serâpâ-yı şi’ir idin.”

Genç kız, dinledikleri hoş sesli bülbüllerden birini olsun yakalamak, sevmek istemiştir. Bu çocukça arzu ve hevesiyle koşuşturmuş, çabalamış ancak emeline ulaşamayınca da bu durumdan genç adamı sorumlu tutmuş, sinirlenmiştir. Bir müddet sonra sakinleşmesiyle misafir kaldıkları eve dönmeye karar vermişlerdir.

Bütün bir gece uyumadan, el ele, diz dize sohbet eden gençler, birbirlerine korkularından, hislerinden uzun uzun bahsederler. Erkeklerin vefasızlığına dair pek çok şey işitmiş olan genç kız, sevdiği adamın da bir gün kendisinden sıkılıp onu terk edeceğini düşünerek korkar, sevgilisinin kendi hakkındaki gerçek duygularını öğrenmek ister. Genç adam sevgilisini ikna etmeye çalışır, gerekirse yemin edecektir:

“Sen çıldırmışsın; dedim; seni sevmemek, bu güzel saçlarını, bu güzel gözlerini, bunların hepsinden güzel olan kalb-i vefadârını sevmemek, sana perestîş etmemek artık benim için mümkün mü? Bilmem ki nasıl bir şeytan seni muazzeb ediyor. Bak, gözlerime bak: bu gözlerin seni unutmak, seni sevmemek ihtimali var mı?”

Söyleyecek çok fazla sözü olduğu ancak söyleyemediği belli olan genç kadın, sevgilisinden yemin etmesini ister ve ağlamaya başlar. Bütün bir geceyi birbirlerine duydukları büyük aşkın hudutsuzluğundan, bütün zamanlarını birlikte geçirme arzularından ve aşka dair pek çok konudan bahsederek geçirirler:

“İşte böyle birçok konuştuk. Handeleri giryelere, giryeleri yeminlere tahvil ederek, birbirimizi ebediyen seveceğimizi, unutmayacağımızı, kıskanmayacağımızı taahhüt ettik.”

Bundan sonra ise genç adamın “kadınca zaaf”lar olarak nitelediği sebeplerden dolayı ayrılmışlardır:

“Ah! İşte bu gecedен, bu unutulmaz leyle-i bî-hâb-ı âşikânedен beri, bilmem ki, kaç gece, kaç leyle-i mehtap geçti. Fakat hiçbirinde seni bulmak mümkün olamadı.”

Genç adam olan bitene, bu vakitsiz ve “nedensiz” ayrılığa anlam verememektedir:

“Ey, benim hayal-i bî-vefa âmâlim! Bu kadar çabuk bitecek bir saadet için o kadar ahd ü meşâkka, o yeminlere ne hâcet vardı? Sen bütün mehâlik-i istikbâli bilen ve her sitem-i nasibe bir çâre-i ihtiyât-kârı hazırlayan bir kadın gibi hareket ediyordun. Ben hiçbir şey bilmiyor ve şikâyet-i istikbâli tazammun eden sözlerindeki gizli manaları anlayamıyordum. Bana her şey için bir yemin verdirdin. Fakat dastân-i iştiyâkımı bütün melâl-i aşinayân-ı tabiata okuyarak büyük yollar, vâsi sahralar, bî-nihâye ufuklar arasında serseri, derbeder güşt u güzâr etmekten men etmedin. İşte ben de öyle yapıyorum; intikamımı kendi vücudumdan, kendi düşüncelerimden almak istiyorum.”

Genç adamın aklı sürekli sevgilisiyle meşguldür. Şimdinin sıkıntılarında mazinin, sevgilisiyle geçirdiği o muhteşem gecenin güzel hatıralarına sığınmaktadır. Bütün gün bacakları yorgunluktan zayıf düşünceye kadar dolaşıp akşamları eve dönünce de pencerenin kenarına oturup sevgilisini düşünerek geceyi geçiren genç adam, sevgilisinden ayrıldığından beri derbeder bir hâlde yaşamaktadır:

“Yirmi altı yaşında bütün âmâl-i muazzeze-i şebâbını defn etmeye.. Hayal-i şikeste-i garâmına hicran-ı ebedî kitabesi yazmaya mecbur olan bir bedbaht nasıl yaşamak lazım ise, işte ben öyle yaşıyorum.”

Bir gün yine sevgilisi ile geçen günlerin hatıralarını düşünerek pencerenin önünde, başı göğsü açık olarak uyuyakalmıştır. Sabah uyandığında karşısında annesini bulur:

“Karşımda şefkatle, rikkatle bakan, acıyan, melûlâne tebessüm eden gözlerini görünce hemen ayağa kalkarak mukaddes ellerine sarılmak, hümgür hümgür ağlamak istedim. Ve bütün cesaretimi toplayarak: ‘Beni affet!’ dedim; ‘affederek hayatımı öldüren bu ibtilâdan kurtar! Affinla, şefkatinle beni meşgul et.. Kurtar!’.

“Sinemden kopup gelen hı[n]çkırıklara tahammül edemedim. Bu dünyada, bu şûriş-gâh-ı âfât içinde bana acıdığından emin olduğum kalb-i muazzez, kalb-i yegâne huzurunda.... Oh! Bir kerecik müsterihâne ağlayabildim”

Genç adam, kendisine acıdığından emin olduğu “kalb-i muazzez”, “kalb-i yegâne” olarak adlandırdığı annesine sığınırken, bu gerçek, yürek parçalayan hikâyesinin sevgilisinin gözlerini de yaşartmasını diler.

Ali Nusret’in küçük hikâyeye epeyce yaklaştırdığı mensur şiirinde, diyalogların çokluğu dikkat çekicidir. Diyalogların sıklığı hikâyenin akışını bozmuştur.

Ali Nusret, genç adam ile sevgilisinin mutlu olduğu günleri anlatırken tabiatı da onların mutluluğuna ortak etmiş gibidir. Canlı ve ayrıntılı tabiat tasvirleri ile zenginleşen mensur şiirin her anı bir tablo özelliği taşır.

Sevdiği kadın, anlatıcı kişiyi “kadınca” sebepleri bahane ederek terk etmiştir. Ancak genç adam bu ayrılığın nedenini bir türlü kavrayamamakla birlikte büyük bir ızdırıp içine düşmüştür. Çektiği acının ruhuna yansımalarını anlatan anlatıcı kişi, marazî duygulardan keyif aldığını anladığımız bir yaklaşımla ağlamaktan, üzülmekten âdeta mutlu olur ve bu üzüntüsünün sevdiği kadın tarafından bilinmesini diler.

3.7. HÜSEYİN SÎRET [ÖZSEVER] (1872-1959)

3.7.1. Hayatı

Asıl adı Hamdullah Sîret olan Hüseyin Sîret, 1872 İstanbul doğumludur. Şair, yazar ve siyaset adamı olarak tanınmıştır. Ömer Senih imzasını da kullanmıştır. Çeşitli devlet memurluklarında bulunmuş, pek çok kez hükümetle anlaşmazlığa düşerek yurtdışına kaçmak zorunda kalmıştır.

Küçük yaştan itibaren şiir yazmaya başlayan ve “Edebiyat-ı Cedide’nin en içli şairi” olarak tanınan Hüseyin Sîret asıl kişiliğini Mülkiye Mektebi’nde edebiyat hocası olan Rezaizade Ekrem aracılığıyla Servet-i Fünûncuları tanıdıktan sonra bulmuştur. Daha çok Tevfik Fikret’in etkisi altında, diğer Servet-i Fünûn şairleri gibi içli ve bedbin şiirler yazan şair, ayrıca aşk, tabiat ve kadın konularına da yer vermiştir. Başlangıçta Servet-i Fünûn dil ve üslubuyla yazarken zamanla o da belirli bir sadeleşme içine girmiştir. 1939 yılında vefat eder.

3.7.2. Mensur Şiiri

3.7.2.1. Kaçış Teması

3.7.2.1.1. Dalgalar¹⁸⁴

Hüseyin Sîret *Servet-i Fünûn* dergisinin 26 Mart 1314 tarihli nüshasında “Sîret” imzasıyla yayımladığı mensur şiirinde, karamsar düşünceler içinde hayattan zevk almayan

¹⁸⁴ Hüseyin Sîret [Özsever], *Servet-i Fünûn*, C. XXV, nu. 369, 26 Mart 1314/27 Nisan 1898, s. 71.

anlatıcı kişinin, bir gece sahilde dalgaların hareketlerini izlediği sıradaki düşünce ve hayallerini dile getirir. Anlatıcı kişi kendi ruh hâli ile tabiatı birleştirmiştir. Bu, Servet-i Fünûn edebiyatçılarının sıklıkla kullandığı bir temdir.¹⁸⁵

Yazar, gece yarıları deniz kıyısına giderek iç sıkıntısıyla dalgaları seyretmektedir. Bitmez tükenmez bir döngü ile sahilde yalçın kayalara çarpıp uzaklaşan ve sonra tekrar “sürüne sürüne” sahile yaklaşan dalgalar ile kendi ruhu arasında bir yakınlık hisseder:

“Gece yarıları, enginin sath-ı siyah seyyâli üzerinde kâfile-i hayalat gibi uzaklaşan dalgalar... Ah o dalgalar! ... Yekdiğerinin muâvenet-i tesâdümiyle dūş ber dūş-ı tahayyül, leb ber leb-i tekellüm... Nazarların seçemediği sahillere gizli gizli telâkiler için şitâbân... Kim bilir, hangi üryan ayaklardan damlayan katarât-ı nevâziş birbirinden kıskanarak, o katrelerden bûseler, nermîn ve nâzenîn bûseler toplamak için raksân raksân uzaklaşırlarken karşılarına çıkan yalçın kayaların sine-şikâf bir sadmesiyile hepsi bir anda sîne-çâk ve perîşân, eşk-rîz ve nâlân, düşerler.”

Yazar, aynı dalgalar gibi heveslerinin “namütenahi denizlerinde fırtınalar, girdaplar içinde bir hayal-i girîzânı takip eder; yorulur, yine takip eder; bütün gece pür helecan, güzergâhında nûrânî izlerini arar” ve sıkıntısını bir an olsun dindirebilmek için deniz kıyısına koşar ve burada ”zulmet-i hicranla bunalan ruh”unu dalgaların çıkardığı ahenkli seslerle oyalamaya çalışır. Böyle zamanlarda yazar, dalgaların kıyıya vurduktan sonraki hızla geri çekilişleri gibi kaçıp uzaklara gitmek ister. Deniz kıyısında dururken ufka dalan gözleri bir kuşa tesadüf eden yazar, uçup giden kuşu bir türlü sahip olamadığı hayalini kurduğu şeyler olarak sembolleştirir.

“O yaramaz, o bî-mürüvvet kuş” kesik kesik ötmektedir. Kuşun ötüşünden kendince anlamlar çıkaran yazar, kuşun inleyen nağmelerini işitir ve bundan çok etkilenir:

“O dakika benim kalbimde bir yangın, müthiş intifâ-yı nâ-pezîr bir yangın başlar; sanki damarlarım bir ateş-i seyyâl-i dûzahîye mecrâ olmuş, yanar muttasıl yanar; nasıl anlatayım? Öyle bir yangın ki ummân-ı ebediyet bir kıvılcımını söndüremez...”

Yazar, heveslerinin hayallerinin peşinden koşar ancak o koştukça emellerinin kıyıya vurup geri çekilen dalgalar misali kendinden hızla uzaklaştıklarını görür. Yazar da

---

¹⁸⁵ Tevfik Fikret de “Maî Deniz” adlı şiirinde hayatın sıkıntılılarından tabiata sığınan bireyi şu dizelerle dile getirmiştir:

“Sana baktıkça teselli bulurum / Maî bir göz elem-i kalbime ağlar sanırım...”

dalgaların kıyıya vurup uzaklaştığı gibi elinden kaçırdığı fırsatların ardından bulunduğu yeri bırakıp kaçmak ister:

“Ah! Ben yine hurd u hâş olmuş bütün kuvvetlerimi toplar, o şükûfe-i deste-yi âmâle koşarak yakınlaşır, yakınlaşır, yakınlaşır, yakınlaşırım.. Yakınlaştıkça o benden dâmen çîn-i istignâ olur.”

Hayalleri avucunun içinden kayıp giden yazarın, artık hayata tutunacak umudu dahi kalmamıştır. Bu hayal kırıklığı içindeki bedbîn yazar, hayattan zevk almaz ve âdeta boğulduğunu hissettiğini dile getirerek mensur şiirini tamamlar.

Yalnızlık ve kimsesizlik duyguları içerisindeki yazar, denizdeki dalgaları, “hüzünle öten” kuşu kendi duyusuna ortak eder ve hayal kırıklıklarıyla dolu yaşamından kaçıp tabiata sığınır.

3.8. SAFVETÎ ZİYA

3.8.1. Hayal-Hakikat Çatışması

3.8.1.1. Düşünüyordum¹⁸⁶

Safvetî Ziya *Servet-i Fünûn*'un 24 Eylül 1314 tarihli nüshasında yayımladığı mensur şiirinde, eski sevgilisini görmeyi arzu eden bir erkeğin tesadüf eseri ona rastlamasıyla gerçeğin hayallerindekinden farklı bir şekilde olduğunu görmesi sonucu yaşadığı hayal kırıklığını dile getirmiştir.

Anlatıcı, dört yıl önce kendisini terk etmiş bulunan “perestîde-i ebedî” sevgilisinin kendisini harap edip gittikten sonra kendini hiç düşünüp düşünmediğini merak eder. Dört senelik ayrılık anlatıcıya asla bitmeyecek, dinmeyecek gibi gözükmektedir. Sevgilisinin “elâ gözlerinin râşe-i aşinaîsi”nin ve “o pembe dudakların telâlû-ı mütebessimânesi”nin karşısında kalbinin hissettiklerini bir gün dahi unutamayan anlatıcı, bir zamanlar kendisini seven kadından ayrıldıklarından beri hiçbir haber alamamıştır. Aklını her daim meşgul eden cevapsız sorular anlatıcının yaşamını olumsuz etkilemektedir. Eski sevgilinin açtığı yarayı kapayamayan ve onu düşünmeden edemeyen anlatıcı zaman zaman kalbinde başka

---

¹⁸⁶ Safvetî Ziya, *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 395, 24 Eylül 1314/24 Eylül 1898, s.74. (Alıntılar bu nüshadandır)

kadınlara, başka nazarlara, başka tebessümlere karşı uyanan heyecanları ve ilgiyi eski sevgilisini aklından çıkaramadığı için sürdürememektedir:

“Ah, ben de yalnız bu şey. O kadını, o mukaddes kadını, yalnız onu, onun o pembe pembe dudaklarını elâ gözlerini sevmekten, bütün hayat ve şebâbımı bu hâtırâ-i ferîde-i sevda içinde mensî ve mün’adim görerek bu tıflâne, bu garibâne, bu mecnûnâne sadâkatle bahtiyâr olmaktan başka bir kâbiliyet, bir isti’dâd, bir emel ve maksad kalmamış idi.”

Dört seneden beri bir an için olsun sevgilisini görmeyi, sevgilisinin “o elâ gözlerinin râşe-i aşinaîsine, pembe dudaklarının telâ’lû’-ı mütebessimânesine bir daha nâîl ol”mayı arzulayan anlatıcı, bir türlü arzusuna erişememiştir. Sevdığı kadının kendisini terk edip gittikten sonra onun için bir kez olsun üzülp üzümediğini, onun hakkında neler hissettiğini asla öğrenememiştir. Anlatıcı “bu görememezlik, bu anlayamazlıkla” kafasındaki sorulara cevap arayarak çırpınmış ve hayatını harcamıştır.

Anlatıcı bir gün tesadüfen eski sevgiliyle karşılaşır ancak bu karşılaşma hayallerindeki gibi olmamıştır. Genç kadının yanında “ciğer-pâre-i masumu” olan “mini mini çocuğu” da vardır. Terkedildiği günden beri sevdiği kadını unutamayan ve yoluna devam edemeyen anlatıcı, karşılaştığı bu manzara karşısında hayal kırıklığına uğramıştır. Çünkü sevgilisi hayatına devam ettiği gibi bir de kendine benzeyen bir çocuk dünyaya getirmiştir:

“Seni.. Senin o masum ve pakize, sâf ve tabîi iken tanıdığım kalb-i sevda-nevâzının bir timsâl-i zî-hayatını görüyorum. Titreyen gönlümün, yaşaran gözlerimin bütün kâbiliyet-i tahassüsü, bütün der-âgûş-ı şefkat ü perestîş ile o mini miniye baktım kaldım.”

“Beyaz, saf, masum” çocuk tüm gerçekliğiyle anlatıcının karşısındadır. Anlatıcıya göre, “tahammül olunamayacak, bakmaya kıyılmayacak, sevmeye doyulamayacak derecede” annesini andıran bu yavrunun kendisiyle ilgilenen bakışlarında anlatıcının “mukaddes kadın” olarak nitelediği sevgilisinde görmeyi özlediği “elâ gözlerinin râ’şe-i âşînâîsini, pembe dudaklarının telâlû-i mütebessimânesini” gören anlatıcı, bir an sevgilisinin gördüğü hissine kapılır:

“[...] Dünyada hiçbir ferdin iddia edemeyeceği bir râbîta-i hakikiye-yi ebedîye ile sana merbût olan bu mini mini lâtif mahlûğun elâ gözlerinin arkasından senin kalbini görür gibi oldum. Bana öyle geldi ki o senin elâ gözlerinin bir zaman nâîl olduğum râşe-i aşinaîsine, pembe dudaklarının telâ’lû’-i mütebessimânesine tekrar nâîl oluyorum.”

Bu hisler içindeki anlatıcı arzusuna erişmiştir ve çocuğun masumiyeti altında bulduğu sevdiği kadını “seve seve, hasretini çeke çeke, iltifâtlarını düşününe düşününe ölmek” ister.

Safvetî Ziya'nın *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan tek mensur şiirinde, küçük hikâyelerinde kullandığı üslûbu devam ettirdiği görülür.

3.9. FAİK ÂLİ [OZANSOY]

3.9.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

3.9.1.1. Mezarımız¹⁸⁷

Faik Âli Ozansoy'un “Kardeşime” ithafıyla ve “Faik Âli” namıyla yayımlanmış olduğu mensur şiirinin konusu ölümdür. Faik Âli'nin bu mensuresi, kardeşi Süleyman Nazif'in “Benim Mezarım”¹⁸⁸ adlı mensur şiirine bir cevap niteliğindedir.

Süleyman Nazif mensur şiirinde, “Mevcûdât-ı nâmiyye fevkinde, havâs-ı mahlûkâtın teneffüsüyle ifsâd, sükûnu feryâd-ı ızdırabıyla ihlâl ve berbat edilmiş bir şâhikada” bir mezarı olmasını istemektedir. Dünyada iken nerede bulunduğunun önemi yoktur ancak öldüğünde mezarının bulunacağı yeri önemsemektedir. Faik Âli ise Süleyman Nazif'in mezarından “Benim Mezarım” olarak bahsetmesine içerlemiştir. O birlikte bir hayat paylaştığı kardeşiyle aynı mezarlıkta bulunmayı ister:

“Biz ki beraber düşündük, beraber yaşadık, beraber muzdarib beraber mütehassis olduk; biz ki karlı, vakarlı dağlarımızın hâfâya-yı ihtişâmını sine-i ummâna nakl eden Dicle'ye gözyaşlarımızı beraber tevdi' ettik; biz ki yine o mevcelerde zemzeme-i a'sârı beraber dinleyerek Ninova'ya selamlarımızı beraber yolladık; hülâsa biz ki mazi denilen ezeliyete beraber îsâr-ı âmâl ve hissiyâb ettik; âtî denilen ebediyete de yine beraber bir anda, bir yerde tevdi'-i hayat etmeliyiz.”

Faik Âli, “hakikatin o büyük inkişâfı, bekânın o yüksek incilâsı” olarak tarif ettiği fânîlik sona erdiğinde ve ahiret günü geldiğinde birlikte büyüdükları “Dicle'ye menbâ' olan dağlar”a kardeşiyle birlikte gömülmeyi ister. “Âheng-i hilkâti” beraber dinledikleri o yerde öldükten sonra da ruhlarının yine birlikte “ruh-ı ezelinin hitâbet-i sermedîyesini”

¹⁸⁷ Faik Âli [Ozansoy], *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 408, 24 Kânûn-i evvel/24 Ocak 1899, ss. 279-282. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁸⁸ Süleyman Nazif, *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 406, 10 Kânûn-i evvel 1314/22 Aralık 1898, ss. 251-252.

dinlemelerini dileyen yazar, ahirette dahi kardeşinden hiçbir surette ayrılmayı istememektedir. Şairâne ifadelerle muhayyel mezarlığın nasıl olması gerektiğini tasvir eder:

“Yıldırımlarla zelzeleler samt ve sükûnumuzu temdîd, şimşekler zulmetimizi tezyîd etsin. O rahmet ve zalâm-ı içinde o kadar haşır olalım ki ne hayatın mütehakkim velveleleri, ihtirasâtın hain kahkahaları, ne de semâvâtın müstehzi nurları nüfuz edebilsin. Hatta mezarımız üstünde bütün âsâr-ı hayat ile beraber isterse icramın bütün ziyaları, isterse bütün tabiatta incimâd etsin... Bizi bir nûr-ı esiriye kalp için kardeşliğin hararet-i câvidânîsi kâfidir.

Sevdalarımızın aşina-yı semâvîsi, seherlerimizin nigeş-bân-ı seherîsi olan nücûm-ı sabah bize uzaklarda, ta ufukların sîne-i kebûdunda bir kitle-i laciverdî gibi titreyen beldetü's-sevdadan nakl-i peyâm ettikçe vücudumuz gibi fikirlerimizin de, hislerimizin de, emellerimizin de neşet-zâr-ı kudsiyesi olan o mübarek yerlere doğru makam-ı menâmımızı okşadıktan sonra geçen riyâh.. Düşünde derelerden, tepelerden, ovalardan, denizlerden, dağlardan, ufuklardan, şafaklardan, ezeliyetten, lâ-yetenâhîden tuhfeler, hediyeler taşıyan bu seyyah da bizden ona bin selam, yüz bin ihtirâm-ı îsâl etsin.”

Dicle dağlarına gömüldüklerinde babalarının “ruh-i ebediyet-karîni hakikatle hayalîn, mazi ile istikbâlîn bu telâkkî-yi masumanesini firâz-ı illiyyînden temâşâ ederek bir ibtisâm-ı sermedî ile gülümse”mesini diler.

Dicle'nin dalgaları “namütenahiliği takbil için” kıyıya her vurduğunda mazideki ruhlara âdeta selam söyler. Yazar da kardeşine denizden evvel davranıp fikir ve düşünceleriyle birleşen istek ve özlemlerini telafi etmeyi teklif eder.

Kardeşinden ne ölümde ne de sonrasında hayatta ayrılmak istemediğini belirten yazar, gün gelip de yeryüzü tamamen karışıp alt-üst olduğunda dahi yine beraber olmayı temenni ettiğini dile getirerek mensureyi sonlandırır.

Mensure ortak duyuş ve düşüncedeki birbirini çok seven iki kardeşin sevgisini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Faik Âli “Mezarımız” adlı mensuresini yazmadan evvel Süleyman Nazif “Benim Mezarım”¹⁸⁹ adlı mensur şiirinde Faik Âli'nin “Tulû'dan Önce” adlı şiirinin bir mısraından alıntı yapmıştır.

¹⁸⁹ Faik Âli [Ozansoy], **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 406, 10 Kanun-ı evvel 1314/22 Aralık 1898, s. 251.

3.10. ÖMER NACİ (1878- 1916)

3.10.1. Hayatı

1878 yılında Kafkasyalı göçmen bir ailenin çocuğu olarak İstanbul Beylerbeyi'nde dünyaya gelir. Ailesini küçük yaşta kaybedince Beylerbeyili Defterdar Cemâl Bey'le eşi Hayriye Hanım tarafından evlat edinilir. Defterdar Cemâl Bey, Bağdat'taki görevi sırasında Ömer Nâci'ye özel hocalardan Arapça, Farsça ve Fransızca dersler aldırır. Bağdat'tan sonra idadi öğrenimine Bursa Işıklar İdadisinde devam eden Nâci, asker olmaya karar verir. 1902 yılında teğmen rütbesiyle Harbiye'den mezun olur. Okul yıllarından itibaren edebiyata ve tarihe ilgi duyan Nâci, özellikle Namık Kemal ve Tevfik Fikret'in şiirlerinden etkilenir. Özellikle Namık Kemal'in "hürriyet" fikri ve Fikret'in "özgürlük" kavramı onu derinden etkiler. Harp Okulu öğrencisiyken Servet-i Fünûn'da Celâl Sahir'e ithaf ettiği "Peri-i Seher" adlı şiiri yayımlanır. Daha sonra Musavver Fen ve Edeb'e de şiirler yazdı. Şiir ve nesirlerini "Aydın Nâci" ve "Hatip" imzalarıyla yayımlamıştır. 1905 sonrası Türk siyasi yaşamında etkin bir rol oynayan Nâci, 1916 yılında tifüse yakalanarak Kerkük'te vefat eder.

3.10.2. Mensur Şiiri

3.10.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

3.10.2.1.1. Onun Mezarı¹⁹⁰

Servet-i Fünûn dergisinin 13 Temmuz 1316 tarihli nüshasında "Şiir" ön başlığı altında yayımlanan mensure "Aydın Nâci" imzasını taşır.

Yazara göre tabiatta tüm varlıkların yalnızlığını paylaşacak güzellikler bulunmaktadır. Ancak kendi ruhunu avutacak, onu kimsesizlikten yalnızlıktan kurtarabilecek olan her ne ise, yazar ona sahip değildir. Yazar, tabiatın sahip olduklarıyla kendi sahipsizliğini, ruhunun ebedî yalnızlığını karşılık içinde bir arada ele alır ve hüznünün büyüklüğünü anlatmaya çalışır:

---

¹⁹⁰ Ömer Naci, *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 489, 13 Temmuz 1316/26 Temmuz 1900, s. 322. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Çiçekler ve kuşların öyle bir baharı vardır ki ona ebediyet seherlerinden güller dökülür... Cûy-bârların bazen mütehâlik ve çulğun, bazen râkid ve تنها akarak koştukları bir ummân-ı namütenahi vardır ki sevâhilinde periler yıkanır... Bulutların geldiği bir semt-i meçhûl, uçtukları bir hıyâbân-ı semâvî vardır ki mâi menekşelerin, beyaz güllerin enfâs-ı taravetiyle mâlidir... Çöllerin samt-ı âsârı uyutan bir hadîka-yı hülyâsı vardır ki namütenahiliğin yadigârıdır... Rüzgârların, leme'at-ı minâ-yı leyâli müşafihat-ı esrâr içinde sallayan kanatları vardır ki bütün güzelliklerin kühvâre-i ihtizazıdır... Güneşlerin gölgeleri, dalgaların neşideleri, gecelerin mehtâbı, her şeyin bir şeyi vardır; fakat ey ebedî heyecanlarım, söyleyiniz, benim ruhumun nesi vardır?”

Tabiatın iç açıcı bir manzarasıyla başlayan mensure, yazarın bunaltıcı iç dünyasının dışı vurumuyla sona erer. Tabiatla mutlulukla güller arasında şakıyan kuşlar yazarın hayatında sessiz ve hüznüldür. Sevilmek ihtiyacı içindeki yazar, mensuresine bir soruyla son verir:

“Benim ruhumun bir mezarı vardır ki her sabah üstünde yetim ve bî-kes bir kuş hazin ve matemî bir sesle ebediyen ötecektir... Ona sorunuz ki sevdiğim ne oldu?”

Mensurede yalnızlık, kimsesizlik duygusu karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Yazar, tabiatın dahi zengin, mutlu ve yalnız olmayışına karşılık kendisinin yalnız, kimsesiz ve her daim hüznü oluşturan şikâyet eder. Yazar, her karanlıkta bir aydınlığın bulunduğunu ancak kendi ruhunun karanlığının sonsuzluğunu dile getirir ve bir bilinmezlik ve tenhâliğin simgesi olarak karanlıktan söz eder. Marazî bir şahsiyette olan yazar, yalnız öleceğine inanır ve mezar taşında hüznü öten bir baykuş hayal eder. Mezar taşı, baykuş uğursuzluk ve tekinsizliği hatırlatan unsurlar olarak metinde anılır.

3.11. CELÂL SAHİR [EROZAN]

3.11.1. Hayal-Hakikat Çatışması

3.11.1.1. Mevâlid-i Hicran¹⁹¹

Celâl Sahir'in “Sahir” imzasıyla yayımladığı mensur şiirinde, yazar “Ey genç kadın, sana!” hitabıyla sevdiği genç kıza seslenir.

Mensurede uzak durması gereken bir kadına âşık olan tecrübesiz bir gencin yaşadığı duygusal gel-gitler, çıkmazlar ve pişmanlıklar dile getirilmiştir:

¹⁹¹ Celâl Sahir [Erozan], **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 503, 19 Teşrin-i evvel 1316/1 Kasım 1900, s. 135. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Ben sana yaklaşmamalıydım; ben senden uzak, daima uzak durmalıydım. Siyah, mücellâ gözlerinin füsun-ı enzârıyla meshûr olmamak için, hassas kalbimi hod-bîn ve müstagni güzelliğinin ayakları altında ceriha-çin-i ızdırıp etmemek için, sevdiği zaman çılgın bir ifrât-ı ateşle seven ruhumun hararetli perestişleriyle senin böyle galeyanlı sevdalardan ziyade bahar rüzgârları gibi mutedil incizâblara bezl-i iltifat eden mütelevvin ruhunu kavurmamak için, hâsılı senin için ve benim için, ey genç kadın, ben senden kaçmalıydım...”

Hiç ummadığı bir anda, farkına bile varamadan gönlü başkasında olan bu kadına âşık olan delikanlı, uzun süre âşık olduğunu kendine bile itiraf edemez. Sevdiği kadını gördüğündeki yürek çarpıntılarına ve onu her an görme isteğine engel olamaz. Sevdiği kadını görmek delikanlının hayatının vazgeçilmez bir parçası oluvermiştir:

“[...] senin nur-ı hüsnünle, hararet-i kalbinle, o pâk u müstesna senliğinle gıdalanıyordum.”

Bir gece sohbetleri sırasında birbirlerine şiirler okurlarken genç kadın delikanlıya gönül derdini açar. Geçmiş aşklarından ve özlediği eski sevgilileriyle geçen hasret dolu günlerinden bahsetmeye başlayan kadın anlattıkça delikanlı “müthiş bir azâbın kâbus-ı sıkleti altında” ezilmektedir. Delikanlı ilk defa o gece sevdiği kadını kıskanır ancak bunu ona belli etmek istemediği için genç kadından daha da anlatmasını ister. Yaşadığı ızdırabı kalbime gömüp hislerini belli etmemeye gayret gösteren delikanlı, kadının eski sevgilisini hasretle, “keşke”lerle andığı her sözülle daha da perişan olur. Her şeyin başladığı o gece sevdiği kadın ve çevresindeki her şey, genç adamın gözünde eskisinden de fevkalâdedir:

“İşte, bana kalırsa, her şey o gece başladı. Mazilerin sinir-i tahatturuyla mest olan ruhunun aks-i şaşaaısıyla parlayan nazarların o gece daha esrarlı in’itâflarla bana bakıyordu. Ben o gece daha mütehayyir, daha meclûb, daha pür-i kalb idim. O gece ellerine tevdi ettiğim buse daha leziz, dudaklarım daha âteşnâkti. O gece kamer daha tâb-dâr, hava daha ruh-perver, sükûn-ı âfâk daha belîğ ve manidârdı. O gece, şeb-i milad-ı muhabbetim olan o leyl-i nil-gûn gecelerin en güzeli ve sen kadınların en güzeliydin.”

Âşık genç, sevdiğinin âdeta itirafa teşvik eden bakışlarının karşısında ilan-ı âşk etmemek için kendine güçlkle engel olur. Geçmişteki aşkına dair duygularını anlatmayı bitiren genç kadının hâl-i hazırı anlatmaya başlaması ile genç adamın kederi daha da artar. Genç kadın ile delikanlı artık sırdaş olmuşlardır:

“O geceden itibaren aramızda garip bir mahremiyet başladı. Ben senin için ketum bir nedim-i esrar, daha doğrusu bir rûz-nâme-i hayattım; bütün tesirâtını bana tevdi ediyordun, hafâyâ-ı hayatını kalbimin beyaz sahifelerine yazıyordun. Ben daima hayret-bahş bir tahammül ile bu başkalarına ait tahassüsâtını dinliyor, sana teselli veriyordum.”

Bir gün yaşadıklarına daha fazla dayanamayan delikanlı çareyi sevdiği kadından uzaklaşmakta bulur. Uzun bir müddet ayrılıktan sonra sevdiği kadınla tekrar karşılaştıklarında geçmişi tazelemek isteyen genç kadın ona yine dertlerini açar. Delikanlının, sırrını saklamaya gücü kalmamıştır. Gözyaşları ile sevdiğinin gözlerine baktığında onun da bakışlarından kalbindeki sırrını öğrendiği sonucuna varır. Ancak genç kadın durumu anlamazlıktan gelmekte ve kendisine derdinin sebebini sormaktadır.

Genç adama göre aşk ile keder birbirine eş duygulardır ancak bir gün sevdiği kadına ulaşabilme hayalinin imkânsız olduğunu bilen delikanlı için en çok acı veren sevmektir:

“Ey genç ve güzel kadın! Sen hiçbir zaman benim olamayacaksın. Mazilerin sekr-âver hâtıralarından, hâlin meraret-engîz râbitalarından kurtularak benim, yalnız benim olamayacaksın. Hâlbuki ben sana o kadar sahip olmak, ben o kadar senin olmak isterim ki hayatında hep ben olmalıyım. Mazi ve hâlinde ben, istikbalinde ben, hep ben olmalıyım. Sen o kadar yalnız benim olmalısın ve ben o kadar yalnız senin olmalıyım ki...”

Delikanlı ne geçmişte ne de gelecekte sevdiği kadının gönlünde bir an olsun yer almadığının ve alamayacağıının farkındadır ancak onu sevmekten vazgeçmeye niyeti yoktur. “Mâlik olunamadan sevilen bütün şeylerde olduğu gibi” genç kadını bitmek bilmez bir “açlık” ile sevecektir ancak sevdiğine yöneltmek isteyip de asla yanıtını alamayacağını bildiği soruları vardır:

“[...]Jey genç kadın! Sen de beni sevecek misin? Bütün hayatındaki sevdalardan daha saf ve samimi olan aşkı bütünü şefkat-i ruhunla okşayacak mısın? Nûr-ı hüsnünle, hararet-i kalbinle, o pâk ve müstesna senliğinle karanlık kalbime neşr-i hayat edecek misin?..”

Karşılıksız bir aşk yaşayan marazî şahsiyetli genç bir adamın duygusal karmaşasının, pişmanlıklarının ve çıkmazlarının dile getirildiği mensur şiirde vefasız ve aşka âşık olarak nitelenen kadın karakter dikkat çekicidir. Sonu hüsrarla biten aşk hikâyesini anlatan mensure, Servet-i Fünûn metinlerinde yaygın olarak ele alınan hayal-hakikat çatışması temine örnektir.

3.11.1.2. Mevâlid-i Hicran 2¹⁹²

Celâl Sahir *Servet-i Fünûn* dergisinde daha önce “Ey genç kadın, sana!” ithafıyla yayımlanmış olduğu Mevâlid-i Hicran I¹⁹³ adlı mensur şiirinin devamı niteliğindeki bu mensuresinde, aşkına bir türlü karşılık bulamayan gencin yaşadığı kalp acısını anlatmaya devam eder.

Geçmişteki aşklarını özlemle anarak anlatan genç kadının umursamazlığına daha fazla katlanamayan delikanlı çareyi ondan uzaklaşmakta bulmuştur. Uykusuz ve yalnız geçen uzun kış gecelerinde kendi kendine onu niçin sevdiğini sorar:

“Sensiz, senin nûr-ı hüsnünden, hararet-i kalbinden, o pâk ve müstesna senliğinden mehcûr olduğum şu günlerde ve hep uykusuz geçen bu uzun kış gecelerinde kendi kendime daima bunu soruyorum.”

İstanbul sokaklarını her gün hoş endamları ve güzel kokularıyla dolduran birçok başka “şuh ve teşne” kadınla vardır. Delikanlıyı neden bu kadınlardan birine değil de bu kadına âşık olduğu sorusu içten içe yiyip bitirmektedir:

“Sende öyle bir şey, senin gözlerinin siyah bebeklerinde öyle cazip birer siyah güneş ruhu, dudaklarının kımlandanışında öyle esrarlı bir şiir esiri tenvîri, mini mini ellerinin sıcak temaslarında öyle nermin bir serçe hâli var ki bu ince bu harikali güzellikleriyle bütün kadınlardan ayrılıyorsun.”

Delikanlı, sevdiğine öyle bir tutku ile bağlanmıştı ki bu imkânsız aşkın koynunda öleceğine inanır. Kendini bir “mayıs kelebeği”ne benzeten genç adam, başka kadınlarda aradığı aşkı bulamamış ve derin bir umutsuzluğa kapılmıştır. Sevdiği kadının ise yalnız kendi aşk acılarını anlattığından, bir gün olsun onun “çılgın ve hassas kalbi”nin dertlerini sormadığından şikâyet eder.

Aşk yolunda epey yol kat eden delikanlı, “kadın kalplerinden teşekkül eden bu aşk merdiveni”nin en son basamağında dek yükselmiş ve orada sevgilisi ile karşılaşmıştır. Delikanlı için genç kadının aşkından öte, daha yüce bir aşk yoktur.

Genç kadının aşk hayatını, hayatına/hayallerine giren tüm sevgililerini öğrenen delikanlı, genç kadının unutamadığı âşıkları olmasından endişe duyar:

---

¹⁹² Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 504, 26 Teşrin-i evvel 1316/8 Kasım 1900, ss. 146-147. (Alıntılar bu nüshadandır)

¹⁹³ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 503, 19 Teşrin-i evvel 1316/1 Kasım 1900, s. 130.

“[...] *Ve bütün bana anlattığın hikâyât-ı aşkiyenin tamamen itiraf olunmadığını, belki metruk birtakım aksak kaldığını düşündükçe çıldırıyorum. Onların içinde ihtimâl ki hâlâ unutulmayanlar mevcut olması beni öldürüyor.[...]*”

Delikanlı kendine defalarca hep onu niçin sormuş ve kendince şu cevabı vermiştir:

“*Hakikat ve hayal içinde kalbime hâkim olan bütün kadın kalplerinin en saf ve ulvîsi, en masumu olan sen varsın; nefha-i baharî-i aşkınla bu eski ve ihtiyar kalbimde bir devre-i nevîn-i şebâb uyandırdın, sevmek eğer Victor Hugo'nun dediği gibi hayat-ı beşerînin fevkinde yaşamaksa ben bu hayat-ı semavîyi ancak senin siyah ve mücellâ gözlerinin ihtişâm-ı enzârî huzurunda yaşayacağım.*”

Aşkına asla karşılık bulamayacağı sonucuna varan delikanlı, ömrü boyunca pek çok kadın çehresi görececek olsa dahi hepsinde sevdiği kadını arayacağını dile getirir. “Beyaz bir zambak” saflığında başlayan bu aşk böyle bitecek olsa dahi genç adamın, bu aşkın bıraktığı acı hatıralarla yaşamaya tahammül etmekten başka seçeneği yoktur.

3.11.2. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtanlar

3.11.2.1. Yazılarıma Karşı¹⁹⁴

Celâl Sahir *Servet-i Fünûn* dergisinin 16 Mart 1315 tarihli nüshasında “Mehmed Rauf Bey’e” ithâfen kaleme aldığı mensur şiirinde, gençlik aşklarına dair hatırladıklarının dile getirdiği yazılarına hitap eder:

“*Siz yavrularım, siz benim yegâne teselli-i hayatımsınız; sizin ağlayan ve gülen yüzünüzde ben bütün mazi-i ömrün safahat-ı tahassüsünü görürüm ve onları bir daha yaşarım. Siz bazen bir tâir-i baharînin zezeme-i neş'e-dârı kadar rakîk ve müheyvec, bazen ümid-i necâtı kırılmış bir marîz-i muhtazırın enîn-i vâpesini kadar hazîn ve müessersiniz.*”

Yazarın yarattığı tiplerin kimi çirkin, zavallı, sevimsiz iken kimi pek güzel, şen ve handeperverdir. Bu karakterlerin ömürleri de birbirinden farklıdır. Yazar, yazdıklarının kimler tarafından, ne sebeple okunduğunu merak eder:

“*Lakin çocuklarım, acaba sizi kimler okuyor? Kiraathane köşesinde birini beklerken hücum eden uykuyu dağıtmak için sizi müstehziyane okuyanlara sakın, sevgili nevâdlarım, sakın hiçbir şey söylemeyiniz; onlar yalnız maddî âdemlerdir, onlar insanlığı yalnız eşkâl-i hâriciyelerinde tecelli eden bedbahtlardır. Artık on beş yaşına geldiği için yatağında yalnız uyuyamayan genç kızlar bir ihtiyac-ı ruh*

¹⁹⁴ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 472, 16 Mart 1315/28 Mart 1899, s. 51. (Alıntılar bu nüshadandır)

ile sizi okumaya başlarsa o zaman güzelleşiniz, çocuklarım, güzelleşiniz; en şüh ma'nâlarınızla onun taze fikrine sokulunuz ve şayet Lakırdı sırası düşerse ona beni ihtisas ediniz... Yirmi yaşın bütün galeyân-ı sevda-perestânesiyle coşkunlaşan bir genç âdem tesadüfî bir arzu ile yahut bir merak-ı ruh ile okuyacak olursa ona ümit-bahş-ı evveliniz; ona bütün kuvvet-i tesir-hîzinizle sevgilisinden bahş ediniz, mes'ud bir âtî irâe ederek onun gözlerini parlatınız; ve eğer o genç âdem sizden bir parçayı beğenip de onu sevgilisine yazacağı mektuba ilâve ederse o zaman o parçaya tembih ediniz ki lisan-ı ruhunun bütün natûkiyetiyle o genç kıza aşk versin, merhamet versin... “

Yazılarını evlatları gibi gören yazar, onlara “sevgililerim” diye hitap ederken çeşitli tavsiyelerde bulunur:

“Ooh, sevgililerim, eğer sizin en açık bir sahifenizi mütelezzizâne okurken validesinin ayak sesini duyan bir genç kız sizi hemen koynuna sokacak olursa orada hemen en gizli bir köşeye saklanınız, o sineyi âşıkane bir der-âgûş gibi ısıtınız, okşayınız ve dua ediniz ki validesi uzun müddet otursun; o hafâ-gâh-ı telezüzde uzun müddet kalmak isteyiniz.”

Yazılarının pek çok çeşitli okuyucu tarafından okunduğunu ve bu sırada belki de bir gün kendisini aldatan, bu yazıları yazmasına sebep olan güzel ile karşılaşma ihtimalini düşünen yazar, evlatları gibi gördüğü yazılarını uyarmayı ihmal etmez:

“[...]Kim bilir? Şâyet bir zaman o beni aldatan güzele de tesadüf edecek olursanız acı bir nefretle saklanınız; benim aşk-ı pâkizemi reddeden, beni dikenli bir âgûş-ı mahremiyete atan o hüsn-i camdan kalınız, uzaklaşır, onun aldatıcı güzelliğine kapılmayınız, zehirlidir...”

Mensurenin başında bahsedildiği gibi yazarın yazılarının da bir ömrü vardır. İki senedir yazmakta olan yazar, yazılarını “benliğinin genç kızları, el değmemiş hayalleri” olarak görür.

Yazar, geçmişte yazdıklarından kişileştirerek bahseder ve o metinlerde geçmiş günlerin hatıralarını, mutluluklarını bulur. Yazar, gerçek hayatta kadınlardan göremediği sevgiyi, tadamadığı mutluluğu yazılarında bulduğunu itiraf ederek sözlerini sonlandırır:

“Siz benim benliğimin çiçeklerisiniz, hislerisiniz, siz benim benliğimin genç kızlarısunuz; ruh-ı şebâbım ebediyyen size âşıktır ey ebkâr-ı hayal!..”

3.11.2.2. Gözleriniz¹⁹⁵

Celâl Sahir'in *Servet-i Fünûn* dergisinin 25 Mayıs 1316 tarihli nüshasında "Sahir" imzasıyla yayınladığı mensur şiirinde genç bir âşığın sevgilisinin gözlerine duyduğu hayranlık ve bu gözlerin onu sevk ettiği hayaller dile getirilir.

Yazar, sevdiği kadının mavi gözlerini dikkatle inceler, kadının bakışlarında gizli manalar arar:

"Bazen bir şerâre gibi parlayarak, yanarak.. Bazen durgun bir deniz gibi maviliği koyulaşarak.. Bazen uyur gibi yarım kapanarak beni ebediyen size rabt eden gözleriniz... Küçük bir kıvılcıkla, bir kırılışla, bir haddinden ziyade açılışla, daha taklit olunamaz hareketlerle serbest ve vâzih ifâde-i merâm eden gözleriniz..."

Yazara göre bu gözler öyle semavî, öyle cazibelidir ki gören onları "ebediyet menekşeleri" sanabilir. Yazar, güzelliği karşısında etkilendiği bu gözleri, yalnız birer göz olmanın ötesinde "maî genç kızlar"a benzer. Yazar, sevgilisinin gözlerini öpmek istediğinde ise bu mavi gözlerde kendi aksini görür. Yazara göre bu, gözlerin "biz seni o kadar severiz ki daima kalbimizdesin" deme şeklidir.

Sevgilisinin gözleri gün olur âdeta dile gelir ve yazarın hislerinde coşkulu bir titreyiş meydana getirir. Derinliğinde türlü manalar gizli olan bu gözlerin bir bakışı, yazarın tüm benliğini sarıp sarmalamaya yetmektedir. Yazar, bilinmez manalarla dolu bu gözleri deşifre etmek ister ancak başaramaz.

Sevgilisinin mavi gözlerini uykuda dahi izlemekten kendini alıkoyamayan yazar, düşüncelere dalar:

"Ya uyurken; kıvrık kumral kirpikleriniz kucaklaşarak o maî genç kızların üstünü nerm u rakîk bir puşîde-i beyaz ile örttüğü zaman ne kadar nazar-nevâz bir güzellik kazanırlar; artık onları, beni görmedikleri için harisâne temaşâya dalarım; nâgehan belki hâr u müzehheb bir safha-yı rüyaya imrenerek kıvılcırlar... O zaman onları o rüyadan kıskanırdım. Yavaş ve kıskanç bir sesle onlara fısıldardım: ben size o kadar mâlikim ki – derim – siz o kadar benimsiniz ki yalancı rüyalar değil hâin hakikatler bile sizi benden gasb edemez. O kadar yalnız benim, o kadar iştiraksiz benimsenir ki..."

Sevgilisinin gözlerini, göz kapaklarının ufak kıvrımlarını bütün gece takip eden yazara göre, sevgilisi uyandığında bütün vücudu sevlmemekten şikâyet edecek, bu sırada

¹⁹⁵ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 482, 25 Mayıs 1316/7 Haziran 1900, s. 11. (Alıntılar bu nüshadandır)

sevgilisinin ebediyet menekşelerini andıran mavi gözleri ise şükranla gülümseyecektir. Yazar, sevgilisinden kendisini mazur görmesini ister. Bu uykulu, yarı baygın bakan gözler yazarı bir mıknaş gibi kendine çekerken sevgilisinin gök mavisi ruhu ile kendi saf ruhunu her an birer ebediyet menekşesi gibi sonsuzluğa taşır.

Genç bir âşığın, sevgilisinin gözlerine duyduğu hayranlığın ve bu gözlerin onu sevk ettiği hayallerin dile getirildiği mensur şiir, Servet-i Fünûn estetiğini yansıtan benzetmeleri itibarıyla dikkat çekicidir. Yazar, sevgilisinin gözlerinden “maî genç kızlar” diye bahsederken onları “ebediyet menekşeleri”ne benzetmektedir.

3.11.2.3. Neşide-i Izdırap¹⁹⁶

Celâl Sahir’in *Servet-i Fünûn* dergisinin 22 Haziran 1316 tarihli nüshasında yayımladığı mensur şiirinde, âşık olduğu sevgilisinin kendisini aldatmasından korkan ve vefasızlığından şikâyet eden genç bir adamın hezeyanları dile getirilmiştir.

“Neşide-i şuhu çapkın bir büse-i nesim-i nisan ile açılmış nerm u nezih bir çiçek olsaydın bahârın taze günlerinde senden râyiha-çîn olmaya koşardım; simsiyah bir gece olsaydın senin esrâr-ı sükûnunla hasbihâl etmek için sabaha kadar uyumazdım; mahûf ve hâil bir fırtına olsaydın senin turnaklarınla parçalanmak isterdim; cibâl-i emvâcıyla kayaları devirmeye çabalayan çılgın bir deniz olsaydın senin âgûş-ı tehevüründe boğulmak arzusundan men’-i nefis edemezdim...”

Genç adam sevgilisi uğruna pek çok zorlukları göze almaya cesaret eder ancak sevgilisi tüm bu güçlüklerin en zoru, en “korkulmaya şâyân genç kızlardan” biridir. Sevgilisi güzellikte olduğu gibi vefasızlıkta da diğerlerinden öndedir. Genç kız âşığının üzerinde öyle derin, öyle hükmedici bir tesir yaratmıştır ki genç adamın ruhu âdeta hırpalanır:

“[...]Kalbimde mâlik olduğun hâkimiyet-i mu’tesifeden neşet eden bir edâ-yı gurûr ile dudaklarında tersim ettiğin hande-i müstehzî benliğimi bir râşe-i harâs ile titretirken nazik bir sada-yı câzible okuduğun neşide-i tesliyet kalbimi uyuşturuyor...”

Genç âşık “sâfiyet ve güzelliğinin kucağında ölmeye müştak ve âşık” olduğu sevgilisinin “kızb –i hıyaneti karşısında aldanmaktan” son derece korkar:

¹⁹⁶ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XIX, nu. 486, 22 Haziran 1316/5 Temmuz 1900, s. 274. (Alıntılar bu nüshadandır)

“Ruhlarımızın ânî bir musâdeme inhimâkiyle iştiâl eden bu muazzez râbita-i sevdadan, bu rüya-ı münevvereden acı bir sabah iğfâlin tulû’uyla uyanmak korkusuyla her dakika bî-zâr oluyorum. Eğer silâh-ı hüsnünü aleyhimde isti’âl etmeyeceğine emin olsaydım ruhumun bütün hararet-i perestişini sana îsâr ederdim; fakat bu karanlık ihtimâlden o kadar, o kadar korkuyorum ki bazen gözlerinde parlayan müfteris lem’aları gördükçe bir ihtiraz-ı vahşi ile senden kaçıyorum. Sâfiyet ve güzelliğinin kucağında ölmeye ne kadar müştak ve âşıkım kizb-i hıyanetinin karşısında aldanmaktan o kadar hirâsânım ...”

Genç adam, “sevişmek hisleri” ile “hıyanet dikenleri”nin bir arada bulunuşundan yakınır ve eğer düzen böyle olmasaydı insanların pek mesut olacaklarına, “zavallı” hayatlarının da zenginleşeceğine inanır.

3.11.2.4. Sarı, Eflâtun, Siyah¹⁹⁷

Celâl Sahir’in *Servet-i Fünûn* dergisinin 14 Eylül 1316 tarihli nüshasında “Şiir” başlığı altında yer alan mensuresinde, yazarın gökyüzünde ayın bulunduğu bir gecede ay ışığı altında renkler ve sevk ettikleri düşünceler üzerine hislenişleri şairane bir üslûp ile dile getirilmiştir.

“Kamerin seylâbe-i ibtisâmâtıyla mâlî maî gecelerin sinesinde gezen erbâb-ı tenezzühe katılarak ruhumun derin fırtınalarını dindirmeye çalışırken karşımda bu üç rengin tulû’-ı nâgehanîsini görürdüm: Sarı, eflatun, siyah.”

Yazar, bu üç rengin “lâtif mahsûsiyetler”ini anlatmaya başlar. Her rengin kendine özgü birtakım özellikleri bulunur:

“Siyahın matemi bir neşîde okuyor gibi hazin bir tarz-ı telaffuzu, eflatunun nazar-gürîz bir üslûb-ı hurâmı, sarının müzehheb ü hülyâ-perver bir edâ-ı halâveti vardı.”

Bu üç renk “serseri bir bulut cereyân-ı perişaniyla” birleşip ayrışarak da yazarın muhayyilesinde pek çok anlam kazanır. Yazara göre, bu üç renk kendisine şefkatle bakmaktadır:

“Her gece gözlerimizin ilk müsâdife-i enzârında sarı gözlerini kırparak, eflatun gülerek, siyah kalbini göstererek eski bir aşına-yı kalp teklifsizliğiyle selam verirlerdi.”

¹⁹⁷ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 498, 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900, s. 51. (Alıntılar bu nüshadandır)

Renklerin bakışlarıyla göz göze geldiğini düşünen yazar, renklerin selamına karşılık saygıyla başını eğer ve kalbindeki aşk dolu coşkunun hisleri birkaç sözcükle itirafa çabalar. Tabiat, yazarın bu hâline kahkahalarla gülüp hareketlerini takip etmektedir. “Çılgın bir telaş-ı aşk” ile dolu olan yazar ve renkler korkusuzca birbirini aramaktadır:

“Biz hiçbir şeyden, hatta muhlike-i şüyûdan bile korkmayarak sine-i râyiha-dâr-ı muhabbette koşarken göklerin koynundan nâ-merî-i bir sukût-ı esirî ile jâleler dökülürdü.”

Yazar, kendisini düşüncelere sevk eden renkleri kişileştirerek onlara yeni anlamlar yüklemiştir. Renkler, Servet-i Fünûn estetiğinin vazgeçilmez unsurlarındandır. Kullandıkları kelimelerle okuyucuların zihinlerinde tablolar oluşturmayı amaçlayan Servet-i Fünûn edebiyatçılarından pek çoğu renkler hakkında yazılar kaleme almış ya da renkleri kullanarak duygularını ifade etmişlerdir.¹⁹⁸ Bu santimentalizmi yansıtmaya, hayal-hakikat çatışmasını vermenin yollarından biridir.

3.11.2.5. Mütâlaâlarına Karşı¹⁹⁹

Celâl Sahir *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımladığı bu mensur şiirinde, kendi dertlerine yazılarını okuyarak ortak olduklarını düşündüğü okuyucularının varlığıyla teselli bulduğunu dile getirmiştir.

Yazar, her kelimesine acı ve kederlerini sakladığı “muzdarip yazıları”nı okuyanlar arasında kendi dertleriyle “mütehassis ve giryan” olanların varlığından memnuniyet duyar. Hayal kırıklıkları, boş ümitler ve aşk acılarıyla örülmüş hayat hikâyesini her perşembe okuyucusuyla buluşturan yazar, kendine acıdığı gibi başkalarının da onun için üzülmesinden âdeta zevk alır. Bu durumdan öyle mutlu olur ki okuyucusuyla bağını daha da sağlam kurabilmek ister:

“Sizinle uzun uzun hasb-i hâller ederek, hayatın kimseye söylenemeyecek esrâr-ı tabîyesini bile size ifşâ ederek ruhunuza daha çok yaklaşmak size uzaklığımla

¹⁹⁸ Ahmet Hikmet’in de “Renkler” adlı bir mensur şiiri bulunmaktadır. Hâlit Ziya’nın romanına *Maî ve Siyah* adını vermesi, *Maî ve Siyah*’ta Lâmia’nın piyano çaldığı sırada kırmızı rengin yoğun tasviri, *Aşk-ı Memnû*’da Nihal’in masumiyetini yansıtmak için beyazın kullanılması Tevfik Fikret’in “La Danse Serpantine” adlı şiirinde rakkaseyi saran renklerin tasviri, C. Şahabettin’in “Elhân-ı Şitâ” adlı şiirinde beyazın, “Temaşa-yı Leyâl” adlı şiirinde siyahın yoğunluğu örnek olarak verilebilir.

¹⁹⁹ Celâl Sahir [Erozan], *Servet-i Fünûn*, C. XX, nu. 514, 4 Kanun-i sâni 1316/17 Ocak 1901, s. 307. (Alıntılar bu nüshadandır)

yakın, meçhûliyetimle malûm olmak ve herkesin yalnız bir dost, hakiki ve sadık bir dost arayarak bulamadığını bildiğim hâlde ben sizin içinizde garazsız, beni hiç tanımayan, bilmeyen, yalnız şahsiyet-i manevîyemi, yalnız ızdıraplarımı, yalnız ağladığımı ve ağlananları bilen mübhem ve ulvî dostlarım bulunduğunu hissetmek... İşte fa'âl-i dimağımın bu tevlîd-i mütemadîden kazandığı yegâne mükâfat budur."

Okuyucularını birer dert ortağı, dost gibi gören yazar, hayatı sevdirenin de dostlar olduğuna inanır. Dostların hayattaki öneminden bahsederken yokluğunun ise ne büyük bir eksiklik olduğunu vurgular:

"Bu uzun ve karanlık yolda düşmeden yürümek için herkes samimi ve himâyetskâr bir dosta, tutunacak bir dost eline, o hiyanetsiz, mukaddes ele muhtaçtır. Ve buna mâlik olmayan bedbahtların hayatları uzun bir ihtizârdan, nihayet ölümün nâmuayyen âgûşunda uyuyan bir azâb-ı Sahirden başka bir şey değildir. Derin bir aşk-ı tahassüsle ellere iştirâk edecek, ifşâat-ı kalbiyeyi mahmûm bir ra'se-i ruh ile dinleyecek mahrem ve hassas mevcudiyetler, hakiki dostlar kadar müteselliyet-i ruhiyeye muâvenet edecek ne vardır? Benim için muzdarip olanların servet-i teselliyesi yalnız onlardır."

Yazar, kendisiyle ortak duygu ve düşünceyi paylaşan okuyucularının varlığını yazı yazmasının sebebi olarak gösterir. Eğer durum böyle olmasaydı fikirlerini henüz kaleme almadan evvel dimağında boğacağını dile getirir.

Kendisini her gün okuyanların kimler olduğunu merak eden yazar, okuyucularına yazılarını ne zaman okuyup ne zaman okumamalarının uygun olduğuna dair ipuçları vermekten kendini alıkoyamaz.

"[...]Muğfel bir kakkahanın terâne-i bülendiyle gaşy olduğunuz zaman, asla sizce sadık olmayan meserretlerle meşhûn bu bulunduğunuz kâzib dakikalarda beni hiç okumayınız. Eğer bedbin bir genç adam iseniz her şeyi daha siyah görmeye başladığınız sıtma ve heyecan saatlerinde, ve hasta bir hassasiyet-i müfratanın âgûş-ı muzîkinde kıvrandığınız zaman, genç kızların kudsî kanatlarıyla sâyelenmiş müzehheb rüyalar görmek için ruhunuzda bir iştîyak varsa, daha ziyade hasta uyanmak üzere benim yazılarımda uyuyunuz; ve bütün istirhamlarınızın müesser olamadığı hain kadın kalplerine benim yazılarımla hücum ediniz. Şebabının bütün galeyân-ı hararetiyle hayatı süsleyecek tahassüsler arayan, bütün müstesna çehrelerin ihsâsâtına bir nazar-ı tenezzül-girîz ile bakan ve belki bütün büyüklükleri terliğinin ucuyla fiskelemek arzusuna mağlup olan mağrûr bir küçük hanımefendiyseniz, yazılarım kibr-i azimetinize hiçbir nefha-yı teskîn serpmemekle beraber sizi bir ân meshûr edeceği için onları okuyunuz. Eğer ser-âzâd-ı mazesinde kurduğu âşiyân hülyası bir darbe-i nagehanî ile yıkılmış hassas ve mağmûm-ı ebedî bir kadınsanız bütün teslimiyet-i kalbiyenizle benim yazılarıma sarılınız; bu uzun ve karanlık yolda düşmeden yürümek için yazılarımda samimi ve himayetskâr ellerine tutununuz. Nihayet bir ihtiyar adamsanız gezginciliğinizin tesemmümât-ı hissiyesini hatırlamak için onları ara sıra mütalaa ediniz, beyaz saçlarınızın hâle-i

nûrâniyle tetevvüc eden çehrenizin buruşukları arasında titreyen gözyaşlarınızı o yazıların temiz sinelerine düşürünüz.”

Mensure yazarın okuyucularına yazmış olduğu bir mektuba benzemektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

**DİĞER YAZARLARIN KÜÇÜK HİKÂYE VE
MENSUR ŞİİRLERİ**

4. DİĞER YAZARLARIN KÜÇÜK HİKÂYE VE MENSUR ŞİİRLERİ

4.1. KÜÇÜK HİKÂYELER

4.1.1. Münci Fikri

4.1.1.1. Merhamet Teması

4.1.1.1.1. Tramvayda²⁰⁰

Münci Fikri *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımladığı küçük hikâyesinde, tramvay yolculuğu yaparken gördüklerini ve düşündüklerini ayrıntılı tasvirlerle dile getirmiştir. Hikâye vakadan çok tasvir ağırlıklı olması yönüyle mensur şiire yakındır.

Yazar, yazın son günlerinden birinde “Çiçeklerle müzeyyen bahçesinin bazen hücre bir köşesinde oturup yazdığı şeyleri ağaçlara, kuşlara, şems-i semaya okuyan, bazen hiçbir şey yapmayarak uzun iskemlesinin üzerinde sallana sallana düşünen” bir şair arkadaşını ziyaret etmek üzere Aksaray’a gitmiştir. Eve dönüşünde üç yıldan beri kullanmadığı tramvaya binmeyi tercih eden yazar, kendisine çok daha uzun bir süre gibi gelen elli iki dakika boyunca düşünceleriyle baş başa kalma imkânı bulmanın yanı sıra tramvayın geçtiği yollarda karşılaştığı pek çok manzarayı inceleme fırsatı bulmuştur:

“Bardaktan boşanırcasına semadan yağan, o yüksek, o yetişilmez kubbe-i kebûd-fâmdan dökülen güneş ziyalarının dimağıma verdiği bir batâet-i tabiiyyeden kurtulmak, yağmur gibi nüzûl eden hararet-i baharın tesirâtından masun kalmak için – şimdi pek iyi tahattur ediyorum – hiçbir tarafa bakmadan hemen kendimi tramvaya atmıştım.”

Üç yıldır Aksaray’a gitmeyen ve tramvaya binmeyen yazar için o gün gençliğinin en hareketli dönemlerini geçirdiği, içinde pek çok hatırası bulunduğu Aksaray “yabancı bir mahalle”, tramvay da uzun süredir görmediği bir “vasıta-i nakliye”dir. Aksaray’ın

²⁰⁰ Münci Fikri, *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 322, 1 Mayıs 1313/13 Mayıs 1897, ss. 158-160. (Alıntılar bu nüshadandır)

sessizliği yazarı tedirgin eder. Artık yabancıısı olduğu bu mekânın içinde heyecanlanan ve korkan yazar, tramvaya biner binmez koltuklardan birinin köşesine büzülür ve düşüncelere dalar.

Mazinin hayallerine kapılan yazar, “bütün o pembe, mavi sarı, yeşil, beyaz çiçekleri, arkadaşının şiiirine zemin olan bütün o feyzanlı çiçekleri...” ile ziyaretine gittiği şair arkadaşının bahçesini düşünür. Tramvaya bindiğinden beri geçen uzun sürede kendi hâlinde, tramvayın köşesinde büzülmüş düşünen yazar, tramvayı çeken atların nal seslerini duymasıyla irkilir ve düşüncelerinden uyanır. Arabacı kamçısı elinde harekete hazır biletçinin kalkış zamanını haber veren düdüğünü çalmasını beklerken, biletçi de teneke kutusuna bakarak düdüğünü çalmaya hazırlanmaktadır.

Mazinin üzerinde bıraktığı hüznü tesirle tramvayın içindekileri mümkün olduğunca rahatsız etmemek için olduğu yerde iyice büzülen yazar, bir zaman sonra içinde bulunduğu durumdan sıkılıp ayakta durmaya karar verir. “Zavallı” yazar, etrafına bakındığında çevresinde ne kendisini rahatsız eden, ne de “insafsızca köşeye sıkıştırın” kimsenin olmadığını, hatta tramvayda bulunan tek yolcunun da kendisi olduğunu fark eder ve yanılmasına güler.

Yazar bu düşünceler içerisindeyken “yeşil boyalı”, “kocaman”, “ihtiyar” tramvay Aksaray’dan hareket etmiştir. Tramvayın içindeki nemden ve yalnızlıktan sıkılan yazarın göz kapakları ağırlaşmıştır. Yazar, yarı uyku hâlinde pencereden dışarıyı izlemeye devam eder. Bu sırada biletçi yanına gelir ve biletini kestikten sonra uyumaya meyilli yarı açık gözleriyle yazarın karşısındaki koltuğa geçer ve çok geçmeden horlayarak uyumaya başlar.

Biletçinin “bir köpek hırıltısından daha fena tesir eden nakarat-ı hab-gîrânından kurtulmak için” yerinden kalkan yazar, tramvayın ön koltuklarına doğru yönelir ve tramvayda kendisinden başka kimse bulunmadığından ve yapacak bir işi de olmadığından arabacıyı inceleyerek vakit geçirmeye karar vererek, arabacıyı görebileceği bir yere oturur:

“Bu arabacı, orta boylu, buruşmuş, yanmış çehreli, sarı ve az bıyıklı, seyrek saçlı bir adam idi. Lakırdı söylerken kalın dudakları arasından görünen çürük, siyah, müstekreh dişleri nasırlaşmış, kabalaşmış iri elleri ile heyet-i mecmuasına bir şahsiyet-i diğer veriyordu. Terden, pislikten, gübrelerden, cigara dumanlarından, tozların çamurların tesirâtından rengini büsbütün kaybetmiş kalın şâyâk jaketinin altından görünen parlak düğmeli yine şâyâktan mamûl boz renkli yelkenden uzun bir kaytan sarkıyordu. Başındaki fesin üzerine yağmurdan, tozdan muhafaza için

sarılmış kırmızı, yırtık mendilinin kenarlarından damla damla terşih eden terler parmakları üzerine düştükçe... O, hiç fütür etmeksizin elini silkerek terleri camlara, tramvaya binilirken el ile tutulacak pencere demirlerine, hatta kabinin mandalina sürüyor; sonra lâkayd bir nazar-ı hamakat ile bana bakarak cigaramın dumanları arasında kalan çehremi muayene ediyor gibi görünüyordu.”

Yazar, gözlerini ayırmaksızın kırk yaşından fazla görünen, boynundaki beneklerden anlaşıldığı kadarıyla “pirelerin dendân-ı vahşiyânesine” uğradığı anlaşılan “bu kaba mahlûk” olarak nitelediği tramvay sürücüsüne bakmaktadır. Sürücünün boynunda pislikten rengi belli olmayan, sürücünün terini, burnunu, bıyıklarını, elinin kirini silmekte kullandığı bir mendil bulunmaktadır. Yazar, sürücüden tiksindir. Yazar, dış görünüşünden pek hoşlanmadığı sürücünün hayatına dair fikir yürütmeye başlar ve zor bir hayatının olduğunu düşünür ve bir “canlı makine” olarak nitelediği sürücüye karşı merhamet eder.

Yazar, yol boyunca gözüne takılanları sıralar ve bunlardan bazılarını da ayrıntılarıyla tasvir eder. Aksaray’dan Köprü’ye gidinceye dek gazozcu, döner kebabçı, sebzeçi, lokmacı, tatlıcı, macun çeviren çocuklar, kunduracılar, nalıncılar, kıraathanelerde nargile çeken insanlar, eskiciler, helvacı dükkânı, Sirkeci’nin tozlu dükkânları, iğrenç otelleri, aşçı barakaları, vapur acentaları, Bahçekapı Karakolu yazarın gözüne takılanların bir kısmıdır.

Sıcaktan ve sıkıntıdan uyuya uyana oturan yazar tramvayın duruş ve kalkışları sırasında çevresine bir göz gezdirip uyumaya devam eder. Uyumaktan ve camdan bakınmaktan sıkıldığında tramvayın tavanındaki ilânı okumaya başlayan yazar, ilânı ayrıntısıyla metinde verir. İlân Amerika’dan gelen ve mallarının ucuz ve kaliteli oluşuyla övülen, Paris’te yapılan bir sergide ödül almış, kendine rakip tanımayan bir kumaşçı hakkındadır. Kendi gibi tramvayın boşluğundan canı sıkılan biletçi de yazarın yanına sokulur ve onun ne okuduğunu sorar ancak sıkılıp sürücünün yanına geçer.

Yolda bir ara diğer tramvaylardan gelecek olan yolcuları karşılamak üzere duran tramvay on bir dakika bekler. Beklemekten sıkılan yazar, sürücülerin kendi aralarında konuşmalarından bir tramvayın kaza yaptığını ve bu gecikmeye neden olduğunu öğrenir.

Tramvayın Galata Köprüsüne ulaşması ile yazar kendini derhâl tramvaydan dışarı atar. Yalnız, rahatsız ve uzun seyahatten birkaç sene sonra bir gün bu sefer “kanun-i sâni’nin yağmurlu, rüzgârlı, çamurlu bir günü”nde Sultan Ahmet’e gitmek isteyen yazar, tramvaya binmek üzere hamlede bulunur. Ancak tramvay “hıncahınç dolu”dur. Sürücüye

ve biletçiye baktığında onların yıllar evvel birlikte bir tramvay seyahati yaptığı sürücü ve biletçi olduğunu fark eder. O gün tek yolcu olmasına rağmen onu taşıyan tramvay ve görevlilerin, kanun-i sâni'nin o yağmurlu gününde ona kucak açmayışlarından üzüntü duyan “bed-baht” yazar, oradan uzaklaşır.

Hikâyede yazarın tramvaydan “seyyar oda” olarak bahsedışı dikkat çekici bir unsurdur. Yazar, korunaklı bir odaya benzettiği tramvayın içinde güven bulur ve oturduğu yere sinerek çevreyi gözlemler.

Yazar, tramvayın geçtiği güzergâhta yer yer çevresindeki insanların konuşmalarına kulak misafiri olur. Bu insanların yöresel bir ağız ile konuşmalarını yazarın olduğu gibi aktarması dikkat çekicidir.

Hikâyede yazarın kendi his ve düşüncelerini dile getirdiği kısımlarda şairâne bir üslûp dikkat çeker. Yazar, sokakta gördüğü mekân ve insanları Natüralist bir gözle değerlendirmiştir. Metinde yazarın tramvay yolculuğu boyunca gözlemlediği manzaralar hikâyenin arka planını oluştururken tasvirlerin yoğunluğu dikkat çekicidir.

Mekân, yaşanmışlıklara dair izler taşıyan fiziksel yapısıyla kahraman üzerinde çarpıcı bir etki yapar. Uzun süredir tramvay yolculuğu yapmamış olan anlatıcının boş tramvaya binmesine rağmen koltukta büzülüp de diğer yolculara yer açma kaygısı bu duruma örnektir. Uzun bir sürenin ardından insanların arasına karışmak onu yabancılaştırır. Çevresinde gördüğü “pis, iğrenç” nesne ve insanlar anlatıcıda tiksinti uyandırır. Yoksul ve sefil arabacının kirli kılık kıyafetinden iğrenen yazar, bakışlarını arabacıdan ve diğer çirkin bulduğu unsurlardan ayıramaz. Servet-i Fünûn edebiyatçılarının ortak duyuş tarzı olan yoksula acıma temine bu hikâyede de yer verilmiştir.

4.1.2. Rüşti Necdet

4.1.2.1. Hayal-Hakikat Çatışması

4.1.2.1.1. Ricat²⁰¹

Rüşti Necdet, *Servet-i Fünûn* dergisinin 12 Şubat 1312 tarihli nüshasında yayımlanmış olan küçük hikâyesinde aydının köy hayatına dair yıkılan hayallerini ve artık sığınabileceği bir köy hayali kalmayışını işlemiştir.

Anlatıcı şehrin karmaşasından, velvelesinden usanmış ve şehir hayatından kaçıp köy hayatına sığınmıştır. Köyün “bir bûy-ı saadet-i inziva neşreden şu kırmızı kır topraklarında” geçireceği “rindâne hayatın” hayaliyle mutlu olmaktadır. Tabiata sevecen ve hayran gözlerle bakan anlatıcı, şehir ile köy hayatını kıyaslarken daima köy hayatının tarafını tutan bir tavır içerisindedir. Anlatıcıya göre köyün havası, suyu bile daha lezzetli, daha hoştur. “Şehirde sobaların sıcak kokusuyla meşbû’-ı râtib bir hava’yı solumak zorunda olmak yerine kendini tarlaya nazır bir köy kahvesinde, sırtını bir asmanın sarıldığı direğe dayamış olarak düşünmekten zevk alır.

Servet-i Fünûncuların Yeşil Yurt hayali, yaşadıkları hayattan kaçma ve tabiata sığınma özlemlerini yansıtır. Anlatıcı da tarlasıyla, hayvanlarıyla meşgul olmayı, doğayla iç içe geçerek “gairesiz, yeknesak, azade bir hayat, bir hayat-ı mutarrâ” sürmeyi ister. Özlemini çektiği köy hayatını bütün ayrıntısıyla hayal etmektedir:

“Oh! Şu zeytin ağaçları... Bunların iki asırlık kademleriyle meydana çıkan gönüllerinden bir bakıyye-yi harabeyi andıran kemerler vücuda gelmiş, ortalarında iki adım geçebilecek delikler açılmış, çürümüş, kirli bedenleriyle.. Sonra üzerlerinde birer deliğe geçirilmiş gibi duran gül renkli taze dalların donuk, küçük yapraklarıyla henüz sürülmüş kırmızı tarlaların içinde pür-heybet duruşlarını –zeytin dallarıyla örtülmüş kömür çuvalları taşıyan- develerin kımıldanmaya, kalkmamaya niyetli gibi yayılıp oturmalarına ne kadar benzetiyordum.”

Aklı bu hayallerle meşgul olan anlatıcı, kendini bu hayallere öylesine kaptırmıştır ki süreceği “hayat-ı sâf”ında sahip olacağı zeytin ağaçlarına isim vermeyi dahi düşünmeye başlar. Hayatta insanlardan göremediği ilgi ve şefkati doğada arayan anlatıcı, “nevazişi, âsâr-ı vefayı” kuzularının gözlerinde arayacaktır.

²⁰¹ Rüşti Necdet, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 363, 12 Şubat 1312/24 Şubat 1897, ss. 389-391. (Alıntılar bu nüshadandır)

Şehir hayatının tüm gereklerinden sıyrılan anlatıcı, paçaları çamurlu pantolon ve kirli fesinden oluşan perişan kıyafetinde dahi bir güzellik bularak, bu hâliyle doğayla tamamen yekvücut olduğuna, köyün saadetine karıştığına kanaat getirir. “Artık o nefret ettiğim velvele-i medeniyetten endişe-i hayattan, bütün ihtiyacât ve ihtirasâtımdan kurtulmuş olacaktım” diyen anlatıcının hayalini kurduğu hayat sakin, sessiz ancak devamlı akan ve sonunda denize kavuşan bir “dereciğe” benzer.

Hayalleriyle meşgul olan anlatıcı, yalnız tabiat unsurlarıyla meşgul olmak değil köy insanını da tanımak, onunla birlikte güzel vakit geçirebilmek, onların hayatına dâhil olabilmek ister:²⁰²

“Şimdi on dakikadan beri nazarımı karşıda, mescidin havzundan yedeğindeki muannid merkebe su verebilmek için uğraşan iri başlı, tombul yanık çehreli bir kız işgal ediyordu. Güneşten, yıkanmadan solarak beyazı reng-i aslîsi olan maîsine galebe etmiş şalvarının, kenarı kırmızı yeşil işlemeli başörtüsünün içinde bir sâfiyet-i mücessime tasavvur ediyordum. O, yüzünü gözlüklerimden sakınarak namaz bezini dişleri arasına sıkıştırmış, yedeğindeki muannid hayvanı ufak bir su birikintisinden atlatmaya çalışıyor, köyün yanından geçen muntazam şoseye çıkarmak istiyordu. Bu müstakbel hemşireme, ihtimâl ki komşuma bir iyilik etmek için yerimden kalktım, hayvana ‘deh!’ dedim; o vakit merkebin başını çeken ip birdenbire gevşedi; nefretle karışık bir nazar-ı tedkik ayaklarımdan başlayarak yüzüme kadar initâf etti ve “be hey yabancı, sen bize ne karışıyorsun! ..” manalı bir eda ile benden çevrildi; merkebe de güya sahibesinin bu tavr-ı tesahübünü anlamış da artık benim müdahaleme meydan vermemek istiyormuş gibi sudan atladı... Uzaklaştılar.”

Anlatıcı, köylü kızın bu davranışına hak verir. Köylü kızın bu hareketi ona şehir hayatının hoş ancak önceleri pek dikkate değer bulmadığı, küçük bir hatırasını hatırlatır. Şehirde herhangi bir vapur yolculuğu sırasında bir sandalye verirken ya da yere düşmüş bir mendili veya eldiveni uzatırken o hiç tanımadığı kadınlardan işittiği “elfâz-ı teşekkürîye”yi özlemle anar. Köylü kızının bu tavrı onun şehirli hanımlar ile mukayesesinde geride kalmasına neden olur. Hikâyenin başında tüm güzel duygularıyla köye müspet nitelikler yükleyerek onu öven, seven ve ona türlü güzellikler yakıştıran anlatıcının fikirleri oradan biri ile karşılaşması üzerine değişir. Yazar, özlediği köy hayatının görmekten çekindiği “adi” yüzüyle tanışmış ve ondan hoşlanmamıştır.

Anlatıcı, kırdaki yürüyüşüne devam ettiği sırada önünden “küçük, zarif bir kuşun kanatları gibi bir yana meyletmiş mini mini ser-pûşunun tülleri altında pervaz eden zerrin

²⁰² Servet-i Fünûn edebiyatçıları eserlerinde kaçış temine sıklıkla yer vermişlerdir ancak kahramanın hayalini kurduğu yerdeki insanlarla tanışma arzusu diğer metinlerde pek ifade edilmemiştir.

giysiler” içerisinde bisiklet sürmekte olan anlatıcıya “ebediyen bigânesi kalmak istediği” şehir hayatını hatırlatan “letâfet ve nezaket” timsali bir genç kızla karşılaşır:

“Aman yarabbi! Burada, kadın namına hâlâ enzâr-ı nefretinin bâr-girânı altında ezildiğim kaba köylü feyzinden, vasıta-yı nakliye namına onun merkebiyle develerden başka bir şeyin vücudunu tahayyül edemediğim bu yerde, bu تنها, bu ıssız köyde bunlar ne arıyordu? Bir bisiklet, bir genç şık kadın...”

Genç kadın çok geçmeden anlatıcının yakınından bisikletiyle geçer ve ona “medeniyetle” tebessüm ederek selam verir. Anlatıcı, köylü kızla arasında geçen biraz evvelki konuşmadan onu bu kız ile kıyaslamaya başlamıştır:

“O vakit, oracıkta, bir hayal-i saadet-i inzivanın henüz tıflâne bir harâretle ısınmaya başladığı a'mâk-ı ruhumda bir şey kopuyormuş gibi bir sızı, elim bir acı duydum. Bu nazar, bu tebessüm beni bûdâlalıkla itham ediyordu; ötede merkebin yularından çeken bir köylü kız da o hiçbir şey anlamadığım manasız, sâkit fakat kindar nazarıyla beni süzüyordu. Artık zerre kadar tereddüte imkân kalmamıştı; o lâcivert etek ruhumu girdâb-ı hevâisine geçirmiş sürüklüyor, bir nazar-ı mütebessim de: “gel gel – diyordu- saadet-i hakikiye bendedir!”

Aradığı gerçek mutluluğu köy hayatında bulacağını zanneden ancak gerçekte hiçbir şeyin hayallerindeki gibi olmadığını görerek hüsrana uğrayan anlatıcı, kendini köy hayatına ait hissetmez ve ani bir kararla köyden çıkar ve uzaktan “maî boyalı, kırmızı damlı, mutantan köşkleri, medenî çamları âgûşunu, âgûş-ı kabulünü açmış” olarak gördüğü Bornova'nın kendisine gülümsediği hissine kapılır.

Henüz bir saat geçmiştir ki anlatıcı köyden uzaklaşmakta olan bir vagonun içerisinde giderken “muhteşem, sâl-hurde bir zeytinin kadid dalları üzerinde bir baykuş”un akşam karanlığında kendisinin “ölen âmâl-i masumânenin mersiyesini” okuduğu hissine kapılır.

Servet-i Fünûn edebiyatçıları yaşadıkları dönemin baskıcı yönetimi altında bulunmaktan mutsuzdur ve İstanbul'un, şehir hayatının boğucu havasından kaçıp kurtulmak, uzak, hayalî ülkelere kaçmak isterler. Tabiatı insanın tabii yaşam alanı, şehir hayatının her türlü kötülüğünden arınmış bir mekân olarak gören Servet-i Fünûn edebiyatçılarının bu tutumu edebî eserlerine “kaçış temi” olarak yansır.²⁰³ Anlaşılamamaktan ve yalnızlıktan şikâyetçi olan Servet-i Fünûn roman ve hikâyesinin

²⁰³ Tefik Fikret “Ömr-i Muhayyel”, “Aşiyân-ı Dil”, “Ne İsterim”, “Nakş-ı Nazenin” gibi pek çok şiirinde, Hüseyin Cahit Yalçın ise “Hayat-ı Muhayyel” adlı hikâyesinde bu temi işlemiştir.

marazî karakterdeki kahramanı, insanlardan göremediği şefkati köyde kuzularının gözlerinde arayacaktır.

Servet-i Fünûn edebiyatçıları, sanat anlayışı bakımından halkın anlayamayacağı ağır bir dil ve üslûp benimsemiş olduklarından halktan uzak kalmışlardır. Halkın duygu ve düşünce dünyasından uzak kalışları dolayısıyla köy tasvirleri ve köy hayatına bakışları yüzeysel kalmıştır.²⁰⁴

Yazar hikâyede, aydının köy hayatına dair kurduğu mutluluk hayallerinin suya düşüşünü ve artık sığınılacak bir köy hayalinin kalmayışını dile getirmiştir. Hikâyenin başında şehir hayatı ile köy hayatını kıyaslarken köy hayatından yana bir tavır sergileyen yazar, hikâyenin sonunda şehir hayatını seçer.

Şehir yaşamı tabiatın daha vahşi ve zorlu bir mücadeleyi barındırmaktadır. Ancak köy halkı tarafından daima dışlandığından kendini bir türlü oraya ait hissedemeyen aydın, şehir hayatının ve şehir insanının medeniliğini özler.²⁰⁵

Köy hayatına dair kurduğu hayalleri gerçeklerle bağdaşmayan aydın, hayal kırıklıklarıyla şehre geri döner. Hikâyede aydının yıkılan umutlarının ardından mersiyesini bir baykuşun okuduğu anlatılmıştır. Baykuş, hüznü ve ölümü simgeleyen bir kuştur.

Hikâyenin sonunda aydının yok olan, ölen hayallerinin ardından baykuşun mersiye okuyor oluşu Tefik Fikret'in "Bir Mersiye" adlı şiirini hatıra getirir.

4.1.2.1.2. Mektep²⁰⁶

Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn* dergisinin 13 Şubat 1312 tarihli nüshasında yayımlanan hikâyesinde okula gitme heveslisi ufak bir çocuğun okulun ilk gününde yaşadığı hayal kırıklıklarını dile getirmiştir.

²⁰⁴ Mehmet Kaplan, *Tefik Fikret* adlı kitabında "Aveng-i Şuhur, Fikret'in tabiatı anlatırken en fazla suniliğe düştüğü manzumelerdendir" der. Bu konu hakkında geniş bilgi için bkz: Mehmet Kaplan, **Tefik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1971, s.104.

²⁰⁵ Hikâyede köylü bir kız işine karışan aydına "yabancı" diyerek hitap eder. Hikâye aydın ve halk arasındaki kopukluğu yansıtmaya açısından Yakup Kadri'nin *Yaban* romanı ile benzerlik gösterir.

²⁰⁶ Rüştü Necdet, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 311, 13 Şubat 1312/25 Şubat 1897, ss. 390-393. (Alıntılar bu nüshadandır)

Anlatıcı, okul ile ilk tanışmasının çocuk kalbinde yarattığı hüsrani “ilk göz ağrısı dedikleri gibi bir şeyin ibtidası kalbe menkûş olup kalıyor, hatırdan çıkmıyor, mürûr-ı zaman o gölgeleri silip kaldırmıyor” sözleriyle özetler.

Anlatıcı, henüz altı yaşındayken bir pazartesi günü annesinin kendisine “seni mektebe verelim mi?” diye sormasıyla okulların açılacağı perşembe gününe kadar geçen süreyi büyük hevesler ve heyecanlar içinde geçirmiştir. Küçük çocuk için okula gitmek ağabeylerinin yaptıkları gibi “arabaya kurulmak, birçok çocukların enzâr-ı hasûdânesine müftehirâne hedef olmak, o çocuklara omuzda lokma yedirmek” anlamını taşır. Okulun açılacağı güne dek zamanını kendini okula götürecek olan arabada nasıl oturacağını ve “ezberden bellemiş olduğu” alfabeyi düşünerek geçiren çocuk, ev halkının onu okula göndermek için hiçbir hazırlık yapmayışlarına anlam veremez. Mektebe dair kurduğu hayallerin alacağı olumsuz bir cevapla yıkılacağından korkan çocuk, kimseye bu durumun nedenini sormaya cesaret edemez.

Çocuk okula gönderileceği zaman okula has bir üniforma giyeceğini, âdeta bir tören havasında okula gönderileceğini düşünür. Çarşamba gecesini ağabeyinin arabadan elinde büyük bir paketle indiğini görünce paketin içindekilere dair fikir yürütmeye başlar. Bütün bir gece elbet “mektepe lakırdısı” edilir düşüncesiyle bekler ve beklerken uyuyakalır.

Perşembe sabahı uyanır uyanmaz ilk işi kendisini okula götürmek üzere geleceğini düşündüğü arabayı kontrol etmek olur ancak arabayı göremez. Okula gideceği ilk sabah hayal ettiği gibi başlamamıştır:

“Araba geldi mi; ses sada yok; hatta zannedirim, ortanca ağabeyim mektebine bile gitti. Acaba ne için? O bulunmayacak mı? Müteessir oldum. Ben onun elini öpmemiştim. İştirirdim, âdeten bir çocuk mektebe başlanırsa büyüklerinin elini öper, hayır duasını almış.”

Ne okul üniforması ne de para kesesi olmayan çocuk şaşkındır. Annesine “hani?” der ve annesinin cevabı gözünden süzülen bir damla yaş olur. Annesi bir çocuğa at arabasından çok annesinin hayır duasının lazım geldiğini, mektepte derslerini iyi öğrenirse at arabasını ilerde kendisinin alabileceğini söyler ve bunlara o anda neden sahip olamadıklarını anlatır:

“Hem Beybaban burada yok ki, yavrum, seni öyle istediğin gibi cemiyetle mektebe gönderelim..”

Günlerini mektep hevesleri ve hayalleriyle meşgul olarak geçiren çocuğun, annesinin düşünmeden söylediği bu sözlerle “unutmaya başladığı acı hatıraları” tazelenir ve annesine babasının nerede olduğunu sorar. Çocuk babasını hayal meyal hatırlamaktadır:

“Pederimi yalnız bir kere gördüğümü hatırlıyorum: taşradan gelmiş, birkaç kişinin muavenetiyle merdivenleri çıkıyordu. İri bir vücuda gayet yakışmış, biraz da kır serpmiş kumral sakallı bir çehre daima gözümün önündedir. Bu mukaddes vücut, bu câlib-i ihtiram çehre şimdi nerededir? Bilemiyordum....”

“Mektep esvabı”nı yerine gündelik kıyafetleri giydirilen çocuk, annesinin elini öpüp birçok dualar aldıktan sonra “adi, ciltsiz, yıldızsız bir elifbâ” elinde ağabeyi ile birlikte yürüyerek okula gitmek zorunda kalır. Mektep denilen yer evlerinin yakınında bulunan eski bir camiidir. Camiinin avlusunda rutubetten yosun tutmuş teneşirler, kapakları açık, içi hazan yapraklarıyla dolu olan tabutlar bulunmaktadır. Çocuk korkuyla ağabeyine sarılır, bu manzaradan öyle korkmuştur ki ağlayamaz bile. Camiinin içi dışından daha kötü durumdadır. İçeride “nefesle nemden, rutubetle mütehassıl bir koku” boğazları tıkamaktadır. Yerlere serili hasırlar üzerinde elli kadar çocuk düzensiz sıralanmış oturmaktadır. Ağabeyi hoca efendiyle konuşmaya gidince yalnız kalan çocuk, hasır üzerinde kendine gösterilen yere oturarak beklemeye başlar. Ağabeyinin görüşmesi pek uzun sürmemiş, bir miktar para hoca efendiye bir miktar para da “hüsn-i hat muallimine” verdikten ve çocuğa ayrıcalık tanınması konusunda anlaşılınca sonra ağabeyi camiiden ayrılmıştır. Kendisine verilen “renksiz, lekeli, pamukları fırlamış bir şilte” üzerinde diz çöken çocuk, o an yalnız kaldığını anlamıştır.

Hoca efendi çocuğa ne bir şey sorar ne de söyler. Çocuğun etrafını diğer çocuklar sarar ve ona hoca efendinin “ara sıra icap ettikçe” kendilerini dövdüğünü anlatırlar.²⁰⁷ “Dayak sözünü” işitmesiyle dehşete düşen çocuk kendisinin bir suç işlemediğini söyler ancak son derece korkar:

“Benim kabahatim yok ki! Şimdi ağlamaya başladım. Demek başında o kırmızı yüzlü, mai damarlı adamdan tut da çocuktan en küçüğüne kadar birçok dayakçılar içinde yalnız kalmışım. Dayak yiyeceğim. Hıçkırıklarım duyulmasın diye ağzımı kapıyordum.”

---

²⁰⁷ Dayak korkusu pek çok metinde dile getirilmiştir. Ömer Seyfettin’in “Falaka”, Ahmet Rasim’in “Falaka”, Hüseyin Rahmi’nin “Eti Senin Kemiği Benim” adlı hikâyeleri dayak korkusunun işlendiği metinlere örnek olarak verilebilir.

Çocuklardan eğer ağlarsa Nuri Dede denen hocanın kendisini “çarp”acağını işiten çocuk korkmasına rağmen merakına yenik düşerek Nuri Dede’ye bakmaktan kendini alamaz. O sırada kalfanın azarlayıcı sesi duyulur ve ardından kendi de gelir. Konuşan çocuklara ikişer tokat vuran adam, çocuğun yanına getirdiği alfabeyi de beğenmez, bundan sonra kendi sattığını alması gerektiğini söyler. Ancak çocuğun yanında parası olmadığını söylemesi üzerine parasını sonra getirmesi şartıyla kitabı ona ödünç verir ancak çocuğu dövmemesi diğer çocukların gözünden kaçmamıştır. Arkadaşlarının kendi hakkında konuşmalarına tahammül edemeyen çocuk Nuri Dede’nin korkusuyla gözyaşlarına hâkim olmaya çalışarak dikkatini pencereden dışarıya yöneltir. Pencereden gözükken “nem-nâk toprağın bir tarafı çökmüş, ufak bir çukur”un eski bir mezar olduğunu anlayan çocuğun hayallerindeki mektep böyle değildir:

“[...]Jaman Yarabbi! Ben okumak, annemin dediği gibi adam olmak için arabasız, cüz kesesiz mektebe sevine sevine gelmişim. Mektep bu mu imiş? Bu korkular, bu helecanlar içinde dayak yiye yiye insan adam olurmuş? Buralarını küçük zihnim almıyordu.”

Çocuklar sataşmalarının şiddetini arttırmaya başlamış ve çocuğun ağabeyini babası zannedip hakkında parası olmadığına dair konuşmaya başlamışlardır. Tartışma biteceğine uzayıp gitmektedir. Çocuğun bu sırada düşündüğü tek şey ise ne vakit oradan çıkıp eve nasıl gideceğidir. Camiin bahçesindeki tabutların arasından yalnız başına geçip gitmekten korkar.

Çok vakit geçmemiştir ki hoca efendi çocuklara söylediği ahenksiz bir ilahinin ardından perşembe günleri yarım gün ders yapıldığı için hepsini evine gönderir. Kapıda kendisini almak için gelen uşağı gören çocuk memnuniyetle eve döner.

Büyük hevesler ve hayallerle okula başlayan ancak hayal kırıklığına uğrayan çocuğun okulun ilk gününden itibaren tek tesellisi “tatil günleri” olur.

Hikâyede bir an evvel okula gitmek isteyen bir çocuğun, ailesinin maddi durumunun kötüleşmesi nedeniyle gönlünce bir törenle okula uğurlanamaması, hayallerindeki okuldan çok uzak bir mekânda eğitime başlaması ve ilk günden itibaren okulla ilgili heveslerinden vazgeçmesi anlatılmaktadır. Servet-i Fünûn döneminde “eğitim sistemindeki aksaklıklar ve bozukluklar, medrese-okul çatışması, imparatorluktan millî

devlete geçiş sürecinin ortaya çıkardığı çatışmalar, yazarlara bol malzeme oluşturmuştur.”²⁰⁸

Servet-i Fünûn metinlerinde Batılı tarzda eğitim veren okulları ön plana çıkarabilmek için eski tarz eğitim veren kurumlar -mahalle mektepleri, medreseler- eleştirilir. Hikâyede doğrudan eski mekteplerin eleştirisi yapılmamakla birlikte şiddet içeren, hayal kırıklığına uğrayan çocuğu teselli etmekten uzak, ilkel şartlarda verilen eğitim ile okuyucunun zihninde bu konuyla ilgili sorular uyandırmaktadır. Çocuğun dayakla adam olmak istemeyişi, camide bulunan dersliğin mezarlığa bakıyor oluğu çocuğu hayalini kurduğu okul imajından çok farklı bir okulla karşılaştırmıştır. Bu durum çocuğun duyduğu üzüntünün nedenini açıklar niteliktedir.

4.1.2.1.3. Mesûde Bacı²⁰⁹

Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*'un 15 Mayıs 1313 tarihli nüshasında yayımlanan küçük hikâyesinde çevresindekilerce sevilen, saygı gören, geç yaşına rağmen evlilik hayalleri kuran Mesûde Bacı'nın bazı kötü niyetli insanlarca sömürölerek kendisini hayata bağlayan umutlarının elinden alınmasını ve hazin sonunu kaleme almıştır.²¹⁰

“Ahvâl ve harekâtından henüz gençliğine doymadığı anlaşılan”, parlak mavi saten çarşafını giyip siyah peçesini indirdiği zaman dikkatleri üzerine çeken, âdeta bir hanımefendiye benzeyen, “yaşı elli nihayet altmış” civarında olduğu tahmin edilen Mesûde Bacı'yı çevresinde sevmeyen kimse yoktur. Herkesin pek sevip saydığı, nereye gitse “hüsn-i kabul” gören bu kadın, ömrünü efendilerine “derecesiz sadakatle” hizmet ederek, onların çocuklarına bakıp çamaşırlarını yıkayarak geçirmiştir. “Nöbet-i istirahat” sırasının nihayet kendisine geldiğini düşünen kadın, ömrünün geri kalanını efendilerinin bunca yıllık emeğine karşılığı olarak verdiği “Hisar'da şehitliğe nazır üç odalı evceğiz”de geçirmek ister. Günlerini ubuklu'daki büyük yalıda, divan yolunda bir konakta yahut başka sevdiği yerlerde geçiren Mesûde Bacı, yalnız kalmaya ihtiyaç duyduğu zamanlarda

²⁰⁸ Alev Sınar, **Hikâye ve Romanımızda ocuk (1872-1950)**, Alfa Akademi Yayınları, İstanbul, 1997, s. 145.

²⁰⁹ Rüştü Necdet, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 324, 15 Mayıs 1313/27 Mayıs 1897, ss. 183-187. (Alıntılar bu nüshadandır)

²¹⁰ Hikâye, Hâlit Ziya'nın “Ferhunde Kalfa” isimli hikâyesiyle benzerlik göstermektedir. Her iki hikâye de kahramanların mutluluk hayallerinin kırılmasıyla neticelenir.

iki odasını kiraya vermiş bulunduğu evinin boş olan bir odasında ikamet eder. Bacı her zaman gittiği, kaldığı yerlerde görülmemeye başlamıştır. Nihayet “evceğizine” yerleşmiş olduğunun haberi gelir.

Hakkında “bir yere çıkmıyor, yeni kiracılarına hizmet ediyormuş” gibi çıkan laflara “inanmayanlar inananlardan pek çok”tur. Mesûde Bacı, efendilerine uzun seneler hizmette kusur etmemiş ve nihayet dinlenme zamanı gelmiştir. Bundan sonra kimsenin işini görmeyecektir. Bacı’nın “dünyada daha işlerim bitmedi ama onları da kendi kendime göreceğim” sözleri hayallerindeki “fidan boylu, kumral kaytan bıyıklı bir şık bey” ile evlenmek manasına gelmektedir. Yıllardır evleneceği güne dair pek çok hayal kuran ve hazırlık yapılmasını gerek gören Mesûde Bacı eksiklerini neredeyse tamamlamıştır:

“Bunun için evvela kendisine bir ev lazımdı.. Eve mâlik olduktan sonra –emsâlinin hilâfına olarak kırmızıdan maadâ ekseriyeti mâi olmak üzere kurşunî, koyu fındıkî, lacivert, siyah, birçok renkte çarşafklar, üzerinde şemsiyeler, hırkalar, kürkler... Bütûn otuz senelik mahsûl-i mesâisini meydana dökmüş, safahate koyulmuş idi.”

Uzun süre ortalıkta görünmeyen Mesûde Bacı bir gün aniden çıkagelir ve ev halkına yeni kiracılarından övgü dolu sözlerle bahseder. Kiracıların evi tutmalarında ve yerleşmelerinde Mesûde Bacı pek çok yardımda bulunmuştur. En güzel sözlerini, en latif tebessümlerini göstermiş ve kısa zamanda aralarında “kuvvetli bir rabita-yı muhabbet”in doğmasına yardımcı olmuştur. Yeni kiracılarını pek seven Mesûde Bacı, kiracılarının kendisine karşı çok nazik davrandıklarını, muhabbetlerinden pek zevk aldığını ve vapur memuru beyefendinin de kendisini pek çok hediyelerle mahcup ettiğini anlatmaktadır. Olanlar sadece Bacı’nın aktardığı kadar değildir. Evin oğlu Mesûde Bacı’nın “senelerce hayalhanesinde beslediği, büyüttüğü fidan boylu kumral kaytan bıyıklı otuz yaşlarında bir bey”dir.

Kiracılar, “altmış senelik bir ömrün, daha doğrusu altmış yaşında bir sefaletin bâr-ı sıkleti altında bükülmüş, kadîd olmuş.. Çocukluğunda anasından, sonra da kocasından, kendi tabirince ‘o ser-hoş heriften’ dayak yiye yiye zaman geçirmiş” Nefise Hanım’la “o hayat-ı sefilânenin mahsûlü” olan otuz yaşındaki kızı Mûnise ve girdiği işlerde sebat gösteremediğinden nihayet çımacılıkta karar kılmış olan oğlu Şerif’ten ibarettir.

Nefise Hanım, “gece şilte, gündüz minder hizmetini gören yatağının içinde” oğlunun getirdiği tütünleri mütemadiyen içerek zaman geçiren, kızı Mûnise ile kavga

etmek istemedikçe yerinden kalkmaya lüzum görmeyen, hastalıklı ve miskin bir kadındır. Ana ile kız arasında “otuz otuz beş senelik bir fazıla-yı sefaletten başka fark” bulunmamaktadır. Nefise Hanım’ın vapur memuru oğlu ise aralarında bir istisnadır. Kumral bıyıkları yüzüne bir güzellik katan bu oğul, “biraz adama” benzemektedir.

Mesûde Bacı kiracılarından memnundur. Bilhassa ana kızın bu kadar çirkin oluşundan âdeta sevinç duyar ve “Güzel olup da her gün kıskanç damarlarımı oynatacaklarına çirkin olsunlar daha iyi”, “oğulları yakışıklı ya” demektedir. Şerif Bey nöbetten geldiği zamanlar Mesûde, derhal “başına işlemeli namaz bezini alarak” yanına gider ve saatlerce orada kalır. Başka evlerden kiralarını ödemedikleri gerekçesiyle kovula kovula gelen kiracılar da Mesûde Bacı’nın gönlünü eğlendirerek ona hoş görünmeye çalışırlar.

Bir gün Munise ve Mesûde Bacı sohbet ettikleri sırada söz evliliğe gelir ve Bacı bu niyetini Mûnise’ye söyler. Kendinde “birine varmak” ümidini göremeyen Mûnise o günden sonra bu mevzuyu sık sık açmaya başlamıştır. Mûnise, ciddi bir tavırla Şerif’i evlendirmek istediklerini ancak Mesûde Bacı gibi hamarat ve üç odalı bir evi olsa güzelliğine çirkinliğine bakılmadan bir “kadıncık” almak niyetinde olduklarını söylemektedir.

Mesûde Bacı, bu sözlerden ümitlenmiştir. Aranılan bütün özellikleri taşımaktadır. O güne kadar hep başkaları için çalışmıştır, artık kendisi için çalışmaya, hayallerine bu kadar yaklaşmışken onları gerçekleştirebilmek için hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecektir. Günler geçtikçe bu evlilik sohbetleri daha da ciddilik kazanmaya başlar. Şerif Bey, “bin türlü methiyelerle” Bacı’ya iltifat eder. Bacı, kiracılarının bu tavırlarından kendince evliliğe dair anlamlar çıkarır ve artık geceleri onların bu konuyu konuşup bir karara bağlamaları için yanlarına pek uğramamaya başlar.

İki kardeş “şeytanî” planlarını geceler boyunca kurmuş, son olarak anneleri Nefise Hanım’a da durumu bildirme gereği duymuşlar ve onun da bu konudaki onayını almışlardır. Mûnise Hanım ise her sabahki vaatlerine bir yenisini eklemiş ve ağabeyinin evlenmek için maaşının artmasını beklediğini söylemiştir. Böyle geçen sekiz ayın sonunda Mesûde Bacı, kiracılarından kira namına hiçbir para alamadığı gibi onlar için kendi cebinden pek çok masraf etmiştir. Ancak Mesûde Bacı sonunda rahat edeceğine ve çok

mutlu olacağına inandığından, “hayalhanesinde beslediği, büyüttüğü fidan boylu, kumral kaytan bıyıklı bey” uğruna hiçbir masraftan kaçınmaz.

Mesûde Bacı, birikmiş parasını hanımına emanet etmiştir ve paraya ihtiyaç duydukça gidip almaktadır. Kötü günde ihtiyaç olur diye biriktirdiğini söylediği parası aslında onun yıllardır kurduğu evlilik hayallerini gerçekleştirebilmek için biriktirdiği çeyizidir. Konaktaki tüm arkadaşları ve çalışanlar Mesûde Bacı’nın evleneceğini öğrenmişler ve onunla açığa vurmadan alay etmektedirler.

Konağa gittiği günlerden birinde hava bozar ve Mesûde Bacı geceyi konakta geçirmek zorunda kalır. Mesûde Bacı, öylesine mutludur ki inci gibi parlak dişlerini göstererek gülümserken arkadaşlarına Şerif Bey’i över. Bacı’nın mutluluk dolu sözlerini dinleyen büyük kalfa kendini daha fazla tutamaz ve “öyle pek güvenme, abla; adamın parasını, evini yerlerde süründürürler” der ama bu olay Mesûde’nin canını sıkmaya yetmez. Ertesi gün Hisar’daki evine dönerken Şerif Bey’in terfi müjdesini alıp sevinmeyi hayal eder ve müjdeyi bir an evvel almak arzusuyla sabırsızlanır:

“Ah! Şimdi eve girer girmez Mûnise boynuma sarılsa, düğünümüz haftaya dese; acaba meserretimi ketm edebilecek miyim?.. Yook.. Telaş göstermemeli, ağırdan davranmalıyım...”

Bacı nihayet evine ulaşmıştır. Beş dakikadır zili çalıyor olmasına rağmen kapının açılmıyor oluşu aklını karıştırır ve geriye çekilerek pencerelere bakar. Pencereler âdeta “perdesiz, siyah gözleriyle” kendisine bakıp gülüşmektedir. O sırada komşusu pencerede belirir ve Bacı’ya kiracılarının gittiğini, giderken de anahtarı kendisine bırakıp “kusurumuza bakmasın, görüşemedik ama inşallah bir başka gün geliriz” dediklerini ışitir. Onca zamandır “teklifsiz” olduklarını düşündüğü bu insanların “dolandırıcı” olduklarını anlar:

“Kendisine bu kadar eziyet çektiren, nihayet son günlerinde böyle yüzüne karşı eğlenen şu aklımın içine ne için düşmüştüm? Kurduğu bina-yı saadeti hayalhanesinde beslediği, büyüttüğü o fidan boylu, kumral kaytan bıyıklı, yakışıklı bey mi yıkacaktı?.. Ah işte bu bey fena!..”

Mesûde Bacı o gece eve giremez, komşuda yatar. Artık o evden ve civarından nefret etmektedir. Konağa gidip hanımına “Aldandığını, dolandırıldığını” anlatır. Komşulardan utandığını bahane ederek artık o eve ayak basamayacağını, kendisine başka bir evin tedarik edilmesini rica eder.

Ev satılıp da eşyaları yanına gönderildiğinde Mesûde Bacı, “bina-yı âmâlinin müthiş bir sükût ile yıkıldığını görmüş, artık kendisine hamle-i safâya bedel bir hufre-i fenanın mesken olabileceğini anlamış”tır. Bu gerçekle yüzleşen kadın, hayattan elini eteğini çekerek “müteneffir, hayattan bîzâr” yatağa girer ve dört gün öylece yatar ve bir daha o yataktan çıkamaz.

Hayallerine mezar olan Hisar’daki evin civarında bulunan Şehitlik’te toprağa verildiği gece büyük kalfa geçmişte söylediği sözün gerçekleşmesinin verdiği buruklukla Mesûde Bacı’nın ölümünden duyduğu hüznü dile getirir:

“Gönül kocaman!.. Alt tarafı hayırlı bir iş için dursun diye saklandığı yarararak cenazesine sarf edilmesini, her vakit pençesinden seyrettiği tepeciğe gömülmesini vasiyet ederken işiteydiniz.. Rahmetliye siz de benim kadar acırdınız!..”

Mekânı nesnel, fiziksel bütünlüğünden uzaklaştıran, bozan, değiştiren kahramanın yaratıcı ve soyut düşünme yönüdür. Bundan öte mekânın onun algısında büründüğü yeni şekil onun duygusallığına, katı gerçekliğe karşı verdiği tepkilere de işaret etmektedir.²¹¹ Mesûde Bacı’nın ömrü boyunca hayalini kurduğu Hisar’daki evi, hayallerinin mezarı olmuştur.

Hikâyenin kaleme alındığı dönemde Osmanlı’da kölelik kavramı anlam değişikliğine uğramıştır. Evde mutfak işlerini görmek üzere alınan ve zamanla evin sakini hâline gelen zenci kölelere, zamanı geldiğinde efendisinin isteğiyle kendisine hizmet verdiği evin dışında bir mekân seçeneği sunularak yanlarına bir miktar da maaş verilip yeni bir hayat kurabilme olanağı sunulur. Servet-i Fünûn edebiyatçıları köleliğe karşı bir tutum sergilerler ve eserlerinin kişi kadrosunda bu insanlara ve onların zor yaşamlarına, acı hayat hikâyelerine sıklıkla yer verirler. Ömrü hizmet ettiği evin sınırları içerisinde geçen Mesûde Bacı, gerçek hayatı ve insanları tanımaz, tecrübesizdir. İlk gönül ilişkisinde yaşadığı hezimet ile hastalanıp yatağa düşer. Dışarıdaki hayatın acımasız koşulları karşısında bocalayan Mesûde Bacı, bir sığınak olarak yetiştiği evi görür ancak bu da onun için yeterli gelmez ve kendisini bir odaya kapatarak aradığı güvenlik duygusunu burada bulmaya çalışır.²¹²

---

²¹¹ Demir, a.g.e., s. 55.

²¹² Bireyin içinde mesut olacağı ev hayali tipik bir Servet-i Fünûn temidir. *Nesl-i Ahîr’de* Azra ile Süleyman Nüzhet kendilerine ait bir ev hayal ederler. *Kırık Hayatlar*’da ev üçüncü bir çocuk gibidir.

Mesûde Bacı, yaşadığı olaylar sonucu hırpalanmış ve yaşama sevincini yitirmiştir. Servet-i Fünûn dönemi roman ve hikâye kahramanları hayatta baş edemeyecekleri bir sorun ile karşılaştıklarında mücadeleden çok kaçmayı tercih eden karakterlerdir. Mesûde Bacı da odasına, yatağına sığınıp günlük işlerden elini eteğini çeker ve ölür.

Mutluluk hayalleri kuran kahramanın hikâyenin sonunda yaşadığı hayal kırıklığı ile adının Mesude oluşu tezat oluşturması bakımından anlamlıdır

4.1.2.1.4. Piristû²¹³

Rüştü Necdet *Servet-i Fünûn* dergisinin 14 Ağustos 1313 tarihli nüshasında yayımlanan küçük hikâyesinde evin yardımcılığını yapan Piristû adlı halayık olan genç bir kızın kendisini pek seven hanımının ölümünün ardından evlendirilmesini vasiyet etmesi ve bunun etrafında gelişen olaylar çerçevesinde hayal-hakikat tezadı üzerinde durmuştur.

Evin hanımı, sağlığında pek sevdiği, on yedi yaşındaki Piristû'nun “çırak çıkarılma”sını, evlendirilmesini vasiyet etmiştir. Efendisi “aklını beğenmiş olanlara mahsûs bir hükm-i katı” ile uzun çarşı esnafından “kimseye muhtaç olmaz takımdan”, akşama kadar babasından öğrendiği mesleği olan oklava ve bekçi sopası imal eden “sanatkârlardan birisini” bulur. Piristû, müstakbel eşini ve ailesini elindeki sanatla “namuskârane” geçindireceğine inanılan bu adamla sözlenir. Evlilik hazırlığı yapan Piristû'yu kıskanan diğer hizmetçiler genç kıza hiç yardım etmezler:

“Öyle ya, vefasızlar... Çamaşır günü değilken mendil yıkayacağım diye, kaplamaya başladığı yorganın kenarına iğneyi ilâştirip savuşan Gülendam, dolma yapan Şefine dadiya yardım bahanesiyle kaçan Nâzikter, hele o Ahûmisâl baş kalfa.. Hepsi, hepsi vefasız idiler.”

Genç kız, “bilmediği babasından, hatırlayamadığı ninesinden, hiç tanımadığı kardeşlerinden görebileceği muhabbeti” eşinde bulmayı ümit eder. “Bir evin bir hanımı” olma hayalleri kuran Piristû, neredeyse hanımının öldüğüne sevinecektir. “Biçare Piristû” yaşadığı karmaşık hisleri üzerinden atmaya çalışarak hanımının kendini yine “çırak çıkarma”sı şartıyla sağ olmasının daha iyi olacağını düşünür.

---

²¹³ Rüştü Necdet, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 337, 14 Ağustos 1313/26 Ağustos 1897, ss. 394-398. (Alıntılar bu nüshadandır)

“İri, kara gözlü”, “mini mini güzel Piristû” evdeki çalışanların kendisi hakkındaki üzücü bir sohbetlerine kulak misafiri olmuştur. Haset ve sitemkâr tavırlara maruz kalan Piristû, o zamana kadar kendisine alınan ve kendi yaptığı çeyiz olarak neyi varsa ceviz bir sandığın içine yerleştirir ve sandığın anahtarlarını da cebine atar, çeyizini evine götüreceği günü beklemeye koyulur:

“Bir pazartesi günü iki tahta araba bu teknil-i cihâz eşyasını, en tepeye dimdik yerleştirilen çamaşır kafesini iki tarafa sallayarak, birkaç hamal da kırmızı gaza sarılı sarı mangalı, dikiş makinesini, sahan takımını, peşlerinde taşıyarak damadın hanesine nakletmişti.”

Bir perşembe günü “çıplak ayaklarını birbirinin üzerine atmış, yemeni bağlı yağlı feslerini çarpık giymiş dört arabacı kırık fenerlerine bağlı ikişer arşın maî basmaya birer nazar-ı temellük fırlatarak” gelini ve maiyetini yeni evlerine götürürler. İlk araba perdelidir ve gelini taşımaktadır. Takip eden arabalarda ise gelini almaya gelenler bulunmaktadır. İkinci arabadakiler düğünü hiç beğenmediklerinden, çok sıkıldıklarında bahsetmektedirler. İçlerinden kimi gelini damada denk görmezken kimi de Piristû’ya yazık olduğunu düşünür. Bu konuşmalar yapılırken gelin evine varılır.

Ev dar bir toprak sokağa açılan basık kapılı, Piristû’nun hayallerindekinden çok uzak bir evdir. “Esmer çehresine yakışan sivri, mütalaa kara kara bıyıklarıyla, fesinden yukarı doğru fırlayan kâkülleriyle, tıraş edilmiş ensesiyle, çürük tavanı delmemek için eğmeğe mecbur olduğu kad u kametiyle muttasıl bıyıklarını bükerek sabırsızlık gösteren damat bey” Piristû’nun kolundan tutup onu itekleyip sürükleyerek zorla eve sokar ve onu minderin üzerine fırlatır. Evliliğe dair kurduğu hayallerinden çok farklı olan hakikatlerle yüzleşmek zorunda kalan Piristû, dehşete düşmüştür.

Damat, evi görmek isteyen kadınları umursamaz ve kabaca onları başından savar. Kaynana ise, çocukluğunda “kaputlarla, eski hırkalarla” sarıp sarmaladığı, üzülmeyin diye kocasından habersiz oyunlara gönderip, istediklerini yerine getirdiği, oğluna vurduğu gerekçesiyle uğruna okulun kalfasıyla kavga ettiği, uzun çarşı esnafılığı yaparkenki “çığırtkan”lığıyla gurur duyduğu oğlunun nihayet mürüvvetini görmektedir. Misafirleri sofraya oturtan kayınvalide misafirlere çeyizleri göstermeye başlar. Kayınvalidenin ve misafirlerin görgüsüz ve kaba tavırları karşısında Piristû, köşede büzülmüş, “oradaki mevcudiyet-i maddiyesini mümkün mertebe azaltmaya” çabalamaktadır.

Piristû'nun etrafını saran “mahallenin kart kızları” çabuk koca bulma inancıyla gelin tellerini yolar, mahallenin elleri yağlı çocukları ise “zarif elbisesine” dokunur. Kimi gelip damada kendinden önce uygun görülen ancak damadın beğenmediği bir kızı gösterip dedikodusunu yaparak gelin hanıma yaranmaya çalışır.

Piristû ise hayal kırıklıklarının sebebi olarak gördüğü tüm bu kadınlardan, kocasından, evden hatta kendisinden nefret eder. Nefret ettiği insanlarla dolu bu evde nasıl yaşayacağını, “kendisini sürükleyen herifin yüzüne korkmadan nasıl bakacağını” hüznle düşünür:

“Burada, bu muzlim, bu murdar yerde nasıl geceleyeceğini düşünerek asabî raşelere düşüyor; bu çukur mahallenin basık tavanlı bu evin de kendisi için kabil-i teneffüs bir hava bulamayacağına şimdiden hükm ile enzâr-ı müsterhimânesini kalfasının, kapı yoldaşlarının yüzlerine çevirerek onlar da birer nigâh-ı terehhüm arıyordu.”

On yedi yaşında hanımının vasiyeti üzerine evleniyor olmasını kıskanan diğer hizmetçiler, Piristû'nun gelin gittiği evi ve aralarına karıştığı insanları gördükten sonra ona acımaya başlarlar. Tek istedikleri bir an evvel o “mezbeleden sıyrılarak” eve gidip baş başa verip de rahat rahat sohbet edip, günün dedikodusunu yaparak yorgunluklarını atmaktır. Alelacele birer küçük “işaret-i veda” ile evlerine dönmek üzere arabalarına yönelirler. “Zavallı küçük gelin” Piristû da arabayı görmek üzere camdan bakmaya yeltendiği sırada “karşıda burnunun dibinde komşunun siyah, boyasız evi kendisine doğru meyletmiş, üzerine yıkılacak gibi” duran bir evi fark eder. Arabanın sesi giderek uzaklaşır ve artık duyulmaz olur.

Piristû, arkadaşlarının ardından bakarken “kapı yoldaşlarının o mükellef dairede el birliğiyle, şarkılar söyleyerek, pür neşe iş göreceklarını” düşünür ve henüz geldiği evden kaçıp arkadaşlarının yanına dönmek ister. “Burada bu mukassi, bu muzlim köşede evin tek mil hizmetlerinin olanca teferruatıyla üzerine, yapıyınız o küçük vücuduna yükleneceğini düşünüp” titrerken arkadaşları da son günlerinde kötü davrandıkları Piristû'yu düşünmektedirler:

“Zavallı Piristû, diyordu; acaba biz de mi böyle olacağız?..”

Hikâye, halayıklar arasında yaşanan kıskançlıktan kaynaklanan anlaşmazlıkları vermesi bakımından ve sevme, sevilme ihtiyacı içerisindeki genç kızın hayallerini kurduğu

evliliği yapamayışı ile Rüştü Necdet'in *Servet-i Fünûn*'da yayımlanmış olan "Mesûde Bacı" adlı hikâyesini anımsatmaktadır.

4.1.2.1.5. Güzin²¹⁴

Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn* dergisinin 30 teşrin-i evvel 1313 tarihli nüshasında yayımlanan hikâyesinde, hayalperest, genç bir adamın henüz başlamadan biten aşk macerasını ve yıkılan ümitlerini dile getirir.

Anlatıcı, altı saatlik bir "meşguliyet-i kalemiyenin" ardından yorgundur ve "sıcak bir günün har bir akşamında" eve gitmek üzere tramvaya biner. Nefes alış verişlerini normale döndürmeye çalışırken boş tramvayın içinde rahat bir yer seçer ve ayaklarını uzatıp yerleşir. Sıcak ve nemli yaz sıcağından terleyen yüzünü ve alnını silen anlatıcı, tramvayın kalkışını beklerken bir sigara yakarak etrafını seyre koyulur.

Böyle akşamlarda tramvayın penceresinden yoldan gelip geçen "bazı akşamcılar ve beyaz torbalarına nafakalarını doldurup sırtlamış çarşı esnafı"nın arasında "pek nadir olarak turuncu bir çarşafın tozdan tahaffuz için hadd-i tabiiyesinden biraz fazlaca kalkmış eteği altında al yahut düz beyaz bir çorabın sıkığı mevzûn bacakları, o eteği kaldıran kolun dirseğe karîb bir noktasındaki beyaz dantelaların gölgesi aks etmiş latif, beyaz bir bilekle küçük, beyaz bir kuş kadar zarif bir el" anlatıcının izleyerek vaktini geçirdiği sahnelerdir. Anlatıcı bazen de durağın karşısındaki büyük mezarlığın civarında çitlembik toplayan çocukların dövüşmelerini ve mahallelinin çocukları ayırışlarını izleyerek yarım saat kadar tramvayın kalkmasını bekler.

Nihayet gelen "köhne araba" içindeki yolcuları sarsarak bozuk yollarda âdeta sürüklenerek ilerlemektedir. Tramvayın içinde dayanılmaz kötü bir koku hâkimdir:

"Birkaç sarhoşla yaralı ayağındaki paçavra sargılardan keskin bir asit fenik kokusu yayılan mesela bir bahçevan; tavana astığı un torbasının yandaki uskumru, palamut destesinden sızan kirlili suları lâkayd bir tavırla seyreden, ötede bir pastırma parçasının muttasıl omzuna fesine temasından müteessir olmayan yolcular şu sarsıntının içinde kafa tokuşarak mütemadiyen sigara içerlerken, biletçinin iade ettiği silik kırıklığı cebren kabul ettirmek için icap ederse lira vereceklerinden bahs ederek sonra galiz bir müşâteme yürütürlerken, kurşun

²¹⁴ Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*, C. XIV, nu. 348, 30 Teşrin-i evvel 1313/11 Kasım 1897, ss. 155-158. (Alıntılar bu nüshadandır)

damlı, kiler tavanlı şu arabaya sinen müteaffin havayı teneffüs etmemek için burnumu pencerenin tel parmaklıklarından çıkarıp tozlu sokağın mikroplarını yutmayı tercih ederdim.”

Yine böyle bir günün akşamında tramvayın bekleme yaptığı yerin sokağında bulunan yeşil servili bir evin bahçesinde her akşam yalaktan su içen kuyruksuz köpekle yavrularını seyreden yazar, parlak bir çift gözün kendisini izlemekte olduğunu fark eder.

Genç adam fesini çıkarıp terini silerken kafesin ardındaki o “siyah parlak gözler”in sahibinin yeşil servili kafesin arkasına asmış olduğu beyaz mendilin bir işaret olduğunu düşünür ama tam olarak anlamlandıramadığı bu harekete karşılık veremez. Bu olay başka bazı ilavelerle tekrarlar. Genç adam bir gün sakanın eve su getirdiği zaman açılan kapının aralığından “hassas, narin bir burunla üzerindeki o siyah parlak gözleri, sonra o güzel bileklerin salladığı beyaz mendili” fark eder ve “siyah parlak gözler”in sahibinin kendisine bir şeyler anlatmak istediğine emin olur:

“Şimdi artık pencereden kapıya inmişti. Ben çürük arabayı adımlarımla tehviz ettiğim zaman har bir günün sıcak akşamına mahsus sükût arasında kilidin ufak tıkırtısını işitir, gözlerimi kapıya dikerdim; o aralıktan muhterizâne uzattığı mini mini parmaklarının ucundaki beyaz mendili içindeki pembe kâğıtla beraber sallarken süratle kapıyı açar; iki dakika sonra yine aralardı.”

Genç adam “mahalle kızı”nın kendisiyle eğlenmek istediğini düşünür. Bir gece bu evin civarından yürüyerek geçerken “latif bir udun muharrik nağmeleri”ni işiten genç, heyecan ve merakla eve yaklaşır ve “düz kırmızı perdenin ihmalkârane bırakılmış küçük bir kıvrımından dirseklerine kadar açık yine o beyaz bileği dağınık bir fikir, helecanlı bir kalple hırsız gibi” izler ve ardından yaptığından utanıp oradan kaçar.

Anlatıcı eve vardığında hâlen kendisine işaret veren o “siyah parlak gözler”in sahibini düşünmektedir. Bu hanımın kim olduğunu ve o “izbe yerlerde” ne işi olduğunu düşünerek geceyi geçiren gencin ertesi gün ilk işi kafasındaki sorulara cevap bulmak üzere tekrar o eve gitmek olur:

“Ertesi gün yazı masamın başından kalkar kalkmaz tramvaya koşmuştum. Akşamki vücut kapıya gelecek, bu sefer göstereceğim hüsn-i mukabeleden belki şaşıracaktı. Ben ona söz söyleyeceğim; oh!. Ruhumun bütün incizabını, kendisine perestiş etmek istediğimi, hepsini, hepsini söyleyeceğim; uzattığı o kâğıdı alacağım; sonra neler yazmayacağım!”

Genç günlerce evin civarına gidip gelir, bu sırada karşılaşma anında neler söyleyeceğini defalarca kendi kendine tekrar eder ancak kafesin ardında hiçbir hareket göremez. Açık duran kapıyı örten siyah bir eli fark edince son çare olarak mahallenin kasabına bu evin kime ait olduğunu sorar. Kasap “terbiyesizce sırtarak” evin esirciye ait olduğunu söyler ve halayık alıp almayacağını sorar. Genç adam, o zaman bu kızın kim olduğunu anlar:

“O burada buruşuk fiştonlu gömleğinin daha zariflerini, daha ağırılarını kullanacak bir hizmete hazırlanıyor, besleniyordu.”

Bir gece yine evin etrafından geçmekte olan genç, kırmızı perdenin sımsıkı kapalı olduğunu ve ud sesinin duyulmadığını fark eder. Merakına daha fazla engel olmakta zorlanır, sabaha kadar düşünür ve ertesi gün bizzat gidip onu sormaya karar verir.

Kapıyı açan inci gibi dişleriyle gülümseyen “biçare zenci” kadın, genç adamı esirci kadının yanına götürür. Esirci kadın genç adamı “en parlak tebessümleriyle” karşılarken ona “eğer parasını esirgemez” ise pek güzel ve marifetli halayıklar bulacağını söyler. Ancak adamın aradığı herhangi bir halayık değildir. “Narin burunlu, bir çift parlak gözlü” kızı tarif eder ve esirci kadından kızın kim olduğunu öğrenir:

“Güzin, Güzin’i mi soruyorsunuz? Dedi; onu bir ay evvel bir yere verdim. Fakat neye sıkıldınız? Güzelliği kadar terbiyesi yoktu. Çok yerlere gönderdim, hiç birisinde oturmadi; ağladı, sızladı, efendilerini mecbur etti, geri gönderdiler. Nihayet son defasında burada gözü kalmamak için dövme mecbur oldum; hoş dövüp de bir yerini filan kırdık değil ya...”

Güzin’in satıldığını öğrenen genç adam, esirci kadının sözlerini daha fazla dinleme gereği duymaz ve derhâl oradan ayrılır. Güzin’in kendisine gösterip de bir türlü eline ulaştıramadığı mektubun içinde neler yazdığını merak eden genç adam, “hazin bir nevmidi ile” yaptığı “sersemliğe” kızar.

Aradan dört ay geçmiştir. Genç adam bir gün yine tramvayla esirci kadının evinin önünden geçerken eskiden olduğu gibi evin önündeki yalaktan su içmekte olan kuyruksuz köpeği görür. O yana baktığı sırada eskiden Güzin’i gördüğü yerde kendisiyle alay edercesine “bir sıra incilerini göstererek sırtı”makta olan zenci kadını görür ve yok olan hayallerinin arkasından hüznle bakakalır.

Batılı yaşayış tarzının toplumda hüküm sürmediği dönemde kadın ve erkek arasındaki münasebette de keskin sınırlar bulunmaktadır. Kadın ve erkeğin yalnız başlarına

aynı ortamda bulunmalarının hoş karşılanmadığı bu dönemde kadın ve erkek ilişkisi Servet-i Fünûn hikâyesinde ancak tesadüfî bir şekilde birbirini görme ile alevlenen aşk maceralarından ibarettir. Birbirini henüz görmeyen iki gencin henüz başlamadan sona eren aşk macerasının konu edildiği hikâyede hayalperest ve tecrübesiz genç adam, eline geçen fırsatı zamanında değerlendiremediğinden hayal kırıklığına uğramıştır.

Hikâyede hayata dair çirkin hakikatlerin yansıtıldığı bölümlerdeki natüralist tasvirler son derece gerçekçi ve dikkat çekicidir.

Osmanlı İmparatorluğunda köleliğin kalkış yıllarına rastlayan Servet-i Fünûn romanlarının çoğunda dadı, kalfa, halayık, uşak ve hizmetçi sıfatlarını taşıyan kişilere, az bir kısmında da köle mesabesindeki uşak ve halayıklar ile cariye ve müstefreşelere rastlanmaktadır.²¹⁵ Servet-i Fünûn dönemi hikâye ve roman yazarları bu kişilere ve onların okuyucuda acıma duygusu uyandıran hayal kırıklıklarıyla dolu hayatlarına eserlerinde sıklıkla yer vermişlerdir.

4.1.2.1.6. Hayal-i Mesrûk²¹⁶

Rüştü Necdet *Servet-i Fünûn*'da 15 Mart 1314'te yayımlanmış olan hikâyesinde, genç bir fotoğrafçının âşık olduğu bir “hayal”in peşine düşüp zorlukla fotoğrafını çekme macerasını ve sonucunda yaşadığı hayal kırıklığını anlatmıştır.

Yazar, iyi bir fotoğrafçı olduğunu düşündüğü arkadaşından fotoğraf çekmek üzere ödünç “cam” almaya gitmiştir. Arkadaşı karanlık odasından gidip camı kendisinin almasını ister. Neden kendinin gidip getirmediğini açıklama gereği hisseden arkadaşısı o odaya girmemek üzere “tövbeli” olduğunu söyler. Eğer kendisine gülmezse bunun nedenini açıklayacağını belirterek anlatmaya başlar. Üç ay kadar bir süre yalnız dört defa görebildiği ancak ne ismini ne de hakkında herhangi bir şeyi öğrenebildiği bir kıızı görebilme arzusunun aklını daima meşgul ettiğinden söz eder:

“Daha yüzünü görmemiştim. Tesadüf onu reh-güzârıma sevk ettiği gün, o güzel çarşafın içinde, o bir cenâh-ı melek gibi omuzlarının fevkinde açılan zarif şemsiyenin altında bozuk kaldırımların çamurlarına batmamak için sol eliyle eteğini kaldırıp mini mini ayaklarının ipek çoraplarını nazarlara arz ederek ve sağ

²¹⁵ Selçuk Çıkla, **Roman ve Gerçeklik Bağlamında: Kültür Değişimleri ve Servet-i Fünûn Romanı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004, s. 338.

²¹⁶ Rüştü Necdet, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 368, 19 Mart 1314/31 Mart 1898, ss. 53-55. (Alıntılar bu nüshadandır)

eliyle şemsiyesini biraz yukarı kaldırarak büyük bir harekette bulunacakmış gibi kemâl-i ihtimamla nihayet yarım arşınlık bir çukurdan, bir ispinoz gibi hafif, sıçrayıp atladığını gördüğüm zaman güzel, pek güzel olduğuna kanaat hâsıl etmiştim.”

Bu peçesini sımsıkı kapamış bulunan “hayal”in çehresini görmenin pek mümkün olmadığını bilir. Ertesi gün “ümmid-i tesadüf” ile tekrar bu “hayal”i görmek üzere aynı yere koşan genç adam beklemiş ancak umduğunu bulamamıştır. Beklerken geçen zamanda katiyen anlamıştır ki bu hanım onun “senelerce hayal-hanesinde beslediği nâdire-i cism”in vücut bulmuş hâlidir. Genç adam, bu hayalin hakikatini görmek, “bu hüsn-i ma’suma perestîş etmek” istemektedir.

Genç adam, hayallerinin vücut bulmuş hâli olan bu hanımı görmek arzusuna engel olamayarak her akşam, arayan gözlerle sokaklarda dolaşır. Fotoğrafçının tek eğlencesi yirmi bir gün boyunca “mütenasip bir vücudun, mini mini ayakların” hayalini kurmak olmuştur. Ancak bir türlü bu hayale uygun bir çehre bulamayan adam, “elîm bir üzüntü” içindedir.

Fotoğrafçı nihayet o “an-ı melekîyeti” bir daha görebilmek arzusuyla “ruhunun o tahammülsüz iştîyakını dindirebilmek” için ümitsizce onu daha evvel gördüğü yerlerde dolaşmaya başlar. “Yüzü açık olduğu hâlde, onu refikasıyla konuşurken” gören genç adam, “sermest ve şâd-kâm” eve döner. Senelerdir hayalini kurduğu bu “hakiki” hayal, kalbindeki boşluğu doldurmuştur.

Bu “pek güzel, pek ulvî” kadının bir hayal olduğunu düşünen fotoğrafçı, gözlerini kapadığında onu görebilmektedir ancak bu hayalin “sahife-i hatıra”sından gölgelenerek silinip bir gün yok olacağına kanaat getirir ve bu hatırayı tazeleyebilmek için bir fotoğrafını çekmeye karar verir.

O günden sonra on beş gün boyunca mütemadiyen sokaklarda “hayat-ı serseriyâne” ile koltuğunun altında bir enstantane kutusuyla beraber dolaşmaya başlayan fotoğrafçı, kendinde bu fotoğrafı çekebilmek için cesaret bulmaya çalışır. Âdeta bir tutku hâlini alan bu arayış, genç adamı işinden gücünden geri bırakmakta ve onu görenlerin şüphesini çekmektedir:

“Bazen birkaç defa rast geldiğim ve ber-mutâd yalanlarımı dinlettiğim zevatı uzaktan görerek yan taraftaki sokağa sapar ve belki bu aralık geçer de göremem korkusuyla köşe başından caddeyi gözetliyordum; sonra bu hâllerimden,

kendimden nefret ederek gezmekten, beklemekten uyuşmuş ayaklarımı şiddetle kaldırımlara çarpardım.”

Elinde yine fotoğraf makinesiyle sokaklarda dolaştığı bir günde nihayet emeline ulaşan fotoğrafçı, hayallerindeki bu kadını görür ve ne yapacağını bilemez bir hâlde titrer, elindeki makineyi fırlatıp oradan kaçmayı düşünür. Ancak içinden bir ses “bu fırsat bir daha ele geçmez!” der ve bu sesi dinleyen fotoğrafçı “nagehanî bir cüret ve metanetle” genç kadının fotoğrafını çeker.

Fotoğrafi çektikten sonra “kutuyu artık ziya-yı şemsten bile kıskanarak içindeki hayal-i mesrûk ile beraber” paltosunun altına saklar ve oradan kaçarak uzaklaşır. Yarım saat sonra evinin karanlık odasına, o “simsiyah daracık” yere girer ve derhal fotoğrafı kâğıda dökmeye başlar:

“Beş dakika... beş dakika sonra ikimiz karşı karşıya bulunacaktık! Küveti bıraktım. Artık göğsümü parçalayacak bir hâlde çarpan kalbimin üzerine bir elimi bastırarak öbür elimle kapağı biraz araladım. Camın ötesinde berisinde tahassüle başlayan lekelerden anlamıştım ki cam bozuk değil ve resmi güzel çalmış... Tekrar kapadım. Artık nefes almaktan da ihtiraz ediyordum.”

Başının ağırlığına dayanamıyormuşçasına kafasını koltuğun arkasına dayayıp bir eliyle saçlarını taramaya başlayan fotoğrafçı sözlerine bir müddet ara verdikten sonra nihayet karanlık odasına bir daha girmeye tövbe etmesine neden olan olayı anlatır.

Hayalini kurduğu çehreyi görme ümidiyle büyük bir heyecanla fotoğrafa bakan adam, hayalini kurduğu “hayal-i mesrûk” yerine “arkasındaki yükün sıkletiyle iki kat olmuş, buruşuk alnındaki terlerini parmaklarıyla sıyırarak güya sebep olduğu bu netice-i mezâhıktan haberdarmış gibi yorgun bir tebessümle yüzüne bakan bir karpuzcu”yu bulmuştur. Karpuzcunun kafasının yanında ise “zarif dantelli bir şemsiyenin parçasını” gören fotoğrafçının gözleri kararır. Karpuzcunun alaycı bakışlarla kendiyile eğlendiği vehmine kapılan genç adamın hayallerinin yıkılışını şöyle dile getirir:

“Bütün ümitlerim, bütün emellerim böyle acı bir darbe-i istihza ile kırılmıştı. Oradan fırladım. İşte bir ay var ki oraya, hâlâ duvarlarında mürtesim zannettiğim o enzâr-ı müstehzîyâneye hedef olmamak için o karanlık yere girmiyorum ve artık girmeyeceğim.”

Hikâyede hayranı olduğu, hayalini kurduğu bir güzellik karşısında âdeta büyülenen ve onu sonsuza dek saklayabilmek arzusuyla fotoğrafını çeken ancak acımasız bir tesadüf sonucu büyük umutlarla tab olmasını beklediği fotoğrafta, neden olduğu durumdan haberi

varmışçasına gülümseyen karpuzcunun yüzünü gören genç bir fotoğrafçının hüsranlı sonuçlanan umutları ve içine düştüğü çaresizlik konu edilmiştir.

4.1.2.1.7. Peyman²¹⁷

Rüştü Necdet'in *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanan bu hikâyesinde evin küçük hanımı ile bir arada, kardeş gibi büyütülen besleme bir kızın kırılan hayalleri, yok olan umutları, aldanişı ana temayı oluşturmaktadır. Yazar aynı zamanda insanların hiç tanımadıkları kişilerin acılarına üzülüp çareler ararken en yakınlarının sıkıntılarına karşı vurdumduymaz tavırlar alışı ve güvensizliğin neden olduğu kötü sonuçları dile getirmiştir.

Peyman, besleme olarak geldiği evin küçük hanımıyla kardeş “gibi” yetiştirilmiş, güzel terbiye görmüş, hanımıyla birlikte devam ettiği dersler sayesinde gayet iyi okumuş yazmıştır. Ancak Peyman yalnızca bir hizmetçidir ve hikâyede tek bir edatla ortaya konulan bu fark Peyman'ı hazin bir sona sürükleyecektir.²¹⁸

“Mini mini kulaklarının üstünden taşan gür siyah saçları, iri kara gözleri” ile pek hoş bir kız olan Peyman, çocukken hanımı ile beraber her gece derslerini hazırladıktan sonra yataklarına girerken akıllarına gelen mutluluk sebeplerini birer birer sayıp geleceğe dair hayaller kurarlar. Peyman'ı pek seven hanımının mesut gelecek planlarında Peyman da yer almaktadır:

“İnşallah, derdi, ikimiz beraber, bir günde gelin oluruz, değil mi Peyman? Ben yine piyanomu çalarken sen çocuklarımızın tâkiyelerini dikersin. Bize misafir gelirsiniz; onlar selamlıkta otururken biz piyanonun başına geçeriz, sana sevdiğin havaları çalarım, eğleniriz; değil mi Peymancığım?”

Küçük hanım evlilik çağına gelince “Siyah samur kürküyle, şal taklidi ipekli entarisiyle, hele entarisinin düşüp sürüklenmesin diye arkasından iliştirilmiş ipekli kuşağıyla, kanaviçe işlemeli terlikleriyle akşamüstü evine avdet etmiş yorgun bir kalem

²¹⁷ Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*, C. XVI, nu. 404, 26 Teşrin-i sâni 1314/8 Aralık 1898, ss. 217-221. (Alıntılar bu nüshadandır)

²¹⁸ Hâlit Ziya'nın “Ferhunde Kalfa” adlı hikâyesinde de Ferhunde Kalfa, “evin kızı gibi” yetiştirilmiştir ancak benzerlik ayniyet ifade etmediğinden bu durum onun kendisini anlamayan, bencil insanların arasında yalnız ve bedbaht bir ömür sürmesine neden olur. Ayrıca Hâlit Ziya'nın *Aşk-ı Memnû* romanında Nihal'in hizmet görürken kendine verdiği isim de Peyman'dır. Bu iki örnekten yola çıkılarak Hâlit Ziya'nın yazar üzerindeki etkisi açıkça görülebilir.

efendisini” andıran bir bey ile evlendirilir. Peyman daha ilk gün “sevgili küçük hanımın mürüvvetini görmek” için merdiven başından mutlulukla beklediği sırada “damat beyin o hayırsız, o keskin nazarlarına hedef” olmaktan kurtulamaz.²¹⁹

Küçük hanım pek bilgili, görgülü, iyi yetişmiş bir genç kızdır. Damat bey ise eşini “bir zevce olmaktan ziyade bir mürebbiye, bir valide” olarak görmektedir. Buna karşılık Peyman’ın “mahcup” ve “sevimli” simasından hoşlanan damat bey, olur olmaz vakitlerde kahve yaptırmak yahut özel bir işini gördürmek üzere genç kızı yanına çağırılmaktadır. Her kahve getirişinde yarım saat kızın karşısına geçip onu “doya doya temâşa” eden damat bey, gün geçtikçe bakışlarla da yetinmemeye başlar. Damat bey, “kendisiyle sevişmeden mektuplaşmadan, inşa-yı kitaplarının bütün o tahassür nameleriyle teâtî-yi hissiyat etmeden izdivaç ettiği, hissiz kadın” olarak nitelediği eşi ile Peyman’ı kıyaslamakta ve bu kıyaslamının sonucunda Peyman’ı üstün çıkarmaktadır.

“Her an mütezayit bir cüretle artık neticeyi istihsale” çabalayan damat beyin hareketleri Peyman için günden güne daha çekilmez bir hâl almaya başlamıştır. Damat bey genç kıza maksadını belli edebilmeye uğraşır ancak Peyman her seferinde anlamazdan gelir. Damat bey ise kendisine havlu tutturacak olsa havluyu almak için hamle yaptığında bilerek kızın ellerini tutup, Peyman’ın yüzünde beliren ifadeyi, heyecanını görmekten zevk alır. Damat beyin tacizlerinin ardı arkası kesilmeyince Peyman kendince kaçış yolları aramaya başlar. Bir müddet damat beyin özel işlerine koşmamak için kendine evin başka bölümünde işler icat eder ve bu yüzden de hanımından azar işitmek durumunda kalır. Küçük hanımı kardeşi gibi seven Peyman, hanımının farkında olmadan böyle küçük düşürücü bir konuma düşmesinden kendini sorumlu hisseder, kendince çareler düşünür ancak almayı düşündüğü tedbirler geçici olmaktan öteye geçemez:

“Ya zavallı küçük hanımı! O hâlâ bütün neşesiyle, şetaretiyle karıştırdığı kitapların arasında bu müthiş felaket mukaddemesini, bu vefasızlığı niçin hissetmiyordu? Vakıa Peyman kendisinden emindi, o kadar emindi ki icap ederse en büyük sefalet-i hayatı göze aldırırdı; fakat beyefendi bugün kendisine yaptığını yarın başkalarına yapmayacak mıydı?”

Peyman, küçük hanımın bu şekilde hakarete uğramasından dolayı son derece üzgündür. Damat beyin sadık olmayışını, edepsizliğini küçük hanıma anlatmak isteyen Peyman’ın aklına, hanımıyla birlikte okumakta oldukları kitabı bitirip hakkında tartışmaya

---

²¹⁹ *Maî ve Siyah*’ta Vehbi Bey aynı şekilde Seher’i taciz eder ve Seher de aynı zor durumda kalır.

başladıkları bir anın hatırası gelir. Romanda adam, karısını aldatmakta ve başka bir kadınla eğlenip, evini barkını evladını terk edip o kadının yanında yaşamaktadır. Roman bittiğinde ise küçük hanımdan ummadığı bir tepki almıştır: “Vazifesini bilmeyen bir kadının akıbeti budur, oh olsun, ben hiç acımam!”

Peyman, hanımının hâline üzüldür ancak elinden bir şey gelmiyor oluşu onu mahveder. Peyman son çare olarak hanımını eşi hakkında ikaz etmesi gerektiğini düşünür. Sonradan ise bu gerçeğin “belki hıyanetin vukuundan ziyade hanımını dağ-dâr” edeceğinden korkar ve “en küçük bir iğbirâr-ı hatırına tahammül edemediği” hanımına bir şey söyleyemez.

Üç dört gün hastalık bahanesiyle damat beyden biraz olsun uzaklaşmak maksadıyla üst kata çıkan Peyman, bir gün hanımının yanında Peyman bulunmadan daha önce hiç çalmadığı ve Peyman’ın dinlemekten pek hoşlandığı “bir bakirenin duası” adlı parçayı piyanoda çalmakta olduğunu işitir. Dinlediği her vakit Peyman’ı hüzünlendiren bu parçayı çalması için hanımına artık Peyman değil, “daha sevimli, daha yakın bir el” yardım etmektedir. O el ki henüz evleneli üç ay olmamasına rağmen “en muazzez ve müzehheb âmâli zîr ü zeber etmek” istemektedir.

Piyanonun nağmelerini işitip merdivene çıkan Peyman, zihnindeki düşüncelerle mücadele ederken piyanonun çalındığı odanın kapısından uzaklaşıp üst kata doğru yönelmiştir ki, hanımının müstehzi bir sitemle karışık Peyman’ı yanına getirebilmek için onun sevdiği bir parçayı çaldığını itiraf edişini işitir. Peyman, duydukları karşısında çok mutlu olur. Hanım, bir fincan kahve içme bahanesiyle Peyman’ı yanına çağırır.

Peyman, hanımına ve damat beye her kahve götürüşünde onun “haris nazarlarına hedef” olmaktadır. Beyefendinin yanında eşi bulunduğu hâlde “riyakârane”, utanmaz tavırlarla kendisine “ilân-ı ihtiras” etmesinden rahatsızlık duyan Peyman, gözleri mahcubiyetle eğilmiş bir hâlde, odaya girer. Ancak beklediği olmaz ve beyefendi ilgilenmiyor gibi görünür. Peyman beyefendinin aslında istese “hanımını bahtiyar edecek kadar güzel” olduğunu, özellikle bu yeni “uslu tavrı”, “mazlum duruşuyla ne kadar sevimli, ne kadar munis” olduğunu düşünmeye başlar.

Damat beyin bu “uslu”, “her şeyi unutmuş, her şeyden nadim olmuş” tavırları yalnız üç gün devam eder. Peyman bir gün sandalye üzerine çıkmış bir levhanın tozunu

sildiği sırada, bir ayak sesi işitip dönüp arkasına bakarken “dudaklarına kondurulan âteşin bûse” ile şaşkına döner ve derhal evden ayrılmaya karar verir. Kimseye bir şey söylemeden, hanımının üzülmeye neden olmadan evvel kendine oradan uzaklaşmasına neden olacak küçük bir kabahat arar:

“O gece ağlamış, ağlamış, bir buhran-ı asabî içinde sabahlamıştı. Bütün haysiyet-i nisvâniyesini ceriha-dâr eden bu beyefendinin bir daha yüzünü görmemek için bahaneler arıyordu; o bûsenin hararet-i müellimesi kızgın bir demir tesiriyle dudaklarını yakıyor, yanakları hâlâ o nermin bıyıkların temas-ı mütecaviziyle titriyordu...”

Peyman’ın sergilediği huysuz ve hırçın tavırlar çevresindekilerce küçük hanımı kıskandığına ve kendisinin de “koca istediğine” yorulur. Bu dedikodulardan üç gün içerisinde herkesin haberi olmuştur. Küçük hanım Peyman’ın evlenmek istiyor oluşunu çok garipsememiş ve bunu kabahat saymamıştır ancak eşinin Peyman hakkında söylediği “Onun yürüyüşünden, bakışından ne mal olduğu anlaşılıyordu!” sözlerinden onun bir bildiği, bir sezdiği olduğunu düşünen küçük hanım da Peyman’ın evvelki tavırlarından kendince anlamlar çıkarır ve sonunda Peyman’ı suçlu bulur:

“[...] Bu ahretlik parçası onların saadetine göz dikmişti, öyle mi?”

Bir hafta geçmeden Peyman hakkında hüküm verilir. Masum genç kız alaylar, sitemler ve hakaretlerle evden gönderilecektir. Ancak gidecek bir yeri bulunmadığından “bu yaşına kadar beslenmek, terbiye edilmek suretiyle hakkında gösterilen lütf ve merhametin neticesiz kalmamasına, hâsılı küçük hanımıyla geçirdiği eyyâm-ı refakatine hürmeten tek bir sandık çeyizin arkasından –bir hafta içinde bulunabilen ve iki mutlakasıyla bir merhum zevcesinden irili ufaklı beş çocuğu olan- altmış yaşında bir ağa eskisinin âgûş-ı sefaletine” yollanır.

Peyman evden ayrılırken ardından kimse “ruy-ı iltifat”ta bulunmadığı gibi, arkasından “hayır dua” eden de olmamıştır. Yalnız hanımı arkasından sitem dolu sözler haykırmıştır.

“Bir mevt tabutuyla bir mezarcıya nasıl teslim olunursa kendisini de bir tek sandıktan ibaret çeyiziyle –bîkayd ü şürûd kabul etmek lütufkârlığında bulunmuş olan”, altmış yaşında, beş çocuklu dul adam Peyman’da nefret uyandırmaktadır. Kendisinden hiç

hazzetmediği bu adamla aynı evde, sefil bir hayatı paylaşmak Peyman için ölümden beterdir.

Peyman evleneli yedi ay olmuştur. Bir gün çamaşır yıkamak üzere çeşmeye gidip su doldurması gereken Peyman, “Sicim gibi yağan yağmur altında kısa konçlu yün çorapları, yarım yarım kunduraları ile rüzgârdan uçmasın diye dişlerinin arasına kıştırıldığı başörtüsüyle” sokağa çıkar. Bu nedenle ve nöbeti gelmeden tenekesini doldurmaya davrandığı gerekçesiyle kocasından “bir kakma” yer ve çamura yuvarlanır. Bu, Peyman’ın sokağa son çıkışı olur.

Bu evliliğin gidişatı Peyman’ın geleceğe dair hayal kurmasına dahi engel olmaktadır. Hayata bağlanabilmek için herhangi bir hayali kalmayan Peyman, ölmeyi arzular. Peyman, bu hayal kırıklıklarını yaşadığı sırada bir umutla yetiştiği eve, arkadaşlarını ve küçük hanımı görme umuduyla iki kez ziyarete gider. Bu ziyaretlerin ikincisinde hanımın huzuruna kabul edilmez ve soğuk tavırlarla karşılaşır. Arkadaşlarından “kardeş kendin ettin, kendin buldun” sözlerini işiten Peyman ağlaya ağlaya evine döner.

Bir müddet sonra Peyman arzusuna kavuşur ve ölür. Yağmurlu bir günde çamurlu bozuk kaldırımlar üzerinden kaldırılan “yırtık eski bir şal ile yarı örtülü eski tabutu” omuzlarda taşınarak mezarlığa götürülür. Ev halkından kimse cenazeye katılmamıştır. Aynı günün akşamı damat bey kahvesini içtiği sırada yaşlı bir komşularının Peyman’ın acı hikâyesini ayrıntısıyla anlatmasını “sevabına” dinlerken diğer yandan da “elindeki tepside ziyade kendi gözlerine nasb-ı nigâh ile kırıtan hizmetçiye kaşıyla gözüyle mukabeleler” etmektedir. Damat bey, hizmetçi kıza manidar bir bakış atarak “eden bulur, buradaki rahatı batıyor muydu?” der ve hikâye burada son bulur.

Hikâyede Peyman’ın yıkılan genç kızlık hayalleri ve hazin sonu ön planda iken arka planda bir metnin hikâye olabilmesi için hangi konuda ve hangi duygularla yazılması gerektiği konusu tartışılır. Hayalî kahramanların sıkıntılarıyla ilgilenen, onlarla sevinen, onlarla üzülen küçük hanımın yanı başındaki, kardeş gibi yetiştiği Peyman’ın iç dünyasını öğrenmeye, anlamaya dahi en ufak bir çaba göstermeyip kayıtsız kalışı ve başkalarından duyduklarıyla genç kızı yaftalamakta herhangi bir sakınca görmeyişi arasındaki tezatlık dikkate değerdir.

Hikâyenin başında damat bey kitap okumakta olan küçük hanıma “Evet efendim, daha ne gibi ahvâl bir hikâyeye zemin olabilir?” diye sorar. Genç kadın elindeki kitabı dizleri üzerine bırakır biraz düşündükten sonra cevap verir:

“Hissetmediğim bir şeyi tasvir edemem, fakat zannediyorum ki az çok nazar-ı dikkati celb edecek.. Yahut, hayır yanlış söyledim, pek çoklarınca nazar-ı dikkati celb etmeyecek ufak bir şey meselâ şu her akşam kar tipileri içinde titreyerek, sabahları dondan ayazdan mosmor kesilerek, hani ya geçen gün hesap etmiştik ya, ayda otuz akçe vazife ile ezan okuyan müezzinin hâli bir hikâyeye olamaz mı?”²²⁰

Alaycı damat bey, bu konunun bir hikâyeye olabileceğini hiç düşünmediğini söyler. Damat beye göre “aşksız hiçbir şey yazılamaz”, fakat bunu küçük hanıma kabul ettirmek mümkün değildir, çünkü o bunu hissetmemektedir. Bu sözleriyle eşini kırdığını anlayan damat bey gönlünü alacak birkaç söz eder ve bu sözleri kendisine aşkın söylettiğini iddia eder. Küçük hanım tartışmadan çekinerek, eşine inanmış gözükür ve ekler:

“Aşk mukaddestir efendim, fakat bizimki gibi olursa... Buyurduğunuz gibi tehzib ahlâka hizmet edecek aşk hikâyeleri bilakis ahlâksızlığa sebep olur. Bunun için demiştim ki ahvâl-i zahirenin hasenâtını yazmak, yani bir şeyin güzel tarafını tasvir ederek imrendirmek onun iç yüzünü, bütün fenalıklarını gösterip iğrendirmek kadar faydalı olmuyor...”

Hikâyenin sonunda Peyman’ın hazin ölümünün ardından konuşan damat bey, eşine dönerek “şu adi vakadan” bir hikâyeye çıkıp çıkmayacağını sorar. Tanımadığı insanların mağduriyetlerinden etkilenen küçük hanımın, birlikte büyüüp hayaller kurduğu ve hayata küsmesine neden olduğu Peyman’ın feci ölümünün ardından sergilediği umursamaz tavır çarpıcıdır.

4.1.2.2. Merhamet Teması

4.1.2.2.1. Ud²²¹

Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn* dergisinin 24 Nisan 1313 tarihli nüshasında yayımlanmış olduğu hikâyesinde babasını ve kocasını kaybettikten sonra hayatta kalabilmek için satabileceği pek sevdiği udundan başka bir şeyi kalmayan genç bir kadının

²²⁰ Yazarın görüşleri, hayatın kendisinin edebi eser için bir malzeme olduğunu vurgulaması açısından çarpıcıdır.

²²¹ Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 321, 24 Nisan 1313/6 Mayıs 1897, ss. 132-134. (Alıntılar bu nüshadandır)

“bedesten”deki açgözlü satıcıların hakaretine maruz kalışını ve onlarla mücadelesini işlemiştir.

Kılık kıyafetinden maddi zorluk içerisinde bulunduğu belli olan genç kadın, bir saati aşkın bir süredir soğuk bedestenin içinde udunu satmak üzere titreyerek beklemektedir:

“Kim bilir kaç defa yıkanmaktan, ütüsüzlükten buruşmuş, ötesi berisi seyrekleşmiş beyaz baş örtüsünün altındaki uçuk beniz.. İnce, soluk dudaklar.. Daima terli imiş gibi şakaklarına yapışıp uçları dışarı bükülen kumral saçlar.. Bir vakit belki de cesurâne nigeş-endâz olduğu hâlde bugün sevinmiş, içeri çekilmiş kara gözler.. Hep bunlar, bu imareler kadıncağzın elem-nâk bir his, tahammülsüz bir firâk-ı ebedî ile müteessir, zebun olduğunu söylüyordu.”

Genç kadın iki sene evveline kadar “âheng-i ruh-nevâzıyla kaç defalar beyini sermest eden” bu udu satmak üzere bedestene gelmiştir. Yirmi senelik hayatının on yedi yılını babasını “zîr-cenâh-ı şefkatinde”, bir senesini de eşinin “âgûş-ı muhabbetinde” geçiren kadın, babasının ve eşinin ansızın vefat edişiyile yalnız ve kimsesiz kalmıştır. Yaşayabilmek için elinde avucunda ne varsa bir komşusu vasıtasıyla bedestende satan genç kadın, bu udu elden çıkarmak istememiş, bu uğurda pek çok mahrumiyetlere katlanmıştır. Fakir komşusunun verdiği kuru ekmek parçalarını yiyerek hayatta kalmaya çabalayan genç kadın daha fazla direnemez ve açlıktan ölmemek için her seferinde “servi ağacından sandığında” neyi var neyi yoksa sattığı gibi hiç istemiyor olmasına rağmen udunu da satmaya karar verir:

“Eğer bu ifrât-ı ye’s onu yaşamaya icbar etmeseydi, muhtazır bir validenin bir tanecik evladını sinesine basması gibi udu kucaklayacak, tellerinden intişar eden bir nefhâ-yı avân-ı saadeti teneffüs ede ede verecekti. Fakat hayır.. O yaşamak istiyor, ölümden korkuyordu.”

Genç kadın, ev sahibine sattırdığı on beş liralık “paçalık esvabından” bir lira aldığından ona olan güvenini yitirmiştir. Bu sefer udunu satmaya giderken kimseye haber vermez. Alacağı para ile birkaç ay geçinebilmeyi arzular.

Bedestene gittiğinde satıcının kendisine teklif ettiği rakamdan memnun olmayan ve kendisiyle konuşma tarzından rahatsızlık duyan “biçare” genç kadının gururu incinmiş ve yaşadığı sinir buhranı ile gözleri kararmıştır. Hakkını aramak için uda verilen fiyatı az bulduğunu söyleyen kadın, satıcının sözlü saldırılarına maruz kalır. Satıcı, kadının “hanımlığı”ndan şüphe duyar ve onu hırsızlıkla itham eder. Bu suçlama karşısında

masumluğunu ispat edemeyeceğini anlayan genç kadın ağlamasıyla satıcıyı ikna etmiştir. Genç kadının tek isteği “parasını alsın ya da almasın” oradan çıkıp gitmektir. Satıcı ile kadın, satıcının uygun gördüğü fiyata anlaşmak üzereyken o sırada “siyah samur kürkünün yakasını kulaklarına kadar kaldırmış” bir genç yanlarına gelir ve uda bakar.

Satıcı, udu ucuza almak istediğinden ve uda başka alıcı çıktığından rahatsız olur, bu yüzden udu ilk defa görüyormuşçasına tekrar eline alıp inceledikten sonra “bin türlü kusur” bulur ve udun “beş para etmez” olduğunu söyler. Satıcı, genç adamın uda talip olduğundan emin olunca bu kez de udun “değersizliği için söylediği sözleri teevvüle de hâcet görmeksizin kırk yıllık bir dost tavrıyla sırtarak” alışverişine mani olmamasını ister.

Genç adam ise, satıcıyı dinlemez ve kadına udu satması karşılığında dört lira vereceğini söyler. Çaresiz kadın derhal bu teklifi kabul eder, satıcı da ayağındaki takunyasını sürükleyerek oradan uzaklaşır. Sevincinden elleri titreyen genç kadın, kendisine neden yardım ettiğini anlayamadığı gence udunu teslim ederken “delikanlı tarafından udun kim bilir hangi talîliye hediye edileceğini, vaktiyle kendisine bahtiyar zannettiren o nağmelerin bundan sonra kim bilir hangi zavallıyı avutacağını, sevindireceğini” düşünür.

Karmaşık duygular içindeki kadın aldığı, kendisini birkaç ay geçindirmeye yetecek bu parayı elde ettiğinden ve dolayısıyla yaşamına devam edebilme ümitleri tekrar yeşerdiğinde pek mutludur.

Servet-i Fünûn hikâye ve roman yazarları eserlerinde sıklıkla yalnız, kimsesiz, maddi sıkıntı içerisindeki kahramanların dramlarını işlerler. Rüştü Necdet bu hikâyesinde Servet-i Fünûn edebiyatçılarının bahsettiğimiz bu tutumuna paralel olarak geçmişte iyi bir hayat yaşamış ancak başına gelen bir dizi felâket sonucu hayatın acımasız gerçekleriyle yüzleşmek zorunda kalan genç bir kadının acıklı öyküsünü dile getirmiştir.

Rüştü Necdet, yoksul kadının kıyafetinin tasvir ederken natüralist bir tavır sergiler.

4.1.2.2.2. Ömr-i Sefil²²²

Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*'un 11 Eylül 1313 tarihli nüshasında yayımladığı küçük hikâyesinde yalnız, yoksul ve perişan bir arabacının sefil hayatından bir kesit sunar.

Arabacı her gün yağmura, çamura, dolu tanelerine göğüs gerip ekme parasını kazanmak amacıyla “gündüz ma’îşetini, gece hararetini hazırlayan ve bütün gün beraber koşan zavallı atları”nı sürer. Bütün isteği kendisinin olmayan bu araba ile taşıdığı yolculardan para kazanabilmek ve sağ salim eve dönmektir. Bir yere çarpmadan, birini incitmeden, minderlerini belediye çavuşlarına, yakasını kanuna kaptırmadan ve mal sahibine ödeyemeyeceği kadar borçlanmadan gününü geçirmeye çalışan arabacı, soğuk havaya rağmen “ellerini kesen, parçalayan buzlu su” ile arabayı yıkar, ücret vermek istemeyen sarhoşlarla tartışır ve bazen de kendisinin bir gün olsun oturamadığı döşemelerden o sarhoşların “terk ettiği bakıyye-i neşâti” temizler ve her günün sonunda atların payına düşen kazançlarını boyunlarına asıp kendisi de kuru ekmeğini yemeğe koyulur.

Zavallı arabacı her gün, “ümmid-i intiâşı kadar sönük, müphem bir ziyanın zayıf dalgaları altında” bulunan gübrelerden oluşan, bir mezarı andıran yatağına gömülürcesine uzanıp ertesi gün için gereken enerjisini toplamaya çalışır.

Bazı geceler uyumadan evvel, o gün arabasına binen, hoş kokular saçan “birer kuş gibi ahenkdâr sesleriyle cıvıldaşıp kendisine gelince katî ve acı emirler veren bütün bu hafif yüklerini” ve bu hanımları başka bir arabanın takip edişini düşünür. Hanımlardan gelen hoş lavanta kokularının “tesir-i mestî-bahş-ı garâmıyla başı dönerek” kendisini yirmi paraya tıraş eden berberin sürdüğü sirkeye benzer şeyin kokusuna hiç benzemediğini düşünür.

“Yaz günleri güneşin yakıcı şiddeti altında, kış günleri kar tipileri içinde kismetini beklerken arabasına bakarak yaklaşan müşterilerin” arabaya ve hayvanlara çeşitli kusurlar bulup binmekten vazgeçmek istemeleri üzerine kaybedeceği kazancı düşünüp üzüldür ve müşterilerin yalnızca daha ucuza yolculuk edebilmek için arayıp buldukları kusurlara cevap veremediğinden ezilir.

---

²²² Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*, C. XIV, nu. 341, 11 Eylül 1313/23 Eylül 1897, ss. 36-38. (Alıntılar bu nüshadandır)

Hayatı araba sürüp ekmek parası kovalayarak geçen adam, mutluluğu tadamasa da arabasının “pek çok saadetlerin husûlüne hizmetini ifa etmiş” olduğunu düşünerek avunur. Hayal kurmaya dahi imkân tanımayan hayat şartları onu umutsuzluğa, amaçsızlığa ve sefilliğe sürüklemiştir. Bu ruh hâline bürünen arabacı yaşamak için herhangi bir sebep bulamaz ve ölmek ister:

“Her gün başkalarının emellerine hizmet ederek, kendi hesabına bir adım atmaksızın başkalarının tarik-i maksadını takip edilerek dar sokaklarda kafasını bir cumbaya çarpıp parçalamamak, arabasını devirmemek için daima önüne bakmaya mahkûmen emelsiz, ümitsiz, maksatsız, idare ettiği hayvanları kadar nasipsiz, bu bitmez yolculukta araba ile beraber bu sefil hayatını sürüklerken taşıdığı bahtiyarların bebeklerine kadar gülen gözlerinden çehresine bir nazar-ı dikkat bile in’itâf etmediğini, gece yarısı tiyatro kapılarının önünde, hava gazlarının ziya-yı mütereddidi altında, elinde kamçıyla uyuklarken yakaları kulaklarına kadar kalkmış kürklü paltolarıyla geçen müşteriler arabacığın dönmeye bakmak zahmetine bile girmeyerek dört beş saatlik bir ümit ve intizârın boşa çıktığını gördükçe, üzerinde bulunduğu müddet kimseyi çiğnetmek istemediği o siyah tekerleklerin altına atılarak o soğuk kaldırımların üstünde kendisini çiğnetmek, çiğnetmek isterdi...”

Rüştü Necdet hikâyesini “Hâlit Ziya Bey’e” ithaf etmiştir. Bunun sebebi Hâlit Ziya’nın da *Servet-i Fünûn*’da evvelden yayımlamış olduğu yalnız ve amaçsız bir hayat süren bir postacıdan bahsettiği “Ömr-i Tehî”²²³ adlı hikâyesidir.

Hikâyede arabasının üzerine titreyen arabacı ve onun “sefil” hayat koşulları anlatılırken yazarın başvurduğu natüralist tasvirler okuyucuda acıma duygusu uyandırmakta başarılıdır.

4.1.2.2.3. Menfur²²⁴

Rüştü Necdet *Servet-i Fünûn* dergisinin 3 Haziran 1315 tarihli nüshasında “Tevfik Fikret Bey Kardeşime” ithafla yayımladığı hikâyesinde çağın amansız hastalığı olan vereme yakalanmış bir gencin, hastalıktan çok çevresindekilerce dışlanmasından muzdarip oluşunu ve hayal kırıklıklarını kaleme almıştır. Yazar, *Servet-i Fünûn* edebiyatçılarının

²²³ Hâlit Ziya’nın “Ömr-i Tehî” adlı hikâyesinde yağmurlu, soğuk bir havada sokaklarda dolaşmak zorunda olan fakir, ayakkabıları delik bir posta dağıtıcısı vardır. Bu adam hayatını sefalet içinde geçirmektedir. Başkalarına mektuplarını ulaştırırken kendisine mektup gönderecek kimsenin olmayışına üzülen posta dağıtıcısı, bu üzüntüyle ölmek, yok olmak ister.

²²⁴ Rüştü Necdet, *Servet-i Fünûn*, C. XVII, nu. 431, 3 Haziran 1315/15 Haziran 1899, ss. 228-230. (Alıntılar bu nüshadandır)

“yoksula, zavallıya, kimsesize, muhtaca” acıma tutumunu sergilemez, aksine bu durumdaki çaresiz insanlara acımak yerine onlara dostça bir el uzatarak toplumdan soyutlanmalarına engel olunması gerektiğini savunur.

Nahit, arkadaşlarıyla birlikte katıldığı bir davetten âdeti olmamasına rağmen erken ayrılmak ister. Nahit’in alışlagelmemiş bu durumu arkadaşlarının dikkatini çeker. Arkadaşlarının Nahit’in kalmasına yönelik tüm ısrarlarını sonuçsuz bırakan Nahit, neden bu kadar aceleyle muhakkak gitmesi gerektiğini arkadaşlarının alaylarına maruz kalacağı düşüncesiyle anlatmaktan çekinse de ısrarlara karşı koyamaz ve arkadaşlarından kendisiyle alay etmeyeceklerine dair söz aldıktan sonra anlatmaya başlar.

Nahit, adada biriyle tanıştığını ve onunla sözleştiği üzere adaya gideceğini söyler. Arkadaşı bunun “mülâkat-ı âşıkane” olduğunu düşünse de durum görüldüğü gibi değildir.

Adada vakit geçirmek amacıyla gazinoya giden Nahit, orada bir köşeye “büzülmüş”, tek başına bir gencin oturmakta olduğunu görür. İstakasını tebeşirlerken yüzüne dikkatle baktığı bu gencin, solgun yüzünden, “harap olmuş çehre”indeki matemini fark eder. Mayıs sıcağına rağmen yakasının kalkık oluşu, “şakaklarından çenesine kadar tam bir müselles teşkil eden çehresine, o solgun, o ağzının alt dudağı sarkık çehresi”nden bu gencin bir hastalığa “mahkûm” olduğunu anlayan Nahit, etrafındakilerden gencin hastalığının ne olduğunu sorar. Genç vereme yakalanmıştır, çok yaşamayacağı söylentiler arasındadır. Gazinocu, gencin “zavallı” hâline bakmadan “üç günlük ömrü” kalmasına rağmen hâlâ gazinoya geldiğini ancak hastalığın kendisine bulaşacağından korkan insanların ona yanaşmaktan, onunla oyun oynamaktan çekindiğini anlatır.

Gazinodakilerin anlattıklarından etkilenen Nahit, “daha ölmeden terk edilen zavallı mahkûm-ı hayatı” yakından tanımak ister ve yanına giderek gence selam verir:

“Kendisi belki daha yirmi beş yaşına girmemiş bir gençti. Her vakit gibi köşeciğine çekilmiş, zayıf boynunun taşıyamadığı başını sağ omuzuna, sağ kolunu çengelli iri bastonuna dayamış, oyunu seyrediyordu.”

Gazinoya kadar on adımlık yol için biraz tuhaf gözüken bir tarzda uzun bir seyahate çıkmış gibi “enli hasır şapkasının kenarına geçirilmiş beyaz sargısı”, “iri bastonu” ile “gecelik kıyafetinden ziyade bir avcı kıyafetine benzeyen” bu giyimle epey dikkat çekici bulunmasına rağmen kimse gence dönüp de bakmamaktadır.

Nahit, oyununun arasında kahve içme bahanesiyle hasta gencin yanına sokulur, gencin de kendine tütün ikram etmesiyle konuşmaya başlarlar. Birlikte tavla oynamaya karar verirler. Nahit, yenilmeye çalışsa da başaramaz ancak hasta genci sevindirmek amacıyla gururunu okşayıcı iltifatlarda bulunur. Hasta genç Nahit'ten birlikte dışarı çıkıp sohbet etmeyi rica eder. O güne dek hava almak bahanesiyle bahçeye pek çok kez çıkmıştır ancak hep yalnız ve keyifsizdir. Nahit'in yanında ona arkadaşlık etmesi hasta genci hiç olmadığı kadar mutlu eder. Genç adam orada ne maksatla bulunduğunu Nahit'e anlatma gereği hisseder.

Genç adamın hayatta büyükannesinden başka kimsesi yoktur. Babası “bir yelken gemisi kaptanı” iken bir fırtınaya kapılmış ve gemisiyle beraber batmıştır. Annesi de bu üzüntüyle fazla yaşamamıştır. Hayatta büyük annesinden başka kimsesi kalmayan genç okul bittikten sonra yedi yıl boyunca çalışır didinir ve bir ticarethanede “yazıcılık et”meye başlar. Bu işten kazandığı maaşla kendisine ve büyükannesine bakmaktadır.

Bir gün aniden rahatsızlanan genç, hastalığının üzerine düşmez ancak günden güne zayıflar. Patronu bir gün onu yanına çağırır ve doktorun da tavsiye ettiği gibi “tebdil-i hava” amacıyla bir müddet başka bir yere gidip dinlenmesini ve tedavi olup iyileşmesini öğütler ve döndüğünde işinin onu beklediğini sözlerine ekler. Bu sözleri duyan genç adamın dünyası âdeta başına yıkılmıştır:

“Bilir misiniz bunu işittiğim vakit ne hâle girdim? Ölümümü haber verselerdi bu kadar keder etmezdim. Artık bütün emeklerim, bütün senelerim mahvolmuştu. Ortada bir hasta ben, bir de ihtiyar kadıncağız, ümitsiz iki biçare kalmıştık. Ne yapacağımı bilemedim.. Ağladım, ağladım. Beş on kuruş biriktirmiştım; çok değil, otuz lira. Otuz lira daha toplayacaktım da büyük anneme iki odalı bir ev alacaktım.”

Bahsi geçen iki odalı evin hayali uzun süredir rüyalarını süslemektedir. Bu hastalık ise “zavallı” adamı hayata bağlayan tek şey olan hayallerini elinden almıştır. Sözleri sık sık öksürüğüyle kesilen gencin asıl üzüldüğü konu ise başkadır:

“[...] Hastalığımdan ziyade neye üzüliyorum? Burada beni adam yerine koymuyorlar. Benden kaçıyorlar. Hiç kimsenin nazar-ı merhametle olsun yüzüme baktığını görmedim. Bu gece ettiğim teklifi kaç kereler başkalarına rica tarzında söyledim, benimle kimse oynamak istemedi. Hatta verdiğim sigaraları bile nazikâne reddedenler oldu. Bilmem, bu ikramımı kabul ederlerse oyun oynamaya da mecbur mu kalacaklardı?.. Altı aydır ihtilâttan mahrum bulunuyordum; kendimi o kadar unutmuştum ki âdeta insandan başka bir mahlûk olduğuma inanacağım

geliyordu. Etrafımda herkes gülüyor, eğleniyor; ben, yalnız ben biçare ağlıyordum...”

Genç adam öyle bir hastalığa tutulmuştur ki durumunu bilen hiçbir kimse yanına sokulmaz, ondan kaçarlar. Oturduğu evi tutmak için gönderdiği arkadaşı buradaki herkese onun durumunu anlattığından o da bu tarz giyinip, hastalığını sezdirmeden hiç değilse yabancılarla konuşmak ister. Nahit’in kendisiyle sohbet etmesiyle vücudunda bir “zindelik” hisseden genç, “altı aydır ölmüş vücudumu bu gece yaşattınız” der:

“Şimdi insan olduğuma, hayattan benim de nasibim olduğuna inandım; şimdi hissettim ki yaşıyorum ve artık yalnız değilim.”

Gözyaşlarına engel olamayan genç adam, Nahit’in kendisi hakkındaki gerçekleri öğrendikten sonra oradan uzaklaşacağını düşünür ve korkuya kapılır. Nahit’ten kendisine bir vaatte bulunmasını ister:

“Ah, diyordu, artık beni öğrendiniz, benden kaçmazsınız değil mi? Vaat ediyor musunuz? Bunu herkes görecek, herkes anlayacak ki ben de insanmışım, ben de birisiyle oynayabilirmişim. Yarın oynarken, ben kaybettikçe siz benimle eğlenecek, mesela ben bir gele atarsam ‘yok öyle zar tutma!’ diye beni kızdırmaya çalışacaksınız.. Herkes, evet, herkes gibi. Böyle istiyorum, merhameten oynadığınızı başkasına değil, bana bile hissettirmemenizi istiyorum. Sonra, arada sırada sandalınızda bana yer verecek ve o kadar zavallı olmadığımı, oh, bu benden müteneffir insanlara ispat edeceksiniz, değil mi? ... Teşekkür ederim; buna mukabil bu yaralı göğsümde sizin için büyük, pek büyük bir hürmet taşıyacağım. Büyük annemin, o zavallı ihtiyar kadının sizi takdis ederek sizin için dua edeceğine emin olunuz...”

Nahit, tek isteği dışlanmamak, hâlâ bir insan olduğunu hatırlamak olan bu hasta gencin hüznü hikâyesini anlattıktan sonra saatine bakar ve geç kalmamak için vapura yetişmek üzere yola çıkar.

Hikâyede insanın bedenî rahatsızlıklarının duygusal travmadan daha az önemli olduğu, ruh sağlığını kaybetmenin birey üzerindeki yıpratıcı etkisi anlatılır. Hasta insanı hastalığından çok çevresindekilerin desteğine en muhtaç olduğu bir dönemde onlar tarafından dışlanması üzmektedir. Asrın amansız hastalığı vereme yakalanan genç adamın yaşadığı yalnızlık ve umutsuzluğun, asla gerçekleştiremeyeceği hayallerinin hüznü kendi ağzından dile getirilmiştir.

4.1.3. Safvet Suat

4.1.3.1. Hayal-Hakikat Çatışması

4.1.3.1.1. Münkesir Emellerle...²²⁵

Safvet Suat'ın *Servet-i Fünûn* dergisinin 15 Nisan 1315 tarihli nüshasında yayımlanan hikâyesinde kardeş çocuğu olan iki gencin sonu hüsrarla biten aşk macerası ve bir genç kızın kırılan ümitleri konu edilmiştir.

Annesini küçük yaşta kaybeden Nermin, henüz on iki on üç yaşlarına gelmiştir ki babası vefat eder. Babasının vefatı üzerine amcası Nermin'i yanına almıştır. Yaklaşık on senedir amcasının yanında yaşayan Nermin'in kendisine yabancı bu yeni eve alışması pek kolay olmamıştır:

“Hele ilk zamanları... Geceleyin odasında yalnız kalınca yatağının kenarına oturarak düşünürdü. Hiçbir tarafta bir gürültü işitilmez, ağır bir sükût altında her şey uyurdu. Yalnız kendisinin gece kandili titreyerek, tavana garip garip gölgeler yayarak karanlıkları bir parça teb'îd edebilirdi. Nermin sanki ağlayan bu sükût u zulmet içinde bazen saatlerce mütefekkir kalır, ne istediğini bilemeyerek, büyük bir mahrumiyet elinde zebûn olduğunu anlar, ağlamak arzularına kapılırdı.”

Amcası ve yengesi kendisine son derece iyi davranmasına rağmen bu kırılğan tabiatlı çocuk asla memnun olamamış, kendisine gösterilen “her nezaketin altında kendisi için bâis-i ızdırap bir mana icat” etmiştir. Nermin, hizmetçiler hizmetinde en ufak bir ihmâlde bulunsalar yahut amcasını ne zaman düşünceli görse bunların kendisinin varlığından hoşlanılmadığına, bir yük olarak görüldüğüne delil olduğunu düşünmüştür. Acılarını kendi içinde yaşayıp çevresindekilere belli etmekten çekinmiştir.

Nermin yetimliğini düşünüp kendine acıyıp üzülürken günleri “nihayetsiz bir geceye benzeyen bu gayesiz hayat-ı bî-renk içinde” geçmektedir. Amcaoğlu Şefik'in varlığı zamanla karanlıkları aydınlatan bir ışık gibi Nermin'in hayatına tesir etmeye başlar. Önceleri yengesinin kendisine karşı tavırlarından kendince anlamalar çıkarıp acılar çeken Nermin'in düşüncelerinin arasına Şefik'le ilgili hayaller karışmaya başlar ve Nermin'in tüm acıları bu hayallerle kaybolur. Nermin'in Şefik'e karşı duyduğu aşk büyüdükçe acı

---

²²⁵ Safvet Suat, *Servet-i Fünûn*, C. XVII, nu. 424, 15 Nisan 1315/27 Nisan 1899, ss. 122-125. (Alıntılar bu nüshadandır)

dolu düşünceler zihninden uzaklaşmaya başlar. Şefik’in her sözü ona ahenkli bir aşk vaadi gibi gelir.

Şefik, başlarda “zavallı bir hayat”a ne ümitler verdiğinin farkında dahi değildir. Nermin duygularını kendi içinde Şefik’in haberi olmadan yaşamaktan şikâyetçi değildir. Şefik’in Nermin’in güzelliğini, endamını ve kendisi hakkında birtakım duygular beslediğini fark etmesi uzun sürmez:

“[...] Bir gün Şefik’in çapkın nazarı bir manâ-yı istigrâb ile genç kızın gözlerinde, çehresinde, göğsünde dolaştı. Sanki yanı başında olduğu hâlde hiç fark etmediği böyle afacan nazarlara, şûh dudaklara tesadüfüne taaccüb ediyordu. Bu taaccüb gün geçtikçe artıyor, genç kızın güzelliği, zerâfet-i endâmı ve bilhassa kendisine meyli bütün bütün nazarına çarpıyordu.”

Nermin’in ilgisinden faydalanmamayı “kabahat” gören Şefik, bir gün Nermin’i merdivenden inerken yakalar ve genç kızın gözlerine “şeytanî bir nazar”la bakıp tek bir söz dahi etmeden onu kolları arasına alır. Neye uğradığını anlayamayan Nermin o gün Şefik’in elinden zor kurtulmuştur ancak Şefik’in bu davranışından dolayı ondan nefret eder ve uzak durmaya özen gösterir. Şefik’in bu davranışları genç kıza tahammülü güç eziyetler vermektedir. Şefik’in hücumları, Nermin’in gözyaşları içinde kaçışları bir zaman sonra “mülevves bir muâşaka”ya dönüşmüştür.

Genç kız, Şefik ile arasında olduğuna inandığı sevgi bağından mutluluk duyar. Şefik’siz bir hayat düşünemez. Gelecek planlarında daima Şefik yer alır. Nermin bu hayaller içerisinde yaşarken Şefik ise bu konuda herhangi bir fikrini söylemekten daima çekinmektedir. Nermin, Şefik’in sessizliğini sorun etmez çünkü onu sevmektedir ve Şefik’in de kendisini sevdiğine yürekten inanmaktadır.

Nermin mutlu bir hâlde etrafında olan bitenden habersiz günlerini doldururken bir gün Şefik’in çok sıradan bir habermiş gibi kendisine “evlilik” haberini vermesi üzerine genç kız duyduklarına inanamaz. Ne yapacağını bilemez hâlde, “hiç beklemediği bu darbenin tesiri altında” sersemeler ve duygularını saklamak maksadıyla gözlerini Şefik’inkilerde kaçırarak Şefik’in evleneceği hanımın güzel olup olmadığını sorar. Şefik ise Nermin’in umduğu gibi ağlamadığını aksine alaycı bir kayıtsızlığa büründüğünü görünce rahatlamış ve kızı daha önce görmediğini ancak hakkında anlatılanlardan pek güzel olmadığını anladığını itiraf etmiştir. Şefik’i ilgilendiren evleneceği kadının güzelliği değil servetidir. Nermin, Şefik’in niyetini bu şekilde açıkça söylemesinden iğrenir ve bir

bahaneyle yanından ayrılıp acıları ve hayal kırıklıklarıyla baş başa kalabilmek için odasına çekilir:

“Genç kız odasında yalnız kalınca ağır bir yük altında ezilmiş gibi derin bir yorgunlukla kendisini kanepeye attı. Nefes alamayacak kadar göğsünde bir darlık vardı. Nefret ile karışık acı bir his altında kalbi üzüliyordu. Şefik’e şimdiye kadar böyle aldanmıştı! Hâlbuki Şefik servet, terakki arkalarında dolaşarak kendisini hatırına bile getirmiyor, sonra da istihza eder gibi “dost kalacağız değil mi?” diye soruyordu. Nermin acı acı güldü. Dost kalmak... Onun bundan başka istediği bir şey yoktu. Fakat bu arzu bir daha vücut bulmamak üzere meserretli bir müjde hâlinde işte birdenbire mahv edilmişti. Fî’l-hakîka, genç kız Şefik için büyük bir istikrahtan, istihkârdan başka bir şey hissedemezdi. Servet için, terakki için izdivacı o ana kadar tahayyül edememişti. Bunu şimdi Şefik’in ağzından hiç beklemediği bir zamanda işitiyordu. Ve her şey, bütün genç kızlığının, hatta çocukluğunun tekâmül muhayyelât-ı mesûdesi birdenbire bir anda sükût ediyordu.”

Nermin’i hayata bağlayan, ona yetimliğinin acılarını unutturan o güne kadar hep Şefik’in varlığı olmuştur. Nermin’in çektiği bu ayrılık acısı öyle büyüktür ki Nermin onu babasının ölümünden sonra duyduğu acı ile kıyaslar ve çocuklukta başka şeylerle aldanmanın daha kolay olduğunu düşünür. Ama bu yaşında tekrar başka şeylere aldanmak ve mesut olabilmek Nermin’e imkânsız görünür:

“Nermin istikbal için hiçbir ümit göremediğinden bütün bütün zehirleniyor, ölüyordu. Hayatı Şefik ile dolmuştu; şimdiden sonra bu boşluklar içinde tekrar bir binâ-yı ümit kurmaya kendisinde tâkat, cesaret bulamıyordu. Bütün galeyan-ı şebâb ile sönüp kurumak, bî-ümît, bî-saadet yaşamak, sürüklenmek... İşte hayat bundan sonra kendisi için bu manayı ifade ediyordu.”

Nermin aşk acısıyla kıvranırken Şefik’in düğünü gerçekleşir. Şefik düğün telaşında Nermin’i büsbütün unutmuş gibidir. Nermin yalnızlığını tüm şiddetiyle hisseder. Yalının bahçesinde yapayalnız dolaşır, hayatta zevk alacak hiçbir şey bulamaz. Nermin daima mahzun ve sessiz, bitmek bilmez bir ümitsizlik ve çaresizlik içinde “hayat-ı şikestesini” bir mahkûm gibi peşinde sürüklemektedir.

Şefik ve eşi bir gün yalıya ziyarete gelir. Aradan uzun bir süre geçmiştir. Nermin hayata küsmüş âdeta kırılan hayallerinin matemini tutmaktadır. Bu ruh hâliyle Şefik’i kıskanmaya yahut ondan nefret etmeye yetecek gücü kendinde bulamamaktadır. O gece Şefik, eşi ve Nermin birlikte yalının bahçesinde dolaşırlar. Yalnız kaldıkları bir andan istifadeyle Şefik elini Nermin’in beline dolar ve Nermin’i hâlâ sevdiğini söyler ve öpmeye hamle ederek affedilmeyi ve ilişkilerinin eskisi gibi olmasını ister. Nermin, tüm gücünü toplar ve Şefik’in ellerinden kendini kurtararak “bütün hayat-ı münkesirinin intikamını

alıyor gibi kalbinden gelen bir nefretle ve acı bir lezzetle” Şefik’in yüzüne “alçak”lığını haykırır.

Şefik, hovarda, evlenerek servet sahibi olma hayalleri kuran bir gençtir. Nermin ise henüz saf ve tecrübesiz, kendini aşkla ilgili romantik hayallere fazlasıyla kaptırmış bir genç kızdır. Şefik Nermin’i hoş hayaller ve tatlı sözlerle aldatmış ve onu terk edip gitmekte bir sakınca görmemiştir. Servet-i Fünûn dönemi eserlerinde bu tipe sık sık rastlanmaktadır.²²⁶

Şefik’in yaptıkları karşısında sabreden ancak son anda “alçak”lığını haykırmaktan kendini alamayan genç kız, kadın karakterlerin yaşadıkları acı aşk tecrübesi karşısında içine kapanıp çıldırmaktan başka bir tepki verememelerinin örneğidir ve kadınların toplum içindeki yerlerini belirlemek açısından önemlidir.

4.2. MENSUR ŞİİRLER

4.2.1. Asaf Muammer

4.2.1.1. Kaçış Teması

4.2.1.1.1. Kelebek Kadar Vefasız²²⁷

Asaf Muammer’in *Servet-i Fünûn* dergisinin 1 Temmuz 1315 tarihli nüshasında yayımlanan mensur şiirinde, genç bir adamın sevgilisinin ölümü nedeniyle yaşadığı duygulanmalar dile getirilmiştir.

Yazarın anlatıcı kişi ağzından kaleme aldığı bir sesleniş niteliğindeki mensur şiirinde, anlatıcı kişi sevgilisinin vefasızlığından şikâyet eder:

“Oku.. Âşık-ı nevmîd ve muhtazırının, o her zaman aldattığın bu hitâb-ı me’yûsânesini oku; hem öyle bir itinâ ile oku ki kendinin bir kelebek kadar vefasız olduğunu şükûfe-i ruh-ı nezîhin de anlasın. Beni, henüz baharı görmüş bir çiçek

²²⁶ Kadri’nin *Servet-i Fünûn* dergisinde yayımlanmış olan “Bir İzdivaç” adlı küçük hikâyesindeki Galip de servet düşkünü bir gençtir. Bu amacına yönelik bir evlilik yapar. Her iki hikâyede de Hâlit Ziya’nın etkisi açıkça gözlenmektedir. Hikâyelerdeki erkek kahramanlar *Aşk-ı Memnû* romanında yer alan Behlül ile benzerlikler taşımaktadır.

²²⁷ Asaf Muammer, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 435, 1 Temmuz 1315/13 Temmuz 1899, ss. 294-295. (Alıntılar bu nüshadandır)

gibi nevazîşlerine boğar, ebkem ve câmid bırakırdın ve bazen ağlatırdın; çünkü ah, çünkü senin bir kelebek kadar vefasız olduğunu anlardım. O zaman beni, zemîn-i hırâmında ipek dalgalar açan köpüklü eteklerinin altında pâ-mâl-i hevesâtın olan zavallı ruh-ı melûlümü susturmaya, bütün vefa-yı muhabbetinin o yakıcı peymanlarıyla susturmaya çalışırdın... Hani o vaatlerin şimdi?”

Genç adam sevgilisinin tüm vefasızlıklarına rağmen daima onun yanında bulunmayı arzular. Her ne kadar incinse de sevgilisi o güne dek her defasında türlü iltifatlarla, gönül almalarla, yeminlerle kendini affettirmiştir. Sevgilisinin vefasızlıklarıyla acı verse de kendisini asla terk etmeyeceğini düşünen genç adam yanılır. Marazî bir şahsiyete sahip olduğunu düşündüğümüz genç kadın bir gün kendi vefasızlığını kabul eder ve “bütün şükûfe-i şebâbının sine-i muanberinden taşan tufân-ı hevesâtını enginlerin âfâk-ı sükûnuna saçarak” kendini Akdeniz’in beyaz köpükleri arasına bırakmak suretiyle intihar eder. “Vefasız” sevgili artık başka âlemlere “uçup kaç”mıştır. Gençlik yaşında, hayatının baharında intihar eden sevgilinin etrafına saçtığı mutluluk, ömrü gibi kısa sürmüştür.

Ömrünün baharında hayata gözlerini yuman sevgilisini bir kelebeğe benzeten anlatıcı, sevgilisine ettiği yeminlerin, verdiği sözlerin hesabını sorarak cümlelerini bitirir:

“Söyle vefasız kelebeğim, söyle: ruhumun pervâzınla kırılan emelleri, yokluğunla yetim kalan hülyaları gibi şimdi hangi zeminde hangi yakıcı peymanlar hangi öldürücü temâyüllerinle hangi nevmîd ve muhtazır bir ruh zehirleniyor? Söyle...”

Asaf Muammer, mensur şiirinde Servet-i Fünûn yazarlarının sıkça kullandığı ölen sevgilinin ardından kendisini terkedilmiş hisseden bedbin gencin ruh hâlini konu almıştır. Marazî duygular içerisinde olduğu tahmin edilen hassas, narin, bir kelebek gibi güzel, göz alıcı sevgilinin intiharı ile kendisine delice tutkun genç adamın hayallerini, yaşama sevincini de öldürmüştür.

İçinde bulunmaktan hoşnut olunmayana durum veya mekândan kaçış arzusunun sonucu gerçekleşen intihar eylemi ile yer değiştirme arzusu yerine gelen genç kadın tipi dönemin eserlerinde sıkça kullanılan bir kurtuluş yolu olan intiharı seçmiştir.

4.2.2. A(yın) T.

4.2.2.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

4.2.2.1.1. Mülâkat²²⁸

Servet-i Fünûn dergisinin 23 Nisan 1314 tarihli nüshasında “Aydın T.”²²⁹ namıyla yayınlanan mensur şiirde, sevdiği kızı evinde ziyaret eden genç bir adamın birkaç saatlik bir zaman diliminde yaşadığı duygular ve hayaller dile getirilmiştir.

Mensure, genç adamın sevgilisinin evine gidişi ve sevgiliyle tokalaşması ile başlar, tekrar tokalaşıp ayrılması ile son bulur. Genç adam sevgiliyle daha ilk tokalaştığı anda heyecanlanır:

“Zayıf, latif, mini mini ellerin avcumun içinde titriyor.. Âdeta o güzel, o ince maî damarların hârelerini gışâve-i gül-reng-i tarâvet altındaki nazik, ince kemikler birbirine çarparak çıturuyor, kırılıyordu. Sesimdeki âheng-i ihtizâzı hissettirmemek için bir müddet muhafazasına mecbur olduğum sükûnun verdiği hurmânı güzel ellerini sıkarken tazmin etmek istedim. Bir müddet cihet-i in’itâf bulamayan gözlerimin dalgın, hevâ-nîşin nazarlarını sema rengindeki gözlerine çevirdiğim zaman.. Ah! O deryâ-ı kebûd-ı hubb ü perestişi ne kadar derin, ne kadar fırtınalı gördüm. Kalbimi zaten bir fırtına mehâbeti ile teshîr eden muhabbetin o mevcâ-mevc, o lertzîş-âver bakışların ile ne kadar müzdâd oldu.”

Genç adam sevgilisinin ailesiyle ilk kez karşılaşmıştır. Genç kız onları tanıştırmamanın heyecanı ile utangaç tavırlar gösterir. Kızaran çehresi mavi gözlerini daha da ön plana çıkarmıştır. Delikanlı ise bu derin mavilikte yüzmeyi ve hatta boğulmayı arzulamaktadır. Genç kızın her hareketini hayranlıkla inceleyen, takip eden genç adam, sevgilisinin aklından geçenleri merak eder. Genç kızın gülümsemesini kendi hâliyle alay olarak algılar. Genç adam aslında sevgilisine aşk sözcükleri fısıldamak ister ancak onun zamanı değildir. Ve kurduğu “dağınık cümleler” için af dilercesine kendini sevgilisine savunur:

“Bu ezeli ve ebedi hayalat-ı saadeti zihninden geçirirken bilmem sen niçin hafif hafif gülüyordun? Ra’şe-i kalbimi senden başkalarına hissettirmemek benim elimde

²²⁸ Aydın T., **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 373, 23 Nisan 1314/5 Mayıs 1898, ss. 131-132. (Alıntılar bu nüshadandır)

²²⁹ Bengü Vahapoğlu, *Ali Nusret Hayatı, Sanatı, Eserleri* adlı yüksek lisans çalışmasında Aydın T. İmzalı bu mensurenin Ali Nusret’e ait olduğunu belirtir; bkz.: Bengü Vahapoğlu, *Ali Nusret Hayatı Sanatı, Eserleri, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2009, s. 82. Şehnaz Aliş ise, Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye- Mensur Şiir- Manzum Hikâye (1896-1901)* adlı doktora çalışmasında bu mensureyi Ali Nusret’ten bağımsız olarak değerlendirir; bkz.: Aliş, a.g.t., s. 316. Bu mensurenin Ali Nusret’ ait olduğuna dair kesin bir bilgiye rastlamadığımız için mensureyi Ali Nusret’ten bağımsız olarak değerlendirmeyi uygun gördük.

imîş gibi sunî telaşlarıma mı gülüyordun? Dağınık cümleler.. Vukûât-ı yevmiyenin hepsini icmâl edercesine karışık olan mükâlemeler.. Arada türlü türlü mülâhazalar, selâmetinden ziyade garabetine itinâ olunan ve bir emniyet-i mahsusa ile serdedilen bî-ser ü bîn mülâhazalar bilmem ki başkalarını gerçekten eğlendiriyor muydu? Hele sen mutlaka sıkılıyordun ve biliyordun ki ben o hararetili mükâleme-i âmiyâne içinde başka şeyler düşünüyorum. Dudaklarımdan pek alenî bir perişanlık ile dökülen sözlerimi, büsbütün hande-i istihfâfa uğratmamak için bi'l-iltizâm kısa, gayr-ı mazbut, bî-ahenk.. Herhâlde en basit bir nahvın en adi kavaidinden bile mahrum bir fütûr ile serdederek aklımca ibrâz-ı zarâfet ediyordum. Dudaklarımdan cebren îrâd ettiği o kelimelere gönlümün hiç sevmediği şeylerdi. Hazine-i kalbimde sana ihdâ edilecek ne cevahir muhabbet, ne leâlî-i aşk var, bilsen!..”

Genç adam aslında sevgilisiyle yalnız kalmayı istemektedir. Ancak şimdi genç kızın üzerinde iyi bir izlenim bırakabilmesi gerekmektedir. Eğlenceli ve ilginç bir sohbet konusu arayıp kendisini aileye sevdirmeye çalışırken bir yandan da genç kızın duruşunu, bakışını telaşla incelemekten kendini alıkoyamayan genç adam, arada bir sevgilisine de ufak sorular sorarak onu da sohbeta dâhil etmek ister. Genç kızın verdiği her cevap ile âdeta mest olur. Genç kız ise sadece olan biteni izleyen bir seyirci konumundadır. Ne kendini sevdirmeye, ne de başkalarını eğlendirme gibi mecburiyetleri yoktur. Genç adam bu nedenle sevgilisine özenir:

“Sen bahtiyar idin, beni dinlemeyebilirdin; hayalat-ı zihniyenin tezyîn ettiği hücre-i kebûd-ı gâşy ve istigrâk içinde istediğini düşünebilirdin. Ben ise o senin saf, ceyyid, bâkir istigrâkın içinde bir mahal-i işgal edip etmediğimden emin olamadığım için adi şeylerin adi isimlerini unutup senden sorarak onu selbe çalışır, hodgâm-ı kalbimin isyanına mağlup olurdum.”

Genç adam, sevgilisinin yaşadığı evde bulunmaktan dolayı büyük bir sevinç duymaktadır. Genç adam uzun bir süredir, sevdiği kızın büyüdüğü, her köşesinde yaşamına dair izler bıraktığı bu evin içinde bulunmak, orada sevgilisiyle sohbet edebilmek arzusundadır. Her şeyin hayallerinde olduğundan bile güzel olan bu evde bulunmaktan büyük heyecan duyar.

Delikanlı, sevgilisinin ailesi ile sohbeta devam ederken akli onlara hizmet etmekte olan sevgilisindedir. Göz ucuyla sevgilisine bakmaya çalışır ancak bu hareketinin görüşmeyi kötü etkileneceğini düşünerek kendine güçlkle hâkim olurken büyük bir ızdırıp çeker.

Sevgilisinin evinde olmak genç adam için mutluluk vericidir ancak bu ilk görüşmenin çok da uzun olmaması gerekir düşüncesiyle ansızın toparlanır ve kalkar.

Delikanlının kalkışıyla herkes onu yolcu etmek üzere kapıya dizilmiştir. Aralarında sevgilisi de vardır. Âşık genç, sırasıyla büyükleriyle vedalaşırken sevgilisiyle tekrar tokalaşacağı anı heyecanla beklemeye başlar. Artık saniyeleri saymaktadır ve nihayet beklediği an gelir:

“Ah! Nihayet zayıf, latif, mini mini ellerin avucumun içinde titredi. Fakat artık dimağım hiss-i muhîttan âciz bir bî-hûşi içinde kaldığı için o güzel gâşâve-i taravetin gizlediği nazik, ince kemiklerin birbirine çarparak çığırması, kırılmasından korkarak hafifçe sıktığım o masnu’ı, o matbû’ parmakların çığırmasını duymaktan, bu sadanın kalbimde yeniden yeniye uyandırdığı in’ikâsât-ı hab ve perestişi dinlemekten başka bir şeye muktedir olamadım.”

Sevgilisinin ailesiyle tanışmak için evlerine giden bir adamın aradan geçen birkaç saatlik zaman diliminde yaşadığı duyguların ve aklından geçenlerin dile getirildiği bu mensur şiirin başı ve sonunda tekrarlanan ifadeler ile anlatımda bütünlük sağlanmıştır.

Metinde tekrar edilen “Zayıf, latif, mini mini ellerin” avucun içinde titremesi, “o güzel gâşâve-i taravetin gizlediği nazik, ince kemiklerin birbirine çarparak çığırması, kırılması” gibi ifadeler metine şiire özgü bir ahenk katarken, duygu aktarımını kuvvetlendirmede de başarılı olunmuştur.

Kullanılan şairane ifadeler ve üzerinde durulan hassasiyetler göz önünde bulundurulduğunda metin, devrin diğer örneklerinden farklı değildir.

4.2.3. Doktor Bafrahlı Yanko

4.2.3.1. Servet-i Fünûn Hassasiyetini Yansıtan

4.2.3.1.1. Hengâme-i İftirâk²³⁰

Servet-i Fünûn dergisinin 17 Temmuz 1313 tarihli nüshasında “Mektup Parçası” ibaresi ile yayımlanan bu yazı, konusu ve sözcük yapısı itibariyle mensur şiire has özellikler sergiler.

---

²³⁰ Doktor Bafrahlı Yanko, *Servet-i Fünûn*, C. XIII, nu. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, ss. 323-325. (Alıntılar bu nüshadandır)

Mensure, anlatıcı kişinin ağzından kaleme alınan bir mektup şeklindedir. Arkadaşını Makrıköyü tren istasyonunda uğurlamak üzereyken “Şu çanın sadası ne kadar hazindir” diyen anlatıcının, maksadını arkadaşına izah etmesi konu edilmiştir:

“Evet, azizim. O çanın sadası hazin idi; çünkü o sada, o lahn-ı yek-ahenk her şeyden evvel kendileriyle mekteplerde, memuriyetlerde senelerce birlikte yaşadığımız, hoş âlemler geçirdiğimiz nice mukaddes vücutları hâmil olan katarın an-ı hareketini ihtar ediyor idi.”

Geçmişin acı bir feryadını andıran çan sesleri, anlatıcıya bazı unutulmaya yüz tutmuş anılarını hatırlatır:

“Hengâme-i iftirâk, zaten kalbin en gizli köşelerindeki ihtisâsât-ı ulviyeyi feverâna getirerek –hele benim gibi- fitratta hayal-perest olmak üzere yaratılmış olanlarda te’sîrât-ı amîka tevlîd ettiğinden bu manzara-yı hazîn, bu levhâ-yı gam-gîn karşısında sâmia-i tahassüre çarpan o sada bir garibin, bir yetimin figânı kadar hüzn-âver olmak pek tabiidir.”

Anlatıcı için çan sesi ayrılığın habercisidir. O ses ki ayrılık vakti gelip de dostlar, sevenler birbirleriyle tekrar buluşmak görüşmek arzusu içinde ayrılacağı zaman duyulur. Çan sesinin duyulmasıyla ayrılıklar, hüznler, hasretler başlar.

İşitilen çan sesi anlatıcının hatıralarını canlandırmıştır. Trenlere binip cepheye giden askerleri düşünür. Onlarla empati kurar. Eve döndüğünde aklında hâlen askerler vardır:

“Hengâme-i iftirâk.. İşte nazarı celb edecek bir tablo! İşte bir levh-i hazîn! Çan sadası.. İşte sâmiayı ihtizâza getirecek bir enîn! İşte bir lahn-ı hazîn!”

Gecenin saat ikisidir ve çan sesleri sessizliği yırtarcasına çınlamaktadır. Bu hazin manzara karşısında duygulanan ve düşüncelere dalan anlatıcı bütün benliğini saran bu yüce ve renkli manzara karşısında ayrılığın neden olduğu hüzn gözyaşları döker ve farkında olmadan ağzından şu sözler dökülür:

“Şu çanın sadası ne kadar da hazindir!”

Yazar, anlatıcı kişinin ağzından kaleme aldığı mektup tarzındaki mensuresinde duygu ve düşüncelerini şairâne bir üslûpla dile getirmiştir. 1897 Osmanlı- Yunan Harbi'nin gerçekleştiği yıllara rastlaması sebebiyle kaleme alındığını düşündüğümüz mensurede “çan sesi” anlatıcıyı geçmişe götüren bir nesne konumundadır. Çan sesi anlatıcıda hüzn, ayrılık, acısı vb. hisler uyandırmış, zamanda yolculuk etmesine imkân sunmuştur.

SONUÇ

Servet-i Fünûn dergisinde arka planda kalmış yazarların 1896-1901 yılları arasında yayımlanmış küçük hikâye ve mensur şiirlerinin tespiti ve değerlendirilmesine yönelik yaptığımız bu çalışmada, türlerin henüz kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı bir dönemde adı geçen ara anlatı türlerinin Türk edebiyatında hikâye ve romanın gelişimine olan etkilerini ve katkılarını inceledik.

Çalışmamıza 1896- 1901 yılları arasında Servet-i Fünûn dergisinde küçük hikâye ve mensur şiir türünde eser vermiş ancak Hâlit Ziya, Mehmet Rauf, Hüseyin Cahit gibi ön planda olmayan yirmi dört yazar tespit ettik. Yaptığımız inceleme sonucunda bu yazarlara ait toplam yetmiş üç küçük hikâye ve otuz dört mensur şiir belirledik. Bu yazarlar arasında şiir ve/veya düzyazı alanında adını duyurmuş Recaizade Mahmut Ekrem, Tevfik Fikret, Kadri gibi şahsiyetlerin küçük hikâye ve mensur şiir türünde yazdıkları metinlere rastladık. Bunun yanı sıra hakkında başka hiçbir kaynakta bilgi bulamadığımız Asaf Muammer, Münici Fikri, Rüştü Necdet, A(yın) T, Safvet Suat, Bafıralı Yanko gibi pek tanınmamış şahsiyetlerle de karşılaştık.

Servet-i Fünûn edebiyatçıları, dönemin istibdat yönetimi altında yetişmiş, batı dilleri ve edebiyatıyla yakından ilgili, içe kapanık, hayalperest ve marazî şahsiyetlerdir. Realizm akımının etkisinde kalarak yarattıkları gerçek hayat sahnelerini romantik kahramanlar vasıtasıyla işleyen Servet-i Fünûn yazarları, duygu ve düşüncelerini anlatırken geleneksel Türk anlatı türleri ile yetinmemiş, Türk edebiyatında batılı anlamda modern hikâyenin öncüsü olmuşlardır. Ancak Türk edebiyatında türler arası karmaşanın yaşandığı ve batılı anlamda anlatı türlerine yabancı kalınan bu dönemde Servet-i Fünûncular anlatmak istediklerine en uygun zemini türleri karıştırarak bulmuşlardır.

Servet-i Fünûn döneminde, hikâye kavramının kapsamına nelerin girdiği yazarlar tarafından tam olarak tespit edilememiştir. Bu nedenle bu dönemde yazdıkları metinlerin başına “küçük hikâye”, “hikâye parçası”, “mektup parçası” gibi ifadeler ekleyen yazarlar, metinleri bu şekilde sınıflandırmaya gayret göstermişlerdir.

Batı edebiyatının özellikle Fransız edebiyatının tesiri altında kalan Servet-i Fünûn yazarları, sıradan, zavallı kişilerin günlük sorunlarını, yaşam mücadelelerini, hayal kırıklıklarını, küçük mutluluklarını anlatmak amacıyla küçük hikâyeler yazmışlardır. Bu türde kaleme aldıkları metinlerde Şemsettin Sami'nin *Küçük Şeyler* adlı eserinin etkisi açıkça görülmektedir.

Manzara tasvirleri ve psikolojik tahliller yapmaktan, hayal kurmaktan ve hayalî mekânlar yaratarak buldukları sıkıntı veren mekândan kaçmayı arzulamaktan zevk alan Servet-i Fünûn edebiyatçıları, duygu ve düşüncelerini dile getirmek için mensur şiir türünü kullanmışlardır. Servet-i Fünûn edebî görüşünün temellerini atan Recaizade Mahmut Ekrem'in “Zerrâttan şümûsa kadar her şey şiirdir.” fikrinden yola çıkan Servet-i Fünûncular “Sanat, sanat içindir.” prensibini benimsemişlerdir. Bu prensip doğrultusunda eserlerinde sanatkârane bir üslûp kullanarak ahenkli bir söyleyiş tarzı geliştirmeye özen göstermişler, kesik cümleler, tekrarlanan sözcükler ve ünlemler kullanarak nesir ile nazmı birbirine yaklaştırmaya gayret etmişlerdir.

Servet-i Fünûn yazarları batılı şair ve yazarlardan etkilenmelerinin yanında birbirlerinden de etkilenmişlerdir. Küçük hikâye ve mensur şiirlerini çoğu zaman topluluğa mensup bir yazara yahut yazarın bir eserine ithâfen yazmaları bu duruma örnektir.

Ortak bir duyuş tarzına sahip olan Servet-i Fünûn yazarları, küçük hikâye ve mensur şiirlerinde ortak temaları işlemişlerdir. Bu temalar şunlardır:

- I. Aşk, Evlilik
- II. Kadın
- III. Hayal- hakikat çatışması
- IV. Merhamet ve acıma duygularını işleyen temalar
- V. Servet-i Fünûn hassasiyetini yansıtan, santimentalist temalar
- VI. Çocuk sevgisi, eğitimi, bakımını işleyen temalar

VII. Kaçış teması (Tabiata sığınma, intihar, ölüm)

Bu ortak temlerin dışında yazarların bireysel olarak hassasiyet gösterdikleri ve özellikle işledikleri temler de bulunmaktadır.

Ahmet Hikmet'in özellikle kadın ve evlilik temalarını işleyen metinler kaleme almıştır. Bu metinlerden biri olan "Ah Şu Erkekler" adlı hikâyesinde genç bir kadının yaşadığı sinir buhranındaki düşüncelerini kaleme alırken insan psikolojisini yakalamadaki ustalığı dikkat çekicidir.

Eserlerinde kadın temasından hareketle evlilik hayatına da temas eden yazar, evlilik hayatında aşktan öte bazı değerlerin de önemini vurgulamıştır. "İki Mektup" adlı hikâyesi iki genç kadının evliliklerinde karşılaştıkları sorunları birbirleriyle paylaştığı mektup tarzında kaleme alınmış bir küçük hikâyedir. Hikâye kültür çatışmasının evlilikte neden olduğu mutsuzlukları işlemesi bakımından önemlidir. Yazarın çocuklarını batı kültürüyle yetiştiren ailelerin eleştirisini yaptığı hikâyesinde aşk ve evliliğin ferdî değil sosyal bir meseleye dönüştüğü görülür. Ahmet Hikmet, iki farklı kültürün çatışmasını felaket olarak görür. İki kültürün sentezi fikri Ahmet Hikmet'te yoktur. Yazar bu yönüyle Ömer Seyfettin'i hatıra getirmektedir.

Yazarı diğer Servet-i Fünûn yazarlarından ayıran yanı batılı kültür değerlerinin karşısında millî kültür değerlerimizi savunması ve yüceltmesidir.

Ahmet Hikmet'in eserlerinde Türk kültürünün ve Müslümanlığın izleri yoğun olarak görülmektedir. Uzun yıllar çocuk sahibi olmayı bekleyen bir ailenin hüsrانlarla dolu hayatını işlediği "Ninni" adlı hikâyesinde bir çiftin, doğacak çocuklarına İslâm ve Osmanlı tarihinin önemli şahsiyetlerinden birinin ismini vermeyi düşünmeleri, karakterlerin bu yolla millî kültür ve bilince eğilmesi yönüyle önemli bir hikâyedir. Yazar, Ramazan ayında uzun süredir kocasını görmemiş olan genç bir kadının heyecanlı aşk duygusu ile kaynanasının tüm ihtarlarına rağmen orucunun bozulması pahasına kocasını öpmesi ile sonlanan "Süleha'nın Günahı" adlı hikâyesinde aşk duygusu ile millî ve dinî değerlerin çatışmasını işlemiştir. Yazarın şark kültürüyle yetişmiş bir dayı ile yanlış

Batılılaşan yeğenin arasındaki nesil ve kültür çatışmasını konu aldığı “Yeğenim” adlı hikâyesi, yarattığı tipler vasıtasıyla yazarını diğer Servet-i Fünûnculardan farklı bir yere taşımıştır.

Yazarın eksikleri ise, hikâyelerinde mensur şiir üslûbunun ağır basması, tek başına hikâye ve mensur şiir olamayacak unsurları genişletmeyerek sunması ve hikâyenin sonunda olgunlaştığı görülen kahramanlarının geçirdiği safhaları belirtmemesidir.

Servet-i Fünûn nazımının önde gelen şahsiyetlerinden olan Tevfik Fikret de dönemin adeta modası sayılabilecek küçük hikâye ve mensur şiir tarzında eserler vermiştir. Özellikle “Av Âlemi” adlı hikâyesi, hikâye ve mensur şiir türünün bir karışımı olmasıyla bu dönemde türler arası kaynaşmayı göstermesi bakımından önemlidir. Ancak Tevfik Fikret’in küçük hikâyeleri nazımın gölgesinde kalmıştır. Tevfik Fikret aldığı tepkiler sonucu bu türde eser vermeyi bırakmıştır.

Safvetî Ziya, M. Rauf ve H. Cahit’in etkisinde kalarak eserler vermiştir. Yazarın “Bir Sergüzeşt” adlı hikâyesinde erkek kahramanın romantik hisler beslediği kadının lisanı kullanışı konusunda gösterdiği hassasiyet dikkat çekicidir. Kadın, yabancı dilleri kendi lisanından çok daha iyi konuşmaktadır ve bu durum anlatıcının hoşuna gitmez. Yazarın üstünde durduğu dilde millî olma düşüncesi önemlidir ancak hikâyelerin tamamına bakıldığında hikâyelerin fikir yönünden zayıf olduğu görülür.

Ali Ekrem, küçük hikâyelerinde geçim sıkıntısı, işretin sebep olacağı facialar, aile saadeti ve çocuk sevgisini işlemiştir. Bu metinlerin yanı sıra çocuk eğitimi ve bakımı hususunda gösterdiği hassasiyet ve okuyucuyu eğitmeye çalışması ile diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılır. Bu eğitici tavrıyla dikkat çeken A. Ekrem’in dili akıcıdır ancak üslubunda Ahmet Midhat Efendi’yi hatırlatan yazarın hikâyeye dâhil olması ve yarattığı bir kahramanın tarafını tutuyor olması ve geleneksel hikâyenin “kıssadan hisse” vermek

amaçlı kurgusunu devam ettirdiği “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden” yazı dizisi ile küçük hikâye türünün başarılı örneklerini veremediğini söyleyebiliriz.

Ali Nusret’in mensur şiirlerinde kullandığı şairane üslûp ve ayrıntılı tasvirinde ağabeyi Cenap Şahabettin’den etkilendiği açıkça görülmektedir. “Gece” adlı mensur şiirinde sevgilisini tabiatın güzelliğini seyretmeye çağırırken kullandığı ifadeler Cenap Şahabettin’in şiirlerini hatırlatmaktadır: “Gel, güzelim”, “Kalk, güzelim bu zulmet ve sükûttan istifade ile ruhlarımızın nagamat-ı iştiyâkını dinleyelim.” gibi ifadeler bu tesire örnek olarak verilebilir.

Ali Nusret, bu dönemde mensur şiir türünde verdiği eserlerle adını duyurmuştur. Mensur şiir türünün bir özelliği olan tasvir unsurunda mübalağayı tercih etmekle hataya düşmüştür. Sevgilisi tarafından terk edilen ve bu ayrılığın “kadınca” sorunlardan kaynaklandığını düşünen bir erkeğin düşüncelerle geçen bir gecenin sabahında annesinin kollarında teselli bulmasını anlatan “Leyl-i Sefid” adlı mensur şiiri modern hikâyeye benzeyen bir “durum” hikâyesine benzemesi yönüyle dikkat çekicidir. Ancak yazarın diyaloglara çok sık yer vermesi anlatımda akışı bozmuştur.

Servet-i Fünûn dergisinin incelediğimiz yılları arasındaki nüshalarında Menemenlizade Mehmet Tahir’in tek bir hikâyesi bulunmaktadır. Elvâh-ı Hayatiyye üst başlığı taşıyan “Korku” adlı hikâyesinde yazar, gece yarısı evde yalnız olduğunu düşünen bir genç kızın duyduğu bir sesle irkilmesi ve eve tehlikeli bir yabancıya girdiğini düşünerek dehşete kapılır. Yazar hikâyede gerilim unsurunu kullanmakta çok başarılı olmuştur. Hikâye, Ali Nusret’in “Leyl-i Sefid” adlı hikâyesinde olduğu gibi modern “durum” hikâyelerini andıran bir yapıya sahip olmasıyla dikkati çeker.

Faik Âli’nin “Zâhir” adlı hikâyesinde kahramanın şehir hayatından kaçarak tabiata sığınma arzusu Servet-i Fünûn yazarlarının Romantizmden etkilenecek kullandığı ortak temlerden biridir. Medeniyeti daima olumlu yönleriyle ele alan Servet-i Fünûn yazarlarının aksine Faik Âli’nin adı geçen hikâyesinde medeniyete olumsuz yönleriyle yaklaşması ve bu bakış açısına bağlı olarak kaçış temasını işlerken modern şehir hayatına karşı tabiatı

savunması Servet-i Fünûncuların medeniyet bağlamındaki genel tutumunu yansıtmamaktadır. Burada J. J. Rousseau'nun tabiat anlayışına bağlı kalan Faik Âli, doğaya tamamen santimentalist duyguların tesirinde bakar. Hikâye bu yönüyle diğer Servet-i Fünûn hikâyelerinden farklıdır.

Faik Âli “Bir Gece” adlı hikâyesinde bir gece evraklarını karıştırırken arkadaşından gelen eski bir mektuba rastlayan bir adamın, mektupta anlatılan aşka duyduğu özlemi anlatılır. Mektupta bahsedilen sevilen kadının dili kullanışındaki hassasiyetinin vurgulanması yazarın daha sonra millî edebiyat içinde yer alacak olması bakımından önemlidir.

Kadın ve aşk konularında yazdığı şiirlerle adını duyuran ve pek çok edebiyat tarihi kitabında “kadın şairi” olarak anılan Celâl Sahir, “Kompartmanda” adlı hikâyesinde ilgi duyulan kadının özelliklerinin başında onun Türkçeyi “latif” ve “ahenkdar” konuşuyor olmasına verdiği önem ve kahramanın ana diliyle gurur duyuyor oluşu ile hikâye, yazarın diğer şiir ve düzyazılarından farklıdır.

Recaizade M. Ekrem, incelememizin kapsadığı dönemde Servet-i Fünûn dergisinde tek bir küçük hikâye yayımlamıştır. Hikâye, Servet-i Fünûncuların “Yeşil Yurt” hayalini gerçekleştiren bir kahramana sahip olmasıyla önem arz eder.

Servet-i Fünûncular sosyal konulara merhamet duygularının ardından baktıkları için eserlerinde sosyal meselelerle marazî duygular iç içedir. Hüseyin Suat da “Âmâ” adlı hikâyesinde yoksul ve engelli bireylere sahip bir cenaze evine giden doktorun düşünceleri vasıtasıyla sosyal bir tem olarak hikâyenin yazıldığı yıl ile aynı yıl kurulan “Darülaceze”nin önemi üzerinde durmuştur.

Çalışmamızda hakkında yeterli biyografik bilgiye ulaşamadığımız Rüştü Necdet'in küçük hikâyeleri sahip olduğu nitelikler açısından dikkat çekicidir. Hikâyelerinde Hâlit Ziya'nın tesiri altına kaldığını anladığımız Rüştü Necdet'in özellikle zavallı ve zor hayat şartlarında yaşamını sürdürmeye çalışan ve ölmeyi dileyen bir arabacının sefil hayatını anlattığı “Ömr-i Sefil” adlı hikâyesi Hâlit Ziya'nın kendisine asla mektup gelmemesine rağmen her gün başkalarına mektuplarını ulaştıran ve ölmeyi dileyen bir postacının

yaşamını anlattığı “Ömr-i Tehî” adlı hikâyesiyle benzerlikle taşımaktadır. Yazar, hikâyelerinde Servet-i Fünûn nesline has bedbin duygular, zavallı insanlara merhamet etmek gibi genel konuları işlemiştir. Yazar, natüralist tasvirlerde ve üslûpta başarılı olmasıyla diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılır.

Rüştü Necdet’in köy ve şehir arasındaki tezdâ işlediği “Ricat” adlı hikâyesinde Servet-i Fünûncuların sıklıkla üzerinde durduğu tabiata kaçış temasını işlemiştir. Ancak hikâye, kahramanın amacının yalnızca tabiata sığınmak olmayışı, kahramanın köy insanını tanımayı istemesi ile Servet-i Fünûn metinlerinde rastlanan ifade tarzlarından ayrılır.

Çalışmamızda dikkat çeken bir diğer isim de şairliğiyle ve gezi yazılarıyla tanınan Cenap Şahabettin’dir. Cenap Şahabettin’in çalışmamızı kapsayan dönemde kaleme almış olduğu bir küçük hikâyesi ve bir mensur şiiri de değerlendirilmiştir. Şairin nesrinde de ahenkli üslûbunu sürdürdüğü ve tabiat tasvirlerine geniş yer verdiği görülmüştür.

Küçük hikâye ve mensur şiirlerin bağımsız birer ara tür olarak daha sonra romanın teknik ve içerik anlamında yapısını oluşturması bakımından Türk edebiyatında hikâye ve roman türünün temellerini attığı söylenebilir.

Çalışmamızın malzemesini oluşturan “Servet-i Fünûn Dergisinde Arka Planda Kalan Küçük Hikâye ve Mensur Şiir” yazarları ve eserleri hakkında ayrıntılı bir inceleme yaptık. Bu incelemeler ve değerlendirmeler sonucunda arka planda kalmış bu şahsiyetlerin, mensur şiir ve küçük hikâye türünün henüz yeni ortaya çıktığı ve şekillenmeye başladığı, henüz tam tanımların yapılamadığı bu dönemde bazı eksikleri ve hataları olmasının edebî anlatı türlerinin oluşmasında doğal sürecin bir yansıması olduğu kanaatindeyiz.

Arka planda kalan sanatçılar olarak nitelediğimiz bu şahsiyetlerin arka planda kalmalarında büyük rol oynayan niteliklerinin başında dili kullanmadaki becerilerinin yetersiz kalışı, orijinal konular bulamayışları ve tek başına küçük hikâye ve mensur şiir unsurlarından hareketle eserlerinin sınırlarını genişletememeleri örnek olarak verilebilir.

Çalışmamızda adı geçen şahsiyetlerin arasında özellikle Ahmet Hikmet, Safvetî Ziya, Celâl Sahir ve hakkında bir bilgi bulamadığımız Rüştü Necdet’in arka planda kalmayı hak etmediklerini söylemek mümkündür. Her küçük hikâye ve/veya mensur

şairlerinde bu başarıyı sürdürememişlerdir ancak türlerin tam bir tanımlarının yapılamadığı bu dönemde böyle bir karmaşanın yaşanmasının doğal olduğunu düşünüyoruz.

Çalışmamızın bu bölümünde yazdıkları küçük hikâye ve mensur şiir türündeki eserlerle Servet-i Fünûn edebiyatına bir farklılık getiren veya bir yönüyle diğer Servet-i Fünûnculardan ayrılan yazarların bu özelliklerini ayrıca belirttik.

Tüm bu incelemeler ışığında küçük hikâye ve mensur şiir türünün edebiyatımızda öncüleri sayılan Hâlit Ziya, Mehmet Rauf ve Hüseyin Cahit'in işledikleri temalar ve ele aldıkları konularla Türk hikâye ve romanının sınırlarını genişlettiklerini ve kendilerinden sonra gelen yazarlar için örnek olarak yol gösterdiklerini söyleyebiliriz. Bu durum da onların ön plana çıkmasının en önemli nedenidir. Bu yazarlar da çeşitli hatalar yapmışlar, kendilerini tekrarlamışlar ancak birer ara anlatı türü olan küçük hikâye ve mensur şiir türünü birleştirip harmanlayarak romanlarını meydana getirmişlerdir romanlarında da başarılarını sürdüremeleri sayesinde ön planda kalmışlardır. Diğer yazarlar ise kimi sadece Servet-i Fünûn sayfalarında kalan küçük hikâye ve mensur şiirleriyle yetinmiş ve bu türde eser vermeyi sürdürememişlerdir. Böylece edebiyat sahnesinden çekilmişlerdir.

KAYNAKÇA

1. ÇALIŞMAYA ESAS OLAN METİNLER

Küçük Hikâyeler

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Ateşçi”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 294, 17 Teşrin-i Evvel 1312/29 Ekim 1896, ss. 123-126.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Beşik Hediyesi”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 275, 6 Haziran 1312/18 Haziran 1896, ss. 230-235.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Bir Hande-i Ruhânî”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 285, 15 Ağustos 1312/27 Ağustos 1896, ss. 388-391.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Cemile”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 328, 12 Haziran 1313/24 Haziran 1897, ss. 245-250.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Dey Kıroğlan!”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/17 Eylül 1896, ss. 23-26; C. XII, nu. 289, 12 Eylül 1312/24 Eylül 1896, ss. 39-42.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Hatice Hanım”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 296, 31 Teşrin-i evvel 1312/12 Kasım 1896, ss.152-154; C.XII, nu. 297, 7 Teşrin-i sâni 1312, ss. 166-172.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “İbtîlâ-yı İşret”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 269, 25 Nisan 1312/7 Mayıs 1896, ss. 131-135; C. XI, nu. 270, 2 Mayıs 1312/14 Mayıs 1896, ss. 151-154.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mişo”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 317, 27 Mart 1313/8 Nisan 1897, ss. 74-77; C. XIII, nu. 318, 3 Nisan 1313/15 Nisan 1897, ss. 88-91; C. XIII, nu. 320, 17 Nisan 1313/29 Nisan 1897, ss. 119-122.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 1”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 272, 16 Mayıs 1312/28 Mayıs 1896, ss. 183-187.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mükâlemât-ı Ahlâkiyye'den 2”**Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 279, 4 Temmuz 1312/16 Temmuz 1896, ss. 290-291.

BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 3”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 281, 18 Temmuz 1312/30 Temmuz 1896, ss. 323-326.

- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 4”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 284, 8 Ağustos 1312/20 Ağustos 1896, ss. 374-379.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Mükâlemât-ı Ahlâkiyyeden 5”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 292, 3 Teşrin-i Evvel 1312/15 Ekim 1896, ss. 87-90.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Semere-i Hayat”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 366, 5 Mart 1314/17 Mart 1898, ss. 25-30.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Taksim Bahçesinde”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 322, 1 Mayıs 1313/13 Mayıs 1897, ss. 154-158.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Zenciyye”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 410, 7 Kanûn-ı sani 1314/19 Ocak 1899, ss. 307-311.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Kompartımanda”, **Servet-i Fünûn**, C. XVIII, nu. 462, 6 Kanun-ı sâni 1315/18 Ocak 1900, ss. 311-314.
- Hasan Tahsin, “Medfûn Emellerle”, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 348, 30 Teşrin-i evvel 1313/11 Kasım 1897, ss. 152-154.
- Kadri, “Bir İzdivaç”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 487, 29 Haziran 1316/12 Temmuz 1900, ss. 298-301.
- Kadri, “Gıdaklar”, **Servet-i Fünûn**, C. XVIII, nu. 455, 18 Teşrin-i sâni 1315/30 Kasım 1899, ss. 198-199.
- Menemenlizâde Mehmet Tâhir, “Elvâh-ı Hayatiyye – Korku”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 419, 11 Mart 1315/23 Mart 1899, ss. 35-36.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Ah Şu Erkekler, Ah!..”, **Servet-i Fünûn**, C. XVIII, nu.453, 4 Teşrin-i sâni 1315/16 Kasım 1899, ss.466-467.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Bir Benefşenin Sergüzeşti”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 289, 23 Ağustos 1312/4 Eylül 1896, ss. 34-35.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Hüsn ü Aşk”, **Servet-i Fünûn**, Cilt: 17, Nr.417, 25 Şubat 1314/9 Mart 1899, s.11- 14; C. XVII 17, Nr: 418, 4 Mart 1315/16 Mart 1899, ss.23-28.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “İlk Görücü”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 372, 16 Nisan 1314/28 Nisan 1898, ss. 115-117.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Muammâ-yı Dil”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 264, 12 Mart 1312/24 Mart 1896, ss. 54-56.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Ninni”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 497, 7 Eylül 1316/20 Eylül 1900, ss. 35-39.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Ramazan İçinde Bayram”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 463, 13 Kanun-ı sâni 1315/25 Ocak 1900, ss. 325-327.

- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Yeğenim”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 472, 16 Mart 1315/28 Mart 1899, ss. 51-54.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Zevk-i Hayal”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 491, 27 Temmuz 1316/9 Ağustos 1900, ss. 356-358.
- Münci Fikri, “Tramvayda”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 322, 1 Mayıs 1313/13 Mayıs 1897, ss. 158-160.
- OZANSOY, Faik Âli, “Bir Gece”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 471, 9 Mart 1315/21 Mart 1899, ss. 42-44.
- OZANSOY, Faik Âli, “Küçük Hasan”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 512, 21 Kânun-i Evvel 1316/3 Ocak 1901, ss. 277-279.
- OZANSOY, Faik Âli, “Zâhir”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 419, 11 Mart 1315/23 Mart 1899, ss. 37-39.
- OZANSOY, Faik Âli, “Zâhir’in İkinci Mektubundan”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 422, 1 Nisan 1315/13 Nisan 1899, ss. 84-86.
- Recaizâde Mahmut Ekrem, “Müfâratat”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 263, 14 Mart 1312/26 Mart 1896, ss. 37-39.
- REY, Ahmet Reşit, “Dilber”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 278, 28 Haziran 1312/10 Temmuz 1896, ss. 277-279.
- REY, Ahmet Reşit, “Hikâye”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 272, 12 Mayıs 1312/24 Mayıs 1896, ss. 180-182.
- REY, Ahmet Reşit, “Muâvenet-i Yetimâne”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 289, 12 Eylül 1312/24 Eylül 1896, ss. 37-38.
- Rüştü Necdet, “Güzin”, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 348, 30 Teşrin-i evvel 1313/11 Kasım 1897, ss. 155-158.
- Rüştü Necdet, “Hayal-i Mesrûk”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 368, 19 Mart 1314/31 Mart 1898, ss. 53-55.
- Rüştü Necdet, “Mektep”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 311, 13 Şubat 1312/25 Şubat 1897, ss. 390-393.
- Rüştü Necdet, “Menfur”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 431, 3 Haziran 1315/15 Haziran 1899, ss. 228-230.
- Rüştü Necdet, “Mesûde Bacı”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 324, 15 Mayıs 1313/27 Mayıs 1897, ss. 183-187.
- Rüştü Necdet, “Ömr-i Sefil”, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 341, 11 Eylül 1313/23 Eylül 1897, ss. 36-38.
- Rüştü Necdet, “Peyman”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 404, 26 Teşrin-i sâni 1314/8 Aralık 1898, ss. 217-221.

- Rüştü Necdet, "Piristû" **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 337, 14 Ağustos 1313/26 Ağustos 1897, ss. 394-398.
- Rüştü Necdet, "Ricat", **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 363, 12 Şubat 1312/24 Şubat 1897, ss. 389-391.
- Rüştü Necdet, "Ud", **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 321, 24 Nisan 1313/6 Mayıs 1897, ss. 132-134.
- Safvetî Ziya, "Bir Safha-i Kalp", **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 495, 10 Ağustos 1316/23 Ağustos 1900, ss. 3-8; nu. 496, 31 Ağustos 1316/13 Eylül 1900, s.22-26; nu.498, 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900, s.55-58; nu. 499, 21 Eylül 1316/4 Ekim 1900, ss. 75-77; nu. 501, 5 Teşrin-i Evvel/17 Ekim 1900, ss. 102-105; nu. 502, 12 Teşrin-i Evvel 1316/25 Ekim 1900, ss. 120-123.
- Safvetî Ziya, "Bir Sergüzeşt", **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 441, 12 Ağustos 1315/24 Ağustos 1899, s.393-396; C.XVII, nu. 442, 19 Ağustos 1315/1 Temmuz 1899, ss. 410-411; C. XVIII, nu. 443, 26 Ağustos 1315/7 Eylül 1899 s.9-12.
- Safvetî Ziya, "Bir Yâd", **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 329, 19 Haziran 1313/1 Temmuz 1897, ss. 279-284.
- Safvetî Ziya, "Göksu Dönüşü", **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 335, 31 Temmuz 1313/12 Ağustos 1897, ss. 356-359.
- Safvetî Ziya, "Hanım Mektupları", **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 316, 20 Mart 1313/1 Nisan 1897, ss. 51-56; C. XIII, nu. 319, 10 Nisan 1313/22 Nisan 1897, ss. 106-111; C. XIII, nu. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, s.327-333; C. XIII, nu. 336, 7 Ağustos 1313/19 Ağustos 1897, ss. 373-378; C. XIV, nu. 346, 16 Teşrin-i evvel 1313/28 Ekim 1897, ss. 117-122.
- Safvetî Ziya, "Hasret Gitmiş", **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 354, 11 Kânûn-i evvel 1313/23 Aralık 1897, ss. 245-246.
- Safvetî Ziya, "Mahkûm Kalpler", **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu. 342, 18 Eylül 1313/30 Eylül 1897, ss. 55-57.
- Safvetî Ziya, "Onların Ruhü", **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 304, 26 Kanun-i evvel 1312/7 Ocak 1897, ss. 284-287.
- Safvetî Ziya, "Sevda-yı Girizân", **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 383, 2 Temmuz 1314/14 Temmuz 1898, ss. 298-301.
- Safvet Suat, "Münkesir Emellerle...", **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 424, 15 Nisan 1315/27 Nisan 1899, ss. 122-125.
- Sami Paşazade Sezaî, "Köyde İki Gece", **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 302, 12 Kanun-i Evvel 1312/24 Aralık 1896, ss. 247-248.
- Sami Paşazade Sezaî, "Londra Hatıratından", **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 296, 31 Teşrin-i evvel 1312/12 Kasım 1896, ss. 155-157; C. XII, nu. 297, 7 Teşrin-i sâni

1312/19 Kasım 1896, ss. 172-174; C. XII, nu. 298, 14 Teşrîn-i sâni 1312/26 Kasım 1896, ss. 182-185.

Sami Paşazade Sezaî, “Mihriban”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 292, 3 Teşrîn-i evvel 1312/15 Ekim 1896, ss. 90-93; C. XII, nu. 293, 10 Teşrîn-i evvel 1312/22 Ekim 1896, ss. 103-107.

Sami Paşazade Sezaî, “Musâhabe-i Edebiyye - O Büyük Siyah Gözler”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 276, 13 Haziran 1312/25 Haziran 1896, ss. 242-246.

Tevfik Fikret, “Av Âlemi”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 291, 26 Eylül 1312/8 Ekim 1896, ss. 66-67.

Tevfik Fikret, “Meftûr-ı Gayret”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 436, 8 Temmuz 1315/20 Temmuz 1899, ss. 310-313.

Tevfik Fikret, “Tarlada”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 433, 17 Haziran 1315/29 Haziran 1899, ss. 262-264.

Tevfik Fikret, “Valideleri Vefat Etmisti”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 266, 4 Nisan 1312/16 Nisan 1896, ss. 87-90.

Tevfik Fikret, “Vedia'dan Bir Parça”, **Servet-i Fünûn**, C. X, nu. 260, 22 Şubat 1311/5 Mart 1896, ss. 403.

Tevfik Fikret, “Vedia'dan Bir Parça Daha”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 261, 29 Şubat 1311/12 Mart 1896, ss. 5-6.

YALÇIN, Hüseyin Suat, “Âmâ”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 274, 30 Mayıs 1312/11 Haziran 1896, ss. 220-221.

YALÇIN, Hüseyin Suat, “Validemin Dizinde”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 370, 2 Nisan 1314/14 Nisan 1898, s. 85.

Mensur Şiirler

Ali Nusret, “Cevr-i Muhîât”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 388, 6 Ağustos sene 1314/18 Ağustos 1898, ss. 377-379.

Ali Nusret, “Çiçekler”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 376, 14 Mayıs 1314/26 Mayıs 1898, ss. 180-183.

Ali Nusret, “Darbe-i Hicran”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 385, 16 Temmuz 1314/28 Temmuz 1898, ss. 324-327.

Ali Nusret, “Gece”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 378, 28 Mayıs 1314/9 Haziran 1898, ss. 211-213.

Ali Nusret, “Leyl-i Sefid”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 391, 27 Ağustos 1314/8 Eylül 1898, ss. 11-13.

- Ali Nusret, “Sekte-i Bahar”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 380, 11 Haziran sene 1314/23 Haziran 1898, ss. 244-245.
- Asaf Muammer, “Kelebek Kadar Vefasız”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 435, 1 Temmuz 1315/13 Temmuz 1899, ss. 294-295.
- A(yın) T., “Mülakat”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 373, 23 Nisan 1314/5 Mayıs 1898, ss. 131-132.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Boğaziçinin Sesleri”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 276, 13 Haziran 1312/13 Haziran 1896, ss. 248-251.
- BOLAYIR, Ali Ekrem, “Ziya Tevfik Bey”, **Servet-i Fünûn**, C. XI, nu. 281, 18 Temmuz 1312/30 Temmuz 1896, ss. 326-327.
- Cenab Şahabettin, “Lâne-i Elhân”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 304, 26 Kanun-i evvel 1312/7 Ocak 1897, ss. 280-283.
- Cenab Şahabettin, “Yalı Hayatı”, **Servet-i Fünûn**, C. XII, nu. 288, 5 Eylül 1312/6 Mart 1897, ss. 18-20.
- Doktor Bafralı Yanko, “Hengâme-i İftirâk”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 333, 17 Temmuz 1313/29 Temmuz 1897, ss. 323-325.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Gözleriniz”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 482, 25 Mayıs 1316/7 Haziran 1900, s. 11.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Mevâlid-i Hicran”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 503, 19 Teşrin-i evvel 1316/1 Kasım 1900, s. 135.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Mevâlid-i Hicran 2”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 504, 26 Teşrin-i evvel 1316/8 Kasım 1900, ss. 146-147.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Mütâlâlarım Karşı”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 514, 4 Kanun-i sâni 1316/17 Ocak 1901, s. 307.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Neşide-i Izdırap”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 486, 22 Haziran 1316/5 Temmuz 1900, s. 274.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Sarı, Eflâtun, Siyah”, **Servet-i Fünûn**, C. XX, nu. 498, 14 Eylül 1316/27 Eylül 1900, s. 51.
- EROZAN, Celâl Sahir, “Yazılarıma Karşı”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 472, 16 Mart 1315/28 Mart 1899, s. 51.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Çiçekler”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 323, 8 Mayıs 1313/20 Mayıs 1897, ss. 164-167.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “İstiyorum ki...”, **Servet-i Fünûn**, C. XV, nu. 377, 12 Mayıs 1314/24 Mayıs 1898, s. 199.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Nakarat”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 399, 21 Teşrin-i evvel 1314/2 Kasım 1898, s.134.

- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “O Beyazlar Giyinmiş Siyah Ata”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 428, 13 Mayıs 1315/25 Mayıs 1899, ss. 184-185.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Renkler”, **Servet-i Fünûn**, C. XIII, nu. 327, 5 Haziran 1313/17 Haziran 1897, ss. 230- 231.
- MÜFTÜOĞLU, Ahmet Hikmet, “Saçlar”, **Servet-i Fünûn**, C. XVIII, nu. 450, 14 Teşrîn-i evvel 1315/26 Ekim 1899, s. 114-116.
- OZANSOY, Faik Âli, “Mezarımız”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 408, 24 Kânûn-i evvel/24 Ocak 1899, ss. 279-282.
- Ömer Naci, “Onun Mezarı”, **Servet-i Fünûn**, C. XIX, nu. 489, 13 Temmuz 1316/26 Temmuz 1900, s. 322.
- ÖZSEVER, Hüseyin Sîret, “Dalgalar”, **Servet-i Fünûn**, C. XXV, nu. 369, 26 Mart 1314/27 Nisan 1898, s. 71.
- Safvetî Ziya, “Düşünüyordum”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 395, 24 Eylül 1314/24 Eylül 1898, s.74.
- Süleyman Nazif, “Benim Mezarım”, **Servet-i Fünûn**, C. XVI, nu. 406, 10 Kânûn-i evvel sene 1314/22 Aralık 1898, s. 251-252.
- Tevfik Fikret, “Güzelliğin”, **Servet-i Fünûn**, C. XVIII, nu. 448, 30 Eylül 1315/12 Ekim 1899, ss. 73-74.
- Tevfik Fikret, “Mezarlıkta-Yine Orda”, **Servet-i Fünûn**, C.XVI, nu. 400, 29 Teşrîn-i evvel 1314/10 Kasım 1898, ss. 150-151.
- Tevfik Fikret, “Senin İçin”, **Servet-i Fünûn**, C. XVII, nu. 440, 5 Temmuz 1315/17 Temmuz 1899, s. 375.

2. YARARLANILAN KAYNAKLAR

- AKI, Niyazi, “Hâlit Ziya Uşaklıgil’in Mensur Şiirleri”, **Edebiyat Fakültesi Araştırma Dergisi**, C. 1, nu. 1, (Erzurum), 1970.
- AKYÜZ, Kenan, **Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri (1860- 1923)**, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1995.
- ALİŞ, Şehnaz, **Servet-i Fünûn Dergisinde Küçük Hikâye Mensur Şiir Manzum Hikâye (1896-1901)**, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1994
- BİRİNCİ, Necat, **Menemenlizâde Mehmed Tahir**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.
- BOYNUKARA, Hasan, “Hikâye ve Hikâye Kavramları”, **Hece Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, 2.b. , Özel Sayı 1, Sayı: 46/47, 2005, ss. 131-137.
- ÇETİŞLİ, İsmail, “Türk Edebiyatında Mensur Şiirin Doğuşu, Gelişmesi ve Özellikleri”, **Fırat Üniversitesi Dergisi (Sosyal Bilimler)**, C.1, nu. 2, (Elazığ), 1987, ss. 97-120.
- ÇIKLA, Selçuk, **Roman ve Gerçeklik Bağlamında: Kültür Değişmeleri ve Servet-i Fünûn Romanı**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2004.
- DEMİR, Ayşe, **Mekânın Hikâyesi Hikâyenin Mekânı: Türk Hikâyesinde Mekân (1872-1922 dönemi)**, Kesit Yayınları, İstanbul, 2011.
- DEVELLİOĞLU, Ferit **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lügat**, 22. b., Aydın Kitabevi, Ankara, 2005.
- DİNO, Güzin, **Türk Romanının Doğuşu**, 2. b., Agora Kitaplığı, İstanbul 2008.
- DİZDAROĞLU, Hikmet, “Halit Ziya Uşaklıgil’in Öykücülüğü”, **Türk Dili Türk Öykücülüğü Özel Sayısı**, 2. b., Sayı: 286, 2008, ss. 53-65.
- ENGİNÜN, İnci, **Yeni Türk Edebiyatı Tanzimat’tan Cumhuriyet’e (1839-1923)**, 4. b., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2009.
- ENGİNÜN, İnci; KERMAN, Zeynep, **Yeni Türk Edebiyatı Metinleri 2- Hikâye (1860-1923)**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2011.
- ERCİLASUN, Bilge, **Servet-i Fünûn’da Edebî Tenkit**, 2. b., Akçağ Yayınları, Ankara 2009.
- GÖÇGÜN, Önder, **Süleyman Nazif**, Atatürk Kültür Merkezi, Ankara 2010.
- GÜVEN, Güler, **Sami Paşazade Sezayi ve Eserleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.
- HUYUGÜZEL, Ömer Faruk, **Halit Ziya Uşaklıgil**, 2. b., Akçağ Yayınları, Ankara 2010.

- İNÇİ, Handan Tanzimat Devri Türk Romanında Baba, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1992.
- KAPLAN, Mehmet, **Tevfik Fikret: Devir-Şahsiyet-Eser**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1971.
- KAPLAN, Mehmet, “Cenab Şehabeddin’in Şiirlerinde Ses ve Musiki, **Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 1**, 8. b., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2006.
- KAPLAN, Mehmet, **Hikâye Tahlilleri**, 14. b., Dergâh Yayınları, İstanbul 2009.
- KERMAN, Zeynep, “Sami Paşazade Sezai’nin Roman ve Hikâyelerinde Kuş Motifi”, **Mehmet Kaplan’a Armağan**, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1984, s. 202.
- KERMAN, Zeynep, **Halid Ziya Uşaklıgil’in Romanlarında Batılı Yaşayış Tarzı İle İlgili Unsurlar**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1995.
- KUTLU, Şemsettin, **Servet-i Fünûn Dönemi Türk Edebiyatı Antolojisi**, 2. b., Remzi Kitabevi, İstanbul 1981.
- Mehmet Rauf, “Bizde Hikâye”, **Servet-i Fünûn**, C. XIV, nu: 344, 2 Teşrin-i evvel 1313/14 Ekim 1897, ss. 86-90.
- OKAY, Orhan, **Batılılaşma Devri Türk Edebiyatı**, 2. b., Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- ÖZGÜL, Metin Kayahan, **Ali Ekrem Bolayır’ın Hatıraları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1991
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, **Türkçede Roman**, 2. b., İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- PARLATIR, İsmail, **Tanzimat Edebiyatında Kölelik**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1992.
- PARLATIR, İsmail, **Tevfik Fikret- Dil ve Edebiyat Yazıları**, 3. b., Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2000.
- PARLATIR, İsmail, **Recaî-zade Mahmud Ekrem**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- PARLATIR, İsmail, **Tevfik Fikret**, Akçağ Yayınları, Ankara 2004.
- SAZYEK, Hakan, “Hâlit Ziya Uşaklıgil’in Öykücülüğü”, **Adam Öykü**, Ocak-Şubat 1998, ss. 113-123.
- SEYFETTİN, Ömer, **Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri**, Haz.: Nâzım Hikmet Polat, YKY, İstanbul 2011.
- SINAR, Alev **Hikâye ve Romanımızda Çocuk (1872-1950)**, Alfa Akademi Yayınları, İstanbul, 1997.
- Şemsettin Sami, **Kamus-i Türkî**, Çağrı Yayınları, İstanbul, 2007.

TANPINAR, Ahmet Hamdi, **19uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevi, İstanbul 1982.

TANPINAR, Ahmet Hamdi **Edebiyat Üzerine Makaleler**, Haz. Zeynep Kerman, 7. b., Dergâh Yayınları, İstanbul, 2005.

Türkçe Sözlük, TDK, 10. b., Ankara, 2005.

UŞAKLIGİL, Hâlit Ziya, **Kırk Yıl**, İnkılap ve Aka Kitabevleri, Ankara, 1989.

ÜNER, A. Melda, Safveti Ziya: Hayatı-Romanları ve Tiyatro Eseri, Boğaziçi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1997.

YALÇIN-ÇELİK, S. Dilek “Türk Edebiyatında Kısa Hikâyeler Hakkında Yapılan Çalışmalar”, **Türkbilig**, 2002/3, s.106-129.

ÖZGEÇMİŞ		
Adı, Soyadı	CANSU ERTUĞRUL	
Doğum Yeri ve Yılı	İSTANBUL	1987
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE	
ve Düzeyi	İLERİ	
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı	Kurum Adı
Lise	2001	2005
		ÖZEL İSTEK ACIBADEM LİSESİ
Lisans	2005	2009
		KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ, FEN - EDEBİYAT FAKÜLTESİ, TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI BÖLÜMÜ
Yüksek Lisans	2009	2012
		ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ, SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ, TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
Doktora		
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı	Çalışılan Kurumun Adı
1.	2009	Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (Araştırma Görevlisi)
2.		
3.		
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar		
Katıldığı Proje ve Toplantılar		
Yayımlar:	ÖZTAHTALI İbrahim İ.; ERTUĞRUL, Cansu “19. YÜZYIL BURSA KÜLTÜRÜNÜ BESLEYEN FEVÂ’İD GAZETESİNİN NÜSHA-İ GÜZİDE’Sİ” UÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi Yıl:12, 2012	
Diğer:		
İletişim (e-posta):	cnsertugrul@gmail.com	
	Tarih İmza Adı Soyadı	

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	Canse Ertugrul
Tez Adı	Serveti Fânî Dergisinde Arka Planda Kalan Küçük Hikâye ve Menar Şiirler (1896-1901)
Enstitü	Ul.Ü. Sosyal Bilimler
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Bilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Tez Türü	Yüksek Lisans
Tez Danışman(lar)ı	Prof. Dr. Alev Sınır Uğurlu
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) İzni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimin sadece içindkiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama İzni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin veriyorum ☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasının ertelenmesini istiyorum 1 yıl ☐ 2 yıl ☐ 3 yıl ☐ ☒ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin vermiyorum

Hazırlamış olduğum tezimin yukarıda belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih: 15.08.2012

İmza:

